

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENTA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM
RATU NARODA JUGOSLAVIJE

ZBORNIK

DOKUMENTA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

II

KNJIGA 15

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZBORNIK
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
II
KNJIGA 15

REDAKTOR
Milovan Dželebdžić, potpukovnik u penziji

ODGOVORNI UREDNIK
Mirko Gutić, major

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKIINSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

**DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE**

TOM

II

KNJIGA 15

Beograd
1982.

DOKUMENTA
CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE I
VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE I
GENERALŠTABA JA

1. januar — 15. maj 1945.

Br. 1

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. JANUARA 1945. GLAVNIM ŠTABOVIMA U VEZI SA REGRUTOVANEM LJUDSTVA ZA POPUNU JEDINICA, SA NAČINOM NJIHOVE OBUKE I FORMIRANJEM DOPUNSKIH JEDINICA I REGRUTNIH CENTARA¹

[1. 1. 45.]

[Br] 263.

Najstrože se zabranjuje regrutovanje ljudstva neposrednim uzimanjem od strane jedinica. Regrutovanje mogu vršiti za to nadležne vojne pozadinske ustanove. Regrute upućivati u dopunske jedinice², a gde formiranje ovih još nije naređeno, ili gde ima više regruta nego što dopunske jedinice mogu primiti, onda u regrutne centre, koje formirati u potrebnom broju. Regrutni centri mogu imati najviše do dve hiljade ljudi. U dopunske jed. ili regrut, centre uputite odmah i sve ljudstvo iz operativnih jed., kome je potrebna prethodna obuka. Regruti moraju završiti najmanje dvomesečnu obuku i osposobiti se za sve operativne zadatke. Nastava da počne petnaestog januara.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (dalje: AIZDG), k. 41, fascikla (dalje: f.) III.

² Odnosi se na dopunske brigade za čije je formiranje Vrhovni komandant NOV i POJ izdao naređenje 25. decembra 1944. Više o tom naređenju: *Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkoj ratu naroda Jugoslavije* (dalje: *Zbornik*), tom II, knj. 14, dok. br. 497.

BR. 2

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1.
JANUARA 1945. O FORMIRANJU 1. ARMIJE NOVJ¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br. 1
1. januara 1945. g.

2

32³

Prema ukazanoj potrebi,

N A R E Đ U J E M :

1. — Da se odmah formira Stab I Armije od dosadašnjeg Štaba I Proleterskog Korpusa, na čelu sa komandantom generalmajorom **Pekom Dapčevićem** i komesarom pukovnikom **Mijalkom Todorovićem**.

2. — U sastav Armije ulaze sledeće jedinice:

- 1. Proleterska divizija
- 5. Udarne divizija
- 6. Proleterska divizija »Nikola Tesla«
- 11. Udarne divizija
- 21. Udarne divizija.

3. — O prednjem su već obavešteni radiogramom: Glavni Stab Hrvatske, Glavni Stab Makedonije, Štabovi V i II Korpusa i Štabovi II i III Armije.

Prednje se dostavlja radi znanja i upravljanja.

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije
Tito s.r.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), reg. br. 1—2/2, k. 25-A.

² Nečitak paraf.

³ Dopisano rukom.

DOSTAVLJENO:

- Načelnicima odeljenja VS:
 - Personalnog,
 - Obaveštajnog,
 - Ekonomskog,
 - Artiljerskog,
 - Sanitetskog,
 - Inženjerijskog i tehničkog,
 - **Za vezu,**
 - Sudskog,
 - Propagandnog;
- Štabu vazduhoplovstva,
- Auto-komandi,
- Štabu Korpusa narodne odbrane,
- Glavnom štabu za Srbiju,
- Vojnoj upravi za Vojvodinu,
- Komandi grada Beograda,
- Načelniku OZNE za Jugoslaviju.

Da je prepis veran originalu tvrdi:

M.P.

SEF KABINETA
NAČELNIKA V.S.
Major
Omer M. Gluhić

PERSONALNO ODELENJE
Povereništvo za narodnu
odbranu N.K.O.J.
Br. 39
11. I 1945. god.

Po prijemu k znanju u akta
U fascikli »postavljenja«

BR. 3

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1.
JANUARA 1945. O FORMIRANJU 2. ARMIJE NOVJ'

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

Čuvati stalno²
1

Str. Pov. Br. 1 38³
1. januara 1945. g.

Prema ukazanoj potrebi,

N A R E Đ U J E M :

1. — Da se odmah formira Štab II Armije, na čelu sa komandantom general-lajtnantom **Kočom Popovićem** i komesarom **Blažom Lomparom**.⁴

2. — U sastav Armije ulaze sledeće jedinice: organske⁵

- a)⁶ — XIV Korpus sa 23, 25. i 45. divizijom
— 17. Udarne divizija i
— 28. Udarne divizija

b) u operativnom pogledu: III korpus. —⁷

3. — O prednjem su već obavešteni radiogramom: Glavni Štabovi Hrvatske, Makedonije i Slovenije, Štabovi V i II Korpusa i Štabovi I i III Armije.

Prednje se dostavlja radi znanja i upravljanja.
Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije
TITO

M.P.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom), u AVII, reg. br. 1—2, k. 25A.

Na poledini dokumenta plavom olovkom je dopisano: Str. Pov. 1/45
1. I 45.

² Dopisano mastilom.

³ Dopisano mastilom. Redakciji nije poznato na šta se odnosi.

⁴ Bio je vršilac dužnosti političkog komesara 2. armije (AVII, reg. br. 1—2/2, k. 41).

⁵ Dopisano mastilom.

⁶ To slovo je dopisano mastilom.

⁷ Ceo red dopisan zelenim mastilom.

DOSTAVLJENO:

- Načelnicima odeljenja VŠ:
 - Personalnog,
 - Obaveštajnog,
 - Ekonomskog,
 - Artiljerijskog,
 - Sanitetskog,
 - Inžinjersko-tehničkog
 - Za vezu,
 - Sudskog,
 - Propagandnog;
- Štabu vazduhoplovstva,
- Štabu Korpusa narodne odbrane,
- Glavnom štabu za Srbiju,
- Vojnoj upravi za Vojvodinu,
- Komandi grada Beograda,
- Načelniku OZNE za Jugoslaviju.

BR. 4

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1.
JANUARA 1945. O FORMIRANJU 3. ARMIJE NOVJ¹**

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. pov. Br. 1
1. januar 1945. god.

Prema ukazanoj potrebi

N A R E Đ U J E M :

1. Da se odmah formira Štab III armije od dosadašnjeg Glavnog štaba Vojvodine i Štaba XII korpusa, pod komandom general-lajtnanta **Koste** Nađa.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—1/1, k.

2. U sastav III armije da uđu:
- a — pod neposrednu komandu Štaba armije: 16, 36. i 51. divizija sa svim svojim delovima, kao organske jedinice armije.
 - b — u operativnom pogledu: VI i X korpus iz sastava Glavnog štaba Hrvatske.²
3. O prednjem su već obavešteni radiogramom: Glavni štab Vojvodine (Stab XII korpusa) i Glavni štab Hrvatske. Prednje se dostavlja radi znanja i upravljanja. Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije
TITO

M.P.

DOSTAVLJENO:

Načelnicima odeljenja VS:

- Personalnog,
 - Obaveštajnog,
 - Ekonomskog,
 - Artiljerijskog,
 - Tehničkog,
 - Inženjersko-tehničkog,
 - Za vezu,
 - Sudskog,
 - Propagandnog;
- Stabu vazduhoplovstva,
Stabu I, II, III armije,
Glavnim štabovima Srbije i Makedonije,
Vojnoj upravi za Vojvodinu,
Komandi grada Beograda,
Stabu Korpusa narodne odbrane,
Načelniku OZNE za Jugoslaviju.

² Komandant 3. armije NOVJ, general-lajtnant Košta Nađ, izvestio je 4. januara 1945. Vrhovni štab NOV i POJ da je preuzeo komandu nad 6. i 10. korpusom NOVJ (AVII, reg. br. 3—15/1, k. 295).

VERHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBOĐILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKI ODREDA JUGOSLAVIJE

Стр. нов. Бр. 1
1 јануар 1945 год.

Према указаној потреби

Н А Р Е Д У Ј Е М:

1. Да се одмах формира Штаб III армије од командираног Глав
ног штаба Војводине и Штаба XII корпуса, под командом генерал-мајоранта
КОСТЕ ПАТА.

2. У састав III армије да уђу:

а- под непосредну команду Штаба армије 16, 36 и
51 дивизија са свим својим деловима, као органске јединице армије.
б- у оперативном погледу: VI и X корпус из састава
Главног штаба Хрватске.

3. О предјем су већ обавештени радиограмом: Главни штаб
Војводине /Штаб XII корпуса/ и Главни штаб Хрватске.

Предјем се доставља ради знања и управљања.
Пријем наређења потврдити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ.

ДОСТАВЉАМО:

На челу свих одбора ВМ:

- Личног,
- Обавештајног,
- Економског,
- Артиљеријског,
- Техничког,
- Инженерско-техничког,
- Санитарног,
- Пропагандног,

Штабу војвођанског,
Штабу I, II, III армије,
Главном штабу Војводине и Македоније,
Војној команди са Војвођином,
Команди града Београда,
Штабу корпуса и Армије,
Штабу корпуса и Армије,
Штабу корпуса и Армије.

ВЕРХОВНИ КОМАНДАНТ МОД и ПОД
Магнал Југославије,

W

BR. 5

MOLBA DRŽAVNE KOMISIJE ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA OD 2. JANUARA 1945. UPUĆENA VRHOVNOM STABU NOV I POJ ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O RATNIM ZLOČINCIMA¹

Demokratska Federativna Jugoslavija
DRŽAVNA KOMISIJA
ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA
OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA
Pov. br. 1/45

Beograd, 2 januara 1945

VRHOVNOM STABU NOV I POJ

POLOŽAJ

Ova komisija je utvrdila niz zločina počinjenih od Nemaca prilikom borbi u Beogradu. Da bi počinioци tih zločina mogli za svoje zločine biti i utvrđeni kao ratni zločinci i kao takvi suđeni, Državnoj komisiji je potrebno da sazna njihova imena. Stoga se moli Vrhovni štab za obaveštenje da li postoji mogućnost da se utvrdi koje su se jedinice nemačke vojske borile u okolini Kalemegdana i Kraljevog trga², gde je najveći broj zločina (miniranja, paljenja kuća itd.) i počinjen³, kao i da li

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 6—1/1, k. 24.

² Sada: Studentski trg.

³ Nemci su Beograd podelili na šest samostalnih utvrđenih rejona odbrane: jugoistočni, severni, severozapadni, jugozapadni, južni i centralni. Beograd je bio skoro ceo miniran, a formirane su i posebne grupe za rušenje. Osim pojedinih stambenih blokova, pripremljeni su za rušenje i drugi javni objekti u gradu.

Tako je jedna grupa za rušenje u Ulici Kralja Aleksandra (danas Bulevar revolucije) uništila mlin »Avalu«, a druga je grupa u Vasinoj ulici br. 22 zatvorila podrum u kome se bilo sklonilo preko 20 građana, minirala zgradu i pobila sve koji su se tu zatekli.

Te grupe su takođe popalile Prvu mušku gimnaziju, Đačku kuhinju na Tašmajdanu, stari Kraljev dvor u Ulici kralja Milana (danas Ulica maršala Tita), Javnu berzu rada, Novinsko-izdavačko preduzeće »Vreme« (sada »-Borba«), Kolarčev univerzitet i mnoge druge objekte, naročito u centru grada (Petar Višnjić, *Operacije za oslobođenje Srbije 1944*, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1972, str. 276—278).

je moguće saznati imena svih nemačkih vojnih rukovodilaca za vreme tih borbi⁴.

Ukoliko nema drugih mogućnosti, moli se Vrhovni štab za izveštaj, gde bi mogli da budu o gornjim okolnostima preslušani Nemci, zarobljeni tokom tih borbi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P r e t s e d n i k
Državne komisije,
Dr **A.³ Nedeljković**

M.P.

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Br. 32
dne, 5 I 1945 god.

OBAVESTAJNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA

Na udovoljenje u granicama vaših podataka.

M. P.

PO NAREDBI NAČELNIKA
SEF KABINETA
Omer M. Gluhic

⁶5/I.45
Pov. Broj: 9/45
5 I 1945

⁴ Bliže o imenima nemačkih rukovodilaca odgovornih za počinjene zločine i razaranja vidi dok. br. 12.

⁵ Aleksandar.

⁶ Svi delovodni podaci u originalu su dopisani mastilom.

BR. 6

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 2. JANU-
ARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA FORMIRANJE ARTILJE-
RIJSKIH JEDINICA¹**

gr. 111

U najbliže vreme vaše divizije biće kompletirane artiljerijom po predviđenoj formaciji. Artiljerijska oruđa biće sa stočnom i motornom vučom. Računajte da će div. dobiti oko 80 oruđa od kojih jedna trećina sa stočnom zapregom, a ostalo sa motornom vučom. Odmah preduzmite potrebne pripreme za mobilizaciju ljudstva i popis stoke potrebnih za formiranje svih artiljerijski jedinica. O izvršenju izvestite do 1. februara.²

¹ Original (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—58/2 i 3—59/2, k. 372: knjiga primljenih depeša Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ.

Ovo naređenje poslato je svim korpusima i glavnim štabovima (tom V, knj. 37, dok. br. 35 i 121).

² Artiljerijske jedinice su formirane i u martu 1945. god. (tom XI, knj. 1, dok. br. 5).

BR. 7

ZAHTEV OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 3. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE I GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE ZA DOSTAVLJANJE OBAVEŠTAJNIH PODATAKA¹

VRHOVNI STAB NOV I PO
JUGOSLAVIJE
II Odeljenje
Pov. Broj: 5/45
3. I 1945.

**ŠTABU I. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ
GLAVNOM ŠTABU VOJVODINE**

Prema podacima VI. korpusa, 30. XII 1944. prošlo je od Broda prema Vinkovcima oko 280 kamiona, 10 tenkova i 33 automobila sa vojskom, municijom i 20 protivavionska mitraljeza.

Sledećeg dana prošlo je od Broda ka Vinkovcima 17 kamiona Crvenog krsta i 18 kamiona sa benzinom i municijom.

Od Broda prema Vrpolju istog dana kretalo je 100 kamiona sa nepoznatim tovarom i 2 tenka.²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—1, k. 24.

² i ⁴ Reč je o prebacivanju nemačke 41. pešadijske divizije, koja se krajem decembra izvlačila dolinom Bosne prema Slavonskom Brodu, odakle je upućena preko Vinkovaca u Srem, da bi 6. januara 1945. pod zaštitom borbenih grupa »Burgemajster« i 7. SS-brdske divizije »Princ Eugen«, počela posedanje položaja na liniji s. Berak — s. Orolik, povezujući se sa desnim krilom 117. lovačke divizije u rejonu s. Berak.

Pored toga, od Broda prema Vinkovcima, do 23. decembra 1944. prebačena je i Borbena grupa »Burgemajster«, nazvana po komandantu 524. grénadirskog puka 297. pešadijske divizije. U sastavu te grupe bili su 1. i 2. bataljon 524. puka sa 2. divizionom 297. artiljerijskog puka i 5. baterijom 222. artiljerijskog puka, kao i 3. četom 297. inžinjerijskog bataljona. Ta grupa je tada učestvovala u borbama kod Otoka od 24. do 27. decembra a potom je početkom januara, učestvovala, zajedno s Borbenom grupom 7. SS-brdske divizije, u napadu na 21. diviziju 1. armije NOVJ, a zatim je raspoređena kao korpusna rezerva u s. Otok.

Opširnije o tome: tom IV, knj. 31, dok. br. 104 i 105; AVII, NAV-T-314, r. 851, s. 257, 285 i 333, r. 664, s. 131—2 i 843, NAV-T-315, r. 1300, s. 1056—8, NAV-T-311, r. 189, s. 793—5, 787—8; AVII, reg. br. 1—1, k. 73.

Prema izveštaju G. S. Vojvodine od 2. I 1945, stižu nove nemačke snage na sektor desne obale Drave Osijek—D. Mi-holjac.³

Dostavljamo radi znanja, orijentacije, provere po mogućno-sti i izveštaja.

Stab I Korpusa (II odeljenje) treba da proveriti i javi na kojem se je otseku fronta pojavio 524. puk 297. divizije kao i da li su primećeni drugi elementi ove divizije.⁴

Od velike je važnosti identifikacija nemačkih snaga na des-noj obali Drave, njihove jačine i raspored.⁵

O saobraćaju od Osijeka i Vinkovaca prema Brodu 30. i 31. decembra 1944. podaci još nisu primljeni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik general-major:
VjekoslavJ Klišanić

³ i ^s — Odnosi se na pokrete 11. vazduhoplovne poljske divizije i Borbene grupe »Fišer«.

Međutim, treba napomenuti da su početkom januara, preko Vin-kovaca, Slavonskog Broda, Zagreba i Varaždina, upućeni i poslednji delovi nemačke 118. lovačke divizije, koja je, u drugoj polovini decem-bra, počela sa izvlačenjem u sastav 2. oklopne armije u Mađarskoj. Ta-ko je do 29. decembra 1944. bilo u pokretu 39 kompozicija u pravcu Velike Kanjiže, AVII, NAV-T-311, r. 191, s. 543, r. 195, s. 199—200; Percy Ernst Schramm, *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehr-macht* (Ratni dnevnik Vrhovne komande Vermahta), Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, Band IV, Zweiter Halbband (IV²), 1961, str. 980; Erich Schmidt-Richberg, *Das Ende auf dem Balkan* (Kraj na Baikanu), Kurt Vowinkel Verlag, Heidelberg, 1955, Str. 91.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. JANUARA 1945. STABU 8. KORPUSA O ZABRANI DOLAS-
KA SAVEZNIČKIH TRUPA NA VIS¹**

3.1.

Ne dozvoljavam iskrcavanje savezničkih novih trupa na Vis. Saznajte tačno koliko saveznici imaju tamo vojske. Javite koliko vi imate vojnika. Ako nemate dosta, pošaljite odmah jednu dobru brigadu. Koja je svrha tome da saveznici ostaju sada na Visu.

Protiv dolaska ovih sto vojnika uložite protest. I mi ćemo preduzeti korake. Ispitajte tačno ima li koji preobučeni četnik među njima. Ako se nađe tražićemo povlačenje svih savezničkih snaga sa Visa. Pazite budno da nam se četnici ne ugnjezde na otocima pod tuđom uniformom.² Javite što prije rezultat³. Trgovinu sa Albanijom dozvoljavamo. TITO.

27—150

¹ Original primljene depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—2/2, k. 316; Knjiga depeša Štaba 8. korpusa NOVJ.

² Podatke o iskrcavanju grupe savezničkih vojnika i o vjerojatnosti da se među njima nalaze četnici, dostavio je Vrhovnom štabu Stab 8. korpusa NOVJ svojom depešom od 3. januara 1945. na koju je Vrhovni komandant odmah ovim naređenjem i odgovorio (vidi AVII, reg. br. 1—1/2, k. 316).

³ Prema ovom naređenju maršala Tita Štab 8. korpusa NOVJ dostavio je 10. januara 1945. izveštaj u kome ga je detaljno obavestio o situaciji na Visu. Detaljnije o tome: AVII, reg. br. 1—4/2, k. 316.

BR. 9

**OBAVESTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 3. JANUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA O UPOTREBI
BRITANSKE ARTILJERIJE KOD MOSTARA¹**

U saglasnosti sa Maklenom², engleska artiljerija neće se upotrebiti kod Mostara.³ Neće ni ostati u Dubrovniku, već ćemo je upotrebiti na drugom mjestu.⁴ 29—37

3. I 45.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—1, k. 53.

² Ficroj Maklejn (Fitzroy Maclean); tada je bio šef britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ.

³ Odgovor maršala Tita na depeše br. 6 i 23 Štaba 8. korpusa NOVJ od 2. januara 1945 (AVII, reg. br. 1—1/2, k. 316).

⁴ Britanske artiljerijske jedinice nisu bile više nigde upotrebljene u borbi, već su, prema izveštaju Štaba mornarice NOVJ od 27. januara 1945, Britanci evakuisali sve svoje jedinice iz Bileće i Trebinja, a veći deo i iz Dubrovnika, gde je tada ostalo oko 300 vojnika (AVII, reg. br. 1—71/1, k. 36).

BR. 10

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. JANUARA 1945. ZA FORMIRANJE PUKA VEZE PRI VR-
HOVNOM ŠTABU NOV I POJ¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br. 2.
dne. 3. I 1945. god.

Formiranje puka za
veze Vrhovnog Štaba
NOV i POJ

Prema ukazatoj potrebi, a u duhu direktiva za organizaciju
.službe veza u NOV i PO Jugoslavije, —

N A R E Đ U J E M :

1. Da se pri Vrhovnom Štabu NOV i PO Jugoslavije od-
mah formira puk za veze po direktivom propisanom organiza-
ciskom i formaciskom pregledu 8 i 8a² (štab puka, 2 bataljona
po 4 čete i pomoćna četa).

2. Puk će djelovati kao izvršni organ odjelenja za veze
Vrhovnog Štaba.

3. Potrebno ljudstvo za formiranje puka dati će: Glavni
Štab NOV i PO Srbije, Vojna Uprava za Vojvodinu, Komanda
Grada Beograda, Ekonomsko i Sanitetsko odjelenje Vrhovnog
štaba,— sve po priloženom pregledu.³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10—10, k.
25—A.

Prepis ovog naređenja dostavljen je Glavnom štabu NOV i PO Sr-
bije, Vojnoj upravi za Banat, Bačku i Baranju, Komandi grada Beo-
grada, Auto-komandi VS NOV i POJ i svim odeljenjima u Vrhovnom
štabu (AVII, reg. br. 55—1, k. 21).

² Detaljnije o organizaciji i formaciji jedinica veze: AVII, reg. br.
8—2, k. 23.

³ O tom pregledu detaljnije: AVII, reg. br. 10—10, k. 25—A ili reg.
br. 55—1, k. 21. Iz pregleda se vidi da se puk popunjavao iz GS NOV
i PO Srbije sa 19 oficira, 16 podoficira i 237 desetara i boraca; iz Vojne
uprave za Vojvodinu — isto kao i za GS NOV i PO Srbije; iz Komande
grada Beograda sa 15 oficira, 7 podoficira i 256 desetara i boraca, iz
Ekonomskog odeljenja VŠ NOV i POJ — sa 3 oficira i iz Sanitetskog
odeljenja VS NOV i POJ — sa 3 oficira i 9 bolničara — ukupno 837
oficira, podoficira i vojnika.

4. Stavlja se u dužnost Načelniku odjenja za veze Vrhovnog Štaba, da u najkraćem roku izvrši formiranje puka i preduzme potrebne mjere da se puk opremi sretstvima za veze i stručno obučiti.

5. Potrebna transportna sredstva dati će Stab Auto-komande NOVJ, oružje i oružani pribor Načelnik artileriskog odjenja, intendantsku opremu Načelnik ekonomskog odjenja Vrhovnog Štaba, a garnizonu opremu Komanda Grada Beograda.

6. Prostorije za smještaj puka odrediti će Komanda Grada Beograda dogovorno sa Načelnikom odjenja za veze Vrhovnog Štaba.

7. Po izvršenom formiranju puka, Načelnik odjenja za veze podnijeti će pismeni izvještaj.

Prednje naređenje smatrati kao vrlo hitno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije,
TITO

BR. 11

RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA 4.
JANUAR 1945. O DEJSTVIMA NA JUGOSLOVENSKOM RA-
TIŠTU¹

RATNI IZVESTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
za 4. januar 1945.

U Sremu, na otseku Otoka, neprijatelj je u jučerašnjem jakom protivnapadu, uz pomoć većeg broja tenkova, posle manjeg napredovanja zaustavljen i odbačen na desnu obalu Bosuta.² U toku dana neprijatelj je ispoljio jaču aktivnost na otseku Đeletovci—Lipovac. Pored već objavljenih gubitaka, neprijatelj je u ovim borbama izgubio još 7 tenkova i 2 oklopna kola.

U istočnoj Bosni naše jedinice produžavaju čišćenje Majevice. Na pravcu Sokolac—Vlasenica vode se borbe sa nemačkom kolonom koja pokušava da se preko Vlasenice probije ka Zvorniku.³

U dolini Lima naše jedinice i dalje napadaju neprijatelja duž komunikacije Mojkovac—Prije polje. Za poslednja tri dana na ovom sektoru neprijatelju su naneti osetni gubici. Ubijeno

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom,) u AVII, br. reg. 1—4/1, k. 22.

² Reč je o ispadu vrlo jakih nemačkih snaga na pravcu Otok — Komletinci — Nijemci radi poboljšanja linije fronta i otklanjanja opasnosti od odsecanja nemačkih jedinica koje su se izvlačile dolinom Drine. Protivnapad se izvodio pod komandom Štaba 7. SS-divizije »Princ Eugen« i u njemu su učestvovali: 14. SS-brdski i ojačani 524. grenadirski puk (Borbena grupa »Burgemajster«), delovi 21. puka 11. vazduhoplovne poljske divizije, 11. vazduhoplovnog izviđačkog bataljona (fizilirskog), 1. vazduhoplovnog bataljona za osiguranje i 1010. tvrđavskog pešadijskog bataljona, a uz podršku 202. tenkovskog bataljona, Jurišnog artiljerijskog divizion »Skenderbeg«, 2. baterije 118. pt-divizion i 118. inžinjerijskog bataljona (AVII, NAV-T-314, r. 851, s. 556—7: zapovest Komande 34. armijskog korpusa od 31. decembra 1944).

Opširnije o tim dejstvima: tom I, knj. 18, dok. br. 1 i 5; NAV-T-311, r. 189, s. 793—5: izveštaj Komande 34. armijskog korpusa od 4. januara 1945. o rezultatima proboja.

³ Reč je o 963. tvrđavskoj pešadijskoj brigadi, koja se iz Sokolca probijala prema Vlasenici, i posle kraće borbe, zauzela ju je 1. januara 1945. god. Vlasenicu su blokirale jedinice 25. i 27. NOU divizije i držale je opkoljenu sve do 18. januara, kada je nemačka 22. pešadijska divizija uspela da je deblokira (AVII, reg. br. 49—1, k. 73 — izjava ratnog zarobljenika pukovnika Kloca, komandanta te brigade, i reg. br. I—5, k. 6 — ratni dnevnik majora Aksela Berna, komandanta Bataljona za vezu 21. brdskog armijskog korpusa).

je preko 500 vojnika, zaplenjena su 4 teška bacača, 6 mitraljeza, 45 puškomitraljeza, a uništeno 50 kamiona.

U dolini Bosne i dalje traju žestoke borbe. Sva nastojanja neprijatelja da napreduje ka Travniku, osujećena su.⁴

U Hrvatskoj, u dolini Une, lokalna obostrana aktivnost.

U drugoj polovini decembra prošle godine, naše diverzantske grupe izvršile su nekoliko uspešnih akcija na neoslobodenoj teritoriji Hrvatske i nanele neprijatelju sledeće gubitke: u Zagrebu u Tuškancu ubijeno je 15 nemačkih oficira⁵; na aerodromu Borongaj kod Zagreba uništeno je 5 aviona i 8 avionskih motora, a minirane su i bačene u vazduh vojničke barake za stanovanje; na aerodromu kod Velike Gorice miniranjem su uništene 22 tone avionskih bombi.⁶

U Štajerskoj, u Sloveniji, uspelo je našim jedinicama da pod vrlo teškim uslovima poruše na više mesta prugu Maribor — Grac. Takođe je na većoj dužini porušena pruga Maribor — Dravograd, a na pruzi Ljubljana — Jesenice uništena je jedna lokomotiva i više vagona.

U Dolenjskoj vode se žestoke borbe na komunikaciji Novo Mesto — Ljubljana, koju neprijatelj nastoji osigurati za saobraćaj.

⁴ Misli se na nemačku operaciju koja se šifrovano nazivala »Lavina« (»Lawina«) i čiji je cilj bio zauzimanje Travnika. U operaciji su učestvovalе znatne nemačke snage iz sastava 104. i 118. lovačke divizije, 505. SS-izviđački bataljon s još tri druga bataljona, 4. i 5. puk Ruskog zaštitnog korpusa s pet bataljona i delovi ustaško-domobranske 8. lovačke divizije.

Opširnije o tome: tom IV, knj. 31, dok. br. 145, objašnjenje br. 2, i knj. 32, dok. br. 167.

⁵ Radi se o 18 nemačkih oficira koji su nastradali od eksplozije paklene mašine u bioskopskoj dvorani (sada: kino »Sloboda«) u zagrebačkom šetalištu Tuškancu. Akcija je izvršena 13. decembra 1944 (tom V, knj. 37, dok. br. 121).

⁶ Opširnije o tim diverzijama: tom V, knj. 37, dok. br. 121, objašnjenje 19.

BR. 12

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 4. JANUARA 1945. DRŽAVNOJ KOMISIJI ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA O NEMACKIM VOJNIM FUNKCIONERIMA U OKUPIRANOJ SRBIJI NEPOSREDNO PRED OSLOBOĐENJE SRBIJE I BEOGRADA¹

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ

II. Odeljenje
Pov. Broj: 8/45
4. I 1945

DRŽAVNOJ KOMISIJI ZA UTVRĐIVANJE RATNIH ZLOČINA

U vezi telefonskog razgovora sa drugom predsednikom, šaljem podatke o nemačkim vojnim funkcionerima u Srbiji za vreme okupacije neposredno pre oslobođenja Beograda, koliko njima raspolazemo.²

- 1) Komandant Heeresgruppe »F« (Jugoistok)³ generalfeldmaršal **Maksimilijan Weichs**⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 4—1, k. 24.

² Vidi dok. br. 5.

³ Odnosno: Komande Grupe armija »F«, koja je ujedno bila i komanda Jugoistoka.

⁴ Ime mu je napisano fonetski, a prezime etimološki; treba: Maximilian Freiherr von Weichs (Maksimilijan baron fon Vajks).

Vajks je došao na dužnost komandanta Jugoistoka 22. avgusta 1943, i na toj dužnosti ostao do 25. marta 1945, kada ga je smenio general-pukovnik Aleksander Ler, do tada komandant Grupe armije »E«.

Vajksa su zarobili saveznici na zapadnom frontu. Suđeno mu je, kao ratnom zločincu, pred američkim vojnim sudom u Nirnbergu od 8. jula 1947. do 19. februara 1948. Tada je suđeno još 127-morici ratnih zločinaca, većinom generala Trećeg Rajha. Među njima su bili i generali koji su se nalazili na komandnim položajima u okupiranoj Jugoslaviji i to: Herman Ferč, Valter Kunce, Vilhelm List, Ernst Dener, Kurt riter fon Gajtner, Ernst Lejzer, Franc Berne (otrovao se u zatvoru 29. maja 1947. pre početka suđenja), Helmut Felmi, Oto Veler, Lotar Rendulic i dr. Većina njih su osuđeni na kraće vremenske kazne i ubrzo posle toga pomilovani. Mnogi su posle procesa oslobođeni. Među njima je bio i Vajks, koji je otpušten iz zatvora 3. novembra 1948. iz »zdravstvenih razloga«. Ministarstvo spoljnih poslova DFRJ uložilo je oštar protest američkim vlastima zbog takvog blagonaklonog stava američkih sudskih vlasti.

- 2) Komandant II oklopne armije generaloberst⁵ **De Angelis Maksimilijan**⁶
- 3) Vojni komandant (Militärbefehlshaber)⁷ za Srbiju general **Hans Gustav Felber**⁸
- 4) Komandant Feldkommandanture 599 — Beograd generalmajor **Adalbert Lontschar**⁹
- 5) Viši SS i policiski komandant za Srbiju (Heere SS und Polizeiführer in Serbien)¹⁰ generallajtnant **Keytzner**¹¹ (ovaj je podatak u pogledu prezimena sumnjiv).

Opširnije o tome: Fritz Freiherr von Siegler, *Die Hoeheren Dienststellen der deutschen Wehrmacht 1933—1945*, Institut für Zeitgeschichte, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1953, str. 114, 117, 118, 129, 134, 142 i 143; Josef Foltmann/Hans Moeller-Witten, *Opfergang der Generale*, Verlag Bernard und Graefe, Berlin, 1953, str. 180—182, *Politika*, beogradsko izdanje, od 12. maja, 16. i 26. jula 1947. i 21—23. februara 1948. godine.

⁵ Odnosno: general-pukovnik.

⁶ Maximilian de Angelis. Bio je komandant 2. oklopne armije u Jugoslaviji od oktobra do 2. decembra 1944, kada je potčinjen Grupi armija »Jug«. Zarobili su ga Amerikanci i izručili jugoslovenskim vlastima, koje su ga osudile na 20 godina robije, a zatim je izručen SSSR-u, gde mu je suđeno za zločine počinjene na istočnom frontu (tom IV, knj. 31, dok. br. 105, objašnjenje 6; Siegler, n.d., str. 112; Foltmann/Moeller-Witten, n.d., str. 113).

⁷ Tako piše u dokumentu, a treba: Militärbefehlshaber Südost, tj. vojnoupravni komandant Jugoistoka.

⁸ Felber je ujedno bio i vojnoupravni komandant za Srbiju i na taj položaj je došao 13. avgusta 1943. Početkom oktobra 1944. institucija vojnoupravnog komandanta Jugoistoka preformirana je u Armijsku grupu »Srbija« (Armeeabteilung Serbien), ali je istovremeno zadržala i upravne funkcije. Krajem oktobra 1944. Armijska grupa »Srbija« je rasformirana, a Felber je stavljen na raspolaganje nemačkoj Vrhovnoj komandi Kopnene vojske, pa je potom 20. februara 1945. primio dužnost komandanta 7. armije, koja se borila na zapadnom frontu (AVII, NAV-T-311, r. 195, s. 999—1113; Siegler, n.d., str. 117 i 151).

⁹ Bio je komandant 724. puka 704. lovačke divizije (kasnije preimenovan u 104. lovačku diviziju), a od februara 1942 — komandant Feldkommandanture 599. u Beogradu. Vojni sud u Beogradu osudio ga je kao ratnog zločinca, 16. februara 1947, na smrt vešanjem. Suđeno mu je na procesu protiv grupe nemačkih generala na čelu s general-pukovnikom Aleksanderom Lerom (*Politika*, beogradsko izdanje, od 5. do 17. februara 1947, Foltmann/Moeller-Witten, n.d., str. 170).

¹⁰ Treba: Hoehere SS und Polizeiführer in Serbien.

¹¹ Redakcija nije mogla da ustanovi o kome je generalu reč. Verovatno se odnosi na Augusta Majsnera (August Meyssner), koji je bio viši SS i komandant policije u Srbiji. Majsnera je, kao ratnog zločinca, Veće Vojnog suda za grad Beograd, na procesu od 9. do 22. decembra 1946, osudilo na smrt vešanjem (*Politika*, beogradsko izdanje, od 10. do 23. decembra 1946. i od 25. januara 1947).

- 6) Sef kontrašpijunskog centra¹² pukovnik Dr. W. CO ..,¹³
 - 7) Propagandno kontrašpijunski- oficir kapetan **Meznik**"
 - 8) Sef otseka za policiske stvari u Feldkommandanturi 599 major **Ranze**¹⁵
 - 9) Komandant 2. puka pomoćne policije potpukovnik **Pfeiffer**¹⁶
 - 10) Komandant **II** bataljona pomoćne policije major **Stumpf**¹⁷
 - 11) Sef nacionalsocijalističke službe za bezbednost (Sicherheitsdienst)¹⁸ SS und polizei oberst¹⁹ **Dr. Schäffer**²⁰
- Bilo bi korisno obratiti se i Odeljenju O.Z.N-e²¹ koje ima možda i drugih podataka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik generalmajor:
Vjek.²² **J. Klišanić**

¹² Reč je o Abveru.

¹³ Prezime nečitko u dokumentu i to je redakcija označila s tri tačke. Inače, redakcija nije mogla da ustanovi na koga se to odnosi.

" Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo tačno ime i prezime.

¹⁵ Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo prezime. Bio je i viši savetnik pri Feldkomandanturi 599 i jedan od organizatora likvidiranja uhapšenih pripadnika NOP-a na Banjici (*Politika*, beogradsko izdanje, od 5. aprila 1945. godine).

" Cita se: Fajfer. Bio je-komandant 2. puka »Brandenburg«.

¹⁷ Cita se: Štumf. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

¹⁸ Odnosi se na službu bezbednosti.

" Treba da stoji: Oberst d. Polizei, odnosno: pukovnik policije.

²⁰ Šefer Emanuel. Bio je na dužnosti komandanta Policije bezbednosti i službe bezbednosti i imao je zvanje SS-oberfirera i pukovnika policije. Bio je jedan od organizatora logora na Banjici (*Politika*, beogradsko izdanje, od 5. aprila 1945).

²¹ Odeljenje zaštite naroda.

²² Vjekoslav.

BR. 13

ZAHTEV OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 5. JANUARA 1945. STABU 2. ARMIJE ZA IDENTIFIKACIJU NEMAČKIH JEDINICA NA PODRUČJU VLASENICE I USTAŠKIH KOD SREBRENICE¹

VRHOVNI STAB NOV I POJ
II Odeljenje
Pov. Broj: 11/45
5. I 1945

STABU II ARMIJE NOVJ

U vezi podataka o pojavi nemačkih snaga na sektoru Vlasenica bilo bi korisno identifikovati te snage, da bi se videlo da li pripadaju divizijama koje se izvlače ili ne.² Potrebno je brižljivo ispitati zarobljenike.

Iz podataka koje smo vam dostavili vidi se koje nemačke divizije mogu dolaziti u obzir.

Sto se tiče ustaša kod Srebrenice, verovatno se radi o I. ili XI. ustaškom zdruhu iz sastava VIII. hrvatske divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, generalmajor:
Vjek.³ J. Klišanić

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—1, k. 24.

² Stab 2. armije NOVJ u to vreme nije imao tačne podatke o neprijatelju koji je prodirao pravcem Sokolac — Vlasenica, a radilo se o 963. tvrđavskoj pešadijskoj brigadi »Kloc«.

Detaljnije o tome: dok. br. 11; tom IV, knj. 32, dok. br. 25; AVII, reg. br. 6—5/4, k. 274: izveštaj Štaba 2. armije NOVJ od 5. januara 1945.

³ Vjekoslav.

BR. 14

**INFORMACIJA OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 6. JANUARA 1945. DRŽAVNOJ KO-
MISIJI ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJI-
HOVIH POMAGAČA O NEPRIJATELJSKIM JEDINICAMA
KOJE SU UČESTVOVALE U BORBAMA ZA BEOGRAD¹**

VRHOVNI STAB NOV I POJ

II. Odeljenje

Pov. Broj: 9/45

6. I 1945.

DRŽAVNA KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKU-
PATORA I NJIHOVIH POMAGAČA

Veza Vaš dopis od 2. januara 1945. Pov. br. 1/45²

Prema podacima I Proleterskog korpusa, u borbama oko Beograda i jugoistočno od Beograda učestvovala su ove nemačke jedinice:

- a) 1. planinska divizija (koju sastavljaju 98. i 99. planinski pešadski puk, 79. artiljerijski puk, 54. izviđački bataljon, 54. pionirski bataljon, 54. bataljon za vezu i 44. protivtenkovski bataljon)³

Komandant: Generalmajor Walter Stettner Ritter v. Grabenhofen.⁴ Prema nekim podacima poginuo.⁵

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 6—2, k. 24.

² Bliže o tome dopisu vidi dok. br. 5.

³ Podaci o 1. planinskoj diviziji, koja se u našoj istoriografiji naziva 1. brdska divizija, tačni su, s tim što se 44. protivtenkovski bataljon zove 44. protivtenkovski divizion (vidi Hubert Lanz, *Die 1. Gebirgsdivision 1935—1945*, Verlag Hans-Henning Podzun, Bad Nauheim, 1954, str. 304—315).

⁴ Cita se: Valter Stetner riter fon Grabenhofen.

⁵ Stetner je poginuo 18/19. oktobra 1944. kad se njegova 1. brdska divizija probijala iz obruča kod Beograda u pravcu Sapca (Lanz, n.d., str. 286—289).

- b) **117. lovačka divizija** (koju sastavljaju **737.** i **749.** lovački puk i 670. artiljerijski puk, 117. izviđački bataljon, 117. bataljon za vezu, 117. pionirski bataljon, 117. protivtenkovski bataljon)⁶

Komandant: Generalmajor von Le Leire.⁷ Komandant 737. puka Oberst Dauner.⁸

- c) **92. motorizovani puk**⁹

- d) **2. puk divizije »Brandenburg«**

- e) **282. Landeschütz bataljon**¹⁰

- f) **440. tvrđavska brigada »Rhodos«**¹¹

- g) **Tvrđavski puk »Beograd«** sastavljen od raznih pomoćnih i pozadinskih jedinica u Beogradu.¹²

Verovatno su bili u ovim borbama i 522. i 977. Landeschütz bataljoni, koji su osiguravali železničke pruge u blizini Beograda.¹³

Imena starešina osim navedenih nisu nam poznata.

U pogledu zarobljenika molimo da izvolite stupiti u vezu sa »OZN-om«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, generalmajor:
Vjek. J. Klišanić

⁶ Podaci o 117. lovačkoj diviziji su tačni, sem što se 117. protivtenkovski bataljon zove 117. protivtenkovski divizion.

⁷ Pogrešno; treba: Le Suire. Cita se Suir. Verovatno je poreklom hugenot.

⁸ Klaus.

⁹ Tada se zvao: 92. motorizovana grenadirska brigada.

¹⁰ Odnosno: 282. Landeschützenbataillon. To je teritorijalni bataljon (u jugoslovenskoj istoriografiji nazivaju se landesšicen-bataljoni).

¹¹ Taj podatak nije tačan. Jedinica se zvala: Tvrđavski puk »Rhodos« (»Rhodos«), Puk je, početkom oktobra 1944, prebačen avionima u širi rejon Beograda. Kasnije je ušao u sastav divizije »Brandenburg« kao njen 3. grenadirski puk »Rodod« (tom IV, knj. 30, dok. br. 119, objašnjenje 5).

¹² Tačan naziv toga puka je Grenadierregiment »Weste Belgrad« (Grenadirski puk »Tvrđava Beograd«). Formiran je kao Alarm-puk 5. septembra, a preimenovan u Grenadirski puk »Tvrđava Beograd« 14. septembra 1944 (AVII, NAV-T-311, r. 191, s. 58 i 99 i r. 193, s. 223: naređenja komandanta Jugoistoka od 5. i 14. septembra 1944).

¹³ Opširnije o landesšicen-bataljonima koji su učestvovali u odbrani Beograda: AVII, NAV-T-77, r. 780, s. 95—83: pregled ljudstva jedinica vojnopravnog komandanta Jugoistoka od 23. avgusta do 4. novembra 1944. godine.

BR. 15

**UGOVOR O USPOSTAVLJANJU VAZDUHOPLOVNE BAZE
U OKOLINI ZADRA ZA POTREBE SAVEZNIČKOG VAZDU-
HOPLOVSTVA, SKLOPLJEN 6. JANUARA 1945. IZMEĐU
VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ MARŠALA JUGO-
SLAVIJE JOSIPA BROZA TITA I ŠEFA BRITANSKE VOJNE
MISIJE BRIGADIRA FICROJA MAKLEJNA¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

UGOVOR

1. U cilju pomaganja Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) u njenoj borbi protiv Nemaca u severnoj Jugoslaviji, odlučeno je da se u oblasti Zadra uspostavi vazduhoplovna baza, koju će upotrebljavati jedinice Kraljevskog vazduhoplovstva (RAF)² i Američkog vojnog vazduhoplovstva (USAAF)³. Uspostavljanje i održavanje ove baze zahtevaće upotrebu zadarske luke od strane savezničkih ratnih i trgovačkih brodova. Svrha uspostavljanja vazduhoplovne baze jeste olakšanje zajedničkih operacija za uništenje neprijatelja, i vazduhoplovne snage kao i ostale pomoćne snage biće povučene čim više ne budu potrebne za postizanje tog cilja.

2. Da bi se potpuno iskoristila prilika koju neprijatelj pruža svojim povlačenjem u severnu Jugoslaviju, slažemo se da radovi na izgradnji aerodroma u Zemuniku i pomoćnog u Prkosu odmah otpočnu. Inženjerci za izgradnju aerodroma i potrebne jedinice za njegovo održavanje biće, prema tome, odmah poslati u Zadar, isto kao i grupe vazduhoplovaca koje će se upotrebljavati za ponovno snabdevanje aviona gorivom i naoružanjem. Grupa američkog vazduhoplovnog osoblja također će se poslati i biće zaposlena kao pomoć avionima koji se spuštaju oštećeni na povratku sa napada na Nemačku.

3. Slažemo se da se vazduhoplovne snage koje će se eventualno uspostaviti u Zadru sastoje od 6 lovačkih ili lovačko-bombarderskih eskadrila, među kojima i dve eskadrile NOVJ,

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 24—1, k. 21.

² Engleska skraćenica za Royal Air Forces.

³ Američka skraćenica za United States Army Air Forces.

jedne odbrambene lovačke eskadrile i 1 noćne lovačke napadačke eskadrile i pomoćnih jedinica, među kojima i jedinica za osluškivanje dolaska aviona. Celokupne savezničke vazduhoplovne snage sastoje se od približno 3.700 oficira i vojnika. Komandant vazduhoplovne baze biće član jugoslovenskog vazduhoplovstva. Ali snage sa baze biće pod operativnom kontrolom jednog oficira iz RAF-a.

4. Kao dodatak osoblju RAF-a biće zaposleno i nešto vojnog osoblja u oblasti Zadra radi održavanja i radova na izgradnji aerodroma, o čemu je reč u paragrafu 2. Takođe će biti mali odred za protivavionsku odbranu luke. Celokupan broj vojnog osoblja biće približno 3.000 oficira i vojnika, i oni će biti pod komandom britanskog komandanta kopnenih snaga.

5. Prethodno će se poslati mala grupa da izvrši potrebne pripreme u mestu gde će se primiti snage. Toj grupi će komandanti i vlasti NOVJ pružiti svaku pomoć.

6. NOVJ će sa svoje strane dati potrebno obezbeđenje vazduhoplovnoj bazi i raznim pomoćnim jedinicama za slučaj neprijateljskog napada, izuzev protivavionske odbrane koju će dati britanske snage.

7. Slažemo se da se pruži svako olakšanje britanskim snagama za uspostavljanje sistema veze za vazduhoplovnu bazu.

8. Podrazumeva se da će britanske vlasti biti potpuno odgovorne za snabdevanje britanskih snaga koje one dovedu. Vlasti NOVJ će, međutim, dati svaku moguću pomoć britanskim snagama u pogledu smeštaja u operativnoj oblasti. Dalje se podrazumeva da se britanske snage, dok su potpuno odgovorne za svoju sopstvenu upravu, neće ni u kom pogledu mešati u civilnu upravu u toj oblasti.

9. Slažemo se da će se izvršenje ovog ugovora poveriti britanskim komandantima kopnenih i vazduhoplovnih snaga, koji će biti u tesnoj saradnji sa odgovarajućim komandantima NOVJ, koji će se naimenovati i koji će imati pismeno ovlašćenje da sarađuju sa savezničkim komandantima i da preduzimaju mere na tom sektoru u vezi sa sledećim pitanjima u njegovom delokrugu:

- a) jezgro u Zadru
- b) davanje vojnika NOVJ za stražarske dužnosti
- c) davanje radne snage na licu mesta kao i materijala
- d) upotreba lokalne telefonske mreže.

10. Ukoliko bi naše zajedničke operacije protiv neprijatelja zahtevale baziranje jačih savezničkih snaga u Jugoslaviji, to će biti predmet novog sporazuma.

6. januar 1945.

Sef vojne misije V. Britanije

Brigadni general

F.⁴ MAKLEN s.r.

Vrhovni komandant NOV i POJ

Maršal Jugoslavije

J.B. TITO s.r.

BR. 16

UPOZORENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. JANUARA 1945. STABU 3. ARMIJE U VEZI SA BUD- NOŠĆU I MOGUĆIM NEPRIJATELJSKIM DEJSTVIMA PO- SLE NEMACKOG PROTIVNAPADA U SREMU¹

99 ²	89 ³	U Sremu nepr. je jakim protivnapadorn naipravio klin u naše položaje na pravcu Otok—Nijemci. Nepr. zadržan. ⁶ Verovatno da je cilj ovog nepr. protivnapada bio od- vraćanje naše pažnje i vezivanje naših snaga na ovaj sektor od Podravine, gde je upravljeno težište njegove aktivnosti u cilju likvidacije naših mostobrana na de- snoj obali Drave. ⁷ Vodite o ovom računa.	6.1 ⁴	1550 ⁵

⁴ Ficroj Maklejn.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—84/1, k. 295: knjiga primljenih depeša 3. armije NOVJ.

² Redni broj depeše.

³ Broj grupa u tekstu depeše.

⁴ Datum prijema depeše.

⁵ Čas prijema depeše.

⁶ Vidi dok. br. 11 i AVII, reg. br. 2—4/1, k. 40.

⁷ Reč je o virovitičkom mostobranu.

BR. 17

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 7. JANUARA 1945. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O UPUĆIVANJU MATERIJALA IZ DALMACIJE ZA SLOVENIJU¹

OD V. S.² — Obzirom na današnju operativnu situaciju saopšteno je G. Š. Slovenije da materijal iz Dalmacije sami prebacuju u koliko je to moguće. U konkretnom slučaju da stupe sa vama u vezu da bi ih u granicama mogućnosti pomogli. 7. I 1945.

Br. 39

BR. 18

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 7. JANUARA 1945. GLAVNOM STABU SLOVENIJE O UVRŠTAVANJU SLOVENACA U PREKOMORSKU BRIGADU¹

Br. 281.

7. 1. 45.

Slovinci koji se nalaze na području Osmog korpusa uvršteni su u Prekomorsku brigadu.² Do daljnjega naređenja ova brigada ostaje u Dalmaciji.³ Osmi korpus obavešten.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—5/2, k 119—4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

² Odgovor Vrhovnog štaba na depešu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 3. januara 1945. o zahtevu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije da jedinice 4. i 11. korpusa obezbeđuju prebacivanje materijala iz baza u Dalmaciji za njihove potrebe (AVII, reg. br. 1—20/1, k. 31 i reg. br. 1—2/2, k. 119—4).

³ Original (pisan na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 4, f. III.

² Prekomorske brigade formirane su u toku 1943/44, u Italiji, od interniraca i rodoljuba iz Crne Gore, Hrvatske i Slovenije, kao i preživelih ranjenika. Tako je formirano pet prekomorskih brigada i to:

Prva prekomorska brigada — 20. oktobra 1943. u Karbonariju (u Italiji);

Druga prekomorska brigada — krajem decembra 1943. na Korčuli;

Treća prekomorska brigada — 17. decembra 1943. u Gravini (u Italiji);

BR. 19

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 8. JANUARA 1945. STABU 8. KORPUSA O OBUSTAVLJANJU SLANJA LJUDSTVA IZ 5. PREKOMORSKE BRIGADE U SLOVENIJU¹

Ljudstvo ne slati u Sloveniju.² Treba ga prikupiti i koncentrisati kod vas, a zatim ćemo od njega stvoriti diviziju u Hrvatsku.³ Za sada ih ne smete pustiti u borbu.⁴ 68—33.

8. I 45.

Četvrta prekomorska brigada — jula 1944. u Bariju (po nekim podacima septembra 1944);

Peta prekomorska brigada — 23. decembra 1944. u Splitu.

Neke su od njih kasnije rasformirane kao: 1. i 3. brigada — januara 1944, a 5. brigada — 20. aprila 1945.

Više o formiranju prekomorskih brigada: *Leksikon NOR 1941—1945*, Beograd, 1980, knj. 1, str. 193 i knj. 2, str. 844, 911 i 1125.

³ Ovo naređenje Vrhovnog komandanta usledilo je na osnovu depeše Štaba 8. korpusa NOVJ od 5. januara 1945. Generalštabu JA, a glasilo je:

»Od G.S. Slovenije primili smo depešu da sve Slovence upućujemo po grupicama kako pristižu u Sloveniju. Međutim, po vašem naređenju, formirali smo Petu prekomorsku brigadu, koja broji 1100 boraca. Da li ćemo ih uputiti...« (AVII, reg. br. 2—17/2, k. 53).

Nekoliko dana kasnije — 18. januara — Stab 8. korpusa izvestio je VS NOV i POJ da se 5. prekomorska brigada nalazi u Zadru i da nisu uputili ni jednog pripadnika u Sloveniju.

GS Slovenije je i dalje insistirao na slanju ljudstva u Sloveniju, ali je, u vezi s tim, Stab 4. armije JA, u depeši od 3. marta 1945. upućenoj Generalštabu JA, predložio da se 5. prekomorska brigada provede kroz obuku, organizuje i angažuje u lakšim borbenim dejstvima pošto njeni pripadnici nisu bili, prema izveštaju Štaba 4. armije, sposobni za put u Sloveniju (dok. br. 75 i 95; AVII, reg. br. 4—2, k. 53).

Brigada je u međuvremenu uključena u sastav 20. udarne divizije JA.

O tome: AVII, reg. br. 1—33/1, k. 31: depešu GS NOV i PO Hrvatske od 7. januara 1945. i reg. br. 1—5/2 i 1—6/2, k. 30: depeše VS NOV i POJ od 22. februara i 3. marta 1945.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—1, k. 53.

² Odnosi se na 5. prekomorsku brigadu (dok. br. 18 i AVII, reg. br. 1—6/2, k. 119—4).

³ Tako piše u dokumentu, a misli se na stvaranje divizije u Hrvatskoj za Glavni štab NOV i PO Slovenije.

⁴ Ovo naređenje maršala Tita usledilo je na intervencije Glavnog štaba NOV i PO Slovenije za slanje 5. prekomorske brigade u Sloveniju, tako da do slanja ove brigade nije došlo, već je ona ušla u sastav 20. NOU divizije, pošto je Vrhovni komandant, svojim naređenjem od

BR. 20

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA
ANGAŽOVANJE 22. DIVIZIJE NA KOMUNIKACIJU PRIBOJ
— VARDIŠTE — VIŠEGRAD U SADEJSTVU S JEDINICAMA
2. KORPUSA¹**

9. I 45.

Za G. Š. Srbije. 22. diviziju prikupite na prostoru Priboj — Vardište — Višegrad za bočno dejstvo na ove komunikacije kojima se neprijatelj povlači u Bosni. Operacije div.[izije] objedinite sa jedinicama II korpusa koje su angažovane sa juga na neprijateljske komunikacije u dolini Lima.²

45—69

5. marta 1945. Stabu 4. armije, dozvolio da se 5. prekomorska brigada uvodi postepeno u lakše borbe (AVII, reg. br. 1—5/2, k. 30, reg. br. 1—8/1, k. 31; reg. br. 2—17/2, 2—26/2 i 3—2, k. 53; reg. br. 1—3/2, k. 316).

Takođe ni do formiranja pomenute divizije nije došlo, već je 5. prekomorska brigada upućena u Sloveniju 5. aprila 1945, gde je 20. aprila rasformirana, a njeno ljudstvo uključeno u jedinice 15. i 18. divizije 7. korpusa NOVJ.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—1/2, k. 41.

Ovo naređenje Vrhovnog komandanta Glavni štab NOV i PO Srbije primio je 10. januara 1945 (AVII, reg. br. 20—189/1, k. 191). Vrhovni komandant je obavestio o tome i Stab 2. korpusa (AVII, reg. br. 16—32/1, k. 396).

² Ovu odluku maršal Tito je doneo na predlog Štaba 2. korpusa od 3. januara 1945 (AVII, reg. br. 11—68/1, k. 396).

BR. 21

**SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. JANUARA 1945. S PLANOM OPERACIJA 2. ARMije U
ISTOČNOJ BOSNI¹**

9. I 45.

II armiji. — S vašim planom operacije od 8. januara slažem se.² Nastojte da razbijete neprijateljsku grupu prema vašem južnom boku i da je odbacite što dalje na jug kako bi dobili slobodu manevra, za vaše daljnje operacije prema dolini Bosne.³

31—58

BR. 22

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. JANUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA ZA DEJSTVA NA
KOMUNIKACIJI VIŠEGRAD — SARAJEVO¹**

Štabu II Korpusa

U vezi vaše depeše od 3. januara² za dalje vaše operacije, postupite po sledećem:

Prvo, sa glavnim snagama vašeg korpusa trebate što prije ispoljiti dejstvo na komunikaciji Višegrad — Sarajevo kuda se

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—1/2, k. 41.

² Reč je o planu operacija Štaba 2. armije u severoistočnoj Bosni, koji je Stab 2. armije dostavio depešom 7. januara 1945. Vrhovnom štabu. Međutim, taj radiogram primljen je tek 8. januara i na taj datum se i poziva Vrhovni komandant (AVII, reg. br. 2—30/1, k. 41 i reg. br. 6—10, k. 274).

³ Vrhovni komandant je ovde mislio na neprijatelja koji je 1. januara 1945. ušao u Vlasenicu, o čemu ga je obavestio Stab 2. armije svojom depešom od 2. januara (AVII, reg. br. 6—1/4, k. 274).

Ta neprijateljeva grupa je bila ojačana nemačka 963. tvrđavska pešadijska brigada. Potpuniije o njoj i njenim dejstvima u januaru 1945: tom IV, knj. 32, dok. br. 15 i 25.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. :2—1, k. 49: knjiga predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o depeši Štaba 2. korpusa NOVJ sledeće sadržine:

»Mi ćemo za nekoliko dana preseliti štab u Pljevlja radi vođenja daljih operacija.

povlači glavnina Dvadeset prvog alpskog korpusa.³ Za operacije u dolini Lima upotrebite albanske divizije⁴ koje ne prebacivati na levu obalu Drine. Dvadeset druga divizija biće prikupljena na prostoru Priboj — Vardište — Višegrad za bočno dejstvo na ovoj komunikaciji, sa kojom objedinite dejstvo. Ovo je naređeno Glavnom štabu Srbije.

Drugo, Dvadeset devetu diviziju i Primorsku grupu upotrebite prema predloženom planu.

Treće, u ovim operacijama preticati i stalno napadati neprijateljske glavnine, a izbegavati prosto potiskivanje neprijatelja i zaštitničke borbe. Za borbe sa neprijateljskim zaštitnicama ostaviti najmanje odredske snage, a glavninu operativnih jedinica angažovati na bokove odstupajućih neprijateljskih glavnih snaga, po meri njihovog odstupanja ka Sarajevu.

Izvršenju ovoga plana pristupite odmah.⁵

9. januara 1945.

Za obezbeđenje obale i oslobođene teritorije, ostavljamo u C. Gori dvije brigade Primorske grupe. Smatramo da će biti dovoljne sa Brigadom Narodne odbrane. Sa ostalim snagama preduzećemo gonjenje prema Sarajevu. Potrebne snage ostavićemo za obezbeđenje Sandžaka i Hercegovine po oslobođenju ovih oblasti.

Naše je mišljenje da po oslobođenju Prijepolja i Priboja 22. divizija treba da produži gonjenje prema Višegradu, povezujući se sa snagama koje dejstvuju pravcem Užice — Vardište — Višegrad.

Jedinice našeg korpusa i albanske divizije prebaciti odmah na levu obalu Drine i postaviti na prostoriju Rogatica — Goražde — Kalinovik — Trnovo za dejstva prema Sarajevu. 29. divizija po oslobođenju Mostara produžiće dejstva pravcem Konjic — Ivan-Sedlo — Sarajevo.

Ovakvim postavljanjem biće ugrožene sve komunikacije kojima će se neprijatelj povlačiti prema Sarajevu sa istoka i juga.

Da li se slažete sa ovim planom« (AVII, reg. br. 11—60/1, k. 396: knjiga depeša 2. korpusa NOVJ).

³ Odnosno: 21. brdskog armijskog korpusa.

⁴ U to vreme, pod komandom 2. korpusa NOVJ nalazile su se i dve divizije Narodnooslobodilačke vojske Albanije: 5. i 6. divizija NOVA. Bliže o njihovim dejstvima, u duhu ove direktive VS NOV i POJ: tom IV, knj. 32, dok. br. 58.

⁵ Bliže o izmjeni toga plana: tom IV, knj. 32, dok. br. 57.

BR. 23

PREGLED STANJA NEPRIJATELJSKIH JEDINICA NA JUGOSLOVENSKOM RATIŠTU, KOJI JE OBRADILO OBAVEŠTAJNO ODELJENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ NA DAN 10. JANUARA 1945. GODINE¹

Operat. odeljenje

VRHOVNI STAB NOV I POJ
II. Odeljenje
Str. Pov. Broj: 37/45
10. I. 1945

**PREGLED STANJA KOD NEPRIJATELJA
na dan 10. januara 1945**

I.

Jačina i raspored neprijateljskih snaga.

1) Front Bijeljina — Brčko — Srem — Vukovar zaključno

- glavnina 7. SS »Princ Eugen« divizije²
- glavnina 117. lovač. divizije (737. i 749. peš. puk i 670. artilj. puk)³
- 99. puk 1. planinske divizije
- 54. izviđački bat. 1. plan. divizije⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 15—1, k. 24.

Ovaj primerak pregleda dostavljen je Operativnom odeljenju VS NOV i POJ.

² Sedma SS-brdska divizija »Princ Eugen« u svom sastavu imala je 13. i 14. SS-puk sa po tri bataljona — ukupno 6 bataljona. Međutim, u sastavu divizije nalazila su se i četiri prištapska bataljona koji su nosili redne brojeve divizije, i to: Bataljon za vezu, Inžinjerijski, Dopunski i Izviđački i Protivtenkovski jurišni divizion.

Pored toga, u diviziji se nalazio i 7. SS-brdski art. puk (vidi *Order of battle of the German army*, Military Intelligence Division, War Department, Washington, 1945, str. 340).

³ Ta divizija je u svome sastavu, pored navedenih pukova (737. i 749. lovački i 670. art. puk), imala i tri prištapska bataljona: Bataljon za vezu, Inžinjerijski i Izviđački, koji su nosili redne brojeve divizije, kao i Protivtenkovski divizion (vidi *Order of battle of the German army*, str. 317).

⁴ Taj bataljon se nije u to vreme nalazio ni u Sremu ni u Slavoniji. On je tada bio u Mađarskoj sa svojom matičnom 1. brdskom divizijom. O tome vidi Hubert Lanz, *Die 1. Gebirgsdivision 1935—1945*

- 1. puk »Brandenburg«⁵
- 501. bataljon za gradnju puteva
- 202. protivtenkovski bataljon⁶
- 6 ustaško-domobranskih bataljona
- delovi 118. lovačke divizije(?)⁷

SVEGA: 19 nemačkih i 6 ustaško-domobranskih bataljona, 60 topova divizijske artiljerije i 30—40 tenkova. Izgleda da je front podeljen na dva divizijska sektora (7. SS i 117. lovačka)⁸

NAPOMENA: Neprijatelj drži Čelić kao jače uporište iz kojeg dejstvuje aktivno.

Prema vestima VI. korpusa: bio je štab 117. div. početkom januara u Mirkovcima. Divizija popunjena avijatičkim i teh-

(Prva brdska divizija 1935—1945), Verlag Hans-Henning Podzun, Bad Nauheim, 1954, str. 290—1.

Međutim, polovinom decembra 1944, 54. izviđački i 79. poljski dopunski bataljon, takođe iz sastava 1. brdske divizije, nalazili su se na sremskom frontu u sastavu borbenih grupa »Ajzele« odnosno »Terner« (NAV-T-311, r. 195, s. 143—5, NAV-T-314, r. 850, s. 1255—63 i r. 851, s. 130).

⁵ Taj puk divizije »Brandenburg« nije se nalazio tada na području Jugoslavije. Divizija se u oktobru borila u Banatu, a zatim je učestvovala u bici za batinski mostobran, da bi potom, kada su sovjetsko-jugoslovenske jedinice krajem novembra 1944. osvajale ovaj mostobran, dejstvovala severno od Drave, gde je, pretrpevši teške gubitke, povučena sa fronta i potčinjena Vrhovnoj komandi Vermahta, a, najverovatnije, posle toga i rasformirana (AVII, NAV-T-77, r. 780, s. 6951—4, NAV-T-311, r. 194, s. 728—9 i 725—4, r. 191, s. 307—10, r. 194, s. 891—4, 903—6 i 916—9; *Order of battle of the German army*, str. 82 i 312).

Inače, taj puk je učestvovao i u operaciji »Reselšprung« (»Konjički skok«), tj. drvarskoj operaciji (AVII, NAV-T-314, r. 563, s. 433—7).

⁶ To nije bio protivtenkovski bataljon već 202. tenkovski bataljon. On je 1. decembra imao u svome sastavu samo 16 lakih tenkova tipa Fiat Spa Ansaldo, od 49 koliko je trebalo da ima po formaciji (AVII, NAV-T-314, r. 32, s. 152, r. 854, s. 920 i 1255—63 i r. 851, s. 556—7).

⁷ Tada se na tome području nije nalazila ni jedna jedinica iz sastava 118. lovačke divizije. Naime, 118. lovačka divizija počela je da se izvlači sa sremskog fronta već 11. decembra 1944. radi upućivanja u sastav 2. oklopne armije, tj. severno od Drave, prema jezeru Balaton (Blatnom jezeru). Tako se od 29. decembra 1944. nalazilo u pokretu prema Velikoj Kanjiži 38 kompozicija. Izvlačenje 118. lovačke divizije je završeno u prvoj dekadi januara 1945 (AVII, NAV-T-311, r. 19, s. 543—4, r. 195, s. 199—200; Percy Ernst Schramm, n.d., IV², str. 980; Erish Schmidt-Richberg, n.d., str. 91).

Prema tome, podaci 6. korpusa JA o povlačenju 118. lovačke divizije bili su prilično tačni.

• Front je podeljen na dva sektora između 117. lovačke i 41. pešadijske divizije (vidi objašnjenje 9 u ovom dokumentu).

ničkim trupama⁹; 118. lovačka div. otišla početkom januara sa ovog sektora prema Brodu navodno za Nemačku.¹⁰ Protivno ovoj vesti VI. korpusa, I. armija javlja da se glavnina 118. lov. div. nalazi još na frontu na otseku Privlaka — Otok.¹¹

Prema vesti I. armije, na ovom sektoru nalazi se još 524. peš. puk 297. peš. div. Ovaj podatak malo je verovatan.¹²

VI. korpus javlja da je otišlo 9. I. iz Vrpolja i Striživojne za Vinkovce i Županju 2.000—2.500 policista (snaga za jedan puk).

2) Front Vukovar isključno Osijek — desna obala Drave do D. Miholjca — Moslavina sa zadatkom do linije Brod — Našice — D. Miholjac.

- D. Miholjac — Moslavina snaga oko jedne divizije, neidentifikovana¹³
- 1. bataljon 13. SS div. — Valpovo
- 2. policiski puk — D. Miholjac
- 3. Freiwilligen polic. puk¹⁴ — Osijek — Petrijevcima — Sag
- Dopunski bataljon 1. alpinske divizije¹⁵ — Retfala

⁹ Šestog januara 1945. došlo je do pregrupisanja nemačkih jedinica na sremskom frontu. Tako je 117. lovačka divizija posela front od Dunava do s. Berak, a deo fronta, od s. Berak do s. Komletinaca, posela je novouvedena 41. pešadijska divizija s tri puka u liniji 1230, 1231 i 1232, dok su se, kao divizijska rezerva, u s. Jankovcima nalazili 11. fizilirski (izviđački) i 11. dopunski bataljon iz sastava 11. vazduhoplovne poljske divizije. U Mirkovcima se tada smestio pozadinski deo divizije, bez Puka za snabdevanje, koji se tada nalazio u Vinkovcima (dok. br. 7; AVII, NAV-T-311, r. 189, s. 787—8 i 793—5; NAV-T-315, r. 1300, s. 1056 i 1057—8; AVII, reg. br. 1—1, k. 73: saslušanje ratnog zarobljenika general-lajtnanta Volkfanga Hauzera — Wolfgang Hauser, bivšeg komandanta 41. pešadijske divizije).

¹⁰ Vidi u napomeni 7.

¹¹ i ¹² Na tome odseku nalazila se 41. pešadijska divizija i Borbena grupa »Burgemajster« (ojačani 524. grenadirski puk 297. pešadijske divizije). Vidi prethodno objašnjenje.

¹³ To je bila 11. vazduhoplovna poljska divizija. Stab divizije nalazio se tada u s. Ernestinovo (vidi Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 91). Bliže o njenim pokretima i dejstvima iz doline r. Drine prema r. Dravi vidi i tom IV, knj. 30, dok. br. 105, 118 i 130 i knj. 31, dok. br. 24, 33, 62, 70, 72 i 96.

Divizija je tek 17. februara 1945. bila u punom sastavu na tome sektoru (dok. br. 33).

¹⁴ Odnosno: 3. dobrovoljački puk.

¹⁵ O 79. poljskom dopunskom bataljonu 1. brdske divizije vidi objašnjenje 4 u ovome dokumentu.

- 1. bataljon 18. polic. puka¹⁶
- 606.teritorijalni puk — Dalj — Osijek"

SVEGA: nemačkih i 8 ustaško-domobranskih bataljona sa oko 40 topova divizijske artiljerije i 20—30 tenkova (bez rezerve)

Na sektoru Cerna — Vrpolje — Đakovo nalazi se u rezervi jedna neidentifikovana nemačka divizija (izveštaj VI. korpusa)¹⁸

Prema vestima II. armije¹⁹, posle likvidiranja mostobrana kod Osijeka, sa ovog sektora bili su povučeni u rezervu 2 bataljona 264. div. sa artiljerijom na sektor Đakova.²⁰

Sa istog sektora bile su povučene jedinice neke neidentifikovane divizije za koju III. armija navodi da je bila divizija »Horst Vesel«²¹. Ovaj podatak nije pouzdan.

— Prema podatku III. Armije od 13. I, nalazi se na sektoru Osijek — D. Miholjac 11. Luftwaffe divizija²². Treba proveriti da li se radi o celoj diviziji ili samo o delovima.

3) Komunikacija Sarajevo isključno — Bos. Brod za- ključno

- 2 nemačka bataljona
- 1 puk ruskog belogardijskog korpusa²³
- 8 ustaško-domobranskih bataljona

¹⁶ Odnosno: 18. SS-brdskog policijskog puka.

¹⁷ To je 606. puk za osiguranje.

¹⁸ Redakcija nije mogla da ustanovi o kojoj je diviziji reč. Verovatno se radi o delovima 297. pešadijske divizije, koja se nalazila u prikupljanju radi učešća u ovladavanju virovitičkim mostobranom (vidi dok. 29).

¹⁹ Tako piše; treba: III armije.

²⁰ Za pojačanje odbrane Beograda upućena je početkom oktobra iz sastava 264. pešadijske divizije Borbena grupa »Erdman«, nazvana po pukovniku Erdmanu (Erdmann), komandantu 893. puka 264. pešadijske divizije. Grupa se sastojala iz po jednog bataljona iz sastava 891, 892. i 893. puka sa Štabom 893. puka i jednim artiljerijskim divizionom iz sastava 264. artiljerijskog puka iste divizije (AVII, NAV-T-315, r. 1300, s. 986—9; NAV-T-314, r. 851, s. 130).

²¹ Taj podatak je bio pogrešan. U vezi s tim, Štab 3. armije NOVJ dostavio je 26. januara 1945. depešu VŠ NOV i POJ u kojoj je stajalo:

»Podatak o Horst Wessely diviziji je bio netačan. Mi nismo to ni tvrdili. Već smo poslali izjavu jednog zarobljenika, za koga smo kasnije ustanovili da je bio iz »Princ Eugen«. (AVII, reg. br. 3—34/1, k. 295).

Inače, tačan naziv te divizije je: 18. SS-dobrovoljačka oklopna grenadirska divizija »Horst Vesel« (»Horst Wessel«), Formirana je u leto 1944. u Mađarskoj. U jesen 1944. ona se borila u Slovačkoj (vidi *Order of battle of the German army*, str. 345).

²² Više o 11. vazduhoplovnoj diviziji vidi u objašnjenju 13.

²³ Tako piše, treba: Ruskog zaštitnog korpusa (RZK).

**SVEGA: 4 nemačka i 8 ustaško-domobranskih bataljona,
? topova²⁴**

Prema vestima V. korpusa, bilo je evakuisano iz Sarajeva i Mostara od 28. XII. — 6. I. 3.000 ranjenika.

U akcijama kod Travnika učestvovali su i specijalni bataljoni 104. lov. div. kao i mornarička pešadija, terenske vazduhoplovne jedinice i neki bataljoni iz divizije »Rodos«²⁵ što je sve na povlačenju iz Grčke²⁶.

4) Komunikacija Sarajevo — Sokolac — Rogatica — Višegrad — Prijepolje sa garnizonom Sarajevo — Višegrad²⁷

- 2 policiska bataljona
- 4 do 6 neidentifikovana nemačka bataljona
- delovi 369. peš. divizije
- 1 puk ruskog belogardijskog puka
- 7 ustaško-domobranskih bataljona

SVEGA: 11—13 nemačkih i 8 ustaško-domobranskih bataljona, ? topova.

" Prema dnevniku majora Aksela Berna (Axel Boehm), komandanta 421. bataljona za vezu 21. brdskog armijskog korpusa, tada su na području 21. brdskog armijskog korpusa dejstvovale sledeće nemačke jedinice: 104. lovačka divizija nalazila se u borbi za Travnik — operacija »Lavina«, 369. legionarska divizija »Vražja« u širem rejonu Mostara, 181. pešadijska divizija u širem rejonu Višegrada, 297. pešadijska divizija u pokretu preko Rogatice za Slavoniju i 22. pešadijska divizija u prodiranju na pravcu Rogatica — Sokolac — Vlasenica, 967. brdska pešadijska brigada (štab u Derventi) za osiguranje komunikacije Maglaj — Slavonski Brod, Policijski puk »Nagel« (4 bataljona — štab puka u Palama) za osiguranje železničke pruge Sarajevo — Rogatica, 696. feldžandarmerijski bataljon u rejonu Trnova, 86. puk za obezbeđenje u rejonu Kijeva; zatim su se još, pored tih jedinica u sastavu 21. brdskog korpusa, na tome području nalazila dva bataljona za osiguranje železnica, pet bataljona za osiguranje, sedam landesšicen-bataljona, tri bataljona za osiguranje transporta, dva feldžandarmerijska bataljona, dva tvrđavska bataljona, dva samostalna artiljerijska diviziona, još 7 drugih bataljona, te osam ustaško-domobranskih bojni (bataljona) i dva puka Ruskog zaštitnog korpusa (AVII, reg. br. 1—5, k. 6, deo dnevnika od 1. do 10. januara 1945).

²⁵ Redakcija nije mogla da ustanovi da su na tome prostoru učestvovalе jedinice iz Jurišne divizije »Rodos«.

²⁶ Bliže o dejstvima nemačke ojačane 104. lovačke divizije u borbi za Travnik: tom IV, knj. 31, dok. br. 145 i knj. 32, dok. br. 167.

¹⁷ Više o nemačkim jedinicama na tom prostoru vidi objašnjenje 24.

U Vlasenici nalazi se oko 2.000 Nemaca neidentifikovane jedinice²⁸, a u Srebrenici oko 1.200 ustaša kao zaštita komunikacija. Ofanzivne namere još dosada nisu ispoljene.

5) Komunikacija Mostar zaključno — Sarajevo isključno sa pripadajućim garnizonima

- glavnina 369. peš. divizije
- legija talijanskih fašista²⁹
- 8 ustaško-domobranskih bataljona

Jedinice 369. div. se prikupljaju i postoje znaci da se već pomeraju ka Sarajevu. Prema vesti V. korpusa, u Brod su stigli vojnici sa hrvatskim grbom, koji mogu pripadati samo 369. div. Broj 5.000 je preteran.

7. i 8. o.m. došla su 2 transporta nedićevaca u Brod³⁰. Imaju nameru proći za Zagreb.

6) Komunikacija Brod zaključno — Zagreb isključno sa usputnim uporištima

- 1. kozačka divizija sa jednom brigadom od tri puka
- 2 nemačka bataljona za osiguranje pruga (256³¹, i WWi bataljon³²)
- 6 nemačkih policiskih bataljona
- 28 ustaško-domobranskih bataljona

SVEGA: 3 kozačka puka, 8 nemačkih i 28 ustaško-domobranskih bataljona, oko 60 topova diviziske artiljerije i 20 do 30 tenkova.

7) Komunikacija Banja Luka — Nova Gradiška

- 2 nemačka policiska bataljona
- delovi jednog puka 1. kozač. div.
- 10 ustaško-domobranskih bataljona

SVEGA: 2 nemačka i 10 (?) ustaško-domobranskih bataljona i nešto kozačke konjice, ? topova

²⁸ Odnosi se na pripadnike nemačke 963. tvrđavske pešadijske brigade »Kloc«. Opširnije o njoj na tome području: tom IV, knj. 32, dok. br. 25.

²⁹ Odnosi se na 49. italijansku fašističku legiju »San Marko« (tom IV, knj. 32, dok. br. 84).

³⁰ Najverovatnije da je ovde reč o pripadnicima Srpskog dobrovoljačkog korpusa (SDK), čiji se deo povlačio s Nemcima dolinom Zapadne Morave prema Višegradu, a zatim, preko Sarajeva i dolinom Bosne, preko Slavenskog Broda i Zagreba prema Istri, gde se već nalazio veći deo te kvislinške jedinice.

³¹ Redakcija nije mogla da ustanovi o kome je bataljonu reč.

³² To je skraćena od reči Wehrwirtschaftliche, tj. vojnoprivredni. Misli se na Vojnoprivredni bataljon Jugoistoka.

7. I. kao pojačanje garnizonskih snaga došlo je u Banja Luku oko 800 nemačkih vojnika.

8) Komunikacija Kostajnica — Bihać — Lapac (Bosanski Novi — Prijedor)

- 373. pešadijska divizija³³
- 3 bataljona Nemaca neidentifikovane jedinice
- 1.028. landeschütz bataljon³⁴
- 19 ustaško-domobranskih bataljona

SVEGA: 10 nemačkih i 19 ustaško-domobranskih bataljona, 50 topova divizijske artilerije i 10 do 20 tenkova

Jedinicama 373. div., koja je u zadnjim borbama trpela teške gubitke, stalno pristižu regruti iz logora hrvatskih novaka³⁵. U decembru stiglo svega 1.500—2.000 vojnika.

9) Komunikacija u Hrv. Primorju i zapadnoj Lici

- 392. pešadijska divizija³⁶
- 138. puk 188. rez.[ervne] divizije
- 10 do 12 ustaško-domobran. bataljona

SVEGA: 10 nemačkih i 10—12 ustaško-domobranskih bataljona, 50 topova divizijske artilerije, ? tenkova

10) Komunikacija Ogulin isključno — Karlovac — Zagreb isključno

- 1. rezerv. lovački puk
- 12 ustaško-domobranskih bataljona

SVEGA: 2 do 3 nemačka i 12 ustaško-domobranskih bataljona, ? topova

11) Komunikacija Zagreb — Varaždin, Zagreb — Koprivnica — Đurđevac — Bjelovar

- 4 nemačka policiska bataljona
- 1. kozačka divizija sa 1 brigadom od tri puka
- 18 ustaško-domobranskih bataljona

³³ Opširnije o rasporedu te divizije u to vreme vidi Franz Schraml, *Kriegsschauplatz Kroatien* (Ratište u Hrvatskoj), Kurt Vowinkel Verlag, Neckargemuend, 1962, str. 213—5.

³⁴ Taj bataljon je pripadao Vojnom okrugu XII (*Order of battle of the German army*, str. 411).

³⁵ Odnosno: regruta.

³⁶ Potpunije o njenom rasporedu i dejstvima vidi Franz Schraml, n.d., str. 272.

SVEGA: 3 kozačka puka, 4 nemačka i 18 ustaško-domobranskih bataljona, 24—30 topova diviziske artiljerije i 25 lakih tenkova.

Težište snaga je na sektoru Đurđevac — Pitomača gde se nalazi glavnina 1. hrvatske divizije i tri puka 1. kozačke divizije.

12) Slovenija

- 5 do 6 SS policiskih pukova (13. 14. 17. ?³⁷, 19. 25. i 28.)
- 1 puk »Brandenburg«³⁸
- 18. i 184. Landeschütz puk
- Puk alpinskih lovaca »Treeck«³⁹
- 48. tenkovski bataljon
- oko 70 četa slovenskih Rupnikovih domobrana
- 1 teritorijalni puk slovenske milicije⁴⁰

SVEGA: 28—30 nemačkih bataljona, 80 topova divizijske artiljerije i 50 tenkova. Pored toga i pomenute slovenske kvislinške snage.

13) Istra sa Kvarnerom i Primorskom oblasti Slovenije

- 94. grenadirska divizija⁴¹
- 188. rez. planinska divizija bez jednog puka
- 10. SS policiski puk
- 6 fašističkih bataljona
- 4 puka nedićevskog Srpskog dobrovoljačkog korpusa⁴²

³⁷ Tako piše u dokumentu. Tada je u Sloveniji bilo sedam SS-pukova, među kojima i 27. SS-policijski puk. Svi ovi pukovi nalazili su se pod komandom višeg SS i komandanta policije za Alpsko predgorje SS-grupeniirera i general-lajtnanta policije Ervina Rezenera (Erwin Rösener), koga je posle rata 30. avgusta 1946, Vojni sud 4. armije u Ljubljani osudio kao ratnog zločinca na smrt vešanjem (*Oslobodilački rat naroda Jugoslavije*, knj. 2, drugo izdanje, str. 502—3; *Politika*, od 31. avgusta i 4. septembra 1946).

³⁸ To nije bio 1. puk »Brandenburg« (vidi objašnjenje 5 u ovom dokumentu) već Nastavni (5. puk) »Brandenburg« (tom VI, knj. 17, dok. br. 98 i 99).

³⁹ Tačan naziv mu je: 18. brdski puk »Trek« (»Treeck«),

⁴⁰ To je bio 4. milicijski puk.

⁴¹ Postojala je 94. pešadijska divizija, ali se ona nalazila na frontu u Italiji. Međutim, u Istri i Slovenskom primorju tada se nalazio 97. armijski korpus sa 188. rezervnom i 237. pešadijskom divizijom, 8. italijanskim alpskim pukom, 4. milicijskim pukom i drugim jedinicama.

⁴² Opširnije o prebacivanju Nedićevog Srpskog dobrovoljačkog korpusa u Istru vidi tom XII, knj. 4, naređenje Vrhovne komande Vermahta od 20. oktobra 1944 (AVII, NAV-T-311, r. 285, s. 657).

dački protivavionski i za vezu) identifikovani su u borbama na sektoru Busovača — Travnik⁵⁸. Isto tako nema indikacija o glavnini 297. divizije⁵⁹.

41. tvrđavska divizija verovatno je u pokretu na liniji od Broda prema Zagrebu, a možda je već i izašla iz zemlje.⁶⁰

117. lovačka divizija nalazi se na frontu u Sremu.⁶¹

Registrovan je bio komandant na sektoru Osijek — D. Mi-holjac general-lajtnant Fišer,⁶² komandant 181. pešadijske di-vizije. Verovatno će u pozadini sremskog fronta doći na odmor i reorganizaciju i delovi te divizije.

Prema vestima I. Armije NOVJ, operacijama južno od Dra-ve rukovodi 68. rezervni korpus (komandant general Helmutht Felmy). Stab se navodno nalazi u Nuštaru.⁶³

Južno od Save na komunikaciji Višegrad — Sarajevo — Brod nalaze se u probijanju ka Brodu snage 21. planinskog korpusa i još preostale snage Armeegruppe »E«.

U 21. planinski korpus računamo:⁶⁴

Stab korpusa

181. pešadiska divizija

nekoliko bataljona 999. divizije

jedan puk 297. pešadijske divizije

nešto mornaričke pešadije.

Stab 21. planinskog

korpusa bio je 10. I. 45,

po vesti V. korpusa, još

u Brodu⁶⁵

⁵⁸ Potpuniije o dejstvima 104. lovačke divizije govori se u objaš-njenju 26.

⁵⁹ Više o toj diviziji vidi u objašnjenju 18.

⁶⁰ O rasporedu 41. pešadijske (ranije tvrđavske) divizije vidi u ob-jašnjenju 9.

" Više o rasporedu 117. lovačke divizije vidi u objašnjenju 8.

⁶² Ime mu je Adolf. Amerikanci su ga izručili našim vlastima. Su-đeno mu je kao ratnom zločincu i osuđen je na smrt vešanjem (Foltt-mann/Moeller-Witten, n.d., str. 169).

⁶³ Više o tom štabu vidi u objašnjenju 47.

⁶⁴ O 21. brdskom armijskom korpusu govori se i u objašnjenju 24.

⁶⁵ Sedište Štaba 21. brdskog armijskog korpusa nalazilo se tada u Kobiljdolu — Kasindolu, kraj Sarajeva (AVII, reg. br. 1—5, k. 6: dnevnik majora Berna, II deo, str. 1).

U preostale snage Armeegruppe »E« koje se još nalaze na toj komunikaciji računamo:

delove 133. tvrđavske divizije (jedan deo ove divizije ostao na Kritu⁶⁶)

jedna samostalna brigada (Solunska — belomorska ili jedna brigada divizije »Rodos«)⁶⁷

nekoliko bataljona 999. divizije⁶⁸
možda nešto jedinica 21. SS divizije »Skenderbeg«⁶⁹

Nije poznato kako su ešolonirane ove jedinice na komunikaciji Višegrad — Sarajevo — Brod, ali je svakako sigurno da se glavnina sa čelom nalazi kod Broda. Neprijatelj užurbano izvlači snage od Višegrada ka Sarajevu železnicom.

II.

Važniji pokreti, promene i identifikacije

1) Prema vesti VI. korpusa, 10. januara prelazile su nemačke kolone od Sunje preko Banove Jaruge za Bjelovar i stigle u Uljanik.

2) Prema vesti V. korpusa, sa 133. tvrđavskom divizijom probija se i 133. pešadijski puk. Pošto ovaj puk ne ulazi u tu diviziju, verovatno se radi o nekoj specijalnoj jedinici koja dolazi iz Grčke.

Prema istom izvoru, kod Dervente identifikovan je 627. pešadijski puk. Verovatno se tu radi o 6271.⁷⁰ artileriskom pukovskom štabu koji je bio ranije na otoku Rodosu.

3) Prema vestima V. korpusa, izgleda da je glavnina 21. SS divizije »Skenderbeg« došla u područje Broda.

4) Na aerodromu kod Velike Gorice prikuplja se 38. i 40. protivavionski puk 20. Flak divizije, koji je pretrpeo u borbama kod Beograda vrlo teške gubitke.

⁶⁴ i ⁶⁷ Deo tih jedinica je ostao na Kritu, odnosno Rodosu, do kraja rata i pada u zarobljeništvo (vidi Hnilicka, n.d., skica 13—24 u prilogu knjige).

⁶⁸ Ta divizija nije postojala, već su tim brojevima označavane kašnjeničke jedinice u nemačkim oružanim snagama.

⁶⁹ Vidi dok. br. 36.

⁷⁰ Broj »1« u dokumentu je precrtan zelenim mastilom. Redakcija nije mogla da ustanovi da se takav puk tamo nalazio. Ovde je verovatno reč o 967. tvrđavskoj pešadijskoj brigadi, čiji se Štab tada nalazio u Derventi (vidi objašnjenje 24 u ovom dokumentu).

- 5) Kod Broda na područje Brod — Posušje — Podvinje odmaraju se prolazeće nemačke trupe.
- 6) G.S. Slovenije registrovao je kod Maribora 47. pešadski puk iz 21. pešadijske divizije. Verovatno se ovde radi o samostalnom 47. motorizovanom puku, koji je bio izdvojen iz 22. motorizovane divizije.⁷¹
- 7) Posle razbijanja četničke glavnine, pojedine četničke grupe nalaze se u Trebavi, Ozrenu, Zvijezdi, Romaniji i Majeveci.
- 8) Sa sektora Trst — Postojna otišli prema Tržiču (Monfalcone) 509. i 705. bataljon za čuvanje železničkih pruga (Sicherungsbataillon iz sastava 188. rezervne divizije).
- 9) Iz Istre i Primorske oblasti Slovenije krajem decembra otišle su preko Trbiža verovatno za istočni front 157. rezervna⁷² i 237. pešadijska divizija.
- 10) Na sektoru Furlanije identifikovan je 15. protivtenkovski puk (jedan abteilung u Videmu — Udine, a drugi u Veneciji). 7. protivavionski nalazi se na talijanskom frontu.
- 11) Iz Milana na sektor Trst — Gorica došla je 30. MAS flotila⁷³ sa više obalskih bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, generalmajor:
Vjek. J. Klišanić

M.P.

⁷¹ Taj podatak nije tačan. Puk se nalazio u redovnom sastavu 22. pešadijske divizije (vidi Matzsch, n.d., str. 82 i 83; Hnilicka, n.d., str. 323—362).

⁷² Divizija je ostala do kraja rata na jugoslovenskom ratištu.

⁷³ To je skraćenica od italijanskih reči: Motoscafo antisommergibile (protivpodmornički čamac).

BR. 24

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 11.
JANUARA 1945. O POSTAVLJANJU RUKOVODILACA U 3.
ARMIJU NOVJ¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. pov. Broj 8
11 januar 1945. god.

Prema ukazanoj potrebi službe,

P O S T A V L J A M

1. Za zamenika komandanta III Armije pukovnika MATU JERKOVICA, dosadašnjeg komandanta VI korpusa.
2. Za komandanta VI korpusa general-majora VELJKA KOVAČEVICA, do sada na raspoloženju.
3. Za komandanta XII korpusa general-majora GLIGA MANDICA, dosadašnjeg komandanta 17. divizije.²
4. Za političkog komesara XII korpusa potpukovnika JOVA KAPIČICA, do sada na raspoloženju.
5. Za komandanta 17. divizije potpukovnika BLAŽA JANKOVICA, dosadašnjeg zamjenika komandanta II Pi-oleterske divizije.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—1, k. 23.

² U predlogu Štaba 3. armije NOVJ od 4. januara 1945 piše:

»Ako nemate neku drugu kombinaciju za komandanta XII korpusa, mišljenja smo da se postavi general-major Gligo Mandić, komandant 17. divizije. On je poznat rukovodiocima Vojvođanskih jedinica još iz istočne Bosne i uživa kod svih autoritet. Od sadašnjih komandanata divizija XII korpusa ne bi ni jedan mogao doći u obzir za komandanta korpusa. Kfosta Nađ], K[ada — Branko Petričević]« (AVII, reg. br. 3—16/1, k. 295: knjiga depeša 3. armije).

6. Za komandanta 21. divizije potpukovnika VLADA BAJIĆA, dosadašnjeg komandanta III krajiške brigade.

7. Za političkog komesara 21. divizije MIRKA JOVANOVIĆA, dosadašnjeg komesara I Proleterske brigade.

Stavljaju se Vrhovnom štabu na raspoloženje i na raspored: general-major MILOJE MILOJEVIĆ, politički komesar MLADEN MARIN.

Prednji raspored izvršiti odmah.

M.P.

DOSTAVLJENO:

- Štabovima I, II i III Armije,
- Glavnom štabu Hrvatske,
- Personalnom odeljenju VS,
- Organizacijskom odeljenju VS.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije,
TITO

M.P.

VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Стр. нов. Број 8
11 јануар 1946 год.

Према указаној потреби службе,

П О С Т А В Л А М :

1. За замјеника команданта III Армије пуковника ИА
ТУ ЈЕРКОВИЧА, досадањег команданта VI корпуса.
2. За команданта VI корпуса генерал-мајора ИВКА
КОВАЧЕВИЧА, до сада на располагању.
3. За команданта III корпуса генерал-мајора ГИГА
НАНДИЧА, досадањег команданта 17 дивизије.
4. За политичког комесара III корпуса потпуковника
ЈОВА КАПЧИЧА, до сада на располагању.
5. За команданта 17 дивизије потпуковника ВЛАДА
ЈАНКОВИЧА досадањег замјеника команданта II Пролетерске дивизије.
6. За команданта 21 дивизије потпуковника ВЛАДА ПА
ЈИЧА, досадањег команданта III крајинске бригаде.
7. За политичког комесара 21 дивизије МАРКА ЈОВАНИ
ЧА досадањег комесара I Пролетерске бригаде.

Стављају се Врховном штабу на располагање и на распо
реду генерал-мајор НИКОЛА МЕЛОЖЕВИЧ, политички комесар МИЛЕН МЛ
ГЕН.

Према распоред извршних одмах.

ОМРТ ОДЛУЧЕЊУ - ОДЛУЧЕЊА НАРОДУ.

ВРХОВНИ КОМАНДАНТ НОВ И ПОЈ
Маршал Југославије,

ДОСТАВЉЕНО:
- Штабским I, II и III корпусима,
- Главном штабу Хрватске,
- Персоналном одјелу III,
- Организационом одјелу III.

**IZVESTAJ ARTILJERIJSKOG ODELJENJA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 12. JANUARA 1945. O PROTIVAVI-
ONSKOJ ODBRANI BEOGRADA¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
ARTILJERIJSKO ODELJENJE
Str. Pov. Br. 5
12 januara 1945. godine

²br. 36/5—48 III 37

VRHOVNOM STABU NOV I POJ.

Stanje odbrane zone Beograda od napada iz vazduha je sledeće:

OD AKTIVNE ZAŠTITE POSTOJI:

— Jedan protivavionski puk od 4 baterije 37 mm(od po 6 oruđa u bateriji i jedna mitraljeska četa od 16 protivavionskih cevi 12.7 mm. Ovo je 82. protivavionski puk Crvene armije i još je pod njihovom komandom. Naši borci i rukovodioci obučeni su u rukovanju ovim oruđima i izvršili su bojno gađanje sa dobrim uspehom. Od SSSR čeka se naređenje o predaji ovoga puka nama. Puk je postavljen tako da vrši nisku i donekle³ srednju zaštitu na prostoriji Rumunske ulice⁴ i Beli dvor na Dedinju. Od Komande vazduhoplovstva NOV. i POJ dobio je ovaj puk 4 reflektora promera 0,60 m. koji će se opraviti u fabrici »Rogožarski«⁵ i upotrebiti za obuku ljudstva u upotrebi istih za dejstvo u sastavu puka.

— Ovo odeljenje obavešteno je da Komanda vazduhoplovstva NOV i POJ. nema pod svojom komandom lovačku avijaciju već je ista u sastavu Crvene Armije. Naših pilota ima koji su u p.a. jedinicama Crvene Armije i obučava se za svoje dužnosti.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13/A—3, k. 25A.

² Ti podaci su u dokumentu dopisani olovkom. Redakcija nije mogla da utvrdi na Sta se ti brojevi odnose.

³ Ta reč je dopisana zelenom olovkom.

⁴ Sada: Užička ulica.

⁵ To se preduzeće danas zove Industrija mašina i traktora, i nalazi se u Zemunu.

— Preduzete su mere da se od zaplenjenih oruđa koja su se nalazila u Kraljevu prebaci u Beograd 10 protivavionskih oruđa 88 mm. sa stabilnom podlogom i 12 protivavionskih oruđa 88 mm. pokretnih i 4 oruđa 20 mm. U kakvom stanju su ova oruđa i da li su kompletna nije nam još poznato. Kad ova oruđa stignu odmah će, ukoliko budu ispravna, ući u sastav protivavionskog puka a ukoliko budu neispravna preduzeće se mere za opravku i kompletiranje. Ove baterije biće popunjene ljudstvom, mobilisanim na teritoriji Srbije. Ono mora proći kroz kurs za obuku na ovim oruđima.

— Naš formirani štab protivavionskog puka⁶ povezao se sa oficirima iz VI protivavionskog korpusa Crvene Armije koji su stigli u Beograd da nađu smeštaj i da organizuju vezu sa izviđačkim grupama koje će biti raspoređene oko Beograda na udaljenju 50—100 km. U sastavu ovog korpusa treba da bude oko 15 p.a. baterija srednjeg kalibra. Raspored će izvršiti Komandant korpusa po pristizanju u Beograd (oko 20 o.m.)

Pasivna zaštita: neorganizovana.

Predlog šta bi trebalo uraditi:

1) Formirati Stab zone za odbranu Beograda od napada iz vazduha. Pod komandom ovoga štaba trebalo bi da budu sva aktivna i pasivna sredstva odbrane i zaštite od napada iz vazduha. Ovaj štab bi trebalo da ima tesnu vezu sa protivavionskom odbranom Crvene Armije na zoni Beograda (podrazumeva se i Zemun i Pančevo).

2) Formirani Stab zone da odmah organizuje aktivnu i pasivnu zaštitu saglasno sa štabom p.a. jedinica Crvene Armije.

3) Da Stab zone organizuje obuku našeg ljudstva za p.a. odbranu i zaštitu koristeći jedinice Crvene Armije za ovaj zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Org. odelj. ⁷	M.P.	Za načelnika
^s Org. SI. Pov.		potpukovnik
Broj 9.	'Str. pov. br. 9/45	Mil. Đ Pajević
26. I	Odbrana od napada	(Miloš Đ. Pajević)
Za načelnika	iz vazduha	
pukovnik:		

⁶ To je bio ad hoc formirani štab. Tek krajem februara 1945. su, po naređenju VS NOV i POJ, formirane 1, 2. i 3. protivtenkovska brigada.

O razmeštaju tih brigada vidi dok. br. 168.

⁸ i ⁹ — Svi ovi podaci dopisani su na poledini dokumenta plavim i zelenim mastilom i olovkom.

BR. 26

**ZAHTEV VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 13. JANUARA
1945. UPUĆEN STABU 2. ARMIJE DA DOSTAVI PLAN DEJ-
STAVA U VEZI SA NASTALOM SITUACIJOM U SEVERO-
ISTOCNOJ BOSNI¹**

13. I 45.

Neprijateljska ojačana grupacija na vašem desnom boku, na sektoru Čelić — Bijeljina verovatno ima nameru da ugrozi vaš desni bok i pozadinu.² Takođe verovatno je da neprijatelj iz rejonu Bijeljina pokuša forsiranje Drine na sektoru Loznica — Crna Bara, gde nema uopšte naših snaga. O svemu ovome povedite računa i izvestite najhitnije kako mislite sa vašim snagama parirati ovakav neprijateljski manevar.³

36—100

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2/2, k. 41.

² Podatke o grupisanju neprijateljevih snaga na prostoru Čelić — Bijeljina primio je Vrhovni štab u izveštajima (depešama) Štaba 2. armije od 10, 11. i 12. januara 1945 (AVII, reg. br. 6—4, k. 274).

³ U vezi sa navedenim naređenjem Štab 2. armije istoga dana (13. januara) dostavio je svoj plan za dejstva potčinjenih jedinica na ugroženim sektorima, i potvrdio prijem depeše Vrhovnog komandanta. Potpunije o tome i o planu dejstava vidi AVII, reg. br. 2—69/1, k. 41.

BR. 27

DIREKTIVNO PISMO CK KPJ OD 14. JANUARA 1945. CENTRALNIM, POKRAJINSKIM, OBLASNIM I DIVIZIJSKIM KOMITETIMA KPJ O ZADACIMA I REORGANIZACIJI PARTIJSKE ORGANIZACIJE I SKOJA U VOJSKI¹

1945
CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

CENTRALNIM, POKRAJINSKIM, OBLASNIM I DIVIZIJSKIM KOMITETIMA KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE.

Dragi drugovi,

U poslednje vreme u našoj armiji desile su se krupne promene. Zahvaljujući velikim pobedama antihitlerovske koalicije, na čelu sa SSSR-om, velikim vojnim i političkim uspesima naše Narodno-oslobodilačke borbe i učvršćivanju spoljno-političkog položaja naše zemlje u čitavoj Jugoslaviji, a naročito u Srbiji, Makedoniji, Vojvodini i Crnoj Gori, nastao je silan polet narodno-oslobodilačkog pokreta. Stotine hiljada novih boraca stupilo je u redove naše vojske. Naglo su narasle gotovo sve stare jedinice, a formirane su i mnoge nove. Ljudstvo koje je popunilo redove naše vojske, uglavnom je iz krajeva (Srbija, Bačka, Banat itd) koji doskora nisu bili šire obuhvaćeni narodno-oslobodilačkom borbom, a delom iz neprijateljskih vojnih formacija (četnici, domobrani) koje se naglo raspadaju. Ziveći pod neprijateljskom okupacijom, trovano izdajničkom propagandom to ljudstvo je politički jako zaostalo.

Povezavši se sa Crvenom armijom, kroz borbe za oslobođenje Beograda, Srbije i Vojvodine, i uspostavivši čvrst front prema neprijatelju naša Narodno-oslobodilačka vojska promenila je način ratovanja: od pretežno partizanskog načina ratovanja, prešlo se na frontalni rat.

Prelaz na frontalni način ratovanja i veliki brojčani porast zahtevali su neodložno i brzo stvaranje moderne vojne organizacije, sposobne za upotrebu i sadejstvo svih rodova oružja.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 1945/15.

Ove vidne promene u razvitku narodno-oslobodilačkog rata i posebno naše vojske postavljaju pred našom partijskom organizacijom u vojsci krupne zadatke:

Prvo, vaspitati mase novih vojnika u duhu narodno-oslobodilačke borbe, upознаvajući ih sistematski sa razvojem, ciljevima i tekovinama te borbe.

Dok su ranije naše jedinice bile sastavljene uglavnom od dobrovoljaca, sada se u većem delu naše zemlje stvaraju po principu opšte mobilizacije, te se u njima neizbežno nađe i prikrivenih neprijateljskih elemenata. Nadalje, ne treba gubiti iz vida da će reakcija činiti sve da oslabi unutrašnje jedinstvo naše vojske i njenu udarnu snagu. U vezi s tim, zadatku političkog vaspitanja boraca u današnjim uslovima potrebno je prići daleko ozbiljnije i svestranije, nego onda kada su naši politički radnici imali pred sobom manje više ljudstvo sa jasnim anti-fašističkim raspoloženjem.

Politički radnici naše vojske moraju se osloboditi ukalupljenih formi vaspitanja. Dosadašnje iskustvo pokazuje da političko vaspitanje treba da se odvija.

1.— Na osnovu opšteg plana političkog vaspitanja, koji treba da sadrži sve osnovne probleme narodno-oslobodilačke borbe;

2.— Kroz sistematsko upoznavanje i proučavanje aktuelnih problema vojno-političke situacije i unutaršnjeg stanja jedinica;

3.— Kroz svakodnevno objašnjavanje dnevnih događaja onako kako ih postavlja partijski organ »Borba«.

Naši politički radnici moraju u mnogo čemu promeniti metod političkog rada, koji treba da postane živ, neposredan, blizak i jasan neukoj masi vojnika. Pored toga, da bi mogli uspešno izvršiti ovaj zadatak, dužni su uložiti maksimum truda na vaspitanju samih sebe.

Posvećujući naročitu pažnju političkom i kulturno-prosvetnom radu, drug Tito je izdao Naredbu o organizaciji političke i kulturno-prosvetne delatnosti u NOV.² Partijske organizacije dužne su da vješto odabranim — dobrim kadrovima osiguraju funkcionisanje propagandnih organa, pomažući im da svojim radom steknu potreban autoritet u jedinicama. Odlučno treba likvidirati svako potcenjivanje toga sektora rada i onemogućiti svaki pokušaj nepravilnog odnosa prema propagandistima i kulturno-prosvetnim radnicima u našoj vojsci.

² Odnosi se na naredbu o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ od 13. decembra 1944 (*Zbornik* tom II, knj. 1, (Bilten), br. 46—47, str. 559).

Drugo, stvoriti čvrstu disciplinovanu vojnu organizaciju, obučiti masu novih vojnika, ovladati svim modernim oružjem i vaspitati komandni kadar za rukovođenje frontalnim borbama. Prelazeći na frontalni način ratovanja naše jedinice su se našle pred krupnim i složenim organizacionim i operativnim zadacima. Da bi se ti zadaci mogli rešiti, nužno je zavesti gvozdenu vojnu disciplinu, shvatajući je kao neophodno sredstvo rukovođenja. Pojedini članovi Partije ne uviđaju dovoljno neophodnost čvrste vojne discipline u današnjim uslovima, a često su i sami nosioci partizanštine i familijarnosti. Zavođenje oštre vojničke discipline i stroge odgovornosti po cenu surovih kazni uz pravilan politički rad, jeste jedan od najozbiljnijih zadataka naših partijskih organizacija u vojsci. Članovi Partije dužni su služiti primerom kako u pogledu izučavanja vojne veštine, izvođenja obuke, tako i u pogledu tačnog izvršavanja postavljenih zadataka. Naročitu pažnju partijske organizacije treba da posvete podizanju komandnog kadra, razvijanju upornosti i ofanzivnosti. Za komandni kadar, a naročito viših jedinica nije dovoljan lični heroizam, nego je nužno osposobiti komandante da rukovode jedinicom tako, da ona kao celina izvršava postavljene zadatke. Ne sme se dozvoliti da komandanti zapadnu u položaj da ličnom hrabrošću nadoknađuju nedostatke u komandovanju.

Treće, stojeći pred zadatkom pobedonosnog okončanja rata i izgradnje naše nove države, čitava Partija mora smelo prići omasovljenju svojih redova, jer za to postoje svi objektivni uslovi. Partijske organizacije u vojsci, rukovodeći se potrebom obezbeđenja vojno-političkog rukovodstva, moraju najodlučnije likvidirati sektaštvo — kojega nažalost još ima — u pogledu primanja novih članova u Partiju. Ima slučajeva da se čak i stari borci, koji su već odavno pokazali odanost našoj borbi i Partiji, nalaze još uvek van Partije. Treba voditi računa o tome da se na frontu najbrže i najbolje proverava odanost stvar naroda i Partije, da na frontu svakog dana sazrevaju desetine i desetine novih boraca za Partiju, da je vojna organizacija najpogodnija za vaspitanje novih članova Partije. Dužnost je partijskih organizacija da sve one, u borbama i teškim situacijama proverene borce prihvate, politički uzdižu, prevaspitavaju, bilo kroz skojevske organizacije bilo putem kandidacije, ako pored hrabrosti poseduju i osnovne karakterne osobine, vodeći pri tome računa i o socijalnom sastavu.

Gro naše vojske čini omladina. Skojevske organizacije moraju postati moćne masovne organizacije kroz koje se vaspitavaju hiljade omladinaca za Partiju. Pošto se u vojsci ne stvaraju nikakve druge omladinske organizacije, sem SKOJ-a, tim

više je potrebno likvidirati sektaštvo u pogledu primanja novih omladinaca u SKOJ. Ima čak i slučajeve da je **broj skojevaca u jedinici jednak broju članova Partije ili približan, što je** jasan dokaz preoštrog kriterijuma za primanje u SKOJ. Najbolje skojevce, koji se pokazuju zreli za Partiju, treba primati bez kandidatskog staža.

Gotovo je opšta pojava da je **broj kandidata** u jedinicama prosečno **vrlo mali** prema broju partijaca i da je rad s kandidatima nedovoljan, a da se često svodi na formalnost. Sa kandidatima treba raditi pojedinačno i u ćelijama, a ne posebno stvorenim kandidatskim grupama. Kandidati mogu prisustvovati svim sastancima ćelije (radnim i teoretskim), osim onih na kojima se pretresaju kadrovska pitanja ili neka specijalna pitanja strogo konspirativne prirode, ali bez prava glasa.

U pogledu podele rada u vojsci napominjemo četiri osnovna sektora: **politički, vojnički, kulturno-prosvetni i omladinski**. U ćelijama i bataljonskim biroima podela rada vrši se takođe prema ova četiri sektora.

Sve partijske organizacije dužne su posvetiti naročito pažnju — kroz partijske ćelije — **teoretskoj izgradnji** svojih članova, s obzirom na potrebu brzog podizanja kadra i s obzirom da je ideološki nivo našeg članstva, ne samo novog, nego i starijeg, veoma nizak. Na teoretskim sastancima treba izučavati pojedine teme iz »Osnova lenjinizma«, »Istorije SKP/B/« i ostala partijska izdanja.

Cvrsta i jaka partijska organizacija je glavna garancija pravilnog rešavanja ozbiljnih i teških zadataka, koji stoje pred naše vojne jedinice.

Sa formiranjem divizija kao krupnih vojnih formacija, u čiji su sastav ušle 3—4 brigade, nametnulo se pitanje partijskog rukovođenja u diviziskom opsegu. Tako su formirani diviziski komiteti sastava: Sekretar (jedan od brigadnih rukovodilaca), komesar divizije i ostali brigadni rukovodioci (pomoćnici komesara brigade). Neki diviziski komiteti u ovakvom sastavu nisu mogli u potpunosti da ostvare rukovodstvo partijskom organizacijom u diviziji. Glavna poteškoća bila je u tome što su sekretari diviziskih komiteta istovremeno vršili funkciju pomoćnika komesara jedne od brigada, to usled toga bili uglavnom vezani za svoju brigadu, okupirani problemima svoje brigade i partijske organizacije u njoj, i s obzirom na čestu međusobnu udaljenost brigada (zbog vojničkih zadataka), sekretari nisu dovoljno uspevali da svestranije upoznaju i uđu dublje u probleme cele divizije. Bez obilazaka i učešća u radu organizacija drugih brigada otežano je blagovremeno upoznavanje nedostataka u istim, kao i brza intervencija u cilju nji-

hovog otklanjanja. Sekretari divizijskih komiteta, pomoćnici komesara brigada, kao članovi nižih štabova, često se nisu mogli u divizijskom opsegu pojaviti kao partijski rukovodioci sa dovoljno autoriteta, s obzirom i na činjenicu, da su skoro redovno politički komesari divizija bili politički jači od njih.

U cilju političkog i vojničkog podizanja i učvršćivanja novih jedinica, kao i u cilju izdizanja nacionalnog kadra i učvršćivanja partijskih organizacija i SKOJ-a, formirani su još koncem 1942. godine politodjeli, najpre u brigadama, a kasnije u divizijskom opsegu. Politodjeli kao instruktorska tela CK, u sastavu: rukovodilac, drugi član — političko-kulturno-prosvetni rad, omladinski rukovodilac, pojačani kasnije sa jednim ili dva druga, bili su u stanju da pruže svestranu pomoć partijskim organizacijama po svim pitanjima. Oni su neosporno odigrali važnu ulogu u učvršćivanju naših vojnih jedinica, podizanju kadrova i jačanju partijskih organizacija. Potrebno je napomenuti da politodjeli nisu uvek nailazili na potrebno razumevanje pojedinih vojno-političkih rukovodilaca s jedne strane, a s druge strane pojedini članovi politodjela, a ponekad i celi politodjeli, nisu se umeli postaviti u ulogu instruktorskog organa CK.

Takvi divizijski komiteti i politodjeli zajedno mogli su, i pored svojih nedostataka, u ranijim uslovima odgovoriti postavljenim zadacima. Međutim, danas, s obzirom na nagli i veliki porast naše vojske, s obzirom na to da je jedan deo iskusnog kadra otišao u nove jedinice, a drugi deo morao primiti odgovorne dužnosti u državnom aparatu, i s obzirom na potrebu svestranog pojačanja partijskog rada u vezi sa novim velikim zadacima, koji stoje pred našom armijom, — nameće se kao neophodna potreba stvaranje čvrstih partijskih rukovodstava u divizijama.

Divizijski komitet treba da sačinjavaju pomoćnik komesara divizije, kao sekretar, komesar divizije, jedan drug odgovoran za **omladinski rad**, **svi pomoćnici** komesara brigada i sekretar partijske organizacije kod **štaba divizije**.

Divizijski komitet formira **sekretarijat** u koji ulaze: sekretar komiteta, politkomesar divizije i drug odgovoran po omladinskoj liniji. Sekretarijat rukovodi partijskom organizacijom u vremenu od jednog sastanka do drugog i vodi glavne poslove partijske organizacije u diviziji, pruža pomoć pojedinim brigadnim partijskim organizacijama, bilo obilaskom bilo ličnim kontaktom sa rukovodiocima.

Sekretar divizijskog komiteta ne sme se angažovati suviše u štapske poslove svoje divizije, već se mora gotovo isključivo, posvetiti partijskom radu. Jer, ukoliko on kao partijski rukovo-

dilac svestranije upozna probleme svih jedinica svoje divizije i u koliko bude u stanju da mobiliše čitavu partijsku organizaciju u cilju rešavanja zadataka koji se postavljaju pred diviziju, u danom momentu, utoliko će štab i vojna jedinica kao celina moći lakše da ispune postavljene zadatke.

Pomoćnik komesara divizije, odnosno sekretar divizijskog komiteta treba da bude upoznat sa radom štaba toliko koliko je potrebno za njegov rad.

Sekretar divizijskog komiteta ne sme zapasti u pogrešku da vodi administraciju po personalnim pitanjima. Za personalne stvari koje i dalje vodi politkomesar divizije, treba stvoriti izvestan administrativno-tehnički aparat, koji će pod rukovodstvom komesara divizije obavljati sve administrativne poslove po personalnim pitanjima. Naša vojska postaje modema vojska i kao takva mora imati dobro vođenu **administraciju**, bez koje se ne može zamisliti jedna savremena armija. **Politički** komesar divizije, kao član divizijskog komiteta mora se prvenstveno posvetiti političkom uzdizanju svoje jedinice. On ne sme zapasti, kao što se često dešava u pogrešku da rukovodi iz kancelarije, preopterećen administrativnim poslovima, **ili** u pogrešku da se **pretvori** gotovo isključivo u operativnog rukovodioca, jer i jedno i drugo neminovno dovodi do zapostavljanja političkog rada. Politički komesari dužni su da **preko dobro organizovanih pomoćnih organa** (propagandnog otseka, intendature, saniteta, administrativnog aparata za personalna pitanja itd.) obezbede pravilno rešavanje svih problema svoje jedinice, kako bi što **neposrednije** učestvovali u političkom i kulturno-prosvetnom podizanju svoje jedinice, pružajući pomoć komesarima brigada u njihovom radu.

Drug koji je u divizijskom komitetu odgovoran za omladinski rad nije u komitetu pretstavnik SKOJ-a, već punopravni član partijskog rukovodstva, koji učestvuje u rešavanju svih partijskih problema, obilazi organizacije i stara se da partija sa **svoje strane pruža što konkretniju i veću pomoć SKOJ-u**. On može povremeno, kada se za to ukaže potreba, sazvati sastanak brigadnih rukovodilaca SKOJ-a da sa njima porazgovara o radu, prenese direktive i drugo. Njegovo je mesto u propagandnom ostsjeku divizije, ali ne kao rukovodioca neke sekcije, već kao člana čija je glavna dužnost da radi sa omladinom po svima pitanjima.

Ostali članovi divizijskog komiteta ne smeju se ograničiti samo na svoje brigade, već moraju učestvovati u rešavanju opštih problema divizije, odnosno njene partijske organizacije, te je nužno da ponekad obidu i partijske organizacije drugih brigada. Treba praktikovati da divizijski komiteti pozivaju na

sastanke, kad se pretresaju pitanja opšte političke prirode, i komesare brigada, kao i šefa propagandnog oteka divizije. Na taj će se način omogućiti i politkomesarima brigada da više učestvuju u radu partijske organizacije.

Komesari armija i korpusa mogu prisustvovati sastancima divizijskih komiteta sa savetodavnim pravom glasa.

Divizijski komiteti **proleterskih divizija** i onih divizija koje se nalaze van teritorije na kojoj su formirane, odgovorni su za svoj rad **Centralnom komitetu KPJ** i njemu podnose izveštaj, a divizijski komiteti onih divizija, koje su formirane i nalaze se na teritoriji pojedinih nacionalnih partijskih rukovodstava (npr. CK KPH, CK KPS, PK BH itd), za sada su odgovorni za svoj rad tim **nacionalnim partijskim rukovodstvima**, njima podnose izveštaje i od njih dobivaju direktive za rad.

Sto se tiče partijske organizacije kod glavnih štabova, štabova armija, korpusa i divizija, treba je postaviti ovako:

Štabsku ćeliju sačinjavaju: **Komandant, politički komesar**, zamenik komandanta, načelnik štaba, pomoćnici načelnika štaba, pomoćnik komesara (u diviziji) i svi **načelnici** raznih odeljenja, odnosno **šefovi oteka** kod naših jedinica. **Pomoćno i tehničko osoblje** sačinjava posebnu **partijsku ćeliju**, koja eventualno može biti podeljena na odeljenja vodeći pri tom računa da svako odeljenje bude što brojnije. U tom slučaju treba formirati **biro te ćelije**.

Partijsku organizaciju pak u pojedinim bataljonima, samostalnim četama i ostalim jedinicama oko štabova, treba postaviti tako da svi partijci u pojedinim bataljonima (pratećem, inženjerskom itd.), uključujući i partijce **članove štaba bataljona čine jednu partijsku ćeliju**, na principu četne ćelije; u samostalnim četama, kulturnim ekipama itd. zadržati i dalje ćelije.

Za rukovođenje štapskim i svim ostalim ćelijama kod štaba, formira se **partijski komitet**, koji sačinjavaju sekretar, koji će se isključivo baviti partijskim radom, a njegovo mjesto je u **propagandnom** ili **personalnom odeljenju**, rukovodilac SKOJ-a za sve jedinice kod štaba i 2—3 najbolja partijca (koji nisu istovremeno i sekretari ćelija) bilo na kojoj vojničkoj ili političkoj funkciji.

Partijska organizacija kod štaba divizije vezana je preko svoga sekretara za divizijski komitet, kome podnosi izveštaj o radu, dok su **partijske organizacije kod štabova korpusa, armija i glavnih štabova**, vezane preko svojih sekretara, direktno sa CK KPJ ili nacionalna partijska rukovodstva.

Divizijski komiteti, kao i **komiteti kod štabova korpusa, armija i glavnih štabova** dužni su slati redovne pismene izveš-

taje. Prema tome **pomoćnici komesara brigada nisu** više **dužni** slati posebno izveštaje o stanju u svojim brigadama. Drug, koji je u divizijskom komitetu odgovoran za rad po SKOJ-u dužan je podnositi redovne pismene izveštaje o omladinskom radu u diviziji Centralnom komitetu SKOJ-a, odnosno nacionalnim rukovodstvima SKOJ-a, i pored toga što izveštaj divizijskog komiteta treba obavezno da obuhvata stanje i rad skojevske organizacije u diviziji. Od sada brigadni rukovodioci SKOJ-a neće više slati posebno izveštaje CK-u SKOJ-a.

Izveštaji treba da obuhvate najvažnije probleme, koje rešava partijska organizacija u periodu od slanja jednog izveštaja do drugog. **Treba izložiti pitanje**, njegovu **suštinu**, način **rešavanja**, dati svoje mišljenje o tome i u koliko se nije sigurno u stavu **tražiti objašnjenje**. Kada se radi o ljudima navesti njihova imena. Izbegavati suvišne fraze, koje ništa ne objašnjavaju, kao na primer: »Ima puno nedostataka, ali se oni ispravljaju« i tome slično. Potrebno je reći **u čemu su ti nedostatci** i da li je partijska organizacija sposobna da ih otkloni. Jednom reći u što sažetijem obliku **(bez nekog ukalupljivanja u sektore)** ocrtati pregledno stanje partijske organizacije i vojno-političko stanje divizije.

Ovo pismo treba da prouče sva nacionalna partijska rukovodstva, svi divizijski komiteti, komesari korpusa, armija i glavnih štabova.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

14 januara 1945 godine

M.P.

BR. 28

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 15.
JANUARA 1945. O UVOĐENJU FUNKCIJE POMOĆNIKA
KOMESARA U DIVIZIJAMA NOVJ'**

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

N A R E D B A
VRHOVNOG KOMANDANTA NARODNO OSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
za 15 januar 1945 g'.

U vezi sa razvojem naše vojske, — po ukazanoj službenoj potrebi, —

N A R E Đ U J E M :

da se kao **nova funkcija** — dužnost u vojsci, uvede zvanje:
pomoćnik komesara divizije.²

Izvršenju ovog naređenja pristupiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Maršal Jugoslavije
TITO

DOSTAVLJENO:

- K-dantu pozadine,
- Načelnicima odelenja,
- Stabu I, II i III Armije,
- Glavnom štabu:
 - Srbije
 - Makedonije
 - Hrvatske,
 - Slovenije;
- Štabu II, III i V korpusa
- Vojnoj upravi Vojvodine³ i
- Načelniku OZNE za Jugoslaviju.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 15—9, k. 25A.

² Tri dana kasnije — 18. januara 1945. maršal Tito je dostavio naređenje svim neposredno potčinjenim štabovima i komandama, prema kome pomoćnici komesara divizija imaju rang majora (AVII, reg. br. 3—80/1, k. 295).

³ Tačan naziv je: Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju.

НАЧЕЛНИК ШТАБ
НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 74

Н А Р Е Д Б А

ВРХОВНОГ КОМАНДАНТА НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ
са 15 јануар 1945 г.

У вези са развојем наше војске, - по указаној службеној
потреби, -

Н А Р Е Д У Ј Е М :

да се као нова функција - дужност у војсци, уведе звање:
помоћник командира дивизије.

Извршењу овог наређења приступити одмах.

СМРТ ШЛИЗМУ - СЛОВОДА НАРОДУ !

ВРХОВНИ КОМАНДАНТ
НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ
Маршал Југославије

ПОСТАВЉЕНО:

- Команду позадине,
- Начелницима одреда,
- Штабу I, II и III Армије,
- Главном штабу:
 - Србије
 - Македоније
 - Хрватске
 - Словеније
- Штабу II, III и V корпуса
- Војној управи Војводине и
- Начелнику ОЗНЕ за Југославију

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. JANUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA DEJSTVA I PRE-
BACIVANJE JEDINICA NA DESNU OBALU R. DRAVE¹**

115	185	Sadržaj	Dan	sat	pr
		Najhitnije bez odlaganja otpočnite sa prebacivanjem vaših divizija na desnu obalu Drave.² Već ste i do sada zakasnili. Duboki nepr. prodor od Banove Jaruge i Bjelovara u rejonu Velike Pisanice ustvari posledica je tog zakašnjenja. Imajte u vidu da se nepr. neće zadržati ovom uspehu, već će verovatno iz područja Pisanice — Pavlovci jednovremeno sa obnovljenim napadima iz Pitomače i od Moslavine preduzeti novu koncentričnu ofanzivu na naš mostobran Virovitica — Podr. Slatina u cilju njegove likvidacije.³ Zato ova situacija nalaže hitno prebacivanje vaših snaga na desnu obalu Drave. Da bi ubrzali ovo prebacivanje zatražite pomoć od Rusa za prelaz preko same reke. Hitno odgovorite šta ste preduzeli i u kome roku će te izvršiti prebacivanje ..⁴ Tito	15.1. 45		

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—82/1, k. 295. Depeša je upućena 14. januara (AVII, reg. br. 1—2/2, k. 44).

² Do tada se na desnoj obali Drave nalazila prebačena samo 16. NOU divizija, koja je forsirala Dravu 9. decembra 1944. radi pojačanja odbrane Virovitičkog mostobrana (tom V, knj. 37, dok. br. 13; Sreta Savić, *51. vojvodanska div-zija*, Vojnoizdavački za^od, Beograd, 1974, str. 62—5).

³ Reč je o pokušajima 1. kozačke divizije i ustaško-domobranskih jedinica da ovladaju Virovitičkim mostobranom. U tom smislu neprijatelj je preduzeo jak napad 3. januara 1945. iz Đurđevca u pravcu Virovitice, a potom i 10. januara 1945 (s Borbenom grupom »Fišer« i 1. kozačkom divizijom) iz Bjelovara i Banove Jaruge, pri čemu je uspeo

BR. 30

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA, KONJA, VOZILA I NAORUŽANJA ŽELEZNICKE BRIGADE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ NA DAN 15. JANUARA 1945. GODINE¹

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA

Železnička brigada² na dan 15. I. 1945. g.

1. — Na boračkim, dužnostima:

1) Stab brigade	Muških	7	Ženskih	2	Svega	9
2) I bataljon	11	549	„	3	ii	552
3) II bataljon	„	345	u	4	»	349
4) III bataljon	ii	653	ii	1	„	654
5)	„		ii		»	
Svega	Muških	1554	Ženskih	10	Svega	1564

II. — U intendanturi i komorama:

1) Stab brigade (Prateća četa)	Muških	96	Ženskih	5	Svega	101
2) I batalj. (rad. vod)	„	40	ii	1	„	41
3) II batalj. (rad. vod.)	„	35	ii	1	a	36
4) III batalj. (rad. vod.)	u	50	ii	1	a	51
5)			»		ii	
Svega:	Muških	221	Ženskih	8	Svega	229

da prodre u Pavlovac i Veliku Pisanicu, o čemu je ovde reč (tom V, knj. 13, dok. br. 34 i 139; AVII, reg. br. 3—15/1, 3—16/1, 3—22/1 i 3—23/1, k. 295: depeše Štaba 3. armije NOVJ o napadu neprijatelja prema Virovitici i Velikoj Pisanici; Sreta Savić, n.d., str. 63—5; Percy Ernst Schramm, *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht* — Ratni dnevnik Vrhovne komande Vermahta, Band IV, zweiter Halbband Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1961, str. 988, 993, 996, 998, 1000, 1011, 1013, 1015 i 1018).

⁴ Stab 3. armije NOVJ izvestio je 15. i 17. januara 1945. Vrhovni štab NOV i POJ, sa tri vrlo opširne depeše, o početku prebacivanja preko Drave 36. NOU divizije 14. januara 1945. u zoru i 51. NOU divizije 16/17. januara, i o njihovim zadacima (AVII, reg. br. 3—24/1 i 3—25/1, k. 295).

¹ Dokument (pisan na mašini i popunjavan mastilom, ćirilicom) u VII, reg. br. 3—5, k. 18-A.

² Brigada je, po naređenju VS NOV i POJ, formirana u Čupriji 21. novembra 1944. godine. Detaljnije o tome: AVII, reg. br. 2—1 i 5—2, k. 18-A.

III. — U bolnici:

1) Osoblja: Brigad. ambulant	Muških	1 (lekar)	Ženskih	2	Svega	3
2) Ranjenika i bolesnika (razne bolnice)	„	6 0	„	...	„	60
a) pešaka:	„	...	„			
b) konjanika:	„		„			
Svega:	Muških	61	Ženskih	2	Svega	63
Ukupno na licu:	Muških	1776	Ženskih	20	Svega	1796
(I, II i III)	Od toga:	Oficira		52		
		Podoficira		42		
		Boraca		1702		
		Svega		1796		

Obrazac 3

15. I. 45.

PREGLED BROJNOG STANJA KONJA I VOZILA

1) Jahaćih konja	8
2) Tovarnih konja	3
3) Teglećih konja	10
Svega konja	21
4) Tovarnih kola-jednoosovnih	—
5) Tovarnih kola-dvoosovnih	5
Svega kola	5
6) Kamiona	—
7) Automobila	1
8) Motorcikla	2
9) Bicikla	2
Svega vozila	5

PREGLED NAORUŽANJA

Železničke brigade na dan 15. I. 1945. g.

1) Pušaka:

Jugoslovenskih i nemačkih	136	sa po metaka	6709
engleskih	2		10
italijanskih	289		6159
raznih	63		2133
tromblonskih			

Svega pušaka : 490

2) Strojnica:

ruskih	45	sa po metaka	3670
nemačkih	6	„ „ „	176
engleskih	12	„ „ „	500
ostalih	1	» „	15

Svega strojnica: 64

3) Puškomitraljeza:

jugoslovenskih	13	sa po metaka	4340
nemačkih »Saraca«	7	„ „ „	6630
engleskih			
italijanskih			20.440
bugarskih			
raznih			

Svega puškomitraljeza: 29

4) Mitraljeza:

jugoslovenskih	—	sa po metaka	
italijanskih			
holandski i »Maksim«			2900

Svega mitraljeza:

5) Lakih bacača:

engleskih		sa po metaka	2000
italijanskih kal. 45 mm		„ „ mina	—
nemačkih kal. 37 mm		• „ „ „	200

Svega lakih bacača:

6) Teških bacača:

jugoslovenskih	1 sa po metaka	36
italijanskih	—~" H 11 II	
nemačkih	»» 11 11	
engleskih	™ 11 11 11	
ruskih kal. 22 mm	' II II II	

Svega teških bacača: 1

7) Protivkolskih pušaka i bacača:

ruskih	— sa po metaka —	
engleskih	H 11 II	—
engleskih »Bazuka« kal. 60 mm	— „ „ mina —	
bacač »Piata« (»Džon Bul«)	a a ii	

Svega p.k. pušaka i bacača:

8) Topova:

protivkolskih 37 mm jugoslovenskih	sa po granata
protivkolskih 37 mm nemačkih	
protivkolskih 47 mm jugoslov.	
protivkolskih 47 mm italijan.	
brdskih 65 mm italijanskih	
brdskih 75 mm američkih	

Svega topova:

9) Ručnih granata:

ofanzivnih	komada	41
defanzivnih		19

Svega ručnih granata: komada 60

10) Revolvera:

»Parabelum« i »Valter«	16 sa po metaka	150
raznih	35 „ „ „	215

Svega revolvera: 51

11) Signalnih pištolja	sa po metaka	—
12) Eksploziva (raznog) »Kam itit«	kilograma	150
13) Nagaznih mina (raznih)	komada	—

BR. 31

**RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA 17.
JANUAR 1945. O AKTIVNOSTIMA NA JUGOSLOVENSKOM
RATIŠTU¹**

RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
za 17. januar 1945. god.

U Hrvatskoj, na području Velika Pisanica — Grubišino Polje uporne borbe su u toku. Svi naponi neprijatelja da dublje prodre na oslobođenu teritoriju ostali su bez uspeha.²

Na pravcu Donji Miholjac — Podravska Slatina, neprijatelj je ponovo otpočeo jaki napad uz pomoć tenkova. Naše trupe prešle su u žestoki protivnapad. Borbe su u toku. Uništena su 2 neprijateljska tenka.³

U Slavoniji odbijeno je nekoliko neprijateljskih ispada iz Našica.

U Sremu, danas rano u zoru neprijatelj je preduzeo jake napade na celom frontu. Žestoke borbe neprekidno traju.⁴ Naša avijacija uspešno je sadejstvovala u protivnapadima naših trupa i uništila 5 tenkova, 40 kamiona i 25 kola punih raznog ratnog materijala. Ubijeno je 130 Nemaca.

U istočnoj Bosni, u borbama na komunikaciji Bijeljina — Brčko, neprijatelj je odbačen u Bijeljinu.⁵ Ubijeno je 160 i zarobljeno 15 Nemaca, a zaplenjeno 3 kamiona i 10 kola, sa većim količinama oružja i municije.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—19/1, k 22

² Vidi dok. br. 29.

³ Opširnije o dejstvima na pravcu Donji Miholjac — Podravska Slatina: tom V, knj. 37, dok. br. 57.

⁴ Reč je o početku nemačke operacije »zimski oluja« (»Wintergewitter«), koju su Nemci preduzeli na sremskom frontu 17. januara 1945. uz učešće tri divizije: 7. SS-divizije »Princ Eugen«, 41. pešadijske i 117. lovačke divizije, i Borbenom grupom »Burgemajster«, s ciljem da ponovo ovladaju tzv. »Nibelunskom linijom«.

Opširnije o toj operaciji: dok. br. 32, 33, 43, 44, 47, 54 i 57, tom I, knj. 18, dok. br. 30; AVII NAV-T-311, r. 189, s. 846—9, 860—2, 877—8, 882—3, 916—7 i 920—1, Milovan Dželebdžić, n. čl., Vojnoistorijski glasnik br. 2, Beograd, 1975.

⁵ Bliže o dejstvima jedinica 2. armije NOVJ na komunikaciji Bijeljina — Brčko: tom IV, knj. 32, dok. br. 92 i knj. 33, dok. br. 35.

Na komunikaciji Sokolac — Vlasenica, nastavljaju se napadi naših trupa. U borbama sa neprijateljskim pojačanjima upućenim iz Sokolca⁶, neprijatelj je imao preko 60 mrtvih. Zarobljeno je 15 četnika koji su Nemcima služili kao vodiči, a zaplenjena su 2 teška bacača.

U Lici, odbijen je jedan ispad ustaša iz Brinja. Pobijeno je 30 ustaša.⁷

U Hrvatskoj, na području Karlovca, u borbama sa jakom ustaškom grupom, naše jedinice ubile su 95, a zarobile 30 ustaša. Zaplenjena su 3 bacača, 13 mitraljeza i veće količine drugog oružja i municije.⁸

U Sloveniji, u Primorskom uništeno je jedno neprijateljsko izviđačko odelenje. Ubijeno je 27 Nemaca.

⁶ Potpunije o borbama na komunikaciji Sokolac — Vlasenica u koje su Nemci ubacili i tek pristiglu 22. pešadijsku diviziju: tom IV, knj. 32, dok. br. 83, 87 i 88, i knj. 33, dok. br. 35.

⁷ Reč je o ispadi 14. januara 1945. oko 600 ustaša iz Brinja u pravcu Drežnice, gde su se na položajima nalazile jedinice 3. brigade 43. NOU divizije (tom V, knj. 37, dok. br. 54 i 121, objašnjenje br. 50).

⁸ Odnosi se na dejstva 34. NOU divizije u toku 15/16. januara. Bliže o tome: tom V, knj. 37, dok. br. 121, objašnjenje br. 49.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA ORGANIZOVA-
NJE ARMIJSKOG POLOŽAJA NA LINIJI ILOK — LJUBA—
— ERDEVİK — KUZMIN — UŠĆE R. BOSUT ZA SPREČA-
VANJE EVENTUALNOG PRODORA NEMAČKIH JEDINICA
NA SREMSKOM FRONTU¹**

ddd².

27.

Organizovati armijski položaj na liniji Ilok — Ljuba — Erdevik — Kuzmin — ušće Bosuta držeći u sklopu odbrane i selo Kukujevcı. Težište odbrane na desnom krilu.³ 17. I 1945.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—66/2, k. 372: knjiga primljenih depeša Štaba 1. proleterskog korpusa.

² Oznaka u radio-saobraćaju za depeše vrlo hitne prirode, koje se predaju preko reda.

³ Ovo naređenje maršala Tita usledilo je posle napada nemačkih jedinica u zoru 17. januara 1945. na položaje 1. armije NOVJ u Šremu, u operaciji »Zimska oluja« (dok. br. 31). Inače, o tome napadu Štab 1. armije je obavestio VŠ NOV i POJ sa svojim depešama od 17. januara 1945 u kojima je pisalo sledeće:

«Sa jakim snagama i tenkovima neprijatelj se probio na frontu V divizije, uzeo Opatovac i nadire ka Lovašu i Mohovu. Ubacujemo rezerve.

Na čitavom našem frontu neprijatelj prešao u napad, do sada ima ozbiljnog uspeha kod Morače i nešto kod Vase, kod Šeste odbačen.

Jutros rano poslije artiljerijske pripreme neprijatelj izvršio jak napad od Beraka i Sotina i uspio ovladati na pojedinim mjestima predstraža ruskim linijama. Vršimo protivnapad i jake borbe su u toku. Još nemamo jačinu neprijatelja.

Neprijatelj ušao u Lovaš i nadire jakim tenkovskim, konjičkim i pješadijskim snagama ka Tovanniku i Novak-Bapskoj. Moramo izvući Prvu i Šestu diviziju«. (AVII, reg. br. 2—20, 2—21, 2—22 i 2—23, k. 40).

Potpunije o rasporedu jedinica 1. armije NOVJ na pomenutoj liniji: tom I, knj. 18, dok. br. 21, 25 i 57.

BR. 33

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 17. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE O UVOĐENJU U BORBU NEMACKE 11. VAZDUHOPLOVNE POLJSKE DIVIZIJE¹

Od VŠ

I

Na sektoru Osijek — D. Miholjac — Đakovo registrovani su novoformirani Luftvafe ziherungs bataljoni² koji ulaze u sastav 40. vazdušnog puka 11. vazduhoplovne divizije.³

17. I 1945.

M. P.

BR. 34

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 17. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA PRIHVAT 2. PROLETERSKE DIVIZIJE I NJENO STAVLJANJE POD KOMANDU ŠTABA 1. ARMIJE¹

[Od V.Š.]

gr. 50.

Odmah pošaljite dva oficira iz vašeg Štaba da sačekaju jednu brigadu druge div. koja je krenula automobilima za Ilok.² Ostale dve brigade druge div. kreću večeras vozom za Indiju i odatle peške za Ilok.³ Divizija će biti pod vašom komandom. Zadatak ove div. zna general Primorac.⁴

17. I 1945.

Tito

¹ Original (pisan mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8—3, k. 258.

² Odnosno: Vazduhoplovni bataljoni za osiguranje.

³ Ta divizija nije imala u svome sastavu 40. puk, već 21. i 22. vazduhoplovni lovački puk (tom IV, knj. 31, dok. br. 33, objašnjenje br. 6). Reč je o 40. puku za vazdušno obaveštavanje (tom IV, knj. 31, dok. br. 146, objašnjenje br. 31; Arhiv VII, reg. br. 3—26/1, k. 295: depeša Štaba 3. armije NOVJ od 18. januara 1945).

Jedanaesta vazduhoplovna poljska divizija nalazila se tada na odseku Osijek — Valpovo, dok se Borbena grupa »Fišer« nalazila prema Donjem Miholjcu (AVII, reg. br. 3—26/1, k. 295; Erich Schmidt-Richberg, *Das Ende auf dem Balkan* — Kraj na Balkanu, Kurt Vowinckel Verlag, Heidelberg 1955, str. 91).

⁴ Original (pisan mastilom, ćirilicom), u AVII, reg. br. 3—66/2, k. 372: knjiga depeša Štaba 1. proleterskog korpusa. Depeša je primljena u Štabu 1. armije 18. januara (AVII, reg. br. 16—3, k. 258).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA ZAUZIMANJE
BIJELJINE I DEJSTVA U PRAVCU BRCKOG RADI SMA-
NJENJA NEPRIJATELJEVOG PRITISKA NA SREMSKOM
FRONTU¹**

44 — 35
17. I. 45

Neprijatelj je uspeo da probije 17. I. Sremski front na pravcu Sotin—Tovarnik. Imali smo osjetne gubitke. Borbe su u toku. Prva armija je u povlačenju na nove položaje, neposredno istočno od Sida.² Radi olakšanja situacije na Sremskom frontu i vezivanje što jačih neprijateljskih snaga za sebe, pojačajte pritisak na sektoru Bijeljina — Brčko. Nastojte likvidirati Bijeljinu. 47 — 84.

Na pravcu Brčkog, obzirom na njegovu važnost u odnosu na Sremski front ispoljiti što jači pritisak. Javite o preduzetom.³

Tito

² Druga proleterska divizija nalazila se do tada u rezervi VS NOV i POJ. Njena 4. proleterska brigada upućena je tada automobilima u Ilok.

³ Odnosi se na 2. proletersku i 3. srpsku brigadu (tom I, knj. 18, dok. br. 31 i 57).

⁴ Rudolf (Rudi); tada je bio na službi u Vrhovnom štabu NOV i POJ. Pri Štabu 1. armije nalazio se kao delegat VS NOV i POJ.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2/2, k. 41: knjiga predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vidi dok. br. 31.

³ U vezi s tim zahtevom Vrhovnog komandanta NOV i POJ, Štab 2. armije dostavio je 18. januara 1945. izveštaj depešom, u kojoj je opširno izneo podatke o zadacima svojih potčinjenih divizija na ostvarivanju zadataka koje je postavio Vrhovni komandant (AVII, reg. br. 6—32/4 i 6—33/4, k. 274).

O tome videti zapovest Štaba 2. armije od 18. januara 1945. štabovima potčinjenih jedinica za napad na Bijeljinu, Brčko i komunikacije Sokolac — Vlasenica, objavljenu kao dok. br. 52 u tomu IV, knj. 32.

BR. 36

**INFORMACIJA OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 18. JANUARA 1945. O NEPRIJATELJ-
SKIM JEDINICAMA U SREMU I SLAVONIJI¹**

18/1²

Dato³ Načelniku Vrhovnog Štaba

**PREGLED STANJA NEPRIJATELJA U SREMU
I SLAVONIJI**

1.) Sremski front.

Upoređujući razne podatke zaključili smo:

— 7. SS »Prinz Eugen« divizija ⁴	6 bataljona
— 117. lovačka divizija ⁵	6 bataljona
— Izviđački bataljon 1. planinske divizije ⁶	1 bataljon
— glavnina 21. SS »Skenderbeg« divizije ⁷	4 bataljona

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 53—1, k. 24.

² i ³ Dopisano olovkom.

⁵ i ⁶ Vidi dok. br. 23.

⁷ Ta je divizija praktično prestala da postoji 2. novembra 1944, kada se, posle teških gubitaka, u julu 1944. u operaciji »Draufgenger« i masovnog dezertiranja nakon toga, raspala. Tada je, od ostataka divizije, preostalih vojnika i komandnog kadra (oko 3.000 Nemaca) i od 4.000 pridošlih mornara iz Grčke, formirana jedna brojno slabija jedinica pod komandom nemačkog opunomoćenog generala Albanije i Vafen-SS grupenfirera i general-lajtnanta policije Jozefa Fictuma (poginuo je početkom 1945. prilikom jednog avio-napada na judoslovenskom ratištu), pod imenom Pukovska grupa »Skenderbeg« (nazivali su je i Borbena grupa »Skenderbeg«). Grupa je u svome sastavu imala tri lovačka bataljona, izviđački bataljon i artiljerijski divizion. Povlačeći se, pod borbom, sa ostalim nemačkim jedinicama, u sastavu Borbene grupe »Fictum«, grupa je u decembru 1944. pristigla u Bijeljину, preko Sokolca, Vlasenice i Zvornika, gde je kao posadna jedinica ostala, verovatno do polovine februara 1945. Tada je, kao jedan bataljon, ušla u sastav 14. SS-puka 7. SS-divizije »Prinz Eugen«, dok su mornari upućeni u Rajh.

Opširnije o tome: tom IV, knj. 30, dok. br. 118; knj. 31, dok. br. 24 i 90; AVII, NAV-T-354, r. 160, s. 5939—50; Fritz Freiherr von Siegler, *Die Hoheren Dienststellen der deutschen Wehrmacht 1933—1945*, Deutsche Verlags-Anstalt Stuttgart, 1953, str. 118; Erich Smidt-Richberg, n.d., str. 94.

— 99. puk. 1. planinske divizije ¹	— 3 bataljona
— jedan policijski puk ⁹	— 3 bataljona
— ustaško-domobranskih	— 6 bataljona
Ukupno	29 bataljona

od ovih 6 ustaško-domobranskih osigurava komunikacije u neposrednoj pozadini fronta, a oko jedne trećine preostalih bataljona u taktičkoj rezervi.

Od artiljerije oko 60 topova

30 — 40 tenkova

Prema izveštaju I. Armije u napadu 17. I. učestvuje »Prinz Eugen« divizija, jedna brdska divizija, 41. divizija (tvrđavska), bataljon tenkova i konjica.¹⁰

Ne pominje se 117. lovačka divizija. Verovatno je da se ne radi o 41. i o 117. diviziji već o jednoj diviziji. Što se tiče brdske divizije radi se o gore pomenutom puku 1. planinske divizije.

Kod Broda je odmoriste nemačkih snaga, koje se povlače iz Bosne. Tu se uvek nalazi snaga jedne divizije, koja se po potrebi može uputiti na front.

Sremskim frontom komanduje general Felmy sa štabom 34. ili 68. korpusa.¹¹

2. Front na desnoj obali Dunava i Drave: Vukovar (isključno) — Osijek — D. Miholjac — Moslavina — Našice.

— jedna novoformirana divizija od vazduhoplovaca i vazdušne pešadije na sektoru Osijek—D. Miholjac—

Moslavina¹²

— 3 policijska puka¹³

— 1 teritorijalni puk¹⁴

ustaško-domobranskih

— 6 bataljona

— 7 bataljona

— 2 bataljona

— 8 bataljona

Ukupno 23 bataljona

od kojih 8 ustaško-domobranskih, oko 40 topova i 20 — 30 tenkova.

Na prostori Crna—Vrpolje—Đakovo jedna divizija, možda 104. lovačka, u centralnom položaju ka sremskom frontu i ka istočnoj Slavoniji.¹⁵

¹ Vidi dok. br. 23.

⁹ Verovatno se misli na 5. SS-policijski puk

¹⁰ Ti podaci nisu u potpunosti tačni. O jedinicama koje su učestvovala u toj operaciji, šifrovano nazvane »zimski oluja«, vidi dok. br. 23.

¹¹ Taj podatak nije tačan. General-avijacije Helmut Felmi u to vreme bio je komandant 34. armijskog korpusa (vidi dok. br. 7).

¹² i ¹³ Vidi dok. br. 17.

¹⁴ Odnosi se na 606. puk za osiguranje (vidi dok. br. 23).

Izgleda da snagama pod 2.) komanduje generallajtant Fischer,¹⁶ ranije komandant 181. divizije, koja verovatno pristiže od Sarajeva u reon Broda, a možda je i već stigla.¹⁷

General Stefan¹⁸ postoji u listi nemačkih generala, on je verovatno do sada komandovao trupama oko Osijeka. Prema vesti VI korpusa otišao je u Brod.

3.) Sektor Bilo gora — Moslavina

- 1. hrvatska udarna divizija
- 1. kozačka divizija
- delovi 2. hrvatske udarne divizije
- 1 puk Pavelićevog tjelesnog zdruga

Svega 13 bataljona, 24 eskadrone od kojih 6 eskadrone teškog pešadijskog oruđa.

Broj topova i tenkova nije poznat.

Grupisanje:

- a) Od Banove Jaruge prema Grubišnom polju 1. donski, 4. kubanski puk 1. kozačke divizije i 2 — 3 bataljona 2. hrvatske divizije.
- b) Od Bjelovara prema Grubišnom polju 2 puka 1. hrvatske divizije.
- c) Prema Virovitici 3. kubanski, 5. donski, 6. tjerski puk 1. kozačke divizije. Pozadi njih na prostoru Đurđevac — Koprivnica 5 — 6 ustaško-domobranskih bataljona.
- 4.) Na prostoru Nova Gradiška — Kapela Batrina nalaze se 3 — 4 ustaška bataljona i nemačke policije.
- 5.) Kao što je rečeno kod Broda se uvek nalazi snaga oko jedne divizije, koja se može uputiti u slučaju potrebe u bilo kom pravcu. Sada se nalazi tamo možda 297. ili 181. divizija.¹⁹

Ka brodu su orijentisane još znatne snage sa sektora Sarajevo — Mostar, kao i snage koje kreću od Višegrada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18/1 45

Načelnik, generalmajor:

¹⁵ Taj podatak nije bio tačan. Ta divizija se tada nalazila u borbama za Travnik (dok. br. 17).

¹⁶ Tada je komandovao Borbenom grupom »Fišer« (dok. br. 23).

¹⁷ Divizija se tada nalazila u jugoistočnoj Bosni (dok. br. 23).

" Ime mu je Fridrih (Friedrich Stephan). Imao je čin general-lajtnanta. Podatak 6. korpusa NOVJ bio je približno tačan. General Stefan preuzeo je tada komandu nad Armijskom pozadinskom oblašću Grupe armije »E«, sa sedištem u Đakovu, a zatim je prešao u Brod (dok. br. 23).

BR. 37

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA PREDUZIMANJE
PROTIVNAPADA NA KOMUNIKACIJU SOTIN — TOVAR-
NIK¹**

Odmah preduzmite kontra napad jačim snagama na komunikaciju Sotin — Tovarnik u cilju njegovog ovlađivanja i povratka sela Opatovca, Mohova i Lovaša.² Za ovo imate dovoljno snaga ne čekajući II div. koja će 19. I, do mraka biti cela u reonu Iloka.³ Pros. Tovarnik—Lovaš—Mohovo—Opatovac treba da nam posluži kao polazni položaj za daljnje ofanzivne operacije zato ga treba što pre imati u svojim rukama, dok se neprijatelj nije na istom utvrdio.⁴ 70—64.

18. I. 45.

Tito

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—1/3, k. 40.

² Prva armija se 18. januara 1945. nalazila još uvek u povlačenju i nije imala dovoljno snaga da realizuje ovo naređenje VK NOV i POJ, pa je neprijatelj u toku toga dana izvršio dubok prodor prema Sidu.

U tome je u depešama Štaba 1. armije NOVJ od 18. januara 1945. upućenih VŠ NOV i POJ, pisalo:

»Na Dunavu neprijatelj zaustavljen istočno od Mohova, ali se uspio probiti u Tovarnik. Naredili da se izbací po svaku cijenu. Kod Tovarnika se nije izvukla još sva Prva. Povlačimo se na liniju istočno od Mohova, zapadno od Bazike, zapadno od Berkasova — Sida — Ilinaca.

Poslije jake borbe neprijatelj sa 5 tenkova i pješadije prodro u Sid i Berkasovo. I pored našeg upornog nastojanja naše jedinice nisu u stanju izvršiti ni jedan jači protivnapad. Svim silama nastojimo da zaustavimo neprijatelja i sredimo jedinice« (AVII, reg. br. 2—25/1 i 2—27/1, k. 40).

Tek 19. januara jedinice 1. armije NOVJ uspele su da izbace neprijatelja iz Šarengrada, prodru u Sid i ponovo zauzmu Berkasovo (AVII, reg. br. 2—28; 2—29 i 2—30/1, k. 40).

³ O pristizanju 2. proleterske divizije vidi dok. br. 34.

⁴ Neprijatelj je ova mesta ipak uspeo da zadrži, pa je na liniji Mohovo — istočno Tovarnik — istočno Uinci — Batrovci — leva obala Bosuta — Lipovac prešao u odbranu, gde se zadržao sve dok jedinice 1. armije NOVJ nisu probile sremski front 12. aprila (tom I, knji. 18, dok. br. 27, 28, 30, 35, 40 i 57; AVII, reg. br. 1—1, k. 73 i NAV-T-311, r. 189, s. 820—1; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 95 i 119).

BR. 38

INFORMACIJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 18. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE O PRIKUPLJANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA U REJONU OSIJEKA I VINKOVACA¹

Od V. Š.

d d d

I

Šesti korpus javlja: sa Sremskog fronta u okolini Osijeka nagomilava se nepr. vojska.²

U Vinkovce upućeno iz Broda 68 kamiona municije 18. I. 1945.

18. I. 1945.

M. P.

¹ Original depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—3, k. 258.

² Reč je o pokretima nemačkih jedinica (297. pešadijske divizije) prema reci Dravi radi likvidacije Virovitičkog mostobrana, koji su držale jedinice 3. armije JA (dok. br. 102.; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 92—3).

BR. 39

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. JANUARA 1945. ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA ZA
PRELAZ U PROTIVNAPAD NA SREMSKOM FRONTU¹**

[Od V. S.]

190.

Generalu Primorcu.

Potrebno je da zbog nove stvorene situacije u najkraćem roku preduzmemo opšti protivnapad na Sremskom frontu. Radi toga prikupite na licu mjesta sve elemente operativne situacije.

Prvo: sadašnji raspored naših snaga. Drugo. Borbe i kvalitet naših divizija koje bi se mogle upotrebiti za proboj u prvoj liniji. Treće jačinu i raspored neprijatelja i slabija i osjetnija mjesta u njegovom rasporedu. Četvrto stanje našeg naoružanja, naročito artiljerije i municije. Peto. Prohod Bosutskih šuma za lake pešadijske djelove, pa eventualno neposredno ugrožavanje Brčkog. Sesto. Pogodna mjesta za prelaz Bosuta. Sa ovim podacima vrati se danas do ponoći.

18. I. 1945.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3/66—2 i 3/67—2, k. 372: knjiga primljenih depeša 1. proleterskog korpusa.

BR. 40

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. JANUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE DA AKTIVNIM DEJ-
STVIMA PREMA NAŠICAMA I DONJEM MIHOLJCU OLAK-
ŠA POLOŽAJ 1. ARMIJE NA SREMSKOM FRONTU¹**

Br.	gr.	Sadržaj	dan	sat	pr.
126	97	Nepr. je uspeo da 17 probije Sremski front na pravcu Sotin—Tovarnik. Imali smo osetne gubitke. Borbe su u toku. Prva armija je u povlačenju neposredno istočno¹ od Sida.² Radi olakšanja situacije na Sremskom frontu i vezivanja što jačih nepr. snaga za sebe, pojačajte 16 div. sa 51 div. i preduzmite ofanzivne akcije prema Našicama i Miholjcu. Javite o preduzetom.³ Tito	18. I. 45.		

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—80/1, k. 295. Depešu je Vrhovni komandant uputio 17. januara 1945 (vidi AVII, reg. br. 1—2, k. 44).

² Vidi dok. br. 31.

³ Opširnije o> preduzetim dejstvima jedinica 3. armije za rasterećenje 1. armije na sremskom frontu vidi tom V, knj. 37, dok. br. 65 i AVII, reg. br. 3—26, 3—27/1 i 3—30/1, k. 295: depeše Štaba 3. armije od 18, 21. i 22. januara 1945.

BR. 41

MEMORANDUM SPORAZUMA IZMEĐU VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ I SAVEZNIČKOG VRHOVNOG KOMANDANTA NA SREDOZEMLJU OD 19. JANUARA 1945. O TOME DA VLADE SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA I UJEDINJENOG KRALJEVSTVA (VELIKE BRITANIJE)¹ UPUTE POMOĆ JUGOSLAVIJI¹

1. Memorandum sporazuma između Maršala Jugoslavije Josipa Broza-Tita, Vrhovnog Komandanta Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije i savezničkog vrhovnog komandanta na Sredozemlju² o donošenju i prevozu materijala za pomoć i obnovu, koju u Jugoslaviju upućuju vlade Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjene Kraljevine i o njegovoj raspodjeli.

2. Radi prevoza takvog materijala i pomoći predviđa se upotreba sljedećih organizacija.

a. ML/YS, Military Liaison/Yugoslavia, vojna organizacija sastavljena od britanskih i američkih oficira te britanske tehničke trupe.

b. Organizacije Ujedinjenih Naroda za pomoć i obnovu (UNRRA)³ koja će raditi kao predstavništvo ML/YS i koja je obuhvaćena nazivom ML/YS.

3. Priznaje se i prima kao baza za sklapanje sadašnjih sporazuma nacionalnih politika jugoslovenskih vlasti, kao i ostalih Ujedinjenih naroda po kojoj se pomoć i materijal, bilo da je uvezen ili iz domaćih izvora treba podeliti i dati na raspolaganje narodu bez obzira na versku, rasnu i političku pripadnost.

4. U saglasnosti sa ovim principima jugoslovenske vlasti će u potpunosti vršiti deobu materijala preko svojih organa. One će odlučiti na koji će se način razdeoba vršiti unutar granica zemlje.

5. ML/YS predat će robu organima jugoslovenskih vlasti u lukama koje će jugoslovenske vlasti u saglasnosti sa ML/YS odrediti.

¹ Dokument (umnožen na šapirografu, latinicom) u AVII, reg. br. 13/1—2, k. 25-A.

² Saveznički vrhovni komandant na Sredozemlju bio je tada britanski maršal Harold Aleksander.

³ To je skraćenica od američkih reči United Nations Relief and Rehabilitation Administration, što u prevodu znači Administracija (Uprava) Ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu.

Ova organizacija osnovana je 1943. i delovala je sve do 1947. pomažući u ratu postradale narode hranom, lekovima, odećom i drugim potrebama.

6. Jugoslovenske vlasti će također u saglasnosti sa ML/YS odlučiti koji postotak materijala ima da se preda u svakoj pojedinoj luci.

7. Pošto u čitavom svetu postoji nestašica velikog dela materijala koji ima da se uveze, naročito u drugim savezničkim zemljama, a također u SAD i UK, i pošto je savezničko brodogradnja preopterećeno usljed ratnih operacija, količina uvezenog materijala biće ograničena iz razloga vojne prirode kao što su raspoloživost brodova i materijala.

8. Prema tome jugoslovenske vlasti će se stalno starati, putem odgovarajuće kontrole proizvodnje, skupljanja i razdeobe hrane i ostalih stvari, da se za obnovu maksimalno iskoriste mesni izvori, te da se uvezen materijal najbolje iskoristi u saglasnosti sa paragrafom 3.

9. ML/YS dobiće dozvolu da njegovi tehnički savetnici posmatraju proces razdeobe po čitavoj Jugoslaviji, kako bi se mogla postići saglasnost po pitanju brodogradnje, i kako bi svojim vladama mogli dati autoritativne izveštaje o opravdanosti i hitnosti isporuke materijala Jugoslaviji, te da bi bili obavešteni o pravednoj podeli materijala, podrazumevajući također i upotrebu mesnih izvora.

Ovi savetnici biće iz ML ili UNRRA i biće kvalifikovani da daju stručna mišljenja ili savete po pojedinim aspektima procesa razdeobe koji će posmatrati.

Njihova dužnost biće da posmatraju razdeobu i da čine preporuke štabu ML/YS kao i da daju stručna mišljenja o ovim problemima.

10. Opšta je finansijska politika vlade SAD i UK da se za sav materijal zaduže zemlje koje ga primaju.

Isplata materijala primljenog od ML ostaje za sada predmet kasnijeg sporazuma između dotičnih vlada.

U međuvremenu ML/YS i jugoslovenske vlasti su zajednički odgovorne za pažljivo knjiženje robe po vrsti i količini.

11. Osim dovoza materijala plan ML/YS predviđa tehničkih savetnika i pomoćnika:

a.) Za rešavanje problema pomoći i preseljenih osoba.

b.) Za probleme medicine i higijene.

12. Vlade SAD i UK očekuju da će UNRRA preuzeti poslove ML/YS što skorije i da će vojno osoblje ML/YS biti povučeno čim UNRRA preuzme dužnost.⁴ Jugoslovenske vlasti i UNRRA će zaključiti sve ugovore koji se odnose na budućnost.

⁴ Sporazum između Privremene narodne vlade DF Jugoslavije i Administracije Ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu (UNRRA) potpisan je 24. marta 1945 (*Politika*, beogradsko izdanje, od 25. marta 1945, str. 3).

13. ML/YS će početi da šalje pomoć u oslobođene krajeve što pre.

14. ML/YS biće pozvan na jugoslovensku teritoriju za izvršenje svoga zadatka i prema tome će mu se pružiti svaka pomoć.

15. Na početku ukupni broj osoblja ML/Jugoslavija u jednom danom času neće prevazići 300 oficira, činovnika UNRRA-e, podoficira i vojnika i drugog osoblja UNRRA-e. Ovaj ukupan broj moći će se kasnije povećati obostranim sporazumom.

16. U pogledu jurisdikcije sve vojno osoblje ML/Jugoslavija kao i sve nejugoslovensko civilno osoblje u službi ML/Jugoslavije stajaće pod isključivom zakonskom podsudnosti vojnih sudova i vlasti ML/Jugoslavija.

17. Sva vojna lica i sve nejugoslovenske civilne osobe u službi ML/Jugoslavija kao i sva imovina koju će on ili ML/Jugoslavija unositi u Jugoslaviju biće oslobođena od svih jugoslovenskih dažbina.

18. Svako drugo pitanje koje bi moglo iskrsnuti biće predmet novog sporazuma.

Beograd, 19. januar 1945.

Za vrhovnog savezničkog komandanta
na Sredozemlju

N. P. Hughes,⁵ maj. gen.⁶ s.r.
P. S. Sadler,⁷ brig. gen.⁸ s.r.

Vrhovni Komandant
NOV i POJ
Maršal Jugoslavije
J.B.Tito s.r.

⁵ Čita se: Hjudž.

⁶ Odnosno: general-major.

⁷ Čita se: Sedler.

* Brigadni general.

BR. 42

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O UPUĆIVANJU 22. DIVIZIJE U BEOGRAD¹**

№s	Datum	Br. gr.	Tekst
63	19. I	68	Odmah uputite 22. diviziju u Beograd. Diviziju uputiti najbržim sredstvima. ² Ovu diviziju smeniće jedinice 37. divizije ³ a dok stignu delovi 37. divizije možete ostaviti najviše jednu brigadu 22 divizije da smenu sačekaju. Ovo uradite odmah bez ikakvog odlaganja. ⁴

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20—198/1, k. 191.

² Ovu odluku Vrhovni komandant je doneo zbog novonastale situacije na sremskom frontu, gde se 1. armija nalazila u teškim borbama protivu jedinica nemačkog 34. armijskog korpusa posle proboja fronta 17. januara 1945.

Glavni štab NOV i PO Srbije, čim je primio ovo naređenje Vrhovnog komandanta, naredio je istoga dana (19. januara) depešom Štabu 22. divizije da se divizija najbržim sredstvima uputi u Beograd (AVII, reg. br. 10—13/i, k. 191).

Štab 22. divizije (čije su se jedinice tada nalazile u jugozapadnoj Srbiji) na to naređenje odgovorio je sledećom depešom 20. januara: »Jedinice 8. i 10. brigade na putu za Čačak a nadalje vozom za Beograd. 12. brigada ostaje do smene od 37. divizije kod Vardišta. Štab u Užice do odlaska jedinica« (AVII, reg. br. 2—24/4, k. 1052).

³ Pripadala je 2. korpusu NOVJ.

⁴ Prvi transport 22. divizije (8. brigada) krenuo je za Beograd 22. januara 1945. iz Čačka. Međutim, pošto je u međuvremenu došlo do stabilizacije fronta 1. armije na sremskom frontu, to je Vrhovni komandant 23. januara izmenio odluku i naredio da se divizija prikupi u rejonu Šapca, a potom na prostor Lješnica — Bogatić, odakle je upućena na desnu obalu Drine radi obezbeđenja obale i sadejstva jedinica 2. armije, koje su u to vreme vodile teške borbe sa ojačanom nemačkom 22. pešadijskom divizijom (dok. br. 55; tom IV, knj. 32, dok. br. 108; AVII, reg. br. 10—14/1, k. 191 i reg. br. 2—12/4, k. 1052).

BR. 43

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. JANUARA 1945. STABU 1. ARMIJE ZA ZAUZIMANJE
NOVAK-BAPSKE¹**

DDD

Obzirom da držite Sarengrad i Berkasovo² vrlo je važno da povratite Novak-Bapsku i tako uspostavite celinu desnog krila.³ Javljajte se obavezno svakog časa jednom. 72 — 46.

U pogledu prebacivanja artiljerijskog divizionu južno od Sremske Mitrovice hitno postupite po dostavljenoj vam depeši.⁴ 73 — 29

Tito

19. I. 45.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—1/3, k. 40.

² Vidi dok. br. 37.

³ Napad na Novak-Bapsku izvršila je 5. NOU divizija 19. januara u 17.00 časova u sadejstvu sa 21. NOU divizijom, ali je, ni posle žestokih borbi, nisu uspele zauzeti.

Tek posle uspeha koji je postigla 21. divizija kod Šarengrada, 10. brigada 5. NOU divizije, u ponovljenom napadu 20. januara, uspela je da ovlada Novak-Bapskom.

Opširnije o tome: tom I, knj. 18 dok. br. 57 i AVII, reg. br. 2—28, 2—29, 2—30 i 2—43/1, k. 40: depeše Štaba 1. armije NOVJ od 19. i 21. januara 1945.

BK. 44

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA PREBACIVANJE
JEDNOG ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA NA DESNU OBA-
LU K. SAVE RADI OBEZBEĐENJA PRILAZA SREMSKOJ
MITROVICI¹**

d d d

Od V. Š.

Odmah prebacite jedan divizion teške artiljerije, haubica ili topova na desnu obalu Save južno od Sr. Mitrovice i postavite ga na prostoru Noćajski salaš — Donja Zasavica sa zadatkom da tuče sve prilaze od zapada ka Sr. Mitrovici naročito ceste. Prebacivanje divizona izvršiti skelom kod Mitrovice² ili kod Šapca, a ako ovih nema onda preko Beograda. Jedan bataljon pješadije odrediti kao zaštitu divizona. Ovo uraditi odmah bez ikakvog odlaganja.³

19. I. 1945.

⁴800

I divizija.

Vi ćete dati jednu bateriju i jedan bataljon, druga će biti uzeta iz Mitrovice.

S. F. — S. N.

M. P.

General-lajtnant
Peko Dapčević

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 23—3, k. 258. Original posiate depeše nalazi se u AVII, reg. br. 3—3, k. 40.

Verovatno se odnosi na Malu Mitrovicu. Dok. br. 75.

³ Stab 1. armije NOVJ, po ovome naređenju maršala Tita, postupio je odmah izdajući potrebno naređenje Stabu 1. proleterske divizije, pa je tako za izvršenje ovoga zadatka angažovana jedna baterija iz Teškog artiljerijskog divizona 1. proleterske divizije, jedna baterija iz Sremske Mitrovice, dok je jedan bataljon određen iz sastava 13. proleterske brigade »Rade Končar« (dok. br. 70; tom I, knj. 18, dok. br. 30).

⁴ Ceo ovaj tekst do kraja dopisao je mastilom komandant 1. armije JA general-lajtnant Peko Dapčević.

BR. 45

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA PREBACIVANJE
JEDNOG ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA U REJONU S. RAV-
NJE ZA OBEZBEĐENJE PRILAZA SREMSKOJ MITROVICI¹**

51 — 12

19. I. 1945.

Od grupe artiljerije, koju imate na Drini odmah prebacite jedan teški divizion u reon sela Ravnje, sa zadatkom da naročito tuče prilaze, koji od Šida vode ka Mitrovici, kao i na ušću Bosuta. Kao zaštitu divizona odredite jedan bataljon pješadije. Ovo uradite odmah bez ikakvog odlaganja.²

Tito

BR. 46

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. JANUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA ZA SMENU 22.
NOU DIVIZIJE¹**

Najhitnije

Štabu II Korpusa

Odmah smenite dvadeset drugu diviziju² sa delovima tri-deset sedme u reonu Višegrada.³ Ovo uradite odmah bez odlaganja pošto dvadeset druga hitno odlazi na novi zadatak.⁴

19. januara 1945.

TITO s.r.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—24/2, k. 41.

² Opširnije o izvršenju toga zadatka: dok. br. 51 i 70; AVII, reg. br. 6—37/4 i 6—43/4, k. 274: depeše komandanta 2. armije od 19. i 20. januara 1945. o upućivanju Teškog divizona 1. armije NOVJ u rejon s. Ravnje.

³ O tome vidi i Titovu ponovnu intervenciju od 19. januara 1945. u AVII, reg. br. 1—2, k. 41.

⁴ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—2/1, k. 49.

Ovu depešu Stab 2. korpusa primio je 20. januara 1945 (AVII, reg. br. 16—35/1, k. 396).

² Divizija je stavljena pismeno pod komandu 2. korpusa NOVJ 9. januara 1945 (dok. br. 22).

BR. 47

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
20. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE
IZVEŠTAJA O RASPOREDU JEDINICA I IZVRŠENJE PRO-
TIVNAPADA¹**

od V. Š.

Hitno javite raspored i zadatak vaših divizija i navedite tačnu liniju fronta u Sremu. Da li ste završili grupisanje snaga za nameravani protivnapad i kada ga nameravate izvesti.²

20.1.1945.

M.P.

³ Smena je izvršena, kod Dobruna, 21. januara 1945 (tom IV, knj. 33, dok. br. 104, objašnjenje br. 2).

⁴ Divizija je stavljena pod neposrednu komandu VS NOV i POJ: Kao strategijska rezerva prebačena je preko Beograda i Obrenovca na desnu obalu Drine, koju je posela od Ljubovije do njenog ušća u Savu radi sprečavanja eventualnog prebacivanja Nemaca preko Drine, posle početka njihove ofanzive na sremskom frontu 17. januara 1945 (tom IV, knj. 33, dok. br. 104).

¹ Original depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 25—3, k. 258.

² U vezi sa navedenim zahtevom maršala Tita, Štab 1. armije NOVJ dostavio je izveštaj depešom od 21. januara 1945. i u njoj je pisalo:

»Za sređivanje i pripreme jedinica za opšti napad trebaju nam 3 dana. Sad vršimo napad na Bapsku. Borba je vrlo teška. Manjim snagama vršimo stalne napade (u 24 časa).« (AVII, reg. br. 2—42/1, k. 40).

Štab 1. armije NOVJ izdao je zapovest 22. januara 1945. za protivnapad na liniji Mohovo — Tovarnik — Ilinci (tom I, knj. 18, dok. br. 29), dok je izveštaj o rasporedu svojih snaga dostavio 20. i 23. januara 1945 (tom I, knj. 18, dok. br. 34; AVII, reg. br. 8—6/10, k. 258 A).

Inače, taj napad 1. armije NOV nije bio uspešan. Tako u depeši komandanta 1. armije od 23. januara 1945. upućene VŠ NOV i POJ piše:

»Napadi i protivnapadi ne prestaju od jutros. Neprijatelj se brani po svaku cijenu prelazeći u protivnapad. Mi sada vršimo snažan napad na desnom krilu. Padom mraka ćemo na čitavom frontu sa svim snagama izvršiti snažan napad«. (AVII, br. reg. 2—53/1, k. 40).

A u depeši komandanta 1. armije NOVJ od 24. januara je stajalo:

»I pored upornosti nismo uspjeli probiti nepr. liniju kod Tovarnika i Lovaša. I nepr. i naši gubici su veliki. Prelazimo u odbranu i napustićemo nešto terena zbog smještaja naših i onako iscrpljenih jedinica. Naš raspored će biti: 3 div. u prvoj liniji, a 3 u rezervi na prihvatnoj liniji« (AVII, reg. br. 2—55, k. 40).

BR. 48

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 20. JANUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE BROJNOG STANJA ARTILJERIJSKOG I PEŠADIJSKOG NAORUŽANJA RADI DODELE MUNICIJE IZ ARMIJSKE BAZE U SOMBORU¹

20. I. 1945.

KOMANDA POZADINE — ŠTABU III ARMIJE

Javite hitno broj artiljerijskih oruđa u armiji, po kalibrima i modelima kako bi Vam se doturila odgovarajuća količina municije na armijsku bazu u Somboru. Isto peš. municiju.² Po mogućstvu uputite jedno lice sa celim potrebnim trebovanjem 2a armijsku bazu.³

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3—79/1, k. 295.

² Stab 3. armije NOVJ dostavio je 21. januara izveštaj depešom iz koga se vidi da se u 3. armiji nalazilo 4318 automata, 1093 mitraljeza, 130 teških mitraljeza »maksim«, 228 pušaka, 475 minobacača, 81 pt-top 45 mm, 32 automata 76 mm M. 32, 14 ZIS-ova, 10 haubica 122 mm, 3588 pušaka 7,62, 189 snajperskih pušaka — sve naoružanje primljeno od SSSR-a, kao i brojne podatke za trofejno naoružanje (AVII, reg. br. 3—28/1, k. 295).

³ Trebovanje (str. pov. br. 9/45) poslato je po kuriru (AVII, reg. br. 3—79/1, k. 295).

BR. 49

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
21. JANUARA 1945. GLAVNIM ŠTABOVIMA, ŠTABOVIMA
1, 2. I 3. ARMIJE I 2, 3. I 5. KORPUSA ZA SUZBIJANJE SA-
MOVOLJNE MOBILIZACIJE LJUDSTVA, STOKE I PRE-
VOZNIH SREDSTAVA¹**

ČUVATI STALNO
13

VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br. 13
21. januar 1945. godine

Skoro svakodnevno se dešavaju slučajevi da pojedini štabovi, jedinice, i komande — naročito u operativnoj zoni, na svoju ruku mobilišu ljude, stoku i prevozna sredstva, bez znanja i saradnje sa nadležnim vojno-teritorijalnim komandama. Dalje, nasilno zloupotrebljavajući svoj autoritet i položaj, oduzimaju i vode sa sobom novomobilisane, koji se prikupljaju po vojno-teritorijalnim komandama, a koji su namijenjeni za druge jedinice, uzimaju i odvođe sa sobom stoku i vozila, koje putem susreću, a koji su upućeni od strane vojno-teritorijalne komande za obavljanje raznih radova za potrebe vojske, grubo se ophode sa organima vojno-teritorijalnih komandi, narodno-oslobodilačkih odbora i sa vlasnicima stoke i vozila, primaju u svoje jedinice dobrovoljce bez znanja i saglasnosti komandi vojnih područja itd.

Ovakvim nepravilnim i nezdravim pojavama, koje štete osnovnom organizacijskom radu i razvoju, kao i ugleda naše vojske treba stati na put i najenergičnije ih suzbijati.

Radi toga

N A R E Đ U J E M :

1. — Svi odgovorni iunkcioneri štabova, jedinica i komandi preduzeće, pod svojom ličnom odgovornošću najenergičnije

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—1, k. 21.

U AVII, uz original, nalaze se i dve kopije — jedna je zavedena u delovodstvu Štaba 3. korpusa NOVJ, a druga — u Stabu Mornarice NOVJ, dok se naređenje dostavljeno Glavnom štabu NOV i PO Slovenije nalazi u AIZDG, k. 18, f. I.

mjere da se napred navedene pojave po svaku cijenu suzbiju i onemoguće.

2. Pozivati pod oružje, tj. mobilisati obaveznike, stoku i prevozna sredstva, koji podležu mobilizacijskoj obavezi, mogu i smiju vršiti jedino nadležni organi vojnih područja, preko svojih mobilizacijskih organa u duhu direktive viših pretpostavljenih štabova i komandi.

3. Za popunjavanje operativnih jedinica ljudstvom, stokom i prevoznim sredstvima, štabovi dotičnih jedinica se moraju obratiti komandi vojne oblasti, odnosno vojnog područja, na čijoj se teritoriji nalaze, odnosno koja je određena za njihovu popunu. Ove komande stavit će im na raspoloženje potrebno ljudstvo, stoku i prevozna sredstva iz dopunskih jedinica u njihovom sastavu, u koliko ona bude sa istim raspolagala. U protivnom, mobilisat će komande vojnih područja potrebno ljudstvo od godišta koja podležu mobilizacijskoj obavezi, a isto tako mobilisat će potrebnu stoku i prevozna sredstva. Ako komande vojnih oblasti (odnosno komande vojnih područja) ne bi mogle staviti na raspoloženje za popunu potrebno ljudstvo, stoku i prevozna sredstva iz dopunskih jedinica i mobilizacijom, budući da je dotična teritorija mobilizacijski iscrpljena, štabovi jedinica obratiće se radi popune odgovarajućem glavnom štabu, odnosno svom pretpostavljenom štabu.

4. Za specijalne i hitne potrebe, kao i radove izazvane operativnim potrebama (npr. evakuacija ranjenika i materijala, opravku puteva, specijalni zemljani, tehnički i fortifikacijski radovi itd), mogu se izuzetno staviti na raspoloženje, za izvjesno ograničeno vrijeme potrebni broj ljudi, od godišta koja ne podležu mobilizacijskoj obavezi, kao i potrebnu stoku i prevozna sredstva. I u takvim slučajevima jedinice se moraju obratiti komandama vojnih područja, a u hitnim slučajevima komandama mjesta, odnosno narodno-oslobodilačkim odborima, ako se u blizini mjesta bavljenja dotične jedinice, odnosno gdje radove treba izvesti ne nalazi komanda vojnog područja. Komande vojnih područja, odnosno komande mjesta i narodno oslobodilački odbori u takvim slučajevima staviće na raspolaganje dotičnoj jedinici potrebno ljudstvo, stoku i prevozna sredstva. Neposredno uzimanje ljudi, stoke i prevoznih sredstava od naroda najstrožije se zabranjuje. Samo u izvanredno hitnim slučajevima, koji s obzirom na situaciju zahtijevaju i to odmah — bez ikakvog odlaganja da se pristupi izvršenju predviđenog plana, rada i prevoza, jedinice mogu izuzetno, neposredno uzeti ljude, stoku i prevozna sredstva, s tim da odmah po završenom radu vrate ljude, kao i stoku i prevozna sredstva tamo otkuda su ih uzeli.

5. — Za sva lica koja se javljaju pojedinim jedinicama za dobrovoljno stupanje u našu vojsku, bez znanja njihove nadležne komande područja, dotične jedinice će preko nadležnih komandi — vojnih područja provjeriti njihove podatke i karakteristike. Ako takva lica odgovaraju opštim uslovima za službu u operativnoj vojsci i uspostavi se da nisu odgovorna za ratne zločine, zadržavaju se u jedinice, sa čime treba upoznati njihovu komandu. U protivnom se upućuju vojno-teritorijalnoj komandi na raspolaganje, odnosno na nadležni sudski postupak.

6. — Na teritoriji koja je okupirana od strane neprijatelja, ili je pod jačom neprijateljskom kontrolom, a na istoj nisu ustanovljene komande vojnih područja, ili te komande i narodno-oslobodilački odbori ne mogu da funkcionišu u pogledu mobilizacije i popune, jedinice prilikom izvođenja operacija na takvoj teritoriji, mogu i same izvršiti mobilizaciju ljudi, stoke i prevoznih sredstava.

7. Za svaki postupak protivan odredbama ovog naređenja biće krivci uzeti na odgovornost i to ne samo neposredni izvršioци, nego i njihovi pretpostavljeni.

8. — Ovo naređenje sa potrebnom poukom i uputstvima, dostaviti odmah svim potčinjenim jedinicama, štabovima, komandama i ustanovama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P.

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije,
TITO

DOSTAVLJENO:

- Komandi pozadine,
- Glavnim štabovima Srbije, Hrvatske, Slovenije i Makedonije,
- Vojnoj upravi Vojvodine,
- Štabovima I, II i III Armije,
- Štabovima II, III i V korpusa,
- Korpusu narodne odbrane,
- Stabu mornarice,
- Komandi vazduhoplovstva,
- Stabu gardiske brigade,
- Stabu tenkovske brigade VS,
- Odeljenjima VS.

BR. 50

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
21. JANUARA 1945. GLAVNIM ŠTABOVIMA SRBIJE I MA-
KEDONIJE, VOJNOJ UPRAVI VOJVODINE, SREMSKE OB-
LASTI, KOMANDI GRADA BEOGRADA I VOJNOJ OBLASTI
8. KORPUSA ZA MOBILIZACIJU LJUDSTVA I FORMIRA-
NJE PROTIVAVIONIJSKIH JEDINICA¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE**
Str. Pov. Broj: 14
21 januara 1945 godine__

U cilju pripremanja i obuke potrebnog ljudstva za formiranje protivavionskih jedinica, potrebno je da se mobiliše izvestan broj obveznika.

Radi toga

N A R E Đ U J E M :

1. — Da se pozovu pod oružje i mobilišu obveznici od 18 do 45 godina, sa teritorije kako dole sledi:

a) Glavnog štaba Srbije	2.250
b) Glavnog štaba Makedonije	450
c) Vojne uprave Vojvodine	650
d) Sremske vojne oblasti	50
e) Komande grada Beograda	500
f) Vojne oblasti VIII korpusa	100

2. — Da se raspiše upis za prijem 1.000 (hiljadu) dobrovoljaca, rođenih 1928. i 1929. godine, za službu u protivavionskim jedinicama sa razrezom kako sledi:

a) Glavni štab Srbije	650
b) Glavni štab Makedonije	90
c) Vojna uprava Vojvodine	130
d) Sremska vojna oblast	10
e) Komanda grada Beograda	100
f) Vojna oblast VIII korpusa	20

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 51—1, k. 21.

3. — Uslovi o kojima treba da se vodi računa prilikom mobilisanja obveznika i izbora dobrovoljaca jesu sledeći:

a) *za obveznike koji se mobilišu:*

prvenstveno one koji su služili u protivavionskim jedinicama bivše jugoslovenske vojske, da su potpuno pismeni, da su po mogućstvu po zanimanju metalski radnici (mehaničari, bravari, automehaničari, te optičari, instalateri, električari, monter, tehničari i slično) te đaci; da su telesno i duševno potpuno zdravi i bistri, naročito da imaju normalan vid, da dobro raspoznavaju boje, da imaju sposobnost stereoskopskog gledanja, tj. da vide prostorno, da je reakcija očiju kod svetlosnih promena normalna i da imaju dobro razvijen sluh.

b) *za dobrovoljce:*

važe u svemu uslovi izneti pod a) i osim toga da imaju pristanak svojih roditelja, odnosno staratelja, da nisu sarađivali sa okupatorom i narodnim neprijateljima i da su dobrog vladanja.

4. — Sve mobilisane obveznike i primljene dobrovoljce, ne sačekivajući da se prikupi cijeli razrezom predviđeni broj, uputiti po grupama odmah u Protivavionski puk u Beogradu.

Sa mobilisanim obveznicima i dobrovoljcima poslati i njihove karakteristike Štabu protivavionskog puka. Pri tome naznačiti koji su dobrovoljci.

5. — O izvršenju izvestiti ovaj Štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P.

VRHOVNI KOMANDANT
Maršal Jugoslavije
TITO

BR. 51

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 21. JANUARA 1945. ŠTABU TEŠKOG DIVIZIONA 2. ARMIJE O POSTAVLJANJU DIVIZIONA NA DESNU OBALU REKE SAVE ZA TUCENJE PRILAZA KA SREMSKOJ MITROVICI¹

VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 22
dne 21. jan. 1945. god.

**ŠTABU TEŠKOG DIVIZIONA II ARMIJE
(s. Ravnje)**

Teškom divizionu I Armije i Teškom divizionu II Armije postavljen je od strane Vrhovnog Štaba NOV. i POJ. zadatak:

— da se odmah postave na položaj i to: Teški divizion I Armije na prostoriji s. Noćajski Salaš — s. D. Zasavica a Teški divizion II Armije na prostoriji s. Ravnje — Kletište sa zadatkom da, u slučaju neprijateljskog nadiranja, stave pod vatru sve prilaze od zapada ka Sremskoj Mitrovici a naročito prostoriju između s. Kuzmina i Sremske Mitrovice;

— da se odmah objedini sadejstvo svih divizona za što uspješniju vatru na označenoj prostoriji.

U štabove pomenutih divizona upućuje se artiljeriski potpukovnik drug Arandelović Žarko sa zadatkom:

— da svojim stručnim savetima, štabovima divizona pomogne oko postavljanja jedinica divizona na položaj i organizacije svega ostalog za uspješno izvršenje zadataka datih divizionima.

— da objedini dejstvo jedinica ova dva divizona. U tom cilju divizionima na zemljištu i na licu mesta dodeliti normalne i eventualne zone dejstva. Po mogućstvu odrediti komandanta ove grupe divizona i uži štab koji uzeti iz sastava divizona;

— težiti da baterije u svojim normalnim zonama dejstva mogu dejstvovati neposrednim nišanjem a naročito da pod neposrednu vatru mogu staviti glavnu komunikaciju koja sa zapada vodi ka Srem. Mitrovici.

Stručne savete imenovanog druga štabovi divizona će primiti i izvršiti.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10/1, k. 21-A.

Potpukovnik drug Arandžević po završenom zadatku vra-
tiće se na svoju redovnu dužnost a Vrhovnom Štabu NOV i
POJ dostaviti po prednjem pismen izveštaj.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dostavljeno:

Štabu teškog divizionu I Armije,
Štabu teškog divizionu II Armije.

Za Načelnika
general-lajtnant
V. Terzić

M.P.

BR. 52

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
21. JANUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA PRODUŽETAK
OFANZIVNIH DEJSTAVA PREMA NAŠICAMA I DONJEM
MIHOLJCU¹**

B, 1. i	gr.	Sadržaj	dan	sat	pr.
136	96	Ispoljite što jači pritisak sa glavnim vašim snagama na istok prema Našicama i Donjem Miholjcu. Prema Bjelovaru i Pitomači ostavite manje snage X i VI korpusa. Vrlo je važno obzirom na situaciju u Sreću pokušaj forsiranja Dunava od strane Nemaca na ostrvo Ada Kirtoš kod Borova da ih što pre ugrožite prema njihovoj pozadini ka Našicama i Miholjcu. Odgovorite o preduzetom. ²	21.1.	-6,15	

² Opširnije o tome izveštaju vidi dok. br. 70.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—75/1, k. 295.

² Opširnije o preduzetim merama: tom V, knj. 37, dok br. 99 i 103; AVII, reg. br. 3—27/1 i 3—28/1, k. 295.

BR. 53

**OBAVESTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 21. JANUARA 1945. SEKRETARU OBLASNOG KOMITE-
TA KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU
O UPUĆIVANJU HRANE ZA DALMACIJU I ODNOSIMA
PREMA SAVEZNICIMA¹**

21. I.

VS. javlja: za Vicka Krstulovića

Činimo sve kod Saveznika da se Dalmaciji pomogne hranom. Ovih dana dolazi ovamo kod nas delegacija UNRE² na pregovore o načinu davanja pomoći. Nadam se da će te onda brzo dobiti pomoć.³

Osim toga sada je slobodan put od Beograda do mora preko Crne Gore i Albanije. Trebalo bi nam samo kamiona za prebacivanje žita u Dalmaciju. Razmislite o tome i preduzmite mjei-e i organizaciju sa vaše strane. Ja sam potpisao dva ugovora sa Saveznicima. Jedan je o avio-bazi kod Zadra, a jedan o korišćenju naših pomorskih luka od Savezničkih pomorskih snage za operacije.⁴

Ugovori su stvoreni jasno — određeno samo za vrijeme dok su Njemci u Jadranu. Saveznici ne smiju dirati u suverenitet Nar. vlasti itd. Morali smo učiniti to jer i vojska i narod u Dalmaciji zavisi od snabdevanja Saveznika. Nastojte da budu odnosi sa Saveznicima što bolji. Nemojte dozvoljavati incident. Kopiju ugovora ćemo poslati štabovima da se znaju ravnati.

Tito

¹ Original depeše (pisana mastilom, latinicom) u Arhivu CK SKJ, fond CK KPJ, reg. br. 20797, str. 5 i 6: knjiga primljenih i poslatih depeša Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Dalmaciju.

² Vidi dok. br. 41.

³ Ovo je odgovor maršala Tita na depešu Vicka Krstulovića od 16. januara 1945. o teškoj situaciji u Dalmaciji. Opširnije o njenom sadržaju: AVII, reg. br. 1—37/1 do 1—40/1, k. 36.

⁴ Bliže o tome vidi dok. br. 15; AVII, reg. br. 2—1, k. 2074/1: Pomorski ugovor o korišćenju splitskih i drugih luka od saveznika od 17. januara 1945.

BR. 54

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 22. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O POKRETIMA NEMAČKIH JEDINICA PREMA DRAVI¹

gr. 58

Ob. Prema vestima Druge armije na komunikaciji Sokolac — Vlasenica kreću se 22 motorizovana i 181 pešadijska div. Prema iskazima zarobljenika imaju se probiti preko Zvornika i Tuzle za Brod. Dalje namjere nepoznate.²

22 — 1 — 45

Po neproverenim podacima neprijatelj grupiše nekoliko pešadijskih divizija na prostoru Vinkovci — Osijek — Valpovo — Miholjac — Našice s namerom da forsira reku Dravu na njenom donjem toku i da dejstvuje dalje prema Pečuju. Najhitnije proverite ove podatke i dostavite izvještaj depešom.³

¹ Original depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1—1/10, k. 258-A.

² Prema ratnom dnevniku (II deo) majora Aksela Berna (Axel Böhm), komandanta 421. bataljona za vezu 21. brdskog armijskog korpusa, 22. pešadijska divizija nalazila se u borbama na komunikaciji Sokolac — Vlasenica, dok se 181. pešadijska divizija u to vreme nalazila na prostoru Višegrad — Goražde — Sarajevo (AVII, reg. br. 1—5, k. 6).

O tome vidi: Friedrich-August von Metzsch, *Die Geschichte der 22. Infanterie-Division* (Istorija 22. pešadijske divizije), Verlag Hans-Henning, Podzun, Kiel, 1952, str. 78.

BR. 55

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O UPUĆIVANJU 22. DIVIZIJE U ŠABAC I PREDUZIMANJU
MERA NA KOSMETU¹**

N°	Datum	Br. gr.	TEKST
69	23. I.	143	Prvo. Uputite 22 diviziju u Šabac gde će ostati do daljeg naređenja kao rezerva pod neposrednom komandom ovog štaba.² Drugo, gestu brigadu Druge divizije uputite na prostor selo* Noćaj — Radenković — Banovo Polje jugoistočno od Sremske Mitrovice sa zadatkom da osmatra i brani sektor Save od ušća Bosuta do Sremske Mitrovice zaključno s tim što za sada obalu neće posedati već samo izviđati i osmatrati obezbeđujući artiljeriju koja se nalazi između Zasavice i Save. Štab ove brigade da uspostavi vezu sa našim jedinicama u Sremu i da istu stalno održava.³ Treće. Sve mobilisene sa Kosmeta upućivati za Beograd. Blagovremeno obavestavati o svakom transportu koji se ovamo upućuje da bi se magle izvršiti pripreme za prihvata, smeštaj i dalji transport.⁴ Četvrto. U Kosmet biće upućene dve crnogorske brigade sa zadatkom da poprave vojno teritorijalnu situaciju u tom našem području. O zadatku i radu na terenu ovih brigada izdaće se direktive blagovremeno.⁵

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20—21/1, k. 191.

² Vidi dok. br. 56.

³ Postupajući po ovome naređenju Vrhovnog komandanta 6. srpska brigada 2. proleterske divizije rasporedila se na dodeljenoj prostoriji do 25. januara 1945 (AVII, reg. br. 10—15/1, k. 191).

⁴ Bliže o upućivanju novomobilisanih za Beograd, a odatle u dopunske brigade u Vojvodini vidi AVII, reg. br. 10—50/1, 19—161/1 i 20—124/1, k. 191.

⁵ Prema naređenju Vrhovnog komandanta od 26. januara 1945. upućene su 1. bokeljska i 6. crnogorska brigada Primorske operativne grupe (dok. br. 67).

BR. 56

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O UPUĆIVANJU 22. DIVIZIJE NA PROSTOR LJEŠNICA —
BOGATIĆ¹**

Ns	Datum	Br. gr.	TEKST
71	23. I.	25	Cijelu 22. diviziju prebacite na prostoru Lješnica—Bogatić, gde će biti kao naša rezerva. ²

BR. 57

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. JANUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA POBOLJŠANJE
ARMIJSKOG RASPOREDA I EŠELONIRANJE SNAGA PO
DUBINI¹**

23. I 45.

DDD. Vaš raspored izrazito kordonski — bez rezerve.² Sve ste bacili u prvu liniju. Ovo morate najhitnije ispraviti. Glavne vaše snage moraju biti na vašem desnom krilu u dubinskom rasporedu sa opštom rezervom od jedne divizije najmanje, u svako doba operacije.³
87 — 65

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20—202/1, k. 191.

² Ovo je bilo drugo uzastopno naređenje maršala Tita upućeno Glavnom štabu NOV i PO Srbije o mestu upućivanja 22. divizije.

Međutim, pošto se divizija vrlo sporo prebacivala železničkim transportom iz Čačka prema Obrenovcu, a odatle pešice na koncentracijsku prostoriju, to je krajem meseca došlo do izmene naređenja, pa je divizija upućena na obezbeđenje desne obale Drine od Drinjače do Loznice da sadejstvuje jedinicama 2. armije u borbama protiv ojačane nemačke 22. pešadijske divizije.

Opširnije o tome: dok. br. 55 i AVII, reg. br. 4—5/4, k. 1052: izveštaj Štaba 22. udarne divizije od 31. januara 1945. o pristizanju na odsek Mali Zvornik — Drinjača.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3/3, k. 40.

Depešu je Stab 1. armije NOVJ primio 24. januara 1945. u 1.30 časova (AVII, reg. br. 53—3, k. 258).

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. JANUARA 1945. STABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA PRE-
MA BIJELJINI I VLASENICI¹**

23. I 45.

66 — 24

Vaši bokovi i pozadina neprekidno su ugroženi aktivnim neprijateljskim garnizonima u Bijeljini i Vlasenici, koji vam stalno sputavaju aktivnost i slobodu rada.

Jedan vaš bok se mora osloboditi od ovog ugrožavanja. Po našem mišljenju treba likvidirati Bijeljinu. Odmah pripremite operaciju za likvidaciju Bijeljine.²

67 — 76

Nastavak.

Po našem mišljenju treba za ovo upotrebiti celu Sedamnaestu i Dvadesetosmu diviziju, dok bi Dvadesettreću upotrebili za zatvaranje pravca prema Brčkom i Doboju.

Za blokiranje Vlasenice i za onemogućavanje njenoj posadi prodora na sever, upotrebite i Dvadeset sedmu diviziju da zajedno sa Dvadesetpetom divizijom dejstvuje na Vlasenicu sa severa.

Trideset osmu diviziju rasporedite gde je najpotrebnije za obezbeđenje ove operacije.

Celu Četrdeset petu div. upotrebite za osiguranje prelaza na Drini na sektoru od Koviljače do Drinjače.

68 — 131

² Ovaj zaključak Vrhovni komandant NOV i POJ doneo je na osnovu uvida u raspored jedinica 1. armije (tom I, knj. 18, dok. br. 34).

³ Postupajući prema naređenju maršala Tita, Stab 1. armije NOVJ rasporedio je 4 divizije u prvoj i 2 divizije u drugoj liniji odbrane.

Tako su se, prema zapovesti Štaba 1. armije od 24. januara 1945, u prvoj liniji, od Dunava prema Batrovcima, nalazile 21, 2, 1. i 6. proleterska divizija »Nikola Tesla«, dok se 5. divizija nalazila raspoređena na prostoru istočni deo Iloka — s. Ljuba — s. Erdevik, a 11. divizija — u rejonu sela Bačinci i Kukujevi (tom I, knj. 18, dok. br. 35).

0 tome vidi i tom I, knj. 18, dok. br. 37, 38, 39 i 57.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—3/2, k. 41.

² Napad na Bijeljinu počeo je 27. januara od 07.00 časova (AVII, reg. br. 6—75/4, k. 274; tom IV, knj. 32, dok. br. 124).

Za operaciju i likvidaciju Bijeljine, računajte na jače dejstvo naše avijacije i na dejstvo našeg Teškog divizionu, koji već sada treba vratiti na prostoriju kod sela Badovinaca za dejstvo na Bijeljini sa desne obale Drine.

Kao naša rezerva, Dvadeset druga divizija stići će za tri do četiri dana na prostoriju Lešnica — Bogatić.

Situacija u Sremu zahtijeva da se ova operacija izvede i da se likvidira klin između vas i Prve armije i koji koči ofanzivno dejstvo obeju armija.

Javite kada možete ovu operaciju preduzeti.³

Ovim se stavlja van snage naša poslednja direktiva.⁴

Tito

BR. 59

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 23. JANUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA PROVERU OBAVEŠTAJNIH PODATAKA O POKRETU NEMAČKIH DIVIZIJA PREMA RECI DRAVI¹

23. I 1945.

Po neproverenim podacima nepr. grupiše nekoliko peš. div.[izija] na prostoru Vinkovci — Osijek — Valpovo — Mi-holjac — Našice, s namerom da forsira reku Dravu na njenom donjem toku i da dejstvuje dalje prema Pečuju.² Najhitnije proverite podatke i dostavite izveštaj depešom.³

¹ Štab 2. ai-mije dostavio je VS NOV i POJ izveštaj depešom istoga dana (23. januara 1945) i obavestio ga o tome: da će se 17. NOU divizija, umesto da napadne Vlasenicu, angažovati prema Bijeljini; da Bijeljina nije do sada zauzeta jer nije bilo dovoljno snaga; da je Vlasenica najopasniji pravac i da će se na tome sektoru upotrebiti 25. i 38. NOU divizija, glavnina 27. NOU divizije i dve brigade 45. NOU divizije u rezervi; da će se preduzeti likvidacija Bijeljine sa 17. i 28. NOU divizijom (AVII, reg. br. 6—54/4 i 6—55/4, k. 274).

⁴ Reč je o direktivi po kojoj je glavni objekat napada trebalo da bude Vlasenica i da nju napada i 17. NOU divizija (AVII, reg. br. 6—54/4, k. 274).

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3—77/1, k. 295.

² Ti podaci bili su tačni. Nemci su već krajem januara planirali da ovladaju Virovitičkim mostobranom, pa je 26. januara 1945. general Verner fon Erdmannsdorf (Werner von Erdmannsdorf — poginuo je krajem rata na jugoslovenskom ratištu), komandant 91. brdskog armij-

BR. 60

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 23.
JANUARA 1945. O POSTAVLJENJIMA U 15. KORPUSU
NOVJ¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Pov. br. 25
23. januar 1945. g.

Po ukazanoj potrebi službe

P O S T A V L J A M :

1. Za komesara XV korpusa NOVJ potpukovnika VUJADINA POPOVIĆA, dosadašnjeg pomoćnika načelnika Štaba XV korpusa.

2. Na službi u Stabu XV korpusa majora BORU MILEVSKOG, dosadašnjeg komandanta 48. divizije.

3. Za komesara 42. divizije NOVJ druga BENO RUSA, dosadašnjeg komesara XV korpusa.

4. Za pomoćnika komesara 42. divizije NOVJ druga MIRKA BURICA, dosadašnjeg rukovodioca politodjela.

5. Za komandanta 48. divizije potpukovnika TIHOMIRA MILOSEVSKOG, dosadašnjeg načelnika Štaba XV korpusa.

skog korpusa, preuzeo komandu nad nemačkim jedinicama na Dravi: 11. vazduhoplovnom poljskom divizijom i Borbenom grupom »Fišer«. Potom su krajem januara u širi rejon Našica privučeni 297. pešadijska divizija iz sastava 21. brdskog armijskog korpusa i 7. SS-divizija »Princ Eugen« (izvučena je sa sremskog fronta po završetku nemačke operacije »zimski oluja«), kao i delovi 1. kozačke divizije, dok je 104. lovačka divizija zadržana u rezervi (dok. br. 102; Percy Ernst Schramm, n.d., str. 1041, 1054 i 1072; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 95—6).

³ O tome vidi depeše 3. armije NOVJ od 1. 4. i 6. februara 1945. sa obaveštajnim podacima o pokretima nemačkih jedinica u pravcu r. Drave u AVII, reg. br. 3—38/1, 3—35/1 i 3—40/1, k. 295.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 37—9, k. 25A.

6. Za pomoćnika komesara 48. divizije majora RATKA RADOVICA.

Ovaj raspored izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Maršal Jugoslavije,
TITO s.r.

DOSTAVLJENO:

- Stabu XV korpusa NOVJ,
- Personalnom odjeljenju VS,
- Organizaciskom odjeljenju VS.

Da je prepis veran originalu

t v r d i
zastupnik načelnika
General-lajtnant
Velimir Terzić

M.P.

BR. 61

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 24. JANUARA 1945. POTCINJENIM ŠTABOVIMA I KOMAN- DAMA ZA OTKLANJANJE NEPRAVILNOSTI PRI KONFIS- KACIJI IMOVINE NARODNIH NEPRIJATELJA¹

Br. 23. U cilju otklanjanja nepravilnosti vršenja konfiskacije naređujem: Prilikom izvođenja konfiskacije imaju se Vojne vlasti tačno pridržavati naredbe V. Štaba iz mj. sept. 1942. god. o zapleni imovine nar. neprijatelja.² Ne smije se uništavati proizvodna moć konfiskovanog gospodarstva. Isto tako ne smije se porodicama osuđenika oduzimati stan, pokućstvo i gospodarsko oruđe, koji su mu potrebni da mogu živjeti.

S. F. — S. N!

24. I. 45.

Tito

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—38/1, k. 396.

² To je naredba Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 13. septembra 1942 (AVII, reg. br. 46—4/2, k. 2).

O tome vidi i tom II, knj. 6, dok. br. 30.

BR. 62

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
24. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVE-
NIJE O ČUVANJU VOJNE TAJNE¹**

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ

Obaveštajno odeljenje

Pov. Broj: 68/45

24. I. 1945.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE

Čuvanje vojnih
tajni.—

Naši neprijatelji nastoje na sve moguće načine, da doznaju što više podataka o našoj vojsci i o svima činionicima koji sačinjavaju našu vojnu moć. Oni ovo rade putem obaveštajne službe koja na taj način postaje jedno od opasnih oružja u borbi protiv nas.

Upoznati protivnika i njegovu borbenu moć (ratni potencijal) svestrano, potpuno i blagovremeno, pretstavlja veoma obiman i složen posao, jer su mnogobrojni činoci od kojih je sastavljen ratni potencijal svake vojske. Danas nije dovoljno upoznati samo vojsku koju imamo pred sobom na bojnem polju, već treba poznavati i njenu pozadinu, izvore popune ljudstvom i materijalom, industriju, stanje sirovina i ratnih rezervi, moralnu vrednost i stručnu sposobnost starešina i vojnika, društvene i političke odnose i prilike. Pored toga, današnja je vojska veoma složen organizam; vidovi vojske (suvozemna vojska, mornarica, vazduhoplovstvo) dele se na više rodova i službi, od kojih svaki ima ime naročite osobine borbene i tehničke. Naoružanje je danas veoma mnogobrojno i komplikovano.

Iz ovog jasno proizilazi, da se neprijateljeva obaveštajna služba neće ograničiti samo na naš front i na one naše trupe sa kojima vodi borbu, već će usmeriti svoje obaveštajne napore i na našu neposrednu i duboku pozadinu, nastojeći da prodre u sve grane našeg vojničkog, privrednog, industrijskog i društ-

¹ Prepis originala (umnožen na šapirografu, latinicom), u AIZDG, k. 18, f. I.

Ovo naređenje je najverovatnije dostavljeno i ostalim glavnim štabovima, dok se iz AVII, reg. br. 21—2, k. 24 vidi da je prorađivano, uz potpis, i u Vrhovnom štabu NOV i POJ.

venog života, da dozna što više podataka, iz kojih može dobiti sliku o stanju kod nas. Neprijatelj to čini ubacujući u našu sredinu svoje špijune, među kojima ima i domaćih izdajnika. Ovi špijuni nastoje da se uvuku svuda gde bi mogli nešto čuti i doznati ili naslutiti, pa štogod doznaju oni odmah javljaju svojim naredbodavcima — neprijateljevim obaveštajnim centralama. Ovi neprijateljevi obaveštajci su obično na izgled bezazleni ljudi ili žene koji ne padaju u oči, koji dobro poznaju običaje sredine u kojoj se kreću. Oni mogu imati i radio stanicu, preko koje odmah javljaju centrali podatke do kojih su došli, ili održavaju vezu sa svojom centralom pomoću lanca održača veze.

Cesto će neprijatelj nastojati da osluškuje naše telefonske razgovore, naročito u blizini fronta, a takođe i u pozadini. Ima slučajeva da se neprijateljevi agenti oblače u uniformu savezničkih vojsaka i naše vojske i prebacuju u našu pozadinu, da bi vršili obaveštajnu službu.

Pored ove obaveštajne delatnosti neprijatelj se služi i propagandom, sa ciljem da bi uticao na našu borbenu moć i na slabe duhove i uneo zabunu naročito u pozadini. Širenje lažnih, alarmantnih vesti, uperenih protiv narodno-oslobodilačkih pokreta i vojske, jedan je od metoda te propagande.

Dužnost je svih starešina i boraca naše vojske, da svim silama sprečavaju neprijateljevo...² obaveštajno delovanje i onemoguće mu da dođe do bilo kakvih podataka, koji bi mu mogli koristiti za upoznavanje bilo kojeg pitanja iz oblasti naše vojske i svega onog što čini moć naše oružane vojne sile.

Ovaj će se cilj postići ako svaki starešina i borac naše vojske bude svuda i u svakoj prilici čuvao vojne tajne i ne bude dopustio, da nepozvani i nenadležni doznaju bilo što iz života i rada naše vojske, što bi moglo koristiti neprijatelju.

Vojne tajne nisu samo pisani i nepisani operaciski planovi, dokumenta, zapovesti, naredbe i instrukcije, koje su obično poznate samo ograničenom krugu rukovodilaca i za koje mora svaki pripadnik vojske znati da su strogo poverljive. Isto tako nisu vojne tajne samo brojna stanja, naoružanje, sastav jedinica, podaci o starešinskom kadru, izvežbanost i borbena sposobnost, raspored u borbi i na stanovanju, pripreme za pokret, pokreti i premeštanja. Pod vojnim tajnama treba razumeti i sve mnogobrojne, sitne, pismene i usmene činioce i podatke, koji se odnose na spoljni i unutrašnji život i rad štabova, jedinica i ustanova na frontu i u pozadini, industriskih i privrednih preduzeća koja rade za račun vojske ili su u vezi sa vojskom,

² Nečitka reč i to je redakcija označila s tri tačke. Verovatno piše: obaveštenje i.

— to su ukratko svi oni elementi iz kojih neprijateljeva obaveštajna služba može da dođe do bilo kakvih podataka o stanju kod nas.

Mnogi naši ljudi, u svojoj dobrodušnosti a često i naivnosti, vole da govore o čisto vojnim pitanjima i da pričaju kako međusobno tako i u dodiru sa licima van vojske, o vojničkim stvarima i poslovima, o razmeštaju vojske, kasarnama, mestu štabova, vojnim radionicama, bolnicama, pripremama za pokret ili premeštanje, raznim teškoćama u ishrani i odevanju, o stanju na frontu, broju poginulih i ranjenika, o broju dezertera, pa čak i o namerama. Često se vode telefonski razgovori otvoreno u kojima se pominju i vojne tajne, koje neprijatelj može osluškivanjem čuti i iz njih doći do veoma važnih zaključaka o stanju kod nas pa čak i o namerama. Mnogo se priča o vojničkim stvarima na ulici, po privatnim stanovima i kućama i po javnim lokalima; ovo poslednje je naročito opasno jer neprijateljeva obaveštajna služba ubacuje svoje doušnike na mesta gde se prikuplja više ljudi. U običnim pismima često se govori i o takvim stvarima koje predstavljaju vojnu tajnu, napr.: položaj na kome se vodila borba, o jedinicama koje su u toj borbi učestvovala, o gubicima itd. Govoreći i pišući o vojničkim stvarima u ovakvim prilikama naši ljudi mnogo puta i nesvesno čine uslugu neprijateljevoj obaveštajnoj službi i postaju takoreći njeni »nesvesni agenti«. Oni pri tom ne misle da ih uvek može čuti uho nekog neprijateljevog agenta.

Ovakve pojave treba do temelja iskoreniti. U tom cilju:

N A R E Đ U J E M :

1) Da sve nadležne pretpostavljene starešine i štabovi, — kao i sami borci naše vojske čuvaju sve vojne tajne krajnjom savesnošću i nedopuste da neprijateljeva obaveštajna služba dođe do ma kakvih podataka koji bi mogli neprijatelju koristiti.

2) Da sve starešine i borci budu svuda i na svakome mestu krajnje oprezni i budni — da paze što govore odnosno šta treba da govore. Pred nenadležnim i nepozvanim licima biti krajnje čitljiv i apsolutno ništa ne govoriti o stvarima vojničke prirode.

Svaki štab, svaka jedinica i ustanova i svaki borac uopšte ima svoj službeni delokrug dužnosti i odgovornosti. Sve što se odnosi na taj službeni delokrug ne tiče se nikog nenadležnog i nepozvanog, pa ma on bio i neki rukovodilac naše vojske. Samo pretpostavljene starešine imaju pravo i dužnost da zalaze u delokrug rada svojih potčinjenih i niko više.

3) Da nadležne pretpostavljene starešine kako na frontu — tako i u pozadini u svima štabovima, jedinicama i ustanovama, zavedu i održavaju najstrožiju kontrolu i nadzor nad životom i radom svojih potčinjenih u svako doba u cilju da se potpuno osigura čuvanje vojnih tajni.

Da se najmanje jedanput nedeljno održavaju predavanja — lekcije po svim štabovima, jedinicama, ustanovama i školama — o čuvanju vojnih tajni i odbrani od neprijateljske špijunaže uopšte.

4) Da glavni štabovi, organi OZN-e i jedinice korpusa Narodne odbrane, i štabovi vojnih oblasti preduzmu najstrožije mere da se neprijateljskoj obaveštajnoj službi spreči svako saznanje ili uvid nad životom i radom naše pozadine i svih njenih životnih organa, naročito nad industriskim, privrednim i ostalim preduzećima ili centrima koji se odnose na jačanje našeg ratnog potencijala.

Čuvanje vojnih tajni ima biti najviši zakon za svakog starešinu i borca naše oružane vojne sile.

Nadležne pretpostavljene starešine, štabovi, jedinice i ustanove odmah će ovo naređenje sprovesti u život i delo i u budućće će se po njemu tačno upravljati.

VRHOVNI KOMANDANT NOV i POJ
MARŠAL JUGOSLAVIJE
TITO s.r.

Tačnost prepisa overava:

Generalmajor:
M.P. Vjek. J. Klišanić

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. JANU-
ARA 1945. O POSTAVLJANJU STAREŠINA U VOJNOGEO-
GRAFSKOM INSTITUTU¹

Po ukazanoj potrebi službe

U Vojno-geografskom institutu:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DOSTAVLJENO:

- Vojno geografskom institutu NOVJ,
- Personalnom odeljenju PNO,³
- Organizacionom odeljenju VŠ.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 39—1, k. 25A.

² Velimir.

³ Povereništvo narodne odbrane.

BR. 64

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. JANUARA 1945. NEPOSREDNO POTCINJENIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA O RAZRADI PLANA OBAVEŠTAVANJA I KOORDINACIJE OBAVEŠTAJNIH SREDSTAVA¹

VRHOVNI STAB NOV I POJ

Obaveštajno odeljenje

Pov. Broj: **82/45**

25. I. 1945.

Operat.² (1). Organizac.³ (1), Nastavno (1), Odel. veze (1), K-di pozadine (1), K. vazduh.⁴ 1. Štabu I/II, III. armije (po 10), G. Š. Hrvat. Slovenije, Makedonije (po 19), Srbije (8) 15. korpus (4), K. rečne flotile, K. inženjerije, Korpusu OZN-e, Vojna akademija, II, III. V. korpusu.

U prilogu dostavljamo primeraka Naređenja Pov.. Broj: **76/45**. Ovi primerci su namenjeni: štabu kome su upućeni (načelniku štaba, operativnom i obaveštajnom odeljenju), štabovima korpusa i po potrebi štabovima divizija. Ako poslati broj ne bi bio dovoljan može se potreban broj primeraka umnožiti, s tim, da se svaki primerak markira nekim brojem od 120 na više.

Prijem molimo potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, generalmajor:

¹ Prepis originala (umnožen na šapirografu, ćirilicom) u **AVII**, reg. br. 2—2, k. 24.

Prpratni akt je pisan na mašini, latinicom.

² Operativno.

³ Organizacijsko.

⁴ Komandi vazduhoplovstva.

"VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
Obaveštajno odeljenje
Pov. br. 76/45
25 I 1945

Plan obaveštavanja i
koordinacija obave-
štajnih sredstava.—

Osnovne dužnosti rukovodilaca i štabova u pogledu prikupljanja podataka o neprijatelju radi vođenja borbe, i korišćenja tih podataka, opredeljene su naredjenjem Vrhovnog štaba od 4. avgusta 1944. godine.⁵

Pojavom više manje povezanih frontova i na našem ratištu,⁶ naročito na sektorima na kojim nije moguć manevar prema krilima i bokovima, naši su štabovi operativnih i taktičkih jedinica stavljeni pred povećane zadatke u radu na prikupljanju podataka o neprijatelju i u proceni neprijateljevih namera odnosno mogućnosti neprijateljevog dejstva.

U prvom redu, neprijatelj se obično nalazi na malom udaljenju, u utvrđenim položajima i uporištima. On dobro poznaje pristupe svojim položajima i položajima naših snaga, organizovao je osmatranje i tučenje vatrom ne samo ispred fronta već i na međuprostorima. Zakriljen svojim borbenim pokretom neprijatelj može izvršiti prikupljanje žive sile i ratne tehnike bez uznemiravanja. S druge strane, može neometano da vrši pokrete pozadi fronta, sa fronta i ka frontu. Njegova kontrola pozadi fronta, pogotovo kad je ovaj utvrđen, jaka je i neprekidna. Na taj način neprijatelj nam jako otežava uviđaj u svoje pokrete i aktivnost u neposrednoj i dubljoj pozadini fronta.

Pri ovakvim prilikama zemaljsko osmatranje i izviđanje je kako na samom frontu tako i u njegovoj pozadini otežano i može da bude uspešno samo ako štabovi operativnih i taktičkih jedinica potpuno shvate svoje dužnosti i odgovornosti u pripremi i izvođenju borbe i planski koordiniraju sva sredstva i sve organe koji im stoje na raspoloženju, da bi na vreme otkrili neprijateljevu aktivnost i namere, *rukovodeći se stalno na~*

⁵ Vidi AVII, reg. br. 27—1, k. 16.

⁶ U to vreme postojao je front na Dravi, u Sremu i na Drini i dalje delom preko Sarajeva i Mostara prema Jadranu, i preko koga se istočni front, tj. front koje su držale jedinice Crvene armije, povezivao sa savezničkim frontom u Italiji.

Inače, Nemci su ratište u Jugoslaviji, u to vreme, nazivali i jugoistočnim frontom.

čelom, da nikad ne sme nijedna neprijateljeva akcija da bude ili da se pretvori u iznenađenje, kako za štabove tako i za trupe. Pa i onda kad nismo načisto sa neprijateljevim rasporedom i namerama, treba da svestranom procenom svih mogućnosti predvidimo svoje mere u slučaju da neprijatelj poduzme nešto na nekom sektoru fronta. Komandantsko predviđanje je deo plana borbe naročito u odbrani.

Prema tome, prikupljanje podataka o neprijatelju treba vršiti po smišljenom planu, prema situaciji i namerama rukovodilaca. Organi kojima je namenjen zadatak prikupljanja podataka (izviđačka avijacija, izviđačke jedinice, osmatrački organi, organi za prisluškivanje, trupne jedinice, organi obaveštajne terenske službe) mogu pravilno upraviti i organizovati svoj rad samo ako im rukovodioci na vreme i jasno odrede: *šta hoće da znadu o neprijatelju, na kom sektoru i u kom roku.*

Plan obaveštavanja sastavni je deo plana za pripremu i izvođenje borbe. Izrađuje ga, po direktivama rukovodilaca, načelnik štaba koordinirajući napore svih izviđačkih i obaveštajnih organa ka određenom cilju. U toku same borbe plan izviđanja i prikupljanja podataka razvija se i dopunjuje. Često će situacija zahtevati da se naponi izviđačkih obaveštajnih organa uprave, da bi se prikupili podaci o neprijatelju na jednom određenom sektoru ili pravcu, koji su rukovodioci ocenili važnim ili opasnim, pošto su svestrano razmotrili operativne i taktičke uslove vođenja borbe. Rasturanje sredstava i organa za izviđanje i obaveštavanje, bez određenog plana i čvrstog upravljanja u toku rada, pogrešno je i opasno kao i rasturanje borbenih snaga. Prilikom stvaranja plana izviđanja treba:

— u prvom redu uočiti *glavno od pomoćnog, važno od manje važnog ili sporednog.*

— na *glavnom pravcu uložiti i glavne snage i sredstva, kao i najbolje izvršne organe.*

— *odrediti stepene hitnosti, prema važnosti zadataka.*

Među podcima, koji se prikupe o neprijatelju, ima ih za koje smo sigurni da su tačni čim ih primimo, jer potpuno verujemo u sigurnost izvora i u tačnosti sadržine izvešća. Međutim, ima mnogo podataka koji se dobiju, a za koje se ne može sa sigurnošću reći da su tačni ili bar donekle tačni. Ovakve podatke treba oceniti da li su verovatni obzirom na izvor i na taktičku situaciju u području iz kojeg potiču, uporediti sa podacima dobivenim iz drugih izvora, proveriti najhitnije po sigurnom izvoru i doneti zaključak. Ako je stvar hitna i nema vremena za proveru, onda treba uporednom studijom ostalih podataka i procenom trenutne situacije doneti zaključak o verovatnoći podataka i preduzeti odgovarajuće taktičke mere.

Prilikom procene i proveravanja treba imati na umu, da neprijatelj često namerno protura lažne glasove, da bi našu obaveštajnu službu doveo u zabludu. Pri proveravanju važnih i hitnih podataka načelnik dotičnog štaba dužan je da upotrebi planski sva raspoloživa sredstva, a da stvar ne prepusti samo jednom organu.

Izviđanje i osmatranje neprijatelja i zemljišta na kojem se neprijatelj nalazi odnosno koje može postati poprištem borbe, treba vršiti neprekidno, danju i noću, prije borbe.

Blagovremenost obaveštavanja treba osigurati sigurnom i brzom vezom, predviđajući uvek rezervna sredstva pored glavnog.

Ne gubite iz vida da često puta na oko beznačajni podaci, upoređeni sa podacima iz drugih izvora, mogu postati veoma važni i dovesti do korisnih zaključaka.

Iznoseći prednje

N A R E Đ U J E M

Da rukovodioci operativnih i taktičkih štabova i načelnici štabova obrate što veću pažnju na izradu i izvršenje plana obaveštavanja o neprijatelju prema načelima iznetim u ovom naređenju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zast. načelnika Vrhovnog štaba
General-lajtnant
Velimir Terzić s.r.

Tačnost prepisa overava:

General-major:

Vjeb. J. Klišanić

M.P.

BR. 65

**PRIVREMENO UPUTSTVO OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. JANUARA 1945. O
IZVIĐANJU I OSMATRANJU NEPRIJATELJA I ZEMLJI-
ŠTA¹**

VRHOVNI STAB NOV I POJ

Obaveštajno odeljenje

25. I. 45.

br. 75²

POVERLJIVO!

Broj evidencije

(od 1—600)³

PRIVREMENO UPUTSTVO

O

izviđanju i osmatranju neprijatelja i zemljišta

VI grupa b⁴

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—1/2, k. 24.

² Datum i broj pod kojim je Privremeno uputstvo zavedeno u delovodnik dopisano je olovkom.

³ Brojevi znače da je Privremeno uputstvo umnoženo u 600 primeraka i dostavljeno je najverovatnije po odgovarajućem ključu potčinjenim štabovima, komandama i jedinicama.

Tako je, na primer, ovo Privremeno uputstvo primio' Glavni štab NOV i PO Slovenije 7. marta i ono je nosilo broj evidencije 432 (AIZDG, k 338, f. II).

⁴ Dopisano olovkom.

A. IZVIĐANJE

Važnost

1. Izviđanje neprijatelja i zemljišta na kojem se borimo, kao i zemljišta koje može postati poprištem borbe, jedna je od najglavnijih dužnosti štabova i rukovodilaca u svim slučajevima borbenog delovanja naših vojnih snaga.

Izviđanje neprijatelja i zemljišta sredstvima vojske treba vršiti **neprekidno, danju i noću, prije borbe, u toku borbe i posle borbe.**

Organi i sredstva vojske, koji vrše izviđanje neprijatelja i zemljišta, moraju delovati smelo i uporno. Cesto će samo borbom moći da nateraju neprijatelja, da pokaže svoju snagu i raspored.

Cilj izviđanja

a) Neprijatelja

2. — *Kad se izviđa neprijatelj*, treba uglavnom saznati:

Gde se nalazi, kolika mu je snaga — ukupno i po rodovima vojske, sastav i organizacija komandovanja, grupisanje, gde se nalazi koji deo i sa kojom zadaćom, da li se utvrdio i na koji način, kakve su mu verovatne namere i kakva je borbena sposobnost njegovih trupa u pogledu: broja, popune, izvežbanosti, vrednosti komandnog kadra, naoružanja, taktičkih postupaka i dosadašnjih iskustava; koji je glavni pravac neprijateljskog delovanja.

b) Zemljišta

3. — *Kad izviđamo zemljište* na kome se borimo ili na kome ćemo se u najkraćem roku boriti (tj. kad smo u dodiru) treba ispitati: osobine tog zemljišta, pravac-zone pogodne za dejstvo neprijatelja i naših snaga, važnost i osobine puteva. Zatim, stepen uticaja zemljišta na taktičke postupke: pokrete trupa, razvoj snaga (koliko snage i koji rodovi), borbenu kretanje, prikriveno približavanje; ima li klanaca i kakvi su, šume, naseljena mesta, rečni tokovi, močvare i blata, mostovi, proputi itd.

Zemljite treba veoma brižljivo izviđati obzirom na upotrebu tenkovskih, oklopnih sastava i tehničkih sredstava borbe.

Kad izviđamo prostorije koja može postati uskoro poprište borbe, treba pored navedenog izviđati naročito: političko raspoloženje stanovništva i odnos prema neprijatelju — okupatoru i domaćim izdajnicima; ekonomsko stanje, sanitetske i veterinarske uslove, uslove za snabdevanje vodom; uređenje

i osiguranje saobraćaja; osiguranje teritorije: uporišta, garnizona, pokretna osiguranja, zasede. Osiguranje industrijskih preduzeća i važnih objekata, pokretno i stalno. Fortifikacijske mere.

*Blagovremenost
izvršavanja*

4. — Izviđanjem treba *blagovremeno* da dođemo do najvernijih i najpotpunijih podataka o neprijatelju. Rezultate izviđanja treba najhitnije dostaviti u vidu izveštaja, rukovodionicima koji su naredili izviđanje.

*Iskorišćavanje
izveštaja dobi-
venih izviđanjem*

5. Štabovi (vojne obaveštajne centrale) koji primaju ove izveštaje, treba da ih odmah prouče, procene njihovu verodostojnost i verovatnost, uporede sa podacima iz drugih izvora. Cesto puta na oko beznačajni podaci, upoređeni sa podacima iz drugih izvora, mogu postati veoma važni i dovesti do korisnih zaključaka.

Pravilnost zaključaka u mnogome zavisi od poznavanja neprijatelja, tj. od prethodnog poznavanja njegove organizacije, formacije, popune, sastava, taktičkih postupaka, naoružanja itd. i zemljišta na kome se izvode operacije.

*Održavanje uspos-
tavljenog dodira*

6. — Jedanput uspostavljen dodir sa neprijateljem načelno ne prekidati. Veoma je važno na *vreme doznati izmene* u sastavu i grupisanju neprijatelja. I ova saznanja mogu dovesti do zaključaka o neprijateljevim namerama.

*Sredstva i organi
vojska koji služe
za izviđanje
neprijatelja
i zemljišta*

7. — *Podaci o neprijatelju (delom i o zemljištu) mogu se dobiti:*

- a. — Izviđačkim dejstvima iz vazduha i iz zemlje.
- b. — Borbenim dejstvom trupa.
- c. — Osmatranjem i prisluškivanjem.

- d. — Hvatanjem zarobljenika. Iskazima prebjeglih.
- e. — Borbenim dejstvom partizanskih odreda zabačenih u pozadinu neprijatelja.
- f. — Izviđanjem putem radia (radiogoniometrijska služba, radio prisluškivanje). Otkrivanje depeša i razgovora, šifara.
- g. — Izučavanjem uhvaćenih spisa i dokumenata i novih borbenih sredstava neprijatelja.

Viši pretpostavljeni štabovi i susedi, dužni su nižim — potčinjenim, odnosno susednim štabovima, dostavljati podatke i zaključke dobivene izviđanjem, u koliko se odnose na njih.

Izviđanje iz vazduha

8. — *Izviđanje iz vazduha* izvodi se putem osmatranja i fotografisanja.

Najveću vrednost ima vazdušno foto-izviđanje, jer ono najverovatnije i najpotpunije omogućava da proučimo objekte, koji nas interesuju.

Vazdušno izviđanje za račun viših štabova suvozemne vojske vrši *izviđačka avijacija*, no mogu ga vršiti i drugi rodovi avijacije, zajedno sa njihovim normalnim zadacima.

Ako je neprijatelj veoma aktivan u vazduhu, onda će zadatak vazdušnog izviđanja morati da bude katkad prenet na lovačku avijaciju.

Izviđanje sa zemlje

9. *Izviđanje sa zemlje* pruža najbolju mogućnost da se ustanove mesta, gde se nalazi neprijatelj, grupisanje, sastav, brojnost i borbeni sposobnost njegova; sistem i način utvrđivanja. Zatim, pomoću ovog izviđanja moguće je stalno održavati dodir sa neprijateljem, pratiti izmene u njegovom sastavu i rasporedu, kao i njegove tehničke radove. Najzad, izviđanjem sa zemlje dolazimo do neophodnih podataka o osobinama zemljišta i područja na kome ćemo imati da se borimo.

Podela izviđanja obzirom na cilj i daljinu

10. — *Imamo izviđanje: operativno, taktičko, borbeno i specijalno.*

Operativno izviđanje organizuju i naređuju najviši štabovi: Vrhovni štab, glavni štab (štab armije), štabovi samostalnih

ikorporisa. *Cilj pribaviti podatke neophodne za operativne odluke.*

Vrši se avijacijom, brzim jedinicama, radio-mrežom, a dopunjava podacima taktičkog izviđanja, i borbenog delovanja partizanskih odreda zabačenih u pozadinu neprijatelja.

Taktičko izviđanje organizuju i naređuju štabovi združenih jedinica (korpusa, divizija, samostalnih brigada i odreda). Izvodi se avijacijom i trupama na zemlji.

Cilj: osigurati da se blagovremeno dobiju podaci neophodni za taktičku upotrebu trupa u pretstojećoj borbi.

Borbeno izviđanje vrše rodovi vojske u zahvatu neposrednog dodira sa neprijateljem u borbi.

Cilj: ustanoviti protezanje fronta i bokova neprijatelja i njegov borbeni zadatak; grupisanje njegove artiljerije, tenkova i drugih pokretnih jedinica; vid dejstva (napad—odbrana, odsudno ili za dobitak u vremenu, izvlačenje, povlačenje, gonjenje itd.); organizaciju odbrambenog sistema ako je neprijatelj u odbrani; prepreke i minska polja.

Specijalno izviđanje izvode pojedini rodovi vojske za svoje potrebe. Ono se može vršiti u okviru općeg taktičkog i borbenog izviđanja, ili posebno (na primer artiljerijsko, inženjerijsko, sanitetsko izviđanje).

Organi izviđanja na zemlji

11. — To su:

a. — Izviđačke jedinice, koje formacijski postoje (vodovi, čete, bataljoni).

b. — Izviđačke jedinice i odredi, koji se formiraju od jedinica rodova vojske za svaki pojedini slučaj. Njima se mogu pridati tenkovi, oklopni automobili, motociklisti, biciklisti, konjanici.

c. — Bojne patrole i delovi koji osiguravaju borbeni porredak na zemlji.

d. — Rukovodioci koji su dužni pre no što donesu odluku za borbu, lično osmotriti bojište na glavnom pravcu dejstva kad god je moguće.

e. — Oficiri štabova i pojedinih rodova vojske i službi, koji se šalju u izviđanje (rekognosciranje).

Izviđačka jedinica i odred dobija načelno zonu izviđanja. Izviđanje vrše, isturavajući unapred izviđačka odelenja — od desetine do voda. Širina izviđačkog fronta opredeljuje se zadatkom, jačinom i sastavom odreda, brojem puteva i osobinama zemljišta.

Manje izviđačke grupe dobijaju pravac i objekte izviđanja. Udaljenje izviđačkih jedinica od glavnine vlastitih snaga određuje se prema zadatku, jačini i sastavu izviđačke jedinice.

B. OSMATRANJE

12. — *Osmatranje*, kao vrsta izviđanja, veoma je važno za sve štabove i rodove vojske i u svim situacijama.

Osmatranje na zemlji vrše kako osmatrači naročito izvežbani tako i starešine, kojima se to stavi u dužnost. Rukovodioci jedinica vrše osmatranje na osmatračnici (komandantsko osmatranje), pre no što donesu odluku za borbu, kad god je to moguće.

U toku borbe rukovodioci su dužni lično osmatrati dejstvo neprijatelja i vlastitih snaga na pravcu glavnog udara, lično ispitati važnije zarobljenike i lično posmotriti važnije dokumente.

13. — Osmatranje se dopunjuje *prisluškivanjem*.

O svemu što se osmatranjem primeti, treba odmah izvestiti nadležne rukovodioce.

C. IZVIĐANJE POMOĆU SREDSTAVA ZA VEZU

Ono daje mogućnost: opredeliti raspored neprijateljskih štabova, centara veze i verovatno grupisanje snaga hvatati radiograme, prisluškivati razgovore, rasporede i odluke, prenete sredstvima veze.

D. ULOGA PARTIZANSKIH ODREDA U IZVIĐANJU I OSMATRANJU

*Uloga partizanskih
odreda u izviđanju*

14. — Partizanski odredi zabačeni u pozadinu neprijatelja budući više manje stalno oko neprijateljevih garnizona, dužni su vršiti neprekidno izviđanje, osmatranje i prisluškivanje neprijatelja, upotrebljavajući za ovo kako borce tako i mestane. Među glavne izviđačke zadatke partizanskih odreda spada:

a. — *Pratiti neprekidno* pokrete i raspored vojske i materijala po željeznicama i cestama. Ispitati brojnost neprijatelja, sastav i naoružanje, pravac kretanja, red kako slede ešeloni

jedan za drugim, način i jačina osiguranja vojnih ešelona i transporata.

b. — Istraživati mesta rasporeda neprijateljeve vojske i štabova, njihov naziv i broj, kao i sedišta i nazive okupatorovih vojnih vlasti u pozadini.

c. — Izviđati aerodrome i letilišta: mesta, dimenzije, tehničke uređaje, količinu i tipove aviona na njima, naoružanje — odbrana, magacini goriva i ulja.

d. — Izviđanje gradova i većih naseljenih mesta da bi se ustanovilo: koliko i kakve vojske ima u kojem garnizonu — uporištu, protivvazдушna odbrana, vojna slagališta, vojne radionice. Organizacije vojne i građanske administracije. Prikupljanje podataka o nasiljima i zločinima okupatora i domaćih izdajnika.

e. — Ispitati kakve odbrambene organizacije postoje u pozadini, duž komunikacija, oko gradova — garnizona, oko industrijskih postrojenja (fabrika, izvora, rudnika itd.) Kako su uređena, naoružanje, veza, posade.

f. — Ispitati rezultate bombardovanja gradova, uporišta, komunikacija i drugih objekata po savezničkom i našem vazduhoplovstvu.

g. — Otkrivati agenturno-diverzionu aktivnost neprijatelja i sprečavati je po uputstvima nadležnih rukovodilaca.

i. — Rezultate izviđačke i osmatračke aktivnosti štab odreda šalje svom višem štabu i najbližem štabu vojske. Radi toga oni održavaju stalnu i sigurnu vezu sa štabovima vojske u čijem zahvatu deluju.

Radi veze koriste se sva dostupna sredstva: radio, telefon (retko moguće), poštanski golubovi, kuriri, psi, avioni. *Izveštaje slati šifrovane.*

NAPOMENE:

1. — U cilju izviđanja i provere podataka o grupisanju neprijatelja *neophodno je* potrebno organizovati sistematsko hvatanje zarobljenika. Kod zarobljenika i prebeglih nalazimo često korisnih dokumenata. Kratak ispit zarobljenika i prebeglih vršiti odmah po hvatanju.

Zadatak hvatanja zarobljenika često pada u dužnost baš izviđačkim jedinicama.

Sigurnost i važnost podataka često je daleko veća kod uhvaćenog nego kod zarobljenog u borbi neprijateljskog vojnika i oficira. To je borac sa određenog sektora položaja i iz neke jedinice koja nas baš tada najviše interesuje. Kod njega da će

se često nalaziti sva njegova lična i druga dokumenta iz kojih se može mnogo štošta videti, a koja se obično oduzimaju boricima pre polaska u borbu. Dobar dokumenat ima veću vrednost od samog zarobljenika. Dokumenat nam daje jasnu sliku po izvesnim pitanjima, ali samo ako je blagovremeno uhvaćen i iskorišten.

Hvatanje neprijatelja treba da uđe u krv svih izviđačkih jedinica i treba ga razvijati do maksimuma. Često će se puta u okviru jedne izviđačke jedinice moći stvoriti naročito odeljenje za hvatanje zarobljenika.

Starešina koji donosi odluku za hvatanje neprijatelja, mora dobro poznavati mesto ili jedan ograničeni prostor na kome se ima izvršiti hvatanje. Kad-kad će biti potrebno da se celo odeljenje dobro upozna sa mestom predviđenog hvatanja pomoću karte i ličnim osmatranjem; vođu odeljenja treba uvek na ovaj način spremiti. Hvatanje neprijatelja izvodi se danju i noću, ali češće noću i onda kad se neprijatelj tomu najmanje nada.

2. — *Izviđačke jedinice* veoma su važan činilac izviđanja vojskom. Načelno, treba da ima: korpus svoj izviđački bataljon, divizija izviđačku četvu, brigada četvu ili vod, bataljon vod ili desetinu.

U našim većim jedinicama postoje gotovo svuda ovakve jedinice. Potrebno im je pokloniti potrebnu pažnju i upotrebljavati u prvom redu za zadatke izviđanja.

Obzirom na svoju namenu ove jedinice treba da imaju starešine okretne, koji se savršeno snalaze na karti i zemljištu, brzo se odlučuju, smioni su i drski, koji imaju smisla da razlikuju važno od sporednog, da se iz borbe znaju na vreme izvući. Da poznaju dobro svoje ljude i da ih stalno vaspitaju i u samostalnim ulogama, u kojima hladnokrvnost i samostalnost igraju odlučnu ulogu.

Delovi izviđačkih jedinica sposobni su naročito i za brze prepade, hvatanje zarobljenika, provlačenje kroz neprijateljski izviđački i osiguravajući zastor, munjevito nestajanje sa bojišta. Pored toga u izviđačkim jedinicama treba da se nađe izvestan broj drugova koji će znati, da se preobučeni u civilno — seljačko odelo, provuku i prikupe potrebne podatke na konspirativan način.

Zbog osobina koje treba da ima izviđačka jedinica, iskustvo je pokazalo da ona treba, načelno, da bude popunjena drugovima, koji se dobrovoljno jave. Treba da bude dobro naoružana, veoma pokretna, i da joj se pridaju potrebna sredstva za vezu.

Pridavanje odeljenja konjanika, motociklista, biciklista, biće korisno.

Prebacivanje ovih jedinica može se vršiti i kamionima, pa i seljačkim kolima, kad god dopušta situacija.

Izviđačkoj jedinici treba dati zadatak jasno, određen i izvodljiv. Starešina izviđačke jedinice mora zadatak potpuno shvatiti, da bi ga mogao izvršiti.

Pri davanju zadataka služiti se, kad god je moguće, kartom ili dobro izrađenom skicom. Zadatak izložiti izvršiocu što konkretnije. Starešina izviđačke jedinice, primivši zadatak, treba da ga ponovi sa svima sitnicama, pri čemu paziti da ništa ne propusti. U izviđanje ne nositi nikakvu pismenu zapovest niti zabelešku, a na kartama koje se nose ne ucrtavati podatke nikakve bilo operativne bilo taktičke važnosti.

Izviđačkoj jedinici izdaje zapovest načelnik štaba iz čijeg je sastava jedinica. Ako jedinica nema načelnika štaba onda zapovest izdaje sam komandant.

Prilikom davanja zadataka izviđačkoj jedinici treba naročito podvući najhitnije momente u datoj situaciji tako, da starešina izviđačke jedinice uoči šta mu je najvažnije, a šta je sporednije, da bi svome radu mogao dati pravilan smer i stvoriti celishodan plan izviđanja.

Pri izdavanju zapovesti izviđačkoj jedinici treba je upoznati i sa našim simpatizerima na određenom pravcu kretanja, u koliko je to poznato, kao i sa opasnim i neprijateljski raspoloženim mestima.

Zapovest koju treba izdati izviđačkoj jedinici, obuhvata:

1) Podatke o neprijatelju, u potrebnom obimu.

2) Podatke o vlastitim snagama (šta ima levo, a šta desno, šta ima iza nas, da li će se na istom pravcu određenom našoj izviđačkoj jedinici ili u stranu od tog pravca kretati neka druga izviđačka jedinica, da li postoji mogućnost da se naši izviđački delovi sretnu sa izviđačima neke druge izviđačke jedinice i otprilike gde bi taj susret mogao uslediti — kako nebi došlo eventualno do međusobnog pucanja ili borbe.

3) Zadatak izviđačke jedinice

4) Čas i minut polaska

5) Maršruta

6) Sastav i jačina izviđačke jedinice

7) Do kog vremena ima izviđačka jedinica izvršiti zadatak i sa kojih mesta slati izveštaje

8) Sredstva za vezu i način održavanja veze

9) Sve ostalo što bi bilo potrebno u konkretnom slučaju.

3. — Pri projektovanju neke operacije, obaveštajni organi dužni su da stave na raspolaganje rukovodiocima srede podataka o neprijatelju i zemljištu.

Viši štab, pri izdavanju zapovesti ili direktiva za pripremu ili izvođenje operacije nižim štabovima, dužan je priložiti sređene podatke o neprijatelju i zemljištu u koliko njima raspolaže. Ovi se podaci unose bilo u samu zapovest — direktivu, bilo kao poseban prilog zapovesti — direktive, ali su obimniji.

VRHOVNI STAB NOV I POJ

Obavještajno odeljenje
Pov. Broj: 75/45
25. januara 1945

Zašt. Načelnika Vrhovnog Štaba
General-lajtnant
Velimir Terzić s.r.

BR. 66

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 26. JANUARA 1945. POTCINJENIM ORGANIMA VRHOVNOG ŠTABA O ODNOSIMA PREMA NOVOFORMIRANOM ORGANIZACIJSKOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ¹

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Broj: 226
26 januara 1945 god.

U vrhovnom štabu NOV i POJ formirano je organizacisko odeljenje.

Jedna od njegovih zadaća je: izrada i razrada svih projekata, uredaba, pravilnika i propisa opšteg karaktera, koji se odnose na organizaciju i formaciju vojne sile, a na osnovu direktiva Vrhovnog Komandanta; razmatranje i pregled stručnih pravila, propisa, pravilnika, uputa i naređenja organizaciske prirode, a koje predlažu potčinjene jedinice i ustanove, kao i komande i odeljenja u sastavu Povereništva Narodne Odbrane i Vrhovnog Štaba i prilagođenje istih opštim propisima i uredbama, te definitivno redigovanje predloga za njihovo usvajanje; evidencija o sastavu i formaciji svih jedinica, štabova, komandi i službi itd.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8—1, kt

Da bi organizacisko odelenje moglo s uspehom obavljati svoju zadaću

NAREĐUJEM:

da sve komande i odeljenja u sastavu Povereništva Narodne Odbrane i Vrhovnog štaba prije definitivnog formulisanja, šalju na uvid i saglasnost Organizaciskom odeljenju sve projekte uredbi, pravilnika, propisa i naređenja, koje se odnose na organizaciju i formaciju naše vojne sile.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PO ZAPOVESTI VRHOVNOG-
KOMANDANTA
ZASTUPA NAČELNIKA
General-lajtnant
T²

DOSTAVLJENO:

- Načelnicima svih odeljenja
- Stabu vazduhoplovstva
- Komandi pozadine
- Korpusu narodne odbrane³Personalno, sudsko, propagandno, Operativno, obaveštajno, za vezu, artiljerisko, K-di pozadine, K.N.O. brigade. . *

² Para* Velimira Terzića.

³ Tekst do kraja dopisan olovkom.

⁴ U dokumentu je na kraju nečitko napisano par reči i to je redakcija označila s tri tačke.

BR. 67

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 26. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA PRIHVAT 1. BOKELJSKE I 6. CRNOGORSKE BRIGADE NA KOSMETU¹

Ns	Datum	Br. gr.	TEKST
75	26. 1.	61	Naredili smo Drugom korpusu da pošalje jednu operativnu grupu od dve brigade u Kosmet. ² Ove dve brigade biće pod vašom neposrednom komandom i radiće po vašim naređenjima. Izvršite potrebne pripreme za prihvatanje ovih brigada u Kosmetu.

BR. 68

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 26. JANUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA RADI UPUĆIVANJA JEDNE ALBANSKE DIVIZIJE U SEVERNУ ALBANIJU'

70/44

Odmah uputite jednu albansku diviziju najpogodnijim pravcem u severnu Albaniju gde će se staviti na raspoloženje Vrhovnom štabu albanske vojske.² O izvršenju izvijestite.

26. I. 1945 god.

Gacko³

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20—204/1, k. 191.

² Odnosi se na 1. bokeljsku i 6. crnogorsku brigadu Primorske operativne grupe 2. korpusa NOVJ (dok. br. 71).

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—39/1, k. 396: knjiga depeša 2. korpusa NOVJ.

² Reč je o upućivanju 5. divizije NOVA.

Naime, još 10. januara 1945. Stab 2. korpusa predložio je VS NOV i POJ da se obe divizije upute za Albaniju, pošto je područje na kome

BR. 69

UPUTSTVO KOMANDE POZADINE NOVJ OD 27. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I POJ SLOVENIJE O ORGANIZACIJI I UREĐENJU SAOBRAĆAJA¹

KOMANDA POZADINE NOVJ

Br. 35

27. I. 1945. god.

GLAVNOME ŠTABU SLOVENIJE

Za uređenje celokupnog saobraćaja vojske postoji u Komandi Pozadine Povereništva NO — Saobraćajno odeljenje. Ono tesno sarađuje sa Povereništvom saobraćaja.

I. ***Za saobraćaj do armijski baza*** vodi brigu Saobraćajno odeljenje K.P.P.N.O.²

su dejstvovala 5. i 6. divizija NOVA bilo ekonomski iscrpljeno. Pored toga divizije su bile bez komore, gole i bose, a Stab 2. korpusa nije bio u mogućnosti da ih pomogne.

Međutim, s tim predlogom maršal Tito se tada nije složio iz političkih razloga, pa je tek ovu odluku sada doneo.

Inače, Albanci su, kada su saznali za odluku o povlačenju divizija, bili pogođeni, pa je komandant 6. divizije NOVA uputio 2. februara 1945. Stabu 2. korpusa NOVJ sledeće pismo:

»Naređenje da idemo za Albaniju nije nam bilo drago. Borci su nam vojnički i politički uzdignuti, zadovoljni, zdravi i fizički sposobni. Nedostaci naši u municiji, odelu i sanitetu, materijalu ne bi trebali biti razlog da ne idu rame uz rame sa borcima N.O.V. Jug. do uništenja svakog fašiste, domaćih izdajnika, što je želja svih boraca i rukovodilaca naše divizije. Povratak bi bio — olovno zrno u srcima svih boraca. Mi smo na dosadašnjim položajima primili naređenje da obustavimo pokret«.

Pokret je u međuvremenu obustavljen po naređenju VS NOV i POJ od 29. januara 1945, pa je 5. divizija NOVA upućena za Kosovo i Metohiju radi borbi protiv balista, dok je 6. divizija NOVA učestvovala u borbama sa 37. NOU divizijom za oslobođenje Višegrada 15. februara 1945, da bi se potom obe divizije, po naređenju VS NOV i POJ od 23. februara 1945, prikupile na prostoru Novi Pazar — Kosovska Mitrovica — Vučitrn radi izvršenja novih zadataka.

Opširnije o tome: dok. br. 71 i 132; AVII, reg. br. 11—70/1, 11—75/1, 11—83/1, 27—39/1, 29—42/1 i 16—33/1, k. 396: knjiga depeša 2. korpusa NOVJ.³

Tu se nalazio Stab 2. korpusa NOVJ, pa depeša nosi datum i mesto prijema.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 18. f. I.

Ovo uputstvo je najverovatnije dostavljeno svim potčinjenim štabovima i komandama.

² Komanda pozadine Povereništva narodne odbrane.

Za saobraćaj od armijske baze do divizijskih ručnih slagališta stara se Saobraćajno odeljenje K. P. A.⁵

Za saobraćaj iz divizijskog ručnog slagališta do brigadnih stanica za prijem (komora) brine se šef Saobraćajnog oteka divizije.

II. *Glavna slagališta K.P.P.N.O.* treba da se nalaze 180—200 km iza fronta.

Armijska slagališta (armijske baze) više slagališta upisanih pod jednu komandu treba postaviti na oko 40—80 km udaljena od fronta, a ova prostorija treba da je osigurana ne samo prostorom već i dobrim položajima ili jakim terenskim preprekama. U ovim slagalištima ne smiju se držati prevelike zalihe (normalno 2 šarže municije, 2—3 dni hrane), tako da se u slučaju iznenadnog neprijateljskog prodora mogu blagovremeno evakuisati.

Divizijska slagališta (obično se ovde vrši neposredna predaja iz armijske transportne kolone u divizijske komore) treba da budu na oko 20 km iza fronta. Divizijska slagališta moraju imati 1/2 šarže municije.

Od divizijskih slagališta do *prijemnih stanica* brigade (8—10 km iza fronta) prevoz vrši divizijska komora. Od *prijemnih stanica* brigade do bataljona prevoz vrše brigadne komore. Tu kod bataljona se obično priprema hrana, a municija i materijal predaje četama. 1/2 šarže municije mora uvek biti na rukama kod strelaca i kod oruđa.

Pri tome vrlo je važno, da organi viših saobraćajnih odeljenja kadgod je moguće odrede, da se materijal doturi što dalje kako bi se iskoristilo što više motorna vozila, izbeglo pretovarivanje i zamor konja. Obično se iz armijske baze kamionima doture neposredno u divizijska skladišta ili brigadne prijemne stanice. Ovo je naročito potrebno izvršiti pri brzem nastupanju naših jedinica, a za svake ovakve slučajeve treba se unapred pripremiti.

III. *Saobraćajna sredstva.*

a) Autokomanda saobraćajnog odeljenja K.P.P.N.O. mora imati najmanje po jedan puk na pravcu svake armije, potreban broj jedinica za prevoz iz unutrašnjosti te izvesnu rezervu za nepredviđene slučajeve.

³ Komande pozadine armije.

Saobraćajnom odelenju K.P.A. potreban je jedan autopuk /ako je velika oskudica bataljon —

Saobraćajnom oteku divizije potreban je autobataljon /u oskudici bar četa — (Divizija prevozi dnevno oko 90 tona hrane, municije, furaži i drugog materijala).

b) Za sitne prevoze armije, divizija i brigade moraju imati najmanje po jednu vozarsku četv (število po potrebi), ili odgovarajući broj tovarnih grla.

c) Svim silama treba nastojati preko vojnog delegata pri Povereništvu saobraćaja da se železničke pruge u pozadinskom pojasu (onaj deo zemljišta na kome saobraćaju prevozna sredstva dotične jedinice) što pre oprave jer železnice najekonomičnije prevažaju.

Ako železnica saobraća potrebno je duž pruge na raznim mestima držati rezervna prevozna sredstva (automašine, kola) kako bi u slučaju bombardovanja i kvara pruge na dotičnom mestu prevozili kamijoni. Ovo važi i za duboku unutrašnjost.

Iz istog razloga moramo imati duž komunikacija rezervu municije, hrane, inženjerskog materijala, a naročito onda ako bi nam npr. rušenje mostova za duže vreme onemogućilo dotur iz pozadine. (Dolazi u obzir naročito municija).

IV. Uređenje suhoputnih komunikacija.

Saobraćajno odeljenje armije treba da formira jedinice za eksploataciju ratnih puteva. Ove jedinice imaju trostruki zadatak:

- a) uređenje puta za automobilsku upotrebu
- b) popravka mostova i puteva
- c) službu regulisanja saobraćaja.

Napomena: Podizanje većih mostova vrše specijalne inženjerske jedinice.

Ove jedinice postaviti na sve ratne puteve gde te vrši saobraćaj kamijonima.

Bataljonu dati sektor puta do oko 150 km.

Bataljon ima 3 čete a svaka dobiva po oko 50 km. Jačina čete iznosi oko 130 drugova. Približno na sredini sektora puta četa će obrazovati prihvatnu stanicu gde je i štab čete.

Prihvatna stanica vrši:

sanitetsku službu prolaznih jedinica, brine se za ishranu, a treba da ima u rezervi 2000 obroka hrane. Ona ima tehnička sredstva za opravku automašina, rezerve goriva i maziva, a ima i ograđen prostor koji služi za logor vojnih zarobljenika. Prihvatna stanica mora biti uređena za odbranu a treba da ima i sredstva za opravku puta.

Komandant bataljona ujedno je i komandant autoputa, te rukovodi celokupno službu po svim zadacima kako je napred izneto.

Na ovaj način saobraćajnu službu na svim važnim ratnim autoputevima u pozadini treba da urede saobraćajna odeljenja Glavnih štabova, Vojnih uprava, Korpusnih i područnih vlasti.

Na dužim ratnim autoputevima gde je na službi više bataljona postaviti za ceo put komandante ratnog puta.

Odgovarajući otsek saobraćajnog odeljenja K.P.P.N.O. propisati će pravilo za regulisanje saobraćaja.

V. Uređenje železničkih transporta.

Kod železnice treba postaviti organe koji će regulisati sav vojni saobraćaj obzirom na potrebu fronte.

1. Na svim većim stanicama postaviti komandante železničkih stanica. Zadaci ovih komandanata jesu:

- a) obavestiti u pravo vreme stručno osoblje o vremenu kada se ima sprovesti vojni transport.
- b) paziti na izvršenje naznačenog transporta do sledećeg komandanta stanice i odmah intervenisati u slučaju zadržavanja.
- c) obavestiti komandanta železničke linije o prolazu transporta.
- d) dočekati svaki transport i osmotriti ispravnost.
- e) vršiti nadzor nad prolazećim vojnim licima, pregledati objave i kontrolirati njihovo putovanje.
- f) vršiti utovar i istovar vojničke robe pomoću odgovornih stručnih organa kod železnice i Komande mesta. Na službi komandanta železničke stanice nalazi se desetina vojnika.

2. Na delovima železničkih pruga gde se obavljaju vojni transporti postavljaju se komandanti linija sa zadacima:

- a) nadzor nad komandantima železničkih stanica
- b) uređenje što bržeg i tačnijeg sprovođenja vojničkih transporta
- c) staranje o ishrani vojske na putu (spremanje hrane, vode)
- d) staranje za higijenske potrebe
- e) kontrola većeg utovara i istovara te materijala
- f) staranje nad popravkom pruge, mostova, tunela, uređenja rampi, objekata u zajednici sa stručnim železničkim osobljem i organima, sa kojima stoji u uskom kontaktu.

3. Na mestima gde se sastaje više pruga ili se vrši njihov opravak postavlja se komanda železničke mreže, koja ima iste zadatke kao i komanda linije.

4. U Povereništvu saobraćaja i u komandi rečne plovidbe nalazi se vojni delegat koji izvršava naređenje saobraćajnog odeljenja K.P.P.N.O. u pogledu saradnje sa povereništvom saobraćaja.

VI. Organizacija rečnog vojnog prometa izvedena je preko Komande rečne plovidbe.

VII. Sva saobraćajna sredstva kombinirati tako da se prvenstveno zadovolje potrebe saniteta pri evakuaciji ranjenika.. Prevozna sredstva uvijek tako koristiti da su kamioni, kola potpuno natovareni i da se nikad ne vraćaju prazni već samo u krajnjem slučaju.

VIII. Glavni štabovi i vojne uprave kao i Korpusi urediće saobraćaj slično kao što je izneto kod armije, razume se prilagođavajući svoju organizaciju prilikama koje vladaju na njihovoj teritoriji.

IX Izveštaj o izvršenoj organizaciji podneti 14 dana po prijemu ovoga naređenja, a kroz mesec dana poslati eventualne nove predloge odnosno izmene.

Napomena: ka »Uređenju železničkih transporta« br. 10: Pomaže održanje reda na stanicama i daje svu pomoć za normalno sprovođenje saobraćajne službe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zastupa načelnika štaba
Inspektor Komande pozadine
potpukovnik Mugošić

KOMANDANT
GENERAL LAJTNANT
Jaka Avšič

BR. 70

**IZVESTAJ KOMANDANTA ARTILJERIJSKE OFICIRSKÉ
ŠKOLE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. JANUARA
1945. VRHOVNOM STABU NOV I POJ O STANJU I RAZ-
MESTAJU TEŠKIH DIVIZIONA 1. I 2. ARMIJE NA VATRE-
NIM POLOŽAJIMA NA DESNOJ OBALI SAVE'**

KOMANDANT ARTILERISKE OFICIRSKÉ
ŠKOLE VRHOVNOG ŠTABA NOVJ,
artiljeriski potpukovnik
Arandelović S. Žarko
27. januara 45.
Beograd

Izveštaj prema naređenju
Pov. Br. 22 od 21 t.m.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ.

Prema naređenju Vrhovnog štaba NOV. i POJ. Pov. Br. 22 od 21 januara 1945 godine² za postavljanje teških diviziona na položaj na određenoj prostoriji i izvršenje određenog mi zadatka u pomenutom naređenju, izvršio sam sledeće:

a) — 21 januara t.g. u 14 časova krenuo sam na put preko Obrenovca, Sapca i Male Mitrovice na određenu prostoriju. Stigao sam na određenu prostoriju 22 januara t.g.

Teški divizion I armije od 2 baterije, jedna 105 mm dugačkih topova nemačkog porekla i jedna haubička 122 mm, bio je u to vreme u toku prebacivanja na desnu obalu Save kod Sremske i Male Mitrovice. Divizion je do mraka prebacio obe baterije na desnu obalu Save.³

Divizion je sastavljen iz baterija koje su pripadale raznim jedinicama i nije bilo objedinjeno komandovanje.

Pozvao sam komandni deo baterija i na osnovi izdatog mi naređenja i ovlašćenja objedinio sam komandovanje, formirajući Stab diviziona. Za komandanta diviziona odredio sam komandira 1. baterije 1. divizionu I armije, zastavnika druga Džembera Dura i najpotrebniji deo štaba.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10—2/1, k. 21A.

² Vidi AVII, reg. br. 29—1, k. 21: naređenje VS NOV i POJ od 21. januara 1945, štabovima 1. i 2. armije za postavljanje teških divizionu na desnoj obali Save.

³ O tome vidi dok. br. 36 i 51.

b.) — Odmah sam sa komandnim delom divizionu krenuo u izviđanje dodeljene prostorije za izbor položaja. Odredio sam bateriske položaje na istočnoj ivici s. Donje Zasavice i osmatračnice komandira i komandanta kao i istaknute osmatračnice na levoj obali Save, što se vidi iz priložene skice.⁴ Odredio sam zadatak baterijama, normalne i eventualne zone baterijama, kako je na skici predstavljeno.

Prva baterija 105 mm može celu svoju normalnu zonu da tuče neposredno.

Za održavanje veze između baterija i osmatračnica, kao i za vezu između komandira i štaba divizionu korišćen je telefon, sa istaknutom osmatračnicom na levoj obali Save predviđena je radio veza. Saobraćaj preko Save organizovan je čamcima.

Vezu sa I armijom održavaće preko telefonske linije pešadijskih jedinica, sa kojima je Komandant divizionu i komandant grupe u vezi.

Naredio sam da se preduzme utvrđivanje i maskiranje.

v.) — Kako je i divizion II armije istoga dana došao u s. Ravnje,⁵ to sam odmah otišao i lično stupio u vezu sa štabom divizionu.

Na osnovi naređenja koga je imao divizion, štab divizionu je kod s. Ravnje već bio izabrao sebi položaje za baterije, koji nisu u potpunosti odgovarali zadatku postavljenom od strane Vrhovnog štaba. Divizion je trebao da ima 3 baterije, ali je došao samo sa 2 baterije 76 mm »ZIS«. Haubička baterija 122 mm nije došla usled toga što nije imala motorna prevozna sredstva.

Kako je taj divizion bio suviše udaljen, te bi u mnogome bilo otežano komandovanje a i efikasna vatra ne bi mogla da se izrazi iz više baterija na čvor komunikacija zap. od Sr. Mitrovice, to sam promenio odmah položaj ovih baterija, određivši im položaje kod s. Gornje Zasavice. Isto tako odredio sam položaj i za haubičku bateriju, koja treba da dođe kad dobije motorna vozila.

Na taj način omogućilo se objedinjenje komandovanja i uspostavljanje što sigurnije veze, jer ovaj divizion nije imao ni jedan telefonski aparat. Prvi divizion I armije raspolagao je sredstvima za vezu potrebnim samo za sebe. Moralo se kombinovati da i ovaj divizion dobije onaj minimum materijala za vezu, neophodno potreban za komandne štabove.

⁴ Bliže o toj skici: AVII, reg. br. 10—3/1, k. 21 A. Redakcija tu skicu ne objavljuje.

⁵ Vidi dok. br. 45.

g) — Da bi se objedinilo komandovanje oba divizionu formirao sam štab ove artiljerijske grupe. Za komandanta grupe odredio sam komandanta divizionu II armije druga Basurić Slobodana.

22. ovog meseca do mraka i ovaj divizion bio je postavljen na položaj. Zadatak baterijama, normalne i eventualne zone dejstava, organizaciju veze, utvrđivanje, maskiranje i sve ostalo potrebno naredio sam na licu mesta.

Baterije su postavljene na položaj tako da mogu neposrednom vatrom tući veći deo svoje normalne zone. Položaj baterija, osmatračnice, normalne i eventualne zone vide se iz skice.

Divizioni su postavljeni tako, da najjačom vatrom a i sa više baterija mogu da tuku glavnu komunikaciju koja vodi iz s. Martinci ka Sr. Mitrovici, naročito čvor komunikacija zap. od Sremske Mitrovice.

23 januara t.g. u podne dobio sam izveštaj od komandanta divizionu II armije druga Basurića, da je divizion dobio naređenje za pokret u pravcu Loznice. Telefonski iz Male Mitrovice dobio sam obaveštenje od Vrhovnog štaba o promeni zadatka ovog divizionu, s tim da divizion iz I armije ostane i dalje na svojem mestu.

24 januara t.g. obišao sam divizion I armije, koji je ostao na položaju. Pošto sam se uverio da je postupljeno po datim uputstvima to sam 25 januara t.g. bio u Sr. Mitrovici čekajući železničku vezu za povratak u Beograd, jer se auto koga sam imao na raspoloženju pokvario i morao ostati na opravi u Sr. Mitrovici za duže vreme.

d.) — Stanje divizionu I armije koji je ostao na položaju je sledeće:

Oruđa haubičke baterije su ispravna. Baterija je snabdevena municijom sa po 120 metaka na oruđe.

Oruđa baterije 105 mm nemačkog porekla imaju samo 1 goniometar, dok su 3 oruđa bez goniometra. To je jedan veliki nedostatak pri izvršenju gađanja. Kako ova baterija u normalnoj zoni može da gađa neposredno, to gađanje može da se vrši, ali tačnost se ne postiže velika. Za posredno nišanje gubi se mnogo u vremenu prenošenjem goniometra od oruđa do oruđa a time se i zakašnjava u vatri. Traženi su goniometri za ovu bateriju u bazama u Sr. Mitrovici, Rumi i Beogradu, ali se goniometri za ovaj sistem oruđa nisu mogli naći.

Baterija 105 mm. nema dovoljno municije. Na svako oruđe ima samo po 21 metak. Municija je tražena, ali baze nisu imale municiju za ovo oruđe niti su je imale druge jedinice.

Prilog skica i naređenje Pov. Br. 22 od 21 januara t.g. koje je trebalo da se preda Komandantu divizionu iz II armije, ali kako je izašao iz sastava, to mu se nije predalo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ARTILERISKI POTPUKOVNIK
Žarko Arandelović

BR. 71

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. JANUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA O OBUSTAVLJA-
NJU POKRETA 5. I 6. DIVIZIJE NARODNOOSLOBODILAC-
KE VOJSKE ALBANIJE U SEVERNU ALBANIJU¹**

79/53

d d d

Hitno obustavite upućivanje albanske divizije u sjevernu Albaniju.² Tu albansku diviziju hitno uputite u Kosmet sa zadatkom da tamo sa crnogorskim brigadama popravi tamošnju vojno političku situaciju. Hitno je.³

29. I. 1945 god.
Gacko

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—41/1, k. 396.

² Vidi dok. br. 68.

³ Štab 2. korpusa NOVJ, postupajući prema ovome naređenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ, dostavio je 30. januara 1945. Vrhovnom štabu sledeći izveštaj.

»Petoj albanskoj diviziji koja se nalazi na prostoriji Priboj — Nova Varoš — Sjenica naredili smo da se odmah prebaci u Kosmet.

Sesta crnogorska i Prva bokeljska su u pokretu koji će za Šestu brigadu trajati duže vreme zbog daljine, smjene i slabog vremena«. (AVII, reg. br. 11—75/1, k. 396).

BR. 72

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. JANUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA ZA RAZBIJANJE
NEPRIJATELJA NA PROSTORU GABELE, ČAPLJINE I
METKOVIĆA I PONOVO ZAUZIMANJE IZGUBLJENIH
MESTA¹**

VIII Korpus

30. I. 45

DDD. Neprijatelj je zauzeo Gabelu, Čapljinu i Metković.² Najhitnije prebacite što jače snage na ovaj sektor, suvim i morem razbijte neprijatelja i povratite izgubljena mesta. Upotrebite i tenkove, kao i pomorske jedinice. Niste smeli dozvoliti ovaj neprijateljski prodor. Morate posvetiti daleko veću pažnju sektoru Mostar. Hitno izvestite o izvršenju.³

80 — 89

4

Zameram zbog vaše nebudnosti na pravcu Mostar — Metković, kuda je neprijatelj izvršio prodor.⁵ Sa svim raspoloživim snagama popraviti ovu situaciju i goniti neprijatelja ka Mostaru, — ugrožavajući i sam Mostar.

82 —54

Tito

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2/1, k. 53.

² Reč je o nemačko-ustaškoj operaciji »bora«, u kojoj su učestvovali delovi nemačke 369. legionarske divizije »Vražje« i ustaško-domobranske jedinice. Operacija je počela 27. januara 1945. uz istovremenu akciju ustaša u pozadini jedinica NOV i POJ, i tom prilikom neprijatelj je uspeo, u trodnevnim borbama, da razbije 4. dalmatinsku brigadu 9. NOU divizije.

Glavni organizator ove akcije bila je nemačka Komanda 5. SS-brdskog armijskog korpusa uz pomoć ustaških funkcionera i katoličkih sveštenika iz Sarajeva i fratara s područja Širokog Brijega (sada: Lištica), ili kako su ga zvali—Lise.

Opširnije o tome: tom IV, knj. 33, dok. br. 136; Franz Schraml, n.d., ³str. 114—116.

⁵ U vezi s tim zahtevom Štab 8. korpusa je dostavio izveštaj 31. januara 1945 (AVII, reg. br. 1—10/2, k. 316). U svojoj depeši od 5. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ, Štab 8. korpusa je o tome izneo i podatke da 4. dalmatinska brigada nije uspela da zadrži nepri-

BR. 73

IZVESTAJ KOMANDE REČNE PLOVIDBE NOVJ OD 30. JANUARA 1945. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU¹

KOMANDA REČNE PLOVIDBE
NOVJ

Str. pov. 40

Brojno stanje i naoružanje²

Str. pov. br. 20
30. januara 1945. g.

br. 36/5³

Opšti sastav,
brojno stanje i
naoružanje.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

U vezi Str. pov. broja 12 Vrhovnog Štaba od 17. januara 1945. god.⁴ u prilogu dostavlja se:

1) Opšti sastav Komande Rečne plovidbe NOVJ sa potčinjenim jedinicama, sačinjen prema stanju i privremenoj organizaciji komande i

2) Brojno stanje i naoružanje Štaba i potčinjenih jedinica.

U brojno stanje obuhvaćeno je svekoliko ljudstvo na licu, pa čak i ono, koje je mobilisano kao osoblje Direkcije Rečne

jatelja, usled organizovanih ustaških akcija u pozadini brigade; da je odmah upućena brodovima 11. brigada iz Splita za Gradac i da je njenim izbijanjem na komunikaciju Vrgorac—Metković neprijatelj zaustavljen; da su za protivnapad koncentrisane 26. NOU divizija i 6. i 16. brigada 19. NOU divizije (AVII, reg. br. 3—2, k. 53).

0 tome: dok. br. 86; AVII, reg. br. 3—2, k. 53: depeša 8. korpusa od 4. februara; tom IV, knj. 33, dok. br. 25 i 136.

⁴ Redakcija je s tri tačke obeležila izostavljenu depešu, koja se ne odnosi na operativna dejstva.

⁵ U vezi s tom zamerkom Štab 8. korpusa NOVJ poveo je istragu (AVII, reg. br. 3—2, k. 53).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 55—1/21, k. 25-A.

² Ti podaci su u dokumentu dopisani mastilom, latinicom

³ Dopisano mastilom. Redakcija nije mogla da ustanovi na šta se taj broj odnosi.

⁴ Vidi AVII, reg. br. 40—1, k. 21 i 50—2/1, k. 25-A.

plovidbe i Uprave za održavanje vodnih puteva, iz Povereništva saobraćaja NKOJ,⁵ i ako se ta lica u punom smislu reći, n mogu smatrati čisto vojnim licima. Uz njih navedena su i lica koja se nalaze na pomoćnim službama, a koja se također ni mogu smatrati da su vojna (n.pr. kuharice i lica na radu u kuhinjama).

Ovakav sastav i brojno stanje proizašao je iz funkcije ove komande, koja se uglavnom može smatrati kao pozadinska jedinica sa zadatkom uspostavljanja i održavanja rečnog saobraćaja i drugih službi u vezi sa saobraćajem na rekama.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:
(Josip Gizdić)
Josip Gizdić

Za Komandanta,
Načelnik štaba, kapetan:
(M. Dragustin)
M. Dragustin

M.P.

Prilog: 2
Dostavljeno:
Stabu Mornarice NOVJ.⁶

⁷Str. pov. 40/45
Brojno stanje ljudstva i
naoružanja Komande
rečne plovidbe.—

⁵ Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije.

⁶ Ovi podaci se nalaze na poledini dokumenta.

⁷ Ovi delovodstveni podaci dopisani su na poledini dokumenta crvenom olovkom.

SASTAV KOMANDE REČNE PLOVIDBE N.O.V.J.

Red. broj	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, komandi i ustanova	Sastav potčinjenih jedinica, komandi i ustanova	Koliko bata- ljona iz artil- jerijskih di- vizija	Red. broj	Naimenovanje neposredno potčinjenih jedinica, komandi i usta- nova	Sastav potčinjenih jedinica, komandi i ustanova	Koliko bata- ljona iz artil- jerijskih di- vizija
1	Komanda Rečne plovidbe N.O.V.J.	Stub		25	Komanda Rečne plovidbe N.O.V.J.	Direkcija Rečne plo- vidbe Po- govravlja Sadržajna NGOJ Beograd	a) Plovne jedinice b) Agencije c) Brodogradilna i radionice
2		a) Četa Rečne kontrolne struje		26			
3		b) Ekipe stacione		27			
4		Štamparijske morarice					
5		Regutski čamci					
6		c) Patrolni čamci					
7		d) Osmatruka služba sa osmatračnim stanicama		28		Uprava za održavanje vodnih puteva Pev- varstva Sadržajna NGOJ Beograd	a) Plovni park (baterji) b) Radionice
8		e) Oseki za izvršnu službu u pristaništima (operativni)		29			c) Solucija na podma- nje potvrdjenih objekata
9		Stub Morarice baze NOVJ Novi Sad		31			d) Izvršna služba u pristaništima – sa ispostavama i gigantnim (hidro- minirativno)
10		a) Morarica četa					
11	Komanda Rečne plovidbe N.O.V.J.	b) Četa Rečne kont- rolne struje					
12		c) Patrolni čamci					
13		d) Osmatruka stanice					
14		e) Brodogradilna i radionice					
15		f) Kasetiranje prista- ništa (turvobno Beogradu)					
16		Stub Morarice baze NOVJ Sabac					
17		a) Morarica četa					
18		b) Patrolni čamci					
19		c) Osmatruka stanice					
20		d) Radionice					
21	Komanda Rečne plovidbe N.O.V.J.	e) Kasetiranje prista- ništa (u Savu)					
22		Stub Morarice baze NOVJ Kladovo					
23		a) Brodogradilna i radionice					
24		d) Osmatruka stanice					
25		e) Kasetiranje prista- ništa					
26							
27							
28							
29							
30							

[illegible]

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
31. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA AKTIVIRANJE JEDINICA 4. I 11. KORPUSA NOVJ¹**

GLAVNOM ŠTABU — HRVATSKE

U toku meseca januara vaše jedinice južno od Save, naročito Četvrti i Jedanaesti korpus bili su vrlo neaktivni. Smatramo da postoje uslovi za jače angažovanje vaših jedinica na tom sektoru, naročito na komunikaciji Ogulin — Karlovac — Zagreb i Bihać — Sisak — Zagreb kuda neprijatelj neprekidno saobraća. Vaše ofanzivno dejstvo na pomenutom sektoru mora biti stalno i neprekidno, naročito sada kada neprijatelj svoje glavne snage već izvlači ka sjeveru. Ne samo operativni nego i politički razlozi diktuju u ovoj situaciji da se vaše jedinice što više angažuju ofanzivno na pomenutom području. Izvestite.²

31 januar 1945

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—2, k. 31.

² Glavni štab NOV i PO Hrvatske u vezi s tim naređenjem Vrhovnog komandanta NOV i POJ dostavio je 2. februara 1945. depešu sledeće sadržine:

»Primili opomenu za aktiviranje jedinica IV. i XI. Korpusa. XI. Korpus u teškoj situaciji zbog ishrane. Snažne vejavice potpuno onemogućile dotur hrane. Jedinice stalno čiste komunikacije. Aktivirat ćemo IV. Korpus.« (AVII, reg. br. 1—2, k. 119/4: knjiga depeša GS NOV i PO Hrvatske).

O dejstvima 4. korpusa NOVJ u februaru 1945: tom V, knj. 38, dok. br. 4, 8, 24, 36, 40, 44, 53, 58, 75 i 113.

BR. 75

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
31. JANUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE O STAVLJANJU 6. I 10. KORPUSA I U ORGANIZACIO-
NOM POGLEDU POD KOMANDU 3. ARMIJE¹**

Od V. Š. VI i X Korpusa spadaju od sada pod komandu Šta-
ba II. Armije i u organizacionom pogledu.² 31. I. 1945. Br. 20

BR. 76

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
31. JANUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA U DO-
LINI REKE DRINE¹**

31. I. 45

II Armija

DDD. Naredili avijaciji da danas bombarduje Bijeljinu —
centar grada i park — kao i neprijatelja na sektoru Drinjača
— Nova Kasaba.² Izvestite o rezultatima.

46 — 38

DDD. Ne treba voditi kurs da ćete izgubiti Zvornik. Ne-
prijatelja treba zadržati, jer za to imate dovoljno snaga i sred-
stava.³ Prebacite tešku artiljeriju i protivkolske topove na des-
nu obalu Drine, na sektoru od Drinjače do Malog Zvornika,
koja će tući cestu Drinjača — Zvornik, kao i celu zonu zapadno
od te ceste, koju neprijatelj koristi za nadiranje. Učinite sve
da se neprijatelj zadrži i odbaci nazad. Danas vam sadejstvuje
avijacija, čije dejstvo iskoristite.

47 — 105

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—17/2, k. 119/4.

² Ovo je odgovor maršala Tita na depešu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 3. januara 1945, a koja je glasila: »-Molimo objašnjenje da li VI i X Korpus ostaju vezani za nas u organizacijskom, personalnom i nastavnom pogledu ili to sve prelazi na III Armiju« (AVII, reg. br. 1—2/2, k. 119/4).

Inače, 6. i 10. korpus do tada su se, po naredbi Vrhovnog komandanta od 1. januara 1945, nalazili samo u operativnom pogledu pod komandom novoformirane 3. armije (dok br. 4).

³ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—54/2, k. 274.

DDD. Na sektoru između Loznice i sela Sor, pao naš avion koji je bio oštećen neprijateljskom vatrom. Odmah ukažite pomoć posadi i izvidite stanje aviona i pilota.⁴

48 — 43

DDD. 1) Avijacija ne može tući spoljnu odbrambenu liniju neprijatelja u gradu Bijeljini iz razloga što su slabo uočljivi ciljevi i iz bojazni da ne tuče naše djelove koji su blizu.⁵

Dovoljna je za vas pomoć da avijacija tuče rezerve, artiljeriju i uporišta u samom gradu.

2) Javite gde se nalaze ti položaji gde su vas tukli četiri aviona. Ako mislite na Crvene Stijene, južno od sela Korijena, ne znamo šta tamo vaše jedinice rade. Danas su leteli samoruski avioni i ničiji više.

Odgovorite po ovome.⁶

² Ti su se ciljevi bombardovali po zahtevu Štaba 2. armije NOVJ" od 28. i 30. januara 1945 (AVII, reg. br. 6—85/4 i 6—88/4, k. 274).

³ Ova intervencija Vrhovnog komandanta NOV i POJ usledila je prema depeši Štaba 2. armije NOVJ 30. januara 1945, a u kojoj je pisalo i sledeće:

»Po dosadašnjem toku operacija može se pretpostaviti da će nepr. ipak uspeti da prodre do Zvornika. Time bi za izvesno vreme bila prekinuta naša veza sa Srbijom i sprečeno snabdevanje otuda. Ako nastupi takva situacija, moraćemo, već radi same ishrane, baciti bar dve divizije u Posavini...« (AVII, reg. br. 6—83/4, k. 274).

⁴ Štab 2. armije NOVJ 31. januara 1945. obavestio je depešom Vrhovni štab NOV i POJ da se avion spustio prinudno 8 km od Loznice; da su oštećeni samo točkovi; da su oba pilota živa i da se nalaze u Lozniči (AVII, reg. br. 6—91/4, k. 274).

⁵ To je bio zahtev Štaba 2. armije od 31. januara 1945 (AVII, reg. br. 6—90/4, k. 274).

⁶ Štab 2. armije NOVJ 31. januara 1945. izvestio je depešom Vrhovni štab NOV i POJ da su bombardovani položaji njegovih jedinica kod Crvene stene, kod s. Papraće (AVII, reg. br. 6—90/4, k. 274).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. FEBRUARA 1945. ZA OTKLANJANJE UOČENIH GREŠA-
KA I PROPUSTA PRI IZVRŠENJU MOBILIZACIJE¹**

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Str/Pov/ 28
1 februara 1945 godine

Prilikom izvođenja mobilizacije čine se mnoge greške kako po pitanju nadležnosti organa za mobilizaciju, tako i u pogledu načina i sadržajnosti mobilizacije, kao na pr.:

— mobilizaciju ne vrše na oslobođenoj teritoriji uvek nadležni mobilizacijski organi po planu, već je vrše razne jedinice i vojne ustanove na svoju ruku;

— mobilisani se često ne podvrgavaju lekarskom pregledu, ili se isti vrši vrlo površno, tako da se upućuju u operativne jedinice potpuno fizički nesposobni — sa fizičkim nedostacima, kao i bolesnici, koji očito ne mogu izdržati napore;

— uposljuju se u pozadinskim vojnim ustanovama lica fizički potpuno zdrava i to bez osobitog razloga;

— dopušta se u naskoro oslobođenim krajevima da se razna lica kao »dobrovoljci« uvuku u vojno-pozadinske ustanove, škole, kurseve, civilna nadleštva, te fungiraju kao »stručnjaci«, sa očitom Spekulativnom namerom izbegavanja — odnosno operativnih jedinica;

— dešava se da se mobilišu hraniooci sa više članova porodice, koji nemaju nikakvog imetka, dok se u pojedinim imućnim porodicama više njih sposobnih za vojsku ostavljaju u pozadini na neke tzv. »stručne« službe ili se uopšte ne mobilišu;

— nepravilno se oslobodavaju od vojne obaveze lica, koja su vlasnici sredstava i stoke, upotrebljene u vojne svrhe, te na taj način kao imućniji izbegnu vojnoj obavezi;

— nesistematski se bez naročite potrebe upućuju artiljerici, inženjerci, vazduhoplovci i razni specijalisti u pešadiju, iako se oskudeva u stručnim ljudima po artiljerijskim, inženjerijskim i drugim jedinicama;

— nepravilno se mobilišu i raspoređuju pojedinci radi nekih ličnih motiva, poznanstva s mobilizacijskim organima itd.;

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—1, k. 21.

— birokratski se rešavaju mnoga delikatna mobilizacijska pitanja i problemi itd. itd.

Sve te pojave ne samo da štete ugledu i autoritetu naše vojske, već i otežavaju i koče pravilnom i brzom razvoju poslova na organizaciji naše vojske i njenom što boljem osposobljavanju za ratne zadatke.

Da bi se tome stalo na put

N A R E Đ U J E M :

1. Mobilizaciju na oslobođenoj teritoriji mogu vršiti samo komande vojnih područja preko nadležnih mobilizacijskih organa, a u smislu raspisa Vrhovnog štaba Str. Pov. Br. 13 od 21. januara 1945 god.

2. Svaki novomobilisani ima se podvrgnuti stručnom lekarskom pregledu za to naročito određene lekarske komisije i taj pregled mora biti solidan i svestran. Treba pri tome imati u vidu uslove današnjeg ratovanja i potrebu mobilizacije svih snaga za službu u vojnoj sili te je jasno da za oslobođenje od vojne dužnosti ne može se koristiti mirnodopski kriterij. Tu treba biti elastičan rešavati stvari više individualno, obzirom na stepen obolenja i nesposobnosti. No, ne sme se događati da se očevidno nesposobni upućuju u operativne jedinice. Konačno odluku po oslobođenju ili o rasporedu u pozadinske vojne jedinice iz razloga fizičkih mana i bolesti ne donosi lekar, odnosno lekarska komisija, već nadležna komanda područja (komandant i politički komesar). Lekar je stručni savetodavni organ koji daje stručno obrazloženi predlog.

3. Komande područja (komanda grada) izvršiće odmah reviziju vojnih obveznika uposlenih u vojno-pozadinskim ili civilnim ustanovama na njihovoj teritoriji i sva lica koja nisu neophodna, a odgovaraju osnovnim uslovima za operativnu službu, uputiti u dopunske jedinice, od kuda, nakon završene vojne obuke, u operativne jedinice.

U pozadini (na vojnim i drugim službama i dužnostima) zaposliti što više žena, omladine i muškaraca, koji ne podležu vojnoj obavezi za operativnu vojsku, da bi se što veći broj sposobnih ljudi uputio na front.

Oslobođenje od vojne dužnosti u operativnoj vojsci iz specijalnih razloga (nezamenljiva stručnost u saobraćaju i ratnoj industriji itd.) dok ne izađe posebna uredba Povereništva narodne odbrane mogu činiti samo: Povereništvo narodne odbrane, Glavni štabovi, kao i štabovi samostalnih korpusnih vojnih oblasti.

Molbe na napred navedene štabove za oslobađanje od vojne dužnosti, mogu se činiti samo redovnim putem, preko svojih pretposavljenih organa, odnosno komandi, štabova, nadležstava ili ustanova. To znači da će na pr.: za sva lica koja su zaposlena u saobraćaju, a treba ih osloboditi vojne dužnosti u operativnim jedinicama, njihov spisak sa predlogom o oslobađanju od vojne dužnosti moći dostaviti Povereništvu narodne odbrane Povereništvo saobraćaja, uz lični potpis Poverenika ili pomoćnika Poverenika saobraćaja.

Pojedinci će svoje lične molbe — po pitanjima oslobođenja vojne obaveze dostavljati redovnim putem preko narodno-oslobodilačkih odbora i komandi područja s potrebnim dokumentima.

U federalnim jedinicama, u kojima nema još Povereništva mogu predloge i molbe ovakove vrste na Glavne štabove (štabove samostalnih korpusnih vojnih oblasti) upućivati i načelnici odjela zemaljskih veća (skupština).

Lica koja su zaposlena u raznim službama neophodnim za život i rad vojske i države (saobraćaja, ratnoj industriji itd.) a nisu stručni i nezamenljivi i podležu vojnoj obavezi, prije upućivanja u vojsku prethodno — i to odmah zameniti sa ženama, omladinom i ostalim koji nisu vojni obveznici, a dobrovoljno se jave za takav rad.

4. Sprečiti po svaku cenu izbegavanje vojne dužnosti licima koja pretenduju na to iz nekih bivših materijalnih privilegija. Najenergičnije i u korijenu ugušiti svaki pokušaj podmićivanja, ličnih veza i slično. Nadležne mobilizacijske organe, koji bi činili greške te vrste pozivati odmah na najstrožiju odgovornost i izvoditi pred vojni sud.

5. Nadležni mobilizacijski organi, koji raspoređuju mobilisano ljudstvo u jedinice, kao i nadležni štabovi vodiče računa o stručnosti toga ljudstva i našim potrebama u raznim rodovima vojske i službe po operativnim jedinicama, te ih raspoređivati u one i onakve operativne jedinice, gde mogu po svojoj stručnosti i kvalifikacijama najviše koristiti. Od toga, iz naročitih razloga, može biti ostupanja.

6. Probleme mobilizacijske prirode ne rešavati birokratski i šablonski, već elastično — u duhu izdatih direktiva i po kraćem postupku, imajući u vidu ratne prilike i naše potrebe. Učinjene greške ispravljati odmah i na licu mesta.

7. Sve komande i štabovi, koji se u bilo kom vidu bave sa mobilizacijom i rasporedom obveznika, moraju svoj posao obavljati sa najvećom savesnošću.

Pretpostavljeni organi i štabovi vodiče najstrožiju kontrolu nad radom potčinjenih mobilizacijskih organa i za svaki

propust, nesavesnost u radu, lakomisleno otpravljanje poslova, pozivati na najstrožiju odgovornost i kažnjavati.

Ne sme se više dešavati da radi izloženih propusta i grešaka trpi ne samo ugled naše vojske, nego i celokupna organizacija i popuna naših vojnih jedinica.

Po ovome naređenju strogo se u svemu pridržavati, dok ne izađe uredba o regrutovanju i mobilizaciji, kojom će se detaljnije regulisati sva napred navedena pitanja.

Ovo naređenje saopštiti svim nadležnim organima, radi znanja i upravljanja.

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Maršal Jugoslavije,
TITO

M.P.

BR. 78

**PREDLOG VELJKA VLAHOVICA OD 1. FEBRUARA 1945.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ ZA UKIDANJE RADA RA-
DIO-STANICE »SLOBODNE JUGOSLAVIJE«¹**

Za C.K. K.P.J.

Predlog za likvidaciju rada »Sl.[obodne] Jugoslavije«.²

U vezi sa sadašnjom situacijom predlažem da »Sl. Jugoslavl-
vija« obustavi rad iz sledećih razloga:

1.) Beogradska radio stanica pokriva prilično veliku teri-
toriju. Noću se čuje dosta dobro i u Moskvi. 2.) Uskoro treba
da otpočne sa radom i nova kratkotalasna stanica u Beogradu.
3.) Posle provođenja u život sporazuma »Tito — Subašić«, pre-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 7434—2.

² Radio-stanica »Slobodna Jugoslavija«, pod rukovodstvom Veljka Vlahovića, počela je sa emisijama iz SSSR-a 11. novembra 1941. Bila je snažno glasilo, između ostalog, i za saopštavanje istine slobodoljubivom svetu o borbi naroda i narodnosti Jugoslavije protiv fašističkih okupa-

ma mome mišljenju, »SI. Jug.« ne može više da bude zvanična radio stanica Oslobođilačkog pokreta, i najzad 4.) aparat koji radi u »SI. Jug.«, ne može da obezbedi normalan rad stanice i solidniju kakvoću emisija, jer je doveden do minimuma.

Zbog toga predlažem, da se do kraja februara obustavi rad i da se aparat razdeli na sledeći način:

Za zemlju: Đurđev Dragutin, Preželj Marija, Maslova Paulina, Gorski, Džuvalekovski.³

Da se na rad u sloven. redakciju moskovske radio stanice prebaci Cigulin Anton, kao redaktor mesto Kolješe (Sartorija), koji treba da putuje u Jugoslaviju.

Ranku Stipanović, poslati da se leči, a posle lečenja uputiti da se uči. U isto vreme ona bi mogla raditi kao pomoćni spiker moskovske radio stanice.

Ako C.K. smatra da su od izvesne koristi emisije »SI. Jugoslavija« na inostranim jezicima, ove se emisije mogu zadržati, dok se ne otpočne sa takvim emisijama u Beogradu. Za obezbeđenje ovih emisija postoji odgovarajući personal.

Isto tako, treba rešiti pitanje, da li da se nastavi i dalje sa telegrafskim **slanjem materijala »Tanjuga«**, ako »SI. Jug.« obustavi rad, jer se ovi materijali prevode na ruski jezik i informišu rukovodeće sovjetske drugove o događajima u našoj zemlji, a takođe ih iskorištava štampa. Ako se taj materijal bude slao i u buduću, onda treba zadržati jednog prevodioca (ili **Gorskog, ili Mariju Preželj**).

1. februara 1945.

V.⁴ Vlahović

tora i domaćih izdajnika: ustaša, četnika, belogardejaca, nedićevaca i dr.

Inače, Radio-stanica Beograd počela je sa redovnim emisijama 10. novembra 1944.

³ Tačno ime i prezime mu je: Ilija Džuvalekovski. Danas je poznati makedonski pozorišni i filmski umetnik u Skoplju.

⁴ Valjko. Umro je 7. marta 1975. posle duže i teške bolesti, nekoliko dana posle operacije u Švajcarskoj. Studirao je na Tehničkom fakultetu u Beogradu i Pragu, a diplomirao u Moskvi. Rano se uključio u napredni studentski pokret i postao je član KPJ 1935. Učestvovao je u građanskom ratu u Španiji, gde je bio na dužnosti pomoćnika načelnika za kadrove Balkanske internacionale i jedno vreme urednik lista »Dimitrovac«. Za vreme rata organizovao je u Moskvi Radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija« i preko nje širio istinu o borbi naših naroda na čelu sa KPJ i Josipom Brozom Titom. Proglašen je, 27. septembra 1953, za narodnog heroja (*Zbornik narodnih heroja Jugoslavije*, str. 835).

BR. 79

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
2. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA NA
PRAVCU VLASENICA — DRINJAČA — ZVORNIK — VLA-
SENICA¹**

DDD

ŠTABU II ARMIJE

1. Hitno nas izvestite o situaciji.
2. Od napada na Bijeljину odustati i tamo ostaviti toliko snaga koje mogu sprečiti svaki ispad tamošnje neprijateljske posade.²
3. Odmah ispitajte uslove za koncentričan napad na neprijateljsku grupaciju južno od Zvornika u cilju njenog potpunog uništenja i likvidacije, otsecajući je prethodno na sektoru Drinjača — Nova Kasaba — Vlasenica, kuda se snabdeva hranom i municijom.
Ovakav vaš protivnapad zahteva grupisanje vaših jačih snaga.
Istovremeno, morate obratiti naročitu pažnju na zaštitu tuzlanskog bazena od zapada i sjevera, tj. od pravca Doboja i Brčkog, pošto je taj prostor, naročito u ovoj situaciji od životne važnosti za vašu armiju. Po našem mišljenju treba takođe biti ofanzivan zapadno i severozapadno od Tuzle kako bi na taj način preduhitrili neprijatelja u preduzimanju eventualnih njegovih ofanzivnih pokušaja prema Tuzli.
4. Za dalje borbe sa neprijateljskom grupom južno od Zvornika iskoristite artiljeriju na desnoj obali Drine. Ako neprijatelj i uspe da uđe u Zvornik treba ga prikovati koncentričnim udarcima sa obe strane Drine, odvajajući ga prvenstveno od Drinjače, koju bi trebalo, po našem mišljenju, što pre zauzeti.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—1, k. 41.

² Štab 2. armije 3. februara 1945. obavestio je depešom Vrhovnog komandanta NOV i POJ da nisu stigli da obustave noćni napad na Bijeljину 2. februara 1945; da su borbe bile oštre; da su jedinice Armije upale u severni deo grada, ali da se nisu mogle održati (AVII, reg. br. 6—97/4, k. 274).

O tome vidi i tom IV, knj. 32, dok. br. 124.

5. Odmah nam javite vaše namere i plan šta ćete preduzeti.³

2. februar 1945.

TITO s.r.

BR. 80

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 2. FEBRUARA 1945. STABU 2. ARMIJE ZA UNIŠTENJE NE- PRIJATELJSKE GRUPACIJE JUŽNO OD ZVORNIKA¹

DDD. Trebate učiniti krajnje napore sa grupisanim snagama za uništenje neprijateljske grupacije južno od Zvornika.² Imajte u vidu da je situacija neprijatelja teža nego vaša, sada se radi ko će više izdržati u takvoj teškoj borbi. Po našem mišljenju vi imate uslova da izdržite duže od neprijatelja i da ga zaista nabacite na Drinu i izložite potpunom uništenju.

61 — 81

2. II 1945.

³ Plan dejstava dostavio je depešom Štab 2. armije istoga dana, tj. 2. februara 1945. Prema tome planu Bijeljini bi napadala i držala u blokadi 28. NOU divizija, dok bi na pracu Vlasenica — Drinjača bile angažovane 17, 25, 27, 38. i 45. NOU divizija. Dve brigade 45. NOU divizije bile bi prebačene u Posavinu radi ojačanja fronta Brčko — Gračanica, a ostale snage zatvarale bi pravac Zvornik — Vlasenica (AVII, reg. br. 6—96/4, k. 274).

U vezi s tim planom Štaba 2. armije vidi dok. br. 82.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—5/2, k. 41.

² Reč je o opkoljenoj nemačkoj 22. pešadijskoj diviziji. Opširnije o tome: dok. br. 95 i 114; Friedrich-August von Metzsch, n.d., str. 82—3; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 93-4.

BR. 81

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 3. FEBRUARA 1945. UPUĆENO JOVANU VESELINOVU
SEKRETARU PK KPJ ZA VOJVODINU O UKIDANJU VOJ-
NE UPRAVE ZA BANAT, BAČKU I BARANJU I FORMIRA-
NJU KORPUSNE VOJNE OBLASTI ZA VOJVODINU¹**

Grupa: 91.d.d.d.

3/II. 45.

Za druga Veselinova:² Vojna uprava će se ukinuti.³ Ume-
sto nje formiraće se Korpusna vojna oblast za Vojvodinu koja
će biti neposredno pod Vrhovnim štabom. Korpusna vojna ob-
last imaće kao osnovni zadatak organizaciju i učvršćenje voj-
no-pozadinske vlasti, unutrašnje obezbeđenje oblasti, vršenje
svih pozadinskih službi za pomoć i snabdevanje jedinica na
frontu, mobilizaciju, pograničnu stražu i sve ostalo što spada
u nadležnost jedne korpusne oblasti sa samostalnijom ulogom.
Predložite odmah za Komandu Korpusne vojne oblasti koman-
danta, komesara i načelnika štaba. Radi vašeg naročitog za-
datka i samostalnije uloge imaćete sledeće oteke: Ekonomski,
Saobraćajni, Mobilizacijski, Sanitetski, Propagandni, Obaveš-
tajni, Personalni, Građevinski, Tehnički, **za** naoružanje, Vete-
rinarski, Otek za zaštitu naroda i Oblasni vojni sud. Hitno od-
govorite Tito.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, mikrofilm Vojvodina, r. 1, s. 39—40.

² Reč je o Jovanu Veselinovu, sekretaru Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu.

³ Odnosi se na Vojnu upravu za Banat, Bačku i Baranju (nazivali su je i Vojna uprava za Vojvodinu), koja je ukinuta naređenjem Vrhovnog komandanta NOVJ od 27. januara 1945 (*Borba* od 3. februara 1945).

Inače, Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju formirana je po naređenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ 17. oktobra 1944 (*Sabrana djela Josipa Broza Tita*, tom 24, str. 96).

BR. 82

**SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. FEBRUARA 1945. S PLANOM DEJSTAVA 2. ARMIJE
NOVJ¹**

3. II. 45

DDD. S vašim planom za operacije slažemo se. Nastojte da ga što pre provedete u djelo.²

Tito

66 — 22

BR. 83

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 4. FEB-
RUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA OSLOBOĐENJE BEO-
GRADSKOG BATALJONA OZNE ZA IZVRŠENJE SPECI-
JALNOG ZADATKA, KAO I OBAVEŠTENJE O DEJSTVIMA
2. KORPUSA NOVJ¹**

4. II. 45

O javljenim borbama na sektoru Višegrad — Sarajevo, radi se o borbama Drugog korpusa kod Višegrada i kod Trnova. Na sektoru Višegrada su jedinice 37. divizije. Treća divizija je na sektoru Ilovica — Trnovo — Hranjen.² Delovi obeju divizija nalaze se na sektoru Goražda, gde Nemci imaju jaku posadu.

67 — 72

Kako ste uopšte mogli da nam zadržite i upotrebite Beogradski bat. OZNE, koji ima specijalan zadatak.³ Bat. odmah oslobodite jer nije pod vašom komandom ni komandom III korpusa i mora da radi potpuno samostalno.

69 — 56

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—5/2, k. 41.

² Bliže o tome planu vidi dok. br. 79.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—5/2, k. 41.

² Opširnije o tim dejstvima 2. korpusa: tom IV, knj. 33, dok. br. 16, 18, 22, 152 i 155.

³ Redakcija nije mogla da ustanovi o kakvom je specijalnom zadatku reč.

BR. 84

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. FEBRUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVE-
NIJE O ZABRANI SLANJA PREKOMORSKIH BRIGADA U
SLOVENIJU¹**

5. II. 45

Vama se već odgovorilo da prekomorske brigade ne možete dobiti² jer imamo namjeru stvoriti u Dalmaciji slovenačku diviziju³ i dobro je naoružati. Zbog situacije koja će skoro nastati kod vas vi ne smijete imati tamo velike snage. Kad bude vrijeme mi ćemo stvoriti armiju⁴ koja će operisati u pravcu Gorskog Kotara i dalje na zapad.

Tito

BR. 85

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA ZA ANGAŽOVA-
NJE 29. NOU DIVIZIJE U REJONU MOSTARA¹**

Štabu II korpusa

Vašu Dvadeset devetu diviziju treba celu orijentisati ka Mostaru, koja će zajedno sa jedinicama Osmog korpusa, koje operišu sa zapadne strane Neretve, pristupiti likvidaciji svih neprijateljskih uporišta oko Mostara kao i samoga Mostara.²

¹ Original depeše (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—4/2, k. 30.

² Ovo je odgovor maršala Tita na depešu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 5. februara 1945. Bliže o njoj vidi AVII, reg. br. 2—31/1, k. 29. O tim brigadama vidi i dok. br. 18.

³ Zbog razvoja situacije nije formirana ni jedna slovenačka divizija u Dalmaciji. O tome vidi dok. br. 110.

⁴ Drugog marta 1945. formirana je 4. armija JA i u njen sastav, pored jedinica 8. korpusa, ušle su i jedinice 7. i 11. korpusa (dok. br. 141).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—6/1, k. 49.

² Vidi dok. br. 86.

Sve ove operacije trebate temeljito pripremiti sa Štabom Osmog korpusa. Izvestite o preduzetom.³

5 februara 1945

BR. 86

AVIZO-NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA ZA LIKVIDACIJU SVIH NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA U REJONU MOSTARA¹

5. II. 45

VIII Korpus

Jače vaše snage trebate odmah orijentisati prema Mostaru, koje će zajedno sa Dvadeset devetom divizijom pristupiti likvidaciji svih neprijateljskih uporišta u reonu Mostara. Ove operacije trebate temeljito i detaljno pripremiti zajedno sa štabom Dvadeset devete divizije, a potom pristupiti njihovom izvođenju. Imajte u vidu da Nemci izvlače svoje snage na sever iz reona Mostara, za to trebate brzo raditi. Izvestite o preduzetom.²

92 — 90

³ Stab 2. korpusa NOVJ obavestio je o tome 7. februara 1945. Vrhovni štab NOV i POJ sledećom depešom:

»•Poslije oslobođenja Čapljine i Ljubuškog, angažovali smo glavninu 29. divizije prema neprijateljskim uporištima južno i jugoistočno od Mostara u cilju sadejstva jedinicama VIII korpusa koje napadaju pravcem Široki Brijeg — Mostar. Šegrt je prethodno imao sastanak sa Drapšinom i dogovorili su se o sadejstvu.

29. divizija dijelom je angažovana prema Nevesinju i Konjicu.

Sa VIII korpusom smo u radio-vezi.« (AVII, reg. br. 11—78/1, k. 396).

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—21/1, k. 53.

² Stab 8. korpusa NOVJ, u vezi sa navedenim naređenjem, preduzeo je 6. februara mostarsku operaciju napadom na okolna uporišta, s težištem da ovlada Širokim Brijegom, kao glavnim neprijateljskim bastionom u organizaciji odbrane Mostara.

Borbe, koje su se potom zametnule, bile su vrlo teške i ogorčene, često prsa u prsa, a naročito u Širokom Brijegu, gde se osvajala zgrada po zgrada.

Ta dejstva jedinica 8. korpusa NOVJ i 29. NOU divizije krunisani su uspehom — 14. februara oslobođen je Mostar, glavni grad Hercegovine, kao i skoro sva mesta u njegovom rejonu i u dolini Neretve.

Opširnije o tome: dok. br. 72 i 102; tom IV, knj. 33, dok. br. 136; tom V, knj. 38, dok. br. 32; AVII, reg. br. 3—2, k. 53: depeše Štaba 8. korpusa NOVJ od 7. do 18. februara 1945; Franz Schraml, n.d., str. 116—121; Persy Ernst Schramm, n.d., knj. 2, str. 1086, 1089, 1092 i 1094.

BR. 87

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA O UPOTREBI 5.
PREKOMORSKE BRIGADE¹**

Štabu VIII korpusa

Prekomorska brigada formirana od Slovenaca ostaje za sada u Dalmaciji pod vašom neposrednom komandom. Vaš je zadatak da ovu brigadu naoružate, opremite i stručno obučite. Uopšte da je pripremite što bolje za borbene zadatke. Posle završene obuke brigada će biti upućena u Sloveniju po naknadno našem naređenju. Brigadu za sada ne upotrebljavati u operacijama.²

5 februara 1945

BR. 88

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. FEBRUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE O RAZREŠENJU SA
DUŽNOSTI NAČELNIKA ŠTABA 1. ARMIJE PUKOVNIKA
SAVA DRLJEVICA RADI ODLASKA NA NOVU DUŽNOST¹**

Odmah razrešite dosadašnje dužnosti i uputite u ovaj štab pukovnika Savu Drljevića.² Za načelnika vašeg štaba biće postavljen drugi.³

14—35.

Tito

6. II. 45.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—1, k. 53.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 18 i 144.

³ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—4/3, k. 40.

² Pukovnik Savo Drljević postavljen je 8. februara 1945. za komandanta Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju i ujedno za komandanta Vojne uprave istoimene oblasti (dok. 96 i 97).

¹ Postavljen je general-major Milutin Morača, dotadašnji komandant 5. NOU divizije.

BR. 89

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 6. FEBRUARA 1945. STABU 2. ARMIJE O IZDATIM NAREĐENJIMA 6. BRIGADI 2. PROLETERSKE I 22. DIVIZIJI ZA DEJSTVA NA ODSEKU MALI ZVORNIK — LJUBOVIJA I U REJONU LOZNICE¹

194 — 20

6. II. 45

DDD. 1) Naredili smo Dvadeset drugoj div. da se grupiše na prostoriju Mali Zvornik — Ljubovija sa zadatkom odbrane Drine na tom sektoru i sprečavanja saobraćaja neprijatelju na cesti Drinjača — Zvornik.²

2) Naredili smo Šestoj brigadi Druge div. da se postavi u reonu Loznice sa zadatkom da čuva desnu obalu severno od Malog Zvornika.

3) Sve te jedinice na desnoj obali pod komandom Popivode.³

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—6/2, k. 41.

² Stab 2. armije izvestio je 8. februara 1945. Vrhovni štab NOV i POJ da veza s Štabom 22. divizije slabo funkcioniše (AVII, reg. br. 6—101/4 i 6—105/4, k. 274).

Bliže o dejstvima 22. divizije na tome sektoru: tom IV, knj. 33, dok. br. 27, 37 i 104.

³ Ime mu je Pero. Tada je bio komandant 22. divizije.

BR. 90

**PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 6. FEBRUARA
1945. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O
FORMIRANJU PARTIJSKOG KOMITETA U MORNARICI
NOVJ¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi

Šaljemo Vam primerak našeg cirkularnog pisma u vezi sa reorganizacijom divizijskih komiteta.² (Možda ste ga već dobili od CK KPH).

Mi smo mišljenja da treba u Mornarici formirati partijski komitet na principu divizijskih komiteta, s tom razlikom što ga treba pojačati, s obzirom na veliku udaljenost pojedinih mornaričkih jedinica i s obzirom na perspektivu razvoja i porasta Mornarice.

Sastav Mornaričkog partijskog komiteta: sekretar — pomoćnik komesara Mornarice, koji se bavi isključivo partijskim radom, politkomesar Mornarice, jedan jači skojevski rukovodilac, dva partijska rukovodioca (koji dobro poznaju rad po svim linijama), svi pomoćnici komesara zona i sekretar partijske organizacije kod Štaba Mornarice.

Prvih pet drugova čine sekretarijat Mornaričkog partijskog komiteta.

Na sjednici Komiteta mogu, ponekad, prisustvovati komesari zona i načelnik Propagandnog odeljenja Mornarice.

Treći, četvrti i peti član sekretarijata moraju biti i vojnički raspoređeni, ali je najpogodnije da budu u Propagandnom i Personalnom odeljenju, s tim da im se tamo ne dodeljuje posao koji bi ih ometao u vršenju dužnosti članova sekretarijata.

Dostavite nam telefonski predlog za Komitet, sa kratkim podacima.

Mornarički partijski komitet vezan je direktno za CK KPJ i njemu podnosi izveštaj o svom radu, no istovremeno konsultovaće se sa Vama po svim pitanjima.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu CK SKJ, Fond CK KPJ, reg. br. 1945/28.

² Odnosi se na direktivno pismo CK KPJ od 14. januara 1945 (dok. br. 27).

Posle ove reorganizacije politodjeli prestaju da funkcionišu.

Nama su jako potrebni kadrovi, te nam zbog toga pošaljite odmah drugove koji su bili u politodjelima vaših divizija, a koji nijesu reorganizacijom divizijskih komiteta uzeti u obzir za pomoćnike komesara divizije (Đuro Bošković³, Đoko Vučkicević, Veco Radičević, Milutin Nikolić, Blažo Jovanović).

S drugarskim pozdravom

SMET FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6 februar 1945 godine

ZA CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

BR. 91

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 7. FEBRUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE ZA PREDUZIMANJE MERA U ODNOSU NA ČLANOVE SAVEZNIČKIH VOJNIH MISIJA¹

7. 2. 45. Šef Engleske vojne misije gen. Maklen uložio je kod nas protest protiv vašeg postupka sa Dr. Rodgersom i sa engleskim oficirima u 9. korpusu kojima se preti ubistvom ako ne odu, a jedan podoficir je poginuo sumnjivom smrću. Rodgersu se otvaraju pisma itd. Rešili da ga povuku iz Slovenije jer je strašno razočaran u naš pokret zbog takvog postupka.

Izgleda mi da vi tamo dozvoljavate ovakve greške koje mogu prouzrokovati i međunarodne zaplete od ogromne štete po nas. Preduzmite sve mere protiv toga jer se bojimo da su posredi provokacije.² Tito.

³ Narodni heroj. Poginuo 1. maja 1945. u Beogradu, u borbi protiv preostalih neprijatelja.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG. k. 41, f. 3.

² Glavni štab NOV i PO Slovenije odgovorio je Vrhovnom komandantu NOV i POJ maršalu Titu na ovo upozorenje jednom depešom 8.

BR. 92

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA NAPAD NA NE-
PRIJATELJA KOD ZVORNIKA¹**

DDD

ŠTABU II ARMIJE

Trebate preduhitriti Nemce sa vašim opštim protivnapadom. U protivnom oni će Vam preoteti inicijativu — i poremetiti Vaš plan operacija.²

7 februara 1945.
19.00 sati

februara 1945. U njoj je uglavnom opovrgao optužbe u odnosu na dr Rodžersa, kao i pogibiju jednog savezničkog podoficira. Glavni štab je tom prilikom izvestio Vrhovnog komandanta da se zategnuti odnosi sa dr Rodžersom protežu još od avgusta 1944. zbog njegovih grubih odnosa prema lekarima Glavnog štaba, ne pridržavanju odgovarajućih načela discipline, konspiracije i metoda u lečenju, kao i ne ukazivanju pomoći u lekovima i drugim medikamentima i pored većih rezervi kojima je raspolagao. Glavni štab je, takođe, izvestio da su svi ti nesporazumi rešeni s pukovnikom Murom, šefom engleske misije pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije i da je čak i politički komesar Glavnog štaba Boris Kidrič potpisao i jedan pismeni sporazum s pukovnikom Murom 22. januara 1945, kojim su regulisani odnosi sa dr Rodžersom, šefom savezničke bolnice, na obostrano zadovoljstvo. Pored toga, Glavni štab je kategorički odbio ma kakve insinuacije u vezi sa smrću savezničkog podoficira i smatrao je da Vrhovnom komandantu iznese sumnju da su sve to provokacije, smišljeno uperene protiv Glavnog štaba, pa je u vezi s tim zamolio maršala Tita da ga redovno izveštava o njihovim žalbama (AIZDG, k. 41, f. II).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—4/1, k. 41.

² Bliže o izvršenju toga zadatka vidi dok. br. 95.

BR. 93

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. FEBRUARA 1945. ŠTABU 22. UDARNE DIVIZIJE ZA ZA-
TVARANJE KOMUNIKACIJE DRINJAČA — ZVORNIK¹**

DDD. — Ne smijete dozvoliti neprijatelju da upotrebi cestu Drinjača — Zvornik. Ta cesta ima biti pod najjačom vašom vatrom.²

13—32.

DDD. — Postoji verovatnoća da neprijatelj pokuša preći Drinu na sektoru Drinjača — Zvornik u cilju obrazovanja mostobrana na desnoj obali na tom sektoru,³ radi oslobodenja ceste Drinjača — Zvornik od vašeg pritiska. Obratite na ovaj sektor naročitu pažnju i budite krajnje oprezni. Vaš štab treba da bude prema sredini toga sektora u selu Donja Trešnica.

14—91.

Tito s.r.

7. II. 45

BR. 94

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. FEBRUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA UPUĆIVANJE
IZ NJENOG SASTAVA 2. PROLETERSKE DIVIZIJE NA
PROSTOR BOGATIC — ŠABAC¹**

I Armija

DDD. Odmah uputite Drugu diviziju na prostor Šabac — Bogatić, gdje će dobiti novi zadatak.² Divizija da se prebaci kod Sremske Mitrovice ili kod Šapca. Ovo uradite najhitnije.³

20 — 45

Tito

8. II. 45.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—4, k. 54.

² Na toj komunikaciji do 7. februara 1945. dejstvovala je i 45. divizija (tom IV, knj. 33, dok. br. 40), a potom je upućena da čisti planinu Ozren od četnika (tom IV, knj. 33, dok br. 46).

³ O dejstvima na tome sektoru vidi i dok br. 95.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—5/3, k. 40.

BR. 95

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA PRELAZAK U
OPŠTI NAPAD NA OPKOLJENU NEPRIJATELJSKU GRU-
PACIJU KOD ZVORNIKA'**

77 — 68

8. II. 45

II A r m i j a

1. Skoro ništa nas ne izveštavate o razvoju situacije. Više saznajemo o situaciji kod vas od vaših susjeda nego od vašeg štaba.

Ne znamo raspored vaših snaga za opšti protivnapad.²

Nejasno nam je zašto napadate sa četiri brigade, umesto četiri divizije, kako je bilo planom predviđeno.

2. Javite zašto se toliko zakasnilo sa protivnapadom.

78 — 82

DDD. 1. Neprijatelj je prešao Drinu kod sela Budišića u jačini 300 — 400 vojnika.³ Situacija neminovno zahtijeva da otpočnete sa protivnapadom. Vjerovatno da će neprijatelj pokušati da i na drugim mjestima između Zvornika i Drinjače izvrši prelaz u cilju odbacivanja dvadeset druge divizije kod Drine i stvoriti mostobran za slobodan prolaz cestom Drinjača — Zvornik.

2. Artiljerija na desnoj obali Drine da bude pod komandom Štaba 22 divizije.

79 — 108

² Druga proleterska divizija nalazila se privremeno pod komandom Štaba 1. armije od 17. januara 1945 (dok. br. 34).

³ Štab 1. armije, čim je primio ovo naređenje Vrhovnog komandanta, odmah je naredio Štabu 2. proleterske divizije da se iz rejona Ilok — Neštin, gde se nalazila od 1. februara u rezervi Armije i na preoružavanju, uputi pravcem Erdevik — Calma — Sremska Mitrovica, gde je trebalo da se prebaci preko Save.

Divizija se sa svojim jedinicama prebacila do 12. februara, odakle je, delom peške a delom železnicom, od Sapca do Koviljače, upućena na front na Drini, gde je od Vrhovnog štaba dobila zadatak da brani deo fronta, odnosno da obezbeđuje desnu obalu Drine od Koviljače do ušća. Opširnije o tome: tom I, knj. 18, dok. br. 70 i 89.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—6/2, k. 41.

² AVII, reg. br. 6—105/4, k. 274; izveštaj Štaba 2. armije NOVJ o rasporedu potčinjenih jedinica.

³ AVII, reg. br. 6—109/4, k. 274.

To što se događa na vašem odsjeku fronta ispod svake je kritike. Imate šestostruku brojčanu nadmoćnost, imate mnogo više artiljerije i odlične terenske mogućnosti odbrane, a Nemci vam predoše čak i Drinu. Sta radite i zašto ovakva aljkavost i nemoćnost?⁴

Tražim odmah da pređete u opšti napad.⁵
80 — 74

BR. 96

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 8. FEBRUARA 1945. O POSTAVLJENJIMA U OPERATIVNOM STABU ZA KOSOVO I METOHIJU I U 52. DIVIZIJI NOVJ¹

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br.: 40
8 februara 1945. godine

Po ukazanoj službenoj potrebi,

P O S T A V L J A M :

1. — U OPERATIVNI STAB ZA KOSOVO I METOHIJU²:
 - Za komandanta pukovnika Savu Drljevića do sada načelnika Štaba I Armije NOV Jugoslavije;
 - Za zamenika komandanta pukovnika Fadila Hodžu;
 - Za političkog komesara potpukovnika Đuru Medenića;

⁴ U depeši od 9. februara 1945. Stab 2. armije NOVJ izvestio je Vrhovnog komandanta NOVJ o razlozima zakašnjenja jedinica 2. armije u protivnapad (AVII, reg. br. 6—106/4, 6—106/7 i 6—106/8, k. 274).
0 rezultatima protivnapada, koji je uspeo, vidi tom IV, knj. 33, dok. br. 64; AVII, reg. br. 6—108/4, k. 274.

⁵ Prema depeši br. 49 Štaba 2. armije, od 9. februara, protivnapad je počeo ujutro u tri časa (AVII, reg. br. 6—108/4, k. 274).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—5, k. 25A.

— Za načelnika Štaba potpukovnika Dukljana Vukotića, do sada zamenika komandanta 46. divizije NOV Jugoslavije.

2. — u STAB KOSOVSKE DIVIZIJE³:

— Za komandanta pukovnika Brajović Petra;
— Za političkog komesara Vukotića Acu;
— Za pomoćnika političkog komesara potpukovnika Blažu Markovića;
— Za načelnika Štaba majora Mrđenovića Stanka.

3. — Operativni Stab za Kosovo i Metohiju biće pod neposrednom komandom Vrhovnog Štaba.

Ovaj raspored izvršite odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Maršal Jugoslavije,
TITO

M.P.

DOSTAVLJENO:

— Operativnom Stabu za Kosovo i Metohiju;
— Glavnom Stabu NOV I PO Srbije;
— Komandantu pozadine PNO i
— Personalnom odeljenju PNO.

² Vidi dok. br. 97 i 98.

³ Odnosi se na 52. diviziju NOVJ u čiji su sastav ušle 1, 2. i 4. udarna kosovsko-metohijska NO brigada.

ВЕРХОВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОЈ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. Нов. Врх: 301
8. фебруара 1945. године

По уваженој службеној потреби,

П О С Т А В Л А М :

1.- У ОПЕРАТИВНИ ШТАБ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ:

- За команданта пуковника Саву Драговића до сада
начелника Штаба I Армије НОВ Југославије;
- За заменика команданта пуковника Задина Хову;
- За политичног комесара потпуковника Буру Медени-
цу;
- За начелника Штаба потпуковника Дукаана Вукоти-
ћа, до сада заменика команданта 46 дивизије НОВ Југославије.

2.- У ШТАБ КОСОВСКЕ ДИВИЗИЈЕ:

- За команданта пуковника Брајовића Петра;
- За политичног комесара Вукотића Ану;
- За помоћника политичног комесара потпуковника Влаву
Марковића;
- За начелника Штаба мајора Мрћеновића Станка

3.- Оперативни Штаб за Косово и Метохију биће под непо-
средном командом Врховног Штаба.

Овај распоред извршити одмах.

СМРТ ЗАПРЕМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

ВЕРХОВНИ КОМАНДАНТ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОЈ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ
Маршал Југославије,

ДОСТАВИТИ:

- Оперативном Штабу за Косово и Метохију;
- Главном Штабу НОВ и ПО Србије;
- Команданту позадине ПНО и
- Персоналном одељку ПНО.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. FEBRUARA 1945. ZA FORMIRANJE VOJNE UPRAVE I
VOJNE OBLASTI KOSOVA I METOHIJE¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE**
Str. Pov. Br. 31
8. februar 1945 god.

Po ukazanoj potrebi,

N A R E Đ U J E M :

1. Da se u Kosovu i Metohiji zavede i uspostavi Vojna uprava, koja će biti organ vojno-državne vlasti u pomenutoj oblasti.

2. Za komandanta vojne uprave Kosova i Metohije postavljam pukovnika Sava Drljevića, komandanta Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju.²

Za političkog komesara postavljam pukovnika Đura Medenicu,³ političkog komesara Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju.

Pukovnik Savo Drljević i potpukovnik Đuro Medenica vršiće ovu dužnost uz svoju redovnu dužnost u Operativnom štabu.

3. Za komandanta Vojne oblasti Kosova i Metohije postavljam p.pukovnika Nikolu Božanića.

Komanda vojne oblasti je neposredno potčinjeni organ Vojnoj upravi, odnosno Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**VRHOVNI KOMANDANT
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE**
Maršal Jugoslavije,
M.P. **TITO**

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 17—9, k. 25-A

² i ³ Vidi dok. br. 96.

DOSTAVLJENO:

- Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju,
- Glavnom štabu za Srbiju,
- Komandi pozadine PNO,
- Personalnom odeljenju PNO.⁴

BR. 98

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. FEBRUARA 1945. OPERATIVNOM STABU ZA KOSOVO
I METOHIJU O POTCINJAVANJU I FORMIRANJU JEDI-
NICA¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br. 32
8 februara 1945 g.

Po ukazanoj službenoj potrebi,

N A R E Đ U J E M :

1. Pod neposrednu komandu Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju² potpadaju kao organske jedinice Štaba:
 - Kosovska divizija,³
 - Crnogorska operativna grupa od dve brigade,⁴
 - 46. srpska divizija.

⁴ Naređenje dostavljeno Personalnom odeljenju Povereništva za narodnu odbranu NKOJ-e nalazi se uz ovaj dokumenat i zavedeno je u delovodni protokol 11. februara 1945. pod brojem 206.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—4, k. 1411.

² Vidi dok. br. 97.

³ Odnosi se na 52. diviziju NOVJ (dok. br. 96).

⁴ Reč je o Operativnoj grupi brigada, formiranoj 1. februara 1945. godine i u čiji sastav su ušle 3. i 5. kosovsko-metohijska NO brigada,.

2. Operativni štab Kosova i Metohije pojačaće Crnogorsku operativnu grupu sa jednom brigadom sa Kosova i Metohije i formirati diviziju.⁵ Na taj način Operativni štab Kosova i Metohije imaće tri divizije, koje treba da broje ukupno do 30.000 boraca.

3. U divizijama sprovesti organizaciju i formaciju rodova vojske i pomoćnih trupa po našim poslednjim direktivama i uputstvima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Maršal Jugoslavije,
TITO

M.P.

DOSTAVLJENO:

- Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju,
- Glavnom štabu za Srbiju,
- Komandantu pozadine PNO,
- Personalnom odeljenju PNO.

1. bokeljska i 6. crnogorska NOU brigada (AVII, reg. br. 11—2/5 i 11—4, k 1412).

Vrhovni štab je, zbog ovih crnogorskih jedinica: 1. bokeljske i 6. crnogorske NOU brigade, nazivao i celu grupu: Crnogorska operativna grupa.

⁵ Ta divizija nije formirana, već je Operativna grupa brigada dejstvovala do kraja rata, čisteći Kosovo i Metohiju od narodnih neprijatelja — balista.

BR. 99

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 8.
FEBRUARA 1945. O POSTAVLJENJU RUKOVODILACA U
OPERATIVNOJ GRUPI BRIGADA NA KOSMETU¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE**
Str. Pov. 35
8 februar 1945 god.

Po ukazanoj potrebi,

P O S T A V L J A M :

1. Za komandanta grupe brigada NOVJ potpukovnika Veljka Zičića, do sada na službi u Štabu II udarnog korpusa NOVJ.

2. Za političkog komesara grupe brigada NOVJ Vukalicu Milutinovića.

3. Za pomoćnika komesara Dušana Vukovića.

Ovaj raspored izvršiti odmah.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**VRHOVNI KOMANDANT
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE**
Maršal Jugoslavije,
TITO

M.P.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 32—9, k. 25-A.

² Ova naredba Vrhovnog komandanta nije sprovedena odmah, što se vidi iz depeše Štaba 2. korpusa, upućene 17. februara 1945. Vrhovnom štabu, u kojoj izveštava da Operativni štab Grupe crnogorskih brigada čine komandant 6. crnogorske i politički komesar 1. bokeljske brigade (AVII, reg. br. 3—50/1, k. 49).

Istoga dana Stab 2. korpusa dostavio je i drugu depešu Vrhovnom štabu, u kojoj je stajalo: »Iz Kosmeta traže da uputimo načelnika našeg Štaba Veljka Zičića. Mi u tom pogledu od vas nemamo još naređenje« (AVII, reg. br. 3—51/1, k. 49).

Do tog zakašnjenja o postavljenju rukovodilaca u Operativnoj grupi brigada je najverovatnije došlo zbog toga što je ova naredba upućena redovnom poštom, dok Stab 2. korpusa uopšte o tome nije bio radiogramski obavešten.

DOSTAVLJENO:

- Stabu 44. divizije NOVJ,
- Stabu II korpusa NOVJ,
- Personalnom odeljenju PNO,
- Operativnom štabu za Kosmet.

BR. 100

**RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 8.
FEBRUARA 1945. O DEJSTVIMA NA JUGOSLOVENSKOM
RATIŠTU¹**

RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
za 8. februar 1945 godine

Na frontu u Podravini, dobivši jaka pojačanja neprijatelj je preduzeo protiv-napad na celom frontu. U teškim borbama odbijeni su svi napadi neprijatelja. Naročito žestoke borbe vode se na području Grubišnog Polja.²

Na frontu u Slavoniji, borbe traju nesmanjenom žestinom. Na pravcu ka Podravskoj Slatini neprijatelj je napredovao, proširujući napadni front u jugozapadnom pravcu prema Sl. Požegi. Neprijatelj trpi teške gubitke.³ U današnjim borbama izbačeno je iz stroja preko 500 neprijateljskih vojnika i oficira.

Na području Drinjača — Vlasenica, radi zauzimanja pogodnijeg rasporeda, naše trupe napustile su Drinjaču.⁴ Od jutros su ponovo otpočele žestoke borbe na ovom području.

Na području Bijeljine odbijen je ispad neprijatelja iz Bijeljine prema severu.

Na području Brčkog naše trupe izvršile su napad na jednom oteku fronta. Neprijatelj je imao 60 mrtvih.

U dolini Bosne produžavaju se borbe sa jakim nemačkim snagama. Na području Doboja uništena je jedna grupa ustaša.

Na području Mostara naše trupe i dalje napreduju.⁵

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—8/1, k 22.² i ³ Bliže o tim dejstvima, koje su Nemci preduzeli za likvidaciju Virovitičkog mostobrana, vidi dok. br. 102.

⁴ Potpuniije o borbama na području Drinjača — Vlasenica, koje su u to vreme vodili delovi 2. armije NOVJ i 3. korpusa NOVJ, vidi: tom IV, knj. 33, dok br. 37 i 43.

⁵ Vidi dok. br. 86.

U Sloveniji, na području Zužemberka uništena je veća grupa Nemaca.⁶ Nađeno je 68 leševa.

Na području Novog Mesta naneti su teški gubici jednoj koloni Nemaca, koja je bila prisiljena da se povuče.

U toku su borbe na području Kranj — Skofja Loka.

Na železničkoj pruzi Ljubljana — Jesenice bačen je u vazduh oklopni voz. Među poginulim Nemcima nađeni su leševi jednog nemačkog generala i jednog višeg oficira.

Na drumu Kranj — Zelezna Kapla srušena su četiri mosta.

BR. 101

OBJAŠNJENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9. FEBRUARA 1945. O PRIZNAVANJU ČINOVA DOMOBRANSKIM OFICIRIMA I OFICIRIMA BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE, KOJI SU DOBROVOLJNO STUPILI U REDOVE NOV I POJ DO 15. SEPTEMBRA 1944, KAO I USLOVIMA ZA PRIZNAVANJE ČINA MOBILISANIM OFICIRIMA NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJ¹

20/85, (21)65.—

Svim oficirima domobranskim ili jug. vojske koji su dobrovoljno stupili do 15. septembra priznaje se čin.² Hitno dostaviti predloge za priznanje čina. Neki dostavljeni spiskovi ovih oficira neće se smatrati kao predlog, i neće se smatrati kao predlozi jer ne sadrže podatke o njihovom sadašnjem rasporedu i karakteristike. Oni mogu već staviti oznake. Ovo važi takođe za one koji su dobrovoljno prišli kasnije iz nepr. redova a dobili su funkciju. Onima koji su mobilisani na oslobođenoj teritoriji i raspoređeni na odgovarajuću dužnost potvrditi čin samo ako ga zaslužuju.

9. II 1945 god.

Tito

⁶ Detaljnije o borbama na području žužemberka, koje su 15. i 18. NOU divizije vodile od 3. do 7. februara 1945, vidi: tom VI, knj. 18, dok .br. 92, 95 i 115.

¹ Original depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—50/1, k. 396.

² Reč je o pozivu predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita od 30. avgusta 1944. za dobrovoljno prelaženje pripadnika neprijateljskih jedinica u redove NOV i POJ i njegovom naređenju od 12. septembra kako postupati sa licima koji do 15. septembra dobrovoljno stupe u redove NOV i POJ (tom IV, knj. 29, dok br. 56, objašnjenje br. 16).

BR. 102**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA POVLAČENJE
12. KORPUSA NOVJ NA LEVU OBALU REKE DRAVE¹**

Br.	gr.	Sadržaj	dan	sat	pr.
157	135	Vidi se da nepr. nastoji da ovla- da grebenom Bilo Gore, a potom da koncentričnim napadom sa svih strana likvidira Virovitički mostobran i nabaci vaše snage na Dravu kako bi ih doveo u tešku situaciju. ² Verovatno da će nepr. uspjeti ovladati Viroviticom čim izbije na greben Bilo Gore. Zato vi trebate odmah preduzeti slede- će: A. prebaciti na levu obalu Drave svu tešku i srednju art. i uopšte svu art. koja je vozeća. Možete ostaviti samo brdsku za koju imate već tovarne konje. Takođe svu vozeću komoru pre- baciti na levu obalu Drave; sle- di. Nastavak: B. na levu obalu prebacite odmah XII korpus ili bar njegove dve div. dok bi jednu bolju div. mogli ostaviti da po- mogne VI i X korpusu u ovoj situaciji a potom i nju prebaciti na levu obalu. ³ V. VI i X korpus bez vozeće art. i vozeće komore ostaviti u Slavoniji s tim što će se zabaciti u pozadinu nepr. gru- pe koja nadire od istoka, t.j. da se glavnina ovih korpusa pre- baci prema Papuku i Psunju a i za to je za vas od osobite važ- nosti da sprečite sjedinjenje ne- pr. grupe od Voćina i Grubišnog polja da bi imali slobodan pra- vac prema Papuku. Ovo je di- rektiva za vaš rad, javite šta ste preduzeli. Ni jedno art. oružje nesme pasti nepr. u ruke. ⁴ Ču- vajte se okružavanja i nabaciva- nja na Dravu. Javlajte se sva- kih dva časa obavezno.	9. II. 45	09,00	

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—74/1, k. 295.

Ista ova depeša u knjizi predatili depeša VS NOV i POJ nosi potpis »Tito s.r.« i razaslata je 9. februara u 01.00 časova.

BR. 103

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. FEBRUARA 1945. ORGANIMA VRHOVNOG ŠTABA NOV
I POJ O ZABRANI UZIMANJA KADROVA I BORACA IZ
OPERATIVNIH JEDINICA NA RAZNE POZADINSKE DUŽ-
NOSTI¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Pov. br. 42/1945
10 februara 1945 g.

U poslednje vreme učestalo je uzimanje kadrova i boraca iz operativnih jedinica na razne pozadinske dužnosti. Takvim postupcima se svakodnevno slabi kvalitet naših jedinica. Zato najstrožije zabranjujem uzimanje kadrova i boraca iz operativnih jedinica bez moga znanja i odobrenja. Nadležni glavni štabovi, štabovi armija, korpusa i divizija, vodiče o ovome strogo računa i ne smiju nikome dati ni jednog borca ili rukovo-

² Reč je o operaciji nemačkog 91. brdskog armijskog korpusa, koju su Nemci šifrovano nazvali »vukodlak« (»Wehrwolf«). Operacija je počela 6. i trajala je do 22. februara. Cilj joj je bio da ovlada Virovitičkim mostobranom, u čemu su Nemci i uspeli zauzimanjem Virovitice, 9. februara 1945.

Nemci su, u ovoj operaciji, nastupali u četiri kolone: 297. pešađijska divizija napadala je pravcem Podravska Slatina — Barč i Podravska Slatina — Virovitica; 7. SS-divizija »Princ Eugen« dejstvovala je pravcem Našice — Voćin — Virovitica; Borbena grupa »Fišer« od Donjeg Miholjca, duž r. Drave na zapad i kozačke jedinice iz Pakraca na sever.

U operaciji su bile angažovane i znatne ustaško-domobranske snage.

Opširnije o tome: tom V, knj. 38, dok. br. 12, 17, 29 i 39; AVII, reg. br. 3—41/1, 3—48/1, k. 295: depeše Štaba 3. armije NOVJ od 7. do 11. februara 1945; Sreta Savić, n.d., str. 89—103; Percy Ernst Schramm, n.d., str. 1074, 1077, 1079, 1086, 1090 i 1099; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 95—6.

³ Na levu obalu r. Drave prebačen je ceo 12. korpus NOVJ u toku 9/10. februara 1945 (tom V, knj. 38, dok. br. 39).

⁴ U toku borbe neprijatelj je uspeo da uništi pet pt-topova 12. korpusa NOVJ (AVII, reg. br. 3—46/1, k. 295: depeša Štaba 3. armije NOVJ od 10. februara 1945).

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 9—9, k. 25-A.

dioca iz svojih jedinica, bez obzira ko to bude tražio, ako za to nema moje naređenje. Za svako odstupanje od ovog naređenja nadležni štabovi snosiće punu odgovornost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Maršal Jugoslavije,
TITO s.r.

Dostavljeno:

- Personalnom odelenju,
- Odelenju za zaštitu naroda,
- Komandi vazduhoplovstva,
- Artileriskom odelenju,
- Odelenju za veze,
- Vojno-industriskom odelenju,
- Propagandnom odelenju,
- Finansiskom odelenju,
- Sudskom odelenju,
- Odelenju za vezu sa stranim vojnim misijama,
- Odelenju za šifru,
- Odelenju za ubojnu spremu i materijal,
- Odelenju za ishranu,
- Odelenju za odeću i obuću,
- Sobraćajnom odelenju,
- Sanitetskom odelenju,
- Veterinarskom odelenju,
- Odelenju građevina i garnizonskih potreba,
- Komandi pozadine,
- Operativnom odelenju,
- Obaveštajnom odelenju,
- Organizaciskom odelenju,
- Nastavnom odelenju,
- Geografskom vojnom institutu.

169

Da je prepis veran originalu

t v r d i
Zastupnik načelnika V.S.
General-lajtnant
V. Terzić

M.P.

BR. 104

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. FEBRUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE O UPUĆIVANJU
USILJENIM MARŠEM 2. PROLETERSKE DIVIZIJE ZA
LEŠNICU¹**

DDD. Usiljenim maršem uputite drugu diviziju na prostor kod Lešnice.² Javite gde je stiglo čelo divizije.³

27 — 31.

Tito

11. II. 45

BR. 105

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. FEBRUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLO-
VENIJE ZA SNABDEVANJE I EVAKUACIJU RANJENIKA
IZ BAZA U DALMACIJI¹**

Glavnom Štabu Slovenije

Za snabdevanje Slovenije, kao i za evakuaciju ranjenika neophodno je potrebno obezbediti stalan saobraćaj i vezu između Dalmacije i Slovenije.² Da bi se ovo postiglo trebate obezbediti jedan koridor, kojim bi se ovaj saobraćaj vršio i

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom.) u AVII, reg. br. 3—5/3, k. 40.

² Ova depeša primljena je u Štabu 1. armije 12. februara 1945, kada je 2. proleTERSka divizija već bila napustila Srem (AVII, reg. br. 1—10, k. 258-H).

³ Štab 1. armije dostavio je istoga dana — 12. februara 1945, Vrhovnom komandantu depešu sledeće sadržine: »Prvi dijelovi Druge divizije stigli u Loznicu. Stupili u borbu i uspjeli da obrazuju mostobran na Drini. Peko« (AVII, reg. br. 4—30/3, k. 40).

U međuvremenu je i Štab 2. proleTERSke divizije uputio izveštaj depešom 11. februara Vrhovnom štabu, u kome je obavestio da se jedna brigada kreće sa područja Bogatića prema Lešnici, a da su ostale dve brigade stigle jedna u Šabac, a druga u Bogatić i da očekuju konkretne zadatke (AVII, reg. br. 4—90/3, k. 40).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—66/1, k. 29.

Depeša se nalazi i u AIZDG, k. 41, f. III.

to bilo severno od Zagreba preko Zumberka ili zapadno od Ogulina — preko Gorskog Kotara. To zavisi od situacije. Za ovu svrhu trebate angažovati, po sporazumnom planu oba Glavna Štaba najbliže vaše jedinice koje se nalaze istočno, odnosno zapadno od Kupe. Izvestite o preduzetom.³
11. II. 1945.

BR. 106

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA NA
KOMUNIKACIJI DRINJAČA — ZVORNIK I OBEZBEĐENJE
TUZLE¹

DDD. Po našoj oceni situacije, nemačko-četničke snage sa zapada i ustaše sa severozapada imaju kao glavni cilj ugroziti vas sa leđa i zauzeti Tuzlu, svakako u sadejstvu sa onim snagama iz Brčkog.

Obzirom na ovakav obrt u situaciji, vi trebate odmah pregrupisati svoje snage po sledećem:

1. Jednu diviziju odmah prebaciti sa sektora Zvornik — Drinjača, prema Gračanici² (91—92)

2. Snage sa sektora Drinjača — Zvornik, izdići ih više na sever, na pravac Zvornik — Capardi, za zaštitu tuzlanskog basena od istoka.

3. Jednu brigadu 28. divizije, koja je zatvarala pravce od Bijeljine, prebaciti kod Janje na desnu obalu Drine, na sektor Lješnice da pojača tamošnju odbranu Drine, a ostatak divizije da ostane i dalje na dosadašnjem zadatku. (92—91)

² Problem snabdevanja slovenačkih jedinica iz Baze u Dalmaciji postojao je još od ranije. Tako je Glavni štab NOV i PO Hrvatske uputio — 4. januara 1945 — depešu Vrhovnom štabu NOV i POJ, u kojoj ga je detaljno upoznao s tim problemom i predložio rešenje. Opširnije o tome: dok. br. 17; tom V, knj. 37, dok. br. 121, str. 529.

³ Glavni štab NOV i PO Slovenije postupajući prema ovome naređenju moršala Tita dostavio je izveštaj 14. februara 1945. Vrhovnom štabu, u kome ga je izvestio o preduzetim merama (AVII, reg. br. 2—86/1, k. 29).

0 tome vidi i AVII, reg. br. 2—96/1, k. 29.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—4/2, k. 44.

² Prebačena je 17. NOV divizija (tom IV, knj. 33, dok. br. 64).

4. Potom glavne vaše snage orijentisati zapadno i severo-zapadno od Tuzle, za razbijanje neprijateljske grupe koja je u pokretu sa tih pravaca prema Tuzli. Ovo možete odmah uraditi ukoliko smatrate da su nemačke glavne snage već prošle severno od Zvornika prema Bijeljini, te vas ne mogu ugroziti prema Capardima. Vi to ocenite.³ 93—81.

5. Ne postavljati ovoj nemačkoj grupi koja ide ka Bijeljini jače snage sa čela, već na bokove kako bi brže otišle iz reona Zvornika.⁴ Ovo svakako — ukoliko dozvoljava situacija kod Bijeljine i na drugim vašim sektorima.

6. Naredili Popivodi⁵ da grupiše jače snage na sektor Dri-njača — Zvornik.

Ovo je naša direktiva obzirom na novu situaciju kod vas. Javite što ste preduzeli i vaš plan u duhu prednjeg.⁶ 94—98.

11. II. 45

Tito

³ Opširnije o rasporedu i zadacima jedinica 2. armije NOVJ prema ovoj direktivi Vrhovnog komandanta NOV i POJ: tom IV, knj. 33, dok. br. 64; zapovest Štaba 2. armije NOVJ od 11. februara 1945. i AVII, reg. br. 6—115/4, k. 274.

⁴ Odnosi se na nemačku 22. pešadijsku diviziju (tom IV, knj. 33, dok. br. 64; Friedrich-August von Metzsch, n.d., str. 82—3; Percy Ernst Schramm, n.d., knj. IV², str. 1077, 1082 i 1087).

⁵ Peri, komandantu 22. udarne divizije.

⁶ Potpunije o tome planu i preduzetim merama vidi AVII, reg. br. 6—115/4, k. 274.

BR. 107**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11 FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA DEJSTVA NA-
KON NAPUŠTANJA VIROVITIČKOG MOSTOBRAHA¹**

Br.	gr.	Sadržaj	dan	sat	pr.
109	70	Direktiva. Vaš 12 korpus neka ostane na prostoru po direktivi maršala Tolbuhina, ² s tim da se jedinice odmore, urede i pripreme za nove borbe u Podravini. ³ Trupe vežbati u forsiranju reke. Za najkraće vreme do 10 dana ovaj korpus mora biti spreman za ove operacije. Sledi.	11.11.	16,00	
110	101	Nastavak: X i VI korpus da obzbede prostoriju: istočni deo Bilo Gore — Papuk — Psunj uključujući varoši Daruvar, Pakrac, Lipik i do same prostorije dejstvuju glavnim snagama u bok ove nepr. grupe koja nadire pravcem Našice — Slatina — Virovitica a jednim snagama prema Slav. Požegi na pruzi Brod — Banova Jaruga i nepr. grupe u reonu Grubišno polje — Zdenci — Garešnica. Sledi.			
111	64	Nastavak: Imajte u vidu da nepr. snage koje dejstvuju u ofanzivi protiv vas odlaze prema Varaždinu i da će za sobom ostaviti male posade od kvislinga. ⁴ To treba da znaju VI i X korpus i da prema tome ispolje najveću aktivnost da bi povratili izgubljeno. ⁵			

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom,) u AVII, reg. br. 3—71/1, k. 295.

² Maršal Fjodor Tolbuhin bio je komandant 3. ukrajinskog fronta Crvene armije. Umro je 17. oktobra 1949.

³ Ovo je i odgovor Vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita na pitanje Štaba 3. armije NOVJ od 12. februara 1945 (AVII, reg. br. 3—45/1, k. 295).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. FEBRUARA 1945. ŠTABU 22. DIVIZIJE ZA DEJSTVA
NA DESNOJ OBALI DRINE NA ODSEKU LJUBOVIIJA —
MALI ZVORNIK¹**

DDD. — Prema Kočinom izveštaju Njemci prešli Drinu kod Malog Zvornika.² To niste smeli dozvoliti. Morate učiniti da ih prebacite na levu stranu Drine.³

2. Vaše snage trebate pomeriti više na sever na sektor Drinjača — Mali Zvornik gdje treba da budu 4 vaše brigade, a svega jednu brigadu ostavite na sektor Ljubovija — Drinjača i to da njena glavnina bude kod Ljubovije.⁴ Primite pod svoju komandu i makedonsku brigadu⁵ koja je na sektor Loznica — Lješnica.

3. Zašto se niste javili čitav dan.⁶

18—39, 19—82.

Tito s.r.

11. II. 45.

⁴ Misli se na pregrupisavanje nemačkih snaga radi učešća u novoj operaciji severno od r. Drave, a koju su Nemci šifrovano nazvali »šumski đavo«. Bliže o tome vidi dok. br. 160.

⁵ Potpunije o dejstvima 6. i 10. korpusa vidi tom V, knj. 38, dok. br. 72.

¹ Original predate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—i, k. 54.

² Reč je o izveštaju komandanta 2. armije general-lajtnanta Koče Popovića, koji je, 9. februara 1945, dostavio depešom Vrhovnom štabu o prelasku Nemaca na desnu obalu Drine kod s. Budišića (AVII, reg. br. 6—105/4, k. 274).

³ Odnosi se na grupu jačine oko jednog puka iz sastava nemačke 22. pešadijske divizije, koja je u oštrim borbama i uz sadejstvo avijacije odbačena preko Drine do 12. februara 1945 (AVII, reg. br. 3—5/1, k. 41, reg. br. 16—2 i 21—2, k. 185, i reg. br. 4—6/4, k. 1052).

⁴ Divizija je tada u svome sastavu imala 8, 10. i 12. srpsku brigadu, dok se 6. srpska brigada 2. proleterske divizije nalazila privremeno pod komandom Štaba 22. divizije od 6. februara 1945. Na prostoru Ljubovija — Drinjača nalazila se 8. srpska brigada, dok su se ostale brigade nalazile na delu fronta od Drinjače do Malog Zvornika (AVII, reg. br. 4—4, k. 54, reg. br. 16—2 i 21—2, k. 185, reg. br. 10—50/1, k. 191, reg. br. 2—14/4 i 4—6/4, k. 1052).

⁵ Odnosi se na 16. makedonsku brigadu 42. divizije 15. korpusa, koja se do tada nalazila privremeno pod komandom 2. proleterske divizije.

⁶ Stab 22. divizije nije se javljao toga dana zbog kvara na radio-stanici, pa je tek u večernjim satima 11. februara 1945. dostavio izveštaj depešom, u kome je izvestio Vrhovni štab o teškim borbama na desnoj obali Drine (AVII, reg. br. 4—6/4, k. 1052).

BR. 109

ODGOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 12. FEBRUARA 1945. MARŠALU TOLBUHINU, KOMANDANTU 3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE ARMIIJE U VEZI SA ZADATKOM 3. ARMIIJE¹

VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 34
12/11 945

KOMANDANTU TREĆEG UKRAJINSKOG FRONTA

DDD Maršalu Tolbuhinu

U vezi vašeg telegrama od jedanaestog drugog 1945 godine,² dostavljamo sledeće:

1. Naša Treća armija Koste Nada dobila je jasan i precizan zadatak, koji vam dostavljam radi znanja i upravljanja.⁵ Armija Koste Nada ne može se upotrebiti u bojnom rasporedu sa Prvom bugarskom armijom, zato što joj pretstoje u najkraćem roku nove operacije na desnoj obali Drave.⁴

2. U vezi sa pokretima nemačkih snaga kroz Podravinu prema severo-zapadu, u pravcu Varaždina, naređeno je komandantu Treće armije generalu Nađu da sa Šestim i Desetim korpusom, koji se nalaze na desnoj obali Drave ispolji najveću aktivnost na bokove i pozadinu ovih ostupajućih nemačkih snaga. U prilogu vam dostavljam direktivu za rad Trećoj armiji.

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—5, k. 17A.

² Redakcija nema na raspolaganju taj telegram maršala Tolbuhina.

³ Opširnije o tome zadatku, koji je maršal Tito postavio Stabu 3. armije, vidi dok. br. 107.

⁴ Stab 3. armije izvestio je 10. februara 1945. Vrhovni štab NOV i POJ o direktivi koju je primio od maršala Tolbuhina za razmeštaj 12. korpusa severno od Drave. Prema toj direktivi 12. korpus je trebalo da se razmesti severoistočno od Barča na prostoru Doranj — Hranješ — Kalmauča — Merenje — Tot Sent Đerd — Nomeške, gde je trebalo da se odmori i sredi posle povlačenja njegovih jedinica sa Virovitičkog mostobrana, dok su jedinice 1. bugarske armije imale da posednu levu obalu Drave nizyodo od Barča. U vezi s tim nastali su izvesni nesporazumi između Štaba 3. armije i Štaba 3. ukrajinskog fronta, o čemu je Stab 3. armije izvestio vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Tita, pa je i komandant armije general-lajtnant Košta Nađ otišao lično u Beograd da referiše Vrhovnom komandantu o situaciji na dravskom frontu i o odnosima (AVII, k. 295, br. 3—45/1, 3—46/1; k. 44, br. 1—4/2).

BR. 110

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. FEBRUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLO-
VENIJE ZA REORGANIZACIJU ŠTABOVA I DEJSTVA U
SLOVENIJI¹**

G. Š. SLOVENIJE

12. n. 45

U sadašnjoj situaciji obzirom na jaki nepr. saobraćaj kroz Sloveniju, kako prema Austriji tako i prema Italiji, imajući u vidu borbenu sposobnost vaših jedinica, vi treba da ispoljite naročitu aktivnost na nepr. komunikacije i nepr. saobraćaj, odnosno na nepr. snage u pokretu, van utvrđenih garnizona i utvrđenih položaja, jer tako možete postići najbolje rezultate sa najmanje žrtava. Cim dobijete art. vaše jed. biće sposobne da postignu veće rezultate u savlađivanju nepr. utvrđenih garnizona i utvr. položaja. Imajte u vidu da je nepr. danas u Sloveniji najosetljiviji baš na komunikacijama i zato ga baš tamo treba najviše napadati.

97—84, 98—61

Vaši štabovi su glomazni i teško pokretni za vođenje operacija. Trebate op. štabove — div. i korpusa kao i odreda reducirati na najpotrebniji broj ljudi, odnosno otseka potrebnih štabu za vođenje operacija. Ovo se odnosi i na vaše vojno-pozadinske komande koje su takođe veoma glomazne. Vodite računa da će se organizacija oper. štabova po predviđenoj formaciji izvesti kod vas nešto kasnije kad za to budu mogućnosti.

99—108

Obzirom na razvoj situacije severno od Save, trebate odmah iz Štajerske prebaciti 14. div. i ostale dve brigade sa štabom zone, na Dolenjski sektor. U Štajerskoj ostavite dosadašnje odrede koje razdijelite na manje jedinice sposobne za brze pokrete i diverz. akcije naročito na žel. prugama i saobraćaju. Za ovo prebacivanje trebate izvršiti detaljne i temeljite pripreme u sporazumu sa G.Š. Hrvatske.

100—98

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—4 i 1—5, k. 30.

Glavni štab NOV i PO Slovenije 13. februara 1945. potvrdio je prijem direktive (AVII, reg. br. 2—80/1, k. 29).

Za prihvrat dodeljenog materijala od saveznika za vas, kao i za prihvrat slovenskog ljudstva iz Italije, obrazujte jednu bazu—centar u Dalmaciji, koja će kao vaš neposredni organ vršiti ove zadatke. Ovaj vaš komandni organ pored iznetog imaće dužnost organizovanja, formiranja i stručne obuke jedinica koje se budu obrazovale u Dalmaciji i to kako od onih Slovenaca koji se prebacuju iz Italije, tako i od onog ljudstva koje bude upućeno iz Slovenije specijalno za ovu svrhu. Rukovodi-
oce za ovaj nastavni centar, odnosno bazu odredite vi sami, s tim da imate u vidu poslove po prihvatu — prijemu art. materijala, poslove za organizaciju i vojno-stručnu obuku jedinica, kao i zadatke na ekspediciji materijala za jedinice i civilno pučanstvo Slovenje.²

2—174

Čim obrazujete svoju bazu u Dalmaciji odmah pošaljite tamo lakše ranjenike, svo nenaoružano ljudstvo kao i nepotrebno ljudstvo iz pozadinskih jedinica. Imajte u vidu da blagovremeno prebacite u Dalmaciju potrebno ljudstvo za art. brigade, koje će se po prijemu art. materijala formirati i obučavati takođe u Dalmaciji. Za tehničke radove u bazi upotrebite neboraško ljudstvo.

Sprovedite opštu mobilizaciju i strogu provjeru svih pozadinskih jedinica, a potom svo novomobilisano i vama nepotrebno ljudstvo pošaljite u Dalmaciju na formiranje i obuku.

5—45

² Glavni štab NOV i PO Slovenije, u vezi s tim, dostavio je 14. februara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ sledeći izveštaj depešom:

»Izdali naređenje zoni prema novoj depeši. Smatramo da je put zone preko Hrv. Zagorja i Moslavine dug, težak i opasan. Naročito je težak preko Hrv. Zagorja. Put preko Primorske je mnogo lakši i manje opasan, bolje kontrolisan od naših jedinica. Ako nema kakvih specijalnih razloga za put preko Hrvatske mi ćemo dati zoni ovaj maršrut.

Odmah ćemo u saglasnosti sa GS Hrvatske stvoriti bazu u Dalmaciji i uraditi prema uputima. Javite da li će ući u sastav naših rezervnih jedinica 3. i 5. prekomorska brigada. Ako bude tamo mnogo novog ljudstva mi ćemo tamo slati 6. i 11. brigadu iz Štajerske koje će se tamo popuniti i obući. Tako bi 6, 11. i 3. prekomorska mogle stvoriti jednu jaku diviziju koju bi kasnije bacili u borbi.« (AVII, reg. br. 2—84 i 2—85/1, k. 29).

Opširnije o tome i stavu VS NOV i POJ vidi i dok. br. 18.

Inače, baza je formirana u Biogradu februara 1945, pa je za komandanta baze određen pukovnik Stane Potočar, a za zamenika potpukovnik Jože Vidmar (AVII, reg. br. 2—116/1, k. 29: izveštaj GŠ NOV i PO Slovenije od 21. februara 1945. o formiranju baze).

O tome vidi i dok. br. 96.

BR. 111

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 13. FEBRUARA* 1945. ŠTABU 2. KORPUSA O RASFORMIRANJU PARTIZANSKIH ODREDA NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI I NJHOVOM ULASKU U SASTAV JEDINICA KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE¹

37/86.—

Svi partizanski odredi koji su do sada dejstvovali na oslobođenoj teritoriji kao vojne formacije ulaze u sastav jedinica Korpusa Narodne Odbrane.² Kadrove i ljudstvo svih odreda sa celokupnom njihovom spremom stavite odmah na raspoloženje odnosnim Štabovima korpusa Narodne Odbrane koji se nalaze na vašem području. O izvršenju izvestite.
13/11—1945 god.

Gacko

BR. 112

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 13. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. PROLETERSKE DIVIZIJE O STAVLJANJU DIVIZIJE POD KOMANDU ŠTABA 2. ARMIIJE¹

Štabu II div.² — 1. Koča³ izveštava: 38 div. u borbi sa Njemcima na liniji Pećine k. 540, selo Jasenica prema selu Skočiću.⁴ 27. div. u pokretu ka Kozluku.⁵ 25 div. na začelju južno od Zvornika prema selu Jordan.⁶

¹ Original depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVIL reg. br. 16—54/1, k. 396: knjiga primljenih depeša 2. korpusa NOVJ. Naređenje iste sadržine upućeno je i Glavnom štabu NOV i PO Srbije (vidi AVII, reg. br. 20—167/1, k. 191).

² Tačan naziv toga korpusa je: Korpus narodne odbrane Jugoslavije.

³ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—4, k. 54.

⁴ Divizija se do tada nalazila u sastavu 1. armije NOVJ (dok. br. 34).

⁵ Popović.

⁶ Divizija je tada imala zadatak da dejstvuje bočno, na liniji Kozluk — Skočić, na nemačku 22. pešadijsku diviziju koja se probijala od Zvornika prema Bijeljini (tom IV, knj. 33, dok. br. 105).

⁷ Detaljnije o dejstvima divizije u to vreme u širem rejonu Zvornika: tom IV, knj. 33, dok. br. 94.

2. Hitno se prebacite sa štabom div. i još jednom brigadom na levu obalu Drine i odmah se povežite sa 38. div. na gore navedenoj liniji. Stab II armije uputio generala Vučkovića na sektor Zvornik — Kozluk radi objedinjenja komande. Stavljamo vas pod njegovu komandu s tim da nas preko 22. div. redovno obaveštavate o situaciji.

24—67, 25—84.
13. II. 45

BR. 113

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 14. FEBRUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O ITALIJANSKOJ PARTIZANSKOJ DIVIZIJI »GARIBALDI NATIZONE« U SASTAVU NOVJ I O ODREDIMA¹

[14. 2. 45.]

Št. 409.

DDD

Javite broj i naziv brigada u diviziji Garibaldi.² Pod čijom komandom se nalazi Brigada »Triestina Dasalto«.³ Javite naziv i broj svih partizanskih odreda na vašoj teritoriji i pod čijom neposrednom komandom. Sta je sa Rilskom grupom. Dali još postoji ili je rasformirana.

⁶ Bliže o pokretu divizije radi sprečavanja proboja nemačke 22. pešadijske divizije od Zvornika na sever: tom IV, knj. 33, dok. br. 70 i 84.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. III.

² Tačan naziv ove divizije u sastavu NOVJ je: Italijanska divizija »Garibaldi Natizone« (Garibaldi Natisone). Formirana je u decembru 1944. od istoimene brigade i tada je, posle formiranja, u svome sastavu imala tri brigade: »Bruno Buoci« (Bruno Buozi), »Gvido Pičeli« (Guido Picceili) i »Antonio Gramši« (Antonio Gramsci). Januara 1945. stavljena je pod komandu 9. korpusa NOVJ.

O tome i njenim dejstvima vidi *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 2, drugo izdanje, str. 128, 525, 526, 541, 620, 621.

³ Tačan naziv brigade je: »Brigada Triestina d'assalto Garibaldi« (Triestina d'assalto Garibaldi) i nosila je redni broj 20. Formirana je u martu 1944. godine.

Brigada se nalazila u sastavu 30. NOU divizije 9. korpusa NOVJ.

Opširnije o tome: *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 2, drugo izdanje, str. 128 i 528.

BR. 114

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE O STAVLJANJU
2. PROLETERSKE DIVIZIJE POD NJENU KOMANDU I
UPUĆIVANJE ULTIMATUMA ZA PREDAJU OPKOLJENIM
NEMACKIM JEDINICAMA KOD ZVORNIKA¹**

11 — 89

14. II. 45

II. ARMIJA

1. Dve brigade Druge divizije prebačene na levu obalu Drine gde u toku današnjeg dana vode žestoke borbe sa Nemcima na liniji Osoj — Branjevo. U toku dana nisu uspeli da uhvate vezu sa vašim jedinicama. U toku noći prebacuje se Štab Druge divizije sa još jednom brigadom na ovaj sektor. Sledi.

11—71

2. Naredili smo Štabu Druge divizije da se stavi pod komandu generala Vučkovića.² Sledi.

3. Dvadeset druga divizija na desnoj obali Drine sa istim zadatkom. Prebačena tri bataljona na levu obalu Drine kod Ljubovije, južno od Drinjače upotrebiti prema situaciji.³ Sledi.

13—44

4. O operacijama Druge divizije na levoj obali Drine obavestili smo štab Trećeg korpusa.

14—20

Opkoljene Nemce u reonu Zvornika pozvati na predaju s tim da im se garantuje život.⁴ Naređeno i III korpusu.

Tito

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—7/2, k. 41.

² Ljube. Tada je bio načelnik štaba 2. armije NOVJ.

³ Prebacila se 8. brigada (tom IV, knj. 33, dok. br. 89; AVII, reg. br. 6—123/4 i 6—124/4, k. 274).

⁴ Štab 2. armije NOVJ pripremio je tekst ultimatuma, koji je trebalo da uputi lično komandantu opkoljene nemačke 22. pešadijske divizije general-lajtnantu Helmutu Fribeu (Helmuth Friebe). Međutim, do toga nije došlo jer je nemačka 104. lovačka divizija prešla u napad s dve borbene grupe za delokadu 22. divizije, u čemu je i uspela.

Opširnije o tome: AVII, reg. br. 6—125/4, 6—128/4, 6—130/4 i 6—133/4, k. 274.

BR. 115

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 14. FEBRUARA 1945. STABU 3. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O BROJEVIMA BRIGADA U 12. KORPUSU I NAZIVA PARTIZANSKIH ODREDA U SASTAVU 6. I 10. KORPUSA NOVJ¹

14. II. 1945

Javite broj brigada u sastavu šesnajeste, trideset šeste i pedeset prve div. Javite nazive svih partizanskih odreda pod komandom Šestog i Desetog korpusa.²

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3—71/1, k. 295.

² Stab 3. armije NOVJ dostavio je tražene podatke svojom depešom od 14. februara 1945 (AVII, reg. br. 3—48/1, k. 295).

BR. 116

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. KORPUSA ZA OBEZBEĐE-
NJE SADEJSTVA 38. DIVIZIJE SA 2. PROLETERSKOM DI-
VIZIJOM U BORBAMA NA LEVOJ OBALI DRINE, NA OD-
SEKU OSOJ — BRANJEVO¹**

ŠTABU III KORPUSA

1. Dve brigade Druge divizije² prebačene na levu obalu Drine gde u toku današnjeg dana vode žestoke borbe sa Nemcima na liniji: Osoj — Osoj — Branjevo — Branjevo.³ U toku dana nisu uhvatili vezu sa vašom Trideset osmom divizijom. Večeras prebacuje se Štab Druge divizije sa još jednom brigadom na ovaj sektor.⁴ Sledi.

2. Naredite Trideset osmoj diviziji da se odmah poveže sa jedinicama Druge divizije na gore navedenoj liniji.⁵ Sledi.

3. Vodite strogo računa o verovatnoći jačeg neprijateljskog ispada iz Bijeljine ka jugu u cilju povezivanja sa nemačkim snagama koje nadiru ka severu.⁶

14. II. 1945.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—2/1, k. 50.

² i ⁴ — Na levu obalu Drine, kod Branjeva, prebacila se prvo 3. srpska brigada 13. februara i zaposela položaj kod s. Crkvine, dok se 4. proleterska (crnogorska) brigada prebacila 13/14. februara i rasporedila na liniji Osoj — Vrela — Gradac i tada su obe brigade prihvatile borbu s delovima nemačke 22. pešadijske divizije.

Sesta srpska brigada prebacila se je preko Drine 15. februara kod Branjeva. Na taj način tri brigade 2. proleterske divizije vodile su borbe s neprijateljskim jedinicama na liniji Osoj — Branjevo, dok su 2. proleterska i 16. makedonska brigada obezbeđivale desnu obalu Drine (tom I, knj. 18, dok. br. 75 i 89).

³ Prema jednom naređenju Vrhovnog štaba radi boljeg razumevanja, a i da ne bi dolazilo do zabune, manje poznata mesta ili imena ponavljala su se pri predaji telegrama dva puta, kao što je bio i ovde slučaj.

⁵ Bliže o tome: tom IV, knj. 33, dok. br. 105.

⁶ Nemci su sa jednom borbenom grupom (jačine ojačanog puka) iz sastava 104. lovačke divizije preduzeli 16. februara 1945. napad na pravcu Bijeljina — Janja radi deblokiranja opkoljene nemačke 22. pešadijske divizije (tom IV, knj. 33, dok. br. 98).

BR. 117

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. FEBRUARA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA RASPORED
JEDINICA 12. KORPUSA NA LEVOJ OBALI REKE DRAVE¹**

Br.	gr.	Sadržaj	dan	sat	pr.
117	76	U vezi vašeg zadatka za pretstojeće operacije, po predlogu maršala Tolbuhina od danas, naređujem, da sa XII korpusom posednete za odbranu otsek reke Drave od njenog ušća u Dunav pa do linije selo Palkonjo — Donji Miholjac zaključno. ² Na ovom otseku će te smeniti Bugarske divizije. ³ Sledi.	15. II 45	19,00	
118	85	Na pomenutom sektoru odmah pristupite pripremi za izvođenje operacija južno od Drave, koje će uslijediti u najskorije vreme. Napominjem da će se sa novodobivenog sektora na Dravi, u vezi sa vašim korpusima u Slavoniji izraziti bolje dejstvo i koordinacija sa Prvom i Drugom armijom. Izvršenju ovog naređenja pristupite odmah. Tito			

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—70/1, k. 295.

² Postupajući prema ovome naređenju jedinice 12. korpusa NOVJ izvršile su pokret iz rejonu razmeštaja 17. februara 1945. prema naređenom odseku fronta na Dravi. Međutim, Štab 3. ukrajinskog fronta izmenio je svoj prvobitni predlog, pa je 12. korpusu NOVJ dodeljen odsek od ušća r. Drave do s. Torjanci (AVII, reg. br. 3—50/1, k. 295; Sreta Savić, n.d., str. 103—106).

³ Pripadale su bugarskoj 1. armiji.

BR. 118

**VANREDNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD
15. FEBRUARA 1945. O OSLOBOĐENJU MOSTARA. GLAV-
NOG GRADA HERCEGOVINE¹**

VANREDNI IZVEŠTAJ
Vrhovnog štaba narodno oslobodilačke vojske
i partizanskih odreda Jugoslavije
za 15 februara 1945 godine

Posle petnaestodnevnih ogorčenih borbi sa jakim neprijateljskim snagama u Hercegovini, naše trupe, izvodeći snažne ofanzivne operacije, oslobodile su danas 15 februara 1945. g. i na juriš zauzele glavni grad Hercegovine **Mostar** i varoši **Nevesinje** i **Blagaj**. Osim toga oslobođeno je više naseljenih mesta, među kojima: Bišina, Buna, Žitomislić i Gnojnice.²

U ovim uspesima i ranijim zauzimanjem Širokog Brijega sa brojnim uporištima zapadno od Mostara, slomljen je otpor neprijatelja u Hercegovini i oslobođena je skoro cela teritorija ove pokrajine.

U toku ovih operacija potučena je 369 nemačka divizija, 6 ustaški zdrug i 2 gorski ustaški zdrug. U ruke naših trupa pao je veliki ratni plen.

Uspešno gonjenje neprijatelja nastavlja se ka Sarajevu.

U ovim borbama naročito su se istakle naše pešadijske, tenkovske i artiljerijske jedinice pod komandom general-majora Petra Drapšina³ i general-majora Vlada Šegrt.⁴

Izražavam svoju zahvalnost svima borcima i rukovodiocima jedinica, koje su izvojevale ove sjajne pobeде.

Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše Otadžbine!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
Maršal Jugoslavije
TITO

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—15/1, k 22.

² Potpunije o tome: AVII, k. 53, reg. br. 1—3/1 i tom V, knj. 38, dok. br. 47.

³ Petar Drapšin (pseudonim Ilić), student i španski borac. Bio je tada komandant 8. korpusa. Umro je 2. novembra 1945 (usled teških povreda zadobijenih nesrećnim slučajem 28. septembra), kao general-lajtnant, na dužnosti komandanta Tenkovskih jedinica JA. Proglašen je, 27. jula 1953, za narodnog heroja (*Zbornik, narodnih heroja Jugoslavije*, Omladina, Beograd 1957, str. 172; »*Politika*« od 3. novembra 1945).

⁴ Tada je bio na dužnosti komandanta 29. NOU divizije.

BR. 119

**RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 15.
FEBRUARA 1945. O AKTIVNOSTI NA JUGOSLOVENSKOM
RATIŠTU¹**

**RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
od 15. februara 1945. godine**

U Slavoniji, u borbama sa jakim snagama prvog i četvrtog ustaškog zdruga, koje su pokušale da se iz SI. Požege probiju na severo-zapad, ubijeno je 170 i zarobljeno 20 ustaša, a zaplenjen 1 top i 6 automatskih oruđa.²

Odbijeni su napadi neprijatelja sa područja Grubišnog polja ka Daruvaru, a ubijeno je 120 neprijateljskih vojnika. Komunikacija Grubišno Polje — Đulavec, presečena je.³

Na frontu u Sremu, u sukobima patrola ubijeno je 53 Nemca. Naša avijacija u pozadini neprijatelja bombardovala je jednu železničku stanicu i uništila dve lokomotive. Na otvorenoj pruzi pogođen je jedan voz i izazvan požar i eksplozije. Na reci Savi razrušen je neprijateljski pontonski most.

Na području Bijeljine odbijen je jedan neprijateljski ispad 1 pobijeno 90 Nemaca.

U rejonu Zvornika nastavlja se uništavanje neprijatelja, koji se očajnički brani.⁴ Pobijeno je 275 Nemaca, a uništeno 2 tenka i 6 kamiona. Dejstvom naše avijacije uništeno je 16 kamiona i 7 kola sa ljudstvom i materijalom, jedna poljska ba-

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—16/1, k. 22.

² Prvi i 4. gorski zdrug pripadali su ustaško-domobranskoj 7. diviziji, koji su u sadejstvu sa Borbenom grupom »Stefan« zauzeli Slavonsku Požegu 9. februara 1945, a zatim su, sadejstvujući nemačkim jedinicama, koje su vodile borbu za Virovitički mostobran, nastavili prodor u Požešku kotlinu.

Opširnije o tome: tom V, knj. 38, dok. br. 39 i 72.

³ Bliže o tome: tom V, knj. 38, dok. br. 72.

* Reč je o borbama 22, 25, 27. i 38. NOU divizije u širem rejonu Zvornika. Ove divizije su tada napadale nemačku 22. pešadijsku diviziju, koja se tom prilikom našla u teškoj situaciji. Nemci su tada intervenisali, ubacujući u borbu 104. lovačku diviziju.

Opširnije o tome: tom IV, knj. 33, dok. br. 84, 91, 92, 94 i 103.

terija, prouzrokovano 9 požara i ubijeno oko 60 neprijateljskih vojnika.

Na području 12 km. južno od Sarajeva, naše trupe napale su jake nemačke položaje i posle žestoke borbe razbile neprijatelja. Na bojištu neprijatelj je ostavio 65 mrtvih, među kojima 5 oficira. Zarobljen je komandant nemačkog bataljona i 20 Nemaca, a zaplenjeno 2 bacača, 21 automatsko oruđe i veće količine drugog ratnog materijala.

Nastavljajući ofanzivne operacije u Hercegovini, posle petnaestodnevnih ogorčenih borbi naše trupe zauzele su na juriš i oslobodile glavni grad Hercegovine Mostar i varoši Nevesinje i Blagaj. Osim toga oslobođena su mesta: Bišina, Buna, Zitomislić i Gnojnice.⁵

Prema do sada primljenim i još nepotpunim podacima, samo u borbama za Nevesinje nađeno je na bojištu preko 600 mrtvih Nemaca i ustaša, a zaplenjeno je 14 topova i velike količine drugog oružja i ratnog materijala.

Sve komunikacije prema severu presečene su. Nastavlja se gonjenje neprijatelja ka Sarajevu.

U Lici, u borbama sa jakim nemačko-ustaškim snagama na području Bihać — Slunj, naše trupe odbile su napade neprijatelja i odbacile ga na zapad.⁶ Ubijeno je 220 Nemaca i ustaša. Borbe se nastavljaju.

U Hrvatskoj, odbijeni su ispadi neprijatelja iz Kostajnice i Sunje prema oslobođenoj teritoriji.

U Gorskom Kotaru razbijena je jedna neprijateljska grupa, kojom prilikom je ubijeno 65 neprijateljskih vojnika i oficira.

U Sloveniji, u Dolenjskom, naše jurišne grupe prodrle su u jako neprijateljsko uporište Zužemberg i pobile 50 neprijateljskih vojnika.

U Primorskom, u toku su borbe na području Trnova.

Diverzantske grupe ubile su na drumu Celje — Maribor hitlerovskog okružnog vođu za Celje i 2 viša nemačka oficira. Na istom drumu ubijen je šef za utvrđivanje u Štajerskoj, a s njim još 3 oficira i 3 podoficira.

Saveznička avijacija uspešno je bombardovala Zužemberg, Kočevje, Zagreb, Karlovac, Bihać, Brinje, Otočac i Gospić.

⁵ Vidi dok. br. 118.

⁶ Potpunije o dejstvima u Lici: tom V, knj. 38, dok. br. 65.

BR. 120

PREGLED STANJA NEPRIJATELJSKIH JEDINICA NA JI-GOSLOVENSKOM RATIŠTU NA DAN 15. FEBRUARA 1945. KOJI JE OBRADILO OBAVEŠTAJNO ODELENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ¹

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
OBAVEŠTAJNO ODELENJE
Pov. Broj: 128/45
15. II. 1945.

PREGLED STANJA KOD NEPRIJATELJA
na dan 14. februara 1945. godine

I.) *Aktivnost neprijatelja.*

Karakteristike aktivnosti neprijatelja su u prvom redu pokreti nemačkih snaga na svim važnijim sektorima ratišta u savsko-dravskom bazenu. Svi pokreti praćeni su manjom ili većom borbenom aktivnošću, ali se sve više pokazuje namera iskorišćavanja kvislinških snaga — ustaških, nedićevskih i četničkih. Iz ovih pokreta može se zaključiti:

a) *Da je neprijatelj oslabio nemačke snage na sremskom frontu*, zamenjujući ih donekle ustaškim jedinicama. Stanje neprijatelja na sremskom frontu nije do danas rasvetljeno, ali ima indikacija:

— da je deo, a možda i cela 7. «-Princ Eugen» divizija izvučena u pozadinu fronta.²

— da su izvučeni delovi 117. lovačke i 41. tvrđavske divizije.³

— 524. puk 297. divizije koji je ranije bio na sremskom frontu, identifikovan je u istočnoj Slavoniji (pre akcije prema Virovitičkom mostobranu).⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 18, f. I.

Pregled je dostavljen Glavnom štabu NOV i PO Slovenije, a verovatno i svim ostalim neposredno potčinjenim štabovima.

² Ova divizija je izvučena sa sremskog fronta još u toku januara 1945. posle završetka operacije »zimski oluja«. Tada je 7. SS-divizija »Princ Eugen« prebačena u širi rejon Našica, odakle je početkom februara ubačena u borbu za ovladavanje Virovitičkim mostobranom — operacija »vukodlak« (dok. br. 84, Erich Schmidt-Rdchberg, n.d., str. 95).

³ Obe divizije su se tada nalazile u Sremu.

⁴ Ta je divizija s celokupnim sastavom takođe učestvovala u operaciji »vukodlak«, pa, prema tome, i 524. grenadirski puk (dok. br. 102).

Prema jedinom obaveštenju imale bi na Sremski front doći neke belogardijske jedinice Vlasova, što do sada nije potvrđe-

b) *Sektor Slavonija—Bilo Gora.*

Situacija u pogledu nemačkih snaga nije potpuno jasna. Pre početka akcije protiv Virovitičkog mostobrana bila je Prva kozačka divizija sa prvom hrvatskom udarnom divizijom i jednim nemačkim pukom na sektoru Pitomača—Bjelovar—Grubišno Polje. Sa linije Moslavina—Našice—Đakovo — krenuli su u akciju desnom obalom Drave: 264. divizija (svega oko četiri hiljade ljudi),⁶ zatim cela 297. divizija od tri pešadijska puka, prema vestima III. Armije izgleda da su u sadejstvu sa pomenutim snagama, a na pravcu prema Požegi, bili angažovani jaki delovi 7. SS divizije »Princ Eugen« (oba pešadijska puka — 13. SS i 14. SS puk).

Prva kozačka divizija, koja je do sada uvek predstavljala udarnu snagu neprijatelja u zapadnoj Slavoniji i gornjoj Hrvatskoj, verovatno neće ostati neaktivna, već će je neprijatelj upotrebiti na nekom drugom sektoru.

Nije do sada poznato da li je u pozadini Sremskog fronta stigla neka nova snaga od onih koje se izvlače iz Bosne (181. divizija?).⁷

Zbog neprijateljeve akcije u Slavoniji donekle je poremećeno uredno obaveštavanje o neprijatelju sa ovog sektora.

Od interesa je za nas, kako će se usmeriti nemačke snage koje su sa istoka izvršile akciju protiv Virovitičkog mostobrana (264. divizija, 297. divizija i — možda, 7. SS divizija »Princ Eugen«);

— da li će se zadržati na prostoru Bilo Gore kao obezbeđenje desnog boka snagama koje se nalaze između Blatnog Jezera i Drave, kao i u cilju zatvaranja pravca Virovitica—Bjelovar—Zagreb;

— da li će otići na neku prostoriju radi odmora (Samo-bor?);

— da li će otići iz naše zemlje u Nemačku, ili na front u Mađarsku.

⁵ General A. Vlasov bio je komandant 2. udarne armije Crvene armije. Za vreme drugog svetskog rata predao se Nemcima i prihvatio da sarađuje s njima. Bio je glavni organizator kvislinških formacija koje su stvarane od sovjetskih ratnih zarobljenika u borbi protiv drugih naroda u porobljenoj Evropi. (*Drugi svetski rat*, knj. 2, str. 429).

Na sremskom frontu nije učestvovala ni jedna takva formacija, uključujući i belogardijski Ruski zaštitni korpus.

⁶ Ta divizija nije učestvovala u borbama na Dravi (dok. br. 102).

Po dosadašnjim vestima nemože se doneti zaključak o ovome.⁸

Neprijatelj čvrsto drži komunikaciju Brod—Novska—Dugo selo—Zagreb.

Do sada nema indikacija o nekim namerama neprijatelja kod Virovitice prema Barču, a na sektoru Osijek—D. Miholjac—Našice—Dalj nije registrovano pojačavanje snaga zbog odlaska 264. i 297. divizije ka zapadu.

c) Da su iz reona Višegrad—Sarajevo—Zenica izvučene ka Brodu glavnine još preostalih snaga Armeegrupe »E«⁹ i 21. planinskog korpusa kao i glavni deo materijala (veliki transporti na komunikaciji Sarajevo—Brod u toku prve polovine januara).

Probijanje 22. pešadijske divizije na komunikaciji Vlasenica—Zvornik—Bijeljina izgleda da je imalo cilj vezivanja naših snaga za vreme živog transportovanja snaga i materijala na komunikaciji Sarajevo—Brod, u vezi sa angažovanjem jakih četničkih i ustaških snaga iz reona Doboja u pravcu Tuzle. 22. pešadijska divizija, obzirom na velike gubitke u ljudstvu i materijalu, teško da bi bila sposobna za kakvu ozbiljniju akciju.

Karakteristično je da neprijatelj do sada nije preduzeo ozbiljniju akciju za prihvatanje 22. pešadijske divizije sa pravca od Bijeljine i Brčkog.¹⁰

U dolini Sprače, računajući i posadu Višegrada, nalazi se nekoliko bataljona iz kažnjeničke grupe 999.¹¹ verovatno dva do tri policijska bataljona, ustaše i dva bataljona »Ruskog dobrovoljačkog korpusa«.¹²

181. grenadirski bataljon (jačine oko 3.000), koja je polovinom januara bila na prostoru Sokolac—Sarajevo, nije krenula za 22. pešadijskom divizijom, kako se moglo pretpostavljati

⁷ i ¹³ Ova je divizija u to vreme dejstvovala u jugoistočnoj Bosni (Dnevnik majora Berna, II deo, u AVII, reg. br. 1—5, k. 6).

⁹ Posle operacije »vukodlak« 297. pešadijska divizija je povučena u širi rejon Podravske Slatine, gde je preduzela naknadna čišćenja i pripremala se za sledeću operaciju »šumski đavo«, dok je 7. SS divizija »Princ Eugen« premeštena u rejon Slavonske Požege, a zatim prebačena u dolinu Bosne (dok. br. 160; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 95, 96 i 101; Dnevnik majora Berna, II deo, u AVII, reg. br. 1—5, k. 6).

⁹ Tačan naziv je: Heeres Gruppe »E« (Grupa armija »E«).

¹⁰ Nemci su preduzeli snažne napade iz dva pravca, angažujući ojačanu 104. lovačku diviziju za deblokiranje 22. pešadijske divizije (dok. br. 114).

¹¹ Dok. br. 23.

¹² Tačan naziv je: Ruski zaštitni korpus.

po nekim podacima. Nije jasno gde se ova divizija sada nalazi ali je verovatno da će i ona hitati ka Brodu.¹³

Neprijatelj je dobro osigurao komunikaciju Sarajevo—Brod, čije osiguranje ima za njega značaj u toliko veći, ukoliko 22. pešadijska divizija više izmakne ka Brčkom, ukoliko Mostar bude jače ugrožen od naših snaga, a Sarajevo više stegnuto.

d) *Na sektoru Sarajevo—Mostar* oseća se popuštanje otpornosti neprijatelja u reonu Mostara, iz kojeg je inače već odavno izvukao vredniji materijal. Ustanovljeno je i ovde sve veće angažovanje ustaških trupa.

369. divizija imala je znatne gubitke u poslednjim borbama za Široki Brijeg i na pristupima Mostara (370. pešadijski puk). Glavnine ove divizije još uvek se nalaze na tom sektoru.¹⁴

Verovatno je da će neprijatelj sužavanjem pojasa oko Sarajeva obratiti pažnju na pravac od Kalinovika i Trnova ka Sarajevu.

c) *Sektor doline Une—Lika—Gorski Kotor*. Neprijatelj je ponovo preduzeo akciju protiv komunikacija koje vežu gornju Hrvatsku sa Dalmacijom. Verovatno je da će produžiti sa ovim akcijama. Nije isključeno da poduzme jaču akciju prema Kordunu i Baniji, naročito ako oslobodi prvu kozačku diviziju sa sektora Bilo Gore.

f) *Slovenija*. Nije registrovano povećanje neprijateljevih snaga osim što se na Štajerskom reorganizuje 31. SS divizija.¹⁵ Angažovanje nedićevskih i domobranskih snaga Rupnika pojačava se.

Vesti o dolasku pet novo formiranih talijanskih fašističkih divizija iz Nemačke do sada nepotvrđene, malo verovatne.¹⁶

¹³ U to vreme Mostar je oslobođen (dok. br. 86).

¹⁵ Ova je divizija (nosila je ime »Lombard«) formirana na brzinu, novembra meseca 1944. od folksdojčera u Bačkoj i upotrebljena je u borbi za Batinski mostobran, a potom severno od Drave u sastavu 68. armijskog korpusa, gde je desetakovana. U Komandi Jugoistoka tu diviziju su nazivali kao »Dar Danajaca«. Zbog masovnog dezertiranja i slabe borbenosti u toku borbe zavedeni su preki sudovi i izricane drakonske kazne. Međutim, sve to nije pomoglo, pa je divizija skoro prepolovljena (imala je u momentu formiranja oko 12.000 ljudi, od toga je bilo naoružano oko 8.000), izvučena iz borbe i za kaznu upućene pešice prema Mariboru radi popune i reorganizacije (AVII, NAV-T-311, r. 191, s. 307—10, 369, 374—9, 400 i 404 i r. 194, s. 891—4, 903—6, 916—9 i 1160—2).

¹⁶ To redakcija nije mogla da ustanovi.

Napomena:

Nije jasno stanje neprijateljevih snaga na sektoru Travni-ka, gde je prema vestima V. korpusa bila angažovana početkom januara 104. lovačka divizija.¹⁷ Nema podataka šta je sa ovom divizijom.¹⁸

2) Razni podaci.

a) Evidencija iz Zagreba.

Prema izveštaju koji je štab III. armije dobio iz Zagreba krajem decembra 1944. evakuacija civilnog pučanstva iz Zagreba imala bi četiri faze:

U prvoj fazi imali bi biti evakuirani svi nepoćudni elementi (ovde spadaju i zatvorenici iz Savske ceste).

U drugoj fazi — evakuacija porodica državnih i ustaških funkcionera.

U trećoj fazi — državni i ustaški funkcioneri.

U četvrtoj fazi oni koji se dobrovoljno jave.

Evakuiranci će navodno biti upućeni u Gornju Bavarsku, gde su predviđeni veći logori.

Vojne ustanove i nadležstva imali bi se u slučaju evakuacije seliti u Linz. Operativne jedinice ustaško-domobranske imale bi se povući u planinska područja Macelja i Gorjanci.

Predviđa se, prema ovom izveštaju, likvidacija onih koji bi bili određeni za evakuaciju, a nebi hteli da idu.

Počastnička i častnička škola, koje su krajem decembra 1944. postale ustaške, i svi ustaški novaci, prebacuju se na dalju izobrazbu u Nemačku u Bruk na Muri.

b) Prema originalnom izveštaju ustaškog glavnog stožera* iz decembra 1944. usled dejstva naših snaga i usled nedostatka snaga za osiguravanje pruga, obustavljen je promet na sledećim relacijama:

- 1) Generalski Stol—Zlobin
- 2) Ozalj—Bubnjarci
- 3) Sunja—Banja Luka
- 4) Krapina—Đurmanec
- 5) Prikraj—Koprivnica

¹⁷ Taj podatak je bio tačan (dok. br. 36).

¹⁸ Ostala je na prostoru Travnika sve do polovine februara 1945. kada je, posle deblokiranja 22. pešadijske divizije, premeštena u ~~Siri~~ ^{Siri} rejon Đakova i Donjeg Miholjca radi odmora i pripreme za operaciju »šumski đavo« (dok. br. 160; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 94, 95, 100—4).

- 6) Križevci—Bjelovar—Kloštar
- 7) Bjelovar—Garešnica
- 8) Bregi—Osijek
- 9) Banova Jaruga—Suho Polje—Virovitica
- 10) Nova Kapela-Batrin—Našice
- 11) Pleternica—Velika
- 12) Samac—Vrpolje
- 13) Đakovo—Osijek
- 14) Vinkovci—Dalj—Osijek
- 15) Sid—Bač—Ugljenik
- 16) Doboj—Simin Han
- 17) Karanovac—Gračanica
- 18) Stambulčić—Vardište
- 19) Ustiprača—Foča
- 20) Međeđa—Priboj
- 21) Velika Gorica—Dubica
- 22) Virovitica—Barč
- 23) Podravska Slatina—Noskovci
- 24) Busovača—Travnik
- 25) Rečica—Caprag
- 26) Ilača—Borovo

Pogonsko gorivo u »NDH«. Zalihe pri kraju. Iz Nemačke ne dolazi ništa. Rafinerija Sv. Klara kod Zagreba osposobljena za rad, a delimično i ona u Brodu, ali nema sirovina, cisterne poluprazne a prometne teškoće nesavladive. Popravak rafinerije u Capragu nije mnogo napredovao.

Hrana. Veliki deo hrane odvučen u Nemačku. Situacija sve teža.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**NAČELNIK, GENERALMAJOR:
Vjek. J. Klišanić**

BR. 121

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
16. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA UNIŠTENJE
OPKOLJENE NEPRIJATELJSKE GRUPE U REJONU SE-
VERNO OD KOZLUKA¹**

ŠTABU II ARMIJE

DDD

Ispoljite što jači pritisak za brzu likvidaciju opkoljene neprijateljske grupe severno od Kozluka u reonu Rojčevica. Ovu grupu trebate likvidirati sa Drugom divizijom pre nego im stigne pomoć od Bijeljine.² Dvadeset sedma divizija neaktivna, trebate je odmah jače angažovati.³ Imajte u vidu da je vreme dragoceno za vas obzirom na neprijateljsko grupisanje u Bijeljini.

16. feb. 1945
13.15 s.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—10/1, k. 41.

² Tu opkoljenu (22. pešadijsku diviziju) nisu uspele jedinice 2. armije da unište, već se ona povukla iz Zvornika 18/19. februara i spojila, kod Sepka, s delovima 104. lovačke divizije, koji su nadirali od Bijeljine (tom IV, knj. 33, dok. br. 113).

³ Stab 2. armije NOVJ izvestio je VS NOV i POJ svojim depešama br. 76 i 81 od 16. februara 1945. da 27. divizija vodi oštre borbe kod s. Tršića (AVII, reg. br. 6—131/4, k. 274).

BR. 122

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. FEBRUARA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE NOVJ ZA DEJST-
VA RADI RASTEREĆENJA I SLABLJENJA PRITISKA NA
JEDINICE 2. ARMIJE NOVJ¹**

31 gr. 108

Nepr. prebacuje veće snage pravcem Brčko — Bijeljina sa namerom prodora ka jugu i sastavljanja sa opkoljenom nepr. grupom koja je na sektoru Zvornik — Vranjevo ozbiljno ugrožena dejstvom jedinica Druge armije.² Radi sprečavanja nepr. pojačanog dejstva na ovom sektoru i olakšanja izvršenja zadatka jedinica Druge armije pojačajte dejstvo i razvijte najveću aktivnost vaših jedinica na cijelom vašem frontu, a naročito na levom krilu.³

17. II. 1945

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—15/10, k. 258-A.

² Reč je o pokušaju prodora ojačane nemačke 22. pešadijske divizije od Vlasenice, preko Zvornika, do Bijeljine, u čemu je ta Divizija i uspela uprkos dejstvima jedinica 2. armije (tom IV, knj. 33, dok. br. 91 i 94).

Da bi olakšali prodor i položaj 22. pešadijske divizije, Nemci su ubacili u borbu 104. lovačku diviziju, koja je stupila u dejstva delom snaga od Bijeljine prema Zvorniku, a delom snaga od Doboja prema Gračanici i Tuzli (tom IV, knj. 33, dok. br. 64 i 100; Friedrich-August von Metzsch, n.d., str. 79—81).

³ Vidi tom I, knj. 18, dok. br. 88.

BR. 123

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. FEBRUARA 1945. O NAČINU POZDRAVLJANJA, OS-
LOVLJAVANJA, ODEVANJA I PONAŠANJA U NOVJ¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE**
Pov. br. 46/1945
18 februara 1945 god.

Našu vojska, kao oružana vojna sila, mora imati sve odlike jedne moderne narodne armije, u kojoj rad i disciplina predstavljaju temelj razvoja i uzdizanja.

Ophođenje, ponašanje i odevanje treba u ovim prilikama, u službi i van službe, da bude ogledalo reda, discipline lepog ponašanja i vaspitanog držanja. Napominjem da ovo još nije na zavidnoj visini u našoj vojsci.

U cilju jednoobraznog postupanja u različitim slučajevima —

NAREĐUJEM

a. — Pozdavljanje

1. Svako vojno lice, bez obzira na pol i bez obzira na dužnosti i na položaj koji zauzima, dužno je da propisno vojnički pozdravlja svakog starijeg po činu. Stariji pak je dužan da pozdrav mlađeg propisno odgovara.

Pozdavljanje se vrši u mestu i u pokretu, prema prilikama u kojima se susreću vojna lica.

2. Kad vojno lice ima kapu na glavi, pozdravlja vojničkim pozdravom desnom rukom. Vojna lica koja ne mogu pozdravljati desnom rukom zbog fizičkih mana i ona vojna lica koja zbog hromosti nose štap u desnoj ruci, pozdravljaju i otpozdravljaju levom rukom.

Pri pozdavljanju u mestu lice koje pozdravlja i ono koje otpozdravlja zauzima za vreme pozdrava stav »mirno«.

U kretanju, kada mlađi prolazi pored starijeg i ima kapu na glavi, pored pozdrava rukom uzima i pravac pogledom pre-

¹ Dokument (umnožen na šapirogtafu, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—1, k. 23.

ma starijem gledajući mu u oči. Ruku diže na tri koraka pred starijim, a spušta je čim prođe pored starijeg.

Kada vojno lice u mestu nema kape na glavi, onda pozdravljanjem u mestu zauzima stav »mirno«, a oficir učini još mali poklon glavom. Mlađi koji u mestu pozdravlja starijeg, ostaje u stavu »mirno« dok traje razgovor ili dok mu stariji ne odobri da stane »na mestu voljno«. U kretanju pak lice koje nema kape na glavi, pogledom se pozdravlja stariji s tim, što oficir učini još i mali poklon glavom.

Ako mlađi treba da priđe starijem, radi raporta ili po pozivu, staje mirno na udaljenju od dva koraka pred starijim i propisno ga pozdravi.

3. Sva građanska lica zaposlena u vojsci dužna su da pozdravljaju svoje pretpostavljene rukovodioce u službi. Pozdravljanje vrši građanskim načinom, skidanjem kape, odnosno šešira, ako su gologlavi.² Pretpostavljeni rukovodioci dužni su da otpozdravljaju.

4. Kada vojno lice ide peške i nosi nešto u desnoj ruci, onda prenosi pri susretu sa starijim teret u levu ruku i pozdravlja desnom, ako su mu obe ruke zauzete pozdravlja pogledom.

5. Kada vojno lice jaše pozdravljanje se vrši po odredbama tačke 2. — sa ovim napomenama.

Pri prolazu pored starijeg pozdravljanje se vrši uvek u hodu. Međutim, ako vojno lice vrši na konju službu hitne prirode, odna se okreće³ brzinom koja mu je određena.

— ako nosi u ruci neku stvar koju pri susretu sa starijim ne može preneti u desnu pozdravlja pogledom.

— ako vojno lice treba da priđe starijem koji nije na konju onda sjahuje i prilazi starijem na propisan način. Ako je stariji na konju onda mu prilazi na propisno odstojanje od nekoliko koraka i propisno pozdravlja, ostajući na konju. Međutim kod borbenih prilika i situacija koja to zahteva, mlađi ne treba da silazi s konja.

6. — Kad vojno lice vojnik, oficir ili podoficir upravlja kolima, pozdravlja vojnik i oficir pogledom a oficir i malim poklonom. Kada vojno lice upravlja motociklom ili drugim motornim vozilom, onda ne pozdravlja niti otpozdravlja.

¹ Tako piše. Rečenica nije završena i verovatno treba da glasi: ako su gologlavi — malim poklonom glave.

³ Tako¹ piše; verovatno* treba samo: kreće, tj. bez »o« (okreće).

Ostala lica koja se nalaze u kolima ili motornom vozilu pozdravljaju sedeći.

Kod volovskih kola vozar uvek vodi volove za povodnik i pozdravlja pogledom.

7. — Kad vojno lice vodi konja onda pozdravlja pogledom.

8. — U naseljenim mestima jaše se samo hodom i to desnom stranom ulice; zabranjeno je jahati trotoarom. Ako vojno lice vrši na konju hitnu službu onda ide brzinom koja mu se naredi.

U pogledu brzine kretanja kola, motornih vozila i bicikla važe saobraćajni propisi za naseljena mesta. No, u prolazu pored vrhovnog komandanta, zastave ili trupne jedinice u stroju, kola prelaze u hod, a ostala vozila smanjuju brzinu na 5 km. na sat.

9. Kad se vojno lice vozi u autobusu ili u tramvaju pozdravlja rukom kao i kad stoji, samo što se tom prilikom malo podiže sa svog mesta. Pored pozdrava mlađi je dužan da svoje mesto ustupi starijem, ako u vozilu nema slobodnog mesta.

10. Kad vojno lice sedi na javnom mestu (u kafani, restoranu, na šetalištu, u parku itd.) pozdravlja rukom kao i kad stoji, samo se i tom prilikom malo podigne sa svog mesta. Ako vojno lice sedi u zatvorenoj prostoriji, bez kape na glavi onda pozdravlja lakim poklonom podigavši se malo sa svog mesta.

11. Ako je vojno lice na prozoru bez kape a ulicom prolazi stariji, onda mlađi na prozoru staje »mirno« a oficir se još i pokloni. Ako vojno lice nije propisno odeveno sklanja se sa prozora u unutrašnjost sobe.

12. Strane oficire i podoficire treba pozdravljati obavezno kao i naše.

13. Za vreme sviranja ili pevanja državne i narodne himne, vojno lice pozdravlja: ako je pod kapom u stavu »mirno« — rukom, a ako sluša himnu bez kape onda »mirno« staje.

14. Zastavu i vojničke pogrebe pozdravljaju vojnici, podoficiri, oficiri, kao što je navedeno za pozdravljanje starijih; ako su sedeli ustaju, sem u slučaju kada se voze u kolima — automobilima.

15. — Vojnici, podoficiri, oficiri prilikom pogreba, kada su u povorci, ne pozdravljaju niti otpozdravljaju.

16. — Isto tako ne pozdravljaju ni oni koji sprovode lica lišena slobode i transporta, koji su u pokretu.

17. — Pri susretu, lica istog čina kada ne znaju tačno rang starešinstva, kao i vojnici međusobno, pozdravljaju se uzajamno i istovremeno.

18. — Mlađi činom ili rangom ide s leve strane starijega; ako su trojica ili više, najstariji ide u sredini, a najmlađi s leve strane.

19. — U slučaju kada oficiri pri putovanju ili u opšte u društvu dođu u dodir a ne poznaju se, mlađi je dužan da se predstavi starijem.

20. — Vojnik, podoficir, oficir pri ulasku⁴ u sobu postupa na sledeći način: Pre ulaska u sobu ili kancelariju prijavi se kuriru, ili za to određenom licu ili kome od ukućana, ako ih ima, inače kuca na vrata. Kada dobije dozvolu za ulazak skida kapu (žensko vojno lice ne skida), otvara vrata, ulazi u sobu i po ulazu zatvara vrata: prilazi na propisno odstojanje starešini, ili kome je upućen, stane, zauzme stav mirno, a oficir se još malo i pokloni, ako je s puškom pre ulaska u sobu uzima pušku k nozi ali ne skida kapu.

Oficir, ako ima gornju odeću (šinjel, ogrtač i slično) pret hodno ih skida.

Dežurni oficir kad je u šinjelu, pa ulazi u kancelariju radi službene potrebe ne skida ga.

Iz sobe se odlazi laganim korakom.

21. Ako je starešina ili stariji po činu zauzet u razgovoru sa starijim od sebe, a u tom trenutku treba da mu priđe mlađi ili potčinjeni čeka dok stariji svrši razgovor. U hitnom slučaju moli starijeg za dozvolu da pristupi. U svakom slučaju mora se javiti starijem po činu, da je došao kod lica sa kojim ima izvesnog službenog posla.

b. Oslovljavanje:

22. Sva vojna lica vojnik podoficir, oficir, kao i ostala lica zaposlena u vojsci dužna su da svakog starijeg od sebe propisno oslovljavaju.

23. Svi oficiri, bez razlike čina, na službi oslovljavaju jedan drugog isključivo sa »druže« dodajući čin dotičnog na pr. »druže generale, druže kapetane« i td.

24. — oficiri oslovljavaju podoficire isključivo sa druže dodajući čin dotičnog podoficira.

25. — podoficiri se oslovljavaju međusobno kao i oficiri.

26. — podoficiri oficire oslovljavaju sa »druže« dodajući čin na pr. »druže pukovniče«, »druže majore« i td. Vojnici oslovljavaju podoficire i oficire sa »druže« dodajući čin.

⁴ U dokumentu su reči »oficir pri ulasku« prekucane jedne preko drugih.

27. — Vojnici se međusobno oslovljavaju sa »druže«.
28. — Politički komesari ako nemaju čin oslovljavaju se zvanjem koje imaju, na primer »druže komesaru«.
29. — Kad stariji pozove mlađeg ovaj se uvek odaziva sa izvolte dodajući čin kao što je propisano za oslovljavanje na pr. izvolte druže majore i td.
30. — Kada mlađi prima zapovest ili kakvo saopštenje od starijeg i pošto na zahtev starijeg zapovest ponovi, ili kad stariji mlađeg otpusti, mlađi oslovljava starijeg sa razumem, na primer »razumem druže pukovniče« zatim pozdravlja i odlazi.

c. Odevanje

31. Sva vojna lica moraju uvek biti propisno i ugledno odevena sa potpuno čistim odelom i obućom.
32. Svi bez razlike, sem generala, moraju biti propisno opasani. Ako imaju šinjel ili dolamicu moraju biti opasani preko šinjela i dolamice. Ako nose ogrtač ili kišnu kabanicu, onda moraju nositi opasač preko bluze.
33. Svi vojnici, podoficiri i oficiri, ako nose šinjel moraju ga potpuno zakopčati. Od toga se izuzimaju: Ranjenici i invalidi, koji usled povreda ne mogu zakopčati šinjel. Narodni heroji i lica odlikovana odlikovanjima koja se nose na sredini ispod kopče bluze, mogu imati otkopčana prva dva dugmeta na šinjelu. Viši oficiri mogu imati otvoren gornji deo šinjela u visini prva dva dugmeta.
- Generali van službe mogu imati otvoren šinjel.
- U stroju na paradama i vojničkim svečanostima službenog karaktera moraju svi osim narodnih heroja kao i onih koji imaju vojnička odlikovanja na sredini grudi, imaju potpuno zakopčati šinjele.
34. Sva ženska lica u vojsci moraju na ulici imati kapu na glavi.

d. Ponašanje i ophođenje.

35. Sva vojna lica, oba pola, u svome ponašanju, držanju i ophođenju i u svakom drugom pogledu u svima prilikama, moraju biti skromna, a naročito u pogledu odevanja i ishrane.
- Naročitu pažnju obratiti na vojna lica, zaposlena u kancelarijama u pogledu skromnosti njihovog odevanja.
36. Zabranjuje se pušiti na ulici, u gradu na javnom mestu, kad je vojnik, oficir ili podoficir u službi na ulici.

37. Ponašanje i držanje vojnih lica na ulici, javnim mestima i u lokalima mora da bude pristojno, vojničko i dostojanstveno.

e. Opšte odredbe

38. Sve starešine u vojsci su dužne da svako vojno lice, koje se na ulici ili na javnom mestu ponaša protivno ovoj naredbi zaustavi i opomene da mu oduzme ličnu legitimaciju i objavu, naredi da se javi u Komandi grada odnosno mesta. Oduzetu objavu i ličnu kartu takvog vojnog lica dotičan starešina predaje komandi grada odnosno mesta.

Starešina koji bi preko ovoga prešao i nebi preduzeo potrebne mere u duhu prethodnog stava, biće najstrožije kažnjen.

39. Tako isto i patrole komande grada odnosno mesta pri obilasku varoši kontrolisaće držanje i ponašanje vojnih lica, i ona lica koja se budu ponašala protivno ovom naređenju predvodiće⁵ komandi grada odnosno mesta. Dotična komanda grada odnosno mesta uzimaće ovakva lica na odgovornost, kaŕnjavati ih i o tome izvestiti njihove jedinice odnosno ustanove.

40. Prednje naređenja saopštiti na potpis svima podoficirima i oficirima, a ostalim pročitati pred strojem.

Sve starešine u vojsci, a naročito oficiri, nastojaće ličnim primerom i ličnim uticajem do⁶ potpunosti sprovedu u život odredbe ovog naređenja.

Odredbe ovog naređenja pročitati sa potrebnim poukama na vojničkim i političkim časovima u štabovima, jedinicama i ustanovama.

41. Skreće se pažnja da ovo naređenje u potpunosti vaŕi i za ŕenska lica pripadnike NOV.

42. — Odgovorni štabovi odnosno jedinice, komande i ustanove kontrolisaće izvršenje ovog naređenja i preduzeće sve potrebne mere, da se naređenje tačno izvršava.

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
MARŠAL JUGOSLAVIJE
TITO

⁵ Tako piše; treba: privodiće.

⁶ Tako piše; treba: da u.

BR. 124

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA UNIŠTENJE
OPKOLJENIH DELOVA NEMAČKE 22. PEŠADIJSKE DIVI-
ZIJE U REJONU ZVORNIKA¹**

18. II. 45

1. Naredili II div.fiziji] da odmah danas prebaci dve brigade na levu obalu koje će sa 25. div.[izijom] dejstvovati prema Kozluku, odnosno prema jugu u cilju potpunog uništenja nemačke grupe. Uzmite ove brigade pod komandu.²

2. Jutros poslali na Zvornik 10 aviona i biće u toku dana i više.

3. Treba nastaviti sa pritiskom od zapada da se uništi nemačka grupa u rejonu Zvornika, koja je stvarno u teškoj situaciji. (u 9 čas).³

1—60, 2—12, 3—38

BR. 125

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. FEBRUARA 1945. ŠTABU 8. KORPUSA ZA DALJA DEJ-
STVA POSLE OSLOBOĐENJA MOSTARA¹**

VIII Korpus

Jednu diviziju vašeg korpusa ostavite na prostoriji Mostar — Široki Brijeg — Imotski — Ljubuški — Metković. Jednu diviziju ostavite na prostoriji Split — Zadar, a sa dvema divizijama prikupite se na prostoriji Knina², gde ćete dobiti dalji zadatak.³

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—8/2, k. 41.

² Bliže o tome: dok. br. 121; tom I, knj. 18, dok br. 89; AVII, reg. br. 4—4, k. 54.

³ Opširnije o tim borbama sa opkoljenim delovima nemačke 22. pešadijske divizije u širem rejonu Zvornika: tom IV, knj. 33, dok. br. 113 i AVII, reg. br. 6—4, k. 274.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—3/1, k. 53.

² Na tome prostoru ostala je 9. NOU divizija, dok se 19. NOU divizija prebacila na prostor Biograd — Benkovac, a 26. NOU divizija u rejon Obrovac — Karin.

Dvadeset deveta divizija produžice dejstva prema Sarajevu najpogodnijim pravcem.
O izvršenju izvestite.⁴

31 — 88
18. II. 45.

BR. 126

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. FEBRUARA 1945. ŠTABU 2. ARMIIJE ZA DEJSTVA U
DOLINI DRINE¹

DDD

1. U toku jučerašnjeg dana jedna ojačana nemačka SS divizija prednjim delovima stigla na sektor Bijeljina — Janja, a glavninom u Brčko.² Ojačanim snagama neprijatelj je uspeo da juče 17. o.mj. probije obruč kod Janje i izbiје deset km. južno od Janje.³ Vrlo je verovatno da će obzirom na jake snage neprijatelj uspeti da se poveže sa opkoljenom nemačkom grupom na sektoru Zvornika i obezbedi komunikacije za izvlačenje ovih snaga, preduzimajući jednovremeno demonstrativan prelaz na

Dvadeseta NOU divizija već se nalazila u borbama oko Gornjeg Lapca i Mazina.

Bliže o tome: tom V, knj. 38, dok. br. 59; AVII, reg. br. 4—2, k. 53; izveštaj (depeša) Štaba 4. armije JA od 5. marta 1945.

³ Reč je o zadatku koji je kasnije dobila novoformirana 4. armija JA za oslobođenje Like, kao daljeg preduslova za prenošenje ofanzivnih operacija na zapad — prema Istri i Trstu (dok. br. 128).

⁴ Štab 8. korpusa 19. februara 1945. dostavio je depešom izveštaj Vrhovnom štabu o rasporedu i načinu prebacivanja jedinica (AVII, reg. br. 1—17/2, k. 316).

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—8/9, k. 41.

Ista depeša u AVII, red. br. 3—14/1, k. 41 je od 18. februara 1945.

² Taj podatak nije bio tačan. Jedina SS-divizija (7. SS-brdska divizija »Princ Eugen«) na području Komande Jugoistoka učestvovala je, u to vreme, u operaciji »vukodlak« (dok. br. 102). Ovaj pogrešan podatak primio je VŠ NOV i POJ od Štaba 2. armije 17. februara 1945 <AVII, reg. br. 6—134/4, k. 274>.

Uopšte, Štab 2. armije NOVJ do tada je raspolagao slabim obaveštajnim podacima (AVII, reg. br. 6—133/4, 6—134/4 i 6—135/4, k. 274), pa je tek nakon zarobljavanja jednog Italijana došao do pouzdanih obaveštajnih podataka (AVII, reg. br. 6—141/4, k. 274).

desnu obalu Drine, na sektoru Loznica — Janja. U vezi ovakve situacije naredili smo:

Sledi:

32 — 138

2. Da se Druga divizija i Osmo brigada dvadeset druge divizije hitno prebaci na desnu obalu Drine. Osmoj brigadi Dvadeset druge divizije naredite i vi da se odmah prebaci na desnu obalu.

3. Vi sa vašim jedinicama u vezi ovakve situacije izvršite odgovarajući raspored sa zadatkom ometanja saobraćaja i nanošenja gubitaka neprijateljskim snagama duž komunikacije.⁴ Da bi se omelo neprijateljsko prebacivanje na desnu obalu Drine, gde imamo slabe snage, neophodno je potrebno da pritisak vaših jedinica na levoj obali Drine bude što jači, pa u tom smislu hitno izdajte odgovarajuća naređenja vašim jedinicama.

33 — 141.

4. Vaš pritisak na Zvornik treba da bude stalan i jak, kako bi se onemogućio eventualni neprijateljski prodor ka Tuzli, što ni u kojem slučaju ne smete dozvoliti.

34 — 38

Slazemo se da pozovete četnike na predaju garantujući im život.⁵

35 — 18.

19. II. 45. (20. 2. 1945)

Ovde je reč o dejstvima 104. lovačke divizije (tom IV, knj. 33, dok. br. 64; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 89—95).

Međutim, Štab 14. korpusa 2. armije uporno je tvrdio do 10. marta da se 104. lovačka divizija nije uopšte nalazila na sektoru Doboja, iako je s tog pravca upućena jedna Borbena grupa za deblokadu nemačke 22. pešadijske divizije (tom IV, knj. 33, dok. br. 64; AVII, reg. br. 6—168/4, k. 274).

³ Vidi dok. br. 121.

⁴ U depeši br. 48 Štaba 2. armije od 18. februara 1945. VŠ NOV i POJ pisalo je:

»Po odlasku 2. proleterske naša akcija moraće da se svede na ometanje saobraćaja i nanošenja gubitaka« (AVII, reg. br. 6—137/4, k. 274).

⁵ Ovu saglasnost — odobrenje dao je VŠ NOV i POJ na zahtev Staba 2. armije NOVJ od 17. februara 1945. koje glasi:

»Kod četnika, po svim podacima, vrlo teško stanje. Odobravate li da ih pozovemo na predaju, garantujući im život.«

BR. 127

**RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19.
FEBRUARA 1945. O DEJSTVIMA NA JUGOSLOVENSKOM
RATIŠTU¹**

RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
za 19 februara 1945 godine .

U Slavoniji, na području Papuka i Sunja, u toku su borbe sa jakim nemačko-ustaškim snagama.

Na frontu u Sremu prilikom odbijanja jednog neprijateljskog ispada, ubijeno je 187 Nemaca.

Na području Zvornika, borbe za uništavanje opkoljenih neprijateljskih grupa produžavaju se nesmanjenom žestinom. U teškim borbama na području južno od Janje odbijeni su napadi neprijatelja.² Ubijeno je preko 350 Nemaca, uništeno 6 motornih vozila i zaplenjene znatne količine raznog ratnog materijala.

Dejstvom naše avijacije uništeno je danas 25 kamiona i 20 kola sa ljudstvom i materijalom, 1 tenk, pogođena i učutkana 3 protivavionska topa, izazvano 15 velikih požara, a ubijeno oko 250 neprijateljskih vojnika.

Na području Doboja i dalje se nastavlja potiskivanje neprijatelja na zapad.

Na drumu Rogatica — Sokolac u toku su borbe sa neprijateljskim snagama koje se pod pritiskom naših snaga u dolini Prače probijaju na severo-zapad.³

Sa pojačanjima dovučenim od Zenice, neprijatelj je ponovo pokušao da povрати izgubljena uporišta južno od Travnika.⁴ Svi napadi su odbijeni a neprijatelj je na bojnopolju ostavio preko 150 mrtvih.

Jugozapadno od Sarajeva na području Tarčina, napadnuta je i presečena jedna nemačka kolona. Jedan deo kolone je uništen, a drugi se u neredu povukao na jug.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—23/1, k. 22.

² Opširnije o tome: tom IV, knj. 33, dok. br. 113 i knj. 34, dok. br. 7 22 i 24

³ Vidi tom IV, knj. 34, dok. br. 22 i 24.

⁴ Vidi tom IV, knj. 34, dok. br. 99.

U reonu Konjic — Jablanica naše trupe opkolile su jako neprijateljsko uporište Konjic. Borbe su u toku.⁵

Po dosada prikupljenim podacima, u borbama za oslobođenje Mostara neprijateljski gubitci iznose: 5.120 poginulih, 1.730 zarobljenih; zaplenjeno: 6 tenkova, 89 topova, 52 teška mitraljeza, 26 teških bacača, 8 lakih bacača, 209 puškomitraljeza, 63 automata, 3.250 pušaka, 19 radio stanica, 46 kamiona, 36 motornih vozila, 70 telefona i centrala, 540 konja, više magacina municije, hrane i drugog ratnog materijala. Uništena su 3 tenka i 15 kamiona. Mostove na Neretvi, električnu centralu i železnički vozni park neprijatelj nije imao vremena da uništi i neoštećeni su pali u ruke naših trupa.⁶

Na području Siska odbijen je ispad ustaša, jačine dva bataljona. Pobijeno je 80 i nekoliko zarobljeno.

U lokalnim borbama u Lici ubijeno je 26 i zarobljeno 11 neprijateljskih vojnika.

U Hrvatskom Zagorju u blizini Krapine uništena je grupa od 65 neprijateljskih vojnika.

U Sloveniji, u sukobu sa jednom motorizovanom kolonom na području Gorice, uništen je 1 tenk i 2 kamiona, a ubijeno 40 neprijateljskih vojnika.

Na pruzi Gorica — Videm uništena je lokomotiva i 3 vagona, a pruga Ljubljana — Kočevlje porušena je na dužini od 2 km.

BR. 128

SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 20. FEBRUARA 1945. S PREDLOŽENIM PLANOM GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE, ZA OSLOBOĐENJE LIKE¹

U načelu slažemo se sa vašim planom za operacije.² Priступite odmah pripremama s tim da operacije mogu početi što

⁵ Konjic su u to vreme bile opkolile jedinice 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije (tom IV, knj. 33, dok. br. 110).

⁶ Ovi podaci o broju zarobljenih i ubijenih neprijateljevih vojnika, kao i plenu, izneti su u depeši Štaba 8. korpusa upućenoj 18. februara 1945. Vrhovnom štabu (AVII, reg. br. 3—2, k. 53).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—61, k. 31.

² Reč je o predlogu plana Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske za oslobođenje Like od 19. februara 1945. Opširnije o tome planu: tom V, knj. 38. dok. br. 65, str. 452.

ranije, a najkasnije do 10. marta.³ Vili korpusu smo ranije izdali naređenje da jednu div. ostavi na sektor Mostar — Imotski — Metković i jednu div. da postavi na prostoriju Zadar — Split a sa dve div. i tenk. brigadom⁴ da se prikupi na područje Knina.⁵ Prema tome računajte na ove dve div. i tenk. brigadu VIII korpusa. Pokret jedinica VIII korpusa iz doline Neretve otpočeo je danas. O toku priprema iveštavajte nas češće.

52—136.

20. II. 45.

BR. 129

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 20. FEBRUARA 1945. KOMANDANTU 8. KORPUSA GENERAL-MAJORU PETRU DRAPŠINU DA DOLETI AVIONOM ZA BEOGRAD¹

Br. 34 20-11

Komandant general Drapšin da dođe u Zemunik 22. ov. mj. do 10 sati, a odatle da krene za Beograd avionom².

³ Operacije za oslobođenje Like počele su 20. marta 1945 (dok. br. 162).

⁴ Reč je o 1. tenkovskoj brigadi NOVJ.

⁵ Potpunije o tome naređenju VŠ NOV i POJ Stabu 8. korpusa vidi dok. br. 125.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—17/2, k. 316.

² Prema depeši zamenika načelnika Vrhovnog štaba, general-major Petar Drapšin je stigao u Beograd 22. februara 1945 (AVII, reg. br. 2—1/2, k. 119/4).

General Drapšin se zadržao u Beogradu do 2. marta, gde je prisustvovao savetovanju kod Vrhovnog komandanta u vezi sa formiranjem 4. armije i njenim daljim zadacima.

Međutim, zbog loših vremenskih prilika, Drapšin je napustio Beograd tek 4. marta 1945, pošto je prethodno obavestio Stab 8. korpusa o formiranju 4. armije i narednim zadacima armije (AVII, k. 53, br. 1—4/1 i reg. br. 2—2/2, k. 119/4).

BR. 130

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
20. FEBRUARA 1945. KOMANDANTU 1. ARMije DA SE JA-
VI NA REFERISANJE U BEOGRAD 25. FEBRUARA 1945.
GODINE¹**

20. 2. 1945.

37. gr. 31

Komandant da dođe u Beograd do 25. do 12 sati². Sa ovim
se menja ranija depeša.³

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII. reg. br. 1—16/10, k. 258-A.

² Slične depeše Vrhovni komandant je uputio i komandantima 2. i 3. armije (AVII, reg. br. 1—8/2, k. 41 i reg. br. 3—68/1, k. 295).

Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito pozvao je komandante armija i komandanta 8. korpusa na savetovanje u Vrhovni štab i zadržao ih u Beogradu do 3. marta 1945. Redakcija ne raspolaže ni sa kakvim dokumentom s tog savetovanja, ali je iz prethodnih i kasnijih naređenja i direktiva Vrhovnog komandanta i Vrhovnog štaba vidljivo da su na tome savetovanju pomenuti komandanti jedinica referisali o situaciji i stanju jedinica; da ih je Vrhovni komandant upoznao s narednim zadacima, formiranju 4. armije i preimenovanju Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u Jugoslovensku armiju, kao i da je svoje najviše komandante lično predstavio feldmaršalu Aleksanderu, savezničkom vrhovnom komandantu na Sredozemlju, koji je tada, od 21. februara do 1. marta 1945, boravio u Beogradu, gde je vodio razgovore s maršalom Titom o daljim zajedničkim dejstvima savezničkih armija i merama koje će se preduzeti kada se dve savezničke armije budu sastale na reci Soči, odnosno u Istri.

³ Ova je depeša bila upućena komandantu 1. armije istoga dana — 22. februara 1945, ali nešto ranije i ona je glasila: »Da general Peko dođe na važno savetovanje 24. februara. Sa sobom ponijeti sve podatke o situaciji i stanju jedinica« (AVII, reg. br. 1—16/10, k. 258-A).

Ovo odgađanje termina savetovanja je naređeno zbog toga što su maršal Tito i feldmaršal Aleksadner produžili razgovore, koji su počeli 21. februara, a završili se 24. februara 1945 (dok. br. 134).

**RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 20.
FEBRUARA 1945. O AKTIVNOSTIMA NA JUGOSLOVEN-
SKOM RATIŠTU¹**

RATNI IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
za 20 februara 1945 godine

Na frontu u Sremu, naše trupe u nasilnom izviđanju ubile su 63, a zarobile 37 Nemaca. Zaplenjeno je 5 bacača, 8 automatskih oruđa i veće količine drugog materijala.

Uništavajući delove 22. ojačane nemačke divizije, naše trupe zauzele su Zvornik.² Padom Zvornika, posle ogorčenih borbi poslednjih dana otpor ove divizije uglavnom je prestao. Jaka neprijateljska pojačanja, sa brojnim tenkovima i topovima, upućena preko Brčkog, Bijeljine i Janje na jug, uspela su da u poslednjem trenutku izvuku ostatke ove divizije i tako je spase od potpunog uništenja.

Ova divizija imala je 17 pešadijskih bataljona, 5 artiljerijskih divizionara, 1 pionirski bataljon, 12 tenkova, preko 200 kamiona i ostale manje jedinice. Ukupno je brojala preko 12.000 ljudi. 23. januara otpočele su oštre borbe sa ovom divizijom na području Vlasenice, dok nije bila potpuno opkoljena i zaustavljena na području Zvornika. Nisu uspeli ni svi pokušaji neprijatelja da olakša situaciju upućivanjem jakih snaga iz Doboja u pravcu Tuzle.

Neračunajući objavljene gubitke, koje je naša avijacija nanijela ovoj diviziji i pojačanjima upućivanim u pomoć, njeni gubici iznose 8.500 izbačenih iz stroja, od kojih 2.500 poginulih. Uništena su 3 tenka i 40 kamiona, a zaplenjeno: 8 topova, 16 bacača, 165 automatskih oruđa i ostalog ratnog materijala. Veći deo artiljerije, tenkova, kamiona i materijala, neprijatelj je sam uništio.³

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—25/1, k. 22.³

² Zvornik je zauzet 18/19. februara 1945 (tom IV, knj. 33, dok. br. 113).

³ Nemačka 22. pešadijska divizija bila je jedna od elitnih nemačkih divizija. Borila se u Holandiji, na istočnom frontu u borbama u Ukrajini i za Sevastopolj, i u Tunisu, u severnoj Africi, a zatim je raspoređena na o. Krit. Posle povlačenja sa Krita u jesen 1944. borila se u Makedoniji, na Kosovu i Metohiji, u Sandžaku i Crnoj Gori, gde je 18. decembra 1944. deblokirala opkoljeni 21. brdski armijski korpus, a zatim se povukla preko Drine, početkom januara 1945, odakle je ubačena u borbu u istočnu Bosnu.

U ovim borbama naročito su se istakle mlade srpske jedinice pod komandom general-lajtnanta Koče Popovića i naša avijacija.

Na području južno od Janje, borbe se nastavljaju.

Naša avijacija uništila je danas oko 20 kamiona i 20 kola sa ljudstvom i materijalom i pobila oko 150 neprijateljskih vojnika. Bombardovanjem železničke stanice u Brčkom uništeno je 14 vagona.

U dolini Bosne, na drumu Doboј — Derventa, napadnuta je jedna nemačka kolona i uništeno: 6 kamiona, 2 topa, a ubijeno 80 Nemaca. Pored ostalog zaplenjene su dve ratne zastave.

Razbijajući uspešno pojačane napade neprijatelja na području Travnika, naše trupe prešle su u protivnapad i zauzele i oslobodile grad Travnik.⁴ Osim toga oslobođena su mesta: Radonjići, Krpeljići, Gučja Gora, Radojčići, Bandol i Dolac. Neprijatelj je pretrpeo velike gubitke u ljudstvu i materijalu. Borbe se nastavljaju na pravcu Zenice i Busovače.

U blizini Kaknja likvidirana su dva manja neprijateljska uporišta. Posada je uništena.

Na sektoru Rogatica — Sarajevo, uspešno se nastavljaju napadi naših trupa na neprijateljske kolone.

U opkoljenom Konjicu nastavlja se uništavanje neprijateljskog garnizona.⁵ Ubijeno je 60, zarobljeno 40 vojnika i 1 oficir, a našim trupama predalo se 7 oficira i 30 vojnika.

Divizija je 15. januara 1945. brojala između 12.000 i 13.000 ljudi, od čega je na borbeni deo otpadalo oko 7.000, i oko 2.000 konja.

Međutim sa 969. tvrđavskom pešadijskom brigadom »Kloc« (1.900 ljudi) i 1004. i 1005. tvrđavskim pešadijskim bataljonima brojala je oko 16.000 ljudi i 2.900 konja.

Prema sopstvenim podacima divizija je od 15. januara do 25. februara 1945. imala 346 poginulih, 862 ranjena, 22 nestala i 713 obolelih vojnika, podoficira i oficira.

Prema tome podaci o izbačenim iz stroja ne mogu se uzeti kao tačni.

Inače je divizija u sastavu imala 3 pešadijska puka: 16. 47. i 65. te 22. art. puk, kao i Izviđački, Inžinjerijski i Bataljon veze, te Protivtenkovski i Protivtenkovski divizion. Svi ovi bataljoni-divizioni nosili su brojnu oznaku divizije.

Opširnije o tome: tom IV, knj. 31, dok br. 36 objašnjenje br. 25 i dok. br. 146, objašnjenje br. 33; Friedrich-August von Metzsch, *Die Geschichte der 22. Infanterie-Division* (Istorija 22. pešadijske divizije), Verlag Hans-Henning Podzun, Kiel 1952, str. 82 i 92; Karl Hnilicka, *Das Ende auf dem Balkan 1944/45* (Kraj na Baikanu 1944/45), Muster-schmidt, Göttingen, 1970, str. 348—9.

⁴ Travnik je, posle četvorodnevnih borbi, oslobodila 19. februara 4. NOU divizija, ojačana sa po jednom brigadom 10. i 39. NOU divizije (tom IV, knj. 33, dok br. 99 i 133).

⁵ Vidi tom IV, knj. 33, dok. br. 117.

Na području Lapac — Bihać — Korenica u toku su borbe sa jakim neprijateljskim snagama.

Na području Gospića, pri napadu na jednu grupu neprijatelja ubijeno je 36 i zarobljeno 30 neprijateljskih vojnika, a zaplenjena 2 bacača.

Na drumu Banja Luka — Bosanska Gradiška, u žestokim borbama naše jedinice likvidirale su jako branjena neprijateljska uporišta Topolu i Laktaše.⁶ Ubijeno je 110, a zarobljeno 60 neprijateljskih vojnika i oficira, među kojima jedan nemački major, komandant bataljona. Između ostalog zaplenjena su 2 bacača i 10 mitraljeza. Odbijene su sve intervencije neprijatelja iz Gradiške.

Na području Dubica — Kostajnica odbijen je jači ispad ustaša, izvršen u cilju da olakša situaciju na sektoru Banja Luke. Nađeno je 35 mrtvih ustaša i zaplenjen je 1 bacač.

U Sloveniji razbijena je manja grupa Nemaca u blizini Kočevja.

Zeleznička pruga Novo Mesto — Trebnje porušena je na većoj dužini.

Saveznička avijacija uspešno je bombardovala Idriju, Ro-ve i S. Tri Kralja.

BR. 132

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I FOJ OD 22. FEBRUARA 1945. UPUĆENO GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O STAVLJANJU NA RASPOLAGA- NJE SVIH SLOVENACA IZ 5. PREKOMORSKE BRIGADE GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE I ZABRANI UPUĆIVANJA 3. PREKOMORSKE BRIGADE¹

22. II. 45

Naređeno je VIII korpusu da Vam stavi na raspoloženje sve Slovence iz V brigade. Ne možete dobiti III brigadu².

⁶ Ta mesta: Novu Topolu i Laktaše Ilidžu (tako se zovu) zauzele su jedinice 39. NOU divizije IV. februara 1945 (tom IV, knj. 33, dok. br. 130).

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—5/2, k. 30.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depešu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 14. februara 1945. upućenu Vrhovnom štabu s molbom da se od 6. i 11. slovenačke brigade iz Štajerske i 3. prekomorske brigade formira jedna jaka slovenačka divizija (AVII, reg. br. 2—85/1, k. 29).

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. FEBRUARA 1945. STABU 2. KORPUSA ZA UPUĆIVA-
NJE 5. I 6. DIVIZIJE NOVA U REJON NOVOG PAZARA,
KOSOVSKE MITROVICE I VUCITRNA ZA IZVRŠENJE NO-
VIH ZADATAKA¹**

28/58 d d d

Stabu II Korpusa

Obe albanske divizije prikupite na prostoriji Novi Pazar — Kosovska Mitrovica — Vučitrn, gde će dobiti novi zadatak². Albanske jedinice zabranjujem da se upotrebljavaju u Bosni. Javite kada će krenuti i kada će stići na novu prostoriju.

23. feb. 1945
12,30 s.

Tito

BR. 134

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. FEBRUARA 1945. STABU 1. ARMIJE ZA PRIPREMU I
OBEZBEĐENJE DOČEKA FELDMARSALA HAROLDA AL-
EKSANDERA, SAVEZNIČKOG KOMANDANTA NA SREDO-
ZEMLJU¹**

43 gr. 69

ddd

Jedan visoki saveznički komandant dolazi danas kod vas da posjeti front vaše armije. Učinite sve potrebno za što bolji doček i prijem. On će prenoćiti kod vas. Postarajte se radi smeštaja, obezbeđenje da bude na visini. Stab armije snosi za sve ovo punu odgovornost.²

25. II. 1945

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—61/1, k. 396.

² Postupajući prema ovome naređenju Štab 2. korpusa je odmah naredio Štabu 37. NOU divizije da prenese ovo naređenje štabovima 5. i 6. divizije NOVA radi pokreta na novodobijena područja dejstava (AVII, reg. br. 29—42/1, k. 396).

¹ Original depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1—18/10, k. 258A.

² Reč je o feldmaršalu Haroldu Aleksanderu, koji je boravio u Beogradu od 21. februara do 1. marta 1945, kada je napustio Jugosla-

BR. 135

UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 26. FEBRUARA 1945. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O ZAUZIMANJU STAVOVA PREMA SAVEZNIČKIM OFICIRIMA ZA VEZU PRI KORPUSIMA NOVJ, SHODNO DOGOVORU IZMEĐU MARŠALA JUGOSLAVIJE JOSIPA BROZA TITA I SAVEZNIČKOG VRHOVNOG KOMANDANTA NA SREDOZEMLJU FELDMARŠALA HAROLDA ALEKSANDERA¹

[26. 2. 45.]

Št. 456.

U vezi sporazuma maršala Tita i Aleksandera² svima savezničkim oficirima za vezu pri našim korpusima, izlazite u susret u pogledu davanja svih podataka kao o neprijateljskim trupama.³ Obaveštenja davati redovno. Utvrdite detalje o taktičkoj i strategijskoj saradnji vazduhoplovstva. Dozvoliti im posećivanje fronta i pokazivati im zaplenjena dokumenta koja karakterišu stanje kod neprijatelja.

viju i uputio se u posetu jedinicama 3. ukrajinskog fronta Crvene armije.

Za vreme boravka u Beogradu, 26. februara 1945, posetio je na položajima i jedinice 1. armije NOVJ, kojom prilikom je u Štabu 1. armije u njegovu čast, priređena i svečana večera.

Opširnije o ciljevima te posete i o samoj poseti: tom XI, knj. 4, dok. br. 3. u Prilozima i *Politika* od 24. i 28. februara 1945.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom), u AIZDG, k. 41, f. III.

² Harold.

³ Opširnije o tome dogovoru: tom XI, knj. 4, dok. br. 3 u Prilozima.

BR. 136

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
28. FEBRUARA 1945. O DODELJIVANJU PRIVREMENE PO-
MOĆI U NATURI PORODICAMA OFICIRA, PODOFICIRA I
VOJNIH SLUŽBENIKA NOVJ¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Br. 491
dne, 28. II 1945. god.

Po ukazanoj potrebi, a u cilju dodeljivanja privremene pomoći u naturi porodicama oficira, podoficira i vojnih službenika Narodno oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

N A R E Đ U J E M :

1. — Za vreme dok se ne regulišu novčane prinadležnosti oficira, podoficira i vojnih službenika NOV i POJ izdavače se njihovim porodicama iz vojnih magacina pomoć u naturi po tablici sledovanja, koju će propisati Odelenje za ishranu Vrhovnog štaba NOV i POJ.

2. — U tu svrhu oficiri, podoficiri i vojni službenici podneće, komandama gde su na službi, podatke o članovima svojih porodica kojima je ova pomoć potrebna.

Pod članovima porodice podrazumevaju se žena, deca i roditelji kao i druga nezbrinuta lica, koja zavise o izdržavanju dotičnog oficira, podoficira, odnosno vojnog službenika.

3. — Ovu Naredbu izvršiće Odelenje za ishranu Vrhovnog štaba NOV i POJ i po njoj izdati potrebna uputstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije
M.P. TITO

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 6—12, k. 25-A.

BR. 137

ODLUKA POVERENIKA NARODNE ODBRANE DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE I VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. MARTA 1945. O PROMENI NAZIVA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE U JUGOSLOVENSKU ARMIJU, MORNARICE NOVJ U JUGOSLOVENSKU MORNARICU I VS NOV I POJ U GENERALSTAB JUGOSLOVENSKE ARMIIJE¹

POVERENIŠTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Broj: 255/1945 g.

1 marta 1945 g.

Naša Narodno-oslobodilačka vojska, rođena u oslobodilačkoj borbi naših naroda, izvršujući delo oslobođenja naše otadžbine, postala je stvarna i jedina oružana sila Demokratske federativne Jugoslavije.

Naša vojska izgrađena je na bratstvu i jedinstvu naših naroda i predstavlja moćan faktor za dalje učvršćenje toga bratstva.

Po svojoj zrelosti, ratnom iskustvu i veštini, naša vojska ostvaruje ulogu jedne savremene regularne armije.

Na osnovu ovoga,

ODLUČUJEM:

1. — Da naša Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije, od sada nosi naziv »**Jugoslovenska armija**«.

2. — Da mornarica Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije, nosi naziv »**Jugoslovenska mornarica**«.

3. — Da se dosadašnji Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije reorganizuje u generalštab, kao neposredni organ Povereništva Narodne odbrane, za svu oružanu vojnu silu.

POVERENIK NARODNE ODBRANE
VRHOVNI KOMANDANT

Maršal Jugoslavije

TITO

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 23—1, k. 21.

ПОВЕРЛИВО
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Број: 255/1945 г.
1 марта 1945 г.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЗА
ОДЛУКУ

Ср. Ред. 255/1945 г.
1.3.45

Наша Народно-ослободилачка војска, рођена у ослободилачкој борби наших народа, извршујући дело ослобођења наше отаџбине, постала је стварна и једина оружана сила Демократске федеративне Југославије.

Наша војска изграђена је на братству и јединству наших народа и претставља моћан фактор за даље учвршћивање тога братства.

По својој зрелости, ратном искуству и вештини, наша војска остварује улогу једне савремене регуларне армије.

На основи овога,

О Д Л У Ч У Ј Е М:

1.-Да наша Народно-ослободилачка војска Југославије, од сада носи назив "Југословенска армија".

2.-Да морнарица Народно-ослободилачке војске Југославије, носи назив "Југословенска морнарица".

3.-Да се досадашњи Врховни штаб Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије реорганизује у генералштаб, као непосредни орган ПОВЕРЛИВОГ Народне одбране, за сву оружану војну силу.

Часовни

ПОВЕРЛИВО
ВРХОВНИ КОМАНДУЈУЋИ
Маршал Југославије

иш

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 1. MARTA 1945. UPUĆENO GLAVNOM STABU JA ZA HRVATSKU O FORMIRANJU 4. ARMIJE I UKAZIVANJU POMOĆI U ORGANIZACIJI ŠTABA I REŠAVANJU DRUGIH PROBLEMA¹

Formirana je četvrta armija u čiji sastav ulaze osmi, jedanajesti i sedmi korpus.

Za komandanta armije postavljen je general-major Petar Drapšin, za komesara Boško Šiljegović, a za načelnika štaba Pavle Jakšić. General Drapšin je dobio direktive za svoj rad.² Pomozite mu u organizaciji štaba i rešavanju drugih problema.³ Ova armija će biti pod našom neposrednom komandom.

67 — 96

1. III. 45

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—6/1, k. 31.

² Potpunije o formiranju 4. armije vidi dok. br. 141.

General-major Petar Drapšin dobio je direktive za rad, odnosno dejstva 4. armije JA na savetovanju kod Vrhovnog komandanta održanom u Beogradu od 25. februara do 3. marta 1945 (dok. br. 129).

³ Glavni štab Hrvatske obavestio je 8. i 9. marta 1945. Generalštab JA o konkretnoj pomoći ukazanoj Stabu 4. armije o popuni njenog štaba kadrovima iz Glavnog štaba Hrvatske (AVII, reg. br. 1—38/1 i 1—41/1, k. 32).

BR. 139

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 2. MARTA
1945. O POSTAVLJENJIMA U ŠTABOVIMA 1. ARMIIJE I 10.
KORPUSA I GLAVNOM ŠTABU SRBIJE'**

N A R E D B A
VRHOVNOG KOMANDANTA JUGOSLOVENSKE ARMIIJE
za 2 mart 1945 g.

Po ukazanoj potrebi,

P O S T A V L J A M :

1. — Za načelnika štaba I Armije, general-majora Morača Milutina².
 2. — Za zamenika komandanta Glavnog štaba Srbije pukovnika Jovanović Radivoja³.
 3. — Za komandanta X Korpusa, pukovnika Jerković Matu⁴.
- Ovaj raspored izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
Maršal Jugoslavije
TITO

M.P.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 18—9, k. 25 A.

² General-major Milutin Morača do tada je bio komandant 5. udarne divizije 1. armije. Postavljen je na mesto pukovnika Save Drljevića koji je naredbom Vrhovnog komandanta od 8. februara 1945. određen za komandanta Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju (dok. br. 96).

³ Do tada je bio komandant 14. korpusa u sastavu 2. armije.

⁴ Prema depeši Vrhovnog štaba od 7. februara 1945. upućene Štabu 3. armije, pukovnik Mate Jerković, koji se tada nalazio na dužnosti zamenika komandanta 3. armije, unapređen je u čin general-majora po predlogu Štaba 3. armije od 3. februara 1945 (AVII, k. 295, br. 3—38/1 i 3—74/1, k. 44, br. 1—3/2).

Komandant 10. korpusa do tada je bio general-major Vlado Matetić.

BR. 140

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 2. MARTA 1945,
ŠTABU 3. ARMIJE JA ZA DOSTAVLJANJE OBAVEŠTAJ-
NIH PODATAKA I PREDUZIMANJE MERA BEZBEDNOSTI
U VEZI SA NEPRIJATELJEVIM PRIPREMAMA ZA OFAN-
ZIVNA DEJSTVA SEVERNO OD DRAVE¹**

Br.	gr.	Sadržaj	dan	sat	pr.
171	126	Najhitnije nam javite izvore po- dataka po kojima se, prema of- anziva na Tolbuhina. ² Ako imate zarobljenike ili pismene doku- mente odmah ih šalžite Tolbu- hinu. Vi preduzmite sve mere da po svaku cenu sprečite prelaz na vašem sektoru. Uredite vaše li- nije odbrane po dubini i dobro ih maskirajte. Razvijte izviđačku i obaveštajnu službu i na slučaj pokušaja prelaza brzo i energič- no intervenisati rezervom. Uop- šte rezerve da budu jače i po- kretnije. Češće nas izveštavati o svim promenama, Takođe i Tol- buhina.	2. III	21,45	
172	79	Prema izveštaju druge Armije 22 peš. div. već se prebacila preko Save i produžila za Vinkovce. ³ Proveriti i pratiti dalje pokrete. ³ Iz istog izvora neprovereno da je 21 SS planinski puk u pokretu od Bjeljine za Brčko. ⁴ Iz Sara- jeva kreću prema Brodu jače nepr. snage. Jedinica nije iden- tifikovana.	2. III	21,45	
173	43	Ob. 1. Proverite da li se nalazi na prostoriji Šl. Požega 104. lo- vačka divizija. ⁵ Nije nam pozna- ta jedinica sa javljenim brojem vojne pošte.			

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3—65/1, k. 295.

² Ovaj zahtev Generalštaba JA usledio je na osnovu depeše 3. ar-
mije JA od 2. marta 1945, u kojoj je Stab 3. armije JA izvestio GS JA
o pripremi jedne veće nemačke ofanzive protiv 3. ukrajinskog fronta

CA, s ciljem da se sovjetske jedinice odbace preko Dunava (AVII, reg. br. 3—57/1, i 3—58/1, k. 295).

Stab 3. armije JA odgovorio je depešom 3. marta 1945. na ovaj zahtev Generalštaba JA, izveštavajući ga da su podaci dobijeni od ubačenih i uhvaćenih neprijateljevih špijuna, zarobljenih Nemaca od Bugara i na osnovu ruskih izvora. U depeši je naglašeno da »Tolbuhin je o svemu obavešten« (AVII, reg. br. 3—58/1 i 3—59/1, k. 295).

Ti podaci su bili tačni, jer je još 23. januara 1945, na savetovanju u nemačkoj Vrhovnoj komandi Vermahta, doneta odluka o preduzimanju jedne jake ofanzivne operacije u Mađarskoj s glavnim ciljem da se sovjetskom 3. ukrajinskom frontu CA nanese poraz i njegove jedinice odbace preko Dunava, i time obezbede petrolejska polja u Mađarskoj i Austriji, a koja su u to vreme podmirivala 80% nemačkih potreba.

Ta ofanziva je kasnije nazvana »prolećnje buđenje« (Friichling-serwachen), i za nju su Nemci doveli i 6. SS-oklopnu armiju sa zapadnog fronta, pod komandom SS-generala Sep Ditrha (Seep Dietrich).

Za tu operaciju Nemci su, u sastavu Grupe armija »Jug« (komandant — general Oto Veler — Otto Woehler), koncentrisali protiv 3. ukrajinskog fronta 31 diviziju (od kojih 11 oklopnih) i više drugih jedinica sa preko 431.000 ljudi, 877 tenkova, 850 aviona i 5.630 topova i minobacača.

Grupa armija »E« dobila je zadatak da iz Podravine forsira Dravu na delu koji su držale 3. armija JA (kod Valpova) i 1. bugarska armija (kod Donjeg Miholjca).

Ova operacija šifrovano se nazivala »šumski đavo« (»Waldteufel«) i Nemci su, pored znatnih ustaško-domobrinskih snaga, angažovali 1. kozačku diviziju (3. marta 1945. od postojeće 1. kozačke divizije formirane su 1. i 2. kozačka divizija u sastavu novoformiranog 15. kozačko-konjičkog korpusa, pod komandom generala Helmuta fon Panvica — Helmuth von Pannwitz, kasnije obešenog u SSSR-u), 11. vazduhoplovnu poljsku diviziju, 104. lovačku i 297. pešadijsku diviziju — sve pod komandom generala Erdmansdorfa, komandanta 91. brdskog armijskog korpusa, dok je nemačka 2. oklopna armija sa 4 divizije dejstvovala južno od Balaton-jezera prema r. Dravi.

Operacija je počela 5/6. marta 1945, a završena je 22. marta porazom nemačkih jedinica, kada su Nemci napustili Bolmanski mostobran i mostobran kod D. Miholjca.

Opširnije o tome: tom XI, knj. 3, dok. br. 6 i 24; AVII, reg. br. 3—53/1, 3—54/1, 3—57/1, 3—58/1, 3—59/1, 3—60/1 — sve u k. 295 i reg. br. 6—151/1, 6—136/1, 6—90/1, 6—93/1, 6/82/1, 6—84/1 — sve u k. 44: depeše Štaba 3. armije NOVJ od 24. februara do 22. marta 1945; AVII, NAV-T-78, r. 305, s. 145 i 146: naređenje nemačke Vrhovne komande Vermahta od 16. i 17. marta za napuštanje mostobrana kod Valpova (Bolmanski mostobran) i Donjeg Miholjca; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije*, knj. 2, drugo izdanje, str. 504—8; *Drugi svetski rat*, knj. 5, str. 138—148; Percy Ernst Schramm, n.d., str. 1143, 1145, 1151, 1156, 1161, 1163, 1166, 1168, 1171, 1176, 1179, 1180, 1182, 1184, 1187, 1189 i 1191; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 101—5; Karl Hnilicka, *Das Ende auf dem Balkan 1944/45*, Musterschmidt, Goettingen, Zuerich, Frankfurt, 1970, str. 121—5; Foltman/Moeller-Witten, n.d. str. 157 i 170.

³ Taj podatak nije bio tačan. Ova se divizija u to vreme nalazila u dolini Drine i širem rejonu Brčko — Bijeljina (vidi Friedrich-August von Metzsch, n.d., str. 82—4; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 111).

⁴ Reč je o Borbenoj (Pukovskoj) grupi »Skenderbeg«, koja je formirana iz ostataka rasformirane 21. SS-brdske divizije »Skenderbeg«

BR. 141

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA JA MARSALA JUGOSLAVIJE JOSIPA BROZA TITA OD 2. MARTA 1945. ZA FORMIRANJE 4. ARMIJE JA¹

GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. Pov. Br. 42

2. marta 1945 g.

Prema ukazanoj potrebi,

N A R E Đ U J E M :

1. — Da se odmah formira Stab IV Armije, na čelu sa general-majorom Petrom Drapšinom, komesarom Boškom Siljegovićem i načelnikom štaba general-majorom Pavlom Jakšićem.
2. — U sastav Armije ulaze ove jedinice:
 - VIII Korpus
 - XI Korpus i
 - VII Korpus.²
3. — O prednjem je obavešten general Drapšin usmeno, a Glavni Stab Hrvatske i Slovenije radiogramom.
Prednje se dostavlja radi znanja i upravljanja.
Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P.

**VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE
TITO**

i mornara pridošlih iz Grčke (tom IV, knj. 31, dok. br. 90). Ona se tada nalazila na tome prostoru, a delom kod Doboja (tom IV, knj. 34, dok. br. 60; Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 104).

⁵ U to vreme 104. lovačka divizija prebacila se prema D. Miholjcu (Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 101—5).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—2/1, k. 25-A.

² Sedmi korpus JA, zbog udaljenosti, ostao je i dalje — sve do 25. aprila 1945 — pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije,

DOSTAVLJENO:

- Načelnicima odeljenja:
 - Personalnog,
 - Obaveštajnog,
 - Ekonomskog,
 - Artiljerijskog,
 - Sanitetskog,
 - Inžinjersko-tehničkog,
 - Za vezu,
 - Sudskog,
 - Propagandnog;
- Stabu vazduhoplovstva,
- Stabu Korpusa narodne odbrane,
- Glavnom Štabu za Srbiju,
- Vojnoj Upravi za Vojvodinu,
- Komandi grada Beograda,
- Načelniku OZNE za Jugoslaviju,
- Sabovima I, II, III. i IV Armije.

dok je 11. korpus JA, po naređenju Generalštaba JA, rasformiran 23. aprila 1945, a njegove jedinice — 13. i 43. divizija — stavljene su tada neposredno pod komandu Štaba 4. armije JA (AVII, reg. br. 2—3, k. 76, str. 47, reg. br. 3—4, k. 1324 i reg. br. 2—2, k. 119/4).

ГЛАВНИ ШТАБ
ЈУГОСЛОВЕНСКА АРМИЈА
Стр. Нов. Бр. 42
2 марта 1945 г.

VOJNOISTOJSKI LIST JNA
Arhiva vojnogostojstva
Br. Reg. 12 E. 248
K. 45A

1371

Према указаној потреби,

НАРЕЂУЈЕМ:

- 1.- Да се одмах формира Штаб IV Армије, на челу са генерал-мајором Петром Драпшином, комесаром Бошком Ђинђеговићем и начелником штаба генерал-мајором Павлом Јакшићем.
- 2.- У састав Армије улазе све јединице:
 - VIII Корпус
 - XI Корпус и
 - VII Корпус.
- 3.- О предјем је обавештен генерал Драпшин именовано, а Главни Штаб Хрватске и Словеније радиограмом. Предје се доставља ради знања и управљања. Пријем наређења потврдити.

СМРТ ФАШИЗМУ-СЛОБОДА НАРОДУ!

ВРХОВНИ КОМАНДАНТ
МАРШАЛ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДОСТАВЉАМО:

- Начелницима одељења:
 - Персоналног
 - Обавештајног
 - Економског
 - Артиљеријског
 - Санитетског
 - Инжињерско-техничког
 - За везу
 - Судског
 - Прогатандног
- Штабу ваздухопловства
- Штабу Корпуса народне одбране
- Главном Штабу за Србију
- Војној Управи за Војводину
- Команди града Београда
- Начелнику ОЗНЕ за Југославију
- Штабови I, II, III. и IV Армије.

BR. 142

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 3. MARTA 1945. DOSTAVLJENO GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE, O DOZVOLI DVOJICI SAVEZNIČKIH OFICIRA DA SE S RADIO-STANICOM MOGU NALAZITI S GRUPOM NOP ODREDA U ŠTAJERSKOJ¹

3. III. 45

Odobravam engleskoj misiji da ostavi dvojicu svojih oficira sa radiostanicom severno od Save sa našim odredima².

BR. 143

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 4. MARTA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA POTCINJAVANJE U OPERATIVNOM POGLEDU KOMANDANTU 3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE ARMIJE MARŠALU TOLBUHINU¹

4. 3. 1945

U operativnom pogledu stavljate se pod komandu maršala Tolbuhina za sve vreme dok se nalazite sa vašim snagama na levoj obali Drave. Tito.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—6/2, k. 30.

² Ovo odobrenje vrhovnog komandanta JA maršala Tita je odgovor na depešu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 18. februara 1945. upućenu Vrhovnom štabu u vezi sa zahtevom savezničke vojne misije da dvojica njihovih oficira ostanu s radio-stanicom sa grupom NOP odreda u Štajerskoj (AVII, reg. br. 2—105/1, k. 29).

Glavni štab Slovenije molio je za ovo odobrenje, pošto su se, prema naređenju Vrhovnog komandanta od 26. februara 1945, savezničke vojne misije mogle nalaziti samo kod štabova korpusa (AVII, reg. br. 1—6/2, k. 30).

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3—63/1, k. 295.

BR. 144

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 5. MARTA 1945. ŠTABU 4. ARMIJE O ANGAŽOVANJU U BORBA-
MA 5. PREKOMORSKE BRIGADE¹**

IV Armiji — Slovenačku brigadu učvrstite i uvodite u lakše borbe². Nadalje krajem aprila uputite je Glavnom štabu Slovenije³. 28 — 30

5. III. 45.

BR. 145

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 5. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA ZA DEJSTVA PREMA SARAJEVU¹

II KORPUSU

Radi bržeg stvaranja uslova za likvidaciju Sarajeva naređeno je III. Korpusu da pristupi likvidaciji Rogatice, Sokolca i drugih uporišta na Romaniji težeći što pre izbiti na Mokro².

Vi učinite sledeće:

1) 37. diviziju ojačajte artiljerijom, a po mogućstvu i delovima III. divizije i pristupite likvidaciji Jabuke, i drugih uporišta u dolini Prače, težeći izbiti na liniju Pale — Bogovići, gde bi se povezali sa Trećim korpusom.³

2) 29. divizija da i dalje nadire Sarajevu težeći čim pre izbiti ka Pazariću gde uhvatiti vezu levo sa Petim korpusom.⁴

3) Izvestite nas odmah o preduzetim merama, te da bi mogli koordinirati vaš rad sa Trećim korpusom.⁵

5. III. 1945 u
20,45 čas.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—8/1, k. 31.

² Odnosi se na 5. prekomorsku brigadu. Brigada je uključena u sastav 20. NOU divizije (*Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 2, drugo izdanje, str. 546, 552, 554, 556 i 679).

³ Brigada je 5. aprila 1945. upućena u Sloveniju, pa je po odluci Generalštaba JA rasformirana 20. aprila 1945, a njeno ljudstvo ušlo je u sastav jedinica 7. korpusa NOVJ (dok. br. 18).

⁴ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—10/1, k. 49.

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 6. MARTA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA U ISTOČNOJ BOSNI I PREMA SARAJEVU¹

6. III. 45.

II Armija

Sa nepr. na oba krila, u dolini Bosne i oko Brčkog i Bijeljine opasno je uvlačiti vaše divizije i art. u Posavski trokut. Mogući ispadi Njemaca iz Brčkog i Doboja doveli bi vas u nezgodan položaj. Za sada vam je nužan odmor za sređivanje jedinica za predviđene ofanzivne operacije a čim nastupi podesan momenat, likvidirajte Janju, Bijeljinu i Brčko i onda ćete se baciti svom snagom na brodsku prugu.

III korpus ojačan sa jednim divizionom vaše artiljerije neka pristupi odmah likvidaciji Rogatice i Sokolca i drugih uporišta na Romaniji, što pre izbije pred Mokro,² sadejstvujući sa II korpusom u dolini Prače.³

II korpus je dobio naređenje da sa 37. i delovima 3. div. pristupi likvidaciji Jabuke i uporišta u dolini Prače, izbijajući tako pred Pale, gdje bi se povezao sa Vama na liniji Pale — Bogovići — Mokro.⁴ Po izbijanju naših jedinica na polazne po-

² Opširnije o dejstvima jedinica 3. korpusa JA na području Rogatice i Sokolca: tom IV, knj. 34, dok br. 47, 177—181, 183 i 184.

³ Potpuniije o dejstvima 3. i 37. NOU divizije: tom IV, knj. 34, dok. br. 40, 41, 178—181, 183 i 184.

⁴ Bliže o dejstvima 29. NOU divizije u to vreme: tom IV, knj. 34, dok. br. 37.

⁵ Štab 2. korpusa dostavio je izveštaj 6. marta 1945. Generalštabu JA. Potpuniije o njemu: AVII, reg. br. 11—91/1, k. 396.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—9/2, k. 41.

Ova depeša je prema drugim podacima od 5. marta (22 časa), verovatno je to tačno, ali je poslana najverovatnije 6. marta (kao što piše u ovome dokumentu i redakcija se stoga opredelila za 6. mart (AVII, reg. br. 1—1, k. 49).

² U depeši br. 12 Štaba 2. armije od 7. marta 1945. Generalštabu JA pisalo je:

»Obe divizije Trećeg korpusa izbiće na Sarajevsku komunikaciju do dvanaestog marta. Dodelili smo im divizion pukovskih [art. oruđa].« (AVII, reg. br. 6—160/4, k. 274).

O tome vidi i tom IV, knj. 34, dok. br. 15.

³ Štab 2. armije izvestio je 5. marta 1945. Generalštab JA da s 2. korpusom nema veze (AVII, reg. br. 6—160/4, k. 274). Veza je uspostavljena tek 8. marta (AVII, reg. br. 6—163/4, k. 274).

⁴ Vidi tom IV, knj. 34, dok. br. 26 i 41.

ložaje Mokro — Pale i 29. div. ka Tarčinu i Pazariću moguće je napadati Sarajevo. U tome momentu, vi bi uz sadejstvo V korpusa čistili dolinu Bosne. Za Sarajevo predviđam ceo II i III korpus i jednu diviziju V korpusa.⁵ Izvestite nas o preduzetim merama,⁶ da bi mogli uskladiti njegovo dejstvo sa II korpusom.⁷ Ovakvo dejstvo promenilo bi ubrzo i situaciju u Sre-
mu u našu korist.

74 — 101, 75 — 61, 76 — 111, 77 — 43

Tito

BR. 147

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 7. MARTA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA USMERAVANJE 3. KORPUSA ZA LIKVIDACIJU ROGATICE I REOGRANIZACIJU I PREORUŽAVANJE JEDINICA¹

80 — 48
7. III. 45.

Ob. koje snage 22. peš. div. nalaze se na vašem sektoru.²
Da li se 21. SS Skenderbeg puk nalazi još na sektoru Bijeljina.³
III korpus neka napada čim pre po predviđenom planu.
Glavninu neka sada usmjeri za likvidaciju Rogatice.⁴ II korpus otpočinje napad na Jabuku i uporišta u dolini Prače i već vodi borbu za Raštelicu.⁵

⁵ Vidi dok. br. 154.

⁶ Stab 2. armije JA dostavio je 10. marta 1945. Generalštabu JA svoj plan dejstava koji se, u vezu sa sarajevskom operacijom, sastojao u sledećem:

— da će s tri divizije i glavninom artiljerije usmeriti dejstva u dolinu Bosne;

— da će sa ostale dve divizije vršiti pritisak na Brčko;

— da je Brčko izabrano zbog njegovog položaja i da zbog toga ima prednost nad Bijeljinom (AVII, reg. br. 6—166/4, k. 274).

Generalštab je za ovaj plan dao saglasnost 12. marta 1945 (dok. br. 152).

⁷ Osmoga marta 1945. Stab 2. armije izvestio je Generalštab JA da je 3. korpus već primio zadatak da ovlada Sokolcem i izbije na Crvene Stijene (AVII, reg. br. 6—163/4, k. 274).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—9/2, k. 41.

2. i 22. div. su u reorganizaciji i preoružavanju i ne mogu se za sada kretati. I kod vas je momentalno najvažniji zadatak sređivanje, reorganizacija i prijem novog oružja, koje već pristiže. Stoga, ne računati za sada na snage iz Srbije.⁶

Tito

BR. 148

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MARTA 1945. ŠTABU 3. ARMIIJE ZA OBEZBEĐENJE LEVE OBALE DU- NAVA I SPREČAVANJE EVENTUALNOG PRODORA NE- PRIJATELJSKIH JEDINICA U NJENU POZADINU¹

III Armiji

Na sektor Jedanaeste brigade² upućena je i jedna brigada iz Prve armije.³ Komandu nad celim sektorom primiće Štab brigade iz Prve armije.⁴ Naredite vašoj Jedanaestoj brigadi da se stavi pod njegovu komandu. Čitav sektor ostaje i dalje pod vašom neposrednom komandom.

7. marta 1945
u 18,40 čas.

² Štab 2. armije dostavio je 8. marta 1945. obaveštajne podatke o rasporedu 22. pešadijske divizije na području 2. armije (AVII, reg. br. 6—163/4, k. 274).

³ To nije bio puk, već Pukovska grupa »Skenderbeg« (dok. br. 36).

Prema izveštaju (neprovereni podaci) Štaba 2. armije od 9. marta Pukovska grupa »Skenderbeg« napustila je Bijeljinu (AVII, reg. br. 6—166/4, k. 274).

⁴ Vidi dok. br. 146.

⁵ Vidi tom IV, knj. 33, dok. br. 41 i 47.

⁶ Štab 2. armije u svojim depešama br. 84—87 od 10. marta 1945. izvestio je Generalštab JA da se jedinice sređuju, reorganizuju i preoružavaju, i da se preoružavanje neće moći završiti za dva dana i ponovo je uputio zahtev da se odvoje snage za Brigadu narodne odbrane, pošto je ona slaba da bi mogla od četnika čistiti Majevicu, Trebavu, Ozren i Zvijezdu (AVII, reg. br. 6—167/4, k. 274).

Sto se, pak, tiče divizija one su se preoružavale sovjetskim naoružanjem i reorganizovale prema novim formacijama.

Opširnije o tim formacijama: AVII, reg. br. 1—3, k. 182 i tom IV, knj. 34, dok. br. 42 i 73.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—3/1, k. 44.

BR. 149

**OBAVEŠTENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MARTA 1945.
ŠTABU 3. ARMIIJE O NEPRIJATELJSKIM PRIPREMAMA
ZA FORSIRANJE REKE DRAVE¹**

Štabu III Armije

DDD

Vazdušnim izviđanjem danas sedmog marta u petnaest sati ustanovljeno da neprijatelj užurbano gradi pontonski most preko Drave, četiri km severozapadno od sela Petrijevcu.²

Isto tako osmotreno dvadeset pet kola sa balvanima u pokretu od Borova prema Vukovaru.

Na južnoj ivici Mohova neprijatelj postavlja protivavionsku artiljeriju. Verovatno će pokušati prelaz na pravcu Bačko Novo Selo — Bač.³ Budite oprezni na tome sektoru.

7. marta 1945

20.00 sati

² Pripadala je 36. udarnoj diviziji JA. Ona je, na Dunavu, obezbeđivala odsek od ušća r. Drave do Vukovara. Pre toga je — 6. marta — Generalštab JA, na molbu 3. armije uputio i 1. brigadu Narodne odbrane iz sastava 7. divizije KNOJ-a iz Novog Sada za pojačanje odbrane na tome odseku (tom XI, knj. 3, dok. br. 6, objašnjenje br. 18; Sreta Savić, n.d., str. 105).

³ To je bila 4. brigada 21. udarne divizije (tom I, knj. 18, dok. br. 94).

⁴ Komandu je prema naređenju Štaba 1. armije JA, preuzeo lično Štab 21. udarne divizije (tom I, knj. 18, dok. br. 94). Ove tri jedinice obezbeđivale su taj odsek do 23. marta (dok. br. 165).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII. reg. br. 5—4/1 k. 44

²Vidi tom XI, knj. 3, dok br. 6.

³ Neprijatelj nije vršio prelaz na tome odseku (dok. br. 140).

BR. 150

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 9. MARTA 1945. GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE O NJEGOVIM ZADACIMA POSLE REORGANIZACIJE¹

Glavnom štabu Hrvatske

Glavni štab ostaje na teritoriji Hrvatske kao vojno-teritorijalna komanda i operativno rukovodstvo za one jedinice koje su pod neposrednom vašom komandom.

Glavni štab koordinira operacije svojih jedinica sa operativnim snagama — armijama, koje operišu severno i južno od Save. Vaš štab rukovodiće svim poslovima oko materijalnog obezbeđenja svih operacija koje se izvode na vašem području. Vašem štabu pripadaju svi poslovi oko mobilizacije, popune, regrutovanja i bezbednosti na teritoriji Hrvatske. Vi možete izvesnim kadrovima pojačati Četvrtu i Treću armiju, ali tako da se vaš aparat za komandovanje, upravu i administraciju suviše ne oslabi.²

9 marta 1945
22. 30 s.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10—2, k. 31.

² Glavni štab Hrvatske je u vezi s tim dostavio Generalštabu JA 9. marta 1945. izveštaj depešom sledeće sadržine:

»Obzirom da pod naše rukovodstvo ostaje samo IV korpus to smo rasformirali operativni dio štaba radi efikasnije pomoći armije, a iz pojedinih odeljenja ostavili smo referenta za najnužnije poslove. U koliko bi armijama još trebalo ukazaćemo moguću pomoć« (AVII, reg. br. 1—41/1, k. 32).

Dan ranije — 8. marta 1945 — GS Hrvatske uputio je Stabu 4. armije 9 oficira (AVII, reg. br. 1—38/1, k. 32).

BR. 151

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 9. MARTA 1945. STABU 2. ARMIJE ZA ANGAŽOVANJE 3. KORPUSA NOVJ NA PROSTORU SOKOLAC — ROGATICA¹

Stabu II Armije

Drugi korpus zauzeo Praču, izbio u Bogoviće i nadire u pravcu Stambolčića i Pala. Naredite korpusu da izbije što pre na Mokro i Vučju Luku, a potom da likvidira i Sokolac. Vezu sa Drugim korpusom da uspostavi na liniji Mokro — Stambolčić.² Po izbijanju na određenu liniju da sarađuje sa Drugim korpusom, vršeći pritisak na Sarajevo i da manjim delovima ugrožava komunikaciju Sarajevo — Visoko. Još da se ne angažuje u borbama oko Sarajeva jačim snagama, već da se prikupe, sredi i pripremi za prijem novog ljudstva i naoružanja.³

9 marta 1945

23.00 s.

BR. 152

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 12. MARTA STABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA PREMA SARAJEVU¹

Stabu II Armije

Cim Nemci oslabe Sarajevski garnizon pristupi ćemo njegovoj likvidaciji kao i svih uporišta u dolini Bosne. Slažemo se s Vama da pripremite tri divizije i glavninu artiljerije za prestojeće operacije u dolini Bosne.² Ostatak vaših snaga čuvao bi vam leđa i komunikacije za snabdevanje. Mislimo da pod današnjim uslovima nebi mogli likvidirati i Brčko i čistiti dolinu Bosne.

12 marta 1945

u 18.30 čas.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—4/1, k. 42.

² Veza je uspostavljena između 2. i 3. korpusa kod s. Bogovići, ali su veliki i dubok sneg i jaka snežna vejavica otežavali operacije (AVII, reg. br. 6—171/4, k. 274).

³ Preoružavanje jedinica 3. korpusa počelo krajem marta 1945. (tom IV, knj. 34, dok. br. 73).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—7/1, k. 42.

² Potpunije o tome vidi dok br. 146.

BR. 153

ODLUKA PREDSEDNIKA MINISTARSKOG SAVETA I MINISTRA NARODNE ODBRANE DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE OD 14. MARTA 1945. O PROPISIVANJU PRIVREMENOG PRAVILNIKA O OCENJIVANJU SPOSOBNOSTI ZA VOJNU SLUŽBU U JA¹

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE²
GENERALŠTAB JUGOSLOVENSKE ARMIIJE

Pov. Broj 49
14. marta 1945. godine

Po ukazanoj potrebi,

P R O P I S U J E M :

PRIVREMENI PRAVILNIK O OCENI SPOSOBNOSTI ZA VOJNU SLUŽBU

1. — Ocenjivanju sposobnosti prema ovom Pravilniku podležu:

- a. — regruti, dobrovoljci i obveznici pozvani na vojnu dužnost;
- b. — kandidati za pitomce vojnih škola iz građanstva i iz redova vojske;
- v. — vojna lica.

2. — Pod vojnu obavezu spadaju muškarci od 18 — 50 godina starosti. Kao dobrovoljci mogu se primiti u operativne jedinice i muškarci od 17 godina i dobrovoljci — žene od 17 — 45 godina starosti.

3. — Ocenjivanje sposobnosti za vojnu službu vrše vojno-lekarske komisije. One se nazivaju:

Regrutne vojno-lekarske komisije,
Mobilizacijske vojno-lekarske komisije,
Divizisko vojno-lekarske komisije,
Super-revizijske vojno-lekarske komisije,
Bolničke vojno-lekarske komisije,
Školske vojno-lekarske komisije.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 36—1, k. 21.

² Ministarstvo narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije osnovano je 7. marta 1945. u sastavu novoobrazovane Privremene vlade Demokratske Federativne Jugoslavije (dalje DFJ). Potpunije o toj vladi, čiji je predstavnik Ministarskog saveta i ujedno i ministar Narodne odbrane postao maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, vidi *Politiku*, beogradsko izdanje, od 8. marta 1945, str. 1.

4. Regrutne, mobilizacijske i školske vojno-lekarske komisije rade stalno dok ne svrše povereni posao. Diviziske, super-reviziske i bolničke komisije sastaju se povremeno i rade u određene dane u nedelji.

5. — Regrutne komisije obrazuju komande područja odnosno komande gradova kada se naredi regrutovanje. Njihov sastav je: pomoćnik komandanta područja (mobilizacijski oficir) odnosno šef mobilizacijskog oteka komande grada, dva lekara i politički komesar područja odnosno sekretar gradskog rejonskog komiteta sa čijeg se rejonu vrši regrutovanje. One rade u sedištu komande područja odnosno grada i u drugim većim mestima po prethodnom rasporedu.

Zadatak regrutnih komisija je ocenjivanje sposobnosti regruta.

6. Mobilizacijske komisije obrazuju za određene mobilizacijske centre nadležne komande područja odnosno komande gradova, kada se naredi mobilisanje, odnosno pregled obveznika. Imaju sastav kao i regrutne komisije.

Jedinice koje vrše mobilizaciju i regrutaciju na novo-oslobođenoj teritoriji moraju takođe obrazovati mobilizacijske i regrutne vojno-lekarske komisije. Njihov je sastav: po jedan oficir iz štaba jedinice (najmanje brigade), po dva lekara i po jedan politički komesar (najmanje bataljonski) jedinice koja vrši mobilizaciju i regrutaciju.

Prilikom rada regrutnih i mobilizacijskih komisija prisustvuju i predstavnici narodne vlasti. Oni daju komisiji potrebne podatke i obaveštenja o pregledanima.

Izuzetno može jedna ista komisija da bude i regrutna i mobilizacijska.

7. — Divizijska vojno-lekarska komisija obrazuje se pri štabu divizije. Sastav divizijske vojno-lekarske komisije je: pomoćnik komandanta, dva lekara i pomoćnik političkog komesara. Njezin je zadatak da vrši ocenu sposobnosti ljudstva, koje lekari iz jedinica divizija i iz odeljenja lakih ranjenika divizije upućuju na komisijski pregled. Prekategorisanje otpuštanje oficira, podoficira i stručnjaka ne može vršiti divizijska vojno-lekarska komisija, već će sve takve slučajeve uputiti na rešenje super-reviziskoj komisiji.

8. — Super-reviziske komisije obrazuju komande vojnih oblasti, štabovi armija i štabovi samostalnih korpusa, kao i Glavni štabovi. U većim garnizonima van sedišta vojnih oblasti mogu se obrazovati garnizonske super-reviziske komisije, po naređenju Glavnog štaba uz naknadno odobrenje Sanitetskog odeljenja Ministarstva narodne odbrane.

Sastav super revizijskih komisija je: pomoćnik nadležnog komandanta, dva lekara i politički komesar. Zadatak super-revizijskih komisija je ocenjivanje sposobnosti ljudstva upućenog na komisijski pregled iz jedinica i sanitetskih ustanova, onih koje na super-revizijsku komisiju upute regrutne, mobilizacijske i divizijske vojno-lekarske komisije; nadalje pre kategorisanje oficira i podoficira, određivanje stepena invalidnosti i predlaganje bolovanja.

9. — Bolničke vojno-lekarske komisije obrazuju se po naređenju višeg sanitetskog odeljenja pri vojnim bolničkim centrima, privremenim i rezervnim vojnim bolnicama, oporavilištima i vojnim lečilištima. Njihov sastav je: upravnik bolnice ili pomoćnik upravnika, dva bolnička lekara (po mogućstvu jedan šef unutrašnjeg i jedan hirurškog) i politički komesar (ili komandant bolnice). Zadatak bolničkih komisija je pregled bolesnika, ranjenika i osoblja dotične bolnice u svrhu ocene sposobnosti.

10. — Vojna akademija i druge vojne škole, obrazuje lekarske komisije za prijem pitomaca. Sastav: pomoćnik upravnika (komandanta) škole, dva lekara (školski) i politički komesar.

11. — Prilikom dolaska regruta i obveznika u jedinice, komanda svake jedinice ili ustanove, odnosno njihovi trupni lekari, dužni su da uvek izvrše pregled regruta odnosno novo-došlih obveznika. Svi oni za koje se na ovom pregledu utvrdi da su nesposobni za jedinicu odnosno da su nepravilno okategorisani od strane regrutne ili mobilizacijske komisije, upućuju se odmah nadležnoj divizijskoj ili super-revizionoј komisiji sa mišljenjem i predlogom trupnog lekara koji je pregled izvršio.

12. — Najstariji član vojno-lekarske komisije (prvo pretpostavljeni) ili pomoćnik upravnika bolnice je predsednik komisije. Za članove komisije određuje se uvek vojni lekar. Samo kada je ovo nemoguće kao drugi lekar određuje se građanski lekar.

13. — Zadatak lekarskih komisija i vojnih lekara ima biti izražen u nastojanju da se u redove Jugoslovenske Armije primi i u njima zadrži svaki koji je sposoban za vršenje vojne službe.

U izvođenju tog zadatka lekari imaju naročitu odgovornu dužnost.

Za nesavesno ili pristrasno vršenje dužnosti prilikom određivanja stanja zdravlja i fizičke sposobnosti lica pozvanih u vojsku, lekari članovi komisije, kao i lekari koji van komisija vrše preglede pozvanih, snose krivičnu odgovornost. Ova pri-

medba se odnosi ne samo na lekare raznih komisija nego na lekare uopšte kad pregledavaju vojna lica.

14. — Spisak bolesti, mana i nedostataka ne može predvideti sve vrste i oblike nesposobnosti, a što je najglavnije, ne može da povede računa o dinamici obolenja. Spisak bolesti treba zato smatrati samo kao pomoćno sredstvo, koje daje lekaru polazna uputstva za određivanje sposobnosti ili nesposobnosti, i služi za zakonsko opravdanje za zaključke koje donose. Zato postupak prilikom ocenjivanja sposobnosti za vojnu službu, mora da bude individualan.

15. — Da se od vojne službe nebi oslobodili oni koji su stvarno sposobni prilikom individualnog ocenjivanja treba imati na umu: prirodu bolesti ili nedostatka i stupanj njihovog razvitka, radnu sposobnost da poziva, kao i onu prilikom obavljanja vojnih dužnosti, mogućnost funkcionalnog prilagođavanja i t. dalje.

16. — Pri individualnom određivanju sposobnosti treba imati u vidu osobenosti službe i načina života u ratno doba. Ovo ipak nesme da bude povod masovnom oslobađanju od vojne službe lica koja imaju oboljenja i nedostatke takve prirode koji ne isključuju rad u pojedinim pomoćnim službama u vojsci. Istovremeno lekarske komisije ne smeju dozvoliti da u vojne redove stupe bolesni, koji su stvarno nesposobni za vršenje vojne dužnosti.

Prilikom prijemnog pregleda, trupni lekar treba da ima u vidu da u vojsku mogu dospeti ljudi sa oboljenjima ili fizičkim nedostacima koji neće smetati vršenju dužnosti, te im samo treba naći odgovarajuću službu, a ne tražiti formalan povod za njihovo upućivanje na super-revizionu komisiju.

Posebnu pažnju treba obratiti na vojnika sa ratnim iskustvom, na vojne specijaliste i stručnjake. U slučaju smanjenja njihove sposobnosti za rad u njihovome zvanju, njihovo iskustvo i sprema omogućava da se prevedu na drugu dužnost.

17. — Vojno-lekarske komisije mogu da donesu jedno od sledećih rešenja:

a. za regrute:

Sposoban; Ograničeno sposoban; Privremeno nesposoban; Nesposoban za službu u vojnim jedinicama ali sposoban za pomoćne službe; Stalno nesposoban.

b. Za kandidate vojnih škola:

Sposoban za pitomca; Nesposoban za pitomca.

v. Za vojna lica u glavnim rodovima vojske:

Sposoban; Ograničeno sposoban; Predložen za bolovanje kod kuće, za poštedu u jedinici; Upućen u odelenju

za rekovalescente; Nesposoban za službu u vojnim jedinicama, ali sposoban za pomoćne službe; Privremeno nesposoban; Stalno nesposoban.

g. Za vojna lica pomoćnih rodova vojske odnosno službe:

Sposoban za vojnu službu; ograničeno sposoban (I ili II stepena); predložen za bolovanje, poštedu u jedinici; privremeno nesposoban; stalno nesposoban.

18. — Ograničeno sposoban I stepena, može se upotrebiti za pomoćnu službu u svim vojnim jedinicama, štabovima i ustanovama na divizijskoj i armijskoj prostoriji. Ograničeno sposoban II stepena, može biti dodeljen za pomoćnu službu pri štabovima, ustanovama i zavodima u pozadini.

Pri određivanju ograničene sposobnosti, lekarska komisija mora da navede za koje poslove ta lica nisu sposobna na pr.: nije sposoban za rad na hladnoći u vlažnim prostorijama, za jako fizičko naprezanje, jahanje, radove koji iziskuju dobar vid ili sluh i t. dalje.

19. — Privremena nesposobnost traje tri meseca. To vreme može privremeno nesposobni da provode kod svoje kuće. Po isteku toga roka dužan je svaki privremeno nesposobni da se javi mobilizacijskom oficiru vojne oblasti na čijoj se teritoriji nalazi, radi ponovnog pregleda od strane super-revizijske vojno-lekarske komisije.

20. — Rešenja vojno-lekarskih komisija postaju izvršna kada ih potpišu članovi pravilno postavljene komisije. Svaki slučaj koji prelazi delokrug rada komisije, a takođe i svaki onaj slučaj kod koga se svi članovi komisije u oceni ne slože, dužna je vojno-lekarska komisija da uputi višoj nadležnoj super-revizijskoj komisiji.

Regrutne i mobilizacijske vojno-lekarske komisije područja, potvrđuju pod super-revizijsku komisiju njihove vojne oblasti, a super-reviziona komisija vojne oblasti pod super-revizijsku komisiju nadležnog Glavnog štaba.

Mobilizacijske komisije operativnih jedinica i divizijske vojno-lekarske komisije potpadaju pod super-revizijsku komisiju njihove armije odnosno samostalnog korpusa.

Sve bolničke komisije na prostoriji operativne armije ili samostalnog korpusa potpadaju privremeno pod super-revizijsku komisiju dotične armije odnosno samostalnog korpusa. Bolničke komisije sanitetskih ustanova pozadine, potpadaju pod super-revizijsku komisiju Glavnog štaba, odnosno samostalne vojne oblasti.

21. — Ni jedna vojno-lekarska komisija ne može doneti rešenje već samo predlog za upućivanje vojnog lica na bolovanje kod kuće. Rešenje za ovo donosi pretpostavljeni sanitetski osek odnosno sanitetsko odeljenje, i tek kad to rešenje stigne, može se predloženi bolesnik, odnosno ranjenik uputiti iz jedinice ili iz sanitetske ustanove na bolovanje svojoj kući. Sanitetski oseci odnosno odeljenja, moraju u sanitetskim mesečnim izveštajima za svakog pojedinca upućenog na bolovanje, dati obrazloženje i navesti razloge koji su rukovodili da se bolovanje kod kuće odobri.

Trajanje bolovanja je 3—6 nedelja. Produženje se može odobriti posle ponovnog komisijskog pregleda — najduže još 4 nedelje. Treba obazrivo i izuzetno davati bolovanje vojnim licima koja su privremeno izgubila sposobnost za rad. Najbrži povratak radne sposobnosti u ovim slučajevima zavisi od blagovremene i iscrpno preduzetih profila kulturno-terapeutskih mera, za čije su ostvarenje uslovi u vojsci mnogo povoljniji nego u privatnom životu.

Bolovanje treba načelno dati onda, kada se pregledani ne može oglasiti niti za stalno niti za privremeno nesposobnog i kada komisija utvrdi da će to bolovanje biti korisnije i za pregledanoga i za vojsku.

Bolovanje posle ranjavanja i bolesti odobravati takođe samo u slučajevima kada za to postoji izuzetna potreba. Pravilo je da lečenja moraju biti završena u bolnicama ili u odeljenjima za rekovalescente. Ne treba davati bolovanje vojnim licima kojima je još potrebno sistematsko lečenje i nadzor lekara. U tim slučajevima je neophodno, ako bolničko lečenje nije nužno, prebaciti pregledanoga u odeljenje za rekonvalescente u bolnicu lakih ranjenika ili mu dati poštedu u jedinici.

Ako lekari koji leče i lekarske komisije, posle završenog lečenja bolesnika (ranjenika) smatraju da je istom potrebna poštediti u jedinici moraju navesti da li ga treba odrediti za lakši rad, ili potpuno osloboditi od vojnih vežbi, spoljne službe i t.d. i izvesti mere koje treba da preduzme trupni lekar u cilju daljeg lečenja.

22. — Ako postoje mogućnosti, bolovanje posle ranjavanja ili bolesti, može da se zameni upućivanjem u sanatorijum ili u dom za odmor. Narodni heroji, odlikovani partizanskom zvezdom, ordenom i medaljom za hrabrost, upućuju se po svojoj želji na bolovanje svojim kućama, kad god to ne sprečavaju vojne ili transportne okolnosti.

23. — Na svima predmetima o oceni sposobnosti vojnog lica treba staviti nalaz komisije u tačku iz »spiska bolesti« po

kojoj je dotični ocenjen, a na uverenjima i u komisijskim knjigama treba uneti, pored narodnog naziva, još i latinski naziv bolesti, mane ili nedostatka.

24. — Vojna lica iz neoslobođenih, ugroženih ili otsečenih krajeva, koja vojno-lekarska komisija oglasi za stalno ili privremeno nesposobne, upućuju se u komande područja i pozadinske ustanove, po razrezu nadležnog Glavnog štaba dostavljenog svim vojno-lekarskim komisijama (super-revizijskim i bolničkim) koje se nalaze na dotičnoj teritoriji, kao i sanitetskim odeljenjima obližnjih armija.

25. — Sve vojno-lekarske komisije dostavljaju deseto-dnevne izveštaje o radu komisija pretpostavljenom sanitetskom oseku odnosno odeljenju. U njima će navesti broj pregledanih, rezultat kategorisanja i poimenične podatke o svima koji su oglašeni za nesposobne.

26. — Načelnik Sanitetskog odeljenja Ministarstva Narodne odbrane propisuje:

I. — Privremeni spisak bolesti, mana i nedostataka, po kome se ocenjuje sposobnost za vojnu službu.

II. — Objašnjenje primene pojedinih tačaka privremenog spiska bolesti, mana i nedostataka.

III. — Uputstvo za lekarski pregled i rad vojno-lekarskih komisija prilikom ocenjivanja sposobnosti za vojnu službu.

27. — Ovaj privremeni Pravilnik stupa na snagu odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PRETSJEDNIK MINISTARSKOG SAVETA
MINISTAR NARODNE ODBRANE
MARŠAL JUGOSLAVIJE
M.P. J.B. TITO

По указаној потреби,

ПРОИСУЖЕЊЕ:

ПРЕПРЕМНИ ПРАВИЛНИК О ОЦЕНИ СПОСОБНОСТИ ЗА ВОЈНУ СЛУЖБУ

1.-Оцењивању способности према овом Правилнику подлежу:

- а.-рекрути, добровољци и обавезници позвани на војну дужност;
- б.-кандидати за питомце војних школа из грађанства и из редова војске;
- в.-војна лица.

2.-Под војну обавезу спадају мушкарци од 17 - 50 године старости. Као добровољци могу се пријети у оперативне јединице и мушкарци од 16 година и добровољци - жене од 17 - 45 године старости.

3.-Оцењивање способности за војну службу врше војно-лекарске комисије. Оне се називају:

- Рекрутне војно-лекарске комисије,
- Мобилизационе војно-лекарске комисије,
- Дивизионе војно-лекарске комисије,
- Сувер-ревизионе војно-лекарске комисије,
- Болничке војно-лекарске комисије,
- Школске војно-лекарске комисије.

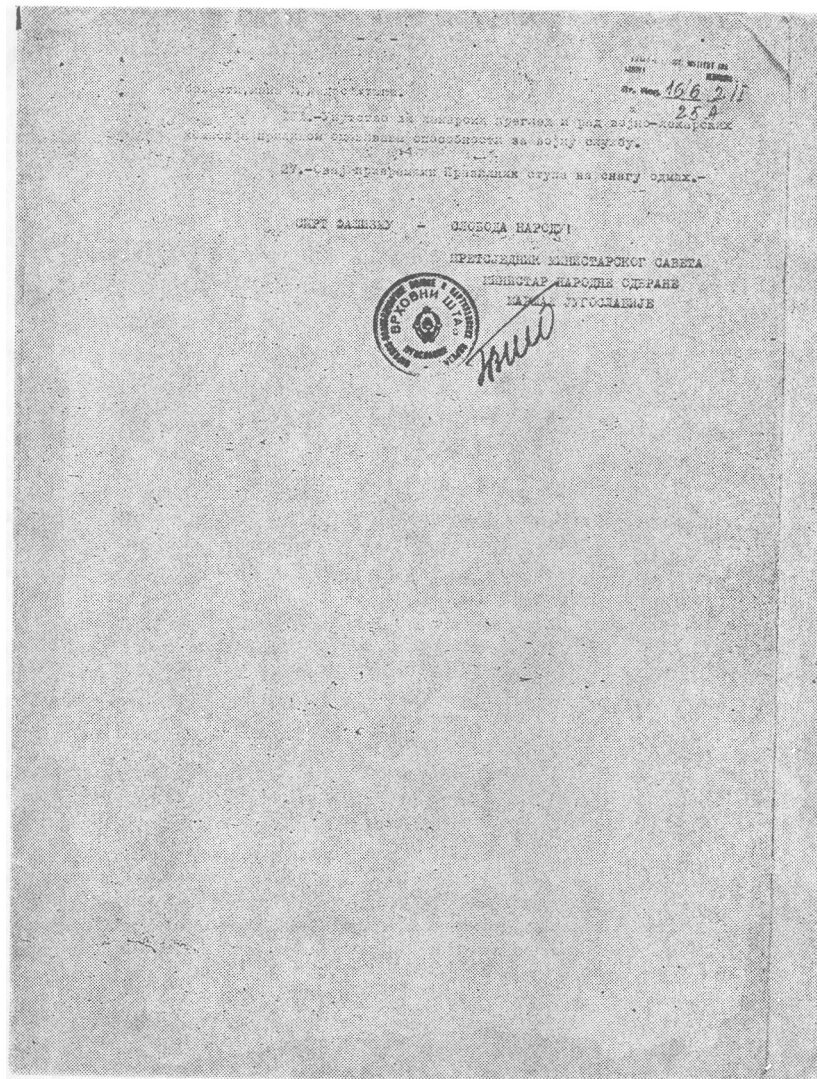
4.-Рекрутне, мобилизационе и школске војно-лекарске комисије раде стално док не сврше поверени по-сво. Дивизионе, сувер-ревизионе и болничке комисије састају се повремено и раде у одређене дане у недељу.

5.-Рекрутне комисије образују команде подручја односно команде градова када се нареди рекрутовање. Њихов састав је: помоћник команданта подручја (мобилизациони официр) односно шеф мобилизационог одељења, командир града, два лекара и политички комесар подручја односно секретар градошког реалног комитета са чијег се региона врши рекрутовање. Оне раде у седишту команде подручја односно града и у другим већим местима по предходном распореду.

Задатак рекрутних комисија је оцењивање способности рекрута.

6.-Мобилизационе комисије образују за одређене мобилизационе центре надлежне команде подручја односно команде градова, када се нареди мобилизација, односно преглед обавезника. Имају састав као и рекрутне комисије.

Јединице које врше мобилизацију и рекрутацију на ново-ослобођеној територији морају такође образовати мобилизационе и рекрутне војно-лекарске комисије. Њихов је састав: по један официр на штабу јединице (најмање бригаде), по два лекара и по један политички комесар (најмање

Fotokopija poslednje strane dokumenta br. 153

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 17. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 2, 3. I 5. KORPUSA ZA FORMIRANJE OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE KORPUSA ZA PREDSTOJEĆU SARAJEVSKU OPERACIJU»

DDD

Stabu II, III i V Korpusa

Za pretstojeću Sarajevsku operaciju, u cilju koordiniranja dejstva svih odnosnih jedinica Drugog, Trećeg i Petog korpusa po jedinstvenom planu, postavljam Operativni štab u sledećem sastavu: Komandant general[-major] Vukanović,² zamenik komandanta general[-major] Rodić,³ član štaba pukovnik Kosorić.⁴ Načelnika štaba odrediće Komandant Operativnog štaba iz sastava Drugog korpusa, a pomoćnika načelnika štaba iz sastava Petog korpusa s tim da obojica budu viši oficiri, koji su do sada radili na operativnim poslovima.

Zadatak je Operativnog štaba da odmah pristupi svim pripremama za Sarajevsku operaciju, da izradi potrebne planove za likvidaciju Sarajeva⁵ i da nam dostavi depešom na saglasnost i odobrenje.

Naročito vam napominjemo da pripreme temeljito izvršite, jer od njih zavisi uspjeh operacije. Do početka odlučnih operacija, trupe što bolje odmoriti obezbeđujući polazne položaje.

Stab da počne dejstvovati u predviđenom sastavu najkasnije od dvadesetog marta ove godine.

Prijem naređenja potvrdite.⁶

TITO

17 marta 1945
u 16,15 čas.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—5/3, k. 51.

² Radovan. Tada je bio komandant 2. korpusa JA.

³ Slavko. Tada je bio komandant 5. korpusa JA.

⁴ Pero. Bio je tada komandant 3. korpusa JA.

⁵ Potpuniye o oslobođenju Sarajeva vidi dok. br. 164, 184 i 186.

* Treći korpus JA je potvrdio prijem depeše 17. marta (AVII, reg. br. 3—22/81, k. 408-A), 5. korpus — 18. marta 1945 (AVII, reg. br. 17—24/2, k. 462-B), dok je Stab 2. korpusa potvrdio prijem depeše 19. marta (AVII, reg. br. 4—53/1, k. 49).

BR. 155

**NAREDBA MINISTRA NARODNE ODBRANE DFJ OD 18.
MARTA 1945. POTCINJENIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA
O ZABRANI REKVIZICIJE I KONFISKACIJE RAZNIH DO-
BARA BEZ ORGANA NARODNE VLASTI¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. Pov. Br. 50
18 marta 1945 godine

N A R E D B A

MINISTRA NARODNE ODBRANE

Za 18 mart 1945 godine

Pojedini štabovi, komande, jedinice i ustanove Armije i Mornarice, radi podmirivanja raznih svojih potreba, neposredno od naroda vrše konfiskacije, rekvizicije, oduzimaju zaprežnu stoku, stoku za klanje, hranu, prevozna sredstva itd., a pri tom se ili uopšte ne obraćaju organima narodne vlasti ili im samovlasno izdaju izvesna naređenja.

Ovakvim postupcima umanjuje se ugled i autoritet organa narodne vlasti, ometaju planovi za izvođenje poljskih radova i obnove privrede i stvara u narodu neraspoloženje.

U cilju uklanjanja ovakvih samovoljnih i štetnih postupaka. —

N A R E Đ U J E M :

1. — Vojne vlasti ne mogu i ne smeju vršiti nikakve rekvizije, konfiskacije, ili ma kakva oduzimanja raznih dobara za potrebe oružanih snaga neposredno od naroda, nego se u tom cilju moraju obraćati organima narodne vlasti.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21—2, k. 25-A.

Ovo naređenje je upućeno i u vidu depeše. Tako da je, na primer, Stab 1. armije primio tu depešu 19. marta (AVII, reg. br. 1—29/10, k. 258A: knjiga primljenih depeša 1. armije), a istoga dana i sam GS NOV i PO Slovenije (AIZDG, k. 41, f. III: knjiga primljenih depeša od Vrhovnog štaba NOV i POJ), dok je GS NOV i PO Slovenije primio i sam akt (AIZDG, k. 18, f. I).

Ako mesni organi narodne vlasti ne udovolje opravdanim zahtevima vojnih vlasti, onda se treba obratiti na više organe narodne vlasti, izveštavajući o tome i pretpostavljene vojne vlasti nadležnim putem.

2. — Vojne vlasti ne smiju izdavati organima narodne vlasti nikakve zapovesti i naredbe, niti uopšte ma šta naredivati što bi zadiralo u delokrug nadležnosti narodnih vlasti, već se prema organima narodne vlasti moraju odnositi u duhu najuže saradnje i sporazumevanja.

3. — Vojna lica koja postupe protivno ovom naređenju uzimati na najstrožiju odgovornost.

4. — Naređenje raspisati svim jedinicama i vojno pozadinskim ustanovama.

MINISTAR NARODNE ODBRANE
Maršal Jugoslavije
J.B. Tito

M.P.

DOSTAVLJENO:

- Svima Ministarstvima (radi znanja),
- Stabu I, II, III i IV Armije,
- Glavnom Stabu:
 - Slovenije,
 - Hrvatske
 - Srbije,
 - Makedonije;
- Stabu II, III i V Korpusa,
- Vojnoj oblasti za Vojvodinu,
- Vojnoj oblasti za Kosmet,
- Svima odelenjima Ministarstva,
Narodne odbrane i Generalštaba.

Н А Р Е Д Б А

МИНИСТРА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ
За 18 март 1945 године

Поједини штабови, команде, јединице и установе Армије и Морнарице, ради подмиривања разних својих потреба, непосредно од народа врше реквизиције, реквизиције, одузимају запрежу стоку, стоку за клада, храну, превозна средства итд., а при том се или уопште не обраћају органима народне власти или им самовласно издају извесна наређења. Оваквим поступцима умањује се углед и ауторитет органа народне власти, сметају планови за извођење пољских радова и обнове привреде и ствара у народу нерасположење.

У циљу уклањања овакових самовољних и штетних поступака, -

Н А Р Е Д Б У Ј Е М :

1.- Војне власти не могу и не смеју вршити никакве реквизиције, реквизиције или ма каква одузимања разних добара за потребе оружаних снага непосредно од народа, него се у том циљу морају обраћати органима народне власти.

Ако месни органи народне власти не удовоље оправданим захтевима војних власти, онда се треба обратити на више органе народне власти, извештавајући о томе и претпостављене војне власти надлежним путем.

2.- Војне власти не смеју издавати органима народне власти никакве заповести и наредбе, нити уопште ма шта наређивати што би надирало у делокруг надлежности народних власти, већ се према органима народне власти морају односити у духу најуже сарадње и споразумевања.

3.- Војна лица која поступе противно овом наређењу узимати на најстрожију одговорност.

4.- Наређење расписати свима јединицама и војно поштинским установама.

МИНИСТАР НАРОДНЕ ОДБРАНЕ

Маршал Југославије,

ДОСТАВЉИТИ:

- Свима Министарствима /ради знања/
- Штабу I, II, III и IV Армије
- Главном Штабу:
 - Словеније
 - Хрватске
 - Србије
 - Македоније
- Штабу II, III и V Корпуса
- Војној Области за Војводину
- Војној Области за КОСМЕТ
- Свима одељењима Министарства Народне одбране и Генералштаба

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 20. MARTA 1945. STABU 2. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE PLANA ZA OPERACIJU U DOLINI BOSNE¹

II Armiji

Za Sarajevsku operaciju Peti korpus bi odvojio pet svojih brigada, a za dejstvo na uporišta od Busovače do Broda četiri brigade. Od ovih brigada, sada se dvije nalaze na sektoru Zepče — Derventa, a dvije Zenica — Busovača.

Po našem mišljenju vaše glavno dejstvo bi najviše koristilo na sektoru Zepče — Doboj. Na tome pravcu bi vam sadejstvovale i dve brigade Petog korpusa. A ako bi vi sami mogli sigurno preseci te komunikacije, onda bi Rodić svojim snagama likvidirao Zenicu i spojio se sa Vašim kod Nemile. Posle toga Peti korpus bi čistio dolinu Bosne prema Visokom, a vi prema Derventi i Samcu. Za to vreme ostatak vaših snaga čuvao bi vam desni bok prema Bijeljini, Brčkom i Samcu i za vas važnu komunikaciju Tuzla — Zvornik.

Radi hitnog stvaranja plana za pomenute operacije javite nam vaše mišljenje u sledećem:

1. — Koji je sektor u dolini Bosne najpogodniji za vaš napad.

2. — Mogu li vas za to vreme obezbediti vaše divizije od Bijeljine, Brčkog i Samca, ili možda one mogu da likvidiraju i Bijeljину.

3. — Da li je bolje Rodić da sadejstvuje vašim snagama na istome sektoru, ili da se on prikupljen baci na Zenicu.

4. — Sta vam je neophodno od materijala za pripremu ovih operacija.

5. — Eventualne druge predloge.²

20. marta 1945

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—8/1, k. 42.

² U vezi s tim Štab 2. armije je dostavio 24. marta 1945. Generalštabu JA sledeću depešu:

»Veza vaše depeše od dvadesetog marta. Najzgodnije za naše glavno dejstvo u dolini Bosne sektor Maglaj — Doboj, već zbog toga što je železnička pruga na desnoj obali.

Pod sadašnjim uslovima, dve naše divizije nikako ne mogu da nas obezbede od Bijeljine i Samca.

BR. 157

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 20. MARTA 1945. ŠTABU 2. KORPUSA ZA UNIŠTENJE NEPRIJATELJEVIH SNAGA KOJE SU PREKO IGMANA PRODRLE U TRNOVO U POZADINU 3. DIVIZIJE'

II Korpus

Prodor slabih nemačkih snaga preko Igmana i Ledića u Trnovo i duboku pozadinu vaše Treće divizije jeste znak slabe budnosti, slabog izviđanja i nedovoljnog osiguranja krila i bokova te divizije.²

Preduzmite mere da ponovo likvidirate Trnovo i izbijte na ranije položaje. Dvadeset devetoj diviziji skrenuti pažnju na osiguranje desnog boka i pravaca preko Bjelašnice.³

20. marta 1945.

Smatramo da je bolje da Rodić sadejstvuje na istom sektoru, pa onda da okrene ka jugu, a mi prema severu.

Materijalni preduslov za izvođenje operacije jeste obezbeđenje goriva za regularni dovoz potrebnih količina municije i hrane, blagovremeno stvaranje velikog skladišta municije, hrane i goriva u predelu Tuzle. Zatim, oružje za slabo naoružanu Dvadeset osmu diviziju. Najzad, bar po jedna radio-stanica na svaku brigadu bez čega, kako se pokazalo, ne može biti sigurnog rukovođenja.

Ovo je odgovor na vaša pitanja, u okviru vaše postavke. No, naše mišljenje da neophodni minimalni preduslov za ofanzivno dejstvo naših snaga u dolini Bosne jeste likvidiranje Bijeljine uz sadejstvo jednoj našoj diviziji bar jedne divizije i jedne artiljerijske brigade sa desne obale Drine. Najpovoljnije rešenje bilo bi, svakako, prethodno ili paralelno sa dejstvom ka dolini Bosne, likvidiranje i Brčkog upotrebom snaga koje budu likvidirale Bijeljinu, po mogućnosti uz paralelno sadejstvo Prve armije na svome pravcu.

Minimum snaga za uspešne operacije u dolini Bosne tri divizije sa ove strane, čije bi desno krilo zahvatilo bar južne odbrane Trebave, jer se pravilno snabdevanje i efikasna upotreba artiljerije ne može postići bez ovladavanja komunikacijom Tuzla — Doboj.« (AVII, reg. br. 6—193/4 i 6—194/4, k. 274).

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—15/1, k. 49.

² Ovaj zaključak Vrhovni komandant JA je doneo na osnovu depeše Štaba 2. korpusa od 18. marta 1945. upućene Generalštabu JA sa sledećom sadržinom: »Noću 16. na 17. mart jedna neprijateljska] ko-

Iona jačine oko 600 Nijemaca vjerovatno iz div.[izije] Princ Eugena, pošla iz rejona Hadžića preko Igmana, odbacila slabe izviđačke dijelove III div.[izije] sa ovog pravca i ujutro 17 izbila na prostoriju Sabanci — Ledići — Dujmovići, odakle napada u pravcu Ilovice — Trnovo i sinoć prvim mrakom ušla u ova mjesta. U oblasti Trnovo — Ilovice se vode borbe. III div.[izija] nije ovom pravcu poklonila dovoljnu pažnju zato je nepr.fijatelj] uspio da sa ovakvim manevrom skoro potpuno iznenadi i prinudi njene dijelove iz oblasti Umčani — Presjenica — Jablanica na izvlačenje na prostoriju istočno od komunikacije Trnovo — Jablanica« (AVII, reg. br. 4—51/1, k. 49).

Međutim, ovi podaci nisu bili potpuno tačni u pogledu jačine neprijatelja. U napadu su učestvovala daleko jače snage, nego što je to prikazala, zbog slabih veza, 3. udarna divizija.

Napad je izvela 7. SS-divizija »Princ Eugen« 16/17. marta 1945. s dve kolone, i to sa 13. SS-pukom, iz rejona Butmir — Hrasnica, i 14. SS-pukom, iz rejona Blažuja. Nastupajući preko pl. Igmana ove dve kolone napadale su pravcem Ledići — Trnovo, uz sadejstvo 964. tvrđavske pešadijske brigade, delova puka »Bergman« i Borbene grupe »Daniel« (ojačani 696. poljski žandarmerijski bataljon), koji su napadali na pravcu Kasindo — Jablanica — dolinom r. Željeznice ka Presjenici (tom IV, knj. 34, dok. br. 51, 65 i 89; AVII, reg. br. 4—54/1 i 4—67/1, k. 49).

Nakon toga ove nemačke snage su produžile s napadom i 18. marta izbile u rejon Dobrog Polja, južno od Trnova, a sutradan — 19. marta, ovladale su Crnim Vrhom i Delijašem, vodeći vrlo žestoke borbe sa 3. udarnom divizijom, koja se pod pritiskom nadmoćnijih neprijateljevih snaga morala povlačiti.

³ Postupajući prema ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Štab 2. korpusa je odmah naredio Štabu 29. divizije da uputi dva bataljona na ugroženi sektor, kao i da se uputi Brigada narodne odbrane za Hercegovinu.

U međuvremenu Nemci su okončali s napadima, pa je 20. marta nemačka 7. SS-divizija »Princ Eugen« otpočela sa izvlačenjem svojih snaga prema Sarajevu. Uočivši te pokrete, Štab 3. udarne divizije doneo je odluku da sa svoje tri brigade: 5. proleterskom (crnogorskom), 7. crnogorskom (omladinskom) »Budo Tomović« (koju je u međuvremenu prebacio sa sektora Pala, preko Jahorine, na ugroženo područje) i sa 4 bataljona iz 29. divizije i Brigadom narodne odbrane za Hercegovinu, pređe 22. marta u protivnapad i tada se ponovo konačno uspjelo da oslobode sela Turovi, Tošići, Trnovo i Ilovicu, čime je uglavnom uspostavljen front pre nemačkog napada 16/17. marta, mada sva mesta još uvek nisu bila oslobođena pre ovoga nemačkog napada (tom IV, knj. 34, br. 65 i 89).

BR. 158

**NAREDBA MINISTRA NARODNE ODBRANE DEMOKRAT-
SKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE OD 20. MARTA 1945.
O PONAŠANJU OFICIRA¹**

N A R E D B A Pov. Br. 336/45²
MINISTRA NARODNE ODBRANE za sve oficire
Jugoslovenske Armije

Oficir Jugoslovenske Armije — narodni oficir, treba da bude ne samo primeran vojnik i starešina u okviru svog službenog vojničkog života, već mora da bude i u svom vanslužbenom ličnom i društvenom životu oličenje vrline i osobina, koje se traže od korisnog i kulturnog člana našeg društva uopšte, a naročito od pripadnika oficirskog kadra naše narodne Armije.

Sređenost u vanslužbenom, ličnom i društvenom životu, stalna težnja ka ličnom usavršavanju u pogledu političkom i stručno-vojničkom i na uzdizanju vlastite kulture, čuvanje ponosa, časti i ugleda ličnog, celog oficirskog kadra, Armije i naroda, duboko i iskreno interesovanje za sve manifestacije života i napretka naroda i Armije, odmerenost, ozbiljnost, lepo ophođenje, uglađenost, vojnička spremnost, skromnost, umerenost u ličnim prohtevima i zadovoljstvima, jednostavnost — to su osobine bez kojih se ne može zamisliti život oficira naše narodne Armije.

Narodni oficir mora da bude svestan, da su u njega i u njegovom vanslužbenom životu i odnosima uperene oči mnogih, kako narodnih masa koje u njega gledaju sa divljenjem i poverenjem, tako i svih onih, koji nisu prijateljski raspoloženi prema našem pokretu i Armiji. Oni mora da znadu svaki njegov gest, držanje, postupak, način ophođenja, podležu kritičnom oku i posmatranju okoline, koja po njemu ceni njegovu kulturu i vrednost, izvlačeći iz te ocene zaključke za ceo naš oficirski kadar i celu Armiju.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—3/1. k. 1147/1.

² Prepis je sačinjen u Političkom odeljenju Štaba 6. armije JA.

Redakcija nije mogla da ustanovi tačan datum izdavanja ove naredbe. Verovatno je izdata polovinom marta 1945. U gornjem desnom uglu prepisa naredbe neko je zabeležio sledeće podatke: Pov. 245/ 20. III. 45, pa je taj datum Redakcija i uzela kao dan nastanka ove naredbe.

Narodni oficir treba da bude svestan toga, da su službeni i vanslužbeni život oficira nerazdvojno vezani i da moraju biti usmereni ka jednom cilju, a to je predana služba narodu i Armiji.

Oficir koji pravilno shvati svoje dužnosti, znaće uvek odmeriti svoje postupke i pravilno iskoristiti svoja prava. On će svoj vanslužbeni život podesiti tako, da uzmogne u službi da unosi maksimum fizičke energije, znanja i moralne čvrstine. On neće nikada dopustiti, da se poda zadovoljstvima i razonodama, koje mogu štetno uticati ili čak razoriti njegovo zdravlje i njegove sposobnosti, ili koje bi mogle pokolebati njegov karakter. On neće nikada dopustiti da njime ovladaju bilo kakvi poroci, koji nisu dostojni narodnog oficira, koji štete ugled oficira i Armije. On neće nikada dopustiti da na njegove postupke padne opravdana kritika ili osuda okoline i društva, imajući na umu, da često puta i sitnica, na koju možda i ne misli, ili koju ozbiljno ne shvata može da izazove nepovoljan utisak ili posledice.

Ponikao u ogromnoj većini iz redova narodnih boraca, naš oficirski kadar, mlad po godinama i trajanja službe, ali prekaljen iskustvom borbe i života, treba da se razvije u napred izloženim smernicama. Svako skretanje pojedinaca sa tog puta treba sprečavati, po potrebi i najstrožijim mjerama.

Iz ovoga jasno izlazi, da vanslužbeni život oficira mora da bude pod kontrolom i uticajem predpostavljenih starešina. Starešine su dužne, da taj život svojih potčinjenih upućuju pravilnim putem i da energično intervenišu u negativnim slučajevima i primerima. Ovo je naročito potrebno u današnjem periodu razvoja Armije, kada se ona učvršćuje organizaciono, kad se stvaraju novi osnovi života razmeštajem po većim gradovima i naseljima, kad se regulišu uslovi mirnijeg garnizonskog i kasarnskog života, kad se poboljšavaju uslovi smeštaja, odmora i razonode naših oficira.

Naročito je potrebno danas, da se obrati pažnja na držanje i ophođenje oficira na ulici, u javnim lokalima i na javnim mestima i priredbama u dodiru sa građanima. U ovome pogledu zapaženo je nekoliko negativnih primera, koje treba ubuduće iskoreniti. Tako npr. :

1) U Beogradu, a i u drugim većim garnizonima, često se vide grupe oficira kako stoje na trotoaru, na čoškovima ulica, u parkovima, razgovaraju se, ometajući na taj način prolaz građanima, koji moraju da ih zaobilaze. Ovo je uočeno naročito na djelu između zgrade Generalštaba i hotela »London« u Beogradu.

Ovo ne samo da ometa saobraćaj i izaziva kritiku građana, već nije uopšte lepo da se viđaju grupe oficira gde stoje na ulici, kako raspravljaju neka svoja pitanja i vode opširne razgovore, koji se često odnose i na službene stvari.

Još uvek se u raznim garnizonima viđaju pojedini oficiri na ulici i javnim mestima poluraskopčani, sa rukama u džepovima ili prekršteni na leđima, sa kapom jako nakrivljenom. Kosa nekih mladih oficira je suviše velika i neukusno viri ispod kape.

U jednoj živoj ulici na Dedinju u Beogradu, viđen je jedan oficir kako šeta sa jednom ženskom, potpuno raskopčane bluze, neopasan, iako je bio niži oficir. U sali doma oficira u Beogradu jednom svečanom prijemu, jedan je potporučnik igrao sa kapom na glavi.

3) Primećuje se još uvek, da se neki mladi oficiri mnogo voze automobilima, koristeći ovo prevozno sredstvo i onda, kada se kreću na manja udaljenja, pa se voze velikom brzinom neosvrćući se na propise o vožnji i na opasnost sudara, bez obzira na građanstvo, koje može da strada, naročito stariji ljudi i žene. Zbog ovoga dolazi do sudara i žrtava, a često stradaju i sami oficiri.

4) Ima slučajeva, i ako ređih, da se pojedini oficiri suviše predaju provodu i rasonodi, posećivanjem javnih lokala i igranki.

5) Još uvek se na ulici, po javnim mestima i uopšte van službe govori i prepričava o stvarima službene i poluslužbene prirode, koje spadaju samo u službeni okvir vojničkog života. Na ovaj način mogu nepozvana lica čuti i doznati podatke vojničke prirode, koji mogu biti i povjerljivi.

Sličnih primjera ima dosta, kako u Beogradu, tako i u drugim garnizonima.

Obzirom na sve napred izloženo, da bi se izgradili pravilni i čvrsti temelji ličnog i društvenog života oficira naše Armije,

N A R E Đ U J E M :

1. Da svi oficiri obrate najveću pažnju na svoj lični i društveni život, tako da ovaj život bude dostojan u svakom pogledu — narodnog oficira Jugoslovenske Armije.

Neumoran rad na izdizanju i usavršavanju lične kulture, opšteg i vojničkog obrazovanja, treba da se provejava i celokupnim vanslužbenim životom našega oficira.

2. Svi oficiri moraju biti upoznati sa naređenjima i propisima o ophođenju, pozdravljanju i oslovljavanju, o javljanju i o ostalim ličnim odnosima i postupcima i u svemu se imaju po njima upravljati.

3. Lični provod i zadovoljstvo oficira treba da bude u granicama krajnje umerenosti tako, da niukoliko ne štete njegove umne i fizičke sposobnosti.

4. Predpostavljene starešine svih stepena su dužne, da utiču, da se vanslužbeni život i postupci oficira upravljaju prema duhu ovog naređenja, da stvaraju povoljne uslove i mogućnosti ovog razvoja, a da sve negativne pojave energično suzbijaju.

U prvom su redu pozvani i odgovorni, Generalštab, štabovi armija, štab vazduhoplovstva i štab mornarice. Komande rodova vojske, načelnici službe, komanda vojne akademije, komande škola, komande gradova.

Generalštab i Političko Odeljenje Ministarstva Narodne Odbrane, dužni su da budno i pažljivo prate razvijanje i izgrađivanje ličnog i društvenog života našeg oficirskog kora u celini i da ih unapređuju svim mogućim sredstvima.

U prvom redu treba:

a) Da se u svim većim garnizonima osnuju domovi oficira, koji treba da postanu žarište kulturnog života oficira dotičnog garnizona. U njima priređivati predavanja, filmske predstave, kulturne priredbe, oni treba da imaju čitaonice sa štampom i bibliotekom, sa društvenim igrama: šaha, domina, bilijara. Organizacija domova treba da bude takova, da oni postanu privlačna mesta za sve oficire.

b) Kod jedinica ranga brigade i samostalnih bataljona obrazovati klubove oficira, koji će služiti oficirima dotične brigade (samostalnog bataljona) radi društvenog uzdizanja, klubovi predstavljaju u malom dom oficira dotične jedinice, biće od velike koristi, ako je ta jedinica van grada ili je detašovana.

c) Razvijati kod oficira, naročito mlađih i najmlađih smisao za fizičku kulturu, vojničke sportove, u prvom redu za jahanje, nadmetanje u streljanju, plivanje, veslanje, planinarenje. Pored toga korisno je i kuglanje (obrazovati kuglane uz: dom, odnosno klub).

d) Razvijati oficirima smisao da prisustvuju manifestacijama kulturnog i društvenog života naroda (kulturne priredbe, pozorišta, sletovi, utakmice).

e) Stvoriti u granicama mogućnosti povoljne uslove smještaja i ishrane oficira ženjenih i neženjenih.

Oficiri u trupi u koliko ne stanuju u reonu svoje jedinice, treba da stanuju blizu, da se uvek mogu brzo naći, da ne gube mnogo vremena odlaskom u stan do jedinice i povratkom.

5. Ovu naredbu saopštiti svim oficirima Jugoslovenske Armije i Mornarice na skupu oficira. Tom prilikom ponovo upoznati³ oficire sa mojim naređenjem Pov. Br. 46/45 od 18 februara ove godine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PREDSEDNIK MINISTARSKOG SAVETA
I MINISTAR NARODNE ODBRANE
MARŠAL JUGOSLAVIJE
J.B. TITO s.r.

Da je prepis veran originalu, tvrdi

M.P.⁴

šef opšteg otseka
kapetan
S. Kronja
(Kronja Sime)

BR. 159

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 20. MARTA
1945. O DEJSTVIMA NA JUGOSLOVENSKOM RATIŠTU¹**

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJE**

za dan 20 marta 1945 godine

Braneći dodeljeni sektor na reci Dravi, u žestokim višednevnim borbama sa jakim neprijateljskim snagama, koje su uspele da zauzmu manji mostobran na levoj obali reke, naše trupe uz uspešno sadejstvo naše avijacije i jedinica Crvene armije, zaustavile su neprijateljske napade i pristupile likvidaciji

³ To se naređenje Vrhovnog komandanta JA maršala Tita odnosi na pozdravljanje, oslovljavanje, odevanje, ponašanje i ophođenje u Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije (dok. br. 123).

⁴ Ovo je okrugli pečat Političkog odeljenja Štaba 6. armije, formirane neposredno posle rata. Najverovatnije je da je ovaj štab, što je inače prilikom formiranja uobičajeno, primio potrebna naređenja, između ostalog i ovo, i razaslao ga potčinjenim jedinicama, ali redakcija ne raspolaze originalom.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2, k. 22.

mostobrana.² U ovim borbama ukupni neprijateljski gubici iznose: ubijeno 1465 i zarobljeno 36 vojnika i oficira; uništeno 20 pontona, 4 motorna čamca, 4 spiava, 18 ribarskih čamaca; zaplenjeno 24 automatska oruđa, 2 bacača, 9 gumenih i 5 ribarskih čamaca, 1 kamion i drugi ratni materijal.

Prilikom napada na jednu motorizovanu nemačku kolonu na području Đakovo — Našice, ubijeno je 40 i zarobljeno 20 neprijateljskih vojnika, a uništeno 10 kamiona sa prikolicama, punih ratnog materijala.

Na frontu u Sremu nije bilo značajnih događaja. U dubljoj pozadini neprijateljskog fronta i u rejonu operacija na Dravi, naša avijacija uništila je 3 tenka, 15 automobila i 8 kola sa ljudstvom i materijalom, pogodila i učutkala 3 protivavionska topa i prouzrokovala 10 požara u neprijateljskim autokolonama.

U istočnoj Bosni na području Doboja, neprijatelj je otpočeo napad pravcem prema Gračanici.³ Borbe su u toku i naše trupe uspešno odbijaju neprijateljske napade.

U rejonu Brčkog takođe se vode borbe sa neprijateljskim snagama, koje pokušavaju da prodru na oslobođenu teritoriju prema zapadu.⁴

Na sektoru Sarajeva nastavljaju se uporne borbe. Na području između drumova Sarajevo — Kiseljak i reke Bosne, delom je uništena, a delom zarobljena veća grupa Nemaca i ustaša.

U toku su borbe sa neprijateljem, koji pokušava da prodre na oslobođenu teritoriju sa područja Dvor — Bos. Novi.

U Pokuplju, prilikom odbijanja neprijateljskog ispada prema Pisarovini, ubijeno je 90 neprijateljskih vojnika.

U Sloveniji, u borbama koje i dalje traju u Štajerskoj, na području severno od Soštanja ubijeno je 70 Nemaca.

U Primorskom neprijatelj jakim snagama pokušava da povrati izgubljena uporišta u zahvatu komunikacija Gorica — Tolmin.

Odbijen je jači neprijateljski ispad iz Novog Mesta.

² Odnosi se na likvidaciju Bolmanskog mostobrana. Opširnije o tome: dok. br. 140 i 160.

³ Gračanica je oslobođena 24. februara 1945 (tom IV, knj. 34, dok. br. 50, objašnjenje br. 8), a o prodoru u pravcu Gračanice vidi tom IV, knj. 34, dok. br. 196, objašnjenje br. 3.

⁴ Vidi tom IV, knj. 34, dok. br. 194.

BR. 160

RATNI IZVESTAJ GENERALŠTABA JA OD 21. MARTA 1945. O LIKVIDACIJI BOLMANSKOG MOSTOBRANA I AKTIVNOSTIMA NA DRUGIM DELOVIMA JUGOSLOVENSKOG RATIŠTA¹

**RATNI IZVESTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJE
za 21. mart 1945.**

U uspešnim operacijama za likvidaciju neprijateljskog mostobrana na levoj obali Drave severno od Valpova, naše trupe uz sadejstvo naše avijacije i jedinica Crvene armije, zauzele su mesta: Torjanci, Vido pustaru, Bakanka pustaru, Baranjsko Petrovo Selo, Novi Bezdán, Majšku Među, Bolman i Đorđev Dvor. Neprijatelj je sabijen na vrlo mali prostor, gde se završava njegovo uništavanje i potpuna likvidacija mostobrana.²

Na frontu u Sremu, sem artiljeriske delatnosti, nije bilo značajnijih događaja. U dubljoj pozadini neprijateljskog fronta i u rejonu operacija na Dravi, naša avijacija uništila je 3 kamiona i 15 kola sa ljudstvom i materijalom, pogodila i učutkala 3 protivavionska topa i prouzrokovala nekoliko požara i eksplozija.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2, k. 22.

² Posle početnog uspeha u operaciji »šumski đavo« Nemci su bili blokirani na Bolmanskom mostobranu, odnosno kod Valpova, a njihova velika ofanziva, južno od Balaton-jezera («prolećnje buđenje»), takođe je doživela neuspeh. U takvoj situaciji nemačka Vrhovna komanda Vermahta (OKW) donela je odluku od 16. marta za napuštanje mostobrana kod Donjeg Miholjca, a 17. marta — kod Valpova.

U međuvremenu štabovi 3. armije JA i 57. armije CA uočili su slabosti u neprijateljevom rasporedu i doneli su 20. marta odluku za likvidaciju mostobrana kod Valpova, uz učešće jedinica 3. armije i sovjetskog 133. streljačkog korpusa, kao i delova bugarske 16. divizije.

Međutim, po naređenju 3. ukrajinskog fronta CA došlo je do odlaganja napada za 22. mart, a Nemci su već u toku 20. marta preduzeli mere za izvlačenje jedinica.

U takvoj situaciji Štab 3. Armije je samoinicijativno preduzeo energičan napad i 21. marta oslobodio pomenuta mesta.

Opširnije o tome: dok. br. 140, 162 i 166; depeše 3. armije od 19, 20. i 21. marta 1945. u AVII, reg. br. 6—66, 67, 72 i 84—1, k. 44; AVII, NAV-T-78, r. 305, s. 145 i 146; naređenja Vrhovne komande Vermahta od 16. i 17. marta 1945; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije*, knj. 2, drugo izdanje, str. 507; Sreta Savić, n.d., str. 132—137; Percy Ernst Schramm, n.d., IV², str. 1146—8, 1184, 1187 i 1191.

U rejonu Bijeljine odbijen je jači neprijateljski protivnapad, kojom prilikom je ubijeno 50 neprijateljskih vojnika.

Na području Doboja odbijeno je nekoliko jakih neprijateljskih napada i izbačeno iz stroja oko 150 neprijateljskih vojnika. Borbe se nastavljaju.³

Na području Brčkog neprijatelj napada sa nekoliko jakih kolona pravcem ka jugozapadu i u dvodnevnom teškim borbama zadobio je nešto zemljišta.⁴

Južno od Sarajeva, gde borbe traju već nekoliko dana, naše trupe poboljšale su svoje položaje i zauzele nekoliko taktički jakih tačaka.

Naše trupe uspešno odbijaju stalne napade neprijatelja na naše položaje na Ivan Sedlu.

Saveznička avijacija oborila je jedan nemački avion i uništila 4 kamiona na području južno od Sarajeva.

Noćni napad neprijatelja na području Busovača — Zenica, odbijen je i neprijatelj odbačen na polazne položaje. Na bojištu je nađeno 22 leša neprijateljskih vojnika.

U žestokoj borbi u toku čitavog dana 20 marta, slomljen je pokušaj ustaša da sa područja Bos. Novi — Dvor prodru na oslobođenu teritoriju.⁵ Na bojištu je nađeno 78 ustaških leševa.

U Hrvatskoj borbe lokalnog značaja.

U Sloveniji, prilikom odbijanja poslednjeg napada neprijatelja sa područja Idrije, ubijeno je 80 i zarobljeno 6 Nemaca.

Odbijen je napad neprijateljske kolone iz Cola i neprijatelj je odbačen u svoje uporište.

U blizini Bleda porušena je na nekoliko mesta železnička pruga Ljubljana — Jesenice.

³ Bliže o tome: tom IV, knj. 34, dok br. 191, 192, 193 i 194.

⁴ Odnosi se na dejstva 16. puka nemačke 22. pešadijske divizije i 749. puka 117. lovačke divizije, kao i ustaško-domobranskih i četničkih snaga (tom IV, knj. 34, dok. br. 195).

⁵ Vidi tom IV, knj. 34, dok. br. 194.

BR. 161

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 21.
MARTA 1945. STABU 3. ARMIJE O MERAMA KOMANDAN-
TA 3. UKRAJINSKOG FRONTA CA ZA OVLAĐIVANJE
BOLMANSKIM MOSTOBRANOM¹**

DDD

Stabu III Armije

Glavni smisao naših depeša od dvanaestog marta broj pedesetpet od dvadesetdevet grupa, broj pedesetšest od stopedesetsedam grupa i broj pedesetsedam od stodvadesetsedam grupa, jeste ovaj:

Po naređenju Tolbuhina, Pedesetsedma armija sa svojim Stotridesettrećim korpusom, Šesnaestom bugarskom divizijom ima pristupiti likvidaciji neprijateljskog mostobrana kod vas. Napad počinje dvadesetdrugog ujutro. Plan napada treba da dostavi Tolbuhinu Pedesetsedma armija dvadesetprvog marta do deset sati.²

Stupite u vezu sa Pedesetsedmom armijom.

21. marta 1945

10.30 s.

R³

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—18/1, k. 44.

² Opširnije o planu napada vidi dok. br. 163.

³ Najverovatnije je da je to paraf general-majora Rada Hamovića, načelnika Operativnog odeljenja GS JA.

BR. 162

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 22. MARTA
1945. O AKTIVNOSTIMA NA JUGOSLOVENSKOM RA-
TIŠTU¹**

RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJE
za 22 mart 1945 godine

U toku prošlog dana i noći, neprijateljski mostobran na levoj obali Drave severno od Valpova, potpuno je likvidiran i naše trupe jutros u svanuće zaposele su levu obalu Drave. Odličnim sadejstvom između avijacije i trupa na zemlji, neprijatelju su zadati vrlo teški gubitci. Podatci o neprijateljskim gubitcima još nisu prikupljeni.²

Na frontu u Sremu nije bilo značajnijih događaja. U dubljoj pozadini neprijateljskog fronta naša avijacija uništila je 10 kamiona sa ljudstvom i materijalom, 1 lokomotivu na jednoj željezničkoj stanici i bombardovanjem porušila železničku prugu. Prouzrokovani su požari i eksplozije.

Na području Brčkog naše trupe odbijaju jake napade neprijatelja i nanose mu osetne gubitke. Samo ispred fronta jednog bataljona prebrojano je oko 60 neprijateljskih leševa.

Na području Doboja neprijatelj napada jakim snagama dolinom Spreče i na desno krilo naših trupa, gde je postigao izvesno napredovanje. Na ovom pravcu uništen je 1 neprijateljski tenk. Žestoke borbe neprekidno traju.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2, k. 22.

² U vezi sa likvidacijom mostobrana Stab 3. armije dostavio je 23. marta 1945. Generalštabu JA sledeću depešu:

«Oper. izveštaj za 22. mart ov.g. — Po likvidaciji neprijateljskog mostobrana sjeverno od Valpova naše jedinice nastavile su u toku dana čišćenje šumskog terena na lijevoj strani Drave od raspršenih grupica Nijemaca koji su presvlačenjem u civilna odijela nastojali izbjeći zarobljavanje. ...

Ukupni nepr. gubitci u borbama na Dravi sa 12. korpusom od 6. do 22. ov. mj. su sljedeći: ubijeno 2483, ranjeno 41 a zarobljeno 63 nepr. vojnika. Zarobljenici izjavljuju da su mnoge jedinice izgubile polovinu a neke i dvije trećine brojnog stanja. Zaplijenjeno: t.mitr. 14, p.mitr. 12, pušaka 173, ručnih bombi 212, l.fakih] bacača 2, pištolja 22, šmajsera 25, srednjih bacača 2...» (AVII, reg. br. 6—47, k. 44)

O tome vidi i depešu od 24. marta komandanta 3. armije JA general-lajtnanta Koste Nada i komandanta 12. korpusa general-majora Gligorija Mandića Glige u AVII, reg. br. 6—11/1, k. 44.

Na levoj obali Bosne likvidirano je neprijateljsko uporište Mitkovac, 1 km. južno od Doboja i raspršene dve čete Nemaca. Na mestu borbe nađeno je 32 leša nemačkih vojnika, među kojima 2 oficira, a zaplenjeno 4 automatska oruđa i drugi materijal.

Na železničkoj pruzi Sarajevo — Brod bačen je u vazduh transportni voz u blizini Nemile i zaplenjeno 4 vagona raznog materijala i 2 kamiona, a ostali materijal je uništen.

Na području Sarajeva borbe se nastavljaju.

U Lici, prešavši u ofanzivu na širokom frontu na liniji Lapac — Gospić, naše trupe posle dvodnevni borbi probile su neprijateljsku odbranu i na juriš osvojile mesta i jaka neprijateljska uporišta: Gornji i Donji Lapac, Nebljuse, Udbinu, Jošane, Debelo Brdo, Korenicu, Prijeboj, Ličko Petrovo Selo, Vaganac, Plitvička jezera, Plitvički Ljeskovac, Mekinjar, Laudanov Gaj, Bunić, Srednju Goru, Široku Kulu i mnogo drugih mesta.³

Po do sada prikupljenim podacima, neprijateljski gubici iznose: 520 mrtvih i 340 zarobljenih; zaplenjeno 2 tenka, 30 topova, 3 četvorocevna protivavionska oruđa, 10 teških bacača, 62 automatska oruđa, 850 pušaka, 60 kamiona i automobila, 700 kola, 7 radio stanica, 60 telefonskih aparata i brojna skladišta raznog ratnog materijala.

Gonjenje i uništavanje raspršenog neprijatelja nastavlja se na celom frontu.

U Slavoniji naše jedinice vode uspešne ofanzivne operacije na području Slavonske Požege.

U blizini Bjelovara likvidirano je jedno ustaško uporište, 6 km istočno od grada, kojom je prilikom potpuno uništena jedna četa četvrtog ustaškog puka.

U lokalnim borbama u blizini Garešnice ubijeno je 50 neprijateljskih vojnika.

U toku su borbe na području Oslja, gde neprijatelj pokušava da pređe na levu obalu Kupe.

U Sloveniji odbijen je neprijateljski ispad iz Zužemberka. Na ostalom području borbe lokalnog značaja.

³ Reč je o dejstvima 4. armije JA koja je 20. marta počela operaciju za oslobodenje Like i Bihaća.

Obrazlažući opštu ideju operacije Štab 4. armije dostavio je 23. marta 1945. Generalštabu JA depešu u kojoj je između ostalog, stajalo:

»Osnovna ideja: U sadejstvu sa snagama 4. korpusa koji napada pravcem Drežnik — Bihać razdvojiti snage 15. korpusa, primenjujući taktiku opkoljavanja i uništavanja nepr. garnizona Lapac, Nebljusi, Udbina i Korenica. Nosioći napada na desnom krilu 26. div., a na levom 19, obe ojačane tenkovima i artiljerijom. 20. div. dejstvuje pravcem Ka-

BR. 163

**ZAJEDNIČKO NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA
JA I KOMANDANTA 3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE
ARMIJE OD 22. MARTA 1945. ŠTABOVIMA 3. ARMIJE JA,
57. ARMIJE CA I 1. BUGARSKE ARMIJE ZA RASPORED
JEDINICA PO OVLAĐIVANJU MOSTOBANOM SEVERNO
OD VALPOVA¹**

III Armija — Košta.² U vezi sa završenjem likvidacije neprijatelj. mostobrana sev. Valpova.³

Komandantu 57 Armije: a) U toku 23. III predati 12. korpusu 3. JA odbranu severne obale reke Drave na sektoru gdje su u toku operacije doprle jedinice 133. S.K.⁴ i 16. P.D. (B);⁵

b) 133. S.K. povući u Zonu armije,

v) 189. SAP⁶ prevesti po željeznici.

g) S.P. 133. S.K. koji je bio ostavljen kao pojačanje 3. PD (B) vratiti u sastav svoje divizije.

96 — 113⁷

d) 16 P.D. sa pridodanim jedinicama pojačanja predati na raspoloženje komandantu I bugarske armije.

e) Pokret 133. SK početi po divizijama prema njihovom izvlačenju sa fronta.

mensko sa težnjom da brzo izbije u pozadinu neprijatelja. 13. div. XI korp. obezbeđuje operacije sa zapada obrazujući stalne pobočnice ua pravcima Gospić — Gračac — Bilaj — Podlapača — Lički Osik — Bunić. 35. div. dejstvuje privremeno u sastavu IV korpusa pravcem Poljanak — Preboj — Korenica..(AVII, reg. br. 17—1/5, k. 315).

O tim operacijama vidi zapovest Štaba 4. armije od 18. marta 1945 (tom XI, knj. 4, dok. br. 4) i njegovu depešu od 22. marta (AVTI, reg. br. 22—1/5, k. 315); tom V, knj. 34, dok. br. 195—197; Franz Scraml *Kriegsschauplatz Kroatien* (Ratište u Hrvatskoj), Kurt Vowinckel Verlag, Neckargemünd, 1982, str. 216—218.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—10/2, k. 44.

² Nad, komandant 3. armije JA. On je 23. marta 1945. potvrdio depešom prijem ovoga naređenja (AVII, reg. br. 6—61/1, k. 44).

³ Vidi dok. br. 140.

⁴ Pripadao je 57. armiji CA.

⁵ Odnosno: bugarske.

⁶ Samostalni artiljerijski puk.

⁷ Prvi broj je redni broj depeše, a drugi — broj grupa u depeši.

ž) Ostaviti na privremeno operativno potčinjene komandantu 3. JA — 506 PAP,⁸ 31. posebni PTD,⁹ 1/35 GMP¹⁰

2) Komandantu 3. JA:

a) 23.00 22. III izvršiti smjenu svih jedinica Crvene Armije i bugarske jedinice u Zoni 12. AK.

b) Zauzeti odbranu severne obale reke Drave neposredno do vode i ni u kojem slučaju ne dozvoliti neprijatelju forsiranja reke Drave.

v) 506. PAP. 31. posebno PTD i 1/35. GMP iskoristite za pojačanje osnovnih pravaca odbrane zone 12 SK i nikud ih odatle ne premještati.

3) Komandantu I bugarske armije:

16 PD poslije njezinog oslobođenja povući u rejon Harkon, Sikloš. Diviziju ojačati sredstvima armijskim artiljerijskim pojačanje.

Diviziju pripremiti za zadavanje kontra udaraca u pravcu:

a) Donji Miholjac.

b) Osijek. Pripremiti k manevru Diviziju u pravcu Borg,

v) izvlačenje 16. PD u označenom rejonu izvesti prema oslobođenju njezinih jedinica sa severne obale reke Drave.

4. Saopštite o primljenom naređenju.

F. Tolbuhin

Ivanov"

Želtov¹²

Tito

97 — 137

98 — 137

99 — 74

22. III 45.

¹ Protivavionski puk.

² Protivtenkovski divizion.

¹⁰ Prvi divizion 35. gardijskog minobacačkog puka.

¹¹ General-lajtnant Semjon Pavlovič Ivanov tada je bio načelnik štaba 3. ukrajinskog fronta Crvene armije.

¹² General-pukovnik Aleksej Sergejevič Zeltov tada je bio član Vojnog saveta 3. ukrajinskog fronta.

BR. 164

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 22. MARTA 1945. OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE KORPUSA ZA DEJSTVA PREMA SARAJEVU¹

ŠTABU II KORPUSA

Operativnom Štabu.² — U sadašnjem odnosu snaga nije zagarantovan uspeh pri napadu na Sarajevo.³

Nemačke snage su još jake u Sarajevu i potrebno je sačekati makar koliko njihovo slabljenje pa tek onda preduzeti odlučni napad na sam grad.⁴

Dotle treba sve više stezati obruč oko Sarajeva likvidirati njegova istaknuta uporišta prema Trnovu i Podromaniji i prikupiti i srediti sve snage za odlučne operacije.⁵

Budno pratite sve pokrete u Sarajevu, i naročito dalje prema Brodu i o svim promenama hitno izveštavajte.

22. marta 1945.

BR. 165

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 23. MARTA 1945. ŠTABU 3. ARMIIJE ZA OBEZBEĐENJE LEVE OBALE DUNAVA¹

Štabu III Armije

Sa leve obale Dunava u Bačkoj povučene su brigade Prve armije i Narodne odbrane.² Vaša Jedanaesta brigada ima da primi ceo dosadašnji sektor, kao što je to i ranije bilo i da ostane pod vašom komandom.³

23. marta 1945.

12.00 s.

R

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—16/1, k. 49.

² Taj štab je rasformiran po naređenju Vrhovnog komandanta JA od 21. aprila 1945 (AVII, reg. br. 3—14/1, k. 42.).

³ Generalštab JA dao je saglasnost za direktan napad na Sarajevo-5. aprila 1945 (dok. br. 184).

⁴ Bliže o neprijateljskim jedinicama koje su učestvovalе u odbrani Sarajeva: tom IV, knj. 34, dok. br. 99.

⁵ Detaljnije o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 55, 63, 95 i 99.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—19/1, k. 44.

² Odnosno Korpusa narodne odbrane Jugoslavije.

³ O tome vidi dok. br. 148.

BR. 166

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 23. MARTA
1945. O DEJSTVIMA NA JUGOSLOVENSKOM RATIŠTU¹**

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJE
23. mart 1945.**

U borbama prilikom likvidiranja neprijateljskog mostobrana na levoj obali Drave severna od Valpova, neprijateljski gubici, pored gubitaka, objavljenih 20 marta, iznose: 1020 mrtvih i 63 zarobljenih; zaplenjeno 52 automatska oruđa, 4 bacača i velike količine raznog drugog oružja i municije. Naše jedinice uništavaju razbijene grupice Nemaca, koji pokušavaju da se spasu presvlačenjem u civilna odelja.²

Na frontu u Sremu, prilikom nasilnog izviđanja na jednom oteku fronta, ubijeno je 38 Nemaca. U pozadini neprijateljskog fronta dejstvom naše avijacije uništeno je 4 kamiona i 5 kola sa ljudstvom i materijalom.

Na području Brčkog naše trupe odbile su neprijateljske napade.

Na području Doboja neprijatelj dovlači jaka pojačanja i uporne borbe se nastavljaju.

Južno od Sarajeva, u žestokom noćnom protivnapadu naše trupe odbacile su neprijatelja na celom frontu i ponovo zauzele položaje Presjenica — Grab — Ulobić — Pavlovac.

Nastavljajući uspešno gonjenje razbijenog neprijatelja u Lici, naše trupe osvojile su na području Bihaća neprijateljska uporišta: Baljevac, Vrkašić, Turiju, Brekovicu i Prošići i na širini od 15 km izbile na levu obalu Une.³

Jugoistočno od Bjelovara u toku su jake borbe.

Na području Oslja, neprijateljski delovi koji su uspeli da prodru na levu obalu Kupe, razbijeni su i bačeni preko reke.

U Sloveniji razbijena je i odbačena neprijateljska kolona koja je nadirala u pravcu Metlike, kao i neprijateljski ispadi iz Kočevja i Žužemberka.

22. ¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2, k.

² Vidi dok. br. 162.

³ Potpunije o tome: tom XI, knj. 4, dok. br. 8, 15, 16 i 65.

BR. 167

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 24. MARTA 1945.
STABU 3. ARMIJE O STAVLJANJU 10. KORPUSA JA POD
KOMANDU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE¹**

III Armiji

Deseti korpus izlazi iz vašeg sastava.² Njega od danas u sastav i pod komandu Glavnog štaba Hrvatske. Sesti korpus i dalje ostaje u Vašem sastavu. Izvestite o ovome G.S. Hrvatske.³

24. marta 1945. god.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—20/1, k. 44.

² Deseti korpus nalazio se u sastavu 3. armije JA od njenog formiranja, odnosno od i. januara 1945. (dok. br. 4).

³ Poslednja rečenica je dopisana mastilom.

BR. 168

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 25. MARTA 1945.
ZA FORMIRANJE KOMANDE ARTILJERIJE MINISTARSTVA
NARODNE ODBRANE, ORGANIZOVANJE KURSEVA I
POPUNJAVANJE ARTILJERIJSKIH JEDINICA¹**

**MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. Pov. br.
25 marta 1945 godine**

**KOMANDANTU ARTILJERIJE
MINISTARSTVA NARODNE ODBRANE**

Po ukazanoj službenoj potrebi,

NAREĐUJEM:

Da postupite po sledećem:

- 1.) Formirati i organizovati Komandu artiljerije Ministarstva Narodne odbrane po predviđenoj formaciji tako da sva odeljenja počnu dejstvovati najdalje do 10 aprila t.g.
- 2.) Izvršiti u potpunosti formiranje protivavionskih brigada. Ove brigade rasporediti tako da u Beogradu, Zemunu i Pančevu bude po jedna brigada. Odmah pristupiti sprovođenju praktične obuke u ovim brigadama po odobrenom planu i programu.
- 3.) Organizovati kurs — nastavni centar za tešku artiljeriju u Petrovgradu. Plan i program za ovaj kurs dostaviti mi najdalje do 1 aprila t.g.
- 4.) Završiti organizaciju i formiranje nastavnih centara broj 1, 2 i 3 najdalje do 10 aprila t.g. Stanje u ovim centrima je još slabo. Vaš je zadatak da sve ove nedostatke koji su vama dobro poznati otklonite do označenog roka.
- 5.) Organizujte kurs za artiljerisko tehničke podoficire. Na ovaj kurs pozvati pitomce koji su svršili artiljerisku podoficir-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10—3/2, k. 25A.

Na margini dokumenta, u visini tačke 5/, dopisano je crvenom olovkom: »Možda bolje kod Beograda«.

sku školu. Kurs da bude u Beogradu i da traje 30 dana. Početak kursa 5 april t.g. Plan i program dostaviti mi do 1 aprila t.g.

6.) Sve napred pomenute jedinice i ustanove kao i škole, spadaju pod vašom neposrednom komandom, a to su Oficirska škola u Beogradu, Podoficirska škola u Čupriji, Nastavni centar br. 1, 2 i 3 u Valjevu, Kragujevcu i Nišu, protivavionske brigade u Beogradu, Zemunu i Pančevu,² Nastavni centar za tešku artiljeriju u Petrovgradu i kurs za artiljerijsko tehničke podoficire u Beogradu. Za život i rad u ovim jedinicama, koje moraju biti pod stalnom vašom kontrolom i nadzorom, vi snosite odgovornost.

7.) Sa nastavnim odeljenjem Generalštaba izraditi jedan opšti plan i program za izvođenje nastave i obuke u svim artiljerijskim školama i nastavnim centrima kao i za sve artiljerijske jedinice naše armije uopšte.

Ovaj plan i program ima biti u duhu naše nove formacije i naoružanja uopšte, zasnivajući ga na poslednjim iskustvima naše armije i Crvene armije. Rok do 10 aprila t.g.

Nastojte da izradite sva potrebna artiljerijska pravila i propise, prevodeći sa ruskog sva stručna artiljerijska pravila potrebna za nastavu i obuku u našoj artiljeriji.

8.) Reorganizovati dosadašnju glavnu artiljerisku bazu u glavno artiljerisko slagalište sa sedištem u Beogradu.

Pristupiti organizaciji armijskih, divizijskih slagališta i radionica u duhu predviđene formacije.

9.) Do 1 aprila t.g. dostavite mi plan za raspored svršenih pitomaca artiljerijske podoficirske škole u artiljerijske jedinice.

10.) Do 15 aprila imate ustrojiti kartoteku, registre i preglede za evidenciju svih artiljerijskih kadrova — oficirskog sastava.

Do 15 aprila t.g. prikupite sve podatke od svih artiljerijskih jedinica o brojnom stanju oruđa, vozila, stoke i pribora.

Do 1 maja t.g. najdalje imate prikupiti sve podatke o formaciskom i organizaciskom stanju artiljerijskih jedinica naše armije za koje još imate tačne podatke.

11.) Do 1 aprila t.g. dostavite mi pregled nedostajućih sredstava za prenos i vuču u artiljerijskim jedinicama I, II i III armije, 42, 48, 2. i 22. divizije.

12.) Za 42 i 48 diviziju, kojima nedostaje ukupno oko 850 konja, odmah u sporazumu sa veterinarskim odeljenjem dostaviti mi predlog za hitnu nabavku. Rok 27. mart t.g. do mraka.

¹ Reč je o 1, 2. i 3. protivavionskoj brigadi (dok. br. 25).

13.) Po odobrenom planu za obilazak, odmah pristupite obilasku vaših potčinjenih jedinica škola i ustanova. Imajte u vidu da dva puta nedeljno treba obići sve škole jedinice i ustanove u Beogradu, Zemunu i Pančevu. Jedanput nedeljno imate obići sve vaše potčinjene jedinice škole i ustanove u Vojvodini i Srbiji, a takođe i artiljeriske jedinice I, II i III armije. Prilikom obilaska svakom vašem neposredno potčinjenom dati pred polazak određen i konkretan pismeni zadatak.

14.) Za obrazovanje topografskog kursa za artiljerce topografe (oficire, podoficire i borce) kao i za organizaciju artiljeriskih mehaničara, artiljeriskih majstora i majstora puškara za potrebe artiljeriskih jedinica dostavite mi predlog do 10 aprila t.g.

15.) Najdalje do 1. aprila t.g. dostaviti mi predlog nedostajućih kadrova kako za Komandu artiljerije tako i za sve vaše škole i ustanove kao i artiljeriske jedinice u I, II, III i IV armiji i II, III i V korpusu do komandanta divizionu zaključno.

16.) Proučiti pitanje organizacije protivavionske odbrane u armijama i reorganizacije izvesnih već postojećih jedinica u protivavionske divizione pod neposrednom komandom štabova armije.

17.) Vaš je zadatak da i dalje vršite prihvatanje materijala i municije po artiljerisko-tehničkoj grani uopšte koje dolazi iz sovjetskog saveza u našu armiju, da se starate o njenoj pravilnoj raspodeli po našem razrezu i planu koji vam je dostavljen.

18.) Odmah pristupite formiranju autočete pri glavnom artiljeriskom slagalištu. Nedostajuća sredstva tražite odmah.

19.) Do 1 maja t.g. svi poslovi po prednjem naređenju imaju biti u potpunosti izvedeni i završeni.

Svake nedelje podnosite mi pismeni izveštaj o toku rada po prednjem naređenju. —

Prijem naređenja potvrdite. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PO ZAPOVESTI
NAČELNIKA GENERALŠTABA
POMOĆNIK
General-lajtnant
T³

³ Paraf Velimira Terzića.

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 25. MARTA 1945. ZA
FORMIRANJE KOMANDE INŽINJERIJE MINISTARSTVA
NARODNE ODBRANE, ORGANIZOVANJE KURSEVA, NA-
STAVE I POPUNJAVANJE INŽINJERIJSKIH JEDINICA¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. Pov. br.
25 marta 1945 godine

NAČELNIKU INŽINJERSKOG ODELENJA

Da postupi po sledećem:

1.) Formirati i organizovati Komandu inžinjerije Ministarstva Narodne odbrane po predviđenoj formaciji tako da sva odeljenja počnu dejstvovati najdalje do 15 aprila t.g.

2.) U potpunosti formirati Inžinjerijsku školu u Pančevu.. Ova škola ima biti pod vašom neposrednom kontrolom i nadzorom. Obuku u ovoj školi izvoditi po odobrenom planu i programu.

3.) Odmah pristupiti formiranju pionirske i pontonirske brigade. Ovo formiranje izvršiti do 15 aprila t.g., po datoj vam formaciji od Organizacijskog odeljenja Generalštaba. Kadrove za pomenute brigade uzeti iz Prve inžinjerske brigade,² koju rasformirati. Tako će te imati pod neposrednom kdom: pionirsku, pontonirsku i železničku brigadu.³

4.) Izvršiti pripreme za 15-dnevni kurs armiskih, diviziskih i brigadnih inžinjera,⁴ I, II i III armije. Ovaj kurs održati u Beogradu pod vašim neposrednim rukovodstvom. Plan i program za ovaj kurs dostaviti mi do 10 aprila t.g.

5.) Sa Nastavnim odelenjima Generalštaba izraditi jedan opšti plan i program za izvođenje nastave u svim inžinjerskim jedinicama naše armije. Ovaj uput ima biti u duhu naše nove formacije i poslednjih iskustava armije i Crvene armije. Rok do 15 aprila t.g.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10—1/2, k-25-A.

² Prva inžinjerijska brigada VS NOV i POJ formirana je u martu 1944. u Drvaru.

³ Rečenica je dopisana mastilom. O Zelezničkoj brig. vidi dok. br. 30.

⁴ Na margini dokumenta, dopisane su crvenom olovkom sledeće reči: načelnika inžinjer. i inž. of. Verovatno treba da piše i ovde: ...i brigadnih načelnika inžinjer.[ije] i inž.[injerijskih] of.ficira].

6.) Ubrzati rad na prevođenju i izdavanju sovjetske vojne literature. Prevesti sa ruskog sledeća pravila i uputstva:

- »Uputstva za trupnu nastavu inženjerskih jedinica«,
- »Privremena pionirska pravila«,
- »Minerska pravila«,
- »Inženjersko izviđanje«,
- »Forsiranje reke«,
- »Laki pontonski most a 3«, i
- »Laki ratni mostovi«. Sve ovo raditi u najtešnjoj vezi

sa nastavnim odeljenjem Generalštaba.

7.) Organizovati inženjersku bazu u Pančevu pod vašom neposrednom kontrolom i nadzorom. Potrebna sredstva i ostalo tražiti odmah.

8.) Produžiti rad na izradi pruge Užice — Višegrad kao i samog puta Užice — Višegrad. Taj sektor komunikacije dodeljuje se vama u rad pod vašom neposrednom kontrolom i nadzorom.

Nastojte da što pre završite most kod Zvornika i da isti bude gotov najdalje do 10 aprila t.g.

9.) Organizirati nastavu i obuku za stručno usavršavanje vaših oficira u odeljenju. Plan i program za ovo dostaviti mi odmah a najdalje do 1 aprila t.g. Naročitu pažnju posvetiti taktici inženjerije. Ova obuka ima biti van službenog vremena.

10.) Odmah a najdalje do 28 marta t.g. sastaviti plan obilaska i kontrole rada svih potčinjenih vam škola i ustanova. Po tom planu predvideti dva puta nedeljno obilazak škole u Pančevu a jedanput nedeljno obilazak inženjerskih jedinica u I, II i III armiji. Obilazak treba da vršite vi ili vaši neposredno potčinjeni u odeljenju sa određenim konkretnim zadatkom.

11. Odmah mi dostavite pregled inženjerskih kadrova do divizije zaključno.

Dostavite mi do 1 aprila t.g. predloge za popunu nedostajućih vam kadrova kako u odeljenju i školama tako i u vašim jedinicama tako i svim inženjerskim jedinicama do brigade zaključno.

12.) Do 1 aprila t.g. dostavite mi trebovanje na nedostajuća motorna vozila kao i svu inženjersku opremu.

Svake nedelje podnositi mi pismeni izveštaj o toku rada po prednjem naređenju. Do 1 maja t.g., svi poslovi po prednjem naređenju imaju biti u potpunosti izvedeni i završeni.

Prijem naređenja potvrdite.

PO ZAPOVESTI
NAČELNIKA GENERALŠTABA,
pomoćnik
General-lajtnant
VT⁵

⁵ Parat Velimira Terzića.

BR. 170

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 25. MARTA 1945. ZA
FORMIRANJE KOMANDE VEZA MINISTARSTVA NAROD-
NE ODBRANE, ORGANIZOVANJE KURSEVA, NASTAVE I
POPUNJAVANJE JEDINICA VEZE'**

**MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. pov. br. 55/1945
25.marta 1945 g.**

NAČELNIKU ODELJENJA ZA VEZU

Po ukazanoj potrebi službe

N a r e đ u j e m

da postupite po sledećem:

1.) Formirati i organizovati Komandu veza Ministarstva Narodne Odbrane po predviđenoj formaciji,² tako da sva odeljenja počnu dejstvovati najdalje do 15 aprila tek. godine.

2.) U potpunosti formirati škole za veze i to oficirsku i tehničku (za radio, telegrafsko-telefonske mehaničare i za vezu). Sve ove škole imaju biti u Beogradu pod vašom neposrednom kontrolom i nadzorom. Obuku u pomenutim školama izvoditi po odobrenom planu i programu.

3.) Izraditi jedan opšti uput za izvođenje nastave iz veze — u armiji. Ovaj uput ima biti u duhu naše nove formacije, obzirom na modernu opremu jedinica veze u našoj armiji, kao i na poslednja iskustva naše armije i Crvene armije.

4.) Odmah uspostaviti samostalne, nezavisne telefonske linije sa I, II i III armijom. Rok do 1 aprila neizostavno. Imajte u vidu da će posle pomeranja fronta za napad ove linije znatno se produžiti. Zato predvidite rezervu materijala.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10—6/2, k 25-A

² Bliže o formaciji: AVII, reg. br. 17—2/1, k. 25-A.

5.) Izradite opšti plan i program nastave jedinica veze za svu armiju i dostavite na pregled do 10 aprila tek. godine.

6.) Formirati sve formacijom predviđene jedinice za vezu i to:

a) pri komandi veza Ministarstva Narodne Odbrane: jedan puk za vezu i jedan linijski bataljon.

b) pri svakoj armiji puk za vezu, za divizije i brigade po predviđenoj formaciji.

Rok za sve ovo do 15 aprila tek. godine.

7.) Prevesti i umnožiti što više ruskih udžbenika i pravila iz oblasti veza, naročito pravila službe veze i Saobraćajna pravila.

8.) Organizovati nastavu i obuku za oficire u odelenju, nastavnike škole i za oficire puka za vezu — za njihovo stručno usavršavanje. Plan i program za ovo dostaviti mi odmah a najdalje do 1-og aprila tek. godine. Za ovaj rad naročito koristiti ruske instruktore. Naročitu pažnju posvetiti taktici veza u savremenoj borbi. Ova obuka ima biti van službenog vremena. Ovo se odnosi na vaše neposredno potčinjene u Beogradu.

9.) Odmah a najdalje do 30 marta sastaviti plan obilaska i kontrole rada svih potčinjenih vam škola, jedinica i ustanova. Po tome planu predvideti dva puta nedeljno obilazak svih škola i jedinica pod vašom komandom u reonu Beograda, a jedanput nedeljno obilazak jedinica veze u I, II i III armiji. Plan dostaviti mi na odobrenje do označenog roka. Prilikom obilaska svakom vašom potčinjenom imate dati pismeni zadatak — zapovest našto da obrati naročitu pažnju.

10.) Uredite vojnu poštu sa I, II i III armijom i Sarajevskom operativnom grupom. Rok do 1 aprila tek. godine.

11.) Izraditi šafu za telefonski saobraćaj — rok 5 april tek. godine.

12.) Odmah mi dostaviti pregled stručnih kadrova do divizije zaključno.

Dostavite do 30 marta tek. godine predloge za popunu nedostajućih Vam kadrova, kako u odelenju, tako u školama i jedinicam veze do brigade zaključno.

13.) Pristupite do 1 aprila organizaciji glavnog slagališta opreme za vezu. Mesto magacina da bude u Zemunu, pod vašom neposrednom kontrolom.

14.) Dostavite mi do 1 aprila trebovanje na nedostajuća prevozna vozila.

Svake nedelje podnesite mi pismeni izveštaj o toku rada, — po prednjem naređenju.³

Do 1 maja tek. godine — svi poslovi po prednjem naređenju imaju biti u potpunosti izvedeni i završeni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PO NAREDBI
NAČELNIKA GENERALŠTABA
General-lajtnant

BR. 171

NAREĐENJE MINISTRA NARODNE ODBRANE DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE I VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 26. MARTA KOMANDI JUGOSLOVENSKE MORNARICE ZA PREIMENOVANJE I REORGANIZACIJU POMORSKIH SEKTORA I KOMANDI NA JADRANU¹

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Str. Pov. Br. 87
26. marta 1945 godine

Posle oslobođenja većeg dela našeg Jadranskog Primorja ukazala se je potreba da se dosadašnja kopnena organizacija Jugoslovenske Mornarice prilagodi novoj situaciji, a u cilju da se obezbedi što pravilnije, lakše i uspešnije komandovanje i upravljanje jedinicama Jugoslovenske Mornarice i što većom ekonomijom u rukovodećem kadru. Stoga

NAREĐUJEM:

Na području južnog Jadrana ne menja se postojeća organizacija već se menjaju samo nazivi i to: dosadašnji naziv Stab

³ Vidi izveštaje Komande veza od 26. marta, 5, 6. i 28. aprila 1945. u AVII, reg. br. 17—2/1, 1—10, 2—10, 3—10 i 5—10, k. 25-A.

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 29—1/2, k. 25-A.

V. Pomorskog Obalskog sektora u Pomorsku Komandu Južnog Jadrana sa sedištem u Tivtu, a naziv Mornarička stanica Korčula, Dubrovnik i Boka u Pomorske Obalske komande Korčula, Dubrovnik i Boka.

Na području Srednjeg Jadrana formira se Pomorska Komanda Srednjeg Jadrana sa sedištem u Šibeniku. Dosadašnji štabovi III. i IV. Pomorskog Obalskog sektora rasformiraju se. Formiraju se: Pomorska Obalska Komanda Split, koja obuhvata teritoriju IV Pomorskog Obalskog sektora i Pomorska Obalska komanda Šibenik, koja obuhvata teritoriju III. Pomorskog Obalskog sektora.

Sadašnji Štab II. Pomorskog Obalskog sektora ostaje u svom sastavu i menja samo naziv u Pomorsku Komandu Severnog Jadrana. Njegovo sedište ostaje i nadalje Zadar, sve dok se ne oslobodi njegova teritorija.

Teritorijalna podela obale vidi se iz priložene skice.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

MINISTAR NARODNE ODBRANE
MARŠAL JUGOSLAVIJE
TITO v.r.³

² To nisu skice, već pregledi i nalaze se u AVII, reg. br. 29—1/2 do 29—7/2, k. 25-A.

³ Reči: TITO v.r. dopisane mastilom, latinicom.

BR. 172

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 28. MARTA 1945.
ŠTABU 2. ARMIJE JA ZA ULAZAK 17. UDARNE DIVIZIJE
U SASTAV JUŽNE OPERATIVNE GRUPE DIVIZIJA¹**

Štabu II Armije

Oko petog aprila biće na levoj obali Drine na sektoru Janja Druga i Peta divizija. One i vaša sedamnaesta divizija obrazuju Operativnu grupu² pod komandom Prve armije i imaju zadatak da likvidiraju Bijeljину i produže nadiranje ka Brčkom i Šamcu.³

Pri likvidaciji Bijeljine stavite im na raspoloženje vaša dva diviziona artiljerije koji su sada na tome sektoru.

Dotle vi nastojte zatvoriti pravce neprijateljskog nadiranja prema Tuzli i sprečkoj dolini.

28. marta 1945.

R⁴

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—15/1, k. 42.

² Tačan naziv je: Južna operativna grupa divizija. U njenom su se sastavu, pored 2. i 17, nalazila i 5. udarna divizija JA. Formirana je krajem marta 1945. O tome vidi i dok. br. 174.

³ Opširnije o napadu jedinica 2. armije JA na tome sektoru: AVII, reg. br. 6—199/4, 6—200/4, k. 274.

⁴ Verovatno je to paraf general-majora Rada Hamovića, načelnika Operativnog odeljenja Generalštaba JA.

BR. 173

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 29. MARTA 1945. STABU 22. DIVIZIJE DA SMENI 2. PROLETERSKU DIVIZIJU I PREUZME OBEZBEĐENJE DRINE OD NJENOG UŠĆA DO U VISINI JANJE¹

Red. broj	Br. gr.	Datum	Sadržina	Primedba
34	66	29. III	Druga div.fizija] se stavlja pod komandu Prve armije. Ona će uskoro krenuti prema Zvorniku. Vi hitno smenite diviziju da bi ona mogla krenuti a vaš je zadatak kontrola Drine od ušća do u visinu Janje i sprečavanje prelaza neprija.[telja] u Srbiju. Izvestite po izvršenju smene.	

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4—15/2, k. 1052.

² Postupajući prema ovome naređenju Vrhovnog komandanta Stab 22. udarne divizije izdao je 30. marta 1945. potčinjenim jedinicama naređenje za rokiranje severno od Loznice radi preuzimanja položaja na desnoj obali Drine, koje su do tada držale jedinice 2. proleterske divizije. Tako je 8. srpska brigada zaposela desnu obalu Drine od Novog Sela do Badovinaca, dok se 10. srpska brigada rasporedila severnije od 8. brigade od Crnobarskog Salaša, preko Crne Bare, do ušća Drine. 12. srpska brigada 22. udarne divizije, kao divizijska rezerva, razmestila se u s. Pričinović, severozapadno od Sapca.

Smenjivanje 2. proleterske divizije završeno je do 2. aprila 1945. Opširnije o tome: tom I, knj. 18, dok. br. 112; tom XI, knj. 1, dok. br. 69; tom IV, knj. 34, dok. br. 126.

BR. 174

**OBAVEŠTENJE GENERALŠTABA JA OD 30. MARTA 1945.
STABU 2. ARMIIJE JA O POKRETU DELOVA JUŽNE OPE-
RATIVNE GRUPE DIVIZIJA¹**

Stabu II Armije

Peko sa Drugom i Petom divizijom kreće danas iz Sapca preko Drine i biće tačno kako smo predvideli oko petog aprila na prostoriji Janje.² Održavajte s njime stalnu vezu da bi saradnja bila osigurana.³

Peko se interesira gde će oko petog aprila biti dva diviziona vaše artiljerije, koji će učestvovati u operacijama ka Bijeljini,⁴ kao i gde će biti štab Sedamnaeste divizije.⁵

30 marta 1945

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—16/1, k. 42.

² Bliže o pokretu tih divizija: tom XI, knj. 1, dok. br. 12.

Inače, general-lajtnant Peko Dapčević, komandant 1. armije lično je komandovao Južnom operativnom grupom divizija.

³ Stab 2. armije obavestio je depešom 30. marta 1945. Generalštab JA da imaju stalnu vezu s Južnom operativnom grupom divizija (AVII, reg. br. 6—202/4, k. 274).

Stab 2. armije je u vezi s tim predviđao svojim planom (depeše br. 52—61) od 4. aprila 1945. da se sadejstvo s 1. armijom sprovodi u dve faze i to:

— u prvoj fazi bi jedinice 2. armije na dan 5. aprila napadom 23. i 25. divizije na sektoru Srnica i 45. divizijom kao osloncem, izvršile manevar s težištem na presecanju komunikacije Gračanica — Smiče — Brčko;

— u drugoj fazi — 6. aprila 1945 — težište dejstava bi se prebacilo ka Doboju, s glavnim ciljem da se zauzme Gračanica, a potom da se ugrozi i Doboj, u tom smislu bi se potom 23. divizija orijentisala prema Doboju, a 25. divizija na komunikaciju Modrič — Gradačac, dok bi se 28. udarna divizija nalazila u armijskoj rezervi u rejonu s. Čelić (AVII, reg. br. 6—4, k. 274 i tom XI, knj. 2, dok. br. 38).

⁴ U svojoj depeši od 30. marta 1945. Stab 2. armije obavestio je Generalštab da se jedan pukovski divizion nalazi zapadno od Janje, a da se drugi art. divizion — Teški divizion 2. armije JA, nalazi u Koviljači (AVII, reg. br. 6—202/4, k. 274).

⁵ Prema depeši Štaba 2. armije od 30. marta 1945. Stab 17. udarne divizije nalazio se tada u Modranu, dok se prema Bijeljini nalazila samo jedna brigada 17. udarne divizije (AVII, reg. br. 6—202/4, k. 274).

BR. 175

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 30. MARTA 1945. STABU 4. ARMIJE ZA FORMIRANJE TRI RADNA BATALJONA ZA POTREBE JADRANSKE KOMISIJE U SPLITU¹

30. III. 45

Odmah formirajte tri radna bataljona svaki od po 300 ljudi i stavite ih na raspolaganje komisiji u Splitu² za primanje hrane od saveznika. Ljudstvo sposobno za rad odaberite iz komandi mjesta, područja i ostalih pozadinskih službi.

67 — 56

Tito

BR. 176

NAREDBA MINISTRA NARODNE ODBRANE DEMOKRAT-SKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE OD 31. MARTA 1945. POTCINJENIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA O ZABRANI NEPOSREDNIH NARUDŽBI ZA SVOJE POTREBE U RAZ-NIM FABRIKAMA I TVORNICAMA BEZ ODOBRENJA OD-GOVARAJUĆIH ORGANA MINISTARSTVA NARODNE OD-BRANE¹

Br.	Dan	Čas	Gr.	[Sadržaj]
70	31. III		160	Zapaženo je da pojedini štabovi, komande, jedinice i ustanove vrše neposredne narudžbine za svoje potrebe u raznim našim fabrikama i tvornicama. Na taj način ometaju planski rad u fabrikama koje već imaju postavljene zadatke i unose nered u našoj ratnoj proizvodnji. Najstrožije zabranjujem štabovima, komandama, jedinicama i ustanovama da vrše narudžbine u fabrike i tvornice. Za sve nedostatke dostavite trebovanje Ministarstvu Narodne Obrane i to za ubojna sredstva i potrebe Komandi artiljerije a za druge potrebe i sredstva Komandi Pozadine Ministarstva Narodne Obrane koja će učiniti sve što treba.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—6/1, k. 47.

² Odnosi se na Jadransku komisiju, čije se sedište nalazilo u Splitu.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 9—28/3, k. 238. Ovo naređenje je otposlato cirkularno svim pot-

BR. 177

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 31. MARTA 1945.
ŠTABU 3. KORPUSA JA O UKLJUČIVANJU SREBRENIC-
KOG ODREDA U SASTAV BRIGADE NARODNE ODBRANE¹**

31. 3. 1945

Vaš Srebmički odred stavite pod komandu Brigade Narodne odbrane.² Kada se oslobodi istočna Bosna u sastav Brigade Narodne odbrane uključiti sve ostale vaše partizanske odrede.

činjenim štabovima i komandama na oslobođenoj teritoriji. Redakcija je odlučila da objavi depešu upućenu Glavnom štabu Makedonije.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—27/81, k. 408A.

² Ta brigada se zvala: Brigada narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije: 2. brigada 3. divizije KNOJ-a): tom IV, knj. 34, dok. br. 58 i 121.

BR. 178

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 2. APRILA 1945.
POTCINJENIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA O PRENOŠE-
NJU RATNIH ISKUSTAVA I ORGANIZACIJI NA PRIKUP-
LJANJU I PROUČAVANJU BORBENIH ISKUSTAVA U JE-
DINICAMA I ŠTABOVIMA JA¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALŠTAB

JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Istorijsko Odeljenje i Odeljenje
za ratni opit

Poslano vsem komandom
mest in voj. področij
pod št. 370
od 10. 5.45²

Br. 27/45.

2. IV. 1945 god.

Prenošenje ratnog iskustva

Mnoga teorijska razmatranja o naoinu vođenja borbi, upotrebi raznih borbenih sredstava, tokom rata se menjaju i usavršavaju. U toku samog rata pojavljuju se i nova ratna tehnička sredstva, za čiju se upotrebu uglavnom iskustva crpe u toku samih borbi.

Od ogromnog je značaja da se nova iskustva dobijena u borbama na polju taktičke upotrebe jedinica, upotrebe raznih tehničkih sredstava i da odmah u što kraćem periodu prenesu na sve naše jedinice. Time će se naši borci i rukovodioci obogaćivati znanjima vojne veštine i bolje odgovoriti postavljenim zadacima, jer će bolje voditi svoje jedinice, bolje će iskoristiti tehnička sredstva i rukovodioci i borci.

Treba imati u vidu da naši rukovodioci mahom su slabo potkovani teoretskim znanjima, zatim usled uglavnom do sada partizanskog načina dejstva sa relativno malo tehničkih sredstava, nemaju dovoljno iskustva za način ratovanja koji ih sada očekuje. Rukovodioci i borci moraju se spremati teoriski za novi način ratovanja, koristeći iskustva Crvene armije i saveznika, no još više moraju koristiti sopstvena iskustva, brzo ih proučavati i primenjivati.

Jedan novi način borbe na izvesnom sektoru koji je dao dobre rezultate treba ga nekoliko puta ponoviti i potom, ako

¹ Original (umnožen na šapirografu, latinicom) u AIZDG, k. 18, f. I.

² Tekst dopisan mastilom, na slovenačkom jeziku.

se potvrdi treba ga preneti svima jedinicama kao ratni opit. Za ova ponavljanja izvesnih opita ne treba čekati da se stvore uslovi na istom sektoru, već ih izvršiti na drugim sektorima gde ti uslovi postoje. Više puta za nove načine borbe ili upotrebe izvesnih borbenih tehničkih sretstava, trebaće da se obaveste jedinice na frontu, i ako to nije potvrđeno ponovnim upotrebama, no obaveštavanjem jedinica će oprobati i brže će se proventi ispravnost postavljanja — odnosno na ovaj način će se zavesti brže proučavanje i razmena vojnih opita.

Paralelno sa proučavanjem našeg načina borbe, treba proučavati neprijateljsku taktiku i njegova nova tehnička sretstva koja uvodi u borbu. Načine i metode dejstva neprijatelja treba studirati u toku borbi, a isto proveravati ispitivanjem zarobljenika. Sve jedinice (rukovodioci i borci) pred borbu moraju biti upoznati sa tim jer će im to olakšati vođenje borbi.

Izvesni naši rukovodioci i borci imaju mnoga borbena iskustva u sebi, to na svoje neposredno podčinjene jedinice i prenose, no nije organizovano da se to iskustvo prenese i na sve jedinice naše armije, stoga

NAREĐUJEM:

1) Da se u svakom štabu zaključno sa štabom brigade odrede posebna lica i zaduže sa prikupljanjem i proučavanjem borbenih opita,

2) Oficiri koji budu radili na proučavanju ratnih opita moraju:

a) organizirati prikupljanje podataka o akcijama neprijatelja i naših trupa (materijal za ovo je i izveštaj, referati, dnevници i drugo),

b) brzo analizirati prikupljeni materijal,

c) odlaziti jedinicama radi boljeg upoznavanja sa ratnim opitima, da se ne bi pretvarali u kancelariskog statističara,

d) pomagati potčinjenim jedinicama u pravilnoj upotrebi ratnih opita,

e) biti u stalnom kontaktu sa operativnim i obaveštajnim organima.

3) Sve ratne opite koji su dobiveni u toku operacije, odmah, putem direktiva, zapovesti i izveštaja preneti na potčinjene jedinice i organe na susedne jedinice i Generalštab, preko koga će se preneti na celu armiju.

4) Štabovi će ukazivati punu pomoć licima određenim za proučavanje ratnih opita, i oni će biti odgovorni za pravilnu analizu borbi i prenašanje opita na jedinice.

- 5) Težiti da se dobiju u što skorijem vremenu opiti:
a) u pogledu taktike upotrebe jedinica,
b) u pogledu upotrebe raznih tehničkih sretstava,
c) u pogledu pogodnosti formacije štabova i jedinica našim prilikama i terenu na kome djeluju.
6) Svakih 15 dana dostavljati Generalštabu izveštaje. —

Prilog: Izvadak iz kratkog priručnika general-majora Vječnog i »Priprema štabova« (metodika štabnih vežba u diviziji, puku i bataljonu).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA NAČELNIKA GENERALŠTABA:

Glavni štab Slovenije
Prilog: 2 komada za
2 korpusa³

General-lajtnant
(Terzić)
V. Terzić

BR. 179

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 4. APRILA 1945.
GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE ZA SMENU 6. KORPUSA
JA KOJI SE UPUĆUJE NA NOVE ZADATKE¹**

DDD

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Šesti korpus mora hitno kretati na nove zadatke prema Sremu.

Stoga naredite Desetom korpusu da odmah smeni delove šestog korpusa i preuzme na sebe obezbeđenje našeg slobodnog teritorija oko Daruvara, da bi Šesti korpus mogao odmah kretati na novi zadatak.²

4 aprila 1945
u 17,20 čas.

R³

³ Tekst dopisan mastilom i olovkom.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13—2, k. 31.

² Bliže o zadacima tih korpusa: dok. br. 197 i 198.

³ Paraf Rada Hamovića.

BR. 180

**ODLUKA MINISTRA NARODNE ODBRANE OD 4. APRILA
1945. O POSTAVLJENJU GENERAL-MAJORA NIKICE KNE-
ŽEVIĆA ZA KOMANDANTA GLAVNOG ŠTABU SRBIJE¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Kabinet
Str. Pov. br. 68
4. IV 1945. god.
Beograd

GLAVNOM ŠTABU SRBIJE

Odlukom Ministra Narodne Odbrane postavljen je za komandanta Glavnog Štaba Srbije general-major Nikica Knežević.

Imenovani je ranije bio na dužnosti komandanta Vojne Oblasti Sandžaka.

General-major Branko Poljanac da preda dužnost general-majoru Nikici Kneževiću, a potom odmah da dođe u Beograd na novo određenu dužnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PO ZAPOVESTI MINISTRA
ZASTUPA
NAČELNIKA GENERALŠTABA
General-lajtnant
V. Terzić

M.P.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—1, k.

BR. 181

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 4. AP-
RILA 1945. STABU 1. ARMIIJE ZA DEJSTVA U POZADINI
SREMSKOG FRONTA¹**

Od Generalštaba

4. IV. 1945 g.
u 20 00 h

I

DDDD

Možete brzo ovladati prostorom Brčko² i Vrbanja — Žu-
panja³ i Samac.⁴ Sa te linije uz sadejstvo Treće armije sa se-
vera prođete u pozadinu Vinkovaca i tako zaobići utvrđenu
zonu sremskog fronta gde se mogu uništiti, razbiti sadašnje
njemačke snage u Sremu. Preneti operacije ka Brodu na ma-
nevarski i neutvrđeni teren. Dejavujte brzo i energično. Do
osmog aprila morate biti u Samcu⁵ spremni za forsiranje Sa-
ve, koji datum je određen i za Kostu.⁶

TITO

¹ Original depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 10—4, k. 258.

² Stab 1. armije, postupajući prema ovome naređenju, izdao je istoga dana svoju zapovest za napad Južne operativne grupe divizija (2. 5. i 17. divizija) na Brčko, koji je potom oslobođen 7/8. aprila 1945 (tom XI, knj. 1, dok. br. 21, 22, 29 i 69).

³ Vrbanju je oslobodila 12/13. aprila 6. proleTERSka divizija, dok je neprijateljevo uporište u Županji zauzeto 13. aprila 1945 (tom XI, knj. 1, dok. br. 69, 82 i 83).

⁴ Odnosno: Bosanski Samac.

⁵ Bosanski Samac je oslobodila 2. proleTERSka divizija tek 11. aprila 1945, pa je time Južna operativna grupa divizija zakasnila u svojim dejstvima za izbijanje njenih jedinica u pozadinu sremskog fronta (dok. br. 190; tom XI, knj. 1, dok. br. 69; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1944—1945*, knj. 2, drugo izdanje, str. 572—5).

⁶ Misli se na general-lajtnanta Kostu Nada, komandanta 3. armije i forsiranje reka Drave i Dunava od njenih jedinica.

Međutim, i ovaj datum, kao i datum koji je određen za proboj sremskog fronta, bio je menjan. Tako je 3. armija JA pristupila forsiranju Drave i Dunava 11. aprila u 23.00 časa, dok je proboj sremskog fronta pomeren prvo za 9, potom za 11, i konačno za 12. april u 05.00 časova. Tada su jedinice Sremske i Bosutske grupe Severne operativne grupe divizija 1. armije JA prešle u silovit napad, posle kraće ali snažne artiljerijske pripreme u trajanju od 15 minuta (dok. br. 192, 193, 197 i 198).

BR. 182

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 4. APRILA 1945..
ŠTABU 2. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O DEJ-
STVIMA NA KOMUNIKACIJI BRČKO — BIJELJINA¹**

4. IV. 1945. g.
u 11 00 h

I

Avijacija javlja da ste ovladali komunikacijama Bijeljina — Brčko.² Javite da li je tačno. Do sada od vas nismo dobili nikakav izveštaj. Sada je trinaest sati!

(Ova depeša glasi na jučerašnji datum, a mi smo je dobili danas u 11 h. Šifrant).

BR. 183

**SAGLASNOST GENERALŠTABA JA OD 5. APRILA 1945. SA
PLANOVIMA ŠTABU 1. ARMIJE ZA DEJSTVA PREMA
BRČKOM¹**

Primljeno Od Generalštaba
5. IV. 1945 u
11 00 h

I

Morača [Milutin] izveštava da su primećeni pokreti većih: kolona od Vinkovaca i Brčkog ka Brodu.² I uopšte se oseća slabljenje Sremskog fronta. Vaša divizija koja je sinoć prešla

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7—4, k. 258.

² Opširnije o borbama za tu komunikaciju u sadejstvu s Južnom, operativnom grupom divizija 1. armije: tom XI, knj. 1, dok. br. 21 i knj. 2, dok. br. 38, a o rasporedu jedinica: AVII, reg. br. 6—210/4 i 6—211/4, k. 274.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 11—3, k. 258.

² Odnosi se na pokrete 104. lovačke divizije, čiji su se delovi prebacivali iz istočne Bosne u rejon Bihaća, i 117. lovačke divizije, koja se izvlačila sa sremskog fronta u sastav 2. oklopne armije, severno-

Bosut kreće se danas bez otpora u pravcu sela Jamena i Strašinci.³ Slažemo se sa vašim planom da čim pre blokirate Brčko, napadajući ga sa obe obale Save.⁴ Dalje vaše nadiranje ka Županji i Samcu morate uskladiti obavezno sa Kočom⁵ zbog sigurnosti vašeg levog boka.

II

Imamo pedeset gumenih čamaca sa veslima. Jedan može nositi dvadeset ljudi ili jedan top. Vama će trebati za prelaz preko Save. Javite koliko da vam pošaljemo.⁶

III

Zbog prestojećih operacija i potrebe čvrste veze između vas i Treće armije treba da uzmete stanicu i šifre za vezu sa Kostom kod vas.

{Ove depeše glase na jučerašnji datum, a primljene su danas: šifrant).⁷

od Drave, u Mađarsku (Percy Ernst Schramm, *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht*, Band IV Zweiter Haiband, Bernard und Graefe Verlag für Wehrwesen, Frankfurt am Main, 1961, str. 1197, 1202, 1213, 1216 i 1222).

³ Reč je o 11. udarnoj diviziji (tom XI, knj. 1, dok. br. 19). Međutim, u borbama za ta mesta učestvovali su i delovi 6. proleterske i 42. divizije (tom XI, knj. 1, dok br. 39).

⁴ Bliže o tome planu: tom XI, knj. 1, dok. br. 21.

⁵ Popovićem. Tada je bio komandant 2. armije JA.

⁶ Vidi dok. br. 190.

⁷ Primedba šifranta.

BR. 184

**ODOBRENJE GENERALŠTABA JA OD 5. APRILA 1945.
OPERATIVNOM STABU GRUPE KORPUZA ZA ODLUČAN
NAPAD NA SARAJEVO¹**

DDD

STABU II KORPUZA

Za operativni štab. Slažemo se sa opštim odlučnim napadom na Sarajevo. Vaše trupe potpomoći će od 6. aprila ujutro 2 naša vazduhoplovna puka. Ciljeve za avijaciju dostavite najhitnije. Napad morate temeljito pripremiti i pravilno koordinirati rad svih vaših trupa u cilju brze likvidacije Sarajevskog garnizona. Naročito vam napominjemo političku i vojničku važnost brzog oslobođenja Sarajeva. Zato uspeh vaših jedinica treba biti unapred garantovan.²

Situacija na ostalim našim sektorima se povoljno razvija. U dolini Save na pravcu Brčko naše jedinice nastavljaju uspješne ofanzivne operacije.³ U Lici zauzet je Gospić⁴ i naše jedinice nadiru prema Otočcu.⁵ Javljajte situaciju svaki dva sata obavezno.

5. IV. 1945

Zastupnik Vrhovnog komandanta
General-lajtnant
Aleksandar Ranković s.r.

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—20/1, k. 49.

² Opširnije o oslobođenju Sarajeva 6. aprila 1945. vidi dok. br. 169 i dnevnik majora Aksela Berna (Axel Böhm), komandanta 421. bataljona za vezu 21. brdskog armijskog korpusa u AVII, reg. br. 1—5, k. 6, II deo, str. 99—102; Grupa autora, *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1957, str. 516—534.

³ Potpunije o dejstvima u širem rejonu Brčkog: tom IV, knj. 34, dok. br. 205—210.

⁴ Gospić je oslobođen 4. aprila 1945. kada su počele i operacije 4. armije za oslobođenje zapadne Like i Hrvatskog primorja. Bliže o tome vidi i dok. br. 162 i 187. Stab 4. armije, povodom oslobođenja Gospića i početka te operacije, uputio je 5. aprila 1945. depešu Generalštabu JA u kojoj je, između ostalog, pisalo:

»Napad na sektoru Gospića odvija se po planu. U toku 4. o.mj. zauzeta su uporišta Lešće, Ramijani, Perušić, L.[ički] Osik, Gospić... Napad na Karlobag i Pag su u toku...«

⁵ Otočac su 6. aprila oslobodile jedinice 19. divizije (tom XI, knj. 4, dok. br. 88).

BR. 185

**OBAVEŠTAJNI IZVEŠTAJ ODELJENJA ZAŠTITE NARODA
MINISTARSTVA NARODNE ODBRANE OD 5. APRILA
1945. GENERALŠTABU JA SA PLANOM ODBRANE ZA-
GREBA'**

STROGO POVERLJIVO

ODELENJE ZAŠTITE NARODA OZNA
MINISTARSTVA NARODNE ODBRANE
Federativne Jugoslavije
Str. Pov. Br. 380
5 IV 1945. god.

POMOĆNIKU NAČELNIKA GENERALŠTABA JUGOSLOV.
ARMIJE
general-lajtnantu drugu **Terziću**²

U prilogu Vam dostavljamo dva plana odbrane Zagreba koje smo dobili od naših organa iz Zagreba. Jedan je primerak; original koji smo dobili, a drugi je fotografisan i uvećan kod nas.

Jedan primerak smo dostavili i pukovniku Timofejevu.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI STAB NOV I POJ
OBAVEŠTAJNO ODELJENJE
Pov. Br. 250
6/IV. 1945. g.

Zam. načelnika
pukovnik,

po jedan primerak poslat
1. II. Armiji

ponove dostaviti ktu I i II A
i Gl. štabu Hrvatske

u Akta
za načelnika major
Jože. „⁴

M.P.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—1 do 3—4/2, k. 25.

Uz ovaj dokumenat nalaze se i skice, ali ih redakcija ne objavljuje (AVII, reg. br. 3—8/2, k. 25).

² Velimiru.

³ Sovjetski instruktor pri OZN-i. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

⁴ Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo prezime.

Strogo poverljivo

PLAN ODBRANE ZAGREBA

Za sada se za odbranu u Zagrebu može računati sa oko 4.5 do 5.000 ljudi. — Pušaka ima oko 10.000. —

Odbrana se predviđa po dubini i to :

- Odbrana vanjskog pojasa (Glavna borbena crta)
- Odbrana uporišta u gradu i
- Odbrana središnjeg odsjeka (Citadelle⁵-Gornji Grad)

Odbrana vanjskog pojasa

protezanje odbrambenih položaja (dostavlja se)

Glavni položaj podjeljen je na 3 odsjeka:

- istočni — zapadni i južni

Istočni odsjek:

zapovjednik domobranski pukovnik Turkalj⁶
zapovjedno mjesto Bukovačka cesta 117
snage: — 1 bojna čast. — Dočast.[vene] izo-
brazbene škole
P.T.S.⁷ (na isturenom položaju u Dubravi)
— Doknadna bojna udarne divizije
— 1 bojna XX. pješ. zdruga
Svega: 10 sati, — oko 1000 ljudi srednje
borb. vrijednosti

Zapadni odsjek:

zapovjednik: domobr. pukovnik Cihak⁸
zapovjedno mjesto: vojarna⁹ ust. častničke škole, Ilica 242
snage: — 1 sat XXI. dokn. zdruga,
— 1 sat I. samovozne bojne,
— 1 mornarička streljačka sat,

⁵ Tvrđava.

⁶ Ime mu je: Vjekoslav.

³ Poglavljenikov Tjelesni zdrug; odnosno: Poglavljenikova gardijska brigada.

⁵ Ime mu je: Oskar.

⁵ Kasarna.

- 1 sat ust. samovozne bojne,
 - 2 sati ust. častničke škole,
1 sat I bojne XX pješ. zdruga
 - 3 njemačke sati
- Svega: 10 sati djelom borbene, a djelom vrlo sumnjive borbene vrijednosti, bez unutrašnje povezanosti. Jačina 900—1.000 ljudi.

Južni odsjek:

Zapovjednik: Ustaški pukovnik Branko Rukavina
 Zapovj. mjesto: Savska cesta 141
Snaga: — 4 sati I. bojne XX. ust. zdruga
 1 sat II. — " —
 — 1 sat III. — " —
 — 1 sat 22 udarne pukovnije
Svega: 7 sati dosta dobre borbene vrijednosti

Zapovjedno mjesto zapovjednika odbrane Zagreba (sada pješ. pukov.) Slavko Grum, ali ga zamjenjuje zrakoplov, pukovnik Stjepan Lukšić (u zgradi gradske realne gimnazije Landesschütze kasarne)

Topništvo:

Njemačko (javiti će se kasnije)
 Hrvatsko (za protivaeroplansko, koje će takođe učestvovati i u odbrani na zemlji, — javiti će se kasnije):
 2 topo 80 mm. M. 80/17 iz I. dokn. topničkog sklopa na Grmošici postavljaju se na položaj na znak »Zbjeg II«
 5 haubica 100 mm. M. 14/19 iz II. topn. sklopa na Sv. Duhu (600 m sjev. crkve Zbj. II)
 4 haubica 100 mm. M. 14/19 iz XXI. topn. sklopa na Bukovcu, 500 m. sjev. Rebra Zbj. II
 4 — " — " na Savi 1 km. ist. mosta Zbj. II
 4 topa 80 mm. M. 80/17 iz I. dokn. top. sklopa na Savi 1 km zap. mosta (već na položaju)
 2 gorske haubice 100 mm. na Bukovcu, 700 m. sjev. Rebra (već na položaju)

Obrana u gradu:

Uporišta:

Istočni odsjek:

- I. Tabor generala Krena,¹⁰ Bukovačka cesta
- II. zapovj. bojnog zrakoplovstva, Maksimirska 63
- III. Glavna vojna bolnica, Vlaška ulica 87
- IV. Glavna pošta, Jurišićeva ul.
- V. Zapovjedništvo grada Zagreba, Martićeva 4
- VI. — P.T.S., trg. Kulina Bana
- VII. Ministarstvo oružanih snaga, Krešimirov trg
- VIII. Gradska štedionica, Jelačićev trg¹¹ 10
- IX. Assicurazioni generali, Jelačićev trg 3
- XXVII. Pučka škola (sada II. kirurški odjel Glavne vojne bolnice) Račkog 4

Zapadni odsjek:

- XI. I. bolnica P.T.S. Krajiška ul.
- XII. Vojarna Dr. A. Pavelića, Ljubljanska ul.
- XIII. Zapadni kolodvor
- XIV. Ust. častnička škola, Ilica 242
- XV. Bolnica Kuniščak
- XVI. Bolnica Sv. Duh-Sv. Duh škola
- XVII. Vojarna generala Filipa Vukasovića, Ilica 207
- XVIII. Vojarna princa Eugena Savojskog, vojarna 256.
- XIX. Bolnica Sv. Duh (zakladna)
- XX. središnja redarstvena škola, Sv. Duh 127
- XXI. Logor Ilije Gregurića, Selska cesta
- XXII. Električna centrala

Južni odsjek:

- XXIII. Kazniona i 21. samozvana sat, Savska cesta
- XXIV. Glavni kolodvor
- XXV. Zborno obskrbeno skladište, Savska cesta

Srednji odsjek:

- XXVI. Redarstveno ravnateljstvo, Đorđićeva 4

¹⁰ Ime mu je: Vladimir.

¹¹ Sada: Trg Republike.

Citadella-Gornji grad :

X. Gornji grad

*Fliegerhorst*¹²: (odlazi ovih dana)

XXVIII. Veterinarski fakultet-Heintzlova¹³ ul.

Snage:

Jedinice:

ljudi:

1) Polubojna ust. Pričuvne bojne.	287
2) 1 bojna sred. Redarstvene škole.	558
3) 1 strelj. sat. ust. Samovozne bojne.	133
4) 1 strelj. sat Samovozne bojne.	135
5) 1 mornarička streljačka sat	105
6) 1 sat 22 udarne pukovnije.	118
7) 1 bojna 22. udarne pukovnije.	938

Svega: 2274

Zborišta za:

- 1) Dvorište nastambe u Tomašićevoj 6
- 2) Vojarna Sv. duh 127
- 3) Selska cesta
- 4) Ilica 207
- 5) Mošinskog 43
- 6 i 7) Vojarna Dr. A. Pavelića, Ljubljanska ul.

PRIČUVA ZA CIELU ODBRANU ZAGREBA:

— 1 bojna ustaške častničke škole.	400
— 1 bojna hrv. njem. redarstva (feldend).	350

Svega: 750

Komanda aerodroma.
Odnosno: Hajnclova ulica.

Napomena:

Ovo je stanje od 15. III. međutim 2 najbolje bojne su sada u poduhvatima van Zagreba tako, da se raspolaže trenutno sa najviše 4.500 ljudi svih mogućih kategorija i najrazličitije borbene spremnosti i vrijednosti.

Ovome bi se priključilo možda još oko 1.000 naoružanih ustaša i redarstvenika, ali to će biti više na smetnju, nego na korist.

Formira se hrv. mornarička legija za borbu u Baltičkom i Sjevernom moru. Vršiti se velika propaganda u redovima Mornarice za javljanje u legiju. Znatan odziv je bio u Trstu, gdje se je valilo (javilo) 17 častnika i 131 mornar, dok je odziv u Sušaku vrlo slab (svega 3 mornara).

Do sada poznata imena mor. častnika koji su se javili za legiju: pukovnik Kačić Jerko, major Sesseglija,¹⁴ poručnici: Njegovan (sin pukovnika),¹⁵ Majer,¹⁶ Vajdić¹⁷ i 2 brata Mažuranić.¹⁸

24. III. 1945
iz Zagreba

De...¹⁹

Vojno-informativni podaci o Zagrebu.

Važnije naprave za utvrđivanje grada i sada se ne grade, jedino na Marulićevom trgu kod Landesschützen-kasarne radi se nešto. Napravili su se tu i tamo nekoji maleni bunker.

Jedna divizija NDH kreće prema Sušaku, jer da se navodno boje da bi se Englezi mogli iskrcati na tom predjelu. Nije ništa potvrđeno, ali se primećuju pokreti kretanja prema dolje. Potrebno je ispitati.

" Ime mu je: Josip.

¹⁵ ¹⁷ i ¹⁸ — Redakcija nije mogla da ustanovi njihova imena.

¹⁹ Potpis nečitak.

Na liniji RK — Remete — Vila Weiss²⁰ — Vrapče (općina) — Sava ima nešto više uporišta nego li je u ranijem izvještaju navedeno. Ukupno uporišta prve linije oko 100, pričuva sati oko 40, a pričuva bojne oko 25. Prema tome se i broj ljudstva odgovarajuće povećava.

Naoružanje: (manjkaju točni podaci). 80—100 teških mitraljeza, isto toliko od prilike bacača, oko 30 što protutenkovskih, što poljskih topova. U ovo ne ulazi naoružanje bunkera i tornjeva, te naoružanje predviđeno od mitnice.

Objekti: na sjevernom dijelu Zagreba, (sektor Gračani-Sestine) bit će oko 9 *tornjeva* izgrađenih iz cigle i betona na prizemlje i jedan kat. Nisu ukopani. Naoružanje vjerovatno samo iz teških strojica, ukoliko kat ne ostave nepokrivenim radi smještaja bacača. Osim spomenutih, postoji još jedan toranj kod dubrovačke mitnice.²¹

Bunker: gotovi jedan kod dubrovačke mitnice, kod Poljoprivrednog fak.[ulteta] u Maksimiru, 3 kod vrapčanske općine uz glavnu cestu.

Mitnice: predviđa se da će sve mitnice, dakle i one male, kao Bukovačka cesta, Sestinski Dol ili Nova remiza utvrditi. Dijelom samo jarcima i žičanim zaprekama, dijelom zaposjedanjem postojećih zgrada, a dijelom izgradnjom bunkera.

*Bitnice*²²: osim već navedenog, Njemci postavljaju zadnjih dana nove bitnice (baterije). One bi imale sarađivati u sistemu obrane Zagreba, ali izgleda pod njemačkom komandom. Za sada je predviđena po jedna baterija na Rebru, kod Gračana, na Kraljevcu, na Gromoščici, te ispod Kustošije uz zagrebačku cestu. Topovi bi imali biti teški (haubice) po 3—4 komada po bateriji, a svrha im je držati glavne prilazne ceste gradu.

Stanje radova: uglavnom kao prošli puta.

Obrana grada Zagreba:

dijeli se u tri odsjeka:

1. južni
2. istočni
3. zapadni
(sjeverni za sada ne postoji)
4. unutarnja obrana

²⁰ Vajs.

²¹ Stražara.

²² Baterije.

Južni odsjek ima dvije linije. Jedna je vanjska (ispred južne obale Save), a druga uža tik uz južnu obalu Save.

Vanjska južna obrambena linija proteže se od Žitnjaka — između sv. Klare—Odre, pa sve do južno od Vrapca. Ova linija se sastoji od ispresjecanih streljačkih jaraka širine pola do jedan metar, a dubine 1 m. Na svaki 30—50 m. nalazi se bunker, odnosno kopaju jarne za bunkere (jačine posade do 7 ljudi), za teške strojnice. Kopaju se između jaraka na svakih 100 m. izgrađeni postavi za poljske topove i haubice. Protuzrakoplovna artiljerija će također biti postavljena. Tvrđavice ili veće naprave za sada se ne grade, niti su uopće u projektu.

Iza ove linije nalazi se jedna tik uz južnu obalu Save. Ova je potpuno jednaka vanjskoj liniji.

Istočni odsjek počinje kod Granešine, ide uz potok Soblinac i isturava se malo naprijed blizu Savskog Kraljevca, gdje prelazi glavnu cestu i ide preko livada na Savu.

Tu su se tek počeli kopati streljački jarci isti kao i kod južnog odsjeka, no ovi su jarci po dubini veoma rasprostranjeni, tako da je površina zemljišta u dubini od oko 50 m. ispresjecana sa tim jarcima među kojima se nalazi u razmaku od 150 do 200 m. po jedan bunker za laki poljski top i 4 teške strojnice. Posada ovih bunkera ima biti za 12 ljudi. Protuzrakoplovna artiljerija je također predviđena za ovaj odsjek sa 23 topa. Ovo se tek počelo graditi i bit će istom u ljetu gotovo!

Zapadni odsjek:

proteže se istureno zapadno od Gramošice, pa se spušta preko vapnenih brežuljaka iz kojih vadi vapno i vapnenac tvornica cementa u Podsusedu, preko livada — ceste Zagreb — Podsused i želj. pruge i livada dole na Savu, južno od Vrapča.

Na ovoj liniji su tek počeli kopati streljačke jarke koji će biti u dužini od 6 km. Bunkera je predviđeno 29 (svaki sa 7 ljudi posade).

Svaki odsjek će imati ispred streljačkih jaraka bodljikavu žicu sa španjolskim jahačima.²³ Žica je isporučena od Njemačke, no još nije stigla.

U slučaju napada na Zagreb, zaposjest će se linije ovako:

Vanjski dio južne linije domobrani, uglavnom Bosanci, i to jedna divizija.

Unutarnji dio linije ustaše PTS.

^a Vrsta prepreke s bodljikavom žicom u vidu više krstila međusobno povezanih.

Istočni odsjek: Željeznička ustaška vojnica i Zagrebački posadni zdruk (ustaše i domobrani).

Zapadni odsjek: domobrani i ustaše izmješani.

Sve zajedno je predviđeno za vanjsku obranu, šest divizija. Prema tome planu će unutarnju obranu preuzeti Njemci (3 divizije).

Ovo su za sada privremeni podatci. Molim da se ovo u prepisu čuva, pa će se naknadno javiti svaka daljnja promjena koja neka se odmah onda unese kao nadopuna u ovaj osnovni plan.

Na teritoriju NDH je do sada uništeno 280 lokomotiva, 3542 vagona. Na dan 8 marta bilo je prohodno samo sedam željezničkih pruga sa redovitim prometom.

U noći od 7 na 8 marta kod bombardovanja pale su bombe: Jedna na Medveščaku kraj posadnog zatvora (nema stete) jedna u dvorište pošte u Ilici (stakla razlupana)

jedna u dvorište kuće Forgač u Masarikovoj ul. (samo stakla razlupana),

jedna u dvorište u Vodnikovoj 3 (nema štete)

jedna u Zagrebački zbor (1 vojnik mrtav).

Prema do sada dobivenim podacima za njemačke jedinice saznato je slijedeće:

1) Divizija »Stephan«²⁴ nalazila se u okolici Dervente, pa oko Đakova, sada je navodno između Sarajeva i Doboja.

2) XXXIV korpus bio je u Zagrebu i otišao preko Sv. Ivana Zeline i Varaždina u Njemačku.

3) XXXIV korpusu su potčinjene tri divizije, (jedna od njih je u Zagrebu).²⁵

4) 22. motorizovana divizija je prošla kroz Zagreb u smjeru Slovenije.²⁶

Zapovjedništvo grada Zagreba — gl. st. 1541 (tajno od 6-VII-44).

²⁴ Čita se: Stefan. Nazvana je po imenu njenog komandanta general-lajtnanta Fridriha Stefana (Friedrich Stephan), bivšeg komandanta Feldkomandanture 599 u Beogradu i komandanta odbrane Beograda. Poginuo je krajem 1945. na jugoslovenskom ratištu (dok. br. 23 i 36).

²⁵ Taj podatak nije tačan. Stab 34. AK nalazio se, u prvoj polovini aprila 1945, u Nuštaru, i bila mu je potčinjena 41. pešadijska, 11. vazduhoplovna poljska i 22. pešadijska divizija kao i Grupa »Šnajder« (Gruppe »Schneider«) — vidi Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 118—121.

²⁶ Taj podatak nije tačan. Divizija se u to vreme nalazila raspoređena na širem prostoru Brčko — Vrbanja (vidi Erich Schmidt-Richberg, n.d., str. 116—121; Karl Hnilicka, n.d., str. 130—1).

Predmet: **naputak za »zbjeg«**

U slučaju unutrašnjeg nemira, prieteće opasnosti ili već uslijedenog napadaja na dijelove grada Zagreba ili njegove najbliže okolice, zapovjeda se **zbjeg** u posadi.

U svrhu osiguranja i obrane grada imaju se upotrijebiti sve njemačke i hrvatske postrojbe u posadi (uključivo zapovjedništva i ustanove oružanih snaga, postrojbe SS, redarstva, ratne mornarice, zrakoplovstva, org. Todt,²⁷ radne službe i poluvojničkih organizacija) kao i svi pripadnici njemačkog Reicha.²⁸

Zapovjednik u ovom slučaju je njemački **feldkomandant** koji izdaje i zapovjeda za zbjeg određenim zapovjednicima odsjeka.

Zapovjednici odsjeka vlasni su u slučaju zbjega zapovjedati

- svim hrvatsko-njemačkim postrojbama
- zapovjedništvima i ustanovama
- redarstvom
- oružništvom
- drugim poluvojničkim organizacijama na području dodjeljenog im odsjeka.
- Stupnjevi pripravnosti za zbjeg po prilogu pod 1.

Zapovjednici, kojima se ova zapovjed dostavlja izdat će podređenima nalog za postupak čim za pojedine stupnjeve pripravnosti bude izdata zapovjed do dotičnih zapovjednika odsjeka.

Koje postojbe, straže i zapovjedništva spadaju u područje pojedinih odsjeka, kao što je to već i učinjeno.

Ova zapovjed ima se smatrati najstrožom vojničkom tajnom i imaju čuvati osobno zapovednik.

PRILOG. 1

STUPNJEVI PRIPRAVNOSTI ZA ZBJEG U POSADI ZAGREB

- a) Stalna spremnost za zbjeg (ständige Alarmberetschaft)
- b) Pojačana opreznost (Erhöhte Aufmerksamkeit)
- c) Stupanj zbjega broj I (Alarmstufe I.)
- d) Stupanj zbjega broj II (Alarmstufe II.)

²⁷ Blže o toj organizaciji: tom IV, knj. 30, dok. br. 102.

²⁸ Cita se: Rajha.

ad a) Stalna spremnost za zbjeg

Polovina svih postrojbi ima biti uvijek spremna za žumu borbenu upotrebu. Straže uvijek spremne za obranu. Služba veze i javljanja ima biti tako osigurana, da se najbrže mogu obavjestiti pojedine postrojbe, koje su na vježbalištu, radne kolone, vozila i pojedinci radi žurnog povratka u vojarne.

ad b) **Pojačana spremnost** (dodatak uz a) mora uslijediti 30 minuta nakon izdate zapovjedi. Odmah treba pojačati mjesnu izviđačku službu, ophodnje i straže, narediti spremnost pokretnih lovačkih rojeva za upotrebu protiv neprijateljskih rojeva, padobranskih lovaca i bandi, te provesti povlačenje svih snaga koje se nalaze izvan njihovih položaja ili uporišta.

Kod bitnica predviđenih za upotrebu 2 topa uvijek spremna za djelovanje, posluga za topove, a teško naoružanje pješastva također u pripremi.

ad c) Stupanj zbjega broj I dodatak Uz a) i b) mora uslijediti 15 minuta nakon primljene zapovjedi, a nakon pojačane opreznosti.

Sve postrojbe koje se nalaze na vježbi, privremeno odsutne osobe i vozila odmah pozvati u vojarnu, streljivo i bombe izdati.

Pojačati posade osiguranja, osigurati borbenu opreznost svih snaga predviđenih za obranu. Stožeri imaju biti stalno u potpunoj spremnosti. Za bitnice sviju vrsta kao i teško naoružanje pješastva biti na svojim mjestima — posmatračnicama.

Borbeni sastavi prikupljaju se.

ad d) **Stupanj zbjega broj II** dodatak uz a) b) i c)

Mora uslijediti nakon 15 minuta izdate zapovijedi, a nakon predhodnog stupnja »Zbjega« **br II** (poduzimlje se zaposljenje svih obrambenih naprava, te nastaje potpuna spremnost za obranu svih stožera i postrojba) kao i ostalih organizacija (**tođt** itd.)

Postrojbe predviđene za zbjeg prikupljaju se i ostaju spremne za borbu. Vozila natovariti. Sve postrojbe pripremiti za upotrebu u borbi.

Prilikom zračnog napadaja na grad Zagreb stupa bez daljeg na snagu odredba za »**Pojačanu opreznost**« (Erhöhte Aufmerksamkeit) i završava pola sata nakon datog znaka završetka zračne pripreme.

Feldkomandantura Zagreb sa svojim I a-2 Nr. 1245/44 geh. od 28-VII-1944 dostavila je slijedeće:

»Skreće se pažnja da odredbe za postupak u slučaju zbjega kod zračne opasnosti ili napadaja iz zraka ne smiju biti mjenjane protivnim zapovjednima hrvatskih vojnih vlasti.

Kao borbeni zapovjednik (Kampfkomandant) zabranjujem da u slučaju zračne opasnosti, a osobito kod napadaja iz zraka pojedine postrojbe napuštaju svoja uporišta bez da polovina postrojbe predviđena kao **stalna spremnost za zbjeg bude spremna za borbenu upotrebu**.

Prednje se dostavlja savezno napatku, na točan postupak za zbjeg ovog zapovjedništva Glst. br. **1541**« (taj) **44**.

Više njemačko zapovjedništvo izmijenilo je nazive za stupnjeve pripravnosti kako slijedi:

1) Stalna pripravnost — »B u c h f i n k «

2) Pojačana opreznost — »M a c h t i g a 11«

3) Stupanj zbjega br. I »W i l d e n t e«

+ vrijedi kao pod b). Ostala posługa u uporištu i vođe bitnica moraju +

4) Stupanj zbjega broj III — »P e l i k a n«

Kampfkommandant Zagreba sa Tgb. br. 222/taj. od 12-1-45 dostavio je:

»Od momenta davanja stupnja **Zbjega broj II** sve hrvatske prostorije uključivši topništvo, zrakoplovstvo i mornaricu padaju pod **Kampfkommandanta**.

Isto tako od momenta davanja zbjega br. II nijedna postrojba ne može napustiti posadu Zagreb bez odobrenja **Kampfkommandanta**.«

BR. 186

ZAHVALNOST VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 6. APRILA 1945. BORCIMA, RUKOVODIOCIIMA I JEDINICAMA KOJE SU UČESTVOVALE U OSLOBOĐENJU SARAJEVA¹

VANREDNI IZVEŠTAJ
GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE ARMIJE
za 6. april 1945. godine

U višednevnim žestokim borbama na širem području Sarajeva, pod vrlo teškim uslovima planinskog zemljišta, naše trupe slomile su spoljne odbrane sarajevskog utvrđenog rejona i stegnuvši obruč oko samog grada, danas 6 aprila 1945 godine, na juriš su zauzele i oslobodile Sarajevo, glavni grad Bosne i Hercegovine.²

U ovim borbama istakle su se naše jedinice pod komandom general-majora Radovana Vukanovića,³ general-majora Slavka Rodića⁴ i pukovnika Pere Kosorića.⁵

Izražavam svoju zahvalnost svima borcima i rukovodiocima jedinica, koje su izvojevale ovu sjajnu pobjedu.

Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše Otadžbine!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE
Josip Broz — Tito

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—3, k. 22.

² Potpunije o tome vidi dok. br. 154.

³ Tada je bio komandant 2. korpusa JA i ujedno komandant Operativnog štaba jedinica 2, 3. i 5. korpusa, koje su učestvovala u borbama za oslobođenje Sarajeva (dok. br. 154).

⁴ Tada je bio komandant 5. korpusa i zamenik komandanta Operativnog štaba u sarajevskoj operaciji.

Slavko Rodić je bio po zanimanju geometar. Umro je 29. aprila 1949. u činu general-lajtnanta (sada general-potpukovnika) JA. Proglašen je 17. decembra 1949. za narodnog heroja (*Zbornik narodnih heroja Jugoslavije*, str. 689).

⁵ Tada je bio komandant 3. korpusa i član Operativnog štaba u sarajevskoj operaciji.

Kosorić je pre rata bio student prava. Umro je, posle kraće bolesti, 7. jula 1969. kao general-pukovnik JNA. Poslednja dužnost mu je bila: pomoćnik državnog sekretara za civilnu odbranu. Proglašen je 20. decembra 1951. za narodnog heroja (*Zbornik narodnih heroja Jugoslavije*, str. 366).

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 6. APRILA 1945.,
O AKTIVNOSTI NA JUGOSLOVENSKOM RATIŠTU¹**

RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJE

za 6. april 1945. godine

Posle višednevnih žestokih borbi na širem području Sarajeva, pod vrlo teškim uslovima planinskog zemljišta, naše trupe slomile su spoljne jako utvrđene položaje i uporni otpor neprijatelja na ovom području. Goneći razbijenog neprijatelja stegnut je obruč oko samog grada i brzim, izvanrednim naletom naše trupe na juriš su zauzele i oslobodile Sarajevo. Neprijatelj je pretrpeo velike gubitke u ljudstvu i materijalu i u ruke naših jedinica pao je veliki ratni plen koji se prebrojava.²

Borbe za grad Brčko, gde neprijatelj pruža očajnički otpor., vode se i dalje nesmanjenom žestinom.³ Na ovom području i pozadini neprijateljskog fronta u Sremu, naša avijacija uništila je 25 kamiona i 15 kola sa ljudstvom i materijalom, 8 vagona, pogodila i ućutkala dve poljske i jednu protivavionsku bateriju, prouzrokovala veći broj požara i eksplozija i bombardovala vojničke ciljeve u nekoliko mesta.

Nastavljajući uspešnu ofanzivu u Lici i u Hrvatskom Primorju, naše trupe oslobodile su Karlobag, Baške Oštarije, Cesaricu i uz odlično sadejstvo naše mlade mornarice posle žestoke borbe oslobodile čitavo područje ostrva Paga.⁴ Gubici neprijatelja u ljudstvu i materijalu veliki su.

Na Dravi u blizini Osijeka potopljena su dva neprijateljska motorna čamca sa posadom.

Diverzantske grupe digle su u vazduh magazin ratnog materijala u Varaždinu. Na železničkoj pruzi Varaždin — Koprivnica bačena su u vazduh dva transportna voza, a u blizini Virovitice oklopni voz i pruga porušena na više mesta.

U Sloveniji u blizini Domžala napadnuta je nemačka kolona i ubijen veći broj vojnika, a uništeno 8 kamiona sa ratnim materijalom.

¹ Dokument (pisan namašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2, k., 22.

² Vidi dok. br. 186.

³ Brčko je oslobodila 7/8. aprila 1945. Južna operativna grupa divizija (2. proleterska, 5. i 17. udarna divizija). Bliže o borbama za Brčko: tom IV, knj. 34, dok. br. 211—213.

* Potpunije o dejstvima za oslobođenje zapadne Like i o. Paga vidi zapovest Štaba 4. armije JA od 2. aprila 1945. (tom XI, knj. 4, dok. br. 18).

BR. 188

**UPUTSTVO GENERALŠTABA JA OD 6. APRILA 1945.
GLAVNOM ŠTABU SRBIJE O OSOBINAMA I DUŽNOSTI-
MA NASTAVNIKA¹**

**GENERALŠTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
NASTAVNO ODELJENJE**

Pov. Br. 107/45

6. aprila 1945

GLAVNOM ŠTABU SRBIJE

Dužnosti i osobine
nastavnika u našim
vojnim školama i
kursevima rodova
vojske.

Velika potreba za usavršavanjem postojećih štabova dovela je do stvaranja znatnog broja nastavnih centara — škola i kurseva rodova vojske i pomoćnih službi. U tim školama i kursevima treba da se usavrši veoma veliki broj naših nižih i srednjih kadrova, kako bi stekli teorna i praktična znanja neophodna savremenom starešini za pravilno komandovanje jedinicom i upravljanje borbom, te kako bi se naučili da stečeno znanje, a u vezi sa dosada stečenim dragocenim ratnim iskustvom, primene što bolje na praksi na bojištu.

Na rukovodioce i nastavnike škola i kurseva rodova vojske i pomoćnih službi pada, prema tome, težak zadatak. Ovaj je zadatak u toliko teži, što su ove naše škole i kursevi još nedovoljno organizaciski oformljene, što veoma oskudevaju u udžbenicima i ostalom nastavnom materijalu, što školske jedinice nisu još obrazovane i najzad — što je nastavnički kadar još u početku svoga stvaranja, a usto je malobrojan.

Rešeni da savladamo sve poteškoće, mi ćemo preduzeti sve što je u našoj moći da podignemo nivo pomenutih škola na savremenu visinu i da u ovim školama i kursevima pružimo drugovima iz trupe ona znanja i iskustva, koje oni od nas traže.

¹ Kopija originala (umnožena na geštetneru) u AVII, reg. br. 22—
—1/1, k. 187.

Ovo uputstvo je raspisano i svim ostalim glavnim štabovima i armijama.

Glavna pitanja koja treba u ovom cilju rešiti su:

a) **Poboljšanje materijalnih uslova** radi izvođenja nastave — udoban smeštaj, udžbenici i ostali nastavni materijal na usavršavanje, karte, reljefi, filmovi, slike, modeli, čitaonice (knjige, časopisi, novine, igre šaha).

b) **Usavršavanje metoda nastave**, prenoseći težište sve više na očigledan i praktičan rad, izvodeći svako ma i najmanje predavanje i vežbanje prema detaljnom unapred izrađenom planu i programu, oslobađajući se suvišnog teorisanja, oživljavanjem nastave raznolikošću materijala i zemljišta.

v) **Usavršavanje i unapređivanje nastavničkog kadra**, kome je poveren teški i odgovoran posao usavršavanja slušalaca u naučnom pogledu.

Komandanti i načelnici rodova vojske i pomoćnih službi dužni su, da ove probleme, svaki u svome delokrugu, detaljno prouče i da svim silama bez obzira na poteškoće, nastoje da nedostatke otklone ili barem umanje. U pogledu usavršavanja nastavničkog kadra daju se sledeće opšte direktive:

1) Nastavnička dužnost je teška i odgovorna. Poveravajući nastavnicima dužnost da predaju izvestan predmet iz oblasti vojnih znanja, njima se poverava u izvesnom pravcu i obliku vaspitanje naših drugova iz trupe, koji dolaze u ove škole i kurseve sa borbenog terena, puni volje i energije za usavršavanjem, očekujući od nastavnika da nauče ono što ne znaju i što im je neophodno i najzad što je za njih novo.

Usavršiti ove i ovakve drugove, otvoriti im široka vrata savremenih vojničkih znanja i veština, ne samo što je odgovorna dužnost već je i počast za sve one oficire koji deluju kao nastavnici i koji će u toku vremena biti određeni za nastavnike.

Svi nastavnici treba da u ovom smislu shvate svoju dužnost i odgovornost. Ko od nastavnika ne shvati stvar ovako nemože biti nastavnik i treba ga ukloniti sa nastavničkog mesta.

2) Nastavnik u vojnoj školi i kursu moćiće da odgovori svome nastavničkom pozivu i dužnostima ako:

a) bude sam nastojao da svoja znanja i shvatanja izdigne na visinu savremene vojne nauke i savremenih pogleda stečenih iskustvima oslobodilačkog rata. Radi toga je potreban neumoran rad ne samo u obimu predmeta koji predaje, već i rad na pitanjima opšte vojničke prirode naročito onim koja imaju veze sa njihovim predmetom.

Pre svega, oni nastavnici, koji nisu prošli ni jednu širu etapu u oslobodilačkoj borbi naših naroda i naše Armije treba da nastoje da se dobro upoznaju sa osnovnim linijama i glavnim fazama ove borbe; da uoče ogromne moralne i borbene

vrednosti koje su naši rukovodioci i borci uneli u ovu veliku borbu; da uoče i spoznaju dragocene vojničke tekovine i borbeno iskustva Crvene armije i naše armije.

Osnov za ovo upoznavanje naćiće u prvom redu u citatima iz govora i spisa Vrhovnog Komandanta druga Maršala Tita, kao i citatima i dnevnim zapovestima Vrhovnog Komandanta Crvene Armije Maršala Staljina.

Koristan materijal za ovo upoznavanje naćiće i u našim vojnim časopisima i listovima. Svaka naša Armija, svaki Glavni Stab, Korpus pa i divizija, gotovo svaki rod vojske ima svoj časopis. U ovim časopisima nalaze se često vrlo interesantni članci i dopisi naših trupnih komandanata. U ovim časopisima i listovima pišu i pojedini komandanti Armija i korpusa, koji u svoja izlaganja unesu otvoreno i iskreno gledanje na stvarnost iznoseći probleme od najveće važnosti.

Pored toga, svakodnevno izlaze knjižice i brošure veoma korisnog sadržaja.

Svaka škola i kurs treba da dobije ovakve časopise i listove, da nabavlja aktuelne knjižice i brošure, ne samo radi slušalaca već da bi i nastavnici mogli njima da se služe.

b) Ko ne bude shvatio svoj nastavnički posao kao neku profesuru koja se ograničava na trajanje radnih časova, već ako se bude potpuno uključio u život i rad svoje škole — kursa, nastojeće da što bolje usavrši svoj predmet i naučne metode predavanja, ako bude krajnjom brižljivošću pripremao svoja predavanja; ako bude prenosio na slušaoce potrebna znanja umešno i znalački; ako bude pripravan da i van predavanja posveti nešto vremena svojim slušaocima objašnjavajući im — po individualnom metodu — stvari koje bi ih interesovale.

3) Prema ovim opštim linijama, komandanti rodova vojske i pomoćnih službi, kao i rukovodioci škola i kurseva, treba da što više poboljšavaju naučni nivo nastavnčkog kadra u sadašnjim okolnostima. Svaki od njih moćiće u svom delokrugu mnogo da uradi ako se ovaj problem pravilno postavi i zahvati.

Drugo važno pitanje je pitanje znavljanja i podmlađivanja nastavnčkog kadra spremanjem za pomoćnike nastavnika i za nastavnike oficira boraca koji za ovo imaju podobnosti. Komandanti rodova vojske i načelnici pomoćnih službi proučiće svaki na svom delokrugu ovo pitanje i preduzeće potrebne mere da se postepeno sprema za nastavničku službu, za predmete kod kojih je to moguće, izvestan broj drugova oficira iz borbe. U prvom redu dolaze u obzir oni koji u nekoj školi ili na kursu pokažu vrlo dobar i odličan uspeh a imaju idejne podloge i individualnih sposobnosti da svoje znanje prenesu na

druge. Ovakve drugove treba pažljivo odabrati, te po završetku škole — kursa zadržati izvestan broj najpogodnijih kao pomoćnike nastavnika i spremati ih za nastavu.

Treba imati u vidu da se mnogi naši drugovi — borci teško odvikavaju od trupe i da izbegavaju nastavničke dužnosti. Zbog toga ih treba uveriti, koliko je važan i odgovoran posao nastavnika. Pored toga, treba voditi računa da oni ne izostanu u pogledu redovnog unapređivanja od svojih drugova u trupi.

Odabiranje ovih drugova — kandidata za nastavnike, treba vršiti najsavesnije.

4) Štabovi Armija, Glavni štabovi i ostale komande u koliko imaju u svom delokrugu obrazovane škole i kurseve treba da imaju u vidu napred izložena gledišta i da ih nastoje sprovesti u život. Mišljenja i predloži štabova Armija i Glavnih štabova po ovim pitanjima biće Generalštabu od velike koristi.

5) Komandanti i načelnici rodova vojske i pomoćnih službi dostaviće Generalštabu (Nastavno odeljenje) do 30. aprila ove godine kratak izveštaj:²

Opšte stanje nastavničkog kadra. Glavni nedostatci.

b) Sta je dotična komanda (načelnik) uradila po svojoj inicijativi a šta u duhu napred izloženih direktiva da se stanje popravi.

v) Perspektiva usavršavanja nastavničkog kadra.

Ovo direktivno uputstvo ne raspisivati već ga sprovoditi u život kratkim putem, preko sastanaka i obilazaka, ličnim dođirom i najzad neumornim staranjem komandanata i načelnika rodova vojske i pomoćnih službi, kao i trupnih komandanata.

M.P.

PO ZAPOVESTI
NAČELNIKA GENERALŠTABA
POMOĆNIK
GENERALLAJTNANT
M. Apostolski

² Izveštaj o ovome naređenju Glavni štab Srbije dostavio je, ali bez datuma (AVII, reg. br. 22—4/1, k 187).

**DIREKTIVA GENERALŠTABA JA OD 6. APRILA 1945.
STABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA U JUGOISTOČNOJ BOS-
NI I U DOLINI REKE BOSNE¹**

Vukanović² je danas dobio sledeće naređenje:

»Sada su vaši zadaci sledeći:

Prvo. 37. diviziju vratiti nazad. Da se rasporedi sa jednom brigadom u Višegradu, jednom u Srebrnici, a jednom u Vlase-
nici.

Zadatak: pomoć jedinicama Narodne odbrane i kontrola te-
rena od Višegrada do Drinjače i od Glasinca do Bajine Bašte.
Ona će biti pod našom komandom.³ Čim stigne na određeni te-
ren da nam se javi.

Drugo. U Sarajevu ostaviti privremeno jednu diviziju.⁴

Treće. Sa ostalim snagama hitno likvidirajte Zenicu radi
presecanja i uništenja ostupajućeg neprijatelja.⁵

Potom Treći korpus uputite ceo niz dolinu Bosne ka Zep-
ču i Doboju radi čišćenja svih uporišta do [Slavonskog] Broda
u sadejstvu sa Drugom armijom.⁶

¹ Original predate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—1/1, k. 43.

Redakcija se odlučila za objavljivanje predate depeše zbog veće preglednosti. Inače, ovu depešu Stab 2. armije primio je 7. aprila 1945, i ona počinje rečenicom: »Sarajevo je oslobođeno. Uspešno se nastavlja dalje čišćenje ka Zenici. Vukanović je dobio«... itd. — isto kao u ovoj depeši (AVII, reg. br. 3-4/4, k. 274).

² Radovan. Bio je tada komandant 2. korpusa JA i komandant Operativnog štaba Grupe korpusa (dok. br. 154).

³ Opširnije o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 106.

⁴ Ostala je 38. udarna divizija 3. korpusa. Ona je smenila 4. di-
viziju 5. korpusa JA (tom IV, knj. 34, dok. br. 177 i 139).

⁵ Opširnije o dejstvima jedinica Operativnog štaba Grupe korpu-
sa za oslobođenje Zenice (oslobođena je 12. aprila) vidi zapovest toga
štaba od 12. aprila 1945, objavljenu kao dok. br. 117 u 34. knjizi IV
toma.

⁶ Opširnije o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 117; AVII, reg. br.
4—1/3, k. 274; izveštaj 2. armije JA od 17. aprila o likvidaciji Dobojskog mostobrana.

Četvrto. Cim očistite dolinu Bosne do Zenice i Treći korpus uputite ka Zepču, sa ostalim vašim snagama i svim jedinicama Petoga korpusa likvidirajte Banja Luku i Bos. Gradišku.⁷

Peto. Dalji vaš pravac bio bi ka Uni u pravcu Novog i Siska.⁸

Sesto. Javite jeste li ovo razumjeli.⁹

Ovo vam dostavljamo radi znanja i sadejstva sa Trećim korpusom.

89 — 74. 90 — 64.

91 — 82. 92 — 103

6. IV 45

Zast. Vrh. Komandanta
A. Ranković

⁷ Neposredno pred ova dejstva 5. korpus JA ušao je, zajedno s. 2. korpusom, u sastav 2. armije JA (dok. br. 226 i 230).

⁸ Opširnije o dejstvima 2. armije JA u borbama za Banju Luku, Bosansku Gradišku i u dolini reke Une vidi dok. br. 226 i 230.

⁹ Stab 2. armije JA u svojoj depeši br. 97 od 7. aprila 1945. izvestio je Generalštab JA da je primio direktivu izdatu general-majoru Radovanu Vukanoviću i da su je razumeli (AVII, reg. br. 6—213/4, k. 274).

U vezi s ovim naređenjem Stab 2. armije JA dostavio je Generalštabu JA svojim depešama br. 18—21 od 8. aprila 1945. plan dejstava 2. armije JA, koji se sastajao u sledećem:

— da se što pre ovlada dolinom r. Bosne i izbije na r. Bosnu od Modriča do ušća r. Paklenice;

— da se 28. udarna divizija zadrži kao armijska rezerva na pravcu Gračanica — Doboj;

— da se, radi sadejstva jedinicama 1. armije JA, dan ranije zauzme Modrič i preseče komunikacija Modrič — Samac;

— da se sa pravca Gračanica — Doboj izbije na r. Bosnu u momentu kada jedinice 3. korpusa JA izbiju na liniju Maglaj — Zepče;

— da se na r. Bosnu izbije najkasnije do 10. aprila;

— da se, posle izbijanja na r. Bosnu, 3. korpus prebaci na levu obalu reke, a potom napadne i zauzme Doboj (AVII, reg. br. 6—214/4 i 6—215/4, k. 274).

Generalštab JA saglasio se sa ovim planom dejstva 2. armije JA (dok. br. 208).

O tome vidi i tom XI, knj. 2, dok. br. 48.

BR. 190

**OBJAŠNJENJE GENERALŠTABA JA OD 7. APRILA 1945.
ŠTABU 1. ARMIJE JA O UPUĆIVANJU ŠLEPOVA I GUME-
NIH ČAMACA U BREZOVO POLJE ZA PREDSTOJEĆE OPE-
RACIJE¹**

Od Generalštaba

Za Peka: U toku sedmoga aprila biće u Brezovu Polju dva veća šlepa. Oni mogu prebacivati i tenkove. Stavljamo ih Vama na raspoloženje za vreme predstojećih operacija.² Uputite im zadatak u Brezovo Polje. Danas stiće vam u Brezovo Polje oko 20 gumenih čamaca. Čamci ostaju u vašem sastavu.

Primljeno 7. IV. 1945 g.
u 12 h

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 16—i, k. 258.

² Reč je o predstojećim dejstvima Južne operativne grupe divizija *sa* forsiranje Save, obrazovanje mostobrana i dejstava u pozadini srem-skog fronta. Forsiranje je počelo 10. aprila 1945, čime je Južna operativna grupa divizija zakasnila, prema opštem planu dejstava Generalštaba JA. Međutim, do zakašnjenja je došlo zbog kasnog pristizanja čamaca i kvara na šlepovima, a na ta se sredstva Grupa oslonila (dok. br. 181 i 193; tom XI, knj. 1, dok. br. 36, 39 i 69).

BR. 191

**OBAVEŠTENJE GENERALŠTABA JA OD 7. APRILA 1945.
ŠTABU 1. ARMIJE O SPREMNOSTI JEDINICA ZA PROBOJ
SREMSKOG FRONTA 8. APRILA 1945. GODINE¹**

OD GENERALŠTABA

Primljeno
7. IV 1945. u 11 h

U Sremu je sve spremno za proboj fronta. Ceka se samo pad Brčkog i vaš pokret ka Županji.² Ja³ idem sutra do Koste da i njega pripremimo za desant. Sve će biti spremno da opšti napad počne osmoga noću.⁴ Javite imali izgled žljovjča ..⁵ Svi su izgledi na siguran uspeh.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 14—4, k. 258.

² Bliže o oslobodenju Brčkog i pokretu prema Županji vidi dok. br. 181.

³ Redakcija nije mogla da ustanovi na koga se to odnosi. Verovatno je reč o general-majoru Radetu Hamoviću, načelniku Operativnog odeljenja Generalštaba JA.

⁴ Datum za opšti napad je pomeren više puta, dok konačno 12. april 1945. nije utvrđen kao dan početka proboja (dok. br. 181).

⁵ Tako piše i to je šifrant podvukao crticama, dok je iza te reči dopisana druga reč, ali nečitko, i to je redakcija označila s tri tačke.

BR. 192

**OBAVEŠTENJE GENERALŠTABA JA OD 7. APRILA 1945.
STABU 3. ARMIJE O NAREĐENJU KOMANDANTA 3. UK-
RAJINSKOG FRONTA CA 12. KORPUSU ZA FORSIRANJE
REKE DRAVE¹**

STABU III ARMIJE

Maršal Tolbuhin izdao je komandantu Prve bugarske armije sledeću zapovest:

»Osmoga na devetog aprila 1945 jedinice Dvanaestog korpusa Treće jug. armije forsiraće reku Dravu istočno od Torjanci i dalje nastupati uzvodno desnom obalom reke Drave u pravcu zapada²

Naređujemo:

Prvo. Jedinice Treće pešadijske divizije sa jednim ojačanim bataljonom jednovremeno sa Dvanaestim korpusom Treće jug. armije forsiraće reku Dravu istočno od Donjeg Miholjca i ovladati mestoni Sveti Đurađ. Potom zajedno sa Dvanaestim jug. korpusom ovladati D. Miholjcem.

Drugo. Jednim artiljerijskim divizionom sa severne obale reke Drave potpomognite napad Dvanaestog korpusa na desnoj obali Drave po njihovom traženju.

Treće. O donetom rešenju izvestite. Br. 6143 Tolbuhin, Želtov, Ivanov.«

Prednje primite na znanje i postupak General Terzić.

7. aprila 1945

11.00 s.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—4/1, k. 45.

² Korpus je forsirao r. Dravu 11. aprila 1945. u 23. časa (dok. br. 181; tom XI, knj. 3, dok. br. 38; AVII, reg. br. 2—69/1 i 2—70/1, k. 45).

BR. 193

**AVIZO-NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 8. APRILA
1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA DEJSTVA PRI PROBOJU I U
POZADINI SREMSKOG FRONTA¹**

OD GENERALŠTABA

Primljeno
8. IV. 1945 g. u
14 i 19 h

Ozirom na pad Brčkog i stvorene uslove za vaše brže napredovanje preko Save kod Županje² i pozadini Sremske utvrđene zone, smatramo da bi Košta³ i sve ostale vaše snage iz Srema trebale preći u opšti napad devetog aprila oko 20-setog, časa noću.⁴ Sledi

II

Javite nam odmah obratnom vezom da li se slažete. Ako se slažete izdajte Morači⁵ zapovijest za opšti napad.⁶ Napomenuti mu naročito sledeće: Prvo: Da se prodire energično i смело, jer je neprijatelj slab. Drugo: Da se uskladi dobro sadejstvo pešadije i artiljerije. Sledi.

III

Treće: da se svakoj jedinici tačno i precizno daju početni zadaci, krajnji cilj, poslednji ciljevi i zone širenja desno i levo. Četvrto: Da se precizno reguliše međusobno potpomaganje svih jedinica. Peto: Da se težište sveg napada baci na desnom krilu kako je već dogovoreno.

¹ Original primljene depeše (pisana olovkom, latinicom) u AVII, reg. br. 17—4, k. 258.

² Bliže o tome: dok. br. 181 i 190.

³ Nađ.

* Taj datum, za proboj sremskog fronta, pomeren je više puta (dok. br. 181).

⁴ Milutin. Tada je bio načelnik Štaba 1. armije i privremeno je komandovao jedinicama 1. armije JA u Sremu, pošto se komandant 1. armije general-lajtnant Peko Dapčević nalazio uz Južnu operativnu grupu divizija (tom XI, knj. 1, dok. br. 39).

• Stab 1. armije izdao je 8. aprila 1945. avizo zapovest štabovima potčinjenih jedinica za proboj sremskog fronta (tom XI, knj. 1, dok. br. 33).

IV

Sesto: Da se po svaku cenu zalažu, da se čim prije sa levim krilom Treće armije spoje, pa makar na račun sporijeg napredovanja Moračinog levog krila. Sedmo: Da se osigura čvrsta borbeni veza svih jedinica. Osmo: Da se tenkovi sami mnogo ne odvajaju od svoje pešadije i da se ubacuju u borbu kad front već bude probijen i otvoreni prolazi u minskim poljima.

BR. 194

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 8. APRILA 1945. STABU 3. ARMIJE JA ZA SPREMNOST JEDINICA ZA OPŠTI NAPAD¹

III Armiji

Brčko je palo.² Budite spremni. Verovatno će opšti napad početi devetog aprila u dvadeset tri sata.³

Javićemo vam danas tačno.

8. aprila 1945

u 11 čas.

R⁴

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—5/1, k. 45.

² Bliže o oslobođenju Brčkog vidi dok. br. 187.

³ Opšti napad je počeo 11. aprila u 23 časa (dok. br. 192).

⁴ Najverovatnije je da je to paraf general-majora Rada Hamovića.

BR. 195

UPUTSTVO GENERALŠTABA JA OD 8. APRILA 1945. ŠTABU 4. ARMIIJE ZA DEJSTVA PREMA ISTRI I OBEZBEĐENJU BOKOVA¹

OD

Br. 33 — 8-IV.

Jedinice II i V korpusa koje su zauzele Sarajevo i Visoko nadiru dalje uspešno niz dolinu Bosne.² Čim padne Zenica³ one će se hitno prebaciti u dolinu Vrbasa i likvidirati Banju Luku." Odmah po tome bi žurile ka dolini Une radi likvidacije svih uporišta od Novog do Dubice i daljeg nadiranja ka liniji Sisak — Karlovac,⁵ što bi osiguralo vaš desni bok i omogućilo vam nesmetane operacije ka Istri. Sledi.

OD

Br. 34 9-IV.

Smatramo da je Vaše uspešno nastupanje prema Istri uslovljeno sigurnošću vaših komunikacija, odnosno vašeg desnog boka.⁶ Stoga, kao prvi cilj pred Vas se postavlja najprije razbijanje 104 njemačka divizije i likvidacija ovih uporišta na vašem desnom boku sve do linije Novi — Karlovac isključno.⁷ Onda preduzeti napad preko Ogulina ka Istri. Za vreme vašeg nadiranja prema Istri, IV korpus bi vam čuvao desni bok dok ne pristignu naše divizije iz doline Bosne i Vrbasa.⁸ Javite jeste li sve ovo razumeli i vaše eventualne predloge.

General A. Ranković⁹

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—36/2, k. 416.

² Bliže o oslobođenju Sarajeva vidi dok. br. 186.

³ Zenica je oslobođena 11/12. aprila 1945 (tom IV, knj. 34, dok. br. 117).

⁴ Banju Luku su oslobodile jedinice 5. korpusa JA 22. aprila 1945 (tom IV, knj. 34, dok. br. 133).

⁵ Opširnije o Karlovačkoj operaciji i oslobođenju Karlovca 7. maja 1945: dok. br. 225 i 226.

⁶ Vidi dok. br. 213 i 214.

⁷ Bliže o tome: tom XI, knj. 4, dok. br. 89.

⁸ Opširnije o zaštiti desnog boka vidi naređenje Štaba 4. armije JA od 16. aprila 1945. za zaštitu bokova jedinica prema unskoj dolini i Karlovcu, objavljeno kao dok. br. 35 u tomu XI, knj. 4.

⁹ U predatoj depeši Generalštaba JA od 8. aprila 1945. piše iznad, prezimena: Zastupnik Vrhovnog komandanta general-lajtnant (AVII, reg. 3—1, k. 46).

BR. 196

**NAREDBA KOMANDE POZADINE JA OD 8. APRILA 1945.
O ORGANIZACIJI I ZADACIMA GLAVNE INTENDANTURE
JA¹**

**N A R E D B A
O ORGANIZACIJI GLAVNE INTENDANTURE
od 8. aprila 1945.**

Po ukazanoj potrebi službe, direktiva ove Komande o organizaciji komande pozadine i pozadinske službe u koliko se odnosi na odelenja, koja se staraju o snabdevanju životnih potreba Armije, menja se i dopunjuje u slijedećem:

**1.) ODELENJE ISHRANE MINISTARSTVA NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE**

1.) Odsek za žitarice :

Stara se o nabavci pšenice, raži i kukuruza za ishranu ljudstva. Vodi evidenciju o mlinovima koji prerađuju pšenicu, raž i kukuruz. Određuje procenat izvlačenja brašna od pšenice, raži, kukuruza. Reguliše procenat mešanja pšenice, raži i kukuruza, kada se za to ukaže potreba. Vodi evidenciju o svim vojnim pekarnicama kao i građanskim pekarama koje rade za Armiju. Stara se da se hleb dobije dobrog kvaliteta, zavedeći najstrožu kontrolu u tehničkom pogledu izrade hleba. Snabdeva sve vojske — vojne pekare alatom i priborom. Vrš nabavku, naređuje opravku džakova i vodi evidenciju o džakovima. Donosi rješenje o rasturu i u magacinima i u putu za svo zrnevlje. Donosi rješenje o nastalim manjkovima i sve ostalo što je u vezi sa brašnom i izradom hleba.

2. — Otsek za meso i masnoće:

Propisuje uslove za meso, mast, margarin, loj, puter i ulje. Stara se o nabavci, podjeli i doturu ovih artikala. Vodi računa da se uslovno isporučuje. Rješava sve sporove koji su nastali pri isporuci mesa. Propisuje artikle zamjene u kojim količinama. Utvrđuje suhu hranu. Stara se o jedinicama i o dobrom kuhanju jela. Naređuje otvaranje kurseva za kuhare i izrađuje program i trajanje kursa. Stara se za nabavke sudova za sve vrste masnoća.

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 38—1, k. 60.

3. — Otsek za varivo, povrće i voće:

Stara se o nabavci variva, povrća i voća, u granicama tablica sledovanja. Propisuje kvalitet i vrijeme osiguranja. Vrší proračune i stara se oko snabdevanja povrćem i varivom za zimu. Stara se o uređenju, obdelavanju povrtnjaka i njihovom unapređenju. Propisuje od kojih artikala ima da se obrazuje zimnica i u kojim količinama. Stara se o nabavci sudova za zimnicu. Naređuje da se povrtnjaci osiguraju sa sjemenom, rasadom, alatom i radnom snagom. Propisuje čuvanje artikala po magacinima, i preduzima mjere od štete od raznih insekata i raznih drugih štetočina. Vodi i rješava sve sporove u pitanju manjka i rastura i donosi rješenje.

4. — Otsek za rezervnu hranu :

Stara se da svi delovi boračkih jedinica budu snabdeveni rezervnom hranom, a tako isto da se rezervna hrana nalazi u svim komorama, prema ratnim propisima. U vezi sa 1. otkom traži da mu se obezbedi brašno br. 0 i br. 2 za izradu dvopeka. Naređuje koje će se količine izraditi. Vodi evidenciju 0 dvopekarnicama i snabdeva ih potrebnim materijalom.

Za izradu konzervi od mesa, variva, povrća, voća i kafe, propisuje način izradbe, veličinu obroka i stara se da se određena količina izradi u domaćim fabrikama. Stara se o osiguranju fabrika sa kalajem i belim limom. Vrší se raspored izradenih konzervi, a po utrošku preduzima mere da se odmah vrši popuna.

Vodi evidenciju o stanju rezervne hrane i o njenom nabavljanju.

5. — Otsek za zrnastu — stočnu hranu:

Stara se o nabavci i snabdevanju ovsom, ječmom i kukuruzom i u slučaju nedostatka predviđa i naređuje zamjenu sa artiklima zamjene iz tablice sledovanja. Osigurava prekupače. Radi na klasifikaciji konja i propisuje količinu stočne hrane. U vezi sa 1. otkom vodi računa da ima dovoljan broj džakova. Stara se potpunom zrnatom stočnom hranom kako kod komanda, jedinica i usanova, tako isto da ove hrane ima i po slagalištima i bazama.

Rešava sve sporove po pitanju rastura i manjkova koji se budu pojavili.

6. — Otsek za stočnu kabastu hranu:

Stara se o nabavci sjena i slame kao i artikala zamjene. Propisuje sledovanje stočne kabaste hrane. Naređuje komisij-sku nabavku sjena i slame od naroda. Naređuje kada ima početi, koliko će koji nabaviti. Izdaje uputstva i naređenje o for-

miranju senjaka, snabdeva ih potrebnim alatom i priborom. Po osiguranju, naređuje doture od svih senjaka do jedinica kojima je slama i sijeno potrebno.

Propisuje tehničke uslove za izradu cerada, nabavlja ih, te propisuje način čuvanja, slanja, upotrebe i povraćanje. Donosi rješenje po svim nastalim sporovima po pitanju manjkova i priznavanju rastura.

7. — Otok za pribor i materijal:

Vrši proračune koliko je i kakvog materijala potrebno za sve vrste životnih potreba i to za prijem, preradu, smeštaj, upotrebu itd. (pekarski, mesarski, kuharski, trpezarski pribor, porcije, čuturice, kašike itd.)

Na službi u odelenju ishrane:

2 intendantska oficira

1 sanitetski oficir

1 veterinarski oficir

Dužnost ovih oficira sastoji se u tome, da daju mišljenja u pitanju ishrane ljudstva i stoke, da uzimaju učešća prilikom propisivanja količina ljudske i stočne hrane, u izradi jelovnika i načinu priugotavljanja jela od strane vojnih kuhinja. Da vrše preglede ljudstva i stoke u vezi sa ishranom. Da čine preglede kako bi se ishrana ljudstva i stoke poboljšala.

8. — Po pitanju isporuke životnih namirnica — potreba za ljudstvo i stoku, daju svoja mišljenja, kada nastane spor oko ispravnosti artikala za ishranu. Da vrše pregled u zdravstvenom pogledu cjelokupnog ljudstva i stoke kao i da li je higijena zastupljena svuda i na svakome mestu gde se hrana priprema i gotovi i da predlaže mere za opravku.

Za sve otseke:

Da vode evidenciju o stanju hrane kod svih jedinica, komanda i ustanova, kao i o količinama hrane kod slagališta i baza, svaki za svoju vrstu hrane. Da preduzima mjere za osiguranje nedostajajućih količina do potpunog osiguranja, kako je to naređeno.

BR. 197

**OPŠTA DIREKTIVA GENERALŠTABA JA OD 9. APRILA
1945. ŠTABOVIMA I, 2, 3. I 4. ARMIJE I OPERATIVNOM
STABU GRUPE KORPUSA ZA DEJSTVA ZA KONAČNO
OSLOBOĐENJE ZEMLJE¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALŠTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Operativno odeljenje
Op. Str. Pov. Br. 8
9 aprila 1945 godine

Direktiva za konačno
likvidiranje neprija-
telja. —

Neprijatelj u poslednje vreme sve više ostvaruje nameru za što bržim povlačenjem svojih snaga, istočno od Zagreba i južno od Save, opštim pravcem: preko Zagreba za Sloveniju i Austriju. Brzina povlačenja ispoljava se naročito na prostori južno od Save. U cilju dobitka u vremenu za svoje otstupanje i nove koncentracije, neprijatelj još ima aktivne i stalne oslonce u Sremu i Podravini. Za obezbeđenje svoga talijanskog fronta upotno brani pravce za Hrvatsko Primorje i Istru.

Prema tome, jasno se uočava neprijateljska namera: da na prostori Hrvatsko Primorje — Istra — Slovenija prikupi što više svojih snaga i tu obrazuje novi, uži i jači front, a sa naslonima na svoje snage u Austriji.

Situacija naših armija je sledeća:

— **III** Armija, posle uspešnog likvidiranja nemačkih mostobrana u Baranji, reorganizovala je svoje jedinice i izvršila sve pripreme za forsiranje r. Drave.²

— **Istočni sektor I armije** (u Sremu)³ svojim levim krilom pogodno je manevarski postavljen prema svome centru i desnom krilu armije.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg', br. 27—1, k. 21.

² Potpuniye o tome: dok. br. 160 i 166.

³ Preimenovana je u Severnu operativnu grupu divizija (dok. br.

— *Južni sektor I armije* (u Bosni)⁴ likvidiravši neprijateljske snage na prostoriji Bijeljina — Brezovo Polje — Brčko, postavljen je prema boku i pozadini neprijateljske utvrđene zone u Sremu.

— *II armija* zauzevši Gračanicu i Gradačac⁵ obezbedila je levi bok I armije i nalazi se u povoljnim uslovima za likvidiranje svih neprijateljskih uporišta u dolini Bosne.

— *Sarajevska grupa*⁶ vrlo uspešno goni neprijatelja niz dolinu Bosne i njene jedinice približuju se već Busovači i Zenici.

— *IV armija* u svom energičnom i uspešnom nadiranju za Hrvatsko Primorje i Istru, usled neprijateljskih snaga u dolini Une i oko Slunja i Karlovca, prinuđena je da se zadrži.

— *VI i X korpus* uspešno dejstvuju u pozadini neprijatelja na likvidaciji uporišta u Slavoniji i Hrvatskoj.

Prema izloženom, postojeće neprijateljske snage u Sremu predstavljaju poslednji, najistaknutiji i *drski bastion fašizma*, koga je lako — snagama I armije — izmanevrisati, zauzeti i uništiti. Likvidiranjem pak sremskog fronta pružaju se vrlo povoljne perspektive za brzo dejstvo savskim i dravskim operacijskim pravcem i što skorije izbijanje u operativno područje Zagreba. Brzim pak nadiranjem naših snaga kroz Slavoniju i Hrvatsku, sve neprijateljske snage u Bosni, Baniji i Kordunu dovode se u vrlo tešku situaciju, a time se posredno daje i puna sloboda za brzo nadiranje naših snaga u Istri kao najvažnijem — političko-strategiskom objektu naše Armije.

Na osnovi iznetog. —

N A R E Đ U J E M :

I) Sve naše snage prećice u odlučnu ofanzivu, sa opštim ciljem: ovladavanje prostorijom Zagreba i Varaždina (Zagorja) i što skorijeg upada u Istru i izbijanja na Hrvatsko-Slovenačko primorje.

⁴ Preimenovana je u Južnu operativnu grupu divizija (dole br. 198).

⁵ Gradačac je oslobodila 25. divizija 6. aprila, dok su jedinice 23. divizije oslobodile Gračanicu 7. aprila 1945 (tom IV, knj. 34, dok. br. 314; tom XI, knj. 2, dok. br. 46, 58 i 60).

⁶ Misli se na jedinice Operativnog štaba Grupe korpusa (tom IV, knj. 34, dok. br. 117).

⁷ Vidi tom XI, knj. 4, dok. br. 28 i 30.

II) Početak ofanzive kod svih jedinica najdalje noću 11/12 aprila 1945. godine⁸.

III) Za sprovođenje prednje odluke izlaže se sledeći.

OPERACISKI

PLAN:

A) *Osnovna operativna ideja.* — U cilju oslobođenja još okupiranih oblasti Hrvatske i Slovenačke i pripajanja naše Istre sa Trstom Jugoslaviji, što pre tući, uništiti ili zarobiti ostatke neprijateljskih snaga. — Za ostvarenje toga cilja, najvažniji su operativni objekti: područja Zagreba i Ljubljane i Istra sa Trstom, a za čije ovladavanje, vojno-politička situacija diktuje vođenje operacija po složenim — dvojnim operaciskim pravcima:

a) *Savskim operaciskim pravcem:* koncentrično snagama iz Slavonije (Baranje), Srema i Bosne za ovladavanjem područjem Zagorja; pa eventualno i dalje, koncentrično od Varaždina preko Pragarskog i od Zagreba preko Celja za područje Maribora⁹; i

b) *Primorskim, operaciskim pravcem:* koncentrično snagama iz Slovenačke, Like i Dalmacije (suvim i morem) za ovladavanje Ljubljanom, Hrvatskim Primorjem i Istrom sa Trstom.¹⁰

B) *Posebne operativne ideje.* — Iz osnovne operativne ideje proizilaze sledeće posebne, a za operacije u pojedinim operativnim zonama; i to

1) *Za sremsko-slavonsku operaciju.* — Kroz jako utvrđenu sremsku zonu uputiti minimum divizija. Grupisanje za proboj izvršiti što ekonomičnije i ostvariti ga u punoj saradnji sa što moćnijom tehnikom, na što ograničenijem Drostoru. — Sa ostalim divizijama, iskoristiti sadašnji strategijski razvoj, na znatno udaljenoj prostori u odnosu na Sremsku utvrđenu zonu, a u dvojakom cilju:

— da se time ostvare uslovi za opkoljavanje i uništenje što više neprijateljskih snaga, kako na samome sremskom frontu tako i onih u povlačenju i u dubljoj neprijateljskoj pozadini; i

⁸ Opširnije o tome: tom XI, knj. 1, dok. br. 37 i knj. 2, dok. br. 48 i 52; Arhiv VII, reg. br. 2—69 i 2—70/1, k. 45: operativni izveštaj Štaba 3. armije JA o prelasku jedinica Armije u ofanzivu i zapovest njenog štaba od 10. aprila 1945 (AVII, reg. br. 14—7/3, k. 1396 i 18—1, k. 293).

⁹ Reč je o dejstvima jedinica 1, 2. i 3. armije JA. Opširnije o njihovim dejstvima u završnim operacijama: tom XI, knj. 1, 2. i 3.

¹⁰ Odnosi se na dejstva 4. armije JA. Detaljnije o njenim završnim operacijama vidi tom XI, knj. 4.

— da se omogući što širi manevar i da veći zamah celoj operaciji, te stvore što povoljniji uslovi za neposredan prelaz u gonjenje na što širem frontu, i na taj način omogući što skorije okončanje operacija u savskom bazenu.

Znači, izbeći frontalni napad svim snagama kroz jako utvrđenu i miniranu sremsku zonu, te grupisati glavne snage na slabije zaštićenim bokovima neprijateljske odbrane, odakle će se napad razvijati mnogo povoljnije.

2) *U Bosni.* — Energično nastaviti gonjenje neprijatelja sa težnjom da mu se u dolini Save preseče otstupnica na levu obalu. Potom, izbijanjem u Bosansku Krajinu, prelazom Une i nadiranjem kroz Baniju za područje Karlovca — ispoljiti uticaj na tamošnje neprijateljske snage, a u dvojakom cilju: presecanja otstupnice za Zagreb, a naročito aktivnim dejstvom prema neprijatelju koji bočno postavljen ometa snage IV armije u njenom nadiranju za Hrvatsko Primorje.

3) *U zoni operisanja za Hrvatsko Primorje.* — Prethodno se obezbediti sa pravaca od Slunja i Karlovca, pa potom odmah nastaviti energično nadiranje u već određenom pravcu.

4) *U planinama Slavonije.* — Naše korpuse u neprijateljskoj pozadini operativno iskoristiti i taktički ih povezati sa armijama koje će tamo frontalno nadirati.

C) *Operacijski zadaci:*

1) *III armija:* 16. i 51. divizija. — Izvršiće glavni prelaz r. Drave u rejonu Valpova. Odmah potom preseći komunikaciju Osijek — Našice, ovladati Osijekom i uhvatiti vezu sa svojim pomoćnim snagama, koje treba da pređu Dunav kod Dalja. — Po izvršenju ovih osnovnih zadataka, a prema razvoju situacije kod I armije, — III armija upraviće svoje operacije:

— ili k jugu za hitnu intervenciju I armiji, sa zadatkom dejstva u pozadinu sremskog fronta a u cilju uništenja neprijatelja u rejonu Vinkovaca;

— ili odmah preduzeti nadiranje u Podravinu, opštim pravcem: Našice, Podravska Slatina, Virovitica, Kloštar, Koprivnica, Varaždin.

U prvom slučaju, obezbeđenje desnog boka i pozadine, zatvaranjem Podravskog pravca, vršiće VI korpus u rejonu Našica.

U drugom slučaju, VI korpus sadejstvovaće snagama III armije u zauzimanju Našica: ukoliko ih već ne bude bio za-

uzeo u periodu forsiranja r. Drave od strane III armije, a prema već izdatom naređenju.

Prema izloženom, glavni i stalni zadatak III armije biće: nadiranje, razbijanje i uništenje neprijatelja datim pravcem u Podravini. — Taj se zadatak eventualno samo privremeno odlaže, ako to bude diktovala situacija kod I armije, t.j. dok se ovoj ne otvori put iz sremske utvrđene zone za Slavoniju.

Zona dejstva III armije, za prvi — vanredan slučaj: desno — s. Cepin, s. Koritna, s. Mrzović, s. N. Mikanovci, s. Retkovići, a levo — Dunav.

Normalna zona dejstva III armije, po prelazu r. Drave — desno — Drava, na kojoj održavati vezu sa bugarskim trupama. — Stab I bugarske armije dao je saglasnost: da jedan pešadijski puk pređe r. Dravu, istovremeno sa III armijom, a u rejonu s. Sv. Đurđa, i po utvrđivanju svoga mostobrana, preduzme nadiranje u pojasu neposredno duž desne obale Drave. — Levo održavati vezu sa VI korpusom na liniji: s. Podgorje, s. Gradac, s. Kokočak, s. Đurišić, s. Voćin, s. Pivnica, s. Jasenaš, s. Gakovo i dalje grebenom Bilo Gore (po kojoj će se kretati desna kolona VI korpusa).

2) *VI korpus*: 12. i 40. divizija. — Stavlja se pod komandu III armije, s tim da bude upotrebljen na određenom pravcu po ovoj direktivi. — Uloga VI korpusa do početka predviđenog nadiranja III armije kroz Podravinu, već je određena (pod tač. 1 - C).

U cilju saradnje na izvršenju glavnog zadatka III armije — VI korpus nastupaće pravcem preko grebena Krndije, Papuka i Bilo Gore, a sa zadacima: uništenja neprijateljskih uporišta u datoj zoni, održavanje veze između I i III armije, a poglavito sadejstva III armiji. Težiti natkriljavanju neprijatelja u Podravini, kako bi se gonjenje levim krilom III armije što brže razvijalo.

Zona dejstva — desno: data leva granica zone dejstva III armije (sve zaključno za VI korpus), a levo: s. Nabrđe, s. Vlatković, s. Zvečevo, Crni Vrh (805), s. Bastajn, s. Dapčevica, s. Zrinjska, šuma Bačkovica, kosa Močjak (sve zaključno za VI korpus).

3) *I ARMIJA*:

a) *Istočni sektor* (od Dunava do s. Lipovac): 1, 21, 22, 42. i 48. divizija. — Izvršiće proboj neprijateljske utvrđene zone na svome desnom krilu, sa ciljem da što pre izbije na liniju

Vukovar — Vinkovci i spoji se sa levim krilom III armije. — U probodu, pored avijacije, artiljerije, inženjerije i jedne tenkovske brigade," sadejstvovaće i jedan divizion monitora rečne flotile Crvene Armije (7 sedam baterija). Zadatak divizion monitora: izvršenje desanta jedne naše streljačke brigade i dejstvo u neprijateljsku pozadinu.

b) *Južni sektor*: 6, 11, 2, 5. i 17. divizija i konjička brigada.¹²

— Sremska grupa: 6. i 11. divizija i konjička brigada blagovremeno će napasti neprijateljsku pozadinu pravcem: s. Vrbanja, s. Otok, Vinkovci, a u cilju privlačenja što više neprijateljskih snaga sa njegovog levog krila i centra, te stvaranja što povoljnijih uslova za probod. — Prethodno ovladati reonom s. Gunja i uhvatiti vezu sa desnim krilom Bosanske operativne grupe I arm.

— Bosanska grupa: 5. i 17. divizija i jedna tenkovska četa izvršiće prelaz r. Save na otsek Brčko — Orašje i nastupaće pravcem: s. Gunja, Županja, s. Cerna, s. Ivankovo, sa zadatakom da što pre izbije u reon Vinkovaca, a u cilju opkoljavanja i uništenja ili presecanja otstupnice neprijateljskih snaga u Sremu.

Zona dejstva — desno: šume Kragulj, Slavir, Cunjevci, Topola, Bazjaš, Kunjevci — Vinkovci (sve isključeno), a levo: r. Sava, šume Rastovica i Banov Do, s. Prkovci, s. N. Mikanovci, s. Markušica (sve zaključno).

Održavati vezu sa levim krilom Sremske grupe i toga sektora, koje će nadirati opštim pravcem duž pruge Vinkovci, obezbediti svoj levi bok i pozadinu.

I ARMIJA, po likvidaciji sremske utvrđene zone i izbijanja na liniju: s. Gaboš, s. Ivankovo, s. Retkovci, — preduzeće energično gonjenje opštim pravcem: Vinkovci, Striži-

" Reč je o 2. tenkovskoj brigadi JA (tom XI, knj. 1, dok. br. 19). Formirana je 8. marta 1945. u SSSR-u, odakle je 26. marta 1945. stigla u Beograd, a potom je — 7. aprila — ušla u sastav 1. armije JA, prikupivši se u rejonu Tovarnika, kod Sida radi učešća u probodu sremskog fronta. Brigada je u svome sastavu imala tri tenkovska bataljona sa ukupno 65 tenkova T-34 i Motodesantni bataljon (formiran je u Erdeviku). U probodu sremskog fronta učestvovala je s dva tenkovska bataljona (1. i 3-ćim), dok se 2. tenkovski bataljon (bez 2. tć) nalazio u sastavu Južne operativne grupe divizija (vidi Manojlo Babić, *Oklopne jedinice u NOR-u*, Beograd, 1968, str. 261—7; AVII, reg. br. 22—1, k. 264).

¹¹ Odnosi se na 1. konjičku brigadu 1. armije JA, koja je za dejstva, pri probodu sremskog fronta, bila potčinjena 11. diviziji (tom XI, knj. 1, dok. br. 19, 47 i 52).

vojna, Sl. Brod, Gradiška, Ivanić Grad, Zagreb, a sa težnjom da što pre izbiye u područje Zagreba. — Zona dejstva desno: po datoj levoj granici zone dejstva VI korpusa; a levo r. Sava.

Kad otpočne gonjenje neprijatelja stavlja se na raspoloženje: I armiji — X korpus (32. i 33. divizija), a iz sastava I armije — Generalštabu J. A. — 2. i 22. divizija.

5) II ARMIJA. — Napašće neprijatelja na sektoru: Modriča, Doboj, Zepče. Po razbijanju neprijatelja preduzeće gonjenje dolinom Bosne, sa zadatkom: likvidiranja svih neprijateljskih uporišta do S. Broda. Po izvršenju toga zadatka, staviti Generalštabu J. A. na raspoloženje III korpus, a sa ostatkom snaga razmestiti se na prostoriji: Zepče — Bos. Brod. radi izvođenja obuke i odmora trupa.

6) *Sarajevska grupa (II i V korpus)*. — Napašće neprijatelja na sektoru Zenica — Busovača.¹³ Po zauzimanju Zenice postupiti ovako:

— 37. diviziju uputiti na prostoriju Višegrad — Vlasenica — Bajina Bašta, — na raspoloženju Generalštaba JA;¹⁴

— jednu diviziju iz V korpusa odrediti za podršku KNOJ-a u Bosni,¹⁵ a stim da bude i dalje pod komandom V korpusa; i

— sa ostalim snagama hitno preduzeti pokret za Banja Luku likvidirati je¹⁶ i odmah produžiti nadiranje za dolinu Une. — Zadatak likvidiranja neprijateljskih uporišta do B. Dubice i izbijanje na liniju Sisak — Karlovac. U dolini Une biti najdalje do kraja ovog meseca.

7) IV ARMIJA: U sadejstvu sa IV korpusom, a u cilju obezbeđenja svoje osnovne operacije, prethodno likvidirati neprijatelja na svom desnom boku (104. nemačku diviziju) i ovladati prostorijom do linije Karlovac (isključno) — Novi. Na toj liniji privremeno ostaviti IV korpus, sa zadatkom: osiguranja desnog boka i pozadine IV armije. Potom, preduzeti energično nadiranje pravcem: Ogulin, Vrbovsko, Delnice, Rijeka a u duhu dobivenog zadatka za oslobođenje Istre sa Trstom.

Po izbijanju II i V korpusa (Sarajevska grupa) u dolini Une i ispoljenju njihovog uticaja na neprijateljske snage u području Karlovca, privući IV korpus ostalim snagama svoje armije odnosno dati mu nov zadatak.

¹³ Detaljnije o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 117.

¹⁴ Bliže o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 106, 110, 117 i 150.

¹⁵ Za taj zadatak je bila određena 53. divizija (tom IV, knj. 34, dok. br. 141).

¹⁶ Banju Luku je neprijatelj napustio 22. aprila bez borbe (vidi *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945*, str. 609).

IV) Izloženi zadaci I i III armije vrlo su značajni i sloveni. Međutim projektovana operacija, povezana i frontovska, pretstavlja novinu za mnoge naše rukovodioce i borce. Stoga iako je blagovremeno projektovana i dobro pripremljena, u cilju garantovanja punog uspeha, daju se ovom direktivom izvesna bitna uputstva u pogledu — striktne saradnje, sadejstva i povezivanja svih rodova i službi, u toku cele operacije a poglavito u periodu proboja sremskog fronta.

1) AVIJACIJA. — a) *Aerodromi* jedinica za saradnju biće

— sa III armijom — u Bačkoj ;

— sa I armijom — u Mačvi.

B) *Zadaci*: a) Sadejstvo u borbi, naročito pri zauzimanju i utvrđivanju mostobrana (kod III A) i pri proboju fronta u Sremu (kod desnog krila I A). — Za proboj izvršiti pripremu avijatičkog napada po danu, a naročito pred mrak 10 aprila t.g.

b) Izviđanje neprijatelja i to:

— do početka ofanzive, na prostori: ušće Drave Dalj, Vukovar, s. Mohovo, s. Tovarnik, s. Lipovac, s. Vrbanja, Brčko, Županja, Sl. Brod, s. Ruševo, Našice, a sa naročitom brigom za Vinkovački komunikaciski centar i sremsku utvrđenu zonu;

— Po proboju fronta izviđati zonu gonjenja I i III armije, između Drave i Save, a do linije: Varaždin, Zagreb, Karlovac.

c) Sadejstvovati jedinicama u gonjenju neprijatelja tukući naročito tesnace na komunikacijama, po datim pravcima gonjenja I i III armiji.

C) *Veza*. — Zadatak i ugovorene znake za saradnju sa jedinicama na zemlji dostavljati blagovremeno preko avijatičkog oficira za tezu kod štabova armija, a za potrebe južnog sektora I armije preko radio veze sa Sapcem. — Na slučaj ma kakvog nesporazuma tražiti hitnu intervenciju Generalštaba JA. — Naročito obratiti pažnju na sigurnu vezu između naših jedinica i avijacije. Avijatičarima treba da bude uvek jasno označena linija protezanja naših streljačkih strojeva i prednjih delova uopšte, kako bi uspešno tukli samo neprijateljske jedinice.

2) ARTILJERIJA. — Borce ponovo upoznati sa dejstvom i rasturanjem artiljerije, kako bi blagovremeno pratili artiljerijske valove, odnosno što bolje iskoristili jaku vatrenu moć artiljerije pri koncentracijama i pomaganju napada uopšte. — Naročito se starati o štednji municije, jer je u rezervi nemamo, te gađanja treba da budu precizna i gde su neophodna.

— do detalja regulisati međusobnu saradnju, i to kako u odnosu na desantnu streljačku brigadu, tako i na ostale snage desnog armiskog krila.

c) Sadejstvo desantne streljačke brigade sa jedinicama desnokrilne divizije podrobno predvideti — po mestu i vremenu, te kako bi se od ove delikatne i složene akcije što više dobilo u cilju stvaranja što većeg iznenađenja u neprijateljskoj pozadini i nanošenje što većih gubitaka neprijatelju.

4) INZINJERIJA. — Borce ponovo upoznati sa minama i zonama minskih polja na neprijateljskim položajima. — Zadataci:

a) obrazovati patrole za blagovremeno uklanjanje i razminiranje odnosno za obeležavanje minskih polja.

b) ukoliko neprijateljski bunker ne budu uništeni u periodima avijatičke i artiljerijske pripreme napada, unapred imati formirana odeljenja jurišnih pionira — na svaku četvu po jedno, koja će bilo samostalno bilo u saradnji sa tenkovima uništiti preostale bunkere.

c) u toku kretanja, naročito izvan komunikacija, pomagati artiljeriji.

5) **2. TENKOVSKA BRIGADA.** — Na raspoloženju istočnog sektora I A. — po jedan bataljon podeliti divizijama prve linije određene za proboj.¹⁷ — Imati stalno u vidu i preneti na potčinjene:

— da se tenkovi ne smeju uvesti u borbu ako predteren nije prethodno razminiran, a to treba da obave inžinjerске jedinice;

— da se tenkovi angažuju tek kad artiljerija i pešadija sa inžinjerijom stvore brešu u prednjem kraju neprijateljskog glavnog položaja; i

— da je osnovni zadatak tenkova — da u prodiranju kroz utvrđenu zonu neprijateljskih položaja uništavaju neprijateljske vatrene tačke i rezerve, te na taj način omoguću pokret svojoj pešadiji. Stoga se pešadija ne sme odvajati od tenkova, da iskoristi njihov uspeh a isto tako da im svojim protivtenkovskim oruđima pruži odbranu od neprijateljskih tenkova.

Prema tome, vrlo je važno da borbena veza između pešadije i tenkova bude sigurna, te je blagovremeno regulisati ugovorenim znacima (između komandanata tenkovskih bataljona i komandanata streljačkih divizija i njihovih potčinjenih).

Kad počne gonjenje, I armija staviće na raspoloženje III armiji: jedan tenkovski bataljon — u Vinkovcima.

¹⁷ Ta brigada u svome sastavu imala je dva tenkovska bataljona, pa je za proboj sremskog fronta jedan bataljon potčinjen 1, a drugi bataljon — 21. diviziji (tom XI, knj. 1, dok. br. 37).

6) SLUŽBA VEZE: — Sa Generalštabom JA održavati vezu radiom po dosadašnjem, no neprekidno svaka dva časa. Isto tako uspostaviti i održavati vezu — svaka dva časa između I i III armije. — Za hitno dostavljanje pismenih izveštaja tražiti od Generalštaba JA avion, a u zahtevu tačno odrediti mesto letilišta gde se avion treba spustiti da primi izveštaj. —

7) POZADINSKA SLUŽBA — Baze se određuju po sledećem:

- III armija u rejonu Sombora;
- I armije (za istočni sektor) u rejonu Srem. Mitrovice;
- I armije (za južni sektor) u rejonu Sabac.

Po proboju sremskog fronta i zauzimanju Našica, baze će biti, i to:

- III armija u rejonu Osijeka,
- I armija u rejonu Vinkovaca,

U toku gonjenja baze će biti:

- za III armiju u rejonu Podravska Slatina;
- za I armiju u rejonu Sl. Brod.

Evakuacija ranjenika, nepotrebnog oružja i materijala, kao i ratnog piana — vršiće se po dosadašnjim komunikaciskim pravcima, a što će se naročito za period gonjenja regulisati za-povešću komande pozadine J.A.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZASTUPA VRHOVNOG KOMANDANTA

General-lajtnant

Aleksandar Ranković

Dostavljeno:

Štabovima I, II, III i IV armije,

Stabu Sarajevske grupe,

Avijaciji C.A. (Vitruk),¹⁸

Komandi pozadine JA i

Političkoj upravi JA,

po oficirima kuririma,

avionima i automobilima,

u toku 9 aprila t.g.

Direktive primljene istoga

dana do 20 časova.

Ekspedovao i zaveo prijem —

potvrde: kapetan

..

NAČELNIK OPERATIVNOG ODELJENJA

General-major

Rade Hamović

¹⁸ Andrija Nikiforovič Vitruk. Proglašen je za narodnog heroja Jugoslavije (*Politika* od 31. januara 1945, str. 1).

¹⁹ Nečitak potpis.

BR. 198

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 9. APRILA 1945.
ŠTABOVIMA 1. I 3. ARMIJE ZA PRELAZAK U OFANZIVU
RADI PROBOJA SREMSKOG FRONTA I FORSIRANJA RE-
KA DRAVE I DUNAVA®**

Str. pov. 8/45

Naređenje za proboj
Sremskog fronta²

1³

*Čuvati stalno
Stalno⁴*

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB JUGOSLOVENSKE ARMIJE

Operativno odeljenje
Op. Str. Pov. Br. 8/1945 g.
9 aprila 1945

Neprijatelj je u zadnje vreme znatno oslabio svoje snage na Sremskom frontu, Slavoniji i dolini Bosne i uopšte sve se više uočava njegovo povlačenje ka Zagrebu.

Izbijanje Crvene armije u rejon Graca i Beča,⁵ bugarskih trupa i Crvene armije u Prekomurje i Međumurje i time otsecanje odstupnice ka severu nemačkim snagama koje su kod nas, neprijatelj će težiti još višem slabljenju frontova istočno od Zagreba, čime su stvoreni vrlo povoljni uslovi za uspešnu ofanzivu svih naših snaga.

Naša III armija je posle uspešnog likvidiranja nedavnih nemačkih mostobrana⁶ sredila ponovo sve svoje jedinice i izvršila sve pripreme za desant Drave i upad u pozadinu Sremskog fronta.

I armija je ovladivanjem Bosutskim šumama, likvidiranjem Bijeljine, Brezovog Polja, Brčkog⁷ u stvari već probila de-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 48—1, k. 21.

Tekst na više mesta ispravljen plavim i zelenim mastilom.

² i ³ Dopisano plavom olovkom.

⁴ Dopisano crvenim mastilom, latinicom.

⁵ Jedinice 3. ukrajinskog fronta, uz sadejstvo 2. ukrajinskog fronta Crvene armije, izbile su u rejon Graca i Beča početkom aprila i, potom, posle žestokih borbi, 13. aprila 1945. zauzele su Beč, glavni grad Austrije (vidi Grupa autora, *Drugi svetski rat*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1970, knj. 5. str. 158—162).

⁶ Vidi dok br. 160 i 166.

⁷ Bijeljina je oslobođena 2/3. aprila 17. divizija 2. armije JA, uz, sadejstvo delova 2. proleTERSKE divizije 1. armije JA, a Brezovo Polje je oslobođeno 6. aprila, dok je Brčko oslobođeno 7. aprila 1945 (tom XI, knj. 1, dok. br. 19 i 21 i knj. 2, dok. br. 38 i 46).

sno krilo utvrđene sremske zone i postavila se u vrlo povoljan položaj za bočni i leđni napad na neprijateljske snage koje se još drže u Sremu.

II armija je likvidiranjem Gradačca i Gračanice⁸ osigurala i levi bok I armiji, što ju je sada dovelo i u povoljne okolnosti za konačnu likvidaciju svih uporišta u dolini Bosne.

Sarajevska grupa vrlo uspešno goni Nemce niz dolinu Bosne i njene jedinice već se približavaju Busovači i Zenici.

Naša IV armija je posle vrlo uspešno završenih operacija u I fazi morala da zastane i obrati pažnju na svoj desni bok i komunikacijske pravce, gde su Nemci počeli da se koncentrišu u dolini Une i oko Slunja i Karlovca. Ovo pak usporava njeno nadiranje vrlo važnom vojno-političkom cilju Istri i Slovenskom Primorju, gde mi nikako nesmiijemo zakasniti.

Obzirom na već oslabljene nemačke snage, povoljne opšte operativne uslove, a posebno u Sremu i da bi čim pre slomili ceo sremski front, izmanervisali tu utvrđenu zonu, opkolili i likvidirali te snage i preneli operacije na manevarski teren Slavonije i dalje ka Zagrebu, da bi čim pre oslobodili dolinu Bosne, Banja Luku i bacili se ka Uni i dalje ka Sisku i Karlovcu što će osigurati i naš brzi upad u Istru, —

Sve naše snage preći će u odlučnu ofanzivu sa opštim ciljem izbijanja pred sami Varaždin, Zagreb i upada u Istru i Hrvatsko-Slovenačko Primorje.

U vezi ovoga,

N A R E Đ U J E M

I. POČETAK NAPADA.

I⁹, II, III¹⁰ armija i Sarajevska grupa otpočinje odlučni i odsudni napad 10^u ov, mj. noću prema niže navedenom opštem operativnom planu,¹² a I i III armija 11 ov.m.noću.

II. OPgTI PLAN.

Odmah pristupiti likvidaciji Sremskog fronta sa I i III armijom i VI korpusom.

Odmah likvidirati sa Sarajevskom grupom i II armijom sva uporišta u dolini Bosne i Bos. Broda i Dervente zaključno.

IV armija da najpre likvidira neprijatelja na svom desnom boku i očisti prostor do linije Novi Karlovac i da preda

⁸ Vidi dok. br. 197.

⁹ ¹⁰ — Ti rimski brojevi precrtani su mastilom.

¹¹ Taj broj je napisan mastilom preko precrtanog nečitkog broja.

¹² Tekst do kraja rečenice dopisan mastilom.

taj sektor IV korpusu, a potom preko Ogulina preduzme napad prema Istri.

Po likvidaciji Sremskog fronta brzo preduzeti energično gonjenje ka zapadu opštim pravcima i to:

III armija pravcem: Našice — Virovitica — Varaždin. Zona širenja levo do linije: Striživojna, Pakrac, Čazma (sve isključno), a desno do r. Drave ili bugarskih jedinica.

I armija pravcem: Brod — Nova Gradiška, Ivanić-Grad — Zagreb.

Zona širenja desno do leve granice III armije a levo do r. Save.

Kada otpočne gonjenje neprijatelja X korpus će se staviti pod komandu III armije.¹³

Do likvidacije Zenice¹⁴ cela Sarajevska grupa učestvuje u operacijama niz dolinu Bosne sem 37 divizije.

37 divizija se stavlja pod komandu Generalštaba i vraća odmah na prostor Višegrad — Vlasenica — Bajina Bašta.¹⁵

Odmah po padu Zenice II korpus bez 37. divizije i V korpus bez jedne divizije pod komandom sadašnjeg Operativnog štaba likvidiraju Banja Luku i odmah se bacaju na neprijatelja u donjem toku Une i čiste sva uporišta do Dubice a potom dalje ka liniji Sisak — Karlovac. U dolini Une izbiti najdalje do kraja ovog meseca.¹⁶

Jedna divizija V korpusa ostaje u Bosni za podršku delovima Narodne Odbrane, no i dalje pod komandom V korpusa.¹⁷

Po likvidaciji uporišta u dolini Bosne, III korpus se stavlja pod komandu Generalštaba i vraća se ceo u Istočnu Bosnu sa zadatkom konačnog likvidiranja tamošnjih bandi, a II armija se razmešta na prostoru Zepče — Brod radi odmora i izvođenja obuke i nastave.

Kada otpočne gonjenje I armija će vratiti u Srbiju 2. i 22. diviziju pod komandu Generalštaba, i dobiće u svoj sastav 47. diviziju.¹⁸

¹³ Deseti korpus je stavljen 16. aprila 1945. pod komandu 3. armije (AVII, reg. br. 16—2, knj. 31).

¹⁴ Zenicu su oslobodile 12. aprila 1945. jedinice 10. divizije 5. korpusa JA, uz sadejstvo s Grupom brigada zeničkog sektora (tom IV, knj. 34, dok. br. 106, 117, 144 i 216).

Inače, Sarajevsku grupu su sačinjavale jedinice Operativnog štaba Grupe korpusa: 2, 3. i 5. korpus JA (tom IV, knj. 34, dok. br. 106).

¹⁵ Detaljnije o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 106, 110, 117 i 150.

¹⁶ Za sadejstva u dolini donjeg toka r. Une i prema Karlovcu Stab 2. armije JA formirao je 24. aprila 1945. Unsku operativnu grupu divizija, u čiji sastav su ušle 23, 28, 39. i 45. divizija. Bliže o tome: tom XI, knj. 2, dok. br. 60 i AVII, reg. br. 5—4, k. 271 i reg. br. 18—2, k. 1069.

¹⁷ Vidi dok. br. 197.

¹⁸ Tada se nalazila u rezervi Generalštaba JA.

III. POČETNI PLANOVI.

1. Bosanska operacija

II armija napada na sektoru Modrič — Doboj (ovo zaključno), III korpus na sektoru Modrič — Zepče, a II i V korpus produžuje čišćenje sektora Busovača — Zenica.

Početak napada 10 ov. mj. noću.

Potom III korpus se vraća u Istočnu Bosnu, a II armija -čisti ostala uporišta prema Bos. Samcu, Bos. Brodu i Derventi.

Po likvidaciji uporišta ostaje na odmoru u dolini Bosne.

2. operacija IV armije

U sadejstvu sa IV korpusom manje snage ostaviti na osnovnom pravcu nastupanja i aktivnoj odbrani, a sa glavninom se baciti na uništenje neprijateljske grupacije na vašem desnom boku (**104** nemačka divizija), očistiti ceo prostor sve do linije Novi Karlovac isključno, a potom predati te sektore IV korpusu, koji da tako čuva bok vašem nastupanju preko Ogulina ka Istri dok se ne ispolji dejstvo grupe divizija V i II korpusa ka dolini Une.

3. Sremska operacija

a) Ideja manevra.

Izbeći frontalni napad svim snagama kroz jako utvrđenu i miniranu sremsku zonu, grupisanjem glavnih snaga na slabije zaštićenim bokovima neprijateljske odbrane (u reonu Valpova i Županje) odakle će napad teći pod mnogo povoljnijim uslovima za nas.

Jednovremenim forsiranjem reka i brzim prodorom i Savske i Dravske grupacije, potpomognute i sa pomoćnim probojima na drugim sektorima izvršite spajanje snaga I i III armije na osnovnoj liniji spajanja Valpovo — Županja i na taj način preseći i odvojiti sremsku neprijateljsku grupaciju od pozadine i ostalih njihovih snaga.

Cim se izoluje sremska grupacija, obje naše armije se najpre dobro osiguravaju od Slavonije a potom sa glavninama prelaze u odlučni ledni napad na opkoljenu sremsku grupaciju težeći i nju najpre razdvojiti na više manjih grupica, a potom takove potpuno uništiti.

b) Grupisanje snaga.

III armija na sektoru Valpovo — Osijek: 16, 36, i 51 divizija potpomognute i 1 divizionom kaćuša i divizionom bugarske artiljerijske brigade na sektoru Erduta i Dalja.¹⁹

1 bugarska divizija kod Miholjca koja će sadejstvovati III armiji i forsirati Dravu.²⁰

12 i 40 divizija VI korpusa na prostoru Krndije i Dilj planine.

I armija: Severna grupa²¹ (od r. Dunava do s. Lipovca): 1, 21, 42, 22, 48.²² divizija i dva bataljona tenkova i divizion monitora.

Južna grupa²³

2, 5, 17, 6 i 11 divizija, 1 konjička brigada i četa tenkova.

v) zadaci armija.

III armija izvršiće prelaz reke 11. ov. mj. noću oko 23 časa sa glavninama na sektoru Valpova, a pomoćnim snagama kod Bijelog Brda i na dunavskom sektoru oko Dalja ili Erduta.

Još u toku noći likvidirati Valpovo i preći i reku Vučicu, a potom odmah preseći komunikaciju Osijek — Našice i ako je slabiji garnizon u Osijeku i njega likvidirati.²⁴ Oslanjajući se desno na bugarsku diviziju i organizujući nastup VI korpusa preko Dilja i Krndije k vama, vi će te biti u mogućnosti da brzo ovladate desno sa prostorom do pred Našice i obezbeđujući se tako sa desnog krila da bacite hitno glavninu snaga ka St. Mikanovcima i Vinkovcima šireći se istovremeno u levo radi što

¹⁹ Forsiranje reka Drave i Dunava počelo je 11. aprila 1945. u 23.00 časa bez artiljerijske pripreme (AVII, reg. br. 2—69 i 2—70/1, k. 45: operativni izveštaj Štaba 3. armije od 12. aprila 1945 o početku i toku operacija; Sreta Savić, n. d., str. 163).

²⁰ U forsiranju r. Drave učestvovali su delovi bugarske 3. divizije (Sreta Savić, n. d., str. 166).

²¹ i ^u U tekstu originala reči: »istočni sektor« precrtane zelenim mastilom, ćirilicom, i iznad njih dopisano Severna grupa.

²² Pripadala je, zajedno s 42. divizijom, 15. korpusu, koji je, po naređenju Generalštaba JA od 5. aprila 1945. ušao u sastav 1. armije (AVII, reg. br. 1—95/7, k. 256).

²³ U tekstu originala reči »južni sektor« precrtane zelenim mastilom, ćirilicom i iznad njih dopisano Južna grupa.

²⁴ Vidi dok. br. 217.

bržeg spajanja sa vašim snagama koje će vršiti desant kod Bijelog Brda i Dalja, kao i sa snagama desnog krila I armije koja će nadirati preko Vukovara.

Dakle, da pravcima od Slavonije sigurno obezbeđenje putem aktivne odbrane, a ka I armiji u pravcu jugoistoka energični napad za što brže spajanje sa desnim krilom I armije²⁵ i uništenje sremske grupacije.

Na liniji St. Mikanovci — Vinkovci spojićete se sa levim krilom I armije.

I armija

Izvršiće proboj fronta na svom desnom krilu istočnog sektora 11/12 ov.mj. noću²⁶ koordinirajući ga sa dejstvom divizionara monitora i desantom oko Sotina.

Ubacivanjem tenkova uz pratnju rezervi kroz napravljenu brešu i proboj fronta i na centralnom delu Severne grupe omogućiće i slamanje neprijateljskog levog krila i brže spajanje sa levim krilom III armije.

Južna grupa najpre likvidira selo do linije s. Vrbanja — Županja, a potom osiguravajući se sa leva prema Babinoj Gredi i Striživojnu preduzima sa te linije direktni i energičan napad u leđa sremskoj neprijateljskoj grupaciji obuhvatajući Vinkovce od jugozapada i zapada i²⁷ stežući sve više oko nje obruč do njenog uništenja, a šireći se jednovremeno i do linije St. Mikanovci — Vinkovci gde će se spojiti sa III armijom.

g) početak napada.

III armija i desno krilo Severna grupa²⁸ I armije otpočeće napad noću 11/12 ov.mj.²⁹ sadejstvujući ostalim snagama I armije koje su već u nadiranju ka liniji Otok — Županja.

²⁵ Veza između 1. i 3. armije uspostavljena je između Đakova i Osijeka (AVII, reg. br. 2—95/1, k. 45: depeša Štaba 3. armije JA od 15. aprila 1945).

²⁶ Proboj je izvršen 12. aprila u 05.00 časova, posle snažne artiljerijske pripreme koja je počela u 04.45 časova (tom XI, knj. 1, dok. br. 51). Inače, početak proboja sremskog fronta, u pogledu datuma, me-njan je više puta (dok. br. 181).

²⁷ Reči »obuhvatajući Vinkovce od jugozapada i zapada i« dopisane su u tekstu originala zelenim mastilom.

²⁹ Test do kraja rečenice dopisan plavim mastilom, ćirilicom preko precrtanih reči »a ostale snage najdalje 12. ov.mj. u zoru«.

d) Upotreba artiljerije.

Skreće se pažnja na najveću štednju artiljerijske municije, jer je mi više nemamo u rezervi. Stoga, gađanja vršiti precizno i gde su neophodna.

Borbe na vreme upoznati o dejstvu i rasturanju artiljerije, te da se nauče da prate vatrene zavese topova i pravilno ih iskoriste te čim oni prenesu dalje vatru, da pešadija već uskače u rovove, a ne kao do sada sa zakašnjenjem i po 20 minuta,, za koje se je vreme neprijatelj već pribrao i spremio da da otpor.

Upotrebljavati više ona oružja za koje se ima municije.

d) Avijacija.

Navedene operacije potpomagaće grupa pukova u Šapcu i grupa pukova u Bačkoj.

III armija zadatke za avijaciju dostavljaće preko avij. oficira grupe »Vitruk« koji je sada kod III armije, a I armija preko oficira koji je kod štaba Istočnog sektora a za južnu grupu preko naše radio veze sa Šapcem.

Na slučaj ma kakvih nesporazuma hitno tražite sve preko Generalštaba.

U toku 11. ov. mj. po danu a naročito pred mrak nužno je da avijacija što žešće napadne sve važnije punktove na mestima proboja, pa čak i obične rovove. Stoga avijaciji postaviti na vreme zadaću.

Obje armije da traže od avijacije i dalju izviđačku službu ka Slavoniji.

e) Tenkovi.

Imati na umu da se tenkovi bacaju u borbu tek kada je breša otvorena i teren razminiran. Sa njima ide uvek i njihova desantna pešadija sa po kojom i protivkolskom puškom. Tenkovi se nesmiju odvajati od svoje pešadije. Njima uz sadejstvo sa pešadijom treba napadati pozadinu leđa i otkrivene bokove neprijatelja.

Kada se spoje I i III armija i čim bude moguće I armija će uputiti III armiji jedan bataljon tenkova sa rezervom goriva i municije koji će do daljega ostati pod Komandom III armije.

Vrlo je važno ugovoriti vezu za vreme borbe između vode tenkovske jedinice i pešadijskog komandanta za čiji račun tenkovi rade.

ž) Veza.

Od 9 aprila te na dalje obe armije održaće sa nama radio-vezu svakih dva sata. Ovo važi i za noć. Svakih dva sata da se održava veza i između I i III armije.

Na slučaj potrebe slanje hitnih pismenih izveštaja ili drugog koga javiti da vam je potreban koji avion za vezu i naznačite mesto aerodroma, biće vam avion poslan.

z) Snabdevanje i evakuacija.

Veza III armije je u Somborn a baze I armije još ostaju u Mitrovici i Sapcu. Ova iz Sapca snabdevaće Južnu grupu preko Bijeljine na Brčko. Ispitati i mogućnosti korišćenja r. Save. Na Drini je već podignut most u Zvorniku i sela kod Kozluka.

Cim sremska grupa neprijatelja bude uništena i I armija krene ka Brodu, a III armija ka Virovitici, baza za obe armije biće Vinkovci kada će se sredstvima Komande pozadine sve potrebe morati doturati sve do armiske baze.

Za doturanje do armiskih baza koristiti sve komunikacije između Save i Dunava zaključno.

Za II armiju i III korpus biće baza Tuzla. Komunikacioni pravac kao i do sada.

Za II i V Korpus baza biće Sarajevo, gde im dostavljati sve potrebe. Komunikacioni pravac Sabac — Zvornik — Vlasenica — Sokolac.

Evakuacija ranjenika i ostalog na istim pravcima.

I armiju prvenstveno pojačavati sa vozilima i autocisternama.

OPŠTE ODREDBE:

Skreće se pažnja na ogromnu političku i vojnu³⁰ važnost preduzete operacije, te da se na vreme sve potrebno predoči svim borcima i rukovodiocima.

Ovaj napad mora uspeti, te zato stoga sve starešine moraju da se u potpunosti založe da se sve mere sada još blagovre-

³⁰ Reči »političku i vojnu« dopisane zelenim mastilom.

meno preduzmu da se u napadu zagaranjuje i obezbedi puna energija zamaha, brzina izvođenja, smelosti i nužna odlučnost, a time i puni uspeh.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dostavljeno:

M. P.

Stabu I, III, II i IV Armije,
Sarajevskoj Operativnoj grupi,
Avijacionoj grupi VITRUK,
Komandantu Pozadine M.N.O,
Političkoj Upravi M.N.O,
•"Drug Marku."³²

ZASTUPA
VRHOVNOG KOMANDANTA
General-lajtnant,
A Ranković

³¹ Reči »Drug Maricu« dopisane zelenim mastilom.

³² Odnosno: Aleksandru Rankoviću.

BR. 199

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 9. APRILA 1945. ZA
FORMIRANJE I RAD ŠTABA ZA PRIHVAT RATNIH ZA-
ROBLJENIKA I INTERNIRACA, I LICA PRISILNO RASE-
LJENIH I ODVEDENIH NA PRINUDAN RAD POSLE PO-
VRATKA U DOMOVINU¹**

**MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Pov. br. 78
9. aprila 1945. godine**

Po ukazanoj službenoj potrebi. —

NAREĐUJEM

1. — Da se odmah formira štab koji će neposredno rukovoditi svima poslovima oko organizacije i rada na prijemu ratnih zarobljenika, interniraca, prisilno preseljenih i odvedenih na rad čije repatriiranje je otpočelo.

2. — Napred navedeni štab, kao neposredni izvršni organ državne komisije za repatriaciju pri Ministarstvu socijalne politike, obrazovaće:

— Potpukovnik Kleut Petar, na službi u Operativnom odeljenju Generalštaba;

— Poručnik Zitnik Ludvik, na službi u Obaveštajnom odeljenju Generalštaba;

— Jedan viši oficir kojeg će odrediti Personalno odeljenje Ministarstva Narodne Odbrane;

— Jedan oficir kojeg će odrediti Odeljenje za zaštitu naroda Ministarstva Narodne Odbrane;

— Jedan sanitetski oficir kojeg će odrediti Sanitetsko odeljenje Komande Pozadine Ministarstva Narodne Odbrane.

3. — Napred navedena lica razrešiti odmah svojih dosadašnjih dužnosti.

4. — Komanda grada Beograda odrediće odmah potrebne prostorije u kojima će biti smešten pomenuti štab i staviti će im

¹ Original (pisan na mašini ćirilicom) u AVII, reg. br. 20—I/I, k. 25—A.

na raspoloženje potreban broj pomoćnog administrativnog osoblja kao i potreban broj kurira.

5. — Komanda Pozadine staviti će na raspoloženje pomenutom štabu brza prevozna sredstva koja bude on zatražio.

6. — Stab će odmah stupiti u vezu sa vojno-teritorijalnim vlastima i organizovaće brzo obaveštavanje o pristizanju na graničnoj prostoriji transporta repatriraca.

7. — Sve repatrirce, odmah po prispeću u zemlju smestiti u naročito pripremljene logore i to: u Subotici, Vršcu, Velikoj Kikindi, Kovinu, Beloj Crkvi, Petrovgradu i Smederevu, kao i u ostalim logorima koje je predvidela državna komisija za repatriaciju.

8. — Za smeštaj repatriraca kao i za uspostavu i uređenje logora imaju se starati i odgovorne su vojno-teritorijalne komande, komande mesta i komande gradova.

9. — Vojno-teritorijalne komande i komande gradova postaraće se za ishranu repatriraca, bez obzira dali su vojna lica ili ne, od trenutka njihovog prelaza na Jugoslovenski državni teritorij, odnosno na teritorij kojeg zaposeda Jugoslovenska armija, do njihovog otpuštanja iz logora svojim kućama, odnosno do njihovog odlaska u mesta gde će biti zaposleni ili prihvaćeni.

10. — Svi repatrirci (ratni zarobljenici, internirci, prisilno preseljeni i odvedeni na rad), pre njihovog puštanja svojim kućama, upućivanja u vojne jedinice, na rad u stalna prihvatilišta (za lica nesposobna za vojnu službu i fizički rad iz neoslobođenih krajeva Jugoslavije), moraju obavezno proći kroz zbirne logore.

11. — Odmah po prispeću i smeštaju ratnih zarobljenika, interniraca, prisilno preseljenih i odvedenih na rad preduzeti sledeće:

a) sve podvrći najrigoroznijem lekarskom pregledu od strane vojno-lekarske komisije, koja ima da utvrdi:

— dali ima obolelih od kakve zarazne bolesti — morije;

— dali dolaze iz predela u kojima vladaju zarazne bolesti — morije?

— opšte zdravstveno stanje svakog pojedinca;

— utvrditi sposobnost za rad, a za one koji podležu mobilizacijskoj obavezi utvrditi sposobnost (potpuno sposoban, ograničeno sposoban, sposoban za fizički rad) za vojnu službu.

b) u koliko lekarske komisije utvrde da dolaze iz krajeva gde vladaju zarazne bolesti — morije ili utvrde obolenje od raznih bolesti (morije) postupiće po odredbama za suzbijanje

zaraznih bolesti t.j. preduzeće mere u vezi sa tim, starajući se, pod ličnom odgovornošću, da se propisane mere izvode.

v) Izvršiti depedikulaciju i kupanje repatriraca.

g) Utvrditi identitet i izvršiti popisivanje i kartoniranje svih prispelih repatriraca.

12. — Utvrđivanje identiteta, popisivanje i kartoniranje repatriraca vršiće delegirani članovi gore pomenutog štaba, organi OZN-e one federalne jedinice na čijoj se teritoriji nalaze logori u kojima su repatrirci smešteni, a u saradnji sa predstavnikom Crvenog krsta, opunomoćenicima državne komisije za repatriaciju pri Ministarstvu socijalne politike i predstavnikom Ministarstva socijalne politike narodne vlade Srbije.

13. — Po završenom popisivanju i kartoniranju izdaće se repatircima legitimacija koja će im poslužiti kao privremena lična legitimacija na osnovu koje će im narodne upravne vlasti, odnosno vojne vlasti izdati propisane stalne lične legitimacije.

14. — Nad svim poslovima oko smeštaja, ishrane, popisivanja, triaže, razvrstavanja, preduzimanja sanitetskih i higijenskih mera, raspodele i dalje upućivanje repatriraca vodi nadzor i kontrolu kao i odgovoran je navedeni štab za repatriaciju.

Kada će se i na koji način otpustiti repatrirci iz logora svojim kućama, odnosno uputiti u određena prihvatilišta ili u vojne komande odrediće delegati-opunomoćenici napred navedenog štaba i državne komisije za repatriaciju.

15. — Po svršenim t.j. preduzeto sanitetskim i higijenskim merama i po završenoj triaži i kartoniranju, pristupiti odmah rasporedu repatriraca.

Raspored repatriraca izvršiti po ovom postupku:

— starešina logora predaje pretstavniku vojnoteritorijalne komande sve za vojnu službu sposobne repatirce čija godišta potpadaju pod mobilizaciju, kao i one koji se dobrovoljno jave za vojnu službu.

— sve repatirce sposobne za vojnu službu i dobrovoljce iz oslobođenih krajeva sprovesti nadležnoj vojnoteritorijalnoj komandi sa zajedničkim objavama i kartonima koji će ih uputiti na jedno-mesečno osustvo. U zajedničkoj objavi naznačiti, da se imaju pustiti na mesec dana osustva.

— sve repatirce vojne obveznike iz neoslobođenih krajeva uputiti sa zajedničkom objavom i kartonima u najbliže regrutne centre.

— repatirce koji su oglašeni kao nesposobni za vojnu službu snabdeti otpusnim listama, koje će im služiti kao dokumenat i uputiti ih njihovim kućama.

— repatrirci koji su nesposobni za vojnu službu kao> i oni koji ne mogu da se vraćaju svojim kućama, bilo što su još iz neoslobođenih krajeva ili što im je ratom sve upropašćeno, biće preko pretstavnika ujedinjenih sindikata radnika i nameštenika raspoređeni na odgovarajuće poslove, prvenstveno na poljoprivredne radove.

— u koliko bude dece u transportima repatriraca uputiće se u dečje domove na području Vojvodine.

— stari ljudi i lica za rad nesposobna, koji nemaju kuda da se vrate, ako i takvih bude u transportima repatriraca, imaju se razmestiti po napuštenim nemačkim imanjima odnosno po obližnjim selima u Vojvodini gde imaju ostati dok se njihovo pitanje definitivno ne reši. Rukovodilac logora u spisku popisa repatriraca označiće u primedbi spiska kakav je raspored učinjen sa svakim pojedinim repatrircem.

16. — Pitanje besplatnih voznih karata za repatrirce, koji se vraćaju svojim kućama urediće napred navedeni štab u sporazumu sa Ministarstvom socijalne politike i Ministarstvom saobraćaja.

17. — Stab za repatriaciju otpočeće odmah rad i stupiće odmah u vezu sa pretstavnikom državne komisije za repatriaciju i sekretarijatom Crvenog krsta za Jugoslaviju.

18. — Načelnik štaba za repatriaciju, potpukovnik Kleut. Petar jednovremeno biće i član državne komisije za repatriaciju.

19. — Za komandante logora nadležne vojno-teritorijalne komande i komande gradova odrediće oficire. U logorima zavesti vojnički režim.

20. — Lekare za pregled repatriraca i za sanitetsku službu u logorima odrediće vojno-teritorijalne komande u mestima gde se nalaze prihvatni logori.

Broj lekara odrediti prema broju repatriraca te da bi se rad oko pregleda ubrzao. U vezi sa time, po potrebi, odrediti jedno vreme i više lekarskim komisija za pregled repatriraca.

U koliko vojno-teritorijalne komande nebi raspolažale sa dovoljnim brojem lekara za ovu službu mobilisati civilne lekare u samom mestu ili iz obližnjih mesta.

21. — Prilikom otpuštanja repatriraca iz logora i upućivanja istih svojim kućama, odnosno u vojne jedinice, ako ima veći broj repatriraca koji se upućuju u jedno mesto ili imaju poći uskupno kroz izvesna mesta mora biti sprovednik za svaku grupu veću od 10 repatriraca koji će ih sprovesti i držati na okupu dok ne stignu u mesto opredelenja. Sprovednike imaju

-dati vojno-teritorijalne jedinice i jedinice Korpusa Narodne Odbrane.

Ako njihovo putovanje traje više od 6 sati, organizovati na usputnim stanicama ishranu. Štab za repatriaciju blagovremeno će obavestiti vojno-teritorijalne komande u dotičnim mestima da pripreme hranu.

22. — Repatrirci vojni obveznici po isteku odobrenog im dopusta imaju se javiti nadležnoj komandi vojnog područja radi rasporeda i upućivanja u jedinice armije.

23. — Umoljavaju se Ministarstva socijalne politike, Ministarstva saobraćaja, Ministarstvo socijalne politike vlade Srbije, Sekretarijat Jugoslovenskog Crvenog krsta i Glavni odbor jedinstvenih sindikata radnika i nameštenika Jugoslavije, da izvole odrediti u štab za repatriaciju po (2) dva svoja predstavnik koji će biti stalno na radu i da se oslobode svih drugih dosadašnjih dužnosti.

Izvršenju prednjeg naređenja pristupiti odmah. —

PO ZAPOVESTI
MINISTRA NARODNE ODBRANE
ZASTUPA NAČELNIKA GENERALŠTABA
General-lajtnant,
(Terzić)
V. Terzić

^MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
Demokratske Federativne Jugoslavije
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Organizacijsko odeljenje
Pov. Br. 118
15. IV 1945 god.
BEOGRAD

Pov. 118/45
Naređenje za formiranje štaba
za repatriaciju
Primljeno na znanje te
U akta
Pomoć, načel. pukovnik,
D³

² Štambilj Organizacionog odeljenja GS JA i tekst na desnoj strani nalaze se na poledini dokumenta. Tekst je dopisan mastilom, latinicom.

³ Paraf Danila Trampuža.

BR. 200

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 11. APRILA 1945.
STABU 4. ARMIJE ZA RAZBIJANJE NEMAČKE 104. LO-
VAČKE DIVIZIJE¹**

STABU IV ARMIJE

Vodite računa o zaštiti vašeg desnog boka. Sto četvrtu nemačku diviziju u rejonu Slunja, koja vam stalno grozi bok, morate odmah razbiti i odbaciti što dalje na sever ne čekajući pristizanje predviđene krajiške divizije.²

11. april 1945.
17.00 s.

General Terzić

BR. 201

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 12. APRILA 1945.
GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE O ČUVANJU DRŽAVNE
IMOVINE I PREDUZECA¹**

St. 2. DDD

Da bi se očuvala državna imovina industrijska i druga preduzeća prilikom oslobođenja naređujem: Prvo. Da starešine jedinica izdaju najstrožja naređenja da se iz oslobođenih preduzeća fabrika i zavoda ne razvlači ništa bez obzira dali su ta preduzeća ispravna ili oštećena. Drugo: Da se onim preduzećima koja preuzmu voj. jedinice bilo zbog privremenog smeštanja, koje izbjegavati, bilo zbog privremenog rukovodstva njihovim radom odmah izvršiti popis inventara, robe i sirovina te o tome poslati hitan izveštaj Generalštabu. Sledi. St. 96. 12. 4. St. 3. DDD

Nastavak. Treće. Da se starešine vojnih jedinica pobrinu o saradnji sa narodnim vlastima da u oslobođenim preduzećima u što kraćem vremenu budu postavljeni odgovorni delegati upravitelji. St. 97. 12. 4.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—3, k. 46.

² Ovo je odgovor Generalštaba JA na depešu Štaba 4. armije od 11. aprila 1945. godine: »104. div.fizija] probija se iz Ličkog Petrovog Sela prema Slunju« (AVII, reg. br. 4—1, k. 46).

³ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. III.

Ovo naređenje je razaslato svim neposredno potčinjenim štabovima i komandama Generalštaba JA.

BK. 202

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 12. APRILA 1945.
ŠTABU 1. ARMIJE JA ZA DEJSTVA JUŽNE OPERATIVNE
GRUPE DIVIZIJA¹**

Od Generalštaba

Prvo: Vaša Severna grupa, Morača probio prvu liniju nepr. položaja na sektoru Tovarnik — Opatovac i nadire dalje.² Otpor neprijatelja relativno slab. Drugo: Košta izvršio uspešan prelaz na tri mesta.³ U reonu Canjopovi i Petruševi se vode žestoke borbe. Treće: Vi morate sa vašom Južnom grupom što pre ispoljiti najjači udar prema postavljenom zadatku.⁴ Javljajte se svaka dva časa obavezno.⁵ General Terzić.⁶

Primljeno
12. IV. u 14 h

BR. 203

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 12. APRILA 1945.
ŠTABU 1. ARMIJE ZA JAČE ANGAŽOVANJE JUŽNE OPE-
RATIVNE GRUPE DIVIZIJA¹**

DDD

Od Generalštaba

Najhitnije javi situaciju kod Vas. Kod Koste² i Morače³ je vrlo dobro, sve po planu. Vi ste već zakasnili u odnosu na njih i postavljeni plan. Neophodno je potrebno da celokupnom Južnom grupom divizija izbijete što pre u rejon Županja i idete prema zadatku.⁴ Terzić.⁵

Primljeno
12-IV-1945.
15h

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 24—4, k. 258.

² Vidi tom XI, knj. 1, dok. br. 82.

³ Opširnije o tome: *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 2, II izdanje, str. 578—9; Sreta Savić, n.d., str. 146—167.

⁴ Potpuniije o zadacima Južne operativne grupe divizija: dok. br. 193, tom XI, knj. 1, dok. br. 36.

⁵ Stab 1. armije prema ovome naređenju, u pogledu dostavljanja izveštaja, nije postupio (dok. br. 206), pa se intervenisalo i po političko-partijskoj liniji (dok. br. 207).

⁶ Velimir.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom latinicom) u AVII, reg. br. 25—4, k. 258.

BR. 204

**INSTRUKCIJA NAČELNIKA POLITIČKE UPRAVE JA OD
12. APRILA 1945. PARTIJSKO-POLITICKIM RUKOVODIO-
CIMA O POLITIČKOM RADU U VEZI SA OFANZIVNIM
OPERACIJAMA JEDINICA JA ZA KONAČNO OSLOBOĐE-
NJE ZEMLJE¹**

[12. 4. 45.]

Br. 5.

Vrhovni komandant drug maršal Tito izdao je zapovest svim jedinicama naše Armije, da pređu u ofanzivu za potpuno oslobođenje naše zemlje.² Četvrta Armija koja je već dala značajne rezultate sastavni dio opšte ofanzive saveznika daje poslednji smrtni udarac fašističkoj Nemačkoj. Prema tome sadašnje operacije naše Armije imaju veliki politički i vojni značaj. Ona [IV armija] učvršćava i pojačava stečenu slavu i ugled naše zemlje, i naše Armije, kod slobodoljubivih naroda sveta i kod savezničkih Armija. Sledi.

St. 93. 12. 4.

Br. 6.

Nast. Zato je potrebno: Prvo. Da mobilišete part. Organizacije za izvršenje svih postavljenih operativnih zadataka. Drugo: Da zavedete najstrožiju vojničku i partijsku kontrolu za i odgovornost za izvršenje naređenja. Treće: Da provodite neprestanu kampanju kod oficirskog i boračkog kadra za stalno jačanje ofenzivnog duha. Četvrto: Da naročito pažnju posvetite, oslobađanju čitavih krajeva zemlje, pitanju bratstva naših naroda, zauzimajući pravilan odnos prema narodu i njegovoj imovini. Sledi. St. 94. 12. 4.

[12. 4. 45.]

St. 7.

Nastav. Peto: Da sve jedinice prožmete duhom oslobođenja onih krajeva koji su bili odcepljeni od naše zemlje posle prvog svetskog rata. Sesto: Da onemogućite nepotrebne gubitke naročito rukovodećeg kadra. Sedmo: Da redovito snabdevate naše odelenje potrebnim podacima i dopisima o borbama, kako bi se sadašnje operacije što šire iskoristile, u propagandne svrhe. Tempo.³ St. 95. 12. 4.

² Nada.

³ Milutina.

⁴ Jedinice Južne operativne grupe divizija izbile su u rejon Županje 13. aprila i istoga dana je i zauzele (dok. br. 181).

⁵ Velimir.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f III.

BR. 205

ODGOVOR KABINETA GENERALŠTABA JA OD 12. APRILA 1945. PREDSTAVNIKU ŠTABA SAVEZNIČKIH VAZDUHOPLOVNIH SNAGA PRI JA U VEZI SA PREDLOGOM ZA BOMBARDOVANJE SAOBRAĆAJNIH ČVOROVA I OBJEKATA U NEOSLOBOĐENOM DELU ZEMLJE¹

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
KABINET

Br.
12 aprila 1945. god.
BEOGRAD

PREDSTAVNIKU ŠTABA SAVEZNIČKIH
SREDOZEMNIH VAZDUHOPLOVNIH SNAGA GOSPODINU
MAJORU G. HEIZ-u²

Poštovani gospodine majore,

U vezi Vašeg poredloga od 11 aprila t.g. po pitanju strategiskih bombardovanja savezničkih vazduhoplovnih snaga u severozapadnom delu Jugoslavije,³ čast mi je saopštiti Vam sledeće:

1. Generalštab naše armije stoji na gledištu da strategiska bombardovanja važnih saobraćajnih čvorova i objekata, preko kojih sada prolazi neprijateljski saobraćaj, u severozapadnom delu naše zemlje, mogu imati efikasne rezultate ako se bombardovanje izvrši na najosetljivije objekte saobraćaja i sa najvećom mogućom preciznošću.

Ova instrukcija je dostavljena Glavnom štabu NOV i PO Slovenije, a inače je raspisana svim neposredno potčinjenim štabovima i komandama Generalštaba JA.

² Vidi dok. br. 197 i 198.

³ Svetozar Vukmanović.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 6—1/8, k. 17A.

² Ime mu je Garland (Garland H. Hayes). Bio je na dužnosti šefa sekcije za proučavanje ciljeva (Target Analysis Section), neposredno potčinjene Štabu Vazduhoplovnih snaga na Sredozemlju.

³ U svome obaveštajnom memorandumu od 11. aprila 1945. major Hejs je predložio da teški i srednji bombarderi mogu biti upotrebljeni

2. Jako razvijena mreža suhoputnih komunikacija u severozapadnom delu naše zemlje koju sada neprijatelj koristi za saobraćaj mnogo umanjuje vrednost postojeće železničke mreže na istom prostoru i u velikoj meri ga čini nezavisnim od iste. Usled toga i bombardovanju železničkih čvorova odnosno železničkih objekata u pomenutom delu naše zemlje, pa ma kako ona bila dobro izvršena, neće dati neke presudne rezultate niti prekinuti neprijateljski saobraćaj na ovom delu ratišta.

3. Mi moramo voditi strogo računa o zaštiti našeg stanovništva i naših gradova, koji su obično žrtve strategiskog bombardovanja. Bar tako je do sada bilo.

4. U vezi prednjeg smatramo i predlažemo za bombardovanje srednjim bombarderima, sa malih visina kao najosetljivije sledeće objekte na železničkim linijama u severozapadnom delu naše zemlje i to:

— Radovljica — železnički most (na pruzi Ljubljana — Trbiž)

— Dravograd — železnički most na Dravi

— Borovnica — vijadukt (na pruzi Trst — Ljubljana)

— Zaprešić — železnički most (na pruzi Zagreb — Ljubljana)

Bombardovanje drugih mesta i objekata koje ste vi naveli u svome predlogu od 11 aprila t.g. nemože se dozvoliti ni u kom slučaju.

Prema tome kao objekti za strategiska bombardovanja vašega vazduhoplovstva na našem ratištu — mogu doći u obzir samo napred navedena četiri mesta (t.j. tri mesta i jedan vijadukt).

Sto se tiče bombardovanja severno od Drave u zoni Maribor — Grac t.j. u operativnom području Crvene Armije, nismo zato nadležni da damo nikakvo odobrenje za bombardovanje i molimo obratite se po tome nadležnom sovjetskom komandovanju.

PO ZAPOVESTI
VRHOVNOG KOMANDANTA
ZASTUPA
NAČELNIKA GENERALŠTABA,
general-lajtnant

za bombardovanje saobraćajnih objekata na neoslobođenoj teritoriji i pri tome je predložio konkretne objekte u zapadnom delu zemlje, prvenstveno u Sloveniji i Istri (AVII, reg. br. 5—3/8, k. 17-A).

⁴ Para! Velimira Terzića.

BR. 206

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 13. APRILA 1945.
ŠTABU 1. ARMIJE JA ZA PRAVOVREMENO DOSTAVLJA-
NJE IZVEŠTAJA O DEJSTVIMA JUŽNE OPERATIVNE
GRUPE DIVIZIJA¹**

Od Generalštaba

Već drugi dan ne dostavljate operativne izveštaje za Južnu grupu divizija, i ako vam je našom zapovešću i ranijim telegramom² naređeno da izveštavate svaka dva časa radio putem. Sledi

II

Nastavak. Zbog toga ne poznavajući situaciju Južne grupe divizija, već 36 časova ne možemo pravilno rukovoditi i koordinirati ove za nas tu bitno važne operacije. Čudi nas da tako postupate. Hitno javite situaciju i dostavljajte operativne izveštaje svaka dva časa obavezno. General-lajtnant Ranković³.

III

Hitno nam javite raspored i grupisanje vaših snaga Južne grupe divizija za izvršenje postavljenog vam zadatka prema dostavljenoj vam zapovijesti vrhovnog komandanta.⁴ General Terzić.

IV

Prvo: Košta forsirao Dravu i zauzeo Valpovo, obrazovao mostobran u reonu Valpova 20 km širine i 15 km dužine. Drugo: Morača probio sremski front između Tovarnika i Dunava. 12. aprila potpuno razbio neprij. levo krilo, zauzevši Tovarnik, Opatovac, Sotin i Vukovar i mnogo drugih manjih mesta.⁵ Zaplenio 20 topova sa preko 1000 Nemaca. Gen. Terzić.

¹ Original primljenih depeša (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 26—4, k. 258.

² Vidi dok. br. 202.

³ Aleksandar. Tada je bio zastupnik Vrhovnog komandanta JA maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita.

* Vidi dok. 198.

⁵ Vidi dok. br. 202.

V

Sef radio-veze neka lično radi i stalno kontroliše. Sa vama radi naš 400-vatni davač i najbolji telegrafista, nemoguće je da ga ne čujete.

Primljeno
13. IV. 1945 u 09 30 h

Br. 207

INSTRUKCIJA NAČELNIKA POLITIČKE UPRAVE JA GENERAL-LAJTNANTA SVETOZARA VUKMANOVICA TEMPA OD 13. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 1. ARMIIJE ZA REDOVNO DOSTAVLJANJE OPERATIVNIH IZVEŠTAJA I UZIMANJA NA ODGOVORNOST ZA ISPOLJENU NEMARNOST'

Od Generalštaba

Političkom komesaru. Obezbedite redovno i detaljno obaveštavanje našeg Generalštaba o toku operacija na vašem sektoru. O tom pitanju mi ćemo zavesti najstrožiju odgovornost. Neredovito i nesistematsko izveštavanje koje se ispoljavalo kod nekih naših jedinica, onemogućava rukovođenje operacijama i nužnu koordinaciju aktivnosti naših jedinica od strane Generalštaba. Sve to krnji ugled našeg Generalštaba i naše armije i dovodi u pitanje uspješno vođenje operacija.² Tempo.³

Primljeno
13. IV. 1945 g.
u 1130 h

Dostavljeno:
II, V, VI, XI i XVII DIVIZIJI

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 27—4, k. 258.

² Vidi dok. br. 202 i 206.

³ Svetozar Vukmanović. Tada je bio načelnik Političke uprave JA.

BR. 208

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 13. APRILA 1945.
ŠTABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA U DOLINI REKE BOSNE'**

ŠTABU II ARMIJE

Obavestili smo Treći korpus da se njegova divizija koja ima zadatak da dejstvuje u dolini Bosne, stavi privremeno u operativnom pogledu pod vašu komandu.

Ova divizija ima zadatak da nadire pravcem Zepče — Maglaj — Doboj i tako sadejstvuje sa vašim snagama.²

Pismenu direktivu vam nismo odmah dostavili, jer smo se saglasili sa vašim predlogom i planom, koji je bio u duhu našeg opšteg plana operacija.³

U duhu toga vašeg predloga vi ste i dobili zadatak, to jest da likvidirate neprijateljska uporišta na donjem toku reke Bosne na prostoru Doboj — Derventa — Bos. Brod — Samac.

Stanje kod neprijatelja znate. Na Pekove divizije uopšte ne možete računati za operacije južno od Save.⁴ Sa snagama kojima raspolazete sa pridodatom divizijom Trećeg korpusa, koja nadire dolinom Bosne ka Doboju, pristupite izvršenju postavljenog zadatka. Prema prednjem, vaš dolazak ovamo u ovoj situaciji kada treba brzo raditi, smatramo da nije potreban.

13. aprila 1945
12.00 s.

General Terzić.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—6/1, k. 42.

² Reč je o 27. udarnoj diviziji. Opširnije o njenim dejstvima: tom IV, knj. 34, dok. br. 117 i 131.

³ Bliže o tome planu 2. armije vidi dok. br. 189.

⁴ Ovo je odgovor Generalštaba JA na zahtev Štaba 2. armije od 12. aprila 1945 (tom XI, knj. 2, dok. br. 54).

BR. 209

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 13. APRILA 1945
STABU 3. ARMIJE ZA USPOSTAVLJANJE BORBENOG DO-
DIRA (SPOJA) S JEDINICAMA 1. ARMIJE JA¹**

DDD

STABU III ARMIJE

Moračina grupa² zauzela Vinkovce³ i goni neprijatelja prema Mikanovcima i Striživojnoj. Prva divizija iz Moračine grupe upućena prema Osijeku da vam pomogne pri likvidaciji Osijeka, a jedna je upućena prema Županji da pomogne Peku pri likvidiranju Županje.

Vaš je zadatak da se glavnim snagama uputite u susret Morači i da se s njime na svaki način spojite u cilju brže likvidacije Osijeka.⁴ Jednu diviziju odmah uputite ka Našicama u cilju brze likvidacije tog uporišta.⁵

Neprijatelj je na sremskom frontu potpuno razbijen. Radite brzo i energično.

13. aprila 1945
23.00 s.

General Terzić

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—7/1, k. 45.

² Tako su zvali Severnu operativnu grupu divizija 1. armije, kojom je komandovao general-major Milutin Morača, načelnik Štaba 1. armije (dok. br. 197; tom XI, knj. 1, dok. br. 37).

³ Vinkovce su oslobodile 13. aprila jedinice 21. i 48. udarne divizije (tom XI, knj. 1, dok. br. 67 i 83).

⁴ Osijek je 14. aprila oslobodila 51. udarna divizija i toga istoga dana delovi ove divizije i 1. proletherske divizije uhvatile su spoj između Đakova i Osijeka (tom XI, knj. 1, dok. br. 87; reg. br. 2—95/1, k. 45).

⁵ Našice su, posle dvodnevnih borbi, oslobodile 16. aprila jedinice 6. korpusa i 16. i 36. udarne divizije (tom XI, knj. 3, dok. br. 50 i 54).

Osam dana kasnije — 22. aprila 1945 — 6. korpus JA je rasformiran, a njegove jedinice ušle u sastav 3. armije JA (AVII, reg. br. 2—152/1, k. 45).

BR. 210

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 13. APRILA 1945.
ŠTABU 1. ARMIJE ZA OBAVEZNO ČUVANJE ZAPLENJENE
ARHIVE OKUPATORA, NJEGOVIH POMAGAČA I STARE
JUGOSLOVENSKE VLASTI¹**

OD

Br. 4 . . . 13. IV

Prilikom oslobođenja pojedinih mjesta obavezno sačuvajte arhivu okupatora i izdajnika i star. Jug. vlasti. Te arhive prefi tavlja ju dragocjene dokumente. Arhive treba predavati organima državne vlasti.

BR. 211

**OBJAŠNJENJE GENERALŠTABA JA OD 13. APRILA 1945.
GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE O PITANJU ODNOSA IZ-
MEĐU KOMANDE POZADINE JA I VOJNOTERITORIJAL-
NIH ORGANA¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Organizacisko odeljenje
Pov. br. 102.
13. aprila 1945. godine

GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE

Na učinjeno pitanje kakav je odnos Komande Pozadine prema Vojno-teritorijalnim komandama. —

O B J A Š N J A V A M :

Sve vojno-teritorijalne komande (Glavni štabovi federalnih jedinica, korpusne vojne oblasti, samostalne komande vojnih oblasti, komande gradova, komande vojnih područja i komande mesta) potčinjene su Komandi Pozadine Ministarstva

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—3/2, k. 316.

¹ Original (umnožen na šapirografu, ćirilicom) u AIZDG, k. 18, f. I.

Narodne Odbrane po svima pitanjima iz delokruga rada Komande Pozadine (intendantska služba, snabdevanje, finansijska služba, snabdevanje pogonskim materijalom i uređenje i služba na svima komunikacijama).

Po svima napred navedenim pitanjima Komanda Pozadine Ministarstva Narodne Odbrane ima pravo da opšti nadležnim putem i da naređuje vojno-teritorijalnim komandama.

Prednje se dostavlja radi znanja i postupka.

M. P.

Po zapovesti
Ministra Narodne Odbrane
Pomoćnik Načelnika Generalštaba

Prevedel in prepisal
Organizacijski odelek Gl. S. S.
Komisar

General-lajtnant,
(Terzić)
V. Terzić

BR. 212

**ZAHVALNOST VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 14. APRILA 1945. BORCIMA, RUKOVODIOCI I JEDINICAMA
1. I 3. ARMIJE I JUŽNE OPERATIVNE GRUPE ZA POSTIG-
NUTE REZULTATE U PROBOJU SREMSKOG FRONTA¹**

V A N R E D N I I Z V E S T A J

GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE ARMIJE za 14 april 1945. god.
1945. god.

Posle trodnevnih ogorčenih borbi naše trupe probile su jako utvrđene neprijateljske položaje na sremskom frontu, forsirale reke Dravu i Dunav na sektoru od Borova do Podravske Podgajaca — zapadno od Valpova — i reku Savu na sektoru od Brčkog do Orašja, slomile otpor neprijatelja i napredujući na zapad više od 50 km. na juriš zauzele i oslobodile gradove: Vinkovce, Osijek, Vukovar, Valpovo i Županju. Osim toga os-

² Tekst dopisan olovkom i latinicom. Inače je tekst dokumenta preveden na slovenački jezik na taj način što je prevod ispisan iznad odgovarajućih redova u originalu

¹ Dokument (pisan na mašini ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—3, k. 22.

lobođeno je više naseljenih mjesta, među kojima: Tovarnik, Dalj, Otok, Borovo, Cerna, Stari i Novi Mikanovci, Čepin i Koška.²

Gonjenje razbijenog neprijatelja nastavlja se na širokom frontu dolinom Save i Drave prema zapadu.

U ovim borbama potučene su 41 i 11 nemačka divizija, 3 i 12 Pavelićeva divizija i veći broj samostalnih nemačko-ustaških formacija. U ruke naših trupa pao je veliki broj zarobljenika i ogromne količine oružja i ratnog materijala.

Za izvojevanje ovih pobjeda naročito su se istakle pešadiske, artileriske, tenkovske, inženjerske i konjičke jedinice pod komandom generallajtnanta Peka Dapčevića,³ general-lajtnanta Koste Nada⁴ i general-majora Milutina Morače.⁵ Izvanrednu pomoć trupama na zemlji pružila je naša avijacija svojim odličnim sadejstvom u toku celog trajanja operacija.

Izražavam svoju zahvalnost svima borcima i rukovodiocima jedinica, koje su izvojevale ove sjajne pobjede.

Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše Otadžbine!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
Maršal Jugoslavije
Josip Broz — Tito

² Detaljnije o tome: dok br. 202, 206 i 209; tom XI, knj. 1. dok. br. 60.

³ Bio je tada komandant 1. armije JA.

⁴ Tada se nalazio na dužnosti komandanta 3. armije JA.

⁵ Tada je bio načelnik Štaba 1. armije JA i komandovao je Severnom operativnom grupom dok je komandant 1. armije general-lajtnant Peko Dapčević komandovao neposredno Južnom operativnom grupom i 1. armijom kao celinom.

BR. 213

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 14. APRILA 1945.
GLAVNOM STABU HRVATSKE ZA OBEZBEĐENJE DES-
NOG BOKA 4. ARMIJE U NJENOM NASTUPANJU KA
ISTRI¹**

DDD

GLAVNOM STABU HRVATSKE

IV armija dobila zadatak da odmah krene dalje na zapad ka Istri i Trstu.² Vaš je zadatak, da sa Četvrtim korpusom obezbedite desni bok Četvrte armije od pravca Zagreba, kao i od pravca Bosanskog Novog. Kada pristignu divizije Drugog i Petog korpusa, vama će ovaj zadatak biti znatno olakšan.³ Vi trebate ispoljiti najveću aktivnost na sektoru Karlovac — Sisak — Bos. Novi kako bi neprijatelja što dalje odbacili na sever i po mogućnosti likvidirali Karlovac. Imajte u vidu da je neprijatelj u opštem povlačenju sa naše teritorije i da je razbijen na više sektora našeg fronta, zato trebate ispoljiti najveću energičnost u izvršenju postavljenog vam zadatka. Podrobnosti za izvršenje ovog plana koordinirajte sa Glavnim štabom Slovenije.⁴ Prijem naređenja potvrdite.

14 aprila 1945

ZASTUPNIK
VRHOVNOG KOMANDANTA
general-lajtnant

¹ Original depeše (pisana na mašini ćirilicom) u AVII, reg. br. 15—2 k. 31.

² Vidi dok. br. 216.

³ Ti korpusi bili su pod komandom Operativnog Štaba Grupe udarnih korpusa i oni su 22. aprila 1945. ušli u sastav 2. armije (dok. br. 230).

Do 14. aprila delovi 2. i 5. korpusa JA su vodili borbe na zeničkom sektoru, a potom su izvršili pokret preko Ključa i Bihaća ka Bosanskom Novom (tom IV, knj. 34, dok. br. 116, 117 i 119).

⁴ Vidi dok. br. 214.

BR. 214

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 14. APRILA 1945.
GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE ZA SADEJSTVO I OSIGU-
RANJE DESNOG BOKA JEDINICAMA 4. ARMIJE U NJIHO-
VIM OFANZIVNIM DEJSTVIMA PREMA ISTRI I TRSTU'**

14.4.45.

St. 18. DDD

4. Armija je dobila zadatak da odmah krene dalje na zapad ka Istri i Trstu.² Vaš je zadatak da sa vašim snagama južno i jugozapadno od Save sadejstvujete izvršenju zadatka 4. armije vodeći naročito računa obezbeđenju njegovog desnog boka izredno na Ljubljanu. Podrobnosti za izvršenje ovoga plana uredite sa štabom 4. armije i Glav. štaba Slov.³ Prijem naređenja odmah potvrdite. Gen. A. Ranković Št. 46. 14. 4. 45.

BR. 215

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 14. APRILA 1945.
ŠTABU 3. ARMIJE ZA GONJENJE NEPRIJATELJA PRAV-
CEM NAŠICE — PODRAVSKA SLATINA — VIROVITICA —
VARAŽDIN¹**

DDD

ŠTABU III ARMIJE

1) U duhu date vam direktive² odmah sa svim vašim snagama produžite energično gonjenje razbijenog neprijatelja pravcem: Našice — Slatina³ — Virovitica⁴ — Varaždin.⁵ Zadržavanja i gubljenja vremena ne sme biti.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. II.

² Vidi dok. br. 216.

³ Tako piše u originalu. Verovatno. greška; treba: Glavnog štaba Hrvatske (dok. br. 213).

⁴ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—8/1, k. 45.

⁵ Vidi dok. br. 209.

³ Odnosno Podravska Slatina. Oslobodile su je jedinice 16. i 32. divizije 21. aprila 1945 (tom XI, knj. 3, dok. br. 57, 58 i 69; AVII, reg. br. 2—145/1, k. 45).

Od osobite je važnosti za buduće vaše uspehe da ne dozvolite razbijenom neprijatelju da se osvesti i pribere, ni da se zadrži negde na vašem pravcu radi organizovanja ponovnog otpora.

2) Peko Dapčević produžava energično gonjenje prema Brodu i dalje prema Zagrebu.

3) Organizujte veze sa nama.

4) Javite rezultate borbi.

14. aprila 1945

22.30 s.

General Terzić

⁴ Viroviticu, posle trodnevnih uličnih i ogorčenih borbi, oslobodile su 25. aprila na juriš jedinice 16. i 36. udarne divizije (tom XI, knj. 3, dok br. 60, 67, 70, 78 i 81).

U borbama za oslobođenje Virovitice umro je od zadobijenih rana, između ostalih, i Petar Biškup Veno, komandant 32. divizije (kasnije proglašen za narodnog heroja), dok je poginuo major Svetislav Veličkov, komandant 8. brigade 51. udarne divizije (AVII, reg. br. 2—192/1. k. 45; depeša Štaba 3. armije od 27. aprila 1945).

⁵ Varaždin su 7. maja oslobodile jedinice 36. i 51. udarne divizije (tom XI, knj. 3, dok. br. 57, 141 i 154).

O tome je u depeši štaba 3. armije od 8. maja 1945. pisalo sledeće: »Op. izv. za 7. o.m.

Nastavljajući napredovanje ka zapadu naše jedinice posle žestoke artiljerijske pripreme na juriš zauzele Varaždin, glavni grad Zagorja, pošto je garnizon odbio zahtev za predaju. Oslobodene su i Varaždinske Toplice...« (AVII, reg. br. 4—46/1, k. 45).

O ultimatumu upućenom za predaju garnizona vidi Sreta Savić, n.d., str. 200.

BR. 216

**DIREKTIVA GENERALŠTABA JA OD 14. APRILA 1945.
STABU 4. ARMIJE ZA NASTUPANJE PREMA ISTRI I
TRSTU¹**

DDD

STABU IV ARMIJE

Opšta situacija nalaže da sa vašom armijom što pre nastavite nadiranje prema Istri i Trstu. Zato naređujem da sa armijom odmah nastavite energično i brzo nadiranje na zapad, osnovnim pracom: Rijeka — Trst sa zadatkom osloboditi Istru i što pre zauzeti Trst i ovladati Slovenskim Primorjem. Za nas je od osobite važnosti i značaja da se što pre pojavite u Trstu, zato se prilikom nadiranja na datom vam pravcu ne zadržavajte mnogo oko bočnih neprijateljskih uporišta i manjih garnizona, koje trebate izolovati manjim snagama, a glavninom smelo i energično hitati ka Trstu. Obezbeđenju desnog boka posvetite naročitu pažnju.² Za obezbeđenje od Zagreba biće Četvrti korpus³ i grupa divizija Drugog i Petog korpusa koja će oko osamnaestog ovog meseca biti u reonu oko Banja Luke.⁴ Za obezbeđenje od Ljubljane upotrebiti sporazumno sa Glavnim štabom Slovenije slovenačke jedinice.⁵ Odmah javite vaš plan nastupanja i eventualne predloge.⁶ Prijem naređenja potvrditi.

14 aprila 1945

ZASTUPNIK
VRHOVNOG KOMANDANTA
general-lajtnant
[Aleksandar Ranković]

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—5/1, k. 46.

² Opširnije o obezbeđenju desnog boka: tom XI, knj. 4, dok. br. 35 i 89.

³ Vidi dok. br. 213 i tom XI, knj. 4, dok. br. 89, str. 590.

⁴ Bliže o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 133.

⁵ Potpunije o tome vidi dok. br. 214.

⁶ U vezi sa navedenim zahtevom Generalštaba JA, Štab 4. armije u svojoj depeši od 15. aprila 1945. upućenoj Generalštabu izložio je svoj plan koji, između ostalog, glasi:

»Dajemo svoj plan s predlogom na osnovu zadataka koje ste nam dali i na osnovu procjene situacije: usvajamo dva pravca u cilju izvršenja zadataka jedan Sušak — Trst — Gorica, i drugi Krk — Cres — Istra. Dijelove 43. istarske divizije počecemo odmah sa ubacivanjem zaobilaznim putevima. Pred nama stoje teške borbe sa jakim njemačkim snagama koje će vjerovatno zaposjesti stara Jugoslovenska i Italijanska utvrđenja (otuda i potreba amfibijske operacije). Ove teškoće mi ćemo savladati«. (AVII, reg. br. 5—1/2, k. 316).

Generalštab se sa ovim planom složio (dok. br. 220).

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 14. APRILA 1945
O REZULTATIMA PROBOJA SREMSKOG FRONTA I AK-
TIVNOSTIMA NA OSTALIM DELOVIMA JUGOSLOVEN-
SKOG RATIŠTA¹**

RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE AR-
MIJE za . 14 april 1945 godine.

Posle trodnevnih ogorčenih borbi naše trupe probile su ja-
ko utvrđene neprijateljske položaje na sremskom frontu, for-
sirale reke Dunav i Dravu na sektoru od Borova do Podrav-
skih Podgajaca i reku Savu na sektoru od Brčkog do Orašja,
slomile otpor neprijatelja i napredujući na zapad više od 50 ki-
lometara,² na juriš nauzele i oslobodile gradove: Vinkovce, Osi-
jek, Vukovar, Valpovo i Županju. Osim toga oslobođena su me-
sta: Tovarnik, Ilinci, Lipovac, Jamena, Gunja, Vrbanja, Boš-
njaci, Otok, Jankovci, Šotin, Borovo, Dalj, Tenje, Petrijevci,
Sljivoševci, Našička Breznica, Koška, Cepin, Stari i Novi Mi-
kanovci, Cerna, Gradište i veliki broj drugih mesta.³

U ovim borbama potučene su 41 i 11 nemačka divizija, 963
nemačka tvrđavska brigada, 141 nemački artileriski puk, delo-
vi 297 nemačke divizije, 3 i 12 Pavelićeva divizija i veći broj
samostalnih nemačko-ustaških formacija.⁴

Nastavlja se uspešno napredovanje naših trupa i gonjenje
razbijenog neprijatelja na širokom frontu dolinom Save i Dra-
ve prema zapadu.

Neprijateljski gubici u ljudstvu i materijalu veliki su i još
se prebrojavaju. U toku dva dana borbi, samo na pravcu jedne
operativne grupe, neprijateljski gubici iznose: 5177 mrtvih i
2044 zarobljenih; zaplenjeno 73 topa, 3 tenka, 2 aviona, 117 teš-

¹ Dokumentat (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—3,
k. 22.

² Vidi dok. br. 197 i 198 i tom XI, knj. 1, dok. br. 69 i 82.

³ Opširnije o zauzimanju pomenutih mesta od strane jedinica 1. i
3. armije: tom XI, knj. 1, dok. br. 82; *Završne operacije za oslobodenje
Jugoslavije 1944—1945*, str. 571—8.

⁴ Vidi AVII, reg. br. 2—69, 2—70, 2—93 i 2—95/1, k. 45: depeše
štaba 3. armije JA od 12, 14. i 15. aprila 1945; tom XI, knj. 1, dok. br.
68.

kih bacača, 234 laka bacača, 160 teških mitraljeza, 284 puško-mitraljeza, 95 kamiona, 12 automobila i velike količine drugog oružja i ratnog materijala; uništeno 5 tenkova i 11 topova.⁵

Naša avijacija uništila je danas 32 kamiona i 50 kola sa ljudstvom i materijalom, 13 vagona, 1 protivavionski top i proizrokovala nekoliko požara.

Nastavljajući uspešno napredovanje u Kordunu, naše trupe zauzele su jaka neprijateljska uporišta Tounj i Gornje Dubrave. Odbijene su sve intervencije neprijatelja od Generalskog Stola.

Nastavljaju se žestoke borbe sa nemačkom 104 divizijom, koja pokušava po cenu teških gubitaka da se preko Slunja probije na sever.

U borbama za oslobođenje ostrva Raba ubijeno je 197 i zarobljeno 335 neprijateljskih vojnika i oficira. Zaplenjeno je 28 topova, 8 reflektora, 11 bacača i velike količine drugog oružja i ratnog materijala.⁶

U dolini reke Bosne nastavlja se gonjenje i uništavanje neprijatelja. Na području Zavidovića zarobljeno je 360 neprijateljskih vojnika i oficira i zaplenjene veće količine oružja i ratnog materijala.

Diverzantske grupe bacile su u vazduh transportni voz na železničkoj pruzi Zagreb — Sisak i prugu porušile na 78 mesta. Na pruzi Zagreb — Banova Jaruga bačena su u vazduh tri transportna voza i pruga porušena na 88 mesta. Na ulazu u železničku stanicu u Virovitici bačen je u vazduh takođe jedan transportni voz. Na zagrebačkom aerodromu Borongaj zapaljen je jedan avion tipa »Dornije.«

U Sloveniji nastavljaju se borbe na području Suhe Krajine i neprijatelj trpi osetne gubitke. Jače borbe vode se na području Prezid — Čabar.

⁵ Reč je o gubicima koje je nanela Severna operativna grupa divizija 1. armije. Bliže o tome: tom XI, knj. 1, dok. br. 68.

⁶ Rab su 12. aprila oslobodile jedinice 2. dalmatinske proleterske i 3. dalmatinske udarne brigade 9. udarne divizije i Kvarnerski odred mornaričke pešadije (AVII, reg. br. 2—2/3 i 2—10/3, k. 312-A i reg. br. 3—6, k. 2025).

BR. 218

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 16. APRILA 1945.
ŠTABU 3. ARMIJE O PRIVREMENOM STAVLJANJU 10.
KORPUSA JA POD NJENU KOMANDU¹**

Štabu III Armije

Deseti korpus stavlja se privremeno pod vašu komandu u operativnom pogledu.² Naredite mu potrebno. Glavni štab Hrvatske obavestili smo.³

16. aprila 1945
17.35 s.

R⁴

BR. 219

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 16. APRILA 1945.
ŠTABU 3. ARMIJE O ZADRŽAVANJU 2. TENKOVSKJE BRI-
GADE U VINKOVCI KAO REZERVE GENERALŠTA-
BA JA¹**

Štabu III Armije

Tenkovska brigada² ostaje cela u Vinkovcima kao naša rezerva.³ Ona će biti pod našom neposrednom komandom.

16. aprila 1945

R

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—9/1, k. 45.

² Deseti korpus ostao je pod komandom 3. armije do 7. maja, kada je stavljen pod komandu 1. armije JA (dok. br. 280).

³ Vidi AVII, reg. br. 16—2, k. 31.

⁴ Paraf generala Rada Hamovića.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—11/1, k. 45.

² Reč je o 2. tenkovskoj brigadi JA (dok. br. 197 i 198).

³ Druga tenkovska brigada se zadržala u Vinkovcima tri dana radi remonta, sređivanja tehnike i popune gorivom posle borbenog marša od 80 km.

Brigada je u toku deset dana borbenih dejstava — od 10. do 22. aprila — izgubila 14 tenkova, potpuno uništenih u borbi, jedna blindirana kola, dok je 9 tenkova oštećeno, a ispravna su ostala samo 33 tenka (tom XI, knj. 1, dok. br. 59, 96 i 135).

BR. 220

**SAGLASNOST GENERALŠTABA JA OD 17. APRILA 1945.
ŠTABU 4. ARMIJE S PLANOM U VEZI SA TRŠČANSKOM
OPERACIJOM I SUGESTIJOM ZA NJEGOVU REALIZACIJU¹**

Br. 80 17.4.

Slažemo se sa planom vaših daljih operacija.² Mišljenja smo da će vas operacijski pravac preko Krka i Cresa u sadanjoj situaciji dovesti prije u Istru, nego onaj preko Sušaka i Rijeke, te bi stoga trebalo više ubrzati operacije na vašem levom krilu.³

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—5/2, k. 316.

² Bliže o planu vidi dok. br. 216.

³ Štab 4. armije ipak nije usvojio ovo mišljenje Generalštaba JA, pa je glavne snage usmerio pravcem Rijeka — Trst, pri čemu je odlučio da proboj neprijateljevog fronta izvrši na liniji Rijeka — Klana, a da zatim produži ka Trstu. Međutim, pri realizaciji ovoga plana 4. armija, u borbama od 21. do 24. aprila, doživela je neuspeh usled veoma žilavog otpora jedinica nemačkog 97. brdskog armijskog korpusa, dok su krilne grupacije — 9. i 20. udarna divizija, postigle znatan uspeh. Tako je ojačana 20. divizija 23. aprila prešla, kod Leskove Doli, staru jugoslovensku-italijansku granicu i nastavila nastupanje, dok je 9. divizija, po iskrcavanju u Istri 24/25. aprila, kod Brseča i Mošćeničke Drage, uspešno izvršila prodor u neprijateljevu pozadinu i 27. aprila izbila na liniju Opatija — Bregi — Zagrad. Time je, posle četvorodnevnih borbi, krilni manevr 4. armije završen potpunim uspehom, te je stoga došlo do izmena u planu 4. armije i pregrupisanja snaga.

U vezi sa takvom situacijom Vrhovni komandant JA naredio je 27. aprila da se ubrza tršćanska operacija i da borbe za Trst počnu odmah. Trst je, posle toga, oslobođen 1. maja 1945.

Opširnije o tome: dok. br. 222, 223, 229, 236, 241, 246, 249, 253, 254, 256 i 258; tom XI, knj. 4, dok. br. 35, 43, 52 i 69; AVII, reg. br. 18—1/6, 21—1/6, 22—1/6, 4—19/10, 34—1/6, 39—1/6, 40—1/6, 44—1/6 i 49—1/6 — sve u k. 315: depeše Štaba 4. armije od 20, 21, 26. i 30. aprila i 1. i 2. maja 1945. upućene Generalštabu JA o planovima i razvoju situacije u bici za Trst; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941 — 1945*, knj. 2, II izdanje, str. 590—607.

BR. 221

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 19. APRILA 1945.
ŠTABU 3. ARMIJE O STAVLJANJU POD NJENU KOMANDU
17. UDARNE DIVIZIJE¹**

DDD

Štabu III Armije

Sedamnaesta divizija stavljena pod vašu komandu. Cim padne Brod, Peko će vam je uputiti. Javite Peku gde da Vam je pošalje.

19. aprila 1945
18.45 s.

General Arso
A²

BR. 222

**INFORMACIJA GENERALŠTABA JA OD 19. APRILA 1945.
ŠTABU 4. ARMIJE JA O STANJU NA FRONTOVIMA I ZA-
DACIMA¹**

OD

Br. 37. 19—IV

Drapšin. Prvo. Sarajevska oper. grupa od 5 divizija kon-
centriše se za napad u dolini Une, koji će otpočeti 22 aprila,² a
zatim će nastaviti nadiranje pravcem Zagreb — Karlovac —
Novo Mesto. Sledi.

OD

Br. 38. 19—IV

Nastavak. Drugo. Slovenci javljaju o akciji četnika, belo-
gardista i Nemaca u dolini gornje Kupe u Beloj Krajini. Zah-
tevali smo od G. Š. Hrvatske da potpomogne akciju Slovenaca
u Beloj Krajini, kao i Vaše dejstvo u dolini gornje Kupe. Sledi.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
1—12/1, k. 45.

² Arso Jovanović.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII.,
reg. br. 5—9/2, k. 316.

² Stab 2. armije izdao je zapovest za dejstva u dolini reke Une tek
25. aprila 1945 (tom XI, knj. 2, dok. br. 69).

OD

Br. 39. 19—IV

Nastavak. Treće. Stupite u vezu sa G. Š. Hrvatske i Slovenije radi obezbeđenja vašeg desnog boka i daljeg nadiranja prema zapadu. Četvrto. 29. divizija stavljena pod komandu Sarajevske operativne grupe.

Peto. Javite nam vaše eventualne zahteve i predloge.³

A.⁴

BR. 223

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 20. APRILA 1945. STABU 4. ARMIJE O STAVLJANJU 29. DIVIZIJE POD NJE- NU KOMANDU I GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE ZA DEJ- STVA PREMA TRSTU¹

OD

Br. 41. 20—IV

1. Opšta situacija neminovno zahteva brže nadiranje prema Trstu. Radi toga ponovo stavljamo pod Vašu komandu 29. diviziju.² Hitno je upućujemo od Bihaća. Uхватите vezu sa njome.

2. Naredili smo Slovencima da IX Korpus orijentišu ka jugu i Trstu i da lako pokretne delove diriguju u rejonu Trsta da bi mogli u ovaj grad što pre upasti.³

3. Vi sa vaše strane dirigujte lake delove u rejonu Trsta da bi i oni mogli svakog trenutka upasti u grad.

General Arso⁴

³ Štab 4. armije obavestio je Generalštab JA 20. aprila 1945. da su »Slovenačke snage tako slabe da se ne mogu uzeti u obzir za obezbeđenje armije« i zamolio je da se odobri privlačenje 29. divizije u rejon Ogulina, kao armijske rezerve (AVII, reg. br. 18—1/6, k. 315), sa čime se Generalštab JA složio (dok. br. 223).

⁴ Verovatno paraf načelnika Generalštaba JA general-lajtnanta Arsa Jovanovića.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—10/2, k. 216.

² Vidi dok. br. 222.

³ Vidi dok. br. 243.

⁴ Jovanović.

BR. 224

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 21. APRILA 1945.
STABU 3. KORPUSA ZA ČIŠĆENJE ISTOČNE BOSNE OD
PREOSTALIH ČETNIKA¹**

21.4. 1945

Drugoj armiji naređeno je da vašu 27. div. vrati na prostor Vučjak — Trebava — Majevisa. Ona će biti pod vašom komandom.² Zadatak je vašeg korpusa da razbijete i uništite sve četnike na području Sarajeva i istočne Bosne, zaključno sa Vučjakom. Četnike morate neprekidno i bez predaha goniti, jer ćete samo neprekidnim pokretima i stalnim napadima obuhvatiti celi teren i istrebiti četnike.

I. Pod vašu komandu stavlja se 53. div. u rejonu Banja Luka. Tako sa trima divizijama³ imate zadatak obezbediti celu teritoriju Bosne. Raspored izvršite prema potrebi.

II. 37. div. obezbeđuje teren zaključno sa linijom Bratunac — Srebrenica — Rogatica — Prača — Jabuka — Jelač i dalje istočno.⁴

Četničke bande danonoćno goniti lako pokretnim udarnim jedinicama.

BR. 225

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 22. APRILA 1945. GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE DA OBEZBEDI
SADEJSTVO 4. KORPUSA JEDINICAMA 2. ARMIJE U OS-
LOBOĐENJU KARLOVCA¹**

OD GENERALŠTABA: DD — Naredili smo II armiji da po brzom likvidaciji Banja Luke, Novog i Krupe prebaci svoje jače snage na rejon Ogulina za likvidaciju Karlovca i daljnje na-

¹ Original depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—37/81, k. 408-A: knjiga depeša 3. korpusa.

² Bliže o tome: tom IV, knj. 34, dok. br. 117.

³ Reč je o 27, 38. i 53. udarnoj diviziji. Opširnije o njihovim dejstvima protiv četnika: tom IV knj. 34, dok. br. 137, 138, 141, 142, 158, 160 i 162.

⁴ Potpunije o dejstvima 37. udarne divizije na tome sektoru: tom IV, knj. 34, dok. br. 150 i 151.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—27/2, k. 119/4.

diranja prema severu.² Ove snage pristići će u rejon Ogulina do kraja ovog meseca.³ Za to vreme IV korpus najupornijom borbom neka obezbedi uvođenje ovih snaga u akciju. Potrebno je da blagovremeno uhyatite kontakt sa štabom II armije koji se nalazi kod Banjeluke.⁴ TITO. — 22. IV. 1945

BR. 226

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 22. APRILA 1945. STABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA ZA OSLOBOĐENJE ZEMLJE¹

STABU II ARMIJE (Koča)

Zadatak je vaše armije energično nadiranje opštim pravcem Karlovac — Novo Mesto i dalje prema severozapadu, potpuno čisteći neprijateljska uporišta na desnoj obali reke Save. U ovom cilju dajemo vam sledeće direktive.

Prvo. Po brznoj likvidaciji Banje Luke,² Bos. Novog³ i Bos. Krupe,⁴ hitno upućujte Treću, Četvrtu i Desetu diviziju na sektor Ogulina,⁵ odakle će u zajednici sa Četvrtim hrvatskim kor-

² Potpunije o tome naređenju (direktivi) vidi dok. br. 226.

To se odnosi na Karlovačku grupu divizija (3, 4. i 10. udarnu diviziju), koje su se 29. aprila prikupile na prostoru Tounj — Ogulin — Vrbovsko (tom XI, knj. 2, dok. br. 80).

³ Od jedinica 4. korpusa, po ovome naređenju Vrhovnog komandanta, dejstvima 2. armije sadejstvovala je 34. udarna divizija, dok su 7. i 8. udarna divizija sa linije Ogulin — Slunj — Plaški sadejstvovala 4. armiji u riječko-tršćanskoj operaciji (tom XI, knj. 2, dok. br. 80 i knj. 4, dok. br. 74 i 89; AVII, reg. br. 2—2 i reg. br. 1—3, k. 119/4).

⁴ Stab 2. armije se nalazio tada u rejonu Banje Luke, a u samom mestu od 23. aprila 1945. Potom je osa premeštanja Štaba 2. armije u daljim operacijama išla pravcem Banja Luka — Prijedor — Bosanski Novi, tako da, se 25. aprila Stab 2. armije nalazio u Prijedoru (tom XI, knj. 2, dok. br. 69, 73, 74 i 77).

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—16/1 i 3—17/1, k. 42.

² Vidi AVII, reg. br. 3—14/1, k. 42.

³ To mesto je 11. maja 1945. oslobodila, posle četvorodnevnih borbi, 39. udarna divizija (tom XI, knj. 2, dok. br. 108; AVII, reg. br. 1—3/4, k. 274).

⁴ Bosansku Krupu oslobodile su 24. aprila 1945. jedinice 3. udarne divizije (tom IV, knj. 34, dok. br. 133).

⁵ Detaljnije o upućivanju tih divizija u rejon Ogulina: tom IV, knj. 33, dok. br. 133 i tom XI, knj. 2, dok. br. 72.

pusom likvidirati neprijateljsku grupaciju u rejonu Karlovca. Treću diviziju kao najistaknutiju odmah šaljite.

Drugo. Druga vaša grupa, sastava Trideset deveta, Dvadeset osma i Četrdeset peta divizija, neka brzo likvidira preostala uporišta na donjoj Uni, a potom preko Siska i Petrinje neka izbije u Turopolje u pozadinu neprijateljske karlovačke grupacije.⁶

Treće. Dvadeset treću i Dvadeset petu diviziju upotrebite na opštem pravcu prema Karlovcu.⁷

Četvrto. Likvidacija neprijateljske grupacije kod Karlovca i vaše dalje nadiranje prema severozapadu, nameće se kao vrlo hitno zbog obezbeđenja akcije Četvrte armije, koja već prodire sa linije Delnice — Sušak prema Trstu.⁸

Peto. Posle likvidacije Karlovca, prema Zagrebu će verovatno biti upotrebljen samo Četvrti hrvatski korpus, dok će sve snage vaše armije ti⁹ prema severozapadu.

Sesto. Pedeset treću diviziju ostavite za obezbeđenje centralne i zapadne Bosne i neka se stavi pod komandu Trećeg korpusa u Sarajevu.¹⁰

Sedmo. Radovana Vukanovića određujemo za pomoćnika komandanta druge armije, a Slavko Rodić neka se javi u Beograd. Štabove Drugog i Petog korpusa rasformirati, a njihove divizije ulaze neposredno u sastav armije. Od vojnih rukovodilaca rasformiranih štabova korpusa pojačajte prvenstveno srpske divizije, kao i armijski štab.

Osmo. Snabdevanje vaše armije bazirajte na Split. Benzin, municiju i manje količine hrane mi ćemo vam doturati u Brod, gde organizovati priхват.

Deveto. Za operacije u rejonu Karlovca, Četvrti hrvatski korpus stavite pod vašu komandu.

Deseto. Za izvršenje ove direktive hitno prebacite svoj štab kod Operativne grupe u rejonu Banje Luke.

Jedanaesto. Potvrdite prijem ove direktive i na kraju svakog dana javljajte raspored svojih divizija.¹¹

22 aprila 1945
19.30 s

Vrhovni komandant
TITO

⁶ Potpunije o dejstvu Unske grupe divizija (28, 39. i 45. divizije) vidi zapovest Štaba 2. armije od 25. aprila 1945. za dejstva u dolini Une objavljenu kao dok. br. 69 u knj. 2, tom XI.

⁷ Opširnije o dejstvima tih divizija: tom XI, knj. 2, dok. br. 78 i 82.

⁸ Vidi dok. br. 216 i 220.

⁹ Nečitko; verovatno treba da puše: nastupati.

¹⁰ Potpunije o njenim dejstvima: tom IV, knj. 34, dok. br. 162.

¹¹ Štab 2. armije potvrdio je prijem direktive 24. aprila 1945 (AVII, reg. br. 2—32/1, k. 49 i reg. br. 4—3, k. 274).

BR. 227

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 22. APRILA 1945.
STABU 3. ARMIJE ZA FORMIRANJE KOMANDE POZADINE
I PRIJEM LJUDSTVA ZA POPUNU IZ DOPUNSKIH
BRIGADA'**

22. IV. 45

Za Komandu pozadine. Vaša formacija ostaje kako je predviđeno u formaciji broj tri, strana devet, tačka šest. Prema tome, izveštaje za Komandu pozadine Ministarstva Narodne odbrane prilagodite vašoj formaciji.

34—49

Prvog maja završavaju obuku Šiptari, koji se nalaze u dopunskim brigadama.² Vašoj armiji možemo dodeliti dve hiljade Siptara. Javite najhitnije koliko ih možete primiti.

38—49

General Apostolski

¹ Originale depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—3/2, k. 44.

² Dopunske brigade su formirane po naređenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. decembra 1944 (tom II, knj. 14, dok. br. 497). Tako su od pripadnika albanske narodnosti formirane 1. i 2. dopunska šiptarska (albanska) brigada od kojih je obrazovana Grupa dopunskih brigada. Prva se nalazila u Vršcu, a 2. brigada u Kikindi. Ukupno je u ovim brigadama bilo oko 14.000 Albanaca s područja Kosova i Metohije. Više o tome: dok. br. 232; AVII, reg. br. 9—1/21, k. 25-A i članak Ivana Antonovskog objavljenog u časopisu *Kosova*, br. 4, 1975, str. 106.

BR. 228

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 22. APRILA 1945.
STABU 3. ARMIJE KAKO DA SE ODNOSI PREMA AUSTRIJSKOM BATALJONU¹

Str. pov. 84
22. IV²

STABU III ARMIJE

Upućujemo vam 1 austrijski bataljon antifašističkih boraca,³ s tim da u pogledu istog postupite po sledećem:

1. Ovaj bataljon trebate u pogodnom momentu, kad to situacija bude dozvolila prebaciti u Austriju.

2. Za sada pošto ne postoje uslovi za prebacivanje ovog bataljona u Austriju, zadržite ga privremeno pod vašu komandu, s tim što ćete voditi strogo računa o redu i disciplini, ishrani, snabdevanju i smeštaju.

3. Dakle, ova briga o ovoj jedinici pripada vama dokle god se nalazi pod vašom komandom.

4. Ovaj bataljon principijelno ne trebate uvoditi u borbu. Možete ga samo provesti kroz vatreno krštenje u nekim lakim okršajima sa neprijateljem. Inače trebate ga štediti i čuvati od gubitaka.

5. Posvetiti osobitu pažnju moralno-političkom uzdizanju i vaspitanju bataljona.

6. Ovaj će se bataljon kad se prebaci u Austriju spojiti sa onim drugim austrijskim bataljonom,⁴ takođe partizanskim, koji se sada bori na području severne Slovenije.

7. Po meri vašeg napredovanja na zapad, kad se bude ukazala mogućnost za prebacivanje u Austriju, vi ćete nam javiti i

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 36—1, k. 21.

² Dopisano mastilom.

³ Ovaj bataljon formirao je GŠ NOV i PO Slovenije krajem januara 1945. na molbu CK KPJ Austrije (vidi Dušan Plenča, *Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku II svetskog rata*, str. 361).

⁴ Reč je o 1. austrijskom bataljonu 5. slovenačke brigade »Ivan Cankar«. Formiran je 24. novembra 1944. u Dolenjskoj, od Austrijanaca, ratnih zarobljenika i prebeglih pripadnika nemačkih snaga (AIZDG, k. 11, f. 2; AVII, mikroteka NOB, film br. 13, sn. br. 286).

dati za to konkretan predlog. Posle toga uslediće naše naređene za njihovo prebacivanje.

Redovno nas izveštavajte o stanju kod ove jedinice.⁵

PO ZAPOVESTI
NAČELNIKA GENERALŠTABA
POMOĆNIK
general-lajtnant
V. Terzić

BR. 229

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 22. APRILA 1945. ŠTABU 4. ARMije ZA DALJA DEJSTVA U TRŠČANSKOJ OPERACIJI¹

OD

Br. 46 . . . 22-IV

Plan vaših operacija je dobar.² Mi vam dajemo sledeće napomene:

1. Da bi se što pre ovladalo Trstom, nužno je predhodno ovladati prostorijom Lož, Ilirska Bistrica, Gomila i Valjan. Kao najvažnija tačka pojavila se, čvor Ilirska Bistrica. Smatramo da bi vaša desna kolona od Broda i Lož morala biti jača.³ Stoga bi na ovaj pravac morali dirigovati 29. div. koja vam je upu-

⁵ Stab 3. armije depešom je 5. maja 1945. dostavio izveštaj Generalštabu JA koji, između ostalog, glasi:

»•Austrijski bataljon smešten u Virovitici. Stanje: bataljon broji 171 čovek, vrlo dobro naoružan. Teškog naoružanja nema. Vrlo je dobro obučen« (4—29/1, k. 45).

Prateći 3. armiju Bataljon je 23. maja 1945. stigao u Maribor, odakle je, preko Ljubljane, upućen u Austriju (AVII, reg. br. 4—116/1, k. 45: depeša komandanta 3. armije od 23. maja 1945. Generalštabu JA).

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—13/2, k. 316.

Depeša je predata 22. aprila 1945. u 14. 00 čas. (AVII, reg. br. 3—8/1, k. 46).

² Vidi AVII, reg. br. 18—1/6, k. 315.

³ Potpuniije o tome vidi naređenje Štaba 4. armije od 22. aprila za dejstva prema Trstu (tom XI, knj. 4, dok. br. 32).

ćena.⁴ Glavninu VII korpusa treba dirigovati na pravcu Stari Trg — Kočevlje da vam sigurno obezbeđuje desni bok.⁵ Po izbijanju u visinu Loža tu bi se trebali držati defanzivno da bi imali slobodan manevar prema Trstu. Sledi.

OD

Br. 47. . . . 22-IV

Nastavak. Drugo. Ako ima mogućnosti smatramo da bi još sada lako pokretnim snagama pa među Snežnika i Pivke prema Ilirskoj Bistrici, dao dobre rezultate.

Treće. Vaša ideja obuhvata Rijeku sa sjeverne strane prodora prema čvoru Kostor — Opatija pravilna je.

Četvrto. Oko prvog maja biće u rejonu Ogulin — Karlovac grupirana Druga armija za nadiranje pravcem Karlovac — Novo Mesto i dalje prema severozapadu.⁶

TITO

⁴ Prvi delovi 29. udarne divizije stigli su u Ogulin 25. aprila 1945, pa je divizija angažovana u borbi tek na zapovest Štaba 4. armije od 29. aprila 1945.

Prema toj zapovesti desna kolona, ili kako ju je Stab 4. armije nazivao Desna operativna grupa u svome sastavu imala je 20, 29. i 43. diviziju, i 3. tenkovski bataljon, 3. brdski motorizovani divizion i 6. pt-divizon (tom XI, knj. 4, dok. br. 69 i dok. br. 236).

⁵ Opširnije o dejstvima 7. korpusa JA na tome prostoru: tom XI, knj. 4, dok. br. 53, 55 i 58.

⁶ Bliže o tome: tom XI, knj. 2, dok. br. 73.

BR. 230

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 22. APRILA 1945. OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE KORPUSA O ULASKU 2. I 5. KORPUSA U SASTAV 2. ARMije'

ddd

II KORPUSU

Za operativni štab

Prvo, Drugi i Peti korpus ulaze u sastav druge Armije. Detalje o ovome dobio je Štab Druge Armije sa kojim hitno stupite u kontakt.²

Drugo, naredili smo Drugoj Armiji da po brznoj likvidaciji Banje Luke, Novog i Krupe hitno uputi Treću, Četvrtu i Dsetu diviziju u reon Ogulina. Ovaj pokret hitno izvršite ne čekajući naređenje Druge armije.³

Treću diviziju kao najistaknutiju odmah uputiti u reon Ogulina.⁴

Treće, ostale snage produžuju likvidaciju uporišta na Donjoj Uni.

TITO
koncept⁵

22-IV 1945⁶

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2—30/1, k. 49.

² Vidi AVII, reg. br. 3—14/1, k. 42.

³ Bliže o tome vidi dok. br. 226.

⁴ Vidi dok. br. 226.

⁵ Reči »TITO koncept« su dopisane mastilom.

⁶ Datum dopisan crvenom olovkom.

BR. 231

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 23. APRILA 1945. GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE O ULASKU NARODNOOSLOBODILAČKIH I PARTIZANSKIH ODREDA U SASTAV JEDINICA KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE¹

23. 4. 45.

St. 80.

Prvo. Svi partizanski odredi na slobodnoj teritoriji kao i straže komande mesta a i komandi područja koji su na vašem teritoriju uključuju se u sastav Korpusa narodne odbrane,² i stim da će se njihov daljni raspored vršiti po naređenju odgovornih štabova jedinica Narodne Odbrane kao njihovih pretpostavljenih organa.³ Sledi. St. 81. 23. 4.

St. 78.

Nastavak drugo. Može se dozvoliti da izvestan broj boraca iz partizanskih odreda a naročito iz straža komandi mesta a i komanda područja uđe u sastav gradskih odnosno seoskih milicija.

St. 82. 23. 4.

St. 79.

Komande područja do daljnjeg ostaju. St. 59. 23. 4.

¹ Original primljene depeše (pisan na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. III.

Ovo naređenje Generalštab JA razaslao je svim neposredno potčinjenim štabovima i komandama u JA. Redakcija objavljuje naređenje upućeno Glavnom štabu Slovenije.

² Odnosno: Korpusa narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ-a).

³ Postupajući prema ovome naređenju maršala Tita, Glavni štab Slovenije je svojom naredbom od 28. aprila 1945. uključio Belokranjski i Notranjski NOP odred 7. korpusa u sastav 1. slovenačke divizije KNOJ-a (AIZDG, k. 152, f. I.).

BR. 232

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 23. APRILA 1945. STABU 1. ARMIJE ZA PRIHVAT 2.000 ALBANACA ZA POPUNU JEDINICA ARMIJE I UPUĆIVANJE SLOVENACA U PREKOMURJE¹

GENERALSTAB
23. IV. 1945

I

Uputite odmah u Stab Grupe Dopunskih brigada u Petrovgradu² sprovednika za prijem 2000 boraca Siptara³ za tu armiju.⁴

II.

Ercegovac Lazara iz 3. čete 2. bataljona 4. brigade 17. div. najhitnije uputite sa podacima i karakteristikama u koliko nema neku višu funkciju u komandi čete.

III.

Sve Slovence iz divizija prikupite formirajte od istih jednu jedinicu i tako oformljenu odmah uputite u Prekomurje generalu Ambrožiču.⁵ Izvestite o izvršenju.⁶

Tito.

M.P.⁷

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 34—5, k. 258.

² Sada: Zrenjanin. Zvao se i Veliki Bečkerek.

³ Misli se na Albance sa Kosova i Metohije.

⁴ Više o grupi brigada vidi dok. br. 227.

⁵ Lado.

⁶ O tome: izveštaj Štaba 1. armije od 23. aprila 1945. u AVII, reg. tor. 8—94/1, k. 40.

⁷ Okrugli pečat Operativnog odeljenja Štaba 1. armije JA.

BR. 233

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 24. APRILA 1945. GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE ZA UPUĆIVANJE 8. DIVIZIJE U SASTAV 4. ARMIIJE¹

DDD

GLAVNOM STABU HRVATSKE

Radi rešenja situacije u Istri, potrebno je da pripremite odašiljanje jedne najjače i najbolje vaše divizije u sastav Četvrte armije.²

Ova divizija krenuće tek onda, kada od Bihaća bude krenula Treća divizija ka Ogulinu. Pokret divizije mi ćemo narediti, a to će biti za dva do tri dana.³

24 aprila 1945
23. 00 s.

Vrhovni komandant

BR. 234

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 24. APRILA 1945. STABU 2. ARMIIJE DA UBRZA POKRET KARLOVAČKE GRUPE DIVIZIJA¹

DDD

Stabu II armije (Koča)

Prvo. Ubrzajte pokret predviđene grupe prema Karlovcu.² Najistaknutija divizija neka hita što brže.

Drugo. Svakog dana izveštavajte gde se nalaze čela vaših divizija.

24 aprila 1945
23. 00 s.

Vrhovni komandant

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21—2, k. 31.

² Vrhovni komandant JA je naredio 27. aprila 1945. da ta divizija bude — 8. udarna divizija i da se uputi pravcem Brod — Čabar — Lož (AVII, reg. br. 25—2, k. 31).

³ 0 tome vidi i naređenje Glavnog štaba Hrvatske od 25. aprila 1945. Stabu 4. korpusa o pripremi 8. divizije radi njenog upućivanja u sastav 4. armije (AVII, reg. br. 1—3, k. 119/4).

⁴ Vidi depešu maršala Tita od 25. aprila 1945. u AVII, reg. br. 23—2, k. 31 o pokretu 3. udarne divizije.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—18/1, k. 42.

² Reč je o Karlovačkoj grupi divizija u čijem su se sastavu nalazile 3, 4. i 10. udarna divizija (tom XI, knj. 2, dok. br. 72).

BR. 235

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 24. APRILA 1945. STABU 4. ARMIJE ZA ODNOS PREMA BRITANSKIM OFICIRIMA I VOJNICIMA NA PODRUČJU KOJE JE BILO POD ITALIJANSKOM OKUPACIJOM¹

OD

Br. 52. . . . 24-IV

Prema sporazumu² sa feldmaršalom Aleksanderom,³ engleski oficiri i vojnici imaju pravo kretanja i saradnje sa našim snagama a na području koje je bilo pod italijanskom okupacijom. Prema tome savezničkoj grupi oficira i vojnika u Istri dati slobodno kretanje u duhu saradnje protiv okupatorskih snaga na tom području.⁴

TITO

BR. 236

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 24. APRILA 1945. STABU 4. ARMIJE JA ZA UBRZAVANJE POKRETA 29. UDARNE DIVIZIJE I ZA UPUĆIVANJE U NJEN SASTAV JEDNE DIVIZIJE IZ SASTAVA 4. KORPUSA¹

Od

Br. 55. . . . 24-IV

Prvo. Ubrzajte pokret 29. divizije na vaš front.² Izvestite gde se nalazi.³ Drugo. Za 4 — 5 dana uputit ćemo u vaš sastav jednu diviziju iz IV Korpusa.⁴ Treće. Izvestite o položaju svih vaših divizija.⁵

TTTO

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—14/2, k. 316.

² Bliže o tome sporazumu: tom XI, knj. 4, dok. br. 3 u Prilozima.

³ Haroldom.

⁴ Detaljnije o toj savezničkoj grupi oficira i vojnika u Istri i njihovom kretanju, kao i o nesporazumima do kojih je dolazilo usled nepoštovanja propisa štabova i komandi JA o kretanju na oslobođenoj teritoriji: AVII, reg. br. 2—16/2—2—23/2, k. 119/4 i reg. br. 5—5/2, 5—8/2, 5—11/2, 5—14/2 i 5—18/2, k. 316.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—17/2, k. 316.

² Bliže o tome: dok. br. 229 i 241.

³ Štab 4. armije svojom depešom od 25. aprila 1945. izvestio je Generalštab JA da se 29. divizija nalazi u pokretu pravcem Bihać — Ogulin — Prezid i da su upućeni kamioni za prebacivanje jedne brigade u Prezid (AVII, reg. br. 5—16/2, k. 316).

BR. 237

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 24. APRILA 1945.
GLAVNOM ŠTABU MAKEDONIJE ZA FORMIRANJE 1. SA-
MOSTALNOG SLOVENACKOG BATALJONA¹**

(grb)
MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMije
ORGANIZACIJSKO ODELJENJE
Str. Pov. Br. 127 Str. Pov. 127/45²
24. IV-1945. god. Formiranje 1. samostalnog
B E O G R A D slovenačkog bataljona³

Po ukazanoj potrebi. —

N A R E Đ U J E M :

1) Da se od dosadašnjeg Slovenačkog bataljona u Skoplju formira samostalni bataljon, koji će nositi naziv »1. samostalni Slovenački bataljon«.

2) Bataljon će biti neposredno potčinjen u svakom pogledu Glavnom štabu Makedonije.

3) Sedište bataljona biće u Skoplju gde ga smestiti u logoru »Nova Jugoslavija«, na Kačaničkom drumu.

4) Za rukovodioce bataljona postavljaju se:
— za komandanta bataljona drug Srečko Lihar;
— za političkog komesara bataljona drug Tone Gošnik;
— za intendanta bataljona drug poručnik Branko Vrhunc.

Ostale rukovodioce i političke kadre za političko-prosvetni rad odrediće Glavni štab Makedonije.

5) U taj bataljon uputiti sve borce i podoficire Slovenačke narodnosti koji se nalaze u dopunskim brigadama, regrutnim centrima na teritoriji Glavnog štaba Srbije, Makedonije i Komande vojne oblasti za Vojvodinu, kao i Slovence iz partizan-

⁴ Upućena je 8. udarna divizija (dok. br. 233 i 246).

⁵ O položaju divizija vidi depeše br. 11 — 16 Štaba 4. armije upućene 25. aprila 1945. Generalštabu JA u AVII, reg. br. 5—16/2, k. 316, tom XI, knj. 4, dok. br. 89.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 23—1/21, k. 25A.

² Dopisano crvenom olovkom.

³ Tekst dopisan mastilom i ćirilicom.

skih jedinica Elasa⁴ koji su prešli na naš teritorij, repatrirci slovenačke narodnosti (internirci, ratni zarobljenici, prisilno preseljeni i odvedeni na rad) godišta koja po odredbama tačke 6) ovog naređenja podležu mobilizacijskoj obavezi.

6) Glavni štab Srbije, Komanda Beograda i Komanda vojne oblasti za Vojvodinu izvršiće odmah mobilizaciju svih Slovenaca, sposobnih za vojnu službu starosti od 18 do 40 godina. Sve sposobne mobilisane Slovence uputiti u 1. samostalni Slovenački bataljon.

8) Komanda Artiljerije Ministarstva Narodne Odbrane i Glavni štab Makedonije snabdeće bataljon sa oružjem.

9) Po završenom formiranju i opremljenju bataljona i izdržanoj predhodno vojničkoj obuci, bataljon će biti upućen u bazu Glavnog štaba Slovenije u Dalmaciji.

10) Nadzor nad radom, nastavom, disciplinom i ostalim u pomenutom bataljonu ima jedino Glavni štab Makedonije, kao svojom neposredno potčinjenom jedinicom.

11) Glavni štab Makedonije predložiće rukovodioce bataljona za proizvodstvo u oficirski čin kao i predložiće za odlikovanje one borce iz bataljona koji su bili u partizanskim jedinicama Elasa i u istima se istakli hrabrošću u borbi.

Po zapovesti
Ministra Narodne Odbrane
Načelnik Generalštaba
General-lajtnant,
(Jovanović)
Arso R. Jovanović

⁴ To je grčki naziv (skraćenica) za pripadnike narodnooslobodilačkih snaga Narodnooslobodilačkog fronta Grčke (EAM-a), a na čijem su se čelu nalazili grčki komunisti u borbi protiv fašističkog okupatora i domaćih izdajnika.

BR. 238

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 25. APRILA 1945. ŠTABU 4. ARMIJE O STAVLJANJU 7. KORPUSA POD NEPOSREDNU KOMANDU ŠTABA 4. ARMIJE JA'

Od

Br. 53. . . . 25-IV

VII Korpus pod vašom komandom i sva naređenja za izvršenje zadataka mora od vas dobijati.² Taj korpus prvenstveno upotrebite za zaštitu desnog boka, dejstvujući općim pravcem Stari Trg — Kočevje — Ribnica — Ljubljana. Izvestite o ovome.³

Tito

BR. 239

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 25. APRILA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O RASPOREDU PREDNJIH DELOVA ARMIJE¹

Generalštab
25-IV-45, u 13.30

Tačno javite celu liniju vaših prednjih delova.²

Tito

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—17/2, k. 316.

U AVII, reg. br. 3—10/1, k. 46 nalazi se predata depeša s ličnim potpisom maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita.

² Sedmi korpus je, po naređenju Generalštaba JA od 2. marta 1945, ušao u sastav 4. armije, ali je zbog velike udaljenosti ostao i dalje pod neposrednom komandom Glavnog štaba Slovenije (dok. br. 141).

Istovremeno o ovoj odluci Vrhovni komandant JA obavestio je i Glavni štab Slovenije (AIZDG, k. 41, f. III).

³ Detaljnije o izveštaju Štaba 4. armije vidi njegove depeše od 27. aprila 1945. u AVII, reg. br. 5—19/2, k. 316.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 48—5, k. 258.

² Blje o rasporedu i dejstvima jedinica 1. armije, i o izveštajima koje je Štab 1. armije uputio Generalštabu JA vidi tom XI, knj. 1, dok. br. 97.

BR. 240

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 25. APRILA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE O ULASKU 29. UDARNE DIVIZIJE U SASTAV 4. ARMIJE JA'

Stabu II Armije

Dvadeset deveta divizija konačno pripada Četvrtoj armiji.

25. aprila 1945
10. 30 s.

Vrhovni komandant
TITO

BR. 241

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 25. APRILA 1945. ŠTABU 4. ARMIJE ZA PRIHVAT 8. I 29. UDARNE DIVIZIJE KOJE ULAZE U SASTAV ARMIJE¹

Od

Br 62. . . . 25-IV

Prvo. Prihvatite 29. diviziju i upotrebite na op[eracijskom] frontu.² G. S. H. ima s njom vezu. Drugo. Iz reona Ogulina biće vam upućena 30. aprila jedna divizija iz sastava IV Korpusa.³ Uхватите vezu sa G. S. H. i odredite maršrutu. Mišljenja smo da ovu diviziju upotrebite za manevar desnim krilom.

Tito

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—19/1, k. 42.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—18/2, k. 316.

Depeša je poslata 25. aprila 1945. u 22.00 časa. U knjizi poslatih depeša Generalštaba JA na njoj se lično potpisao maršal Jugoslavije Josip Broz Tito (AVII, reg. br. 3—11/1, k. 46).

² i ¹ Vidi dok. br. 236.

BR. 242

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 27. APRILA 1945. GLAVNOM STABU HRVATSKE ZA SADEJSTVO SA ŠTABOM 2. ARMIIJE U KARLOVAČKOJ OPERACIJI¹

DDD

GLAVNOM STABU HRVATSKE

Naredili smo Stabu Druge armije da dođe u rejon Ogulina.² Njegove tri divizije na maršu su prema Ogulinu. U saradnji sa armijskim štabom izradite plan za što bržu likvidaciju Karlovca.³

27 aprila 1945
13. 30 s.

TITO

BR. 243

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 27. APRILA 1945. GLAVNOM STABU SLOVENIJE ZA ANGAŽOVANJE 9. KORPUSA U BORBAMA ZA TRST¹

[27. 4. 45.]

Stev. 99. M DDD

Prvo. Naredite Devetom korpusu da se rasporedi oko Trsta i da već sada otpočne uvodne borbe za Trst.² Drugo. Odmah pošaljite u Stab Četvrte armije radio stanicu sa šifrom tako da Deveti korpus može neposredno obavestavati Četvrtu armiju o svom rasporedu i o situaciji. Treće. Vi pošaljite delegata u štab Devetog korpusa, koji će se starati o izvršenju zadatka dodeljenog korpusu.³ Vrh. komandant Tito. St. 14. 27. 4.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 24—2, k. 31.

² Vidi dok. br. 245.

³ Vidi dok. br. 245; tom XI, knj. 2, dok. br. 73 i 80; AVII, reg. br. 1—4/4, k. 274.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, F-41/III.

² Glavni štab Slovenije naredio je 28. aprila 1945. Stabu 9. korpusa da postupi po naređenju Vrhovnog komandanta (AIZDG, k. 45, f. III).

Stab 9. korpusa je istoga dana — 28. aprila 1945, naredio 30. diviziji da krene s pl. Trnovski gozd, preko Vipavske doline, u pravcu Trsta (dok. br. 252; AIZDG, k. 20, f. V i k. 226, f. IV).

³ Za delegata 9. korpusa pri Stabu 4. armije određen je pukovnik Dragomir Benčić Brkin (AIZDG, k. 41, f. III).

BR. 244

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 27. APRILA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA UBRZAVANJE DEJSTAVA UNSKE GRUPE DIVIZIJA¹

DDD

Štabu II armije

Neka Unska grupa nastavi što energičnije ofanzivu, da bi se što pre pojavila južno od Zagreba u bok neprijateljskih snaga kod Karlovca. Ovo bi znatno olakšalo karlovačku operaciju.

Smatram da ne treba gubiti vreme oko Siska i Petrinje, nego ova mesta blokirati i bezobzirno produžiti pravcem Pisarovina — Samobor.²

27 aprila 1945
19. 00 s.

Vrhovni komandant
Tito

R³

BR. 245

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 27. APRILA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA PREDUZIMANJE MERA NA PODRUČJU SVOJIH DEJSTAVA¹

27. IV 45
79 — 26

Prvo. Armijski štab² treba što pre da se prebaci u rejon Ogulina da bi, još pre dolaska jedinica, napravio plan za napad na Karlovac.³

Drugo. Komandovanje Unskom operativnom grupom poverite svome pomoćniku⁴ i što pre je upotrebite po predviđenom planu.⁵

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3—23/1, k. 42[^]

² Potpunije o dejstvima Unske grupe divizija (28, 39. i 45. divizije): tom XI, knj. 2, dok. br. 83, 84, 86, 98 i 108 i AVII, reg. br. 1—4/4, k. 274: zapovest Štaba 2. armije za dejstva Unske grupe divizija.

³ Verovatno paraf general-majora Rada Hamovića.

⁴ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16—5/1, k. 45.

⁵ Misli se na Stab 2. armije.

⁶ Opširnije o tome planu: tom XI, knj. 2, dok. br. 72, 73. i AVII, reg. br. 1—20/3, k. 119/4.

⁷ Pomoćnik komandanta 2. armije bio je tada general-major Radovan Vukanović.

⁸ i ⁹ Reč je o direktivi Vrhovnog komandanta JA od 22. aprila 1945 (dok. br. 226).

Treće. Zašto Dvadeset petu diviziju držite na sektoru Vučjaka.⁶ To područje predajte odmah jedinicama Trećeg korpusa, a diviziju upotrebite prema dobivenom planu.⁷

Četvrto. Skrenite pažnju Pedeset trećoj diviziji da neprekidno goni četničke bande i da sektor Save obezbedi za nesmetani rečni transport.⁸

BR. 246

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 27. APRILA 1945. STABU 4. ARMIJE ZA DALJA DEJSTVA U TRŠĆANSKOJ OPERACIJI¹

Od

Br. 66 . . . 27-IV

Prvo. Naredili smo G. S. H. da uputi 8. diviziju pravcem Brod — Čabar — Lož.² Ova će divizija služiti za obezbeđenje vašeg boka sa sjevera i stavlja se pod vašu komandu. Drugo. Na vašem sjevernom krilu potrebno je da stvorite grupu sastava 20, 29. i 13. divizije i da njome bezobzirno nadirete opštim pravcem Lož — Trst. Sledi.

Od

Br. 67 . . . 27-IV

Nastavak. Treće. Južna grupa sastava 9, 19. i 26. div. treba da energično napadne Rijeku i ako bi otpor bio suviše jak i borba zategla onda energično nadirati opštim pravcem Klana — Trst a za blokadu Rijeke postavite jednu div. koja treba jednovremeno da vam štiti levi bok ove grupe. 4. Neposredno oko Trsta 43, 30. i 31. Slovensku div. IX Korpusa s tim da već sada odpočnu uvodne borbe za Trst.³

Tito

⁶ Ta divizija je odmah nakon ove urgencije prebačena na područje Bosanske Gradiške i Gline (tom XI, knj. 2, dok. br. 82 i 93; AVII, reg. br. 1—4/4, k. 274).

⁸ Vidi tom IV, knj. 34, dok. br. 162 i 167.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—20/2, k. 316.

² Vidi dok. br. 233.

³ Opširnije o realizaciji ove zamisli Vrhovnog komandanta JA vidi zapovest Štaba 4. armije JA od 29. aprila 1945, objavljene u tomu XI, knj. 4, kao dok. br. 69 i 89, str. 605.

O tome vidi i *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941 — 1945*, knj. 2, II izdanje, str. 607—8.

BR. 247

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 27. APRILA 1945.
ORGANIZACIJSKOM ODELJENJU GS JA ZA IZRADU PRO-
JEKTA ZAKONA O NARODNOJ ODBRANI JUGOSLAVIJE'**

Pov. Or. br. 145/45²
Zakon o Narodnoj odbrani Jugoslavije
Komisije
u akta
Pomoć, načel. pukovnik,³

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
ORGANIZACIJSKO ODELJENJE
Pov. Br. 145
27. IV. 1945. god.

ORGANIZACIJSKOM ODELJENJU GENERALŠTABA. —

Po ukazanoj potrebi. —

NAREĐUJEM:

1. — Da se odmah pristupi izradi projekta »Zakona o narodnoj odbrani Jugoslavije«.
2. — U komisiju koja će izraditi projekat »Zakona o narodnoj odbrani Jugoslavije«. —

ODREĐUJEM:

- a) General-majora Srećka Manolu, načelnika odeljenja za Mornaricu Generalštaba;
- b) General-majora Bogdana Oreščanina, načelnika Organizacijskog odeljenja Generalštaba;

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 13—2/5, k. 25-A.

² Dopisano crvenom olovkom.

³ Ovaj deo teksta dopisan je mastilom i latinicom.

v) Potpukovnika Vjekoslava Kolba, na službi u Mobilizacijskom odeljenju Ministarstva Narodne Odbrane.

3. — Projekat zakona ima da obuhvati osnovne i bitne odredbe o ustrojstvu Armije i Mornarice.

4. — Komisija će se što pre sastati i otpočeti rad na izradi pomenutog zakonskog projekta.

5. — Pretsednik komisije, general-major Srećko Manola, sazvaće komisiju. —

Po zapovesti
Ministra Narodne Odbrane
Načelnika Generalštaba
General-lajtnant,
(Arso R. Jovanović)
Arso R. Jovanović

Dostavljeno:
Odeljenju za Mornaricu
Generalštaba,
Organizacijskom odeljenju
Generalštaba,
Mobilizacijskom odeljenju
Ministarstva narodne odbrane.

BR. 248

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 28. APRILA 1945.
GLAVNOM STABU JA SLOVENIJE O TOME DA KO-
MANDA PODRUČJA 7. KORPUSA OSTANE POD KOMAN-
DOM GLAVNOG ŠTABA SLOVENIJE¹**

St. 7. M.

Komande mesta i komande područja 7. korpusa ostaju pod vašom komandom.² St. 15. 28. 4.

BR. 249

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 29. AP-
RILA 1945. NAČELNIKU GENERALŠTABA JA DA UBRZA
BORBU ZA TRST I OTPOČNE ULIČNE BORBE¹**

Od

Br. 74. . . . 29-IV

Za generala Arsu.² Englezi su već u Padovi a sutra će biti vjerovatno u Veneciji, a za dva do tri dana mogu biti u Trstu. U glavnom nadiru bez otpora. Prema tome možete ocjeniti kakva se brzina u radu nameće IV Armiji. Glavno je otpočeti borbu za Trst odmah. Jedinice 9. Korpusa i 43. divizije neka odmah usiljenim maršom upadnu u Trst i odpočnu ulične borbe.³

Tito.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. III.

² Ovo naređenje je usledilo kao dopuna naređenja Vrhovnog komandanta JA od 25. aprila 1945, kojom je 7. korpus stavljen pod neposrednu komandu 4. armije JA (dok. br. 238).

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—21/, k. 316.

² Jovanovića. U to se vreme, kao načelnik Generalštaba JA, nalazio pri štabu 4. armije za usklađivanje dejstava i sprovođenje odluka Vrhovnog komandanta JA.

³ Vidi dok. br. 243 i tom XI, knj. 4, dok. br. 69 i 74, 75 i 89. str. 606.

BR. 250

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 29. APRILA 1945. ZA DOSTAVLJANJE BOJNIH RELACIJA¹

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALŠTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIIJE
Operativno odeljenje

P^o2^v9 FNRI/A³⁷!^⁴⁵
^Y aprna IYIO
Beograd

DOSTAVLJANJE BOJNIH
RELACIJA DO SVAKOG
20 U MESECU. —

Radi izuzetnih prilika u kojima je stvorena naša armija i u kojima je vodila operacije, sistematsko i uredno sastavljanje i dostavljanje detaljnih operacijskih izveštaja, kod nas nije postojalo. Ovi izveštaji sastavljani su povremeno, nisu bili potpuni i mnoge važnije borbe i operacije nisu na dokumentaran i vojnički način opisane.

Detaljni izveštaji koji podrobno izlažu tok jedne borbe ili operacije, nazivaju se bojne relacije. Bojne relacije treba da obuhvate važnije borbe i bojeve i čitave operacije. Manji sukobi ne unose se u bojne relacije, već je dovoljno ono što se o njima unese u operacijski dnevnik.

Bojne relacije treba da budu najpouzdaniji izvori za izradu istorije rata. Na temelju bojnih relacija ocenjuje se rad 1 bojna sposobnost pojedinih jedinica i pojedinaca i one treba da posluže kao osnova za pohvale i odlikovanja. Osim toga one treba da pokažu tačne podatke o trofejima i vlastitim i neprijateljskim gubicima. One najzad treba da posluže kao glavni dokumenti za vojno-sudski postupak u slučajevima neprijateljskog rada zbog kojeg se pretrpeo neuspeh i neopravdani gubici u ljudstvu i materijalu.

Radi ovih važnih ciljeva kojima treba da posluže, bojne relacije treba da budu istinite, savesno i nepristrasno sastavljene. Odgovornost za istinitost relacija snosi štab koji ih je sastavio.

Da bi se bojna relacija pravilno i uredno sastavljala,

N a r e đ u j e m :

1. — Sve operativne jedinice pod neposrednom komandom Generalštaba Jugoslovenske armije, dostaviće Operativnom

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 31—13/1,

odeljenju Generalštaba bojne relacije do svakog 20-tog u mesecu, obuhvatajući vreme za protekli mesec dana.

Niži štabovi u sastavu operativnih jedinica, počev od štabova brigada, samostalnih bataljona i njima ravnih štabova, obavezni su takođe sastavljati bojne relacije i dostaviti ih svojim pretpostavljenim štabovima do roka koji im ovi budu odredili.

Štabovi koji svoje relacije dostavljaju neposredno Operativnom odeljenju Generalštaba dužni su da uz svoje relacije dostave i originalne relacije svojih neposredno potčinjenih štabova.

Za svoju arhivu svaki štab ostavlja duplikat relacije.

2. — Bojne relacije treba sastavljati po ovim načelima:

a) Događaji se izlažu hronološkim redom, kako su se i dešavali. Radi ovoga potrebno je u toku izvođenja borbi pribelježavati vreme i kratak opis svakog važnijeg događaja, da se kasnije ne izgubi iz vida.

b) Ishod borbi kod velikih operativnih jedinica zavisi od izvršenih priprema. Potrebno je radi toga u relacijama obuhvatiti pripreme i izvršenje pojedinih operacija.

c) Uz opis položaja (bojišta) treba priložiti kroki ili skicu sa ucrtanim rasporedom svojih i neprijateljskih trupa i fortifikacionim uređajem položaja, predstavljajući grafički i glavne momente u razvoju borbe.

d) Izložiti operativnu situaciju svojih i neprijateljskih trupa, verovatnu nameru neprijatelja i svoju odluku.

e) Opisati pripreme za izvršenje operacije i priložiti zapovest za pripremu.

f) Priložiti zapovesti za izvršenje operacije i opisati tok operacije. Pri izlaganju toka operacije označiti tačno vreme početka borbe, kao i tačno vreme važnijih momenata. Priložiti i sve zapovesti i izveštaje dobivene u toku borbe, koji su bili od uticaja na tok operacije. Opisati važnije događaje kod susednih jedinica u koliko su bile od uticaja na rad vlastitih trupa. Izložiti rad avijacije, tenkovskih, motorizovanih i mehanizovanih jedinica, konjice, kao i u opšte i odvojene akcije koje su neposredno uticale na tok borbe. Opisati zatim završetak borbe i operacije koje su posle toga nastale: gonjenje, odstupanje, ili

se pak zastalo na dostignutoj prostoriji. U ovom poslednjem slučaju opisati položaje svojih i neprijateljskih trupa.

g) Tačno izložiti vlastite i neprijateljske gubitke u ljudstvu, materijalu i stoci. Pri izlaganju vlastitih gubitaka, pokazati broj poginulih, ranjenih, zarobljenih i obolelih. Rukovodioce pokazati poimenično.

Gubitke u materijalu takođe pokazati brojno i po kategorijama (pešadisko, artiljerisko, inženjersko naoružanje, obmunođirovana oprema, logorska oprema i t.d.).

U koliko se bude imalo podataka pokazati neprijateljske gubitke, naznačujući broj poginulih i zarobljenih, imenujući znatnije neprijateljske starešine. Isto tako dati podatke o zaplenjenom neprijateljskom materijalu brojno po kategorijama, kao i o onom materijalu koji je uništen.

h) Naznačiti koje su neprijateljske trupe učestvovalе kao i njihove komandante. Priložiti važnije pismene neprijateljske dokumente u originalu ili u overenom prepisu u koliko su pali u naše ruke.

i) Izložiti stanje svojih i neprijateljskih trupa i njihovu sposobnost za dalju borbu.

j) Naznačiti koliko je municije utrošeno, da li je i u koliko izvršena popuna. Osim toga tačno pokazati bojni pregled municije, hrane, goriva za motore i ostalih potreba.

k) Navesti jedinice i pojedince koji zasluđu pohvalu i odlikovanje, opisujući ukratko delo zbog kojeg se predlađu i za kakvo odlikovanje ili pohvalu, kao i one koji zasluđu osudu i kakvu.

1) Zaključak. Izvesti svoje mišljenje o celom operativnom događaju, izložiti stečena iskustva obzirom na nove načine i postupke primenjene od strane vlastitih ili neprijateljskih trupa, kao i primedbe i predloge u pogledu izmene ili dopune borbenih postupaka.

3. — Operativno odeljenje Generalštaba pošto prouči dostavljene bojne relacije i preduzme sve što bude potrebno, dostaviće ih Vojnoistoriskom odeljenju na dalji rad.

4. — Pošto se bojne relacije do sada nisu dostavljale po načelima izloženim u ovom naređenju, to će štabovi armija dostaviti bojne relacije za čitav period vremena od dana svojeg formiranja u svemu u duhu ovog naređenja, za sve jedinice koje su bile u sastavu armije.

Sve ostale jedinice koje sada nisu u sastavu armija, dostaviće bojne relacije za vreme od 1. januara 1945. pa nadalje.

5. — Nezavisno od dostavljanja bojnih relacija, trupe su dužne da dostavljaju razne preglede brojnog stanja ljudstva, naoružanja, opreme, trofeja i ostalih potreba, po naređenjima i traženjima pojedinih Odeljenja Ministarstva Narodne Odbrane ili Generalštaba.

6. — Ovo naređenje raspisati svima jedinicama kojih se tiče i po njemu tačno i na vreme postupati. Nikakvi razlozi neće se uzimati u obzir za njegovo neizvršavanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
Maršal Jugoslavije
J. B. TITO

M.P.

Dostavljeno :

- Stabu I, III i IV armije,
- Glavnom štabu Srbije, Makedonije, Hrvatske i Slovenije,
- Stabu III korpusa,
- Stabu 37, 2. i 22. divizije,
- Korpusu Narodne Odbrane,
- Svim odelenjima MNO i Generalštaba,
- Stabu Mornarice,
- Stabu Vazduhoplovstva,
- Stabu KOSMET-a,
- Političkoj upravi MNO.

BR. 251

**NAREĐENJE MINISTRA NARODNE ODBRANE I VRHOV-
NOG KOMANDANTA JA OD 30. APRILA 1945. GLAVNIM
ŠTABOVIMA SRBIJE I MAKEDONIJE, OPERATIVNOM
STABU KOSOVA I METOHIJE I ŠTABU 3. KORPUSA ZA
CISCENJE OSLOBOĐENE TERITORIJE OD PREOSTALIH
ČETNIČKIH, BALISTIČKIH I USTAŠKIH BANDI¹**

Čuvati stalno²

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALŠTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Operativno odeljenje
Str. pov. Br. 17
30/IV 1945 god.
B e o g r a d

2³

Naš front se sve više pomera na zapad i oslobođena teritorija stalno se povećava. Preostalo četničko-ustaške bande pokušaće da ovo iskoriste, da bi se prikupile i što duže održale koristeći distale šume i toplo vreme, čime je kontrola zemljišta postala teža.

Naše se jedinice do sada nisu dovoljno snalazile u taktici razbijanja i uništavanja ovih bandi, zadovoljavajući se uglavnom držanjem gradova i osiguravanjem važnijih komunikacija. Stalno i sistematsko gonjenje bandi po planinama, koje se uglavnom tuda kreću, rede se je uspešno vršilo.

Da bi se četničko-ustaške bande što pre razbile i potpuno uništile i oslobođena teritorija potpuno osigurala. —

N a r e đ u j e m :

I. RASPORED SNAGA I PROSTORIJE OSIGURANJA

1) III KORPUS

(27, 38. i 53. divizija)

Sa svojim jedinicama ima da osigura prostoriju zapadne, centralne i istočne Bosne.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 50—6/1, k. 21.

² Dopisano crvenom olovkom.

³ Dopisano plavom olovkom.

Istočna granica ove prostorije biće: r. Drina od ušća do Drinjače — zapadna granica Srebrničkog sreza od slapa na Drini — reka Drina do Višegrada isključno — drum Višegrad — Rogatica isključno — Rogatica (zaključno) — Mesić (zaključno) — r. Prača do Renovice — Korijen planina, istočne padine Jahorine planine i dalje u prvoj liniji prema s. Jeleč. Južna granica vodi linijom r. Bistrice, zahvatajući Rogoj Šumu s juga.

Za prvo vreme naročitu pažnju obratiti na prostoriju duž Drine, na područje Devetaka, Ozrena, Majevice i Trebave, jer su to bila gnezda odakle su bande u poslednje vreme pokušavale da se prebace u Srbiju, Sandžak i Crnu Goru. Osobitu pažnju posvetiti bezbednosti Save kao plovne linije, jer se njome sada vrši znatan saobraćaj.

Štab korpusa ostaje u Sarajevu, a štabovi divizija da budu u Banja Luci, Zenici i u Tuzli.

Na istočnoj granici svoje prostorije rad koordinirati sa Glavnim štabom Srbije (u Kragujevcu), a na južnoj i zapadnoj granici sa jedinicama Narodne odbrane Hercegovine i Hrvatske.

2) GLAVNI ŠTAB SRBIJE

(2, 22, 24. i 37 divizija)

Prostorije za osiguranje, dodeliti divizijama po sledećem:

22. divizija. Granice prostorije na severu: rekom Savom i Dunavom od ušća Drine do ušća Morave. Zapadno: rekom Drinom od ušća i dalje istočnom granicom III korpusa od Višegrada (isključno). Južno: r. Bijela — r. Rzav — r. Konjska Reka — r. Đetinja — r. Zapadna Morava do njenog ušća u Dunav.

Štab divizije u Valjevu, a štabovi brigada u Bajinoj Bašti, Krupnju i Topoli.

Naročitu pažnju obratiti na dolinu Drine, na područje Jagodnje planine, Sokolske planine, Medvednika, Povlena i Tare.

Na novu prostoriju divizija će krenuti 2 maja iz Beograda vozovima do Arandelovca. Ovde peške u rastresitom borbenom rasporedu detaljno će pretresati Rudnik, Suvobor, Maljen i Povlen i zauzeti raspored u duhu dodeljenog zadatka.

37 divizija. Po prijemu ovog naređenja, štab divizije premestiće se u Priboj, a štabove brigada premestiti u Višegrad, Ustikolinu i Sjenicu.

Granice prostorije divizije. Severno: južna granica 22 divizije — Višegrad (zaključno) — drum Višegrad — Rogatica (zaključno). Zapadno: granicom III korpusa do s. Jeleč. Južno: rekom Bistricom do ušća u Drinu — Foča (zaključno) — rekom

Ceotinom obuhvatajući Pljevlja i Kamenu Goru južno do Brodareva — rekom Limom i Bistricom preko Korita, Suvog Dola i Melaja, obuhvatajući Peštersko Polje s juga. Istočno: od s. Melaj granica ide na sever između Javora i Golije na r. Bistricu i dalje r. Bistricom do njenog ušća u Zapadnu Moravu kod Požege.

Naročitu pažnju obratiti na sektor Drine od Višegrada do Foče i na područje Cigote i Zlatibora. Izvesne delove obavezno držati u Cajetini, Novoj Varoši i Goraždu.

Na južnoj granici koordinirati rad sa jedinicama Narodne odbrane Crne Gore.

2. divizija. Granice prostorije. Severno: Zapadnom Moravom od ušća Bistrice kod Požege do njenog ušća u Veliku Moravu. Istočno: Južnom Moravom do ušća Toplice. Južno: r. Toplicom — Kuršumlja (zaključno) — Prepolac (zaključno) — južni ogranci Kopaonika — Trepča (isključno) — Mitrovica⁴ (isključno) — rekom Ibrom na zapad do Tutina (zaključno) i dalje prema severozapadu do Suvog Dola. Zapadno: istočna granica 37 divizije.

Stab divizije smestiti u Brus, a štabove brigada u Ušće, Kuršumlju i s. Belo Brdo. Izvesne delove držati u Novom Pazaru i u Vrnjačkoj Banji. Naročitu pažnju obratiti na Kopaonik, Jastrebac, Goč i Goliju.

Na novu prostoriju divizija će krenuti 2 maja iz Beograda vozovima do Kragujevca i Kraljeva, a odatle peške u rastresitom borbenom rasporedu detaljno će pretresti Kotlenik, Gledićske Planine, Juhor, Stolove, Goč, Crni Vrh, Zeljin i Kopaonik, a potom zauzeti raspored u duhu dodeljenog zadatka.

24. divizija. Granice prostorije. Severno. Dunavom od ušća Morave do Bugarske Granice. Istočno: Bugarskom granicom na jug na s. Goleš (zapadno od Custendila). Južno: od s. Goleš izvornim delom reke Pčinje do s. Bujanovac (zaključno). Zapadno: od s. Bujanovca na Sjarinu i Medvedu (zaključno) i dalje na sever na reku Toplicu kod Kuršumlje. Dalje na zapad granica vodi južnom i istočnom granicom 2 divizije i istočnom granicom 22 divizije.

Stab divizije smestiti u Niš, a jedinice rasporediti na važnijim područjima u dolini Južne i Velike Morave, na području Knjaževca, Negotina, Zagubice, Lebana i Pirota.

⁴ Odnosno: Kosovska Mitrovica.

3) OPERATIVNI STAB KOSMET

(46. i 52. divizija, Makedonska divizija⁵ i grupa brigada⁶)

Sa svojim snagama i Makedonskom divizijom obuhvatiti čitav prostor Kosova i Metohije. Granice prostorije. Severno: južna granica 2 divizije. Istočno: zapadna granica 24 divizije. Južno: od Bujanovca na jug obuhvatajući južne padine Skopske Crne Gore i Sar Planine do Albanske granice. Zapadno: Albanskom granicom i dalje na sever preko Čakora (zaključno) — Rugova (zaključno) — Rožaja (isključno) — do Tutina.

Na području Prokletije i Paštrika koordinirati rad sa Albanskim jedinicama, a na području Sar Planine i Karadaga sa Glavnim štabom Makedonije. Stab jedne albanske brigade⁷ je u Kukesu.

Albanske divizije rasporediti na prostoriju Gnjlane — Uroševac.⁸ Ove divizije nisu pod komandom Operativnog štaba, već s njime samo sarađuju. S njima održavati tesnu vezu predlažući im akcije koje bi oni mogli da izvedu.

II. NAČIN DEJSTVA

Bande se uglavnom kreću u manjim grupama razbijeno i skoro neprekidno. One su demoralisane i nerado primaju borbu. Radi hrane prinuđene su da se spuštaju u sela i da napadaju naše nezaštićene transporte.

Za borbu sa ovim neprijateljem mora se primeniti posebna taktika, koja će se odlikovati neprekidnom pokretljivošću, iznenadnim i brzim akcijama na čitavom dodeljenom području. Uspeh se ne može očekivati od same dislokacije jedinica, ako jedinice ne budu u stalnom pokretu makar i sa manjim delovima.

U vezi s ovim daju se sledeće napomene:

1) Zabranjuje se svima jedinicama i štabovima stacioniranje u jednom mestu duže vreme. Bataljoni se ne smeju zadržavati u jednom mestu duže od 10 dana, brigade duže od 15 dana, a divizije duže od 20 dana.

⁵ Reč je o 50. diviziji (Arhiv VII, reg. br. 40—4, k. 1411: zapovest Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju od 7. juna 1945. za čišćenje Kosmeta od balista).

⁶ Operativna grupa brigada.

⁷ Misli se na brigadu Narodnooslobodilačke vojske Albanije (NOVA).

⁸ Odnosi se na 5. i 6. diviziju NOVA.

2) Pokrete vršiti obavezno noću i što češće, iznenadno, brzo i sa velikim maršrutama. Kod bandi i njihovih jataka treba stvoriti psihozu, da svakog časa i danju i noću strepe od moguće pojave naših jedinica. Ovo će stvoriti nepovoljne uslove za njihov život i povoljne prilike za njihovo hvatanje i uništenje.

3) Zbog ovoga potrebno je da jedinice budu lake i sposobne za brze pokrete.

4) U najširem obimu primenjivati pravilno i dalje organizovanje zasede svake vrste.

5) Pravilno razviti obaveštajnu službu, iskorištavajući podatke jedinica Narodne odbrane i susednih jedinica.

6) Tajnost namera i pokreta čuvati najbrižljivije. Primenjivati odbrane i lukavstvo svake vrste.

7) Održavati stalnu vezu sa susednim jedinicama, kako u pogledu blagovremenog obaveštavanja, tako i u pogledu sadejstva.

III. SARADNJA SA JEDINICAMA NARODNE ODBRANE

Glavni štab Srbije i štab III korpusa održavaće tesnu vezu sa štabovima divizija Narodne odbrane, koji se nalaze na njihovom terenu u cilju koordiniranja rada i u cilju korišćenja obaveštajnim podacima.

IV. SNABDEVANJE

Snabdevanje hranom vršiti na terenu redovnim i propisnim putem, uz eventualnu pomoć Komande MNO⁹ i po njenim direktivama.

Snabdevanje municijom i ostalim potrebama vršiti redovnim i nadležnim putem preko odgovarajućih organa.

Izbegavati samovoljne i nepropisne postupke u pogledu snabdevanja potrebama svake vrste.

Razne potrebe tražiti blagovremeno.

Podnošenje izveštaja

Glavni štab Srbije i štab III korpusa dostavljaće Generalštabu za Operativno odeljenje svakog 5 i 20 u mesecu izveštaj za proteklih 15 dana, koji treba da sadrži sledeće:

- 1) Raspored jedinica,
- 2) Opšte stanje na terenu,
- 3) Jačina i kretanje bandi,
- 4) Rad jedinica za proteklih 15 dana, izvršene akcije i njihovi rezultati. Broj ubijenih i zarobljenih bandita i plen u oružju i drugom materijalu.

⁹ Ministarstvo narodne odbrane.

- 6 -

бандита и плен у оружју и другом материјалу.

6/ Еласките намере и план за уништење преосталих банди.

6/ Стање оружја, муниције и осталих потреба код властитих јединица и код банди.

7/ Стање исхране код властитих јединица и код банди.

8/ Здравствене прилике код властитих јединица.

9/ Екстремни предлози.

У ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Главни штаб Србије и штаб III корпуса сносиће у првом реду пуну одговорност, ако се терен брзо не очисти од банди и не заведе пуни мир и безбедност. Исто тако одговорност носе и штабови дивизија и бригада, ако у извршењу задатка покажу неадекватности не које врсте.

Сви штабови треба да се у потпуности заложу на овом врло важном послу и да у пуном обиму исподе свој утицај и контролу на рад својих потчињених.

Пријем наређења потврдити.

СМРТ ШТАБНОЈ - СЛОБОДА НАРОДУ!

ВРХОВНИ КОМАНДАНТ
Маршал Југославије

ДОСТАВИТИ:

- Г.Ш. Србије и Македоније
 - Штабу III корпуса
 - Штабу Корпуса Народне Одbrane
 - Оперативном штабу за КОСМЕТ.
 - Команди позадине МНО.
 - Организационом одељењу Генералштаба
 - Штабу 2, 22, 24, 27, 37, 38, 46, 52 и 53 дивизије.
 - Полит. управи МНО.
- Зав. штаба 4-о сав. Група дивизија*

BR. 252

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 30. APRILA 1945. GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE O ANGAŽOVANJU 9. KORPUSA PREMA TRSTU¹

St. 11.

30. 4. 45.

Mi smo vam naredili da postavite lako pokretne delove u neposrednoj blizini Trsta, kao i da Deveti korpus upravite na sektor Trsta, s tim da svakog momenta mogu upasti u grad.² Javite nam šta ste po ovome uradili, kao i tačna mesta svih vaših delova u reonu Trsta.³ Tito. Št. 20. 30.4.

BR. 253

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 30. APRILA 1945. NAČELNIKU GENERALŠTABA JA DA UBRZA DEJSTVA, 4. ARMIJE ZA ZAUZIMANJE TRŽICA I GORICE I SPRECI OKUPATORA DA RAZARA POSTROJENJA U ISTARSKIM LUKAMA I UNIŠTAVA BRODOVE¹

Od

Br. 86. 30-IV

Za generala Arsu. 1. U vezi vaših izvještaja o uspješnom razvoju ofanzivnih operacija u Istri i Slovenskom Primorju² veoma je važno da desno krilo vaše Armije što prije izbije na donji tok Soče i uzme grad Monfalkone³ i Goricu.⁴ 2. Treba voditi računa da se lučka postrojenja i brodogradilišta i brodovi u Trstu i zapadno istarskim lukama sačuvaju od uništenja i da brzo padnu u naše ruke.⁵ Sledi.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG.. F-41/III.

² Vidi dok. br. 243.

³ Opširnije o izvršenju postavljenog zadatka vidi depešu Glavnog štaba Slovenije od 30. aprila 1945. Generalštabu JA u AIZDG, k. 41, f. II.

⁴ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—23/2, k. 316.

⁵ Vidi dok. br. 254.

³ Odnosno Tržič. To mesto je 1. maja 1945. oslobodila 3. udarna slovenačka brigada »Ivan Gradnik« 31. divizije. Opširnije o tome: AVII, reg. br. 44—1/6, k. 315; tom XI, knj. 4, dok. br. 74, 75, 89 i 90.

⁴ Goricu je oslobodila 2. maja 1945. Sedma udarna slovenačka brigada »Franc Prešern« 31. divizije posle žestokih dvodnevnih uličnih borbi. Potpunije o tome: tom XI, knj. 4, dok. br. 74, 75, 89 i 90.

Od

Br. 87. 30-IV

Nastavak. Da bi se sve ovo postiglo potrebno bi bilo da makar i manje partizanske jedinice brzo upadnu u određena mjesta sprečavajući begstvo i razaranje brodova, brodogradilišta i luka. Treće. Naredili smo komandantu mornarice da sa svojim jedinicama pomogne brzo zauzimanje i oslobođenje zapadnih istarskih luka.⁶

Tito.

BR. 254

IZVEŠTAJ PREDSTAVNIKA GENERALŠTABA KOD 4. ARMIJE JA OD 30. APRILA 1945. GENERALSTABU JA O ULIČNIM BORBAMA JEDINICA 4. ARMIJE U TRSTU¹

30. IV 45

Vojska general-lajtnanta Drapšina² produžava borbu za okruženje i uništavanje neprijateljskih trupa u reonu Rijeke — 188. i 237. div. njemačke. Jednovremeno brzo pokretne pešadijske i tenkovske jedinice razvijaju nezadrživo nastupanje u pravcu zapada. Danas 24.³ o. mj. u 2 sata noći prodrli su u grad Trst, gde vode žestoke borbe sa njemačkim snagama.

Desantne jedinice IV armije, u sadejstvu sa našom mornaricom, izvršile su iskrcavanje u Istru, i u toku 27, 28, 29, 30. aprila oslobodile poluostrvo Istru i sada vode borbu za gradove: Pulj,⁴ Pazin⁵ i Rovinj.

General Arso

³ Prema izveštaju Štaba 4. armije od 3. maja 1945. Generalštabu JA sva lučka postrojenja u Trstu i Tržiču zauzeta su skoro neoštećena (AVII, reg. br. 5—28/2, k. 316).

⁶ Vidi dok. br. 254.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 41—1/6, k. 315.

Depeša je na više mesta potcrtavana crvenom olovkom.

² Dopisano (umetanjem u tekst) crvenom olovkom.

³ Tako piše, treba: 30.

⁴ Odnosno: Pula. Kvarnerski odred mornaričke pešadije Jugoslovenske mornarice oslobodio je to mesto 3. maja 1945. Opširnije o tome: AVII, reg. br. 54—1/6 i 57—1, k. 315; tom XI, knj. 4, dok. br. 77, 89 i 107.

⁵ Pazin je oslobodila 6. maja 1. brigada 43. istarske divizije. Potpunije o tome: AVII, reg. br. 31—1/7 i 32—7, k. 315; tom XI, knj. 4, dok. br. 77, 89, 98 i 107.

**ODGOVOR MARSALA JUGOSLAVIJE JOSIPA BROZA TITA
OD 1. MAJA 1945. FELDMARSALU HAROLDU ALEKSAN-
DERU NA NJEGOVU PORUKU OD 30. APRILA 1945. O US-
POSTAVLJANJU SAVEZNIČKE KONTROLE I VOJNE UP-
RAVE U JULIJSKOJ KRAJINI PO ULASKU SAVEZNIČKIH
SNAGA NA TO PODRUČJE¹**

FELDMARSALU GOSPODINU A L E K S A N D E R U

Vašu depešu sa pet tačaka² u pogledu odnosa i operativne zone između Savezničkih armija i Jugoslovenske armije u Istri i Slovenskom Primorju, primio sam i temeljno proučio.

Od poslednjeg našeg sastanka i razgovora³ pa do danas, situacija se u toliko promenila, što su jedinice moje IV armije u sadejstvu Slovenačkih jedinica, uz vanredno velike napore i žrtve razbile nemačke odbrambene linije od Rijeke do Trsta, gde sada vode ulične borbe. Osim toga, od naših trupa oslobođena je skoro cela Istra osim gradova Pula, Rovinj i još nekoliko gde se takođe vode ulične borbe. U vezi sa svime time, mogu Vam saopštiti sledeće:

U vezi što skorijeg oslobođenja Jugoslavije i opkoljavanja svih neprijateljskih snaga u Jugoslaviji, ja sam stvorio sledeći plan koji se već izvršava.

1. Oslobođiti Istru, Trst i Monfalkone⁴ do rijeke Soče i brzo prodirati uz rijeku Soču prema austrijskoj granici.

2. U vezi sa time opredeljuje se operativna zona trupa pod mojom komandom, tj. na rijeci Soči, na liniji: ušće rijeke Soče (Porto Rozego) — Gorica — Tolmino — Tarvizio.⁵

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Britanskom javnom arhivu (Public Recor Office — dalje: PRO), Fond War office (dalje: WO), reg. br. 202, 319, X/M 04279, a kopija u AVII, reg. br. 17—1/8, k. 17-A.

Tito je s porukom u celini upoznao i Štab 4. armije (AVII, reg. br. 5—25/2, k. 316).

² Reč je o poruci feldmaršala Harolda Aleksandera od 30 aprila 1945. maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu o njegovim planovima za uspostavljanje savezničke kontrole i vojne uprave u Julijskoj krajini. Opširnije o sadržaju te poruke: tom XI, knj. 4, dok. br. 7 u drugom delu knjige — Prilozi.

³ Odnosi se na razgovor maršala Tita i feldmaršala Aleksandera u Beogradu od 21. do 24. februara 1945. Potpunije o tome vidi zapisnik s tog sastanka, objavljen u celini u tomu XI, knj. 4, kao dok. br. 3 u drugom delu knjige — Prilozima.

⁴ Odnosno: Tržič.

⁵ Odnosno: Trbiž.

3. Prema prijašnjem sporazumu ja ostajem kod toga da Vi koristite luku Trst kao i željezničku prugu Trst — Tarvizio, za snabdevanje trupa u Austriji.

4. Prema tome molim Vas da izdate Vašim trupama naređenje da uhvate kontakt na određenoj liniji sa mojim trupama, gde će se o detaljima dalje koordinacije na mestu dogovoriti.

5. Slažem se da one moje jedinice ili partizanski odredi koji se nalaze zapadno od određene linije potpadnu pod Vašu komandu.

6. Slažem se i ja Vam zahvaljujem na predusretljivosti da je potrebno održati najprisnije odnose između naših i Vaših trupa čim se sastanu radi koordinacije zajedničkih operacija protiv zajedničkih neprijatelja.

7. Samo po sebi je razumljivo, da u čitavoj napred označenoj zoni operacija mojih trupa ostaju i naše vojne pozadinske i građanske vlasti, koje već funkcionišu.

S poštovanjem

1. maj 1945 god.
Beograd

MARŠAL JUGOSLAVIJE
J. B. Tito

BR. 256

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 1. MAJA 1945. PREDSTAVNIKU GENERALŠTABA JA PRI 4. ARMIJI U ZAUZIMANJU STAVOVA PREMA ENGLESKOJ VOJNOJ MISIJI U VEZI SA DEZINFORMACIJAMA KOJE SIRE NJENI ČLANOVI¹

Za 20. div.
Br. 67 1. V.

Za Siljegovića.² Od Generalštaba primili smo sledeću depešu: Za generala Arsu.³ 1. Saopštite šefu engleske misije da nije tačno da se njihove savezničke trupe bore u Trstu, već da se iste nalaze više od 100 km od Trsa na zapadu. U Trstu se bori samo naša vojska. To što vam je saopštio šef engleske misije, ordinarna je laž i obmana.⁴ Saopštite šefu engleske mi-

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—15/2, k. 316.

² Boška. Bio je tada politički komesar 4. armije JA.

³ Jovanovića.

⁴ Ovo je odgovor maršala Tita na izveštaj delegata Generalštaba JA od 30. aprila 1945. o intervenciji šefa britanske vojne misije. Bliže o tome izveštaju: AVII, reg. br. 5—23/2, k. 316.

sije da po našem planu operacije naše trupe imaju izbiti na donji tok Soče od Gorice duž Soče, obuhvatajući gradove Goricu i Monfalkone. Prema tome naša operativna zona je do Soče sa jasno postavljenim operativnim ciljevima za naše trupe, u kojoj nemaju pravo ni potrebe da ulaze savezničke trupe. U vezi s tim savezničke trupe mogu tražiti dodir sa našim snagama samo na donjoj Soči. 3. Engleska vojna misija kod G. Š. Slovenije također je pokušala da obmane i slaže G. S. Slovenije o situaciji Trsta. Odmah saopštite G. S. Slovenije da bude oprezan i da ne nasjeda lažima engleske vojne misije već da se upravlja po ovom naređenju koje vam šaljem. 4. Saveznici misle koristiti Trst kao bazu za snabdijevanje u sledećem periodu operacija, tj. kad operacije naše Armije u Slovenskom Primorju završe i kada se naše i savez, snage orijentišu na sjever prema Austriji. Za ovo će blagovremeno uslijediti moje naređenje.⁵ 5. U toku današnjeg dana po svim iznetim pitanjima pismeno ću se objasniti sa feldmaršalom Aleksanderom.⁶ Za sada vi postupite ovako kako vam je naređeno.

Tito

BR. 257

POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 1. MAJA 1945. JEDINICAMA 4. ARMIJE I 7. I 9. KORPUSA ZA OSLOBOĐENJE TRSTA, GORICE I TRZICA¹

POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA jedinicama IV armije, VII i IX korpusa.

Prvog maja 1945. godine, jedinice naše IV armije, VII i IX korpusa, nadirući neodoljivo na zapad potpuno su zauzele i oslobodile gradove Trst, Goricu i Tržič, izbivši na širokom frontu na reku Soču.

Za izvojevanje ovih sjajnih pobeda pohvaljujem jedinice IV armije pod komandom general-lajtnanta Petra Drapšina, general-majora Pavia Jakšića, general-majora Karela Levičnika i

⁵ Vidi dok. br. 263.

⁶ Potpunije o tome pismu vidi dok. br. 255.

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7—1, k. 23.

pukovnika Boška Siljegovića, jedinice VII korpusa pod komandom pukovnika Franca Poglajena i pukovnika Janeza Hribara i jedinice IX korpusa pod komandom pukovnika Viktora Avbelja i potpukovnika Jože Borštnera.

Izražavam svoju zahvalnost svima borcima i rukovodiocima jedinica, koje su izvojevale ove sjajne pobjede.

Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše Otadžbine!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1. maja 1945.,
Beograd

VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE
Tito²

BR. 258

IZVEŠTAJ PREDSTAVNIKA GENERALŠTABA JA PRI 4. ARMIJI OD 1. MAJA 1945. GENERALSTABU JA O BORBAMA ZA TRST I RIJEKU¹

1. V 45.

IV ARMIJA

Udarne grupa IV armije u toku 30. aprila nastavila je žestoke ulične borbe u gradu Trstu, presekavši sve puteve nepr. i napredovala zap. od Trsta 20 km. U dosadašnjim borbama u gradu Trstu zaplenjeno je oko 100 topova i ogromne količine ratnog materijala. Neprijatelju su naneseni veliki gubici u ratnoj snazi, a u ruke naših jedinica pao je veliki broj zarobljenih oficira i vojnika.² Produžuju se borbe za uništenje nepr. grupacije na sektoru Rijeke.³ U Istri oslobođen je grad Buzet.⁴ Produžuju se borbe za Prelj⁵ i Rovinj.

General Arso⁶

² Reč Tito je u dokumentu dopisana crvenom olovkom.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 45—1/6, k. 315.

² Opširnije o tome: tom XI, knj. 4, dok. br. 89 i 107.

³ Rijeka je oslobođena 3. maja 1945 (tom XI, knj. 4, dok. br. 77).

⁴ Buzet je oslobođen 30. aprila 1945 (tom XI, knj. 4, dok. br. 74 i 89, str. 610).

⁵ To mesto, na karti 1:100.000, redakcija nije pronašla. Odnosi se najverovatnije na Prem, kod Ilirske Bistrice. Bliže o borbama za to mesto: tom XI, knj. 4, dok. br. 89.

⁶ Jovanović.

BR. 259

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 2. MAJA 1945. GLAVNOM STABU SLOVENIJE ZA UPUĆIVANJE 14. UDARNE DIVIZIJE JA RADI ZAPOSEDANJA CELOVCA I OSTALIH DELOVA U KORUŠKOJ KOJE NASELJAVA SLOVENACKI ŽIVALJ¹

2. 5. 45.

St. 20. DDDD

Nemci kapitulirali preg angloameričkim snagama u Italiji, Tirolu i Koruškoj. Odmah uputite 14. div. u Korušku prema Celovcu sa zadatkom da zaposedne Celovac i ostale naše oblasti u Koruškoj.² Izvestite o izvršenju.³ Tito. St. 1. 2. 5.

BR. 260

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 2. MAJA 1945. PREDSTAVNIKU GENERALŠTABA JA PRI 4. ARMIJI ZA DEJSTVA U ISTRI I SEVEROZAPADNIM DELOVIMA ZEMLJE PREMA LJUBLJANI¹

OD

Br. 10. 2. V.

Za generala Arsu. Odmah nam javite operativnu situaciju na cjelom vašem operativnom području, gde se nepr. još drži

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. III.

¹ Štab 4. operativne zone Slovenije, postupajući prema ovome naređenju, odmah je istog dana — 2. maja 1945 — naredio Štabu 14. udarne divizije da s jedinicama usiljenim maršem izbije na jugoslovensko-austrijsku granicu, zaposednu mostove na r. Dravi i sve prelaze preko granice, onemoguće odstupanje nemačko-ustaško-četničkih snaga preko granice, izvrše razoružavanje i zarobljavanje tih snaga, a delom jedinica da posedne Celovec i Velikovec (u Austriji).

U vezi s tim Celovec i Velikovec su zauzeli 9. maja 1945.

Opširnije o tome AIZDG, k. 333, f. I i k. 366, f. III.

³ Glavni štab Slovenije dostavio je izveštaj depešom 3. maja 1945. Generalštabu JA, u kome ga je izvestio da su već 2. maja »po vlastitom nahođenju izdali istu naredbu diviziji« (AIZDG, k. 41, f. II).

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—25/2, k. 316.

Depešu koja se nalazi u knjizi predatih depeša Generalštaba JA potpisao je lično maršal Jugoslavije Josip Broz Tito (AVII, reg. br. 5—3/1, k. 46).

i daje otpor. Javite raspored vaših snaga,² gdje su sada, kada će stići i kuda 7. i 8. Arnautska div.³ Drugo: Potrebno je da brzo napadnete i zauzmete Pulu.⁴ Treće: Izvršite pripreme za orijentaciju jačih snaga prema sjeveru i dalje i u tom smislu pošaljite nam svoj predlog.

OD

Br. 11. 2. V.

Pri ovome ne uzmite u obzir direktno zauzimanje Ljubljane⁵ već imati u vidu presecanje nepr. otpunice u izvornom djelu Save.⁶ Poslije toga u Trstu, Gorici i Tržiču treba da ostanu najmanje tri odabrane divizije. Četvrto: Javiti ćete nam hitno rezultate dosadašnjih borbi u pogledu nepr. gubitaka i plijena u Istri i Slovenskom Primorju.⁷

Tito

BR. 261

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 2. MAJA 1945. PREDSTAVNIKU GENERALŠTABA JA PRI 4. ARMIJI ZA PREDUZIMANJE MERA ZA DEJSTVA U SEVEROZAPADNOM DELU ZEMLJE¹

OD

Br. 14. 2. V.

Za gen. Arsu. Nijemci kapitulirali u Italiji, Tirolu i Koruškoj. Predavaju se američkim snagama.² Situacija nalaže da hitno uputite dve dobre div. pravcem Tolmin — Trbiž — Beljak

² Detaljnije o rasporedu 4. armije i dostavljenom izveštaju: AVII, reg. br. 5—28/2, k. 316.

³ Tako piše u originalu; treba: Javite raspored vaših snaga gde su sada, kada će stići i kuda 7. i 8. kordunaška divizija. O pokretu i rasporedu 7. i 8. divizije vidi dok. br. 261

⁴ O oslobođenju Pule vidi dok. br. 254.

⁵ Ljubljana je oslobođena 9. maja (tom XI, knj. 4, dok. br. 89, 106 i 107).

⁶ Vidi tom XI, knj. 4, dok. br. 89 i AVII, reg. br. 24—1/7, k. 315: depeša Štaba 4. armije JA od 6. maja 1945. o dejstvima Severne operativne grupe.

⁷ Potpunije o rezultatima borbi i plenu: AVII, reg. br. 55—1/6 i 56—1/6, k. 315 i reg. br. 5—28/2, k. 316 i tom XI, knj. 4, dok. br. 107.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—27/2, k. 316.

² Reč je o kapitulaciji 2. maja 1945. nemačkih oružanih snaga u severnoj Italiji, posle dužih tajnih pregovora koji su do tada vođeni.

sa zadatkom da upadnu u Korušku i zaposednu Beljak i Celovec.³ Ubrzajte pokret 7. i 8. div. za Slov. Primorje.⁴ Izvestite šta ste po ovom preduzeli.⁵

Tito.

BR. 262

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 3. MAJA 1945. ŠTABU 2. ARMIJE ZA DEJSTVA OPŠTIM PRAVCEM NOVO MESTO — LJUBLJANA¹

II A r m i j a

3. V 45.

15 — 29

Posle likvidacije nepr. u reonu Karlovca vaš opšti pravac treba da bude Novo Mesto — Ljubljana, a na pravcu Zagreb ostavite bočno osiguranje.²

Tito

Akt o kapitulaciji potpisala je Komanda Grupe armija »C« 29. aprila 1945. u Kazerti, bez znanja i odobrenja nemačke Vrhovne komande Vermahta. Kapitulacija je stupila na snagu 2. maja 1945. u podne, što je bio prvi nemački front koji je bezuslovno kapitulirao (*Drugi svetski rat*, knj. 5, str. 365).

³ Beljak i Celovec su 9. maja 1945. posele jedinice 14. udarne divizije JA (dok. br. 259; tom XI, knj. 4, dok. br. 85 i 89).

⁴ Osmu udarna divizija izbila je 3. maja 1945. na prostor južno od linije Postojna — Sv.Petar—Stari Trg, dok je 7. udarna divizija, u isto vreme, zaposela prostor Osilnica — Čabar (tom XI, knj. 4, dok. br. 89, str. 614).

⁵ Bliže o preduzetim merama: tom XI, knj. 4, dok. br. 77, 78 i 80.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 16—6/1, k. 43.

¹ U vezi s tim naređenjem i naređenjem GS JA od 7. maja 1945, Stab 2. armije uputio je 4. udarnu diviziju da najkraćim pravcem izbije u dolinu Save, u rejon Brežica. Deseta udarna divizija dobila je zadatak da, preko Kostanjevice, izbije u dolinu Save, na prostor oko Krškog, dok je 3. udarna divizija upućena ka Novom Mestu (dok. br. 287 i AVII, reg. br. 1—11/4, k. 274).

O tome vidi i izveštaj Štaba 2. armije od 8. maja 1945. Generalštaba JA o dejstvima Unske, Karlovačke i Zagrebačke grupe divizija u AVII, reg. br. 2—1/4, k. 274.

BR. 263

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 3. MAJA
1945. PREDSTAVNIKU GENERALŠTABA JA PRI 4. ARMIJI
ZA ULAGANJE PROTESTA KOMANDI SAVEZNIČKIH
TRUPA ZBOG PRELASKA NJIHOVIH JEDINICA PREKO
REKE SOČE¹**

OD

Br. 21. . . . 3. V.

Za generala Arsu. Saopštite komandi tamošnjih savezničkih trupa u moje ime da najstrože protestujem i da zahtijevam da se povuku na liniju koja je određena, tj. preko Soče.² Zauzmite sve strateške položaje u navedenim gradovima: Trst, Gorica i Monfalkone. Ne dopuštajte im nikakvog mešanja u naše vojno-pozadinske i civilne vlasti. Prikupite i koncentrišite u tim mjestima sve raspoložive snage. Mesta zadržite pod svaku cijenu u svojim rukama. Čuvajte se provokacija, ali budite nepokolebivi. U slučaju njihove vojničke agresije protiv vas dajte odmah vojnički otpor.³ Čekajte daljnje naređenje.⁴

Tito.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII. reg. br. 5—27/2, k. 316.

² Protest je uručen 4. maja 1945. potpukovniku J. R. S. Klarku, članu savezničke vojne misije u Trstu. Opširnije o tome: tom XI, knj. 4, dok. br. 15 u Prilozima.

O tome je vodio razgovore 4. maja 1945. i komandant 4. armije general-lajtnant Petar Drapšin (tom XI, knj. 4, dok. br. 17 u Prilozima).

Zatim je taj protest, na lični zahtev načelnika Generalštaba JA, upućen Glavnoj komandi savezničkih snaga (tom XI, knj. 4, dok. br. 19 u Prilozima).

³ Opširnije o tome vidi naređenje Štaba 4. armije od 5. maja 1945. za pojačanja garnizona, aktiviranje obalskih baterija i stava prema članovima savezničkih misija (AVII, reg. br. 4—23/10, k. 315), kao i izveštaj o preduzetim merama od 5. i 15. maja 1945 (AVII, reg. br. 4—23/10, k. 315 i 5—19/1, k. 316).

⁴ Vidi dok. br. 264.

BR. 264

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 3 MAJA 1945. PREDSTAVNIKU GENERALŠTABA JA PRI 4 ARMIJI ZA PREDUZIMANJE MERA U ISTRI ZBOG PROVOKATIVNOG DRŽANJA SAVEZNIKA¹

OD komandna kola odmah

Br. 22. 3. V.

Za generala Arsu. Prema izvještajima druga Kidriča u Gorici su engleski tenkovi štitili talijanske fašističke demonstracije protiv nas.² Odmah u Goricu uputite naše regularne odabrane trupe koje će biti u stanju da suzbiju svaki pokušaj uperen protiv nas i naše vojske i koje će sigurno držati ovo mjesto u svojim rukama.³

OD

Br. 23. 3. V.

Uopšte na celokupnom području sve do Soče upotrebite najenergičnije mere protiv svih nepr. elemenata koji bi pokušali da u vidu raznih demonstracija, sabotaza i slično rade protiv naše vojske i naših tamošnjih vojnih i civilnih vlasti.⁴

Tito

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—27/2, k. 316.

² Vrhovni komandant JA uputio je istoga dana — 3. maja 1945. i oštar protest savezničkom komandantu na Sredozemlju feldmaršalu Haroldu Aleksanderu zbog grube provokacije pripadnika engleskih oružanih snaga.

Opširnije o tome: tom XI, knj. 4, dok. br. 18 u Prilozima.

³ Tada je upućena 13. udarna divizija (vidi tom XI, knj. 4, dok. br. 85).

⁴ O tome vidi i izveštaj Štaba armije (o rasterivanju fašističkih demonstranata 5. maja 1945. u Gorici) u AVII, reg. br. 5—32/2, k. 316.

BR. 265

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 3. MAJA
1945. POLITIČKOM KOMESARU I PREDSTAVNIKU GENE-
RALŠTABA JA PRI 4. ARMIJI O PREDUZIMANJU MERA
NA RECI SOCI¹**

i
Br. 59 3. V.

Za Siljegovica²

Za generala Arsu.³ 1. Obzirom nato što će naše jedinice koje budu zapadno od Soče potpasti pod komandu feldmaršala Aleksandra, to na područje zapadno od Soče ne upućivati naše regularne jedinice kako iz **IV.** Armije tako ni iz **IX.** Korpusa i drugih formacija izuzetak još nekih part. odreda koji su ranije bili na tom terenu i ostati će zapadno od Soče. 2. Liniju Soče držati čvrsto u svojim rukama. Preko Soče na istoku ne dozvoliti da vam se provlače razni talijanski, austrijanski i četnički elementi i drugi nepr. naše borbe. O tome voditi strogo računa zavesti najstrožu kontrolu i budnost na celom prostoru istočno od Soče. Organizovati komande mjesta i komande gradova, uspostavljajući vojnoteritorijalnu vlast na cjelom području sve do Soče.⁴

Tito

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—17/2, k. 316.

Istu depešu u knjizi predatih depeša Generalštaba JA potpisao je lično Vrhovni komandant JA (AVII, reg. br. 5—4/, k. 46).

² Boška. Tada je bio politički komesar 4. armije JA.

³ Jovanovića.

⁴ O organizaciji i uspostavljanju vojnoteritorijalne vlasti vidi depešu Štaba 4. armije upućenu 6. maja 1945. Generalštabu JA u AVII, reg. br. 5—33/2, k. 316.

BR. 266

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 3. MAJA 1945. POTČINJENIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA O ODNOSIMA PREMA SLUŽBAMA SNABDEVANJA¹

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

GENERALŠTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Organizacisko odeljenje
Pov. broj 171
3 maja 1945 godine

Došlo 14. 5. 45
odposlano st. 370
^g ^
vsem komandom mest
in voj področij²

Pojedini rukovodioci ne poklanjaju dovoljno pažnje službama snabdevanja, naročito za vreme operacija i ne vide teškoće na koje ove službe nailaze u našoj opustošenoj zemlji, koja nema dovoljno sredstava za život vojske i boraca.

Pravilnom ocenom ciljeva i zadataka raznih službi snabdevanja imaće se velike koristi u operacijama za koje je potrebno brzo i pravilno funkcionisanje svih službi snabdevanja.

Da bi se stvorili povoljni uslovi za rad potrebno je da se članovi i svi rukovodioci pridržavaju osnovnih pravila u načinu komandovanja.

S obzirom na napred izneto, a da bi se stvorili pravilni službeni odnosi između operativnih komandnih organa i stručnih organa pozadinskih službi (intendantska, sanitetska, veterinarska, saobraćajna, građevinska i finansijska), da bi se stručnim organima osigurala izvesna neophodno potrebna samostalnost kao i da bi bila uređena zavisnost između organa napred navedenih službi sa komandnim organima i time bilo zagarantovano jedinstvo akcije, to na predlog Komande Pozadine Ministarstva Narodne Odbrane broj 562 od 23. aprila t.g. —

N A R E Đ U J E M :

1. — Odeljenja materijalnog snabdevanja imaju pravo i vlast da neposredno naređuju srodnim odeljenjima nižih komandi za sve što se odnosi na vršenje svoje stručne službe snabdevanja:

a) Raspoređivanje sredstava za život boraca, vozila i nižeg stručnog osoblja (za kraće vreme), materijala za opravke radionica, novca, lekova, u koliko nije tačno precizirano;

b) Određivanje načina vršenja službe u granicama postojećih pravila i propisa kada na novo nastale okolnosti, ovo traže i za slučajeve koji nisu predviđeni.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AIZDG, k. 18, f. I.

² Taj deo teksta u gornjem desnom uglu dopisan je mastilom, na slovenačkom jeziku.

2. — Ova odeljenja podređena su svojim komandama pozadine u komandno-stručnom i disciplinskom pogledu.

U komandno-stručnom pogledu će naročito doći do izražaja: određivanje mesta gde se imaju postaviti pojedine ustanove na frontu, pitanje kolaboracije pojedinih službi na pr. transportovanje i evakuacija, pravci prebacivanja ustanova, upotreba komunikacije, stepen pripravnosti, podela rada ustanova i slično.

3. — Štabovi komandi pozadina su podređeni operativnom štabu svoje komande u svakom pogledu.

Operativni štabovi (komandant i politički komesar) odgovorni su za pravilno i uredno otpravljanje stručnih pozadinskih službi i nad njima vode nadzor i po potrebi utiču na njih.

Pri tome treba imati u vidu da stručni rukovodioci u pojedinim štabovima su dužni da obaveštavaju i imaju saglasnost od njima disciplinski pretpostavljenih rukovodioca po svima važnijim naređenjima i odlukama makar i stručne prirode.

Štabovi komandi pozadina u stručnom pogledu primaju od operativnih štabova opšte zadatke i direktive sa obaveštenjima o okolnostima pod kojima će se vršiti snabdevanje jedinica. U operacijama se ovo ima dati tako blagovremeno da mogu rukovodioci tehničkih službi na vreme pripremiti potrebe za front.

Tehničke poslove prepuštati stručnim organima jer će se na taj način povećati shvaćanje odgovornosti potčinjenih, izbeći će se smetnje tehničke prirode, jer pravilno organizovanje materijalnih službi snabdevanja ne trpi rešavanja »na parče«. Ipak se potpuno neće moći izbeći razne improvizacije na bojištu, koje nameću brze promene situacije.

4. — Stručne jedinice i komande (vozarske čete i bataljoni, autopukovi, bataljoni, bolnice, radne jedinice, škole, ekipe, vojne delegacije i dr.) su izvršni organi dotičnih stručnih rukovodioca u štabovima (odelenja, otseci, referenti i dr.) i podređeni su kako u stručnom pogledu tako i u disciplinskom pogledu. Ovo je neophodno potrebno zbog brzog izvršavanja poslova.

Ako je na višem položaju mlađi po činu, ima se ovaj obraćati molbenim tonom ali je naređenje obavezno za starijeg po činu na nižem položaju.—

M. P.

Po zapovesti
Ministra Narodne Odbrane
Zastupa Načelnika Generalštaba
General-lajtnant
(V. Terzić)
V. Terzić

BR. 267

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 3. MAJA 1945.
GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE O OTPUŠTANJU BUGAR-
SKIH DRŽAVLJANA IZ JEDINICA JA¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Mobilizacijsko odeljenje

Mob. br. 3462

3 maja 1945. g.

Beograd.

Poslato pod št. 358

vsem kom. mest

in voj. područij²

GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE

Bugarska vojna misija u Beogradu dostavlja povremeno Ministarstvu Narodne Obrane spiskove vojnih obveznika, bugarskih državljana, tražeći da se isti odmah otpuste iz naše Armije i da se upute Bugarskoj vojnoj misiji u Beogradu radi raspoređivanja u jedinice bugarske vojske.

Kako je u tom pogledu već ranije postignut sporazum s Bugarskom, koji treba u potpunosti izvršiti, to:

n a r e đ u j e m :

1. — Da svi štabovi, komandanti, komandiri i upravnici jedinica, komandi i ustanova Jugoslovenske armije odmah po prijemu ovog naređenja provere, da li u njihovim jedinicama ima obveznika, koji su bugarski državljani.

2. — Da takve obveznike, u koliko ih ima odmah otpuste iz Jugoslovenske armije i upute ih Bugarskoj vojnoj misiji u Beograd (Birčaninova ulica br. 26).

3. — Da za svakog takvog obveznika upućenog Bugarskoj vojnoj misiji, podnesu izveštaj Mobilizaciskom odeljenju Ministarstva Narodne odbrane.

4. — Pri upućivanju gore navedenih lica Bugarskoj vojnoj misiji, izdati im potvrdu iz koje će se videti: koliko je vremena proveo u Jugoslovenskoj armiji, na kojoj dužnosti i kratku ocenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Po zapovesti
načelnika generalštaba,

M.P.

Pomoćnik
general-lajtnant:
M. Apostolski

¹ Original primljene depeše (umnožena na geštetneru) u AIZDG, k. 18, f. I.

Ovo naređenje razaslato je i svim ostalim Generalštabu JA neposredno potčinjenim štabovima i komandama.

² Ta rečenica dopisana je olovkom, na slovenačkom jeziku.

BR. 268

**NAREDBA MINISTRA NARODNE ODBRANE I VRHOVNOG
KOMANDANTA JA OD 4. MAJA 1945. ZA FORMIRANJE 5.
ARMIJE JA I RASFORMIRANJE GLAVNIH ŠTABOVA SR-
BIJE I MAKEDONIJE¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIIJE
ORGANIZACIJSKO ODELJENJE
Str. Pov. 150
4. V. 1945. god.
BEOGRAD

Po ukazanoj potrebi,

NAREĐUJEM:

- a). Da se odmah formira V. armija, **na čelu sa štabom:**
KOMANDANT: General-major Slavko Rodić;
POLITIČKI KOMESAR: Pukovnik Vojo Kovačević;
NAČELNIK ŠTABA: General-major Pavle Ilić;²
ZAMENIK KOMANDANTA: Pukovnik Aleksa Demni-
jevski-Bauman;³
PRVI POMOĆNIK NAČELNIKA ŠTABA: Pukovnik
Velimir Knežević
DRUGI POMOĆNIK NAČELNIKA ŠTABA: Pukovnik
Jefta Jovanović
Ostala lica potrebna za popunu štaba ove armije odredi-
će se naknadno.
- b.) U sastav V. armije ulaze sledeće jedinice:
2. Proleterska Divizija;
22. Udarne Divizija;
37. Udarne Divizija;

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 37—2/21, k. 25A.

² Nadimak mu je bio Veljko. Umro je 16. jula 1964. (u činu general-pukovnika JNA). Poslednja dužnost mu je bila: komandant Gra-
ničnih jedinica JNA.

³ Rođen je 1905. u Velesu. (sada: Titov Veles.) Po zanimanju je bio radnik. Član KPJ postao je 1926. godine. Otišao je u SSSR na ško-

49. Divizija i
50. Divizija i
24. divizija⁴
41. diviziju odmah rasformirati i sa njome popuniti 49.
i 50. diviziju.

v.) Glavni Stab Srbije i Glavni Stab Makedonije ukinuće
se, na mesto njih imaju se formirati komande vojno-te-
ritorijalnih oblasti zašto će uslediti moje naređenje.

g.) Glavni Stab Srbije i Glavni Štab Makedonije obavezni
su dati potrebne kadrove za popunu Štaba armije i os-
talih armijskih jedinica, kao i potrebna materijalna sred-
stva za brzo funkcionisanje Štaba armije.
Izvršenju ovog naređenja pristupiti odmah.

VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE,
J. B. TITO

M.P.

Dostavljeno:
Pers. odel. M.N.O,
Org. odel. M.N.O,
Stabu V armije i
Glavnom štabu Srbije i
Makedonije.

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
PERSONALNO ODELJENJE
Strogo Pov. Br. 53
5. V 1945. god.
BEOGRAD

U fascikl postavljenja
rji5

lovanje 1928. Po izbijanju građanskog rata u Spaniji došao je 20. no-
vembra 1936. na špansko ratište da se bori u redovima oružanih sna-
ga Druge španske republike. Bio je komandant Bataljona »Dura Đa-
ković« u 129. internacionalnoj brigadi i imao je čin potpukovnika Špan-
ske republikanske vojske.

U NOR-u je imao odgovorne funkcije. Bio je komandant 15. kor-
pusa JA, a sada: zamenik komandanta 5. armije JA. Umro je 1961. pos-
le duže i teške bolesti (Grupa autora, *Španija 1936—1939*, Vojnoizda-
vački zavod, Beograd 1971, knj. 5, str. 105—111).

⁴ Reči »i 24. divizija« dopisane su mastilom.

⁵ Paraf Danila Trampuža.

по указаној службеној потреби.

П А Р Е Љ У Ж И

а./ да се одмах формира 1. армија, на челу са штабом:

КОМАНДАНТ: Генерал-мајор Оливер Радич;
ПОМОЋНИК КОМАНДАНТА: Пуковник Војо Косачевић;
НАЧЕЛНИК ШТАБА: Генерал-мајор Павле Милић;
ЗАМЕННИК КОМАНДАНТА: Пуковник Алекса Денчићевски-Бауман;
ПРВИ ПОМОЋНИК НАЧЕЛНИКА ШТАБА: Пуковник Владимир Клековић;
ДРУГИ ПОМОЋНИК НАЧЕЛНИКА ШТАБА: Пуковник Јефта Језановић;
Остала лица потребна за непуну штаба ове армије одређују се наредно.

б./ У састав 1. армије улазе следеће јединице:

- 2. Прелетерска дивизија;
 - 22. Ударна дивизија;
 - 27. Ударна дивизија;
 - 49. дивизија и
 - 50. дивизија.
41. дивизију одмах расформирати и са њоме попуњити 49 и 50 дивизију.

в./ Главни штаб Србије и Главни штаб Македоније укинуће се на места где имају се формирати команде војно-територијалних области заштиће се у складу са наредбама.

г./ Главни штаб Србије и Главни штаб Македоније обавезни су дати потребне кадрове за непуну штаба армије и осталих армијских јединица, као и потребна материјална средства за брзо функционисање штаба армије. Извршењу овог наређења приступити одмах.

ВЕРОВНИ КОМАНДАНТ
НАРМАЛ ЈУГОСЛАВИЈЕ,

Достављено:

Нар. одељ. М. Н. С.
Орг. одељ. М. Н. С.
Штабу 1. армије и
Главном штабу Србије и
Македоније.

**PREDLOG ORGANIZACIJSKOG ODELJENJA GENERAL-
ŠTABA JA OD 4. MAJA 1945. GENERALŠTABU JA ZA FOR-
MIRANJE KOMANDE TENKOVSKIH I MOTORIZOVANIH
JEDINICA¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Organizacijsko odeljenje
Pov. Br. 184
4. V 1945. god.
B e o g r a d

NAČELNIKU GENERALŠTABA

Formacijom Ministarstva Narodne Odbrane predviđeno je, da se, pored ostalih odeljenja i komandi rodova vojske, formira i komanda tenkovskih i motorizovanih jedinica.

Dok su sva odeljenja i komande rodova vojske formirani i počeli da dejstvuju,² komanda tenkovskih i motorizovanih jedinica i komanda hemijske službe nisu još formirane.

Naša Armija, pored manjih tenkovskih jedinica u pojedinim samostalnim Korpusima i Armijama, ima dve tenkovske brigade i izvesne delove motorizovane pešadije.

U vezi sa razvojem operacija naše Armije, nastaje sve veće i veće pridobijanje trofejnih tenkova i ostalih specijalnih motornih vozila, koji će se iskoristiti za formiranje novih tenkovskih i motorizovanih jedinica.

Pojavljuje se neophodna potreba, da stručno rukovođenje tenkovskim i motorizovanim jedinicama bude sasređeno u jednoj komandi i time da, pored ostalog, i pravilan pravac razvoja tog novog i za nas vrlo važnog roda vojske.

S obzirom na napred izloženo, neophodno je potrebno, da se u sastavu Ministarstva Narodne Odbrane³ što pre formira Komanda tenkovskih i motorizovanih jedinica.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 14—1/2, k. 25—A

² Vidi dok. br. 151, 152 i 153.

³ Naređenjem Vrhovnog komandanta JA od 19. maja 1945. bilo je predviđeno da se formira 1. tenkovska armija JA, na čelu sa general-lajtnantom Petrom Drapšinom. Međutim, od toga se odustalo, pa je verovatno, negde posle toga, formirana i Komanda tenkovskih i motorizovanih jedinica JA, što redakcija nije mogla tačno da utvrdi (AVII, reg. br. 17—1, k. 23).

НАЧЕЛНИКУ ГЕНЕРАЛШТАБА

Формацијом Министарства Народне Одбране предвиђено је, да се, поред осталих одељења и команди родова војске, формира и команда тенковских и моторизованих јединица.

Док су сва одељења и команде родова војске формирани и почели да дејствују, команда тенковских и моторизованих јединица и команда хемијске службе нису још формиране.

Наша Армија, поред мањих тенковских јединица у појединим самосталним Корпусима и Армијама, има две тенковске бригаде и извесне делове моторизоване пешадије.

У вези са развојом операција наше Армије, настаје све веће и веће придобијање трофејних тенкова и осталих специјалних моторних возила, који ће се искористити за формирање нових тенковских и моторизованих јединица.

Појављује се неопходна потреба, да стручно руковођење тенковским и моторизованим јединицама буде сасређено у једној команди и тиме да, поред осталог, и правилан правац развоја тог новог и за нас врло важног рода војске.

С обзиром на напред изложено, неопходно је потребно, да се у саставу Министарства Народне Одбране што пре формира Команда тенковских и моторизованих јединица.

У колико се за сада неби могла наћи подесна личност за команданта тенковских моторизованих јединица, требало би одредити једног официра, стручног за тенковске и моторизоване јединице, који би вршио дужност команданта док се дефинитивно не постави командант и који би одмах приступио формирању команде.

Питање формирања команде тенковских и моторизованих јединица је данас врло актуелно и не трпи више никаквог одлагања.

Помоћник
Начелника Генералштаба
Генерал-лајтнант,
(Апостолски)

U koliko **se za** sada nebi mogla naći podesna ličnost za komandanta tenkovskih motorizovanih jedinica, trebalo bi odrediti jednog oficira, stručnog za tenkovske i motorizovane jedinice, koji bi vršio dužnost komandanta dok se definitivno ne postavi komandant i koji bi odmah pristupio formiranju komande.

Pitanje formiranja komande tenkovskih i motorizovanih jedinica je danas vrlo aktuelno i ne trpi više nikakvog odlaganja.

svršeno⁴

Pomoćnik
Načelnika Generalštaba
General-lajtnant,
(Apostolski)
M.⁵ Apostolski

BR. 270

NAREDBA PREDSEDNIKA MINISTARSKOG SAVETA I MINISTRA ODBRANE DF JUGOSLAVIJE OD 6. MAJA 1945. GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE O UPOTREBI LJUDSKE SNAGE I PRIVATNIH ZAPREGA ZA VOJNE POSLOVE¹

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
KOMANDA POZADINE

Poslano pod št 358
v s e m komandom mest
in voj. područij²

6. 5. 1945. god.

Glavni Stab Slovenije³

N A R E D B A

Vojnim jedinicama o upotrebi privatne sprege i ljudske snage za vojne poslove.

Proletna setva ove godine usled ratnih prilika razvija se vrlo sporo. Velike površine zemlje za obrađivanje ostaće neob-

⁴ Ta reč je dopisana plavom olovkom.

⁵ Mihailo.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 18, f. I.

² Tekst je dopisan na slovenačkom jeziku, olovkom.

³ Dopisano mastilom.

rađene zbog nedostatka ljudske i stočne radne snage. Da bi se pružila mogućnost poljoprivrednicima da u vreme setvene kampanje posvete celokupnu svoju pažnju i upotrebe i svoju i stočnu radnu snagu za obrađivanje zemlje.

n a r e đ u j e m :

da vojni komandanti u pozadini sve poslove potrebne u vojsci svršavaju pomoću vojničke radne snage a sve potrebe za prevlačenje ratnog materijala zadovoljavaju upotrebom vojne stočne sprege. Samo u najvećoj nuždi, vojni komandanti mogu u buduće uzimati od privatnih građana ljudsku i stočnu radnu snagu. U tom slučaju oni moraju obavestiti komandu pozadine unapred i dobiti dozvolu za upotrebu te radne snage. U koliko brzina posla bude zahtevala da se civilna ljudska i stočna radna snaga upotrebi za vojne ciljeve vojni komandanti su dužni smesta o tome obavestiti Komandu pozadine sa obrazloženjem zašto su morali tako da urade.

Pretsednik Ministarskog saveta i
Ministar Narodne Odbrane
J. B. TITO s.r.

Da je prepis veran svome originalu
tvrdi
Načelnik štaba-potpukovnik

4

M.P.

* Potpis nečitak.

BR. 271

**NAREĐENJE PREDSEDNIKA MINISTARSKOG SAVETA 1
MINISTRA NARODNE ODBRANE DF JUGOSLAVIJE OD 6.
MAJA 1945. GLAVNOM STABU SLOVENIJE O KORIŠĆE-
NJU PRIPADNIKA JA ZA OBAVLJANJE POLJOPRIVRED-
NIH RADOVA¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
KOMANDA POZADINE
6. 5. 1945. god.
Br. 641

Poslano pod št. 641
vsem kmdom mest.
in voj. područij²

GL. STAB SLOVENIJE³

S obzirom na potrebu da se u ovoj privrednoj godini obra-
di i zaseje svaka stopa zemlje na oslobođenoj teritoriji Jugo-
slavije ili zemlje koja bude oslobođena još tokom proleća i le-
ta i da bi se time obezbedila dovoljna proizvodnja životnih
namirnica za narod i vojsku. S obzirom na to da su mnogi ze-
mljoradnici u vojsci i na drugim pozadinskim dužnostima, pa
zbog toga postoji opasnost da njihova polja ostanu neobrađena
i nezasejana, što bi imalo nepovoljnih posledica za ishranu ce-
log naroda i vojske; najzad s obzirom na potrebu da se obrade
sve površine zemlje napuštene od neprijateljskih naroda koji
su se povukli sa nacističkom ili fašističkom potučenom vojskom,,

NAREĐUJEM

Cl. 1. — U godini 1945. upotrebiće se za poljoprivredne-
radove u zemlji i vojska koja se nalazi u pozadini fronta ili u
unutrašnjosti zemlje;

Cl. 2. — U ovu svrhu staviće se odmah u vezu sa koman-
dantima vojnih područja nadležne narodne vlasti, koje su poz-
vane da se staraju o obradi i zasevanju zemlje i o ostalim po-
ljoprivrednim radovima. Ove Narodne vlasti moraju spremiti
konkretno podatke koliko je vojničke radne snage potrebno
na njihovom području kada i u kojem mestu takve formacije

¹ Prepis originala (pisan na mašini latinicom) u AIZDG, k. 18, f I.

² Tekst dopisan olovkom.

³ Dopisano mastilom.

treba da budu smeštene. Na osnovu ovih podataka komandant područja organizovaće raspored manjih vojničkih formacija blagovremeno i nastaniće ih u ona mesta ili atare gde će se radovi obavljati. Stanovanje vojske organizovaće se prvenstveno u javnim zgradama mesta po potrebi i po privatnim zgradama, a u toku leta pod šatorima po mogućstvu. Potrebe redovne ishrane zadovoljiće se na licu mesta bilo iz zaplenjenih količina hrane, na napuštenim imanjima, bilo doprinosom životnih namirnica sopstvenika zemlje, koja se obrađuje, bilo nabavkom što se to i inače radi.

Cl. 3. — U koliko Ministar poljoprivrede predloži, s obzirom na potrebe obrade zemljišta, u napuštenim područjima od neprijateljskih elemenata mogu se prebaciti privremeno u centre tih područja pojedini garnizoni iz unutrašnjosti odakle će se praviti dalji raspored za poljoprivredne radove njihovog ljudstva kako je to predviđeno u čl. 2. Mesta u koja treba smestiti garnizone u napuštenim područjima označiće Ministar poljoprivrede meni.

Cl. 4. — Svaka vojnička formacija na poljoprivrednim radovima imaće najmanje po jednog poljoprivrednog stručnjaka rukovodioca po čijim se direktivama sprovode svi poljoprivredni radovi i on je komandant takve formacije, neposredni stručni saradnik za sve poljoprivredne poslove. Njegove stručne direktive obavezne su za sve pripadnike vojničke formacije uključujući i komandanta u koliko se tiče stručnih poljoprivrednih radova. Kod manjih formacija za radove ovi rukovodioci mogu biti određeni u nedostatku poljoprivrednih stručnjaka koje će određivati Ministar poljoprivrede i od Mesnih Narodno-oslobodilačkih odbora uzimajući ih iz reda najboljih poljoprivrednika.

Cl. 5. — Da bi se došlo do potrebnog kadra stručnih rukovodioca za poljoprivredne radove kod vojničkih formacija na radovima, ovlašćuje se Ministar poljoprivrede da može pozvati i mobilisati na obavezan rad sve poljoprivredne stručnjake od 19 do 65 godina starosti.

Za ove poslove mogu biti uzeti i oni poljoprivredni stručnjaci koji su sada u vojnim jedinicama mobilisani, ako to zahteva potreba. Njihov raspored će izvršiti Ministar narodne odbrane na predlog Ministra poljoprivrede.

Cl. 6. — Sav potrebni alat za rad moraju pripremiti na vreme nadležni Narodno oslobodilački odbori, a da to bude sprovedeno staraće se Ministar poljoprivrede sporazumno sa odgovarajućim resorima i narodnim vlastima federalnih jedinica, na čijoj se teritoriji radovi izvode.

Cl. 7. — Sve potrebne dopune ovoj naredbi ili tumačenje njenih odredaba vršiće Ministarstvo narodne odbrane po potrebi ili na predlog Ministra poljoprivrede.

Cl. 8. — U koliko potreba zahteva, koju može utvrditi Ministar poljoprivrede sporazumno sa narodnim vlastima federalnih jedinica o čijoj se teritoriji radi, može Ministar poljoprivrede zatražiti na obavezan rad i druge redove građanstva.

PRETSEDNIK MINISTARSKOG SAVETA I
MINISTAR NARODNE ODBRANE
J. B. TITO s.r.

Da je prepis veran svome originalu
tvrdi

Načelni štaba ppukovnik:

4

M.P.

BR. 272

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 6. MAJA 1945. PREDSTAVNIKU GENERALŠTABA JA PRI 4. ARMII ZA URUČENJE PROTESTA ŠEFU BRITANSKE VOJNE MISIJE U VEZI SA MITRALJIRANJEM JEDINICA 29. UDARNE DIVIZIJE OD STRANE BRITANSKIH AVIONA I ZABRANI DEJSTAVA SAVEZNIČKE AVIJACIJE U ZONI OPERACIJA JA¹

DDD

Štabu IV. armije

Za gen. Arsa:

U prilogu dostavljam pismo Vrhovnog komandanta šefu britanske delegacije, povodom bombardovanja savezničkih aviona naših trupa na vašem području.

Maršal Tito je **naredio** da vam saopštim da u buduće više ne tražite savezničku avijaciju.

general **Terzić**²

6. V

6—68

⁴ Potpis nečitak.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 18—1/8 i 18—2/8, k. 17-A.

Redakcija objavljuje poslatu depešu, pošto je primljena depeša u Štabu 4. armije s manjim tekstualnim greškama (AVII, reg. br. 5—34/2, k. 316).

² Velimir.

SEFU BRITANSKE VOJNE DELEGACIJE

Danas sam primio depešu od IV Armije u kojoj između ostalog stoji i ovo: »Saveznički avioni već tri dana nadletaju opkoljenu nemačku grupu kod Elšana, sa kojima naše snage vode borbu, ali saveznički avioni uopšte ne bombarduju niti mitraljiraju — već im na taj način dižu moral.

Danas ujutro su 4 engleska lovca mitraljirali našu kolonu kod Logatca i prouzrokovali dosta žrtava, među kojima je i teško ranjen komandant jedne brigade naše 29. divizije Radovan Sakotić

Ciljevi za Vašu avijaciju na ovom sektoru nisu davani.

U vezi sa time što saveznički avioni uopšte ne podupiru naše akcije, a dolazi do ovakvih incidenata i žrtava na našoj strani — molim gospodina Feldmaršala Aleksandera da obustavi svako nadletanje savezničke avijacije u čitavoj zoni naših operacija.

Ovo tražim zbog toga da bi se izbegao svaki neželjeni incident i izbegnu žrtve.⁴

Sa poštovanjem

6 maja 1945 god.
Beograd

MARŠAL JUGOSLAVIJE
⁵Tito s.r.

⁶⁷—138
8—108

³ Bio je komandant 14. omladinske brigade 29. udarne divizije. Podlegao je ranama 6. maja. Proglašen je za narodnog heroja Jugoslavije (tom XI, knj. 4, dok. br. 89, str. 618; *Zbornik narodnih heroja Jugoslavije*, str. 759; AVII, reg. br. 6—7, list 64, k. 1146/11: operacijski dnevnik 29. NOU divizije i AVII, reg. br. 11—11, k. 315-A).

⁴ Feldmaršal Aleksander procenio je da je »situacija, bez sumnje, šakaljiva«, pa je u vezi sa opštom situacijom uputio u Beograd na razgovore generala Morgana (tom XI, knj. 4, dok. br. 21 i 22 u Prilozima).

⁵ Do kraja dopisano mastilom, ćirilicom.

⁶ Brojevi dopisani mastilom.

BR. 273

**NAREĐENJE NAČELNIKA POLITIČKE UPRAVE JA OD 6.
MAJA 1945. STABU 4. ARMIJE JA ZA DOSTAVLJANJE
PREDLOGA SA IMENIMA RUKOVODILACA KOJI BI MOG-
LI UCL U REDAKCIJU NOVINSKOG LISTA MINISTARST-
VA NARODNE ODBRANE¹**

OD

Br. 18. . . . 6. V.

Min. nar. odbrane pokreće svoj list, koji treba odigrati značajnu ulogu u razvitku naše Armije.² Odmah uputite radio vezom predlog rukovodioca iz vaših jedinica koji mogu biti članovi redakcije, tj. koji mogu da razrađuju vojno-politička pitanja naše Armije. Ovo shvatite vrlo ozbiljno, jer se radi o org. naše Armije.

Tempo.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg.br. 5—32/2, k. 316.

² Reč je, verovatno, o prvim koracima za pokretanje lista »Narodne armije«, čiji je prvi broj izašao 2. oktobra 1945.

BR. 274

**NAREĐENJE PREDSEDNIKA MINISTARSKOG SAVETA I
MINISTRA NARODNE ODBRANE DF JUGOSLAVIJE OD 7.
MAJA 1945. ZA USTANOVLJAVANJE RANJENIČKE ZNAČ-
KE¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Organizacijsko odeljenje
Or. br. 376.
7. maja 1945 god.
B e o g r a d

U toku borbe za oslobođenje naše domovine mnogi borci i rukovodioci Jugoslovenske Armije bili su ranjeni. Da bi se vidno označili svi oni koji su dali i koji će dati krv za oslobođenje naših naroda, —

N A R E Đ U J E M :

1. — Svakom borcu i rukovodiocu koji je ranjen u borbi podeliti »Ranjeničku značku«.
2. — Ranjeničkih značaka dati svakom borcu i rukovodiocu onoliko, koliko je puta u borbama ranjen.
3. — Borcu i rukovodiocu, koji je u jednoj istoj borbi u raznim vremenskim razmacima više puta ranjavan, podeliti za svako ranjavanje po jednu ranjeničku značku.
4. — Borcu i rukovodiocu koji je u jednoj istoj borbi u isto vreme ranjen na više mesta na primer rafalom mašinke, puškomitraljeza, komadića bombe ili granate potrebne dati samo jednu ranjeničku značku.
5. — Borcu ili rukovodiocu za svako teže ranjavanje dati ranjeničku značku za teže ranjene, a za svako lakše ranjavanje ranjeničku značku za lakše ranjene. Objašnjenje po težini ranjavanja dat će Sanitetsko odeljenje Komande Pozadine Ministarstva narodne Odbrane.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII. reg. br. 22—2, k. 25-A.

6. — Ranjeničke značke davat će komandanti divizija i njima po položaju ravni i viši starešine, a ovima njihovi pretpostavljeni starešine uz konsultovanje po pitanju težine ranjavanja diviziskog, a odnosno njemu po položaju ravnog ili višeg lekara.

7. — Borcima i rukovodiocima koji su ranjavani u proteklim borbama, a u njihovim jedinicama, ustanovama, komandama ili nadležstvima nema podataka o njihovom ranjavanju, ranjeničke značke podeliti na osnovu pismene izjave dotičnog lica i jednog verodostojnog svedoka. Izuzetno za borce i rukovodioce iz 1941. godine dovoljno je samo njihova pismena izjava, u slučaju da nema svedoka.

8. — Ranjenička značka je dužine 1,5 cm., širine 0,7 cm. za teže ranjene izrađene od zlata sa po jednom crnom trakom širine 1,5 mm utkanom na oba poprečna ruba ranjeničke značke, a za lakše ranjene izrađena od crvene svile sa po jednom crnom trakom širine 1,5 mm utkanom na oba poprečna ruba ranjeničke značke. Ranjenička značka nosi se na sredini desne strane bluze 5 cm iznad gornjeg džepa.

U jednom redu nosi se najviše 6 ranjeničkih značaka porredanih vodoravno jedna do druge.

Sedam ili više ranjeničkih značaka nosi se u dva reda jedan iznad drugog 0,5 cm. Donji red ranjeničkih značaka je na napred propisanoj visini od džepa.

Neparan broj značaka veći od 6 nosi se tako da u donjem redu bude jedna značka više. Prema broju značaka veći od 6 nosi se tako da u oba reda bude isti broj značaka.

Ranjeničke značke za teže ranjene nose se u gornjem redu levo od ranjeničkih značaka za lakše ranjene.

9. — Komanda Pozadine Ministarstva Narodne Odbrane odmah će pristupiti izradi potrebnog broja »Ranjeničkih značaka«.² —

PRETSEDNIK MINISTARSKOG SAVETA,
MINISTAR NARODNE ODBRANE
MARŠAL JUGOSLAVIJE
J. B. TITO

² Bliže o tome: AVII, reg. br. 22—6/2, k. 25-A.

BR. 275

NAREDBA PREDSEDNIKA MINISTARSKOG SAVETA I MINISTRA NARODNE ODBRANE DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE OD 7. MAJA 1945. POTČINJENIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA O UPOTREBI RADNE SNAGE IZ LOGORA ZA RATNE ZAROBLJENIKE¹

Poslano pod št. 358
vsem Kmdom mest
in voj. področij²

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIIJE
ORGANIZACIJSKO ODELJENJE
Or. Pov. Br. 187
7. maja 1945. god.
Beograd

NAREDBA O UPOTREBI RADNE SNAGE IZ NEMACKIH LOGORA

Po izveštajima koji su mi stigli neracionalno se iskorištava ljudska radna snaga iz nemačkih logora u Vojvodini: Dobar deo ljudi i žena ne ide uopšte na rad, drugi rade kratko vreme, jer izgube veliki deo vremena odlazeći do mesta rada i vraćajući se natrag. Ima ih mnogo koji uopšte nerado idu iz logora na rad. Međutim, poljoprivreda u Vojvodini oskudeva sada neobično mnogo u ljudskoj radnoj snazi. Da bi se Nemci i Nemice iz logora što bolje i racionalnije iskoristili za poljoprivredne radove naređujem da se nemačka ljudska snaga što više iskorištava na državnim dobrima u Vojvodini. Postupak u logorima mora da bude takav da Nemci rado idu na rad poljoprivredni dobijajući povlastice ako na to pristaju.

Zbog nedostatka poljoprivrednih radnika u Vojvodini određujem općenito da se radna snaga iz nemačkih logora dok traje setva prvenstveno upotrebljavaju za poljoprivredne rado-

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u AIZDG, k. 18, f. I.

² Tekst dopisan na slovenačkom jeziku, olovkom.

ve. Komandanti logora obavestavaće me jedanput mesečno o raspodeli radnih snaga iz logora i o vrsti poslova koje ta radna snaga vrši.

PRETSEDNIK MINISTARSKOG SAVETA I
MINISTAR NARODNE ODBRANE
J. B. Tito v.r.

Da je prepis veran svome originalu
tvrdi:

M.P.

Pomoćnik načelnika Org. odeljenja
Pukovnik,
D.³ Trampuž

BR. 276

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MAJA 1945. ŠTABU 1. ARMIIJE ZA OSLOBOĐENJE ZAGREBA¹

Br. 13, gr. 64

Sada je Radio-Zagreb saopštio da [su] nemačko-ustaške snage napustile Zagreb i da su u gradu ostavile jednog građanina² sa zadatkom da isti preda grad našim trupama. U vezi s time Vrhovni komandant je naredio da najhitnije s vašim snagama upadnete u Zagreb.³

7. maj

³ Danilo.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom ćirilicom) u AVII, reg. br. 9—17/10, k. 258-A.

² Prezime mu je bilo Kumičić.

Sutradan — 8. maja 1945. — usledila je, po naređenju maršala Tita, ponovna intervencija Generalštaba JA za dostavljanje izveštaja o situaciji sledeće sadržine:

»Vrhovni komandant je naredio da najhitnije pošaljete izveštaj o situaciji. Da li ste upali u Zagreb. Trebate danas po svaku cenu upasti u grad.« (AVII, reg. br. 9—18, k. 258A).

³ U vezi s tim naređenjem Stab 1. armije dostavio je 9. maja u 06.55 časova depešom sledeći izveštaj:

»Poslije borbe koja je trajala cijelu noć tri naše divizije razbivši neprijatelja počele ulaziti jutros u 4h u Zagreb. Neprijatelj nastavlja sa otporom u manjim grupama«. (AVII, reg. br. 10—21/10, k. 258-A)

Međutim, Zagreb su stvarno oslobodile već 8. maja jedinice Unske grupe divizija 2. armije i 10. udarnog korpusa (Zagrebačkog) koji se nalazio za vreme zagrebačke operacije pod komandom 1. armije (dok. br. 280 i 282; AVII, reg. br. 5—1/8, k. 258-A.)

BR. 277

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MAJA 1945.
GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE O UPUĆIVANJU ULTIMA-
TUMA ZA PREDAJU SVIM NEMACKIM JEDINICAMA PO-
SLE ODLUKE ADMIRALA DENICA O BEZUSLOVNOJ PRE-
DAJI SVIH NEMAČKIH ORUŽANIH SNAGA NA RATIŠTI-
MA U EVROPI¹**

St. 32. C DDD

Danas je admiral Denic² vrhovni komandant nemačke vojske izdao zapovest svima nemačkim jedinicama da se bezuslovno predaju i obustave borbu na svim frontovima.³ Prema tome odmah uputite ultimatum svim nemačkim jedinicama na vašem sektoru da polože oružje. Sa nemačkim zarobljenicima pravilno postupati. Po zapovesti vrhovnog komandanta gen. Terzić. Št. 19. 7. 5.

BR. 278

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MAJA 1945.
GLAVNOM ŠTABU SLOVENIJE ZA UPUĆIVANJE JEDNE
JACE JEDINICE NA PROSTOR KRŠKO — ZIDANI MOST
RADI SPREČAVANJA POVLAČENJA NEMACKO-USTAŠKE
GRUPACIJE KA LJUBLJANI¹**

St. 30. M DDD

Nemačke ustaške snage napustle su Zagreb i povlače se ka zapadu. Vrhovni komandant je naredio da odmah uputite neku vašu jaču jedinicu u reon Krško — Zidani most koja će preseći odstupnicu nemačko ustaškim hordama ka Ljubljani.² Izvestite o preduzetom. St. 8. 7. 5.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. III.

Naređenje je dostavljeno i štabovima 1, 2, 3. i 4. armije, i neka od njih je potpisao načelnik Političke uprave JA general-lajtnant Svetozar Vukmanović Tempo. (AVII, reg. br. 9—17/10, k. 258-A).

² Karl (Karl Dönitz). Tada je, posle Hitlerove smrti 30. aprila 1945. postao novi šef nemačke države (kancelar).

³ Reč je o potpisivanju 7. aprila 1945. u Remsu Prethodnog protokola o bezuslovnoj kapitulaciji svih nemačkih oružanih snaga. Inače akt o bezuslovnoj kapitulaciji stupio je na snagu 9. maja u 01.00 časova.

Opširnije o tome vidi Grupu autora, *Drugi svetski rat, Vojnoistorijski institut*, Beograd, 1970, knj. 5, str. 386—7.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AIZDG, k. 41, f. III.

Depeša je primljena 8. maja 1945.

² Vidi dok. br. 279.

BR. 279

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MAJA 1945. STABU 2. ARMIJE ZA PRESECANJE ODSTUPNICE NEPRIJATELJSKIM JEDINICAMA KOJE ODSTUPAJU IZ ZAGREBA PREMA KRŠKOM I BREZICAMA¹

DDDD Od Generalštaba 7. maja 1945. — š. 7. V

42. — Ustaško-njemačke snage napustile Zagreb. U Zagrebu su ostavili jednog građanina, sa zadatkom da preda grad vojsci, koja dođe.² — Vrhovni komandant naredio je, da najhitnije uputite u rejon Krškog i Brežica jače snage, a najmanje jednu diviziju, sa zadatkom da zauzme ova mesta i preseče odstupnicu njemačko-ustaškim bandama ka zapadu.³ — Ovo uradite najhitnije. — O izvršenju izvestite.⁴ —

Gen. Terzić⁵

BR. 280

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MAJA 1945. STABU 3. ARMIJE JA ZA STAVLJANJE 10. KORPUSA POD KOMANDU 1. ARMIJE¹

DDD

Stabu III Armije

Deseti korpus stavlja se pod komandu Prve armije za zagrebačku operaciju.² Stab prve armije obavešten.³

7. maja 1945

11.00 s.

General Terzić

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—4, k. 274.

² Ostavili su dr Kumičića (AVII, reg. br. 1—11/4, k. 274: depeša Štaba 2. armije od 8. maja 1945).

³ U rejon Krškog upućena je 10, a u rejon Brežica — 4. udarna divizija JA (dok. br. 262).

⁴ Vidi AVII, reg. br. 2—1/4, k. 274: izveštaj Štaba 2. armije od 8. maja 1945. Generalštabu JA.

⁵ Velimir.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3

² Vidi dok. br. 218.

³ Vidi dok. br. 276.

BR. 281

NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 7. MAJA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA ENERGIČNA DEJSTVA NA PRAVCU MARIBOR — DRAVOGRAD — CELOVEC¹

DDD

ŠTABU III ARMIJE

Prema izveštaju radio Zagreba,² nemačko-ustaške snage napustile Zagreb i povlače se na zapad. Potrebno je da što brže nadirete opštim pravcem Maribor — Dravograd — Celovec.³

Prva armija obaveštena.

⁴7-V-1945
17.00 s.

General Terzić

¹ Original depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—2/1, k. 45.

² Vidi dok. br. 279.

³ Stab 3. armije JA dostavio je 9. maja 1945. Generalštabu JA izveštaj o izvršenju tih zadataka, sledeće sadržine:

—Po oslobodenju Varaždina i Varaždinskih Toplica, desnim krilom izbili na liniju: Drava — s. Petrijanec — s. Tužni — Ivanec i nastavljamo nastupanje ka Ptuj. Centar i lijevo krilo po prelazu komunikacije Varaždin — Zagreb, na odseku Novi Marof — Komin oslobodivši ovu u cilju daljeg prodiranja ka Rogatici, vode žestoke borbe u jugoistočnom području pl. Ivančica sa odvojenim neprijateljskim grupama koje daju ogorčen otpor« (AVII, reg. br. 4—47/1, k. 45, a u depeši od 11. maja pisalo je:

»Danas, naše jedinice na desnom krilu iz područja Maribor u napredovanju ka bivšoj jugoslovensko-austrijskoj granici. Na centru i levom krilu prednji delovi izbili na liniju Slovenska Bistrica — raskrsnica puteva zapadno od Rogaške Slatine. Imamo veliki broj zarobljenika i plijena«. (AVII, reg. br. 4—57/1, k. 45).

Opširnije o tome vidi i tom XI, knj. 3, dok. br. 119, 124, 141 i 154.

⁴ Dopisano do kraja zelenim mastilom.

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 8. MAJA 1945
O OSLOBOĐENJU ZAGREBA, GLAVNOG GRADA FEDE-
RALNE HRVATSKE I AKTIVNOSTIMA NA DRUGIM FRON-
TOVIMA JUGOSLOVENSKOG RATIŠTA¹**

RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJE za 8. maj 1945.

Naše trupe u brzom nadiranju sa juga i istoka, lomeći žestoki otpor neprijatelja, zauzele su i oslobodile grad Zagreb,² glavni grad federalne Hrvatske. Neprijatelj je pružao izvanredno žestoki otpor, naročito na istočnim prilazima grada.

Gonjenje neprijatelja i žestoke borbe i dalje traju na području Zagrebačke Gore.

Na podravskom pravcu, naše trupe slomile su upornu neprijateljsku odbranu i na juriš zauzele i oslobodile grad Varaždin,³ nastavljajući gonjenje neprijatelja prema Ptuju.

U današnjim borbama oslobodeno je više od sto većih naseljenih mesta, i čitavo područje između reke Save i Krke, južno od Zagreba.

Goneći neprijatelja i napredujući na zapad, naše trupe izbile su na liniju Brežice — Krško.

U današnjim borbama za Zagreb neprijatelj je pretrpeo velike gubitke, koji još nisu prebrojani. Samo u rejonu sela Bukovca, severoistočno od Sesveta, potpuno je uništen 359 puk 181 nemačke divizije.

Naša avijacija uspešno je potpomagala trupe na zemlji i uništila 14 kamiona i 13 kola sa ljudstvom i materijalom i pro-uzrokovala veći broj požara i eksplozija u neprijateljskim autokolonama.

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—3, k. 22.

² Zagreb su oslobodile jedinice Unske operativne grupe divizija 2. armije uz sadejstvo s jedinicama 1. armije (dok. br. 276, 279, 286 i 292; tom XI, knj. 1, dok. br. 122, 124, 125 i 129 i knj. 2, dok. br. 94, 98, 108; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 2, II izdanje, str. 630—632; AVII, reg. br. 4—1/8, k. 258-A: depeša Štaba 1. armije JA od 8. maja 1945).

³ Varaždin su oslobodile 7. maja 1945. jedinice 36. i 51. udarne divizije 3. armije JA (tom XI, knj. 3, dok. br. 119, 141 i 154; Sreta Savić, n. d., str. 199—203).

VANREDNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 8. MAJA 1945. O ZAROBLJAVANJU NEMAČKOG 97. BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA¹

VANREDNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE ARMIJE za 8. mart² 1945.

Završena je likvidacija nemačkih opkoljenih grupa na sektoru Ilirske³ Bistrice i u rejonu Pazina.

Posle višednevnih krvavih borbi, nemačke jedinice su se predale.⁴

Zarobljen je 97 armiski planinski korpus na čelu sa čitavim štabom korpusa i korpusnim komandantom generalom Kiblerom;⁵ štab 188 divizije na čelu sa komandantom general-lajtnantom Heslinom;⁶ štab 237 divizije na čelu sa komandantom general-lajtnantom Fongrevicom;⁷ štab 392 divizije na čelu sa komandantom pukovnikom Rajndelom.⁸ Zarobljeno je 26.000 nemačkih vojnika i oficira.

U čitavoj Istri, kao i u Trstu, zarobljeno je više od 44.000 nemačkih vojnika i oficira.

U ruke naših trupa pao je ogroman ratni plen, koji se prebrojava.

Broj mrtvih i ranjenih Nemaca u Istri i Slovenskom Primorju objaviće se čim se prikupe podaci.

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—2, k. 22.

² Tako piše; treba: za 8. maj.

³ Reč »Slovenske« precrтана olovkom i dopisano Ilirske.

⁴ Štab 4. armije JA, u vezi s kapitulacijom 97. brdskog armijskog korpusa, u svojim depešama od 8. maja upućenih Generalštabu JA, dostavio je sledeće:

»Poslije dugotrajnih ogorčenih borbi sa neprijateljskom grupacijom koja se htjela pod svaku cijenu probiti sa prostorije Ilirske Bistrice u pravcu sjevera uspjeli smo da je prisilimo na kapitulaciju. Zarobljeno je 20.000 Nijemaca sa cjelokupnom opremom i naoružanjem, među kojima Štab 97. armijskog korpusa, na čelu sa gen. planin. trupa Kiblerom. Štab 188. div. na čelu sa komandantom general-lajtnantom Heslinom, Štab 237. div. na čelu sa komandantom general-lajtnantom fon Grevic, Štab grupe sastavljen od ostataka 392. div. na čelu sa kom. [andantom] puk. Rajndelom« (AVII reg. br. 39—1 i 40—1/7, k. 315).

O tome: tom XI, knj. 4, dok. br. 102 i 104, objašnjenje br. 22; Erich Schmidt—Richberg, n. d, str. 131—139; Franz Schraml, n. d., str. 278—82.

⁵ Ludvig (Ludwig Kübler). Zbog zločina koje su njegove jedinice počinile u Istri i Slovenačkom primorju, kao i deportacije stanovništva, Kiblera je 19. jula 1947. Vojni sud u Ljubljani osudio na smrt vešanjem (*Politika*, od 11. do 20. jula 1947).

BR. 284

**NAREĐENJE GENERALŠTABA JA OD 9. MAJA 1945.
GLAVNOM STABU SLOVENIJE ZA FORMIRANJE TRO-
FEJNIH BATALJONA ZA PRIKUPLJANJE, POPISIVANJE,
SREĐIVANJE I USKLADISTENJE ZAPLENJENIH MATE-
RIJALNIH SREDSTAVA U BORBI¹**

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

GENERALSTAB
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
ORGANIZACIJSKO ODELJENJE

Str. Pov. Op. Br. 160

9 V 1945 god.
t,
Beograd

Došlo 19. 5. 45 pod št. 361

Odposlano pod št. 370
vsem komandom mest in
voj. područij²

GLAVNOM STABU SLOVENIJE. —

Po ukazanoj potrebi, —

NAREĐUJEM:

1. — Da se odmah formira u sastavu svake komande po-
zadine armija i komandi vojnih oblasti po (1) jedan Trofejni ba-
taljon.
2. — Sastav Trofejnog bataljona biće :
Stab bataljona,
— 2 — 3 radne čete i
— 1 transportna četa.
3. — Zadatak trofejnih bataljona: Prikupljanje, popisiva-
nje, sređivanje i uskladištenje celokupnog materijala koji je za-
plenjen u borbama ili je bio zapušten.

⁶ Hans (Hans von Hoesslin). Zbog počinjenih zločina, zajedno s Kiblerom, 19. jula 1947 Vojni sud u Ljubljani osudio ga na smrt stre-
ljanjem (*Politika*, od 11. do 20. jula 1947).

⁷ Hans. Tačno mu je prezime Grefenic (Hans von Graevenitz). Su-
đeno mu je kao ratnom zločincu u Jugoslaviji i posle izdržane kazne
otpušten je (Foltmann/Moeller—Witten, n. d., str. 169).

⁸ Reindl. Redakcija mu nije mogla da ustanovi ime. Suđeno mu
je kao ratnom zločincu i osuđen je na smrt vešanjem, ali mu je kazna
smrti zamenjena robijom, kasnije je pomilovan i otpušten (vidi Franz
Schraml, n. d., str. 297).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AIZDG, k. 18, f. I.

Ovo naređenje dostavljeno je i potčinjenim štabovima armija i
glavnim štabovima, što se vidi iz pomenutog dokumenta.

² Tekst dopisan mastilom.

4. — Sav prikupljeni trofejni materijal koncentrirati u mestima koja su najpogodnija za koncentraciju materijala s obzirom na saobraćajne prilike, krajeva gde se najviše nalazi trofejnog materijala i gde postoje dobri uslovi za smeštaj tog materijala.

5. — Trofejni bataljoni armija neposredno su potčinjeni komandi pozadine dotične armije, a trofejni bataljoni Komandi odgovarajućih vojnih oblasti.

6. — Sav trofejni materijal kao i zapušteni materijal bez obzira u kakvom se stanju nalazi ima se prikupiti, srediti i uskladištiti.

7. — Sav trofejni materijal i ostali ratni plen u pograničnim zonama kao i u zonama izvan naše državne teritorije, koje su okupirane od strane jedinica naše Armije ima se najhitnije i svim raspoloživim sredstvima evakuisati u pozadinu na našoj državnoj teritoriji.

Kao ratni plen i trofeji imaju se smatrati pored vojničkog oružja, opreme i materijala i prevozna sredstva sviju vrsta, materijal za vezu, razne instalacije i industrijske sirovine i pređevine.

8. — O količini i vrsti prikupljenog trofejnog materijala i ostalog materijala izveštavati:

a) **Komandu artiljerije** za oružje, municiju, oružani pribor, eksploziv i predmete vojno-tehničke opreme.

b) **Komandu Pozadine Ministarstva Narodne Odbrane** za sav ostali materijal.

9. — Komanda Pozadine Ministarstva Narodne Odbrane u duhu ovog naređenja a u sporazumu sa komandom artiljerije izdaće odmah detaljna naređenja i uputstva i dostaviće ih zainteresovanim jedinicama, komandama, ustanovama i organima.

Po zapovesti
Ministra Narodne Odbrane
Zastupa Načelnika Generalštaba
Pomoćnik General-lajtnant,
(Velimir Terzić)
V. Terzić

M. P.

BR. 285

**ČESTITKA PREDSEDNISTVA ANTIFAŠISTIČKOG VECA
NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 9. MAJA
1945. KOMANDANTU 4. ARMIJE ZA POSTIGNUTE USPE-
HE U OSLOBOĐENJU HRVATSKOG I SLOVENAČKOG
PRIMORJA, ISTRE I TRSTA¹**

OD

Br. 17. 9. V.

Generallajtnantu Petru Drapšinu komandantu IV Armije. U ime svih naroda Demokratske Federativne Jugoslavije predsjednik AVNOJ-a upućuje borcima, oficirima i politrukovodionicima Tvoje proslavljene IV Armije kao i jedinicama VII i IX Korpusa, najtoplije pozdrave čestitajući Vam na veličanstvenoj pobjedi koju ste izvojevali nad fašističkim nepr. i njegovim izdajničkim slugama. Sledi.

OD

Br. 18. 9. V.

Nastavak 1. — a čiji je plod potpuno oslobođenje Hrvatskog i Slovenačkog Primorja, Istre, Rijeke i Trsta. Vi ste se ovjenčali slavom, u buduće svetla i srećna historija naših bratskih ujedinjenih naroda, koju kujete junačkim djelima, biti će vam blagodarna za sva vremena. Slava borcima palim za uništenje fašizma i za oslobođenje junačko-slovenskih naroda. Preds. dr. Ivan Ribar, sekretar Mile Peruničić.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVIL reg. br. 5—382, k. 316.

BR. 286

**POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 10. MAJA
1945. JEDINICAMA 1. I 2. ARMIJE ZA USPEŠNE BORBE ZA
OSLOBOĐENJE ZAGREBA, GLAVNOG GRADA HRVATSKE**

**POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA
jedinicama Prve i Druge armije**

Nadirući neodoljivim naletom sa juga i istoka, jedinice naše Prve i Druge armije slomile su upornu neprijateljsku odbranu zagrebačkog utvrđenog rejona i zauzele i oslobodile Zagreb, glavni grad federalne Hrvatske.² Veštim manevrom naših jedinica grad je ostao neoštećen i sačuvan od razaranja.

Za oslobođenje grada Zagreba pohvaljujem jedinice naše Prve i Druge armije pod komandom general-lajtnanta Koče Popovića, general-lajtnanta Peka Dapčevića, general-majora Radovana Vukanovića, general-majora Ljube Vučkovića, general-majora Milutina Morače, pukovnika Mijalka Todorovića i pukovnika Blaža Lompara.

Izražavam svoju zahvalnost svima borcima i rukovodiocima jedinica, koje su izvojevale ovu slobodu.

Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše otadžbine!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10. maja 1945.
Beograd.

**VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE**

23. ¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—1, k.

² Zagreb je oslobođen 8. maja 1945 (dok. br. 276),..

BR. 287

**POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 10. MAJA
1945. JEDINICAMA 3. ARMIJE I 10. KORPUSA ZA USPEŠ-
NA DEJSTVA U PODRAVINI I MEĐUMURJU¹**

**POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA
jedinicama Treće armije**

U svojem pobedonosnom nastupanju, jedinice naše Treće armije u višednevnim upornim borbama, lomeći žilavi otpor neprijatelja, zauzele su i oslobodile veliki broj mesta, među kojima: Bjelovar,² Koprivnicu,³ Križevce,⁴ Varaždin,⁵ Varaždinske Toplice,⁶ Ptuj⁷ i Krapinu⁸ i nanele neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

Za izvojevanje ovih pobeda pohvaljujem jedinice naše treće armije pod komandom general-lajtnanta Koste Nada, general-majora Mate Jerkovića,⁹ pukovnika Branka Petrićevića,¹⁰ pukovnika Vukašina Subotića¹¹ i pukovnika Ivana Šibla.¹²

Izražavam svoju zahvalnost svima borcima i rukovodionicima jedinica, koje su izvojevale ove pobede.

Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše otadžbine!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10 maja 1945
Beograd.

VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—1, k. 23.

² Bjelovar su oslobodile 4. maja 1945, posle dvodnevnih oštih borbi, jedinice 16. i 17. udarne divizije (tom XI, knj. 3, dok. br. 90 i 141).

³ To mesto su oslobodile 5. maja 1945. jedinice 36. i 51. udarne divizije (tom XI, knj. 3, dok. br. 90 i 141).

⁴ Križevci su oslobođeni 7. maja 1945. O tome vidi tom XI, knj. 3, dok. br. 90, 141 i 154.

⁵ i * O oslobođenju tih mesta vidi dok. br. 236.

⁷ Ptuj je oslobodila 9. maja 1945. 51. udarna divizija 3. armije JA uz sadejstvo s jedinicama bugarske 12. pešadijske divizije (tom XI, knj. 3, dok. br. 154; AVII, reg. br. 1—68/2, k. 292).

⁹ Oslobođile su je 9. maja jedinice 16. i 17. udarne divizije (tom XI, knj. 3, dok. br. 154).

⁹ Tada je bio komandant 10. korpusa JA, a zvali su ga "Zagrebački".

¹⁰ Bio je tada politički komesar 3. armije JA.

¹¹ Nalazio se tada na dužnosti načelnika Štaba 3. armije JA.

¹² Bio je politički komesar 10. korpusa JA.

BR. 288

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 10. MAJA 1945. STABU 4. ARMIJE O ODNOSIMA SA SAVEZNICIMA U VEZI SA PREGOVORIMA I DONETIM ZAKLJUČCIMA S PREDSTAVNICIMA GLAVNE KOMANDE SAVEZNIČKIH SNAGA U BEOGRADU 8. I 9. MAJA 1945. GODINE¹

OD

Br. 28. 10. V.²

O spornom pitanju sa Saveznicima o Trstu, Gorici i Monfalkoni, danas i jučer vodili su se pregovori u Beogradu.³ Aleksandera predstavlja šef njegovog Štaba i nekoliko drugih oficira. Saveznici su tražili da okupiraju teritoriju liniju Trst — Gorica — Monfalkone,⁴ a mi da povučemo odande svoje trupe. Ovo traže zbog toga, što žele kako kažu da imaju potpuno pod svojom kontrolom luku i komunikaciju prema Austriji. Sledi.

OD

Br. 29. 10. V.

Nastavak. 1. — Ja se s time nisam složio i danas je Aleksander opozvao svoje delegate da ta čitava stvar prelazi sada u ruke Engleske i Američke vlade, a ne vojske. Ja sam stavio svoje predloge, koji se kratko sastoje u sledećem: 1. Citava teritorija do rijeke Soče, uključivši Trst, Goricu i Monfalkone treba da se smatraju po međunarodnom ratnom pravu naša okupaciona zona, jer smo te krajeve mi zauzeli s teškim žrtvama, a u užem smislu Jugoslaviju. — Sledi.

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—37 i 5—38/2, k. 316.

² To je datum kad je depeša primljena. Inače depeša je predata za ekspediciju Centru veze, Generalštabu JA 9. maja 1945 (AVII, reg. br. 1—9/1, k. 47).

³ Opširnije o sadržini tih pregovora vidi i tom XI, knj. 4, dok.br. 22 i 34 u Prilozima.

* Odnosno Tržič.

OD

Br. 30. 10. V.

Nastavak 2. — To znači da smo mi te krajeve oslobodili jer etnički pripadaju našoj zemlji. 2. Saveznici imaju dobiti na raspolaganje pristanište Trst sa svim potrebnim skladištima, radionicama itd. zatim komunikaciju od Trsta prema Austriji preko Gorice. Nad tim imaju oni svoju punu kontrolu, dalje u Trstu i svim drugim mjestima biti će naše civilne i vojne vlasti, da bi se stvorila t. zv. zajednička kontrolna vojna komisija, koja bi rešavala sva sporna pitanja. — Sledi.

OD

Br. 31. 10. V.

Nastavak. 3. — To je osnovno. Prema tome ja odlučno tražim od vas radi ne zaoštrevanja odnosa sa saveznicima, da odmah savez, predate na upotrebu pristanište u Trstu, da im date magazine za spremanje materijala, da im date potrebnu radnu snagu, da im omogućite upotrebu željez. linije i drugih komunikacija prema Gorici a ustrajem da nastojite održati naj-prijateljskije odnose sa saveznicima. Da se strogo čuvate svih provokacija. — Sledi.

OD

Br. 32. 10. V.

Nastavak 4. — U Trstu i drugim mjestima držite jake i sigurne snage koje će znati i moći podržavati dobre odnose sa Saveznicima. Držite se u svemu mojih uputa sa punom vašom odgovornošću, jer inače možete dovesti u pitanje sve naše dosadašnje uspjehe na tom sektoru.

TITO.

BR. 289

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 10. MAJA 1945.
O OSLOBOĐENJU LJUBLJANE I GONJENJU NEPRIJATE-
LJA PREMA AUSTRIJI¹**

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJE za 10 maj 1945**

Naše trupe nastavljaju brzo gonjenje neprijatelja prema Austriji.² Razbijena je 41. nemačka divizija,³ 13. ustaški zdrug i druge nemačko-ustaške formacije. Zarobljen je veći deo ljudstva ovih jedinica, a ostatak je poginuo u borbama i razbežao se. Sav ratni materijal je zaplenjen ili uništen. Naše trupe, koje operišu dolinom Drave, izbile su na liniju Maribor — Lipnica.

Prilikom oslobođenja Ljubljane poginulo je 520, a zarobljeno 700 neprijateljskih vojnika. Zaplenjeno 120 topova, 110 bacača, 500 puškomitraljeza, 580 automat-mašinki, 225 kamiona, 30 traktora, 5 natovarenih železničkih kompozicija sa raznim ratnim materijalom i velike količine drugog oružja i ratnog materijala, koje još nisu prebrojane.

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—3, k. 22.

² Stab 3. armije JA u svojoj depeši upućenoj 11. maja 1945. Generalštabu JA saopštio je sledeće:

»Danas, naše jedinice na desnom krilu iz područja Maribora u napredovanju ka bivšoj jugoslovensko-austrijskoj granici. Na centru i lijevom krilu prednji dijelovi izbili na liniju Slovenska Bistrica-raskrsnica puteva, zapadno od Rogaške Slatine. Imamo veliki broj zarobljenika i plijena.« (AVII, reg. br. 4—57, k. 45; knjiga depeša 3. armije JA).

O tome: tom XI, knj. 3, dok. br. 137, 141, 142 i 154; Sreta Savić, n. d., str. 203—14.

³ Tu diviziju je prinudila na kapitulaciju 1. armija. Tom prilikom je zarobljen i njen komandant general-lajtnant Wolfgang Hauzer (Wolfgang Hauser), koma je kasnije suđeno a potom je, posle izdržane kazne, otpušten. Bliže o tome: tom XI, knj. 1, dok. br. 136; Folttmann/Moeller Witten, n. d., str. 169.

BR. 290

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 10. MAJA 1945. ŠTABU 37. UDARNE DIVIZIJE O PRIVREMENOM STAVLJANJU POD KOMANDU 3. KORPUSA¹

ŠTABU 37. DIVIZIJE

DDD

Privremeno stavljeni ste pod komandu Trećeg korpusa od kojeg ćete primiti naređenje za rad.²

10. maja 1945.

Tito "

BR. 291

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 11. MAJA 1945. PREDSTAVNIKU GENERALŠTABA JA PRI ŠTABOVIMA 1, 2. I 3. ARMIJE U VEZI SA NASTALOM SITUACIJOM U SEVEROZAPADNOM DELU ZEMLJE¹

Gr. 98

Za Hamovića.² Treća armija predviđena za okupaciju Koruske, s tim što će imati izvesne snage u Štajerskoj.³ Za ovaj zadatak ona će biti ojačana. Druga armija ostaće na sektoru Hrvatske, a Prva armija povratice se u Srbiju. Za izvršenje ovoga biće izvesnih pregrupacija po armijama, što će uslediti naše naređenje.

II-V-45
Zagreb⁵

Sledi ⁴

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—2/5, k. 55.

² Divizija se do tada nalazila pod komandom Glavnog štaba Srbije. U vreme kada je ovo naređenje izdao Vrhovni komandant JA, jedinice 37. divizije nalazile su se na odseku Višegrad — Foča radi čišćenja tog prostora od zaostalih četničkih i ustaških grupa, shodno direktivi Vrhovnog komandanta od 30. aprila 1945. Pošto su se četničke jedinice pod komandom Draže Mihailovića, jačine preko 10.000 ljudi, nalazile na području istočne i srednje Bosne u borbi s jedinicama 3. udarnog korpusa, to je Vrhovni komandant doneo ovu odluku radi jedinstvenijeg komandovanja i uspešnijih dejstava na uništenju zaostalih neprijateljskih grupa.

Opširnije o tome: dok. br. 251 i tom IV, knj. 34, dok. br. 151 i 162.

³ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 9—19 i 9—20, k. 258-A.

Nastavak. Treće. Pre ostvarenja ovoga treba potrebnim snagama nastaviti uništenje neprijatelja i izbiti u Korušku.⁶ -Osim toga nameće se hitna potreba da već sada posednete potrebnim snagama područje Hrvatske ne uzimajući u obzir Dalmaciju. Četvrto. Sa štabovima Prve, Druge i Treće armije postupite u duhu ove direktive.

11. V. 1945

Tito

BR. 292

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JA OD 11. MAJA 1945.
O NEPRIJATELJSKIM GUBICIMA I PLENU U TOKU BORBI
ZA OSLOBOĐENJE ZAGREBA, I UNIŠTENJU ODVOJENIH
NEPRIJATELJSKIH GRUPA KOJE PRUŽAJU OTPOR
U SEVEROZAPADNOM DELU ZEMLJE¹**

**RATNI IZVEŠTAJ GENERALŠTABA JUGOSLOVENSKE
ARMIJJE za 11. maj 1945.**

U nastupanju prema Austriji, naše trupe uništavaju odvojene neprijateljske grupe, koje i dalje pružaju otpor. Naši brzi odredi izbili su na liniju Kranjska Gora — Celovac — •Sent lij.²

Potpuno je likvidirana 41 nemačka divizija, čiji su ostaci kapitulirali i predali se našim trupama zajedno sa štabom divizije.³

² Rada. Tada je bio načelnik Operativnog odeljenja Generalštaba JA. U završnim operacijama koordinirao je dejstva 1, 2. i 3. armije ispred Generalštaba JA.

³ Međutim, kasnije je došlo do izmene, tako da se 3. armija povukla 22. maja iz Koruške na jugoslovensku teritoriju i zaposela deo stare jugoslovensko-austrijske granice (dok. br. 295; Sreta Savie, n. d., str. 214—5).

⁴ Redakcija nije pronašla u AVII sadržaj depeše pod »-Drugo« i to je označila s tri tačke.

⁵ Tada se Štab 1. armije nalazio u Zagrebu.

⁶ Vidi dok. br. 293, 294 i 295 i tom XI, knj. 1, dok. br. 128.

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8—3, k. 22.

² Reč je o dejstvima 11, 13. i 14. dalmatinske brigade. Vidi tom XI, knj. 4, dok. br. 89 i AVII, reg. br. 1—12/10 i reg. br. 52—1/7, k. 315: depeša Štaba 4. armije od 11. maja 1945.

U ruke naših trupa pao je veliki broj zarobljenika i velike količine ratnog materijala.

U borbama za Zagreb, u vremenu od 5 — 10 maja, naša Prva armija zadala je neprijatelju sledeće gubitke: 11.000 mrtvih, 16.000 zarobljenih vojnika i oficira; zaplenjeno 192 topa, 520 mitraljeza, 750 puškomitraljeza, 200 bacača, 253 kamiona i automobila, 3 tenka, 7 aviona, a uništeno 170 topova i 350 kamiona. Osim toga zaplenjene su i uništene velike količine drugog oružja i ratnog materijala.⁴

BR. 293

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 13. MAJA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA SPREČAVANJE IZVLAČENJA NEPRIJATELJSKIH SNAGA PREMA AUSTRIJI¹

Br. 24 Gr — 72

Zameram vam što ste usporili gonjenje i proterivanje neprijatelja ka severozapadu. Gro nemačkih i kvinslinških snaga prelazi granicu i predaje se Englezima. Naređujem da hitno presečete sve veze prema Austriji i nedozvolite da se nepr. snage izvuku.² U Korušku ne treba slati nove trupe.³

13. V. 1945.

Tito

0 dejstvima Brzog odreda u depeši Štaba 4. armije upućenoj 11. maja 1945. Generalštabu JA, između ostalog, piše i sledeće:

»Treće. Brzo goneći odred stigao dijelom u Klagenfurt (to jest: Celovec — prim. red.), dijelom u Kranjsku Goru. Zarobio 1000 Nijemaca i zaplijenio 100 kamiona. Nepi. daje otpor, ruši i minira ceste. Četvrto. Brzi odred goni neprijatelja pravcem Austrije formiran od 11. dalm. ud. brigade 26. div., jednog mot. divizona i 2 čete.«

³ Bliže o tome vidi dok. br. 289.

⁴ Potpunije o tome: tom XI, knj. 1, dok. br. 129.

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, ćiricilom), u AVII, reg. br. 9—21/10, k. 258-A.

Depešu je Stab armije primio 13. maja u 14.15 časova (AVII, reg. br. 21—7, k. 258-A).

² Vidi dok. br. 294.

³ Potpunije o toj odluci vidi i naređenje maršala Tita od 18. maja 1945. objavljeno u dok. br.295, kao objašnjenje br. 3.

BR. 294

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 13. MAJA 1945. STABU 1. ARMIIJE ZA UPUĆIVANJE JEDINICA IZ CELJA PREMA SOSTANJU I SLOVENJGRADECU RADI SADEJSTVA 3. ARMIIJI ZA RAZORUŽANJE I SPREČAVANJA IZVLAČENJA USTASKO-CETNICKE GRUPACIJE U AUSTRIJI¹

Gr. 73

Treća armija izveštava da se na prostoriji Konjice — Soštanj prema Dravogradu nalazi grupa ustaša i nešto četnika ukupno preko pedeset hiljada ljudi. Sa njima se nalazi Pavelić, Maček, Hrvatska vlada i veliki broj zlikovaca. Sledi.

13.V. 1945

Gr. 111

Nastavak. Pokušavaju preko Dravograda predati se Englezima. Jedna Kostina divizija drži prostoriju Neravogimrodo, a druga je kod Sent-Ilja, presekla cestu Velenja i Dravograda.² Treba da najhitnije krenete odmah sa vašim snagama iz regiona Celja pravcem Soštanj — Slovenjgradec kako bi koncentrisali napad za uništenje ove grupe.³

13. V. 1945

Tito u 18.30 h

¹ Original primljene depeše (pisana mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 9—21/10, k. 258A.

² Bliže o tome: dok. br. 289, 293, 295, 300 i 302.

³ Tada su se u rejonu Celja nalazile 5. i 11. udarna divizija. One su se istoga dana — 13. maja 1945 — uputile pravcem Soštanj — Slovenjgradec radi sadejstva jedinicama 3. armije za razoružanje i sprečavanje izvlačenja ustaško-četničke grupacije u Austriju (tom XI, knj. 1, dok. br. 139 i 141; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 2, II izdanje, str. 632—635).

BR. 295

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 13. MA-
JA 1945. STABU 3. ARMIJE ZA PRESECANJE SVIH VEZA
SA AUSTRIJOM I SPREČAVANJE POVLAČENJA NEMAČ-
KIH I KVISLINSKIH TRUPA¹**

DDD

STABU III ARMIJE

Stabu 29. divizije

Prvo. Hitno presecite sve veze za Austriju i sprečite povlačenje nemačkih i kvaslinških trupa.² Pomozite Slovence u razoružavanju Nemaca.

Drugo. U zapadnom delu Koruške već se nalaze Englezi., Tamo ne treba slati nove trupe. Oni naši delovi koji se tamo nalaze, neka ostanu.³

13. maja 1945
10.30 s.

Tito

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 3—7/1, k. 45.

² Stab 3. armije dan pre toga — 11. maja 1945 — izdao je naređenje: da 17. udarna divizija iz rejona Slovenske Bistrice izvrši pokret prema Dravogradu i zatvori odstupni pravac Celje — Dravograd; da se 51. udarna divizija prebaci železnicom iz Maribora i Dravograda i da na granici pojača 6. brigadu 36. udarne divizije; da se 40. udarna divizija prebaci iz Slovenske Bistrice u Maribor; da 12. udarna divizija produži pokret preko jugoslovensko-austrijske granice i da posedne rejon Glajhštetena, u Austriji; da se 36. udarna divizija s dve brigade razmesti u rejon Lipnice u Austriji (tom XI, knj. 3, dok. br. 137).

Izvršavajući te zadatke jedinice 3. armije u toku 12. maja razoružale su 21. brdski armijski korpus (sa 18.000 vojnika, podoficira i oficira) na čelu s njegovim komandantom generalom Hartvigom fon Ludvigerom (Hartwig von Ludwiger), ranijim komandantom 104. lovačke divizije (kao ratnog zločinca Veće Vojnog suda u Beogradu osudilo ga je 27. marta 1947. na smrt vešanjem — *Politika*, od 28. i 30. marta 1947), dok je njegov načelnik štaba pukovnik fon Klocke (Klocke) izvršio samoubistvo. Potom su jedinice 3. armije, u sadejstvu s jedinicama 1. armije i 4. operativne zone Slovenije, u trodnevnim i ostrim borbama razbile i primorale na predaju ustaško-četničku grupaciju od 30.000 ljudi na prostoru Celje — Soštanj — Slovenjgradec — Guštanj. Tako se do 15. maja broj zarobljenika kod 3. armije popeo na oko 100.000.

Detaljno o tome: tom XI, knj. 3, dok. br. 141, 142 i 154; AVII, reg. br. 4—4/8, 4—5/8, k. 258 i reg. br. 4—70/1, 4—77/1, 4—79/1, 4—80/, 4—82/

BR. 296

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 13. MA-
JA 1945. ŠTABU 4. ARMIJE O ZABRANI SLANJA NOVIH
TRUPA U KORUŠKU¹**

DDD

Stabu IV Armije

U zapadnom delu Koruške već se nalaze Englezi. Tamo ne treba slati naše nove trupe. Oni naši delovi koji se tamo nalaze, neka ostanu.²

13 maja 1945

10.30 s.

Tito

/1, 4—84/1, 4—89/1 do 4—96/1 sve u k. 45: depeše Štaba 3. armije od 13. do 16. maja 1945; AVII, reg. br. 1—5, k. 6: dnevnik (II deo) majora Aksela Berna, komandanta Bataljona za vezu 21. brdskog armijskog korpuša.

³ Osamnaestoga maja 1945. u 16.00 časova Vrhovni komandant JA maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio je Stabu 3. armije JA sledeću depešu:

»Prvo. Naša vlada rešila je da se iz Koruške, sa teritorije koje su okupirali Englezi, naše trupe povuku na staru granicu. Prema tome, povucite svoje jedinice sa tog dela Koruške na granicu no tako, da se zaplenjeni ratni materijal sa te prostorije izvuče na našu teritoriju, bez obzira koliko će vremena to izvlačenje materijala trajati. Ovo je saopšteno i Četvrtoj armiji.

Drugo. Glavni štab Slovenije ukida se, a celo vojno područje Slovenije i Istre stavljeno je pod komandu Četvrte armije.« (AVII, reg. br. 3—10/1, k. 45). Vidi i dok. br. 296.

¹ Original depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5—8/1, k. 46.

² U Koruškoj se, od jedinica 4. armije, nalazio samo Brzi odred (11. dalmatinska brigada, jedan motorizovani artiljerijski divizion i jedna četa tenkova) 26. udarne divizije. U međuvremenu došlo je do nesporazuma. Dok je Stab 4. armije naredio da Brzi odred ostane na prostoru Beljak — Celovec, on se već prikupio u rejonu Sv. Jakoba, na cesti između Beljaka i Celoveca, a 16. maja odred je bio u s. Borovlje, 12 km južno od Celoveca.

Odredu su pravili smetnje saveznički vojnici u evakuisanju ratnog plena i razoružavanju neprijateljskih jedinica, sprečavali tenkovima prelaz kod Rozenbaha i blokirali sve prelaze preko r. Drave.

U vezi s tim, Stab 26. udarne divizije molio je intervenciju Štaba 4. armije i Generalštaba JA.

Opširnije o tome vidi depeše 26. udarne divizije JA od 14, 15, 16 i 18. maja 1945. u AVII, reg. br. 1—13/10, 1—14/10 i 1—15/10, k. 351 i reg. br. 1—49/ i 5—1/6, k. 312A.

BR. 297

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 14. MA-
JA 1945. ŠTABU 1. ARMIJE ZA SADEJSTVO 3. ARMIJI RA-
DI SPREČAVANJA IZVLAČENJA NEPRIJATELJSKE GRU-
PACIJE PREKO GRANICE I PREDAJE BRITANSKIM TRU-
PAMA¹**

14. V 1945.

Prvo: U borbi sa ustašama, Košta je jednom divizijom zatvorio pravac na liniji Dravograd — Guštanj. Sa jednom div.[izijom] napada od Sentilja ka Slovenj Gradecu. Bande se uporno brane i vrše p.frotiv] napade i nastoje po svaku cenu da se spasu i predaju Englezima.

Drugo: Potrebno je da vaše snage energično i brzo dejstvuju pravcem Soštanj — Mežice radi obuhvata s leva i pravcem Velenje — Sentilj — Podgorje radi napada s leđa. Preduzmite sve potrebno da se postigne uspjeh.²

Tito

BR. 298

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 14. MA-
JA 1945. ŠTABU 4. ARMIJE O PREDUZIMANJU MERA U
VEZI SA ZATEGNUTOM SITUACIJOM OKO TRSTA, ISTRE
I DELA JULIJSKE KRAJINE¹**

STABU IV ARMIJE

Prvo. Saveznički Vrhovni štab, obavestio je, preko naše baze Bari, da obustavlja svako dalje snabdevanje naše vojske. Ovo se odnosi u potpunosti i na našu armiju. Prema tome dalje

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVIL . reg. br. 2—23, k. 40.

² Opširnije o tome i izvršavanju postavljenog zadatka: dok. br.. 291, 293, 294, 295, 300 i 302.

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg., br 5—9/1, k. 46.

snabdevanje naše armije hranom, municijom, gorivom i svim drugim potrebama, prestaje od strane saveznika.²

Drugo. Vi ste zaplenili velike količine hrane, oružja i municije. Vodite računa o tome da se sve to sabere i prikupi i racionalno iskoristi za potrebe vaše armije u granicama formacije, kao i za ostale naše jedinice i ustanove. 30—120. Imajte u vidu da, za sada, sa druge strane nećete moći skoro ništa dobiti za snabdevanje vaše armije. Dakle, morate računati na ono što imate. Zato morate zvesti najstrožu kontrolu i ekonomiju nad iskorišćenjem i upotrebom svih životnih i ubojnih sredstava vaše armije.

Treće. Odmah nam dostavite izveštaj u sledećem:

a) Kojim rezervama hrane raspolazete i za koje vreme će te rezerve moći podmiriti vaše potrebe.

b) Koji je procenat anglo-američkog naoružanja u vašoj armiji i sa kojim količinama municije raspolazete sada za sva oruđa toga porekla. 31 — 143.

Četvrto. Ako nemate dovoljno municije za oruđa anglo-američkog porekla, ili je uopšte nemate, onda sva takva oruđa treba, saobrazno formaciji, zameniti sa trofejnim oruđima za koje imate dovoljno municije. Ovo privremeno dok ne dobijete rusko naoružanje. Dajte nam po ovome svoj predlog.

Glavno je da vam armija bude u bojnoj gotovosti u svako vreme. 32 — 93.

TITO

14-V-1945

² Ovaj akt saveznika sa Zapada preduzet je zbog zaoštavanja situacije oko Trsta, Istre i dela Julijske krajine. Saveznici su ovim aktom smatrali da će lišiti, pre svega, 4. armiju JA i jedinice Glavnog štaba Slovenije neophodnih potreba u municiji, gorivu i drugom materijalu u slučaju da dođe do oružanog sukoba između savezničkih snaga i Jugoslovenske armije. Opširnije o tim odnosima: tom XI, knj. 4, dok. br. 22, 24, 26, 27 i 28—34 u Prilozima.

BR. 299

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 15. MA-
JA 1945. ŠTABU 3. ARMIJE ZA OKUPACIJU JEDNOG DE-
LA AUSTRIJSKE TERITORIJE¹**

15. V. 45

Sovjetska vlada odobrila nam je da naše jedinice okupi-
raju deo austrijske teritorije.

N A R E Đ U J E M :

1. — Okupirajte deo austrijske teritorije u granicama ko-
je vam odredi maršal Tolbuhin.

2. Vaše okupacione snage nalaze se pod komandom marša-
la Tolbuhina.

3. Stab smestite u Lajbnicu.

4. O izvršenju ovog naređenja izvestite nas do 24 časa 16.
o. mj.

5. Prijem naređenja odmah potvrdite.²

11 — 112

Maršal Jugoslavije
Tito

¹ Original posiate depeše (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—2/2, k. 44.

² Postupajući prema ovome naređenju Stab armije je prešao iz Maribora u Lipnice (Lajbnic — Leibnitz). Odatle je 16. maja 1945. u 11.05 časova uputio depešu Vrhovnom komandantu JA kojom ga je izvestio: da je primio naređenje maršala Tolbuhina, komandanta 3. ukrajinskog fronta Crvene armije za okupaciju teritorije u Austriji; da će se do 18. maja izvršiti smena jedinica 1. bugarske armije koje su se nalazile na tome području s tri divizije 3. armije; da će se ostale jedinice armije zadržati na granici (AVII, reg. br. 4—102/1 k. 45).

BR. 300

POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 15. MAJA 1945. JEDINICAMA 3. ARMIJE ZA RAZBIJANJE OPKOLJENIH USTAŠKO-CETNIČKIH BANDI NA PROSTORU SLOVENJ-GRADEC — GUŠTANJ — PLIBERK — DRAVOGRAD¹

POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA

jedinicama III armije.

Brzim i energičnim nadiranjem prema gornjem toku reke Drave, trupe naše Treće armije presekle su odstupnicu ostacima nemačkih i ustaško-cetničkih bandi i zaokruživši ih na području Slovenj-Gradec — Guštanj — Piiberk — Dravograd, posle trodnevnih žestokih borbi razbile ih i prisilile na kapitulaciju.²

Ovime su likvidirane poslednje neprijateljske snage, koje su pred našim trupama još pružale organizovani otpor.

Zarobljeno je preko 20.000 ustaša, među kojima ima veliki broj poznatih zlikovaca. Sa ustašama zarobljen je i veći broj četnika. Osim toga prisiljeni su na kapitulaciju poslednji ostaci nemačke balkanske grupacije feldmaršala Lera i zarobljeno preko 10.000 Nemaca. U borbama poginulo je više od 5.000 neprijateljskih vojnika i oficira i oslobođeno oko 8.000 građanskih lica, koja su ustaške bande silom odvele sa sobom.

Zaplenjene su ogromne količine oružja i ratnog materijala.

Trupe Treće armije za poslednjih petnaest dana zarobile su oko 100.000 neprijateljskih vojnika i oficira.

Za izvojevanje ove pobeđe, kao i za brzo, uspešno i potpuno izvršenje postavljenog zadatka, pohvaljujem hrabre trupe naše Treće armije pod komandom general-lajtnanta Koste Nađa,³ pukovnika Branka Petrićevića⁴ i pukovnika Vukašina Subotića.⁵

23. ¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—1, k.

² Vidi dok. br. 295.

³ Bio je tada komandant 3. armije JA.

⁴ Tada se nalazio na dužnosti političkog komesara 3. armije JA.

⁵ Bio je tada načelnik štaba 3. armije JA.

Izražavam svoju zahvalnost svima borcima i rukovodiocima jedinica, koje su izvojevale ovu pobjedu i uspešno izvršile postavljene zadatke.

Neka je slava palim junacima za oslobođenje naše Otadžbine!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15 maja 1945
Beograd

Maršal Jugoslavije
Tito s.r.

BR. 301

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA JA OD 15. MAJA 1945. STABU 4. ARMIJE ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O BROJU RATNIH ZAROBLJENIKA SA STANJEM NA DAN 15. MAJA KAO I MESTIMA RAZMEŠTAJA¹

Od Gen. štaba

Br. 15. V

Op. Javite najhitnije obratnom depešom koliko iznosi brojno stanje ratnih zarobljenika na današnji dan i u kojim mestima su primljeni.² Op. br. 149 u 14 časova.

Tito

¹ Original primljene depeše (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—3/2, k. 317.

² Postupajući prema ovome narednju Vrhovnog komandanta JA, Stab 4. armije dostavio je izveštaj depešom 16. maja 1945, sa traženim podacima. Potpunije o tome: AVII, reg. br. 1—3/2, k. 317.

REGISTAR

LIČNA IMENA

A

- Adalbert Lončar (Adalbert Lont-schar) — 27
 Adamik Emil — 116
 Aleksander Harold — 88, 89, 217, 221, 222, 386, 411, 413, 419, 438, 454
 Ambrožič Lado — 384
 Apostolski Mihailo — 317, 378, 423, 433
 Arandelović Žarko — 102, 103, 138, 141
 Avbelj Viktor — 414
 Avšič Jaka — 137

B

- Bajić Vlada — 54
 Basurić Slobodan — 140
 Bern Aksel (Boehm Axel) — 24, 44, 105, 299, 462
 Berne Franc (Böhme Franz) — 26
 Benčič Dragomir Brkin — 391
 Bešlić Akif — 116
 Biškup Petar Venio — 367
 Borštner Jože — 414
 Bošković Đuro — 162
 Božanić Nikola — 171
 Brajović Petar — 167
 Broz Josip Tito — 7—10, 12, 20—23, 32, 34—38, 53, 54, 61, 68, 71, 78—80, 84, 86—88, 90—95, 97, 99—101, 103, 104, 106—112, 115, 132, 133, 141, 142, 145, 146, 148, 151—159, 162—167, 171—174, 176—178, 188, 190, 192—194, 203—205, 210—212, 215—217, 220—224, 227, 228, 231, 235—239, 241—243, 249, 253—255, 259—262, 266, 268, 270, 273—275, 285, 286, 288, 290, 296, 312, 316, 355, 358, 363, 364, 372, 375—

- 378, 380—393, 396, 397, 400, 401, 406, 409—420, 424, 425, 433—435, 437, 438, 440—445, 452—455, 457—467
 Burić Mirko — 110

C

- Cigulin Anton — 152

C

- Čihak Oskar — 301

D

- Dapčević Peko — 8, 93, 180, 217, 289, 320, 324, 360, 361, 364, 367, 367, 373, 452
 Dauner Klaus — 31
 De Angelis Maksimilijan (Maximilian de Angelis) — 27
 Dener Ernst — 26
 Denic Karl (Dönitz) — 444
 Demnijevski Aleksa Bauman — 424
 Ditrih Sep (Dietrich Seep) — 230
 Dragustin M. — 144—145
 Drapšin Petar — 158, 194, 216, 227, 231, 373, 410, 413, 418, 429, 451
 Drljević Savo — 159, 166, 171, 228

Đ

- Đorđević Josif — 116
 Đurđević Dragutin — 152

DZ

- Džember Đuro — 138
 Džuvalekovski Ilija — 152

E

Ercegovac Lazar — 384
Erdmansdorf Verner fon (Edmans-
dorf Werner von) — 109, 230

F

Fadilj Hodža — 166
Felber Gustav Hans — 27
Felmi Helmut (Felmy Helmuth) —
26, 48, 49, 50, 82, 190
Fere Herman (Förtsch Hermann)
— 26
Fictum Josef — 81
Fišer Adolf (Fiescher Adolf) — 50,
83

G

Gajtner Kurt Riter fon (Kurt Rit-
ter von Geitner) — 26
Gizdić Josip — 144—145
Grefenic Hans fon (Hans von Gra-
evenitz) — 449'
Gluhić M. Omer — 9, 16
Gošnik Tone — 387
Grevic fon (Graewitz von) — 448
Grum Slavko — 302

H

Hamović Rade — 270, 287, 294, 321,
324, 338, 371, 392, 457, 458
Hauzer Wolfgang (Hauser Wolf-
gang) — 42, 456
Hejs Garland (Hayes H. Garland)
— 356
Helmut fon Panvic (Helmuth von
Pannvitz) — 230
Heslin Hans fon (Hans von Hoess-
lin) — 448, 449
Hitler Adolf — 444
Hjudž N. P. (Hughes N. P.) — 90
Hribar Janez — 414

I

Ilić Pavle Veljko — 424

J

Jakšić Pavle — 227, 231, 413
Janković Blažo — 53
Jerković Mate — 53, 228, 453
Jovanović Arso — 373, 374, 388, 395,
396, 409, 410, 412, 414—416, 418—
420, 437
Jovanović Blažo — 162
Jovanović Jefto — 424
Jovanović Mirko — 54
Jovanović Radivoje — 228
Jovanović Vaso — 78

K

Kačić Jerko — 305
Kapičić Jovo — 53
Kibler Jozef (Kübler Josef) — 48
Kibler Ludvig (Kübler Ludwig) —
448, 449
Kidrič Boris — 163, 419
Klark Džon (Klarke John R. S.)
— 418
Kleut Petar — 348, 351
Klišanić J. Vjekoslav — 19, 28, 29,
31, 52, 115, 120, 202
Kloc (Clotz) — 24
Knežević Nikica — 295
Knežević Velimir — 424
Kolb Vjekoslav — 395
Kosorić Pero — 253, 312
Kovačević Veljko — 53
Kovačević Vojo — 424
Kren Vladimir — 303
Kronja Sime — 266
Krstulović Vicko — 104
Kumičić — 443, 445
Kunce Valter (Kunze Walter) —
26

L

Lane Hubert (Lanz) — 48
Lejzer Ernst (Leyser) — 26
Ler Aleksander (Lohr Alexander)
— 26, 27, 466
Levičnik Karei — 413
Lihar Srećko — 387
List Vilhelm (List Wilhelm) — 26
Lompar Blažo — 10, 452
Ludviger Hartvig fon (Hartwig von
Ludwiger) — 461
Lukšić Stjepan — 302

M

Majsner August (Meyssner August) — 27
 Maček Vladko — 460
 Maklejn Ficroj (Maclean Fitzroy) — 21, 32, 34
 Mandić Gligorije Gliga — 53, 271
 Manola Srečko — 394
 Marin Mladen — 54
 Marković Blaža — 167
 Maslova Paulina — 152
 Matetić Vlado — 228
 Medenica Đuro — 116, 171
 Mihailović Draža — 457
 Milevski Boro — 110
 Milojević Miloje — 54
 Miloševski Tihomir — 110
 Milutinović Vukalica — 174
 Morača Milutin — 78, 159, 228, 297, 323, 354, 355, 358, 361, 364, 452
 Mrđenović Stanko — 167

N

Nad Košta — 11, 12, 53, 185, 271, 273, 296, 298, 321, 323, 354, 355, 358, 364, 453, 460, 463, 466
 Nedeljković Aleksandar — 16
 Nedić Milan — 47
 Nikiforovič Andrija Vitruk — 338
 Nikolić Milutin — 162

O

Oreščanin Bogdan — 394

P

Pajević D. Miloš — 58
 Pavelić Ante — 460
 Pavlović Sejmon Ivanov — 274, 322
 Peruničić Mile — 451
 Petričević Branko Kada — 53, 453, 466
 Poglajen Franc — 414
 Poljanac Branko — 295
 Popivoda Pero — 160, 282
 Popović Koča — 10, 184, 188, 219, 298, 376, 385, 459
 Popović Vujadin — 110
 Potočar Stane — 187
 Preželj Marija — 152
 Primorac Rudolf — 79, 86

R

Radičević Velimir Veco — 162
 Radović Ratko — 111
 Rajndl (Raindl) — 448
 Ranković Aleksandar — 299, 319, 325, 338, 347, 358, 366, 368
 Rendulic Lotar (Rendulic Lothar) — 26
 Rezener Ervin (Rösener Erwin) — 47
 Ribar Ivan — 451
 Rodić Slavko — 253, 259, 260, 312, 377, 424
 Rodžers (Rogers) — 162, 163
 Rukavina Branko — 302
 Rupnik Leo — 47, 200
 Rus Beno — 110

S

Sedler P. S. (Sadler P. S.) — 90
 Sergejevič Aleksej Zeltov — 274, 322
 Stipanović Ranka — 152
 Subotić Vukašin — 453, 466

S

Šakotić Radovan — 438
 Sefer Emanuel (Schäffer Emanuel) — 28
 Šegrt Vlado — 158, 194
 Šiljegović Boško — 412, 414, 420
 Sibl Ivan — 453
 Stefan Fridrich (Stephan Friedrich) — 49, 83, 308
 Štetner Valter (Stettner Walter von ^ Grabenhofen) — 30
 Subašić Ivan — 151

T

Terzić Velimir — 103, 111, 116, 120, 130, 131, 179, 280, 281, 294, 295, 300, 322, 352, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 363, 367, 380, 422, 437, 444—446, 450
 Todorović Mijalko — 8, 452
 Tolbuhin Fjodor Ivanovič — 183, 185, 193, 229, 230, 235, 270, 322, 465

Trampuž Danilo — 352, 425, 443
Turkalj Vjekoslav — 301

V

Vajks Maksimilijan baron fon (Maximilian Freiher von Weichs) — 26
Veler Oto (Wöhler Otto) — 26, 230
Veličkov Svetislav — 367
Veselinov Jovan Žarko — 155
Vidmar Jože — 187
Visarinovič Staljin — 316
Vlahović Veljko — 151, 152

Vlasov A. — 198
Vrhunc Branko — 387
Vučković Ljubo — 189, 190, 452
Vukanović Radovan — 253, 312, 318, 319, 377, 392, 459
Vukičević Đoko — 162
Vukmanović Svetozar Tempo — 355, 356, 359, 439, 444
Vukotić Aca — 167
Vukotić Dušan — 174
Vukotić Dukijan — 167

Ž

Žitnik Ludvig — 348
žižić Veljko — 174

GEOGRAFSKI NAZIVI

A

Ada Kirtoš (ostrvo kod Borova) — 103
 Albanija — 20, 81, 104, 132, 141
 Afrika — 218
 Arandelovac — 402
 Austrija — 186, 230, 329, 339, 379, 380, 412, 413, 415, 454—456, 458 461—465

B

Babina Greda — 344
 Bač — 202, 240
 Bačinci (kod Sida) — 108
 Bačka — 60, 275, 336, 345
 Bačko Novo Selo — 240
 Bačkovica (šuma) — 333
 Badovinci (kod Bogatića) — 109, 288
 Bajina Bašta — 318, 335, 341, 402
 Bakanka pustara — 268
 Balaton (Blatno jezero) — 41, 198, 230, 268
 Baltičko more — 305
 Baljevac (kod Otočca) — 276
 Banat — 41, 49, 60
 Bandol (kod Travnika) — 219
 Banija — 200, 330, 332
 Banov do (šuma, kod Vinkovaca) — 334
 Banova Jaruga — 51, 71, 83, 183, 202, 370
 Banovo Polje (kod Srem. Mitrovice) — 106
 Banja Luka — 45, 46, 201, 220, 319, 325, 335, 340, 368, 375—377, 382, 402
 Banjica (logor) — 28
 Baranja — 329, 331
 Baranjsko Petrovo Selo — 268

Barč (u Mađarskoj) — 178, 185, 199, 202
 Bari (u Italiji) — 36, 463
 Bastaji (kod Daruvara) — 333
 Baške Oštarije — 313
 Batrovci (kod Sida) — 84, 108
 Bazika — 84
 Bazjaš (šuma kod Vinkovaca) — 334
 Beč (u Austriji) — 339
 Bela Crkva — 349
 Bela krajina — 373
 Belo Brdo — 403
 Beljak — 416, 417, 462
 Benkovac — 211
 Beograd — 15, 26, 27, 30, 31, 48, 51, 57, 58, 60, 90, 91, 93, 95, 106, 138, 140, 144—145, 151, 152, 162, 216, 221, 222, 227, 264, 278—280, 283, 284, 308, 334, 352, 356, 377, 403, 412, 414, 423, 438, 440, 452 —454, 461, 467
 Berak (kod Vukovara) — 18, 42, 78
 Berkasovo (kod Sida) — 84, 92
 Bihać — 46, 145, 196, 220, 272, 297, 365, 374, 385, 386
 Bijela (r.) — 402
 Bijelo Brdo (kod Dalja) — 343, 344
 Bijeljina — 40, 59, 76, 80, 81, 108, 109, 146, 147, 153, 154, 175, 181, 182, 188, 192, 195, 199, 203, 204, 212, 218, 229, 230, 237—239, 259, 260, 269, 287, 289, 297, 330, 339, 346
 Bilaj (kod Gospića) — 273
 Bileća — 21
 Bilo gora (pl.) — 83, 177, 183, 198, 200, 333
 Biograd (na Moru) — 187, 211
 Bistrica (r.) — 402, 403

- Bišina (kod Nevesinja) — 194, 196
 Bjelašnica (pl.) — 260
 Bjelovar — 46, 51, 71, 83, 103, 198, 202, 272, 453
 Blagaj (kod Mostara) — 194, 196
 Blažuj (kod Sarajeva) — 261
 Bled — 269
 Bogatić — 91, 107, 109, 164, 180
 Bogovići (kod Pala) — 236, 237, 242
 Bolman (kod Belog Manastira) — 268
 Borongaj (aerodrom kod Zagreba) — 25, 370
 Borovlje (kod Celoveca) — 462
 Borovnica (kod Logateca) — 357
 Borovo — 103, 202, 240, 363, 364, 369
 Bos. Samac — 202, 259, 287, 296, 298, 319, 342, 360
 Bosanska Dubica — 335
 Bosanska Gradiška — 220, 319, 393
 Bosanska krajina — 332
 Bosanska Krupa — 375, 376, 382
 Bosanski Brod — 43, 335, 340, 342, 360
 Bosanski Novi — 46, 267, 269, 319, 325, 365, 375, 376, 382
 Bosna — 24, 37, 38, 53, 59, 76, 82, 83, 198, 199, 218, 221, 267, 291, 297, 330—332, 335, 341, 342, 370, 375, 377, 401, 457
 Bosna (r.) — 18, 25, 38, 175, 199, 219, 237, 238, 242, 259, 260, 267, 272, 318, 319, 325, 330, 335, 339—341, 342, 360
 Bosna i Hercegovina — 312
 Bosut (r.) — 24, 78, 84, 86, 94, 106, 298
 Bosutske šume — 86, 339
 Bošnjaci (kod Županje) — 369
 Branjevo (kod Janje) — 190, 192, 204
 Bratunac — 375
 Brčko — 40, 76, 80, 108, 154, 175, 181, 199, 200, 204, 218, 219, 229, 230, 237, 238, 242, 259, 260, 267, 269, 271, 276, 287, 289, 296—299, 308, 313, 321, 323, 324, 330, 334, 336, 339, 346, 363, 369
 Bregi (kod Opatije) — 202, 372
 Brekovića (kod Bihaća) — 276
 Brezovo Polje (kod Bjeljine) — 320, 330, 339
 Brezice — 417, 445, 447
 Brinje — 77, 196
 Brod na Kupi — 385, 393
 Brodarevo — 403
 Brseč (kod Rijeke) — 372
 Bruk na Muri — 201
 Brus — 403
 Bubnjarci (kod Ozlja) — 201
 Budišić (kod M. Zvornika) — 165, 184
 Bugarska — 423
 Bujanovac — 403, 404
 Bukovec (kod Zagreba) — 447
 Buna (kod Mostara) — 194, 196
 Bunić (kod T. Korenice) — 272, 273
 Busovača — 50, 202, 219, 259, 269, 335, 342
 Butimir (kod Sarajeva) — 261
 Buzet — 414
- C
- Capardi — 181, 182
 Caprag — 202
 Celovec — 415, 417, 446, 458, 459, 462
 Celje — 196, 331, 460, 461
 Cerna (kod Vinkovaca) — 43, 334, 364, 369
 Cesarica (kod Karlobaga) — 313
 Col (kod Gorice) — 269
 Cres (o.) 368. 372
 Crkvina — 192
 Crna (kod Vrpolja) — 82
 Crna Bara (kod Sapca) — 59, 288
 Crna Gora — 35, 39, 60, 104, 218, 402, 403
 Crni vrh (kod Sarajeva) — 261
 Crni vrh (k. 805, kod Zvečeva) — 333
 Crni vrh (pl.) — 403
 Crnobarski Salaš (kod Sapca) — 288
 Crvene stijene (kod Paprače) — 147, 238
- C
- Čabar — 370, 385, 393, 417
 Cačak — 91, 107
 Cajetina — 403
 Cakor (pl.) — 404
 Calma (kod Srem. Mitrovice) — 165
 Čaplina — 142, 158
 Čazma — 341
 Celić — 41, 59, 289
 Cepin (kod Osijeka) — 330, 364, 369

Čigota (pi.) — 403
Čunjevci (šuma, kod Vinkovaca) — 334

C

Čeotina (r.) — 403
Čuprija — 72, 279
Custendil — 403

D

D. Miholjac — 19, 42, 43, 49, 50, 76, 79, 82, 87, 103, 105, 109, 178, 193, 199, 201, 230, 231, 268, 274, 322, 343
Dalmacija — 35, 104, 157, 159, 180, 181, 187, 200, 331, 388, 458
Dalj — 43, 202, 322, 336, 343, 344, 364, 369
Dapčevica (V. i M., kod Grubišnog Polja) — 333
Daranj (u Mađarskoj) — 185
Darugar — 183, 195, 294
Debelo Brdo (kod T. Korenice) — 272
Delijaš (kod Sarajeva) — 261
Delnice — 335, 377
Derventa — 44, 51, 219, 259, 308, 340, 342, 360
Devetak (pl.) — 402
Dilj (pl.) — 343
Doboj — 108, 153, 175, 199, 202, 204, 213, 214, 219, 231, 237, 259, 260, 267, 269, 271, 272, 276, 289, 308, 318, 319, 335, 342, 360
Dobro Polje (kod Kalinovika) — 261
Dobrun — 95
Dolac (kod Travnika) — 219
Dolenjska — 25, 196, 379
Domžale — 313
Donja Trešnjica — 164
Donja Zasavica (kod Mačvanske Mitrovice) — 93, 102, 106, 139
Drava (r.) — 19, 34, 41, 42, 48—50, 71, 72, 82, 85, 105, 109, 110, 118, 177, 184, 185, 193, 198, 200, 229, 230, 235, 240, 268, 271, 273, 274, 276, 296, 298, 313, 322, 332, 333, 336, 339, 341, 343, 357, 358, 363, 364, 369, 415, 446, 456, 462, 466
Dravograd — 25, 357, 446, 460, 461, 463, 466
Drežnica — 77
Drežnik — 272

Drina (r.) — 24, 39, 42, 49, 59, 91, 94, 107—109, 118, 146, 153, 154, 160, 165, 180, 181, 184, 189, 190, 192, 212, 213, 218, 230, 260, 287, 288, 289, 346, 402, 403
Drinjača (r.) — 402
Drinjača — 107, 108, 146, 153, 154, 160, 164, 165, 175, 181, 182, 184, 190, 318
Drvar (sada Titov Drvar) — 281
Dubica — 202, 220, 325, 341
Dubrovnik — 21
Dugo Selo — 199
Dujmovići (kod Trnova) — 261
Dunav (r.) — 42, 82, 84, 108, 193, 230, 240, 275, 296, 332, 333, 339, 343, 346, 358, 363, 369, 402, 403
Dvor (na Uni) — 267, 269

Đ

Đakovo — 43, 49, 79, 82, 83, 198, 201, 200, 267, 308, 344, 361
Đeletovci (kod Vinkovaca) — 24
Đetinja (r.) — 402
Đorđev Dvor (kod Bolmana) — 268
Đulavec — 195
Đurđevac — 46, 47, 71, 83
Đurišić (kod Podravske Slatine) — 333
Đurmanec (kod Krapine) — 201

E

Erdevik (kod Sida) — 78, 108, 165, 334
Erdut (kod Osijeka) — 343
Ernestinovo (kod Osijeka) — 42
Evropa — 444

F

Foča — 202, 402
Furlanija — 52

G

G. Dubrave (kod Karlovca) — 370
Gabela (kod Čapljine) — 142
Gaboš (kod Vinkovaca) — 334
Gacko — 132, 141
Gakovo (kod Grubišnog Polja) — 333

Garešnica — 183, 202, 272
 Generalski Stol — 201, 370
 Glajšteten (u Austriji) — 461
 Glasinac — 318
 Gledićske planine — 403
 Glina — 393
 Gnojnice (kod Mostara) — 194, 196
 Gnjlane — 404
 Goč (pl.) — 403
 Goleš (pl.) — 403
 Gomila (kod Ilirske Bistrice) — 380
 Golija (pl.) — 403
 Goražde — 39, 105, 156, 403
 Gorica — 215, 267, 368, 409, 411, 413, 416, 418, 419, 454, 455
 Gornjanci — 201
 Gornja Bavarska — 201
 Gornja Zasavica (kod Mačvanske Mitrovice) — 139
 Gornji Lapac — vidi Lapac (G. i D.)
 Gorski kotar (predeo) — 157, 181, 196, 200
 Gospić — 196, 220, 272, 273, 299
 Grab — 276
 Grac — 25, 339, 357
 Gračac — 273
 Gračanica — 154, 181, 202, 204, 267, 289, 319, 330, 340
 Gradac (kod Slav. Požege) — 333
 Gradac (kod Splita) — 143
 Gradac (trig. 425, kod Branjeva) — 192
 Gradačac — 289, 330, 340
 Gradiška — 335
 Gradište — 369
 Gravina (u Italiji) — 35
 Grčka — 44, 49, 51, 81, 231
 Grubišno Polje — 76, 83, 175, 177, 183, 195, 198
 Gučja Gora (kod Travnika) — 219
 Gunja (kod Zupanje) — 334, 369
 Guštanj — 461, 463, 466

H

Hadžići (kod Sarajeva) — 261
 Harkanj (u Mađarskoj) — 274
 Hercegovina — 39, 194, 196, 261, 402
 Holandija — 218
 Hranjen (kod Osječana) — 156
 Hranješ (u Mađarskoj) — 185
 Hrasnica (kod Sarajeva) — 261
 Hrvatska — 25, 35, 36, 76, 77, 187, 196, 198, 200, 241, 330, 331, 402, 447, 452, 457, 458, 460

Hrvatsko primorje — 46, 48, 299, 313, 329—331, 340, 451
 Hrvatsko zagorje — 187, 215, 330, 367

I

Idrija — 220
 Ibar (r.) — 403
 Igman (pl.) — 260, 261
 Ilača (kod Vinkovaca) — 202
 Ilinci (kod Sida) — 84, 95, 369
 Ilirska Bistrica — 380, 381, 414, 448
 Ilok — 78, 79, 108, 165
 Ilovica (kod Trnova) — 156, 261
 Imotski — 211, 216
 Indija — 79
 Istra — 45, 47, 48, 52, 212, 325, 329, 330, 331, 335, 340, 341, 365, 366, 368, 372, 385, 386, 409, 411, 415, 416, 419, 448, 451, 462—464
 Italija — 47, 118, 186, 415, 416
 Ivan Selo — 39
 Ivanec (kod Varaždina) — 446
 Ivanić-Grad — 335, 341
 Ivankovo — 334
 Ivanščica (pl.) — 446

J

Jablanica — 215, 261
 Jabuka (kod Ustikoline) — 236, 237, 375
 Jadran — 104, 118, 285, 286
 Jagodnja (pl.) — 402
 Jahorina (pl.) — 261, 402
 Jamena (kod Sida) — 298, 369
 Janina (u Grčkoj) — 48
 Jankovci — 42, 369
 Janja (kod Bijeljine) — 192, 212—214, 218, 237, 287—289
 Jordan (kod Zvornika) — 188
 Jasenaš (kod Virovitice) — 333
 Jasenica (kod Zvornika) — 188
 Jastrebac (pl.) — 403
 Javor (pl.) — 403
 Jeleč (kod Foče) — 375, 402
 Jelšane (kod Ilirske Bistrice) — 438
 Jesenice — 25, 176, 269
 Jošane — 272
 Juhor (pl.) — 403
 Julijska krajina — 411, 463, 464
 Južna Morava (r.) — 403

K

Kakanj — 219
 Kalinovik — 39, 200
 Kalmanča (u Mađarskoj) — 185
 Kamena Gora (kod Prijepolja) — 403
 Kamensko — 272, 273
 Kapela-Batrina — 83
 Karanovac — 202
 Karbonari (u Italiji) — 35
 Karin — 211
 Karlobag — 299, 313
 Karlovac — 46, 77, 145, 196, 325, 330, 332, 335, 336, 340, 341, 365, 373, 375—377, 381, 392, 417
 Kijevo (kod Sarajeva) — 44
 Kikinda — 378
 Kiseljak — 267
 Kladovo — 144—145
 Klagenfurt — 459
 Klana (kod Rijeke) — 393
 Kletišće (kod Kutine) — 102
 Kloštar (kod Bjelovara) — 202, 332
 Ključ — 365
 Knin — 211, 216
 Knjaževac — 403
 Kobiljdo-Kasindo (kod Sarajeva) — 50, 261
 Kočevje — 196, 215, 276, 381, 389
 Kokočak (kod Orahovice) — 333
 Kolješ (Sartorija) — 152
 Komin (kod Zeline) — 446
 Komletinci (kod Vinkovaca) — 24, 42
 Konjic — 39, 158, 215, 219
 Konjska reka (r.) — 402
 Kopaonik (pl.) — 403
 Koprivnica — 46, 49, 83, 201, 313, 332, 453
 Korčula (o.) — 35
 Kordun (predeo) — 200, 330, 370
 Korenica (sada Titova Korenica) — 220, 272, 273
 Korižen (kod Paprače) — 147
 Korižen (pl.) — 402
 Koritna (kod Đakova) — 333
 Korito — 403
 Koruška — 415—417, 457—459, 461, 462
 Kosovo i Metohija (Kosmet) — 106, 132, 133, 141, 171, 173, 218, 378, 404
 Kosovska Mitrovica (sada Titova Mitrovica) — 133, 221, 403
 Kostajnica — 46, 196, 220

Koška (kod Osijeka) — 364, 369
 Kostanjevica — 417
 Kotlenik (pl.) — 403
 Koviljača — 108, 165, 289
 Kovin — 349
 Kozluk — 188, 189, 203, 211, 346
 Kragujevac — 279, 402, 403
 Kragulj (šuma, kod Vinkovaca) — 334
 Kraljevo — 58, 403
 Kranj — 176
 Kranjska Gora — 458, 459
 Krapina — 201, 215
 Krit (o.) — 51, 218
 Križevci — 202, 453
 Krk (o.) — 368, 372
 Krka (r.) — 447
 Krndija (pl.) — 333, 343
 Krpeljići (kod Travnika) — 219
 Krško — 417, 444, 445, 447
 Krupanj — 402
 Kukujevc (kod Sida) — 78, 108
 Kunjevci (šuma, kod Vinkovaca) — 334
 Kupa (r.) — 181, 272, 373
 Kuršumlja — 403
 Kuzmin — 78, 102
 Kvarner — 47

L

Lajbnic — vidi Lipnica
 Laktaši Ilidža — 220
 Lapac (G. i D.) — 46, 212, 220, 272
 Laudanov Gaj — 272
 Lebane — 403
 Ledici — 260, 261
 Leskova Dol — 372
 Lešće — 299
 Lešnica (kod Loznice) — 91, 107, 109, 180, 181, 184
 Lički Osik — 273, 299
 Ličko Petrovo Selo — 272, 353
 Lika — 46, 77, 196, 200, 212, 215, 216, 272, 276, 299, 313, 331
 Lim (r.) — 24, 37, 39, 403
 Linz — 201
 Lipik — 183
 Lipnica (u Austriji) — 456, 461, 465
 Lipovac — 24, 84, 333, 336, 343, 369
 Logatec — 438
 Lovaš (kod ōida) — 78, 84, 95
 Loznica — 59, 107, 140, 147, 160, 180, 184, 213, 288
 Lož — 380, 385, 393

LJ

Ljuba (kod Sida) — 78, 108
 Ljubljana — 25, 47, 176, 215, 269, 331, 357, 366, 368, 380, 389, 415—417, 444, 448, 449, 456
 Ljubovija — 95, 160, 184, 190
 Ljubuški — 158, 211

M

Mačva — 336
 Mađarska — 19, 40, 43, 48, 49, 198, 230, 298
 Maglaj — 44, 259, 319, 360
 Majevica (pl.) — 24, 52, 239, 375, 402
 Majska Međa (kod Belog Manastira) — 268
 Makedonija — 60, 218
 Maksimir — 306
 Mala Mitrovica — 93, 138, 140
 Mali Zvornik — 107, 146, 160, 184
 Maljen (pl.) — 402
 Maribor — 25, 49, 52, 196, 200, 331, 357, 380, 446, 456, 461, 465
 Markušica (kod Vinkovaca) — 334
 Martinci (kod Srem. Mitrovice) — 140
 Mazin (kod Gračaca) — 212
 Medvednik (pl.) — 402
 Medveđa — 403
 Međeđa (kod Priboja) — 202
 Medimurje — 339, 453
 Mekinjar (kod Udbine) — 272
 Melaje (kod Kraljeva) — 403
 Merenje (u Mađarskoj) — 185
 Mesić (kod Rogatice) — 402
 Metković — 142, 143, 211, 216
 Metlika — 276
 Mežice — 463
 Mikanovci (St. i N.) — 333, 334, 361, 364, 369
 Milano (u Italiji) — 52
 Miljkovac (kod Doboja) — 272
 Mirkovci (kod Vinkovaca) — 41, 42
 Močjak (kosa) — 333
 Modran (kod Bijeljine) — 289
 Modriča — 289, 319, 335, 342
 Mohovo (kod Iloka) — 78, 84, 95, 240, 336
 Mojkovac — 24
 Mokro (kod Sarajeva) — 236—238, 242

Moskva (u SSSR-u) — 151, 152
 Moslavina — 42, 71, 82, 83, 187, 198
 Mostar — 21, 39, 45, 83, 118, 142, 157, 158, 175, 194, 196, 200, 211, 215, 216
 Mošćenička Draga (kod Opatije) — 372
 Mrzović (kod Đakova) — 333

N

N. Mikanovci — vidi Mikanovci (St. i N.)
 Nabrđe (kod Slav. Požege) — 333
 Našice — 42, 76, 82, 87, 103, 105, 109, 110, 178, 183, 197, 198, 202, 267, 332, 336, 338, 341, 343, 361, 366
 Našička Breznica — 369
 Nebljusi (kod D. Lapca) — 272
 Negotin — 403
 Nemačka — 32, 42, 81, 198, 200, 202, 308
 Nemeške (u Mađarskoj) — 185
 Nemila — 272
 Neretva (r.) — 157, 158, 215, 216
 Neštin — 165
 Nevesinje — 158, 194, 196
 Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — 305, 308
 Nijemci (kod Sida) — 24, 34
 Nirnberg — 26, 49
 Niš — 279, 403
 Noćaj (kod Sapca) — 106
 Noćajski Salaš — 93, 102
 Noskovci (kod Podr. Slatine) — 202
 Nova Gradiška — 45, 83, 341
 Nova Kapela Batrina (kod Sl. Požege) — 202
 Nova Kasaba — 146, 153
 Nova Topola — 220
 Nova Varoš — 141, 403
 Novak-Bapska (kod Sida) — 78, 92, 95
 Novi — 335
 Novi Beždan (kod Belog Manastira) — 268
 Novi Karlovac — 340, 342
 Novi Marot — 446
 Novi Pazar — 133, 221, 403
 Novi Sad — 144—145, 240, 288
 Novo Mesto — 25, 176, 220, 267, 273, 376, 381, 417
 Novska — 199
 Nuštar — 48, 50, 308

O

Obrenovac — 95, 107, 138
 Obrovac — 211
 Ogulin — 46, 145, 181, 325, 335, 341, 374, 376, 381, 382, 385, 386, 390, 391
 Opatija — 372, 381
 Opatovac (kod Vukovara) — 78, 84, 354, 35g
 Orašje (na Savi) — 334, 363, 369
 Orolik — 18
 Osijek — 19, 42, 43, 50, 79, 82, 83, 85, 105, 109, 199, 202, 274, 313, 332, 338, 343, 344, 361, 363, 369
 Osilnica (kod Cabra) — 417
 Osoj (k. 386, kod Branjeva) — 190, 192
 Otočac — 196, 299
 Otok — 18, 24, 34, 42, 334, 344, 364, 369
 Ozalj (kod Karlovca) — 201, 272, 276
 Ozren (pl.) — 52, 239, 402

P

Padova (u Italiji) — 396
 Pag (o.) — 299, 313
 Paklenica (r.) — 319
 Pakrac — 178, 183, 341
 Pale — 44, 236—238, 242, 261
 Palkonja (kod D. Miholjca) — 193
 Pančevo — 58, 278—282
 Paprača — 147
 Papuk (pl.) — 177, 183, 214, 333
 Paštrik (pl.) — 404
 Pavlovac (kod Sarajeva) — 276
 Pavlovac (kod V. Pisanice) — 71, 72
 Pazarić (kod Sarajeva) — 236, 238
 Pazin — 410, 448
 Pčinja (r.) — 403
 Pečuj (u Mađarskoj) — 105, 109
 Pećine (k. 540, kod Zvornika) — 188
 Perušić (kod Gospića) — 299
 Peštersko polje — 403
 Petrijevci (kod Valpova) — 42, 240, 369
 Petrinja — 377, 392
 Petrovgrad (sada Zrenjanin) — 278, 279, 349, 384
 Petruša pustara — 354
 Pirot — 403
 Pisarovina (kod Jastrebarskog) — 392

Pitomača — 47, 51, 103, 198
 Pivka — 381
 Pivnica (kod Virovitice) — 333
 Ploški — 376
 Pleternica (kod Slav. Požege) — 202
 Pliberk (u Austriji) — 466
 Plitvička jezera — 272
 Plitvički Ljeskovac — 272
 Pijevija — 38, 403
 Podgorje (kod Slav. Požege) — 333
 Podgorje (kod Sentilja) — 463
 Podlapača — 273
 Podravina — 34, 175, 183, 185, 230, 329, 332, 333, 453
 Podravska Slatina — 71, 76, 178, 183, 199, 202, 332, 338, 366
 Podravski Podgajci — 363, 369
 Podromanija — 275
 Podsused (kod Zagreba) — 307
 Podvinje — 52
 Pokuplje — 267
 Poljanak (kod T. Korenice) — 273
 Posavina — 154
 Postojna — 52, 417
 Posušje (kod Broda) — 52
 Poylen (pl.) — 402
 Požega (užička) — 403
 Požeška kotlina — 195
 Prača — 242, 375
 Prača (r.) — 236, 237, 238, 402
 Prag (u Čehoslovačkoj) — 152
 Prekomurje — 339, 384
 Prem — 414
 Prepolac (kod Podujeva) — 403
 Presjenica (kod Trnova) — 261, 276
 Prezid (kod Cabra) — 370, 386
 Priboj (na Limu) — 37, 39, 141, 202, 402
 Pričinović (kod Sapca) — 288
 Prijeboj (kod T. Korenice) — 272, 273
 Prijedor — 46, 376
 Prijepolje — 24, 39, 44
 Prikraj (kod Križevaca) — 201
 Primorsko — 77, 187, 196, 267
 Privlaka — 42
 Prkos (aerodrom) — 32
 Prkovci (kod Vinkovaca) — 334
 Prokletije (pl.) — 404
 Prošići (kod Cazina) — 276
 Psunj (pl.) — 177, 183
 Ptuj — 446, 447
 Pula — 410, 411, 416

R

Rab (o.) — 370
 Radenković (kod Srem. Mitrovice) — 106
 Radojčići (kod Travnika) — 219
 Radonjići (kod Traynika) — 219
 Ramljani (kod Otočca) — 299
 Rastovica (šuma, kod Vinkovaca) — 334
 Raštelica (kod Konjica) — 238
 Ravnje (kod Bogatića) — 94, 102, 139
 Rečica (kod Capraga) — 202
 Remete (kod Zagreba) — 306
 Rems (u Francuskoj) — 444
 Renovica (kod Prače) — 402
 Rettala (deo grada Osijeka) — 42
 Retkovci (kod Vinkovaca) — 333, 334
 Ribnica — 389
 Rijeka — 48, 335, 368, 372, 381, 393, 410, 411, 414
 Rodos (o.) — 51
 Rogaška Slatina — 446, 456
 Rogatica - 39, 44, 214, 219, 236—238, 242, 375, 402
 Rogoj (šuma) — 402
 Rojčevići (kod Kozluka) — 203
 Romanija (pl.) — 52, 236, 237
 Rove — 220
 Rovinj — 410, 411, 414
 Rozenbah — 462
 Rožaj — 404
 Rudnik (pl.) — 402
 Rugovo — 404
 Ruma — 140
 Ruševo (kod Našica) — 336
 Rzav (r.) — 402

S

Samobor — 392
 Sandžak — 39, 218, 402
 Sarajevo — 38, 39, 43—45, 50, 51, 83, 105, 118, 142, 156, 194, 196, 199, 200, 212, 214, 219, 229, 236—238, 242, 253, 261, 267, 269, 272, 275, 276, 299, 308, 312, 318, 325, 346, 375, 377, 402
 Sava (r.) — 48, 50, 93, 95, 102, 106, 138, 139, 165, 186, 229, 296, 298, 299, 302, 306, 320, 323, 329, 335, 336, 341, 346, 360, 363, 364, 366, 369, 376, 393, 402, 416, 417, 447

Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) — 27, 57, 60, 96, 151, 230, 334, 424
 Sesvete (kod Zagreba) — 447
 Sevastopolj — 218
 Severno More — 305
 Sijarina — 403
 Simin Han (kod Tuzle) — 202
 Sisak — 145, 215, 319, 325, 335, 340, 341, 365, 370, 377, 392
 Sjedinjene Američke Države (SAD) — 88, 89
 Sjenica — 141, 402
 Skočić (kod Zvornika) — 188
 Skoplje — 152, 387
 Skopska Crna gora — 404
 Slavir (šuma, kod Vinkovaca) — 334
 Slavonija — 40, 44, 76, 81, 82, 175, 177, 195, 197, 198, 272, 330—333, 339, 342
 Slavonska Požega — 175, 183, 195, 198, 199, 229, 272
 Slavonski Brod — 18, 19, 42, 44, 45, 50—52, 82, 83, 85, 105, 183, 199, 200, 202, 229, 259, 272, 296, 297, 318, 335, 336, 338, 341, 346, 367, 373, 377, 380
 Slovačka — 43
 Slovenačko primorje — 47, 330, 331, 340, 368, 409, 411, 416, 417, 448, 451
 Slovenija — 25, 35—37, 47, 52, 157, 159, 162, 176, 180, 186, 187, 196, 200, 215, 236, 267, 272, 276, 308, 313, 329, 331, 357, 370, 379, 462
 Slovenska Bistrica — 446, 456, 461
 Slovenske Konjice — 460
 Slovenj-Gradec — 460, 461, 463, 466
 Slunj — 196, 330, 332, 340, 353, 376
 Smederevo — 349
 Snežnik — 381
 Soblinec (potok) — 307
 Soča (r.) — 409, 411, 413, 418, 420, 454
 Sokolac — 24, 29, 44, 77, 80, 81, 105, 199, 214, 236, 237, 238, 242, 346, 199, 214, 236, 237, 238, 242, 346
 Sokolska planina — 402
 Sombor — 96, 338, 346
 Sotin — 78, 84, 87, 90, 344, 358, 369
 Split — 36, 143, 211, 290, 377

Spreca (r.) — 271
 Srbija — 26, 58, 60, 91, 147, 239, 288, 350, 402, 457
 Srebrenica — 29, 45, 318, 375
 Srednja Gora — 272
 Sredozemlje — 88, 217, 221, 419
 Srem — 18, 24, 34, 40, 48—50, 76, 78, 81, 95, 103, 109, 118, 195, 197, 214, 218, 238, 267, 268, 271, 278, 296, 313, 321, 323, 329—331, 334, 340
 Sremska Mitrovica — 92—94, 102, 106, 138, 140, 164, 165, 338, 346
 Srnica — 289
 St. Mikanovci — vidi Mikanovci (St. i N.)
 Stambolčić (kod Sarajeva) — 202, 242
 Stari Trg — 381, 389, 417
 Stolovi (pl.) — 403
 Strašinci (kod Sida) — 298
 Striživojna — 42, 334, 341, 344, 361
 Subotica — 349
 Suha krajina — 370
 Suho Polje — 202
 Sunja — 51, 196, 201, 214
 Sušak — 305, 368, 372, 377
 Suvi Do (kod Kraljeva) — 403
 Suvobor (pl.) — 402
 Sv. Ivan Zelina — 308
 Sv. Klara (kod Zagreba) — 202
 Sv. Jakob — 462
 Sv. Petar (kod Postojne) — 417
 Sv. Tri Kralja — 220
 Sveti Đurađ — 322, 333

S

Šabac — 30, 91, 93, 106, 138, 164, 165, 180, 288, 289, 336, 338, 345, 346
 Sabanci (kod Trnova) — 261
 Sag (kod Valpova) — 42
 Sar-planina — 404
 Sarengrad (kod Vukovara) — 84, 92
 Sentilj — 458, 460, 463
 Sepak (kod Tuzle) — 203
 Šibenik — 286
 Sid — 80, 84, 87, 94, 202
 Sikloš (u Mađarskoj) — 274
 Široka Kula (kod Gospića) — 272
 Široki Brijeg (sada Lištica) — 142, 158, 194, 211

Skofja Loka — 176
 Sljivoševci (kod D. Miholjca) — 369
 Sor (kod Loznice) — 147
 Soštanj — 267, 460, 461
 Spanija — 152, 425
 Štajerska — 25, 186, 187, 196, 200, 220, 235, 267, 457
 Svajcarska — 152

T

Tara (pl.) — 402
 Tarčin (kod Sarajeva) — 214, 238
 Tenja (kod Osijeka) — 369
 Tirol (u Austriji) — 415, 416
 Ti vat — 286
 Tolmin — 267, 411, 416
 Toplica (r.) — 403
 Topola — 402
 Torjanci — 193, 268, 322
 Tošice (kod Trnova) — 261
 Tot Sent Đerd (u Mađarskoj) — 185
 Tounj — 370, 376
 Tovarnik — 78, 80, 84, 87, 95, 334, 336, 354, 358, 364, 369
 Travnik — 25, 44, 50, 83, 201, 202, 214, 219
 Trbiž — 52, 357, 411, 412, 416
 Trebava — 52, 239, 260, 375, 402
 Trebinje — 21
 Trebnje — 220
 Trepča — 403
 Trnovo (kod Kalinovika) — 39, 44, 156, 200, 260, 261, 275
 Trnovo (kod N. Gorice) — 196
 Trnovski gozd (pl.) — 391
 Trst — 52, 212, 331, 335, 357, 365, 366, 368, 374, 377, 380, 381, 391, 393, 396, 409—414, 416, 418, 448, 451, 454, 455, 463, 464
 Tršić (kod Loznice) — 203
 Tržič (Monfalkone) — 52, 409—411, 413, 416, 418, 454
 Tunis — 218
 Turija (kod Bihaća) — 276
 Turopolje — 377
 Turovi (kod Trnova) — 261
 Tutin — 403, 404
 Tuzla — 105, 153, 181, 182, 199, 204, 213, 218, 259, 260, 287, 346, 402
 Tužno (kod Varaždina) — 446

U

Udbina — 272
 Ugljenik — 202
 Ukrajina — 218
 Ulobići (kod Sarajeva) — 276
 Uljanik — 51
 Umčari — 261
 Una (r.) — 200, 276, 319, 325, 332, 335, 340, 341, 373, 377, 382
 Ustikolina — 402
 Ustiprača — 202
 Ušće (kod Kraljeva) — 403
 Užice (sada Titovo Užice) — 39, 91, 282

V

Vaganac — 272
 Valpovo — 42, 49, 79, 105, 109, 230, 268, 271, 273, 276, 332, 342, 343, 358, 363, 369
 Valjan — 380
 Valjevo — 279, 402
 Varaždin — 19, 46, 183, 185, 308, 313, 330—332, 336, 340, 341, 366, 367, 446, 447, 453
 Varaždinske Toplice — 367, 446, 453
 Vardište — 37, 39, 91, 202
 Velenje — 460, 463
 Veles (sada Titov Veles) — 424
 Velika (kod Slav. Požege) — 202
 Velika Britanija — 88, 89
 Velika Gorica — 25, 51, 202
 Velika Kanjiža — 19, 41
 Velika Kikinda — 349
 Velika Morava (r.) — 402, 403
 Velika Pisanica — 71, 72, 76
 Velikovec — 415
 Venecija (u Italiji) — 52, 596
 Videm (Udine) — 52, 215
 Vido pustara — 268
 Vinkovci — 18, 19, 42, 85, 105, 109, 202, 296, 297, 332, 334, 337, 338, 344, 361, 363, 369, 371
 Vipavska dolina — 391
 Virovitica — 71, 72, 83, 177, 178, 183, 198, 199, 202, 313, 332, 341, 346, 366, 367, 370, 380
 Vis (o.) — 20
 Visoko — 242, 259, 325
 Višegrad — 37—39, 44, 50, 51, 83, 105, 133, 156, 199, 282, 318, 335, 341, 402, 403

Vlasenica — 24, 29, 38, 44, 45, 49, 77, 80, 81, 105, 108, 109, 153, 154, 175, 199, 204, 218, 318, 335, 341, 346
 Vlatkovac (kod Slav. Požege) — 333
 Voćin — 177, 178, 333
 Vojvodina — 60, 442
 Vrapče (deo Zagreba) — 306, 307
 Vrbanja — 296, 308, 334, 336, 344, 369
 Vrbas (r.) — 325
 Vrbovsko — 335, 376
 Vrelo (kod Bihaća) — 192
 Vrgorac — 143
 Vrkašić (kod Bihaća) — 276
 Vrnjačka Banja — 403
 Vrpolje — 18, 42, 43, 82, 202
 Vršac — 349, 378
 Vučica (r.) — 343
 Vučitrn — 133, 221
 Vučja Luka — 242
 Vučjak — 375, 393
 Vukovar — 40, 42, 49, 82, 240, 334, 336, 344, 358, 363, 369

Z

Zadar — 32, 33, 36, 104, 211, 216, 286
 Zagrad — 372
 Zagreb — 19, 25, 45, 46, 49, 50, 145, 181, 199, 201, 202, 300—302, 304 —309, 311, 329—332, 335, 336, 339 —341, 357, 365, 367, 370, 373, 377, 392, 417, 443—447, 452, 457—459
 Zagrebačka gora — 447
 Zapadna Morava (r.) — 45, 402, 403
 Zaprešić — 357
 Zavidovići — 370
 Zdenci (kod Grubišnog Polja) — 183
 Zemun — 57, 58, 278—280, 284
 Zemunik — 32, 216
 Zenica — 199, 214, 219, 259, 269, 318, 319, 325, 330, 335, 341, 342, 402
 Zidani Most — 444
 Zlatibor (pl.) — 403
 Zlobin (kod Delnica) — 201
 Zrinjska (kod Grubišnog Polja) — 333
 Zvečevo — 333
 Zvijezda (pl.) — 52, 239

Zvornik — 24, 81, 105, 146, 147, 153,
154, 163—165, 181, 182, 188—190,
195, 199, 203, 204, 211, 213, 214,
218, 259, 282, 288, 346

2

Zagubica — 403
Zelezna Kapla — 176

Željeznica (r.) — 261

Željin (pl.) — 403

Zepče — 259, 318, 319, 335, 341, 342,
360

Zitomislić — 194, 196

Zumberak (predeo) — 181

Županja (kod Vinkovaca) — 42, 296,
298, 321, 323, 334, 336, 342, 344,
354, 355, 361, 363, 369

Zužemberk — 176, 196, 272, 276

VOJNE JEDINICE, USTANOVE, ORGANIZACIJE I OSTALI POJMOVI

Armije

NOVJ:

- 1-va — 8, 10, 12, 17, 18, 42, 50, 54, 68, 78, 82, 84, 85, 87, 91—95, 97, 99, 103, 105, 107—109, 117, 138—140, 159, 164—166, 180, 188, 193, 217, 221, 222, 228, 232, 239, 240, 254, 255, 260, 275, 279—284, 287—289, 296, 297, 300, 319—321, 323, 329, 330, 332—347, 354, 358, 359, 361—364, 370, 384, 389, 400, 443—445, 447, 452, 456—459, 463
- 2-ga — 8, 10, 12, 29, 38, 54, 59, 68, 80, 91, 94, 97, 99, 102, 103, 105, 107—109, 117, 138—141, 146, 147, 153, 154, 156, 160, 165, 166, 175, 181, 182, 188—190, 193, 204, 211—213, 217, 228, 229, 232, 237—239, 242, 255, 259, 279—284, 287, 289, 297, 298, 300, 318, 319, 329, 330, 331, 331, 335, 338—342, 346, 347, 360, 365, 373, 375—377, 382, 385, 390—392, 417, 444, 447, 452, 457, 458
- 3-ća — 8, 10—12, 34, 43, 53, 54, 58, 71, 85, 87, 96, 97, 99, 103, 109, 110, 117, 146, 178, 183, 185, 191, 193, 198, 201, 217, 228—230, 232, 235, 239—241, 255, 268, 270, 271, 73, 275, 277, 279—284, 296, 298, 322, 324, 329, 331—334, 336—347, 361, 363, 364, 366, 367, 369, 371, 373, 378—380, 385, 400, 444—447, 453, 456—458, 461—463, 465, 466
- 4-ta — 36, 37, 157, 212, 216, 217, 227, 231, 232, 236, 241, 255, 272, 290, 299, 313, 325, 329—332, 338, 340, 347, 353, 355, 365, 366, 368, 372, 373, 376, 377, 380, 381, 385—

387, 389—391, 393, 396, 409—414, 416, 418—420, 437—439, 444, 448, 451, 454, 458, 462—464, 467

— 5-ta 424, 425

— 6-ta — 266

bugarske u sastavu savezničkih snaga:

— 1-va — 185, 193, 230, 273, 274, 333, 465

sovjetske:

— 2-ga — 198

— 57-ma — 268, 270, 273

neprijateljske

nemačke:

— 2. oklopna — 19, 27, 41, 48, 230, 297

— 6. oklopna — 230

— 7-ma — 27

Bataljoni

NOVJ:

— Beogradski OZNE — 156

— 1. austrijski — 379, 380

— 1. samostalni slovenački — 387, 388

neprijateljski

nemački :

- Vojnoprivredni Jugoistok — 45
- za vezu 21. brdskog armijskog korpusa — 24, 462
- 1. vazduhoplovni za osiguranje — 24
- 11. dopunski — 42
- 11. vazduhoplovni izviđački (fizilirski) — 24, 42
- 44. protivtenkovski — 30
- 48. tenkovski — 47
- 54. izviđački — 30, 41
- 54. pionirski — 30
- 79. poljski — 41, 42
- 117. izviđački — 31
- 117. za vezu — 31
- 117. pionirski (inženjerijski) — 31
- 118. pionirski (inženjerijski) — 24
- 202. tenkovski — 24, 41
- 282. landesšicen — 31
- 297. pionirski (inženjerijski) — 18
- 421. za vezu — 44, 105, 299
- 501. za gradnju puteva — 41
- 505. SS-izviđački — 25
- 509-ti — 52
- 522. landesšicen — 31
- 696. feldžandarmerijski — 44, 261
- 705-ti — 52
- 977. landesšicen — 31
- 1010. tvrđavski pešadijski — 24
- 1028. landesšicen — 46

Brigade

NOVJ:

- Gardijska — 99
- Narodne odbrane za istočnu Bosnu (kasnije 2. brigada 3. divizije KNOJ-a) — 239, 291
- Narodne odbrane Crne Gore — 39, 261
- Tenkovska VŠ NOV i POJ — 99
- Zeleznička — 72, 281
- 1. bokeljska — 106, 132, 141, 172, 174
- 1. NO 7. divizije KNOJ-a — 240

- 1. dopunska šiptarska — 378, 384
- 1. inženjerijska — 281
- 1. konjička 1. armije — 334, 343
- 1. kosovsko-metohijska — 167
- 1. prekomorska — 35, 36
- 1. proleTERSka — 54
- 1. protivavionska — 58, 279
- 1. protivtenkovska — vid. 1. protivavionska
- 1. tenkovska — 216
- 2. dalmatinska proleTERSka — 370
- 2. dopunska šiptarska — 378, 384
- 2. kosovsko-metohijska — 167
- 2. proleTERSka — 80, 192
- 2. prekomorska — 35
- 2. protivavionska — 58, 279
- 2. protivtenkovska — vid. 2. protivavionska
- 2. tenkovska — 334, 337, 371
- 3. dalmatinska — 370
- 3. kosovsko-metohijska — 172
- 3. krajiška — 54
- 3. prekomorska — 35, 36, 187, 220
- 3. protivavionska — 58, 279
- 3. protivtenkovska — vid. 3. protivavionska
- 3. slovenačka »Ivan Gradnik« — 409
- 3. srpska — 80
- 4. crnogorska proleTERSka — 80, 192
- 4. dalmatinska — 142
- 4. kosovsko-metohijska — 167
- 4. prekomorska — 36
- 4. srpska — 240
- 5. kosovsko-metohijska — 172
- 5. prekomorska — 36, 37, 159, 187, 220, 236
- 5. proleTERSka (crnogorska) — 261
- 5. slovenačka »Ivan Cankar« — 379
- 6. crnogorska — 106, 132, 141, 172, 174
- 6. slovenačka — 187, 220
- 6. srpska — 106, 160, 184, 192
- 6. vojvođanska — 461
- 7. crnogorska (omladinska) »Budo Tomović« — 261
- 7. slovenačka »Franc Prešern« — 409
- 8. srpska — 91, 184, 190, 213, 288
- 8. vojvođanska — 367

- 10. srpska — 91, 184, 288
- 11. dalmatinska — 143, 458, 459, 462
- 11. hercegovačka — 215
- 11. slovenačka — 187, 220
- 11. vojvođanska — 239, 275
- 12. dalmatinska — 458
- 12. srpska — 91, 184
- 14. dalmatinska — 458
- 14. omladinska 29. divizije — 438
- 16. makedonska — 184, 192

italijanske u sastavu NOVJ:

- »Antonio Gramši« (»Antonio Gramsci«) — 189
- »Bruno Buoci« (»Bruno Buozzi«) — 189
- »Gvido Pičeli« »Guido Piccili«) — 189
- »Triestina d'asalto Garibaldi« — 189

neprijateljske

nemačke :

- 963. tvrđavska pešadijska »Kloc« — 24, 29, 38, 45, 219
- 964. tvrđavska — 261
- 967. brdska pešadijska — 44, 51

ustaško-domobranske (zdrugovi) :

- Poglavnikov tjelesni (PTZ) — 83, 301
- 1-vi — 29, 195
- 2. gorski — 194, 195
- 6. ustaški — 194
- 11. ustaški — 29
- 13. ustaški — 456
- 20. pješački — 302
- 21. doknandni — 301

Divizije

NOVJ:

- 1. proleterska — 8, 78, 93, 108, 333, 343, 361
- 1. slovenačka KNOJ-a — 383

- 2. proleterska — 53, 79, 80, 106, 108, 160, 164, 165, 180, 184, 188, 190, 192, 203, 211, 213, 239, 279, 287, 288, 296, 313, 334, 335, 339, 343, 359, 400, 402—404, 406, 424
- 3-ća — 156, 236, 237, 260, 261, 322, 376, 382, 385, 417
- 3. KNOJ-a — 291
- 4-ta — 219, 318, 376, 382, 417, 445
- 5-ta — 8, 78, 91, 108, 159, 287, 296, 313, 334, 343, 359, 460
- 6. proleterska »Nikola Tesla« — 8, 78, 108, 296, 298, 334, 343, 359
- 7-ma — 376, 416, 417
- 7. KNOJ-a — 240
- 8-ma — 376, 385, 387, 390, 393, 416, 417
- 9-ta — 142, 211, 370, 372, 393
- 10-ta — 219, 376, 382, 385, 417
- 11-ta — 8, 108, 298, 334, 343, 359, 460
- 12-ta — 333, 343, 461
- 13. proleterska »Rade Končar« — 93, 232, 273
- 14-ta — 415, 417
- 15-ta — 37
- 16-ta — 12, 71, 87, 191, 332, 343, 361, 366, 453
- 17-ta — 10, 53, 108, 109, 154, 181, 287, 289, 296, 313, 334, 339, 343, 359, 373, 384, 453, 461
- 18-ta — 37
- 19-ta — 211, 272, 299, 393
- 20-ta — 36, 236, 272, 372, 381
- 21-va — 8, 18, 54, 91, 108, 240, 333, 337, 343, 361
- 22-ga — 37, 39, 91, 94, 106, 107, 109, 160, 165, 182, 184, 190, 195, 213, 239, 279, 288, 333, 335, 343, 400, 402, 403, 406, 424
- 23-ća — 10, 108, 289, 341, 377
- 24-ta — 403, 404, 406, 425
- 25-ta — 10, 24, 108, 109, 154, 188, 195, 211, 289, 377, 393, 402
- 26-ta — 143, 211, 272, 393, 459, 462
- 27-ma — 24, 108, 109, 154, 188, 195, 360, 375, 401, 406
- 28-ma — 10, 108, 109, 154, 181, 260, 289, 319, 341, 377, 392
- 29-ta — 39, 157, 158, 194, 212, 215, 236, 237, 260, 261, 374, 380, 381, 386, 390, 437, 438, 461

- 30-ta — 189, 393
- 31-va — 393, 409
- 32-ga — 335, 366, 367
- 33-ća — 335
- 34-ta — 77, 376
- 36-ta — 12, 72, 191, 240, 332, 343, 361, 447, 461
- 37-ma — 91, 133, 156, 221, 236, 237, 318, 335, 341, 375, 400, 402, 403, 424, 457
- 38-ma — 108, 109, 154, 188, 189, 192, 195, 318, 375, 401, 406
- 39-ta — 219, 220, 341, 376, 377, 392
- 40-ta — 333, 343, 461
- 41-va — 425
- 42-ga — 110, 184, 279, 298, 333, 343
- 43-ća — 77, 232, 368, 381, 393, 396
- 44-ta — 175
- 45-ta — 10, 108, 109, 154, 289, 341, 377, 392
- 46-ta — 167, 172, 404, 406
- 48-ma — 110, 111, 279, 333, 343, 361
- 49-ta — 425
- 50-ta — 404, 425
- 51-va — 12, 72, 87, 191, 332, 343, 361, 367, 447, 461
- 52-ga — 166, 167, 172, 404, 406
- 53-ća — 335, 375, 377, 393, 401, 406

savezničke

albanske:

- 5. NOVA — 39, 132, 133, 141, 521
- 6. NOVA — 39, 133, 141, 521

bugarske:

- 1. pešadijska — 343
- 3. pešadijska — 273, 343
- 12. pešadijska — 453
- 16. pešadijska — 268, 270, 273, 274

Stranih državljana u sastavu NOVJ

italijanske:

- »Garibaldi Natizone« (»Garibaldi Natisone«) — 189

neprijateljske

nemačke:

- »Brandenburg« — 41
- Jurišna »Rodos« — 44, 51
- »Stefan« (»Stephan«) — 49, 308
- 1. brdska — 30, 40—42, 82
- 1. kozačka — 45, 46, 71, 83, 110, 198, 230
- 2. kozačka — 230
- 4. SS-oklopna policijska grenadirska — 49
- 7. SS-brdska »Princ Eugen« — 18, 24, 40, 41, 43, 76, 81, 82, 110, 178, 197—199, 212, 261
- 11. vazduhoplovna poljska — 19, 24, 42, 43, 49, 78, 79, 110, 230, 308, 364, 369
- 13. SS — 42, 200
- 18. SS-dobrovoljačka oklopna grenadirska »Horst Vesel« — 43
- 19. protivavionska — 49
- 20. flak (protivavionska) — 51
- 21. SS »Skenderbeg« — 51, 81, 199, 230
- 22. pešadijska — 24, 44, 49, 52, 76, 91, 105, 154, 182, 184, 189, 190, 192, 195, 199—201, 203, 204, 211, 213, 218, 219, 238, 239, 269, 308
- 41. pešadijska — 18, 41, 42, 49, 50, 76, 82, 197, 308, 364, 369, 456
- 94. pešadijska — 47
- 104. lovačka — 25, 27, 44, 49, 50, 110, 190, 195, 199, 201, 203, 204, 213, 229, 230, 231, 297, 335, 342, 353, 370, 461
- 117. lovačka — 18, 31, 40, 41, 49, 50, 76, 81, 82, 197, 269, 297
- 118. lovačka — 19, 25, 41, 42
- 133. tvrđavska — 51
- 157. rezervna — 52
- 181. pešadijska — 44, 50, 83, 105, 198, 199, 447
- 188. rezervna — 46, 47, 52, 410, 448
- 237. pešadijska — 47, 52, 410, 448
- 264. pešadijska — 43, 198, 199
- 297. pešadijska — 18, 19, 42, 43, 44, 50, 83, 85, 110, 178, 197, 198, 199, 230, 369
- 369. legionarska »Vražja« — 44, 45, 142, 194, 200

- 373. legionarska »Tigar« — 46
- 392-ga legionarska »Plava« — 46, 448
- 704. lovačka (kasnije 104. lovačka) — 27

ustaško-domobranske:

- 1. hrvatska — 83
- 2. hrvatska — 83
- 3-ća — 364, 369
- 7. ustaško-domobranska — 195
- 8. lovačka — 25
- 8. hrvatska — 29
- 12-ta — 364, 369

Divizioni

NOVJ:

- Teški 1. armije — 94, 102, 103
- Teški 2. armije — 102, 103, 109, 289

neprijateljski

nemački:

- 117. protivtenkovski — 31
- 118. protivtenkovski — 24
- Jurišni artiljerijski »Skenderbeg« — 24

Feldkomandanture:

- Feldkomandantura 599 — Beograd — 27, 28, 308
- Feldkomandantura Zagreb — 310

Flotile:

- 30. MAS flotila — 52

Grupe

NOVJ:

- avijacijska »Vitruk« — 345, 347

Brigadne:

- Grupa brigada Zeničkog sektora — 341
- Operativna grupa brigada na Kosmetu — 174, 404

Divizijske:

- Južna operativna — 287, 289, 297, 313, 320, 324, 330, 354, 355, 358, 363, 361
- Karlovačka — 417
- Unska operativna — 341, 392, 417, 443, 447
- Zagrebačka — 417
- Primorska operativna — 39, 106, 132
- Severna operativna — 296, 329, 361, 364, 370, 416

Korpusne:

- Operativna udarnih korpusa (2, 3, 5. korpus) — 329, 341, 365, 382

neprijateljske

nemačke:

- armija »C« — 417
- armija »E« — 26, 48—51, 83, 199, 230
- armija »F« — 26
- armija »Jug« — 27, 230
- Armijska »Srbija« — 27, 48
- Borbena »Ajzele« — 41
- Borbena »Burgemajster« — 18, 24, 42, 76
- Borbena »Daniel« — 261
- Borbena »Erdman« — 43
- Borbena »Fictum« — 81
- Borbena »Fišer« — 19, 71, 79, 83, 110, 178
- Borbena »Skenderbeg« — 81, 230, 238, 239
- Borbena »Šnajder« — 308
- Borbena »Stefan« — 195
- Borbena »Terner« — 41
- Korpusna »Kibler« — 48
- Korpusna »Snekenburger« — 48

Korpusi

NOVJ:

- 1. proleterski — 8, 17, 18, 19, 30, 78, 79
- 2-gi — 8, 10, 37—39, 68, 91, 94, 97, 99, 117, 132, 133, 141, 156—158, 174, 175, 188, 221, 236, 237, 238, 242, 253, 255, 237, 242, 260, 261, 280, 299, 312, 218, 319, 325, 335, 341, 342, 346, 365, 368, 377, 382
- 3-ći — 10, 68, 97, 99, 117, 156, 175, 190, 192, 236—238, 242, 253, 255, 280, 291, 312, 318, 319, 335, 341, 356, 360, 375, 377, 393, 400—402, 405, 406, 457
- 4-ti — 35, 145, 325, 335, 341, 342, 368, 375—377, 385, 386, 390
- 5-ti — 8, 10, 44, 45, 50, 51, 68, 97, 99, 117, 201, 228, 236, 238, 253, 255, 259, 280, 312, 318, 319, 325, 335, 341, 342, 346, 365, 368, 377, 382
- 6-ti — 12, 18, 41—43, 51, 53, 83, 103, 146, 177, 183, 185, 191, 277, 294, 330, 332, 333, 335, 340, 343, 361
- 7-mi — 37, 157, 227, 21, 236, 381, 389, 396, 413, 414, 451
- 8-mi — 20, 21, 35, 36, 100, 142, 143, 157—159, 194, 211, 215, 216, 220, 227, 231
- 9-ti — 162, 189, 374, 391, 393, 396, 409, 413, 414, 420, 451
- 10-ti — 12, 103, 146, 177, 183, 185, 191, 228, 277, 294, 330, 335, 341, 371, 445, 453
- 11-ti — 35, 145, 157, 227, 231, 232, 273
- 12-ti — 11, 53, 177, 178, 191, 193, 271, 273, 274, 322
- 14-ti — 10, 213, 228
- 15-ti — 110, 111, 117, 184, 272, 343, 425
- Korpus narodne odbrane (KNOJ) — 9, 11, 12, 99, 117, 131, 188, 232, 275, 318, 335, 352, 383, 400, 406

saveznički

sovjetski:

- 133. streljački — 268, 270, 273

neprijateljski

nemački:

- 5. SS-brdski armijski — 142
- 15. kozačko-konjički — 230
- 21. brdski armijski — 24, 39, 44, 50, 105, 110, 199, 218, 299, 461, 462
- 22. brdski armijski — 48
- 34. armijski — 24, 48, 82, 308
- 68. armijski — 48, 50, 200
- 91. armijski — 109, 230
- 97. brdski armijski — 47, 372, 448
- Ruski zaštitni (RZK) — 25, 43, 44, 198, 199

nedićevski:

- Srpski dobrovoljački — 45, 47

Legije

italijanska:

- 49. italijanska fašistička legija »San Marko« — 45

Odredi

NOV i PO:

- Belokranjski — 383
- Kvarnerski mornaričke pešadije — 370, 410
- Notranjski — 383
- Srebrenički — 291

Operacije (nemačke):

- »Draufgenger« (»Draufgänger«) — 81
- »Lavina« (»Lawina«) — 25
- »Šumski đavo« (»Waldteufel«) — 184, 199, 201, 230, 268
- »Vukodlak« (Wehrwolf«) — 178, 197, 199, 212
- »Konjički skok« (»Rösselsprung«) — 41

- Operativne ZOR«:**
- 4. operativna Slovenije — 415, 461
- Pukovi**
- i*
- neprijateljski:*
- italijanski:
- 8. alpinski — 47
- nemački:
- »Bergman« — 261
 - Nastavni (5) »Brandenburg« — 47
 - Policijski »Nagel« — 44
 - »Tvrđava Beograd« — 31
 - Tvrđavski »Rodos« (3. grenadirski »Rodos«) — 31
 - 1. donski — 83
 - 1. rezervni lovački — 46
 - 2. »Brangenburg« — 28, 31
 - 3. dobrovoljački — 42
 - 3. kubanski — 83
 - 4. kubanski — 83
 - 4-ti RZK — 25
 - 5. donski — 83
 - RZK — 25
 - 5. SS-policijski — 82
 - 6. tjerski — 83
 - 7. protivavionski — 52
 - 10. SS-policijski — 47
 - ^brdski - 40 47 198 261
 - 14. SS-brdski — 24, 40, 47, 81,
 - J⁸, 26 V
 - 15. protivtenkovski — 52
 - J¹⁷, 95 T^{2 19}, 2f⁹
 - 17. SS-policijski — 47
 - 18. brdski »Trek« (»Treeck«) -
 - 18. SS-brdski policijski — 43, 47
 - 19. policijski — 47
 - 21-vi — 24, 79
 - 22-gi — 79
 - 22. artiljerijski — 219
 - 25. SS-policijski - 47
 - 27. SS-policijski - 47
 - 28. SS-policijski - 47
 - 35. eardijski - 273, 274
 - 60. garalijski in, ul
 - 38-mi — 51
 - 40. protivavionski — 51
 - 40. za obaveštavanje — 48
 - 47. motorizovani — 52, 219
 - 65-ti — 219
 - 79. artiljerijski
 - 86. za obezbeđenje — 44
 - 92. motorizovani (92. motorizovana grenadirska brigada) — 31
 - 94. grenadirski — 47
 - 98. brdski — 30
 - 99. brdski — 30, 40, 82
 - 133. pešadijski — 51
 - 138-mi — 40
 - 141. artiljerijski — 369
 - 134. landesšicen — 47
 - 222. artiljerijski — 18
 - 264. artiljerijski — 43
 - 297. artiljerijski — 18
 - 370-ti — 200
 - 524. grenadirski — 18, 19, 24, 42, 197
 - 606. za osiguranje — 43, 82
 - 627. pešadijski — 51
 - 670. artiljerijski — 31, 40
 - 724-ti — 27
 - 737-mi — 31, 40
 - 749. lovački — 31, 40, 269
 - 891-vi — 43
 - 892-gi — 43
 - 893-ći — 43
- ustaško-domobranski:
- 4. milicijski — 47
 - 22. pukovnija — 302
- s a v e z n i č k i
- sovjetski:
- 189 samostalni artiljerijski —
 - 273 protivavionski - 273, 274
 - 506 pro
- Štabovi**
- NOV i POJ:**
- Generalstab JA (do 1. marta 1945. Vrhovni NOV i POJ) - 215, 224, 227, 229-232, 236-240, 251, 259, 260, 266, 268, 270-272, 275-279, 281-283, 287, 289, 291, 294, 297, 299, 300, 313, 314, 317-325, 329, 335, 336, 338, 339, 341, 345, 348, 352-354, 356-363,

- 365, 366, 369, 371—375, 378—380, 383, 384, 386—390, 394—396, 401, 405, 406, 409, 410, 412, 414—421, 423, 429, 437, 443, 446—449, 454, 456—458, 462
- Glavni Hrvatske — 8, 10, 12, 35, 54, 68, 99, 100, 117, 145, 146, 181, 186, 187, 215, 227, 231, 241, 255, 277, 294, 300, 365, 366, 371, 373—375, 385, 390, 391, 393, 400
 - Glavni Makedonije — 8, 10, 12, 68, 99, 100, 117, 255, 387, 388, 400, 401, 404, 424
 - Glavni Slovenije — 10, 35, 36, 48, 52, 68, 97, 99, 100, 112, 117, 121, 133, 157, 162, 163, 180, 181, 186, 187, 189, 197, 220, 222, 231, 235, 236, 254, 294, 353, 356, 362, 363, 366, 374, 379, 383, 388, 389, 391, 396, 400, 409, 415, 423, 433, 435, 444, 449, 462, 464
 - Glavni Srbije — 9, 11, 12, 22, 23, 37, 39, 68, 91, 99, 100, 106, 107, 117, 132, 167, 172, 173, 188, 228, 232, 255, 295, 314, 317, 387, 388, 401, 402, 405, 406, 424, 425, 457
 - Glavni Vojvodine — 11, 18, 19
 - Vrhovni NOV i POJ (od 1. marta 1945. Generalštab JA) — 8—12, 15—18, 20—24, 26, 29, 30, 32, 35, 36, 38, 40, 43, 53, 54, 57—59, 68, 72, 76, 78—81, 85, 95—97, 99, 100, 102, 103, 105, 109, 110, 111, 116—118, 121, 130, 132, 133, 138, 140, 143, 146, 147, 155, 156, 158, 160, 165—167, 172, 173, 175, 177—179, 181, 184, 185, 187, 189, 191, 192, 194, 195, 197, 203, 205, 212, 213, 214, 216, 218, 222, 223, 224, 235
 - Operativni za Kosovo i Metohiju — 159, 166, 167, 171—175, 228, 400, 401, 404, 406
 - Štab Mornarice — 21, 48, 97, 99, 144, 161, 224, 285, 400
 - Štab Vazduhoplovstva — vid. Komanda Vazduhoplovstva
 - Štab za prihvat ratnih zarobljenika i interniraca — 348
 - Komanda artiljerije — 278, 290, 388
 - Komanda grada Beograda — 9, 11, 12, 22, 23, 100, 232, 348, 388
 - Komanda inženjerije — 117, 281
 - Komanda pozadine — 99, 117, 131, 133, 134—137, 167, 172, 173, 290, 326, 338, 348, 362, 378, 406, 440, 441
 - Komanda Rečne flotile — 117, 143, 144—145
 - Komanda tenkovskih i motorizovanih jedinica — 429
 - Komanda veze — 283, 285
 - Komanda vojne oblasti za Vojvodinu — 387, 388
 - Pomorska severnog Jadrana — 286
 - Pomorska južnog Jadrana (ranije Štab V pomorskog obalskog sektora) — 286
 - Pomorska obalska Boke — 286
 - Pomorska obalska — Dubrovnik — 286
 - Pomorska obalska — Korčula — 286
 - Pomorska obalska — Split — 286
 - Pomorska obalska — Šibenik — 286
 - Pomorska srednjeg Jadrana — 286
 - Vazduhoplovstva NOV i POJ (JA) — 9, 11, 12, 57, 99, 117, 131, 179, 232, 400

nemačke :

- Komanda artiljerije (Harko — Heeresartillerie kommando) — 48
- Komanda Jugoistoka — 200, 212
- Vrhovna Kopnene vojske — 27, 41, 417
- Vrhovna Vermahta — 47, 230, 268
- Vojnoupравни komandant Jugoistoka — 27
- Vojnoupравни komandant za Srbiju — 27

Komande

NOV i POJ:

- Auto-komanda VŠ NOV i POJ — 9, 22, 23

Vojne uprave

- Vojna uprava za Banat, Bačku i Baranju — 9, 11, 12, 22, 23, 68, 99, 100, 155, 232

— Vojna uprava za Vojvodinu —
vidi Vojna uprava za Banat,
Bačku i Baranju

savezničke:

— Glavna savezničkih trupa — 418,
454
— Vazduhoplovnih snaga na Sre-
dozemlju — 356

Vojne oblasti

— Korpusna vojna oblast za Voj-
vodinu — 155, 255
— Sremska vojna oblast — 100
— Vojna oblast 8. korpusa — 100
— Vojna oblast Kosova i Metohije
— 171, 255
— Vojna oblast Sandžaka — 295

OSTALI POJMOVI

Antifašističko veće narodnog oslo-
bođenja Jugoslavije — 451
Artiljerijska oficirska škola VS
NOV i POJ — 138
Abver — 28
Britanska vojna misija — 21, 32,
34, 162, 163, 412, 413, 437

Centralni komitet KPH — 66, 67
Centralni komitet KPJ — 60, 67,
151, 152, 161, 162, 424
Centralni komitet Slovenije — 66,
67

CK KP Austrije — 379

Glavni odbor jedinstvenih sindika-
ta radnika i nameštenika Jugo-
slavije — 352

Komunistička partija Jugoslavije
— 62, 63, 152

Nacionalni komitet oslobođenja Ju-
goslavije (NKOJ) — 144, 176

Narodnooslobodilački front Grčke
(EAM) — 388

Oblasni komitet KPH za Dalmaci-
ju — 104, 161

Odeljenje zaštite naroda (Ozna) —
9, 11, 12, 28, 31, 68, 115, 179, 232,
300, 350

Organizacija »Tot« — 309

Pokrajinski komitet BiH — 66, 67

Pokrajinski komitet KPJ za Vojvo-
dinu — 155

Radio-stanica »Slobodna Jugoslavi-
ja« — 151

Savez komunističke omladine Jugo-
slavije (SKOJ) — 62—68

Policija bezbednosti i Služba bez-
bednosti — 28

Vojni okrug XII — 46

UNRA (United Nation Relief and
Rehabilitation) — 88—90, 104

S A D R Ź A J

DOKUMENTA CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE I VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE

I GENERALŠTABA JA

1. januar — 15. maj 1945.

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. januara 1945. glavnim štabovima u vezi sa regrutovanjem ljudstva za popunu jedinica, sa načinom njihove obuke i formiranjem dopunskih jedinica i regrutnih centara — — — — —	7
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. januara 1945. o formiranju 1. armije NOVJ — — — — —	8
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. januara 1945. o formiranju 2. armije NOVJ — — — — —	10
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. januara 1945. o formiranju 3. armije NOVJ — — — — —	11
Molba Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača od 2. januara 1945. upućena Vrhovnom štabu NOV i POJ za dostavljanje podataka o ratnim zločinima	151
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. januara 1945. Štabu 1. armije za formiranje artiljerijskih jedinica — — —	17
Zahtev Obaveštajnog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 3. januara 1945. Štabu 1. armije i Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine za dostavljanje obaveštajnih podataka —	18
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. januara 1945. Štabu 8. korpusa i zabrani dolaska novih savezničkih trupa na Vis — — — — —	(20/
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. januara 1945. Štabu 8. korpusa o upotrebi britanske artiljerije kod Mostara — — — — —	(21J
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. januara 1945. za formiranje puka veze pri Vrhovnom štabu NOV i POJ —	22
Ratni izveštaj Vrhovnog štaba NOV i POJ za 4. januar 1945. o dejstvima na jugoslovenskom ratištu — — — — —	24
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. januara 1945. Državnoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača o nemačkim vojnim funkcionerima u okupiranoj Srbiji neposredno pred oslobođenje Srbije i Beograda	^^^ VgTf
Zahtev Obaveštajnog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. januara 1945. Štabu 2. armije za identifikaciju nemačkih jedinica na području Vlasenice i ustaških kod Srebrenice	29

Informacija Obaveštajnog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 6. januara 1945. Državnoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača o neprijateljskim jedinicama koje su učestvovale u borbama za Beograd —	(30.
Ugovor o uspostavljanju Vazduhoplovne baze u okolini Zadra za potrebe savezničkog vazduhoplovstva, sklopljen 6. januara 1945. između vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita i šefa Britanske vojne misije brigadira Ficroja Maklejna — — — — —	32
Upozorenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. januara 1945. Štabu 3. armije u vezi sa budnošću i mogućim neprijateljskim dejstvima posle nemačkog protivnapada u Sremu	34
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o upućivanju materijala iz Dalmacije za Sloveniju — — — — —	35
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. januara 1945. Glavnom štabu Slovenije o uvrštavanju Slovenaca u Prekomorsku brigadu — — — — —	35
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. januara 1945. Štabu 8. korpusa o obustavljanju slanja ljudstva iz 5. prekomorske brigade u Sloveniju — — — — —	36
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za angažovanje 22. divizije na komunikaciji Priboj — Vardište — Višegrad u sadejstvu s jedinicama 2. korpusa — — — — —	37
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. januara 1945. s planom operacija 2. armije u istočnoj Bosni — — — — —	38
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. januara 1945. Štabu 2. korpusa za dejstva na komunikaciji Višegrad — Sarajevo — — — — —	38
Pregled stanja neprijateljskih jedinica na jugoslovenskom ratištu, koji je obradilo Obaveštajno odeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ na dan 10. januara 1945. godine — — — — —	40
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. januara 1945. o postavljanju rukovodilaca u 3. armiji NOVJ — — — — —	53
Izveštaj Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 12. januara 1945. o protivavionskoj odbrani Beograda — — — — —	57
Zahtev Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. januara 1945. upućen Štabu 2. armije da dostavi plan dejstava u vezi sa nastalom situacijom u severoistočnoj Bosni — — — — —	59
Direktivno pismo CK KPJ od 14. januara 1945. centralnim, pokrajinskim, oblasnim i divizijskim komitetima KPJ o zadacima i reorganizaciji partijske organizacije i SKOJA u vojsci	60
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. januara 1945. o uvođenju funkcije pomoćnika komesara u divizijama NOVJ — — — — —	61
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. januara 1945. Štabu 3. armije za dejstva i prebacivanje jedinica na desnu obalu r. Drave — — — — —	71
Pregled brojnog stanja ljudstva, konja, vozila i naoružanja Železničke brigade Vrhovnog štaba NOV i POJ na dan 15. januara 1945. godine — — — — —	72
Ratni izveštaj Vrhovnog štaba NOV i POJ za 17. januar 1945. o aktivnostima na jugoslovenskom ratištu — — — — —	76

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. januara 1945. Štabu 1. armije za organizovanje armijskog položaja na liniji Ilok — Ljuba — Erdevik — Kuzmin — ušće r. Bosut za sprečavanje eventualnog prodora nemačkih jedinica na sremskom frontu — — — — —	78
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 17. januara 1945. Štabu 1. armije o uvođenju u borbu nemačke 11. vazduhoplovne poljske divizije — — — — —	79
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. januara 1945. Štabu 1. armije za prihvrat 2. proleTERSke divizije i njeno stavljanje pod komandu Štaba 1. armije — — — — —	79
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. januara 1945. Štabu 2. armije za zauzimanje Bijeljine i dejstva u pravcu Brčkog radi smanjenja neprijateljevog pritiska na sremskom frontu — — — — —	80
Informacija Obaveštajnog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. januara 1945. o neprijateljskim jedinicama u Sremu i Slavoniji — — — — —	81
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. januara 1945. Štabu 1. armije za preduzimanje protivnapada na komunikaciju Sotin — Tovarnik — — — — —	84
Informacija Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. januara 1945. Štabu 1. armije o prikupljanju neprijateljskih snaga u rejonu Osijeka i Vinkovaca — — — — —	85
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. januara 1945. za prikupljanje podataka za prelaz u protivnapad na sremskom frontu — — — — —	86
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. januara 1945. Štabu 3. armije da aktivnim dejstvima prema Našicama i Donjem Miholjcu olakša položaj 1. armije ~~na sremskom~~ frontu — — — — —	87
Memorandum sporazuma između Vrhovnog komandanta NOV i POJ i savezničkog Vrhovnog komandanta na Sredozemlju od 19. januara 1945. o tome da vlade Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva (Velike Britanije) upute pomoć Jugoslaviji — — — — —	88
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o upućivanju 22. divizije u Beograd — — — — —	
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. januara 1945. Štabu 1. armije za zauzimanje Novak-Bapske — — — — —	92
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. januara 1945. Štabu 1. armije za prebacivanje jednog artiljerijskog divizionu na desnu obalu r. Save radi obezbeđenja prilaza Sremskoj Mitrovici — — — — —	93
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. januara 1945. Štabu 2. armije za prebacivanje jednog artiljerijskog divizionu u rejon s. Ravnje za obezbeđenje prilaza Sremskoj Mitrovici — — — — —	
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. januara 1945. Štabu 2. korpusa za smenu 22. NOU divizije — — — — —	94
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. januara 1945. Štabu 1. armije za dostavljanje izveštaja o rasporedu jedinica i izvršenje protivnapada — — — — —	95

Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 20. januara 1945. Stabu 3. armije za dostavljanje brojnog stanja artiljerijskog i pešadijskog naoružanja radi dodele municije iz armijske baze u Somboru — — — — —	96
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. januara 1945. glavnim štabovima, štabovima 1, 2. i 3. armije i 2, 3. i 5. korpusa za suzbijanje samovoljne mobilizacije ljudi, stoke i prevoznih sredstava — — — — —	97
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. januara 1945. glavnim štabovima Srbije i Makedonije, Vojnoj upravi Vojvodine, Sremske oblasti, Komandi grada Beograda i Vojnoj oblasti 8. korpusa za mobilizaciju ljudi i formiranje protivavionskih jedinica — — — — —	100
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 21. januara 1945. Stabu Teškog divizionu 2. armije o postavljanju divizionu na desnu obalu reke Save za tučenje prilaza ka Sremskoj Mitrovici — — — — —	101
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. januara 1945. Stabu 3. armije za produžetak ofanzivnih dejstava prema Našicama i Donjem Miholjcu — — — — —	103
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. januara sekretaru Oblasnog komiteta Komunističke partije Hrvatske za Dalmaciju o upućivanju hrane za Dalmaciju i odnosima prema saveznicima — — — — —	104
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 22. januara 1945. Štabu 1. armije za dostavljanje izveštaja o pokretima nemačkih jedinica prema Dravi — — — — —	105
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o upućivanju 22. divizije u Sabac i preduzimanju mera na Kosmetu — — — — —	106
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o upućivanju 22. divizije na prostor Lješnica — Bogatić — — — — —	107
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. januara 1945. Stabu 1. armije za poboljšanje armijskog rasporeda i ešeloniranje snaga po dubini — — — — —	107
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. januara 1945. Stabu 2. armije za dejstva prema Bijeljini i Vlasenici — — — — —	108
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 23. januara 1945. Stabu 3. armije za proveru obaveštajnih podataka o pokretu nemačkih divizija prema reci Dravi — — — — —	109
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. januara 1945. o postavljenjima u 15. korpusu NOVJ — — — — —	110
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. januara 1945. potčinjenim štabovima i komandama za otklanjanje nepravilnosti pri konfiskaciji imovine narodnih neprijatelja — — — — —	111
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o čuvanju vojne tajne — — — — —	112
Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. januara 1945. o postavljanju starešina u Vojnogeografskom institutu — — — — —	116
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. januara 1945. neposredno potčinjenim štabovima i komandama o razradi plana obaveštavanja i koordinacije obaveštajnih sredstava — — — — —	117

Privremeno uputstvo Obaveštajnog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. januara 1945. o izviđanju i osmatranju neprijatelja i zemljišta — — — — —	121
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. januara 1945. potčinjenim organima Vrhovnog štaba o odnosima prema novoformiranom Organizacijskom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i POJ — — — — —	130
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za prihvrat 1. bokeljske i 6. crnogorske brigade na Kosmetu — — — — —	132
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 26. januara 1945. Štabu 2. korpusa radi upućivanja jedne albanske divizije u severnu Albaniju — — — — —	132
Uputstvo Komande pozadine NOVJ od 27. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o organizaciji i uređenju saobraćaja — — — — —	133
Izveštaj komandanta Artiljerijske oficirske škole Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. januara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o stanju i razmeštaju teških divizionara 1. i 2. armije na vatreim položajima na desnoj obali Save — — — — —	138
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 29. januara 1945. Štabu 2. korpusa o obustavljanju pokreta 5. i 6. divizije Narodnooslobodilačke vojske Albanije u severnu Albaniju — — — — —	141
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. januara 1945. Štabu 8. korpusa za razbijanje neprijatelja na prostoru Gabele, Čapljinje i Metkovića i ponovno zauzimanje izgubljenih mesta — — — — —	142
Izveštaj Komande rečne plovidbe NOVJ od 30. januara 1945. Vrhovnom štabu NOV i POJ o brojnom stanju i naoružanju — — — — —	143
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za aktiviranje jedinica 4. i 11. korpusa NOVJ — — — — —	145
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. januara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stavljanju 6. i 10. korpusa i u organizacionom pogledu pod komandu 3. armije — — — — —	146
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. januara 1945. Štabu 2. armije za dejstva u dolini reke Drine — — — — —	146
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. februara 1945. za otklanjanje uočenih grešaka i propusta pri izvršenju mobilizacije — — — — —	148
Predlog Veljka Vlahovića od 1. februara 1945. Centralnom komitetu KPJ za ukidanje rada Radio-stanice »Slobodne Jugoslavije« — — — — —	151
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. februara 1945. Štabu 2. armije za dejstva na pravcu Vlasenica — Drinjača — Zvornik — Vlasenica — — — — —	153
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. februara 1945. Štabu 2. armije za uništenje neprijateljske grupacije južno od Zvornika — — — — —	154
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. februara 1945. upućeno Jovanu Veselinovu, sekretaru PK KPJ za Vojvodinu o ukidanju Vojne uprave za Banat, Bačku i Baranju i formiranju korpusne vojne oblasti za Vojvodinu — — — — —	155
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. februara 1945. s planom dejstava 2. armije NOVJ — — — — —	156

Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. februara 1945. Štabu 2. armije za oslobodenje Beogradskog bataljona OZNE za izvršenje specijalnog zadatka, kao i obaveštenje o dejstvima 2. korpusa NOVJ — — — — —	156
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o zabrani slanja prekomorskih brigada u Sloveniju — — — — —	157
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. februara 1945. Štabu 2. korpusa za angažovanje 29. NOU divizije u rejonu Mostara — — — — —	157
Avizo-naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. februara 1945. Štabu 8. korpusa za likvidaciju svih neprijateljskih uporišta u rejonu Mostara — — — — —	158
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. februara 1945. Štabu 8. korpusa o upotrebi 5. prekomorske brigade — — — — —	159
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. februara 1945. Štabu 1. armije o razrešenju sa dužnosti načelnika Štaba 1. armije pukovnika Sava Drljevića radi odlaska na novu dužnost — — — — —	159
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 6. februara 1945. Štabu 2. armije o izdatim naređenjima 6. brigadi 2. proleterske i 22. diviziji za dejstva na odseku Mali Zvornik — Ljubovija i u rejonu Loznice — — — — —	160
Pismo Centralnog komiteta KPJ od 6. februara 1945. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o formiranju partijskog komiteta u Mornarici NOVJ — — — — —	161
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije za preduzimanje mera u odnosu na članove savezničkih vojnih misija — — — — —	162
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. februara 1945. Štabu 2. armije za napad na neprijatelja kod Zvornika — — — — —	163
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. februara 1945. Štabu 22. udarne divizije za zatvaranje komunikacije Drinjača — Zvornik — — — — —	164
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. februara 1945. Štabu 1. armije za upućivanje iz njenog sastava 2. proleterske divizije na prostor Bogatić — Šabac — — — — —	164
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. februara 1945. Štabu 2. armije za prelazak u opšti napad na opkoljenu grupaciju kod Zvornika — — — — —	165
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. februara 1945. 0 postavljenjima u Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju i u 52. diviziji NOVJ — — — — —	166
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. februara 1945. za formiranje vojne uprave i Vojne oblasti Kosova i Metohije — — — — —	171
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. februara 1945. Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju o potčinjavanju 1 formiranju jedinica — — — — —	172
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. februara 1945. o postavljenju rukovodilaca u Operativnoj grupi brigada na Kosmetu — — — — —	174

	Objašnjenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. februara 1945. o priznavanju činova domobranskim oficirima i oficirima bivše jugoslovenske vojske, koji su dobrovoljno stupili u redove NOV i POJ do 15. septembra 1944, kao i uslovima za priznavanje čina mobilisanim oficirima na oslobođenoj teritoriji — — — — —	176
	Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. februara 1945. Štabu 3. armije za povlačenje 12. korpusa NOVJ na levu obalu reke Drave — — — — —	177
	Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. februara 1945. organima Vrhovnog štaba NOV i POJ o zabrani uzimanja kadrova i boraca iz operativnih jedinica za razne pozadinske dužnosti — — — — —	178
	Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. februara 1945. Štabu 1. armije o upućivanju usiljenim maršem 2. proleterske divizije za Lešnicu — — — — —	180
I	Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije za snabdevanje i evakuaciju ranjenika iz baza u Dalmaciji — — — — —	180
	Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. februara 1945. Štabu 2. armije za dejstva na komunikaciji Drinjača — Zvornik i obezbeđenje Tuzle — — — — —	181
I	Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. februara 1945. Štabu 3. armije za dejstva nakon napuštanja virovičkog mostobrana — — — — —	183
	Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. februara 1945. Štabu 22. divizije za dejstva na desnoj obali Drine na odseku Ljubovija — Mali Zvornik — — — — —	184
,	Odgovor Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. februara 1945. maršalu Tolbuhinu komandantu 3. ukrajinskog fronta Crvene armije u vezi sa zadatkom 3. armije — — — — —	185
	Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije za reorganizaciju štabova i dejstva u Sloveniji — — — — —	186
	Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. februara 1945. Štabu 2. korpusa o rasformiranju partizanskih odreda na oslobođenoj teritoriji i njihovom ulasku u sastav jedinica Korpusa narodne odbrane Jugoslavije — — — — —	188
	Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. februara 1945. Štabu 2. proleterske divizije o stavljanju pod komandu Štaba 2. armije — — — — —	188
	Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 14. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije za dostavljanje podataka o italijanskoj partizanskoj diviziji »Garibaldi Natizone« u sastavu NOVJ i o odredima — — — — —	189
	Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. februara 1945. Štabu 2. armije o stavljanju 2. proleterske divizije pod njenu komandu i upućivanje ultimatumu za predaju opkoljenim nemačkim jedinicama kod Zvornika — — — — —	190
	Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 14. februara 1945. Štabu 3. armije za dostavljanje podataka o brojevima brigada u 12. korpusu i naziva partizanskih odreda u sastavu 6. i 10. korpusa NOVJ — — — — —	191
	Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. februara 1945. Štabu 3. korpusa za obezbeđenje sadejstva 38. divizije sa 2.	

proleterskom divizijom u borbama na levoj obali Drine, na odseku Osoj — Branjevo — — — — —	192
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. februara 1945. Stabu 3. armije za raspored jedinica 12. korpusa na levoj obali reke Drave — — — — —	193
Vanredni izveštaj Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. februara 1945. o oslobođenju Mostara, glavnog grada Hercegovine —	194
Ratni izveštaj Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. februara 1945. o aktivnosti na jugoslovenskom ratištu — — — — —	195
Pregled stanja neprijateljskih jedinica na jugoslovenskom ratištu na dan 15. februara 1945. koji je obradilo Obaveštajno odeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ — — — — —	197
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. februara 1945. Stabu 2. armije za uništenje opkoljene neprijateljske grupe u rejonu severno od Kozluka — — — — —	203
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. februara 1945. Stabu 1. armije NOVJ za dejstva radi rasterećenja i slabljenja pritiska na jedinice 2. armije NOVJ — — — — —	204
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. februara 1945. o načinu pozdravljanja, oslovljavanja, odevanja i ponašanja u NOVJ — — — — —	205
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. februara 1945. Stabu 2. armije za uništenje opkoljenih delova nemačke 22. pešadijske divizije u rejonu Zvornika — — — — —	211
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. februara 1945. Stabu 8. korpusa za dalja dejstva posle oslobođenja Mostara — — — — —	211
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. februara 1945. Stabu 2. armije za dejstva u dolini Drine — — — — —	212
Ratni izveštaj Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. februara 1945. o dejstvima na jugoslovenskom ratištu — — — — —	214
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. februara 1945. s predloženim planom Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za oslobođenje Like — — — — —	215
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. februara 1945. komandantu 8. korpusa general-majoru Petru Drapšinu da doleti avionom za Beograd — — — — —	216
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. februara 1945. komandantu 1. armije da se javi na referisanje u Beograd 25. januara 1945. godine — — — — —	217
Ratni izveštaj Vrhovnog štaba NOV i POJ od 20. februara 1945. o aktivnostima na jugoslovenskom ratištu — — — — —	218
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 22. februara 1945. upućeno Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o stavljanju na raspolaganje svih Slovenaca iz 5. prekomorske brigade Glavnom štabu Slovenije i zabrani upućivanja 3. prekomorske brigade — — — — —	220
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. februara 1945. Stabu 2. korpusa za upućivanje 5. i 6. divizije NOVA u rejon Novog Pazara, Kosovske Mitrovice i Vučitrna za izvršenje novih zadataka — — — — —	221
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. februara 1945. Stabu 1. armije za pripremu i obezbeđenje dočeka feldmaršala Harolda Aleksandera, savezničkog komandanta na Sredozemlju — — — — —	221

Uputstvo Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. februara 1945. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o zauzimanju stavova prema savezničkim oficirima za vezu pri korpusima NOVJ, shodno dogovoru između maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita i savezničkog vrhovnog komandanta na Sredozemlju feldmaršala Harolda Aleksandra — — — — —	222
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 28. februara 1945. o dodeljivanju privremene pomoći u naturi porodicama oficira, podoficira i vojnih službenika NOVJ — — —	223
Odluka poverenika narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije i Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. marta 1945. o promeni naziva Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u Jugoslovensku armiju, Mornarice NOVJ u Jugoslovensku mornaricu i VŠ NOV i POJ u Generalštab Jugoslovenske armije — — — — —	224
Obaveštenje Vrhovnog komandanta JA od 1. marta 1945. upućeno Glavnom štabu Hrvatske o formiranju 4. armije i ukazivanju pomoći u organizaciji štaba i rešavanju drugih problema — — — — —	227
Naredba Vrhovnog komandanta JA od 2. marta 1945. o postavljenjima u štabovima 1. armije i 10. korpusa i Glavnom štabu Srbije — — — — —	228
Naređenje Generalštaba JA od 2. marta 1945. Stabu 3. armije JA za dostavljanje obaveštajnih podataka i preduzimanje mera bezbednosti u vezi sa neprijateljevim pripremama za ofanzivna dejstva severno od Drave — — — — —	229
Naredba vrhovnog komandanta JA maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita od 2. marta 1945. za formiranje 4. armije JA — — — — —	231
Odobrenje Vrhovnog komandanta JA od 3. marta 1945. dostavljeno Glavnom štabu Slovenije o dozvoli dvojici savezničkih oficira da se s radio-stanicom mogu nalaziti s grupom NOP odreda u Štajerskoj — — — — —	235
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 4. marta 1945. Stabu 3. armije za potčinjavanje u operativnom pogledu komandantu 3. ukrajinskog fronta Crvene armije maršalu Tolbuhinu — — — — —	235
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 5. marta 1945. Stabu 4. armije o angažovanju u borbama 5. prekomorske brigade — — — — —	236
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 5. marta 1945. Stabu 2. korpusa za dejstva prema Sarajevu — — — — —	236
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 6. marta 1945. Stabu 2. armije za dejstva u istočnoj Bosni i prema Sarajevu — — — — —	237
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 7. marta 1945. Stabu 2. armije za usmeravanje 3. korpusa za likvidaciju Rogatice i reorganizaciju i prenaoružavanje jedinica — — — — —	238
Naređenje Generalštaba JA od 7. marta 1945. Stabu 3. armije za obezbeđenje leve obale Dunava i sprečavanje eventualnog prodora neprijateljskih jedinica u njenu pozadinu — — — — —	239
Obaveštenje Generalštaba JA od 7. marta 1945. Stabu 3. armije o neprijateljskim pripremana za forsiranje reke Drave — — — — —	240
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 9. marta 1945. Glavnom štabu Hrvatske o njegovim zadacima posle reorganizacije — — — — —	241
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 9. marta 1945. Stabu 2. armije za angažovanje 3. korpusa NOVJ na prostoru Sokolac — Rogatica — — — — —	242

Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 12. marta 1945. Štabu 2. armije za dejstva prema Sarajevu — — — — —	242
Odluka predsednika Ministarskog saveta i ministra Narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije od 14. marta 1945. o propisivanju privremenog pravilnika o ocenjivanju sposobnosti za vojnu službu u JA — — — — —	243
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 17. marta 1945. štabovima 2, 3. i 5. korpusa za formiranje Operativnog štaba Grupe korpusa za predstojeću sarajevsku operaciju — — —	253
Naredba ministra Narodne odbrane DFJ od 18. marta 1945. potčinjenim štabovima i komandama o zabrani rekvizicije i konfiskacije raznih dobara bez organa narodne vlasti — —	254
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 20. marta 1945. Štabu 2. armije za dostavljanje plana za operaciju u dolini Bosne — —	259
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 20. marta 1945. Štabu 2. korpusa za uništenje neprijateljevih snaga koje su preko Igmana prodrle u Trnovo u pozadinu 3. divizije — —	260
Naredba ministra Narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije od 20. marta 1945. o ponašanju oficira — — —	262
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 20. marta 1945. o dejstvima na jugoslovenskom ratištu — — — — —	266
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 21. marta 1945. o likvidaciji Bolmanskog mostobrana i aktivnostima na drugim delovima jugoslovenskog ratišta — — — — —	268
Obaveštenje Vrhovnog komandanta JA od 21. marta 1945. Štabu 3. armije o merama komandanta 3. ukrajinskog fronta CA za ovladivanje Bolmanskim mostobranom — — — —	270
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 22. marta 1945. o aktivnostima na jugoslovenskom ratištu — — — — —	271
Zajedničko naređenje Vrhovnog komandanta JA i komandanta 3. ukrajinskog fronta Crvene armije štabovima 3. armije JA, 57. armije CA i 1. bugarske armije za raspored jedinica po ovladivanju mostobranom severno od Valpova — — —	273
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 22. marta 1945. Operativnom štabu grupe korpusa za dejstva prema Sarajevu — —	275
Naređenje Generalštaba JA od 23. marta 1945. Štabu 3. armije za obezbeđenje leve obale Dunava — — — — —	275
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 23. marta 1945. o dejstvima na jugoslovenskom ratištu — — — — —	276
Naređenje Generalštaba JA od 24. marta 1945. Štabu 3. armije o stavljanju 10. korpusa JA pod komandu Glavnog štaba Hrvatske — — — — —	277
Naređenje Generalštaba JA od 25. marta 1945. za formiranje Komande artiljerije Ministarstva Narodne odbrane, organizovanje kurseva i popunjavanje artiljerijskih jedinica — —	278
Naređenje Generalštaba JA od 25. marta 1945. za formiranje Komande inženjerije Ministarstva Narodne odbrane, organizovanje kurseva, nastave i popunjavanje inženjerijskih jedinica — — — — —	281
Naređenje Generalštaba JA od 25. marta 1945. za formiranje Komande veza Ministarstva Narodne odbrane, organizovanje kurseva, nastave i popunjavanje jedinica veze — — —	283
Naređenje ministra Narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije i Vrhovnog komandanta JA od 26. marta Komandi Jugoslovenske mornarice za preimenovanje i reorganizaciju pomorskih sektora i komandi na Jadranu — —	285

Naređenje Generalštaba JA od 28. marta 1945. Štabu 2. armije JA za ulazak 17. udarne divizije u sastav Južne operativne grupe divizija — — — — —	287
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 29. marta 1945. Štabu 22. divizije da smeni 2. proletersku diviziju i preuzme obezbeđenje Drine od njenog ušća do u visini Janje — — —	288
Obaveštenje Generalštaba JA od 30. marta 1945. Štabu 2. armije JA o pokretu delova Južne operativne grupe divizija — —	289
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 30. marta 1945. Štabu 4. armije za formiranje tri radna bataljona za potrebe Jadranske komisije u Splitu — — — — —	290
Naredba ministra Narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije od 31. marta 1945. potčinjenim štabovima i komandama o zabrani neposrednih narudžbi za svoje potrebe u raznim fabrikama i tvornicama bez odobrenja odgovarajućih organa Ministarstva narodne odbrane — — —	290
Naređenje Generalštaba JA od 31. marta 1945. Štabu 3. korpusa JA o uključivanju Srebreničkog odreda u sastav Brigade Narodne odbrane — — — — —	291
Naređenje Generalštaba JA od 2. aprila 1945. potčinjenim štabovima i komandama o prenošenju ratnih iskustava i organizaciji na prikupljanju i proučavanju borbenih iskustava u jedinicama i štabovima JA — — — — —	292
Naređenje Generalštaba JA od 4. aprila 1945. Glavnom štabu Hrvatske za smenu 6. korpusa JA koji se upućuje na nove zadatke — — — — —	294
Odluka ministra Narodne odbrane od 4. aprila 1945. o postavljenju general-majora Nikice Kneževića za komandanta Glavnog štaba Srbije — — — — —	295
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 4. aprila 1945. Štabu 1. armije za dejstva u pozadini sremskog fronta — — —	296
Naređenje Generalštaba JA od 4. aprila 1945. Štabu 2. armije za dostavljanje izveštaja o dejstvima na komunikaciji Brčko — Bijeljina — — — — —	297
Saglasnost Generalštaba JA od 5. aprila 1945. sa planovima Štaba 1. armije za dejstva prema Brčkom — — — — —	297
Odobrenje Generalštaba JA od 5. aprila 1945. Operativnom štabu Grupe korpusa za odlučan napad na Sarajevo — — —	299
Obaveštajni izveštaj Odeljenja zaštite naroda Ministarstva narodne odbrane od 5. aprila 1945. Generalštabu JA sa planom odbrane Zagreba — — — — —	300
Zahvalnost Vrhovnog komandanta JA od 6. aprila 1945. borcima, rukovodiocima i jedinicama koje su učestvovala u oslobodenju Sarajeva — — — — —	312
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 6. aprila 1945. o aktivnosti na jugoslovenskom ratištu — — — — —	313
Uputstvo Generalštaba JA od 6. aprila 1945. Glavnom štabu Srbije o osobinama i dužnostima nastavnika — — — — —	314
Direktiva Generalštaba JA od 6. aprila 1945. Štabu 2. armije za dejstva u jugoistočnoj Bosni i u dolini reke Bosne — —	318
Objašnjenje Generalštaba JA od 7. aprila 1945. Štabu 1. armije o upućivanju šlepova i gumenih čamaca u Brezovo Polje za predstojeće operacije — — — — —	320
Obaveštenje Generalštaba JA od 7. aprila 1945. Štabu 1. armije o spremnosti jedinica za proboj sremskog fronta 8. aprila 1945. godine — — — — —	321

Obaveštenje Generalštaba JA od 7. aprila 1945. Štabu 3. armije o naređenju komandanta 3. ukrajinskog fronta CA 12. korpusu za forsiranje reke Drave — — — — —	322
Avizo-naređenje Generalštaba JA od 8. aprila 1945. Štabu 1. armije za dejstva pri probodu i u pozadini sremskog fronta	323
Naređenje Generalštaba JA od 8. aprila 1945. Štabu 3. armije JA za spremnost jedinica za opšti napad — — — — —	324
Uputstvo Generalštaba JA od 8. aprila 1945. Štabu 4. armije za dejstva prema Istri i obezbeđenju bokova — — — — —	325
Naredba Komande pozadine JA od 8. aprila 1945. o organizaciji i zadacima Glavne intendature JA — — — — —	326
Opšta direktiva Generalštaba JA od 9. aprila 1945. štabovima 1, 2, 3. i 4. armije i Operativnom štabu Grupe korpusa za dejstva za konačno oslobođenje zemlje — — — — —	329
Naređenje Generalštaba JA od 9. aprila 1945. štabovima 1. i 3. armije za prelazak u ofanzivu radi proboda sremskog fronta i forsiranje reka Drave i Dunava — — — — —	339
Naređenje Generalštaba JA od 9. aprila 1945. za formiranje i rad Štaba za prihvrat ratnih zarobljenika i interniraca i lica prisilno raseljenih i odvedenih na prinudan rad posle povratka u domovinu — — — — —	348
Naređenje Generalštaba JA od 11. aprila 1945. Štabu 4. armije za razbijanje nemačke 104. lovačke divizije — — — — —	353
Naređenje Generalštaba JA od 12. aprila 1945. Glavnom štabu Slovenije o čuvanju državne imovine i preduzeća — — — — —	353
Naređenje Generalštaba JA od 12. aprila 1945. Štabu 1. armije JA za dejstva Južne operativne grupe divizija — — — — —	354
Naređenje Generalštaba JA od 12. aprila 1945. Štabu 1. armije za jače angažovanje Južne operativne grupe divizija — — — — —	354
Instrukcija načelnika Političke uprave JA od 12. aprila 1945. partijsko-političkim rukovodiocima o političkom radu u vezi sa ofanzivnim operacijama jedinica JA za konačno oslobođenje zemlje — — — — —	355
Odgovor Kabineta Generalštaba JA od 12. aprila 1945. predstavniku Štaba savezničkih vazduhoplovnih snaga pri JA u vezi sa predlogom za bombardovanje saobraćajnih čvorova i objekata u neoslobođenom delu zemlje — — — — —	356
Naređenje Generalštaba JA od 13. aprila 1945. Štabu 1. armije JA za pravovremeno dostavljanje izveštaja o dejstvima Južne operativne grupe divizija — — — — —	358
Instrukcija načelnika Političke uprave JA general-lajtnanta Svetozara Vukmanovića Tempa od 13. aprila 1945. političkom komesaru 1. armije za redovno dostavljanje operativnih izveštaja i uzimanja na odgovornost za ispoljenu nemarnost — — — — —	359
Naređenje Generalštaba JA od 13. aprila 1945. Štabu 2. armije za dejstva u dolini reke Bosne — — — — —	360
Naređenje Generalštaba JA od 13. aprila 1945. Štabu 3. armije za uspostavljanje borbenog dodira (spoja) s jedinicama 1. armije J A — — — — —	361
Naređenje Generalštaba JA od 13. aprila 1945. Štabu 1. armije za obavezno čuvanje zaplenjene arhive okupatora, njegovih pomagala i stare jugoslovenske vlasti — — — — —	362
Objašnjenje Generalštaba JA od 13. aprila 1945. Glavnom štabu Slovenije o pitanju odnosa između Komande pozadine JA i vojnoteritorijalnih organa — — — — —	362

Zahvalnost Vrhovnog komandanta JA od 14. aprila 1945. borcima, rukovodiocima i jedinicama 1. i 3. armije i Južne operativne grupe za postignute rezultate u proboju sremskog fronta —	363
Naređenje Generalštaba JA od 14. aprila 1945. Glavnom štabu Hrvatske za obezbeđenje desnog boka 4. armije u njenom nastupanju ka Istri — — — — —	365
Naređenje Generalštaba JA od 14. aprila 1945. Glavnom štabu Slovenije za sadejstvo i osiguranje desnog boka jedinicama 4. armije u njihovim ofanzivnim dejstvima prema Istri i Trstu	366
Naređenje Generalštaba JA od 14. aprila 1945. Štabu 3. armije za gonjenje neprijatelja pravcem Našice — Podravska Slatina — Virovitca — Varaždin — — — — —	366
Direktiva Generalštaba JA od 14. aprila 1945. Štabu 4. armije za nastupanje prema Istri i Trstu — — — — —	368
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 14. aprila 1945. o rezultatima proboja sremskog fronta i aktivnostima na ostalim delovima jugoslovenskog ratišta — — — — —	369
Naređenje Generalštaba JA od 16. aprila 1945. Štabu 3. armije o privremenom stavljanju 10. korpusa JA pod njenu komandu — — — — —	371
Naređenje Generalštaba JA od 16. aprila 1945. Štabu 3. armije o zadržavanju 2. tenkovske brigade u Vinkovcima kao rezerve Generalštaba JA — — — — —	371
Saglasnost Generalštaba JA od 17. aprila 1945. Štabu 4. armije s planom u vezi sa tršćanskom operacijom i sugestijom za njegovu realizaciju — — — — —	372
Naređenje Generalštaba JA od 19. aprila 1945. Štabu 3. armije o stavljanju 17. udarne divizije pod njenu komandu — — — — —	373
Informacija Generalštaba JA od 19. aprila 1945. Štabu 4. armije JA o stanju na frontovima i zadacima — — — — —	373
Naređenje Generalštaba JA od 20. aprila 1945. Štabu 4. armije o stavljanju 29. divizije pod njenu komandu i Glavnom štabu Slovenije za dejstva prema Trstu — — — — —	374
Naređenje Generalštaba JA od 21. aprila 1945. Štabu 3. korpusa za čišćenje istočne Bosne od preostalih četnika — — — — —	375
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 22. aprila 1945. Glavnom štabu Hrvatske da obezbedi sadejstvo 4. korpusa jedinicama 2. armije u oslobođenju Karlovca — — — — —	375
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 22. aprila 1945. Štabu 2. armije za dejstva u završnim operacijama za oslobođenje zemlje — — — — —	376
Naređenje Generalštaba JA od 22. aprila 1945. Štabu 3. armije za formiranje Komande pozadine i prijem ljudstva za popunu iz dopunskih brigada — — — — —	378
Naređenje Generalštaba JA od 22. aprila 1945. Štabu 3. armije kako da se odnosi prema Austrijskom bataljonu — — — — —	379
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 22. aprila 1945. Štabu 4. armije za dalja dejstva u tršćanskoj operaciji — — — — —	380
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 22. aprila 1945. Operativnom štabu grupe korpusa o ulasku 2. i 5. korpusa u sastav 2. armije — — — — —	382
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 23. aprila 1945. Glavnom štabu Slovenije o ulasku narodnooslobodilačkih i partizan-	

skih odreda u sastav jedinica Korpusa narodne odbrane Jugoslavije — — — — —	383
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 23. aprila 1945. Štabu 1. armije za prihvrat 2.000 Albanaca za popunu jedinica Armije i upućivanje Slovenaca u Prekomurje — — —	384
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 24. aprila 1945. Glavnom štabu Hrvatske za upućivanje 8. divizije u sastav 4. armije	385
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 24. aprila 1945. štabu 2. armije da ubrza pokret Karlovačke grupe divizija — —	385
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 24. aprila 1945. Štabu 4. armije za odnos prema britanskim oficirima i vojnicima na području koje je bilo pod italijanskom okupacijom — —	386
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 24. aprila 1945. štabu 4. armije JA za ubrzavanje pokreta 29. udarne divizije i za upućivanje u njen sastav jedne divizije iz sastava 4. korpusa — — — — —	386
Naređenje Generalštaba JA od 24. aprila 1945. Glavnom štabu Makedonije za formiranje 1. samostalnog slovenačkog bataljona — — — — —	387
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 25. aprila 1945. Štabu 4. armije o stavljanju 7. korpusa pod neposrednu komandu Štaba 4. armije JA — — — — —	389
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 25. aprila 1945. Štabu 1. armije za dostavljanje izveštaja o rasporedu prednjih delova armije — — — — —	389
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 25. aprila 1945. Štabu 2. armije o ulasku 29. udarne divizije u sastav 4. armije JA	390
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 25. aprila 1945. Štabu 4. armije za prihvrat 8. i 29. udarne divizije koje ulaze u sastav armije — — — — —	390
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 27. aprila 1945. Glavnom štabu Hrvatske za sadejstvo sa Štabom 2. armije u karlovačkoj operaciji — — — — —	391
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 27. aprila 1945. Glavnom štabu Slovenije za angažovanje 9. korpusa u borbama za Trst — — — — —	391
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 27. aprila 1945. Štabu 2. armije za ubrzavanje dejstava Unske grupe divizija — —	392
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 27. aprila 1945. Štabu 2. armije za preduzimanje mera na području svojih dejstava	392
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 27. aprila 1945. Štabu 4. armije za dalja dejstva u tršćanskoj operaciji — — —	393
Naređenje Generalštaba JA od 27. aprila 1945. Organizacijskom odeljenju GŠ JA za izradu projekta Zakona o narodnoj odbrani Jugoslavije — — — — —	394
Naređenje Generalštaba JA od 28. aprila 1945. Glavnom štabu JA Slovenije da Komanda područja 7. korpusa ostane pod komandom Glavnog štaba Slovenije — — — — —	396
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 29. aprila 1945. načelniku Generalštaba JA da ubrza borbu za Trst i otpočne ulične borbe — — — — —	396
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 29. aprila 1945. za dostavljanje bojnih relacija — — — — —	397

Naređenje ministra Narodne odbrane i Vrhovnog komandanta JA od 30. aprila 1945. glavnim štabovima Srbije i Makedonije, Operativnom štabu Kosova i Metohije i Štabu 3. korpusa za čišćenje oslobođene teritorije od preostalih četničkih, balističkih i ustaških bandi — — — — —	401
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 30. aprila 1945. Glavnom štabu Slovenije o angažovanju 9. korpusa prema Trstu — — — — —	409
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 30. aprila 1945. načelniku Generalštaba JA da ubrza dejstva 4. armije za zauzimanje Tržiča i Gorice i spreči okupatora da razara postrojenja u istarskim lukama i uništava brodove — — — — —	409
Izveštaj predstavnika Generalštaba kod 4. armije JA od 30. aprila 1945. Generalštabu JA o uličnim borbama jedinica 4. armije u Trstu — — — — —	410
Odgovor maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita od 1. maja 1945. feldmaršalu Haroldu Aleksanderu na njegovu poruku od 30. aprila 1945. o uspostavljanju savezničke kontrole i vojne uprave u Julijskoj krajini po ulasku savezničkih snaga na to područje — — — — —	411
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 1. maja 1945. predstavniku Generalštaba JA pri 4. armiji u zauzimanju stavova prema Britanskoj vojnoj misiji u vezi sa dezinformacijama koje šire njeni članovi — — — — —	412
Pohvala Vrhovnog komandanta JA od 1. maja 1945. jedinicama 4. armije i 7. i 9. korpusa za oslobođenje Trsta, Gorice i Tržiča — — — — —	413
Izveštaj predstavnika Generalštaba JA pri 4. armiji od 1. maja 1945. Generalštabu JA o borbama za Trst i Rijeku — — — — —	414
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 2. maja 1945. Glavnom štabu Slovenije za upućivanje 14. udarne divizije JA radi zaposedanja Celovca i ostalih delova u Koruškoj koja naseljava slovenački živalj — — — — —	415
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 2. maja 1945. predstavniku Generalštaba JA pri 4. armiji za dejstva u Istri i severozapadnim delovima zemlje prema Ljubljani — — — — —	415
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 2. maja 1945. predstavniku Generalštaba JA pri 4. armiji za preduzimanje mera za dejstva u severozapadnom delu zemlje — — — — —	416
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 3. maja 1945. Štabu 2. armije za dejstva opštim pravcem Novo Mesto — Ljubljana — — — — —	417
Direktiva Vrhovnog komandanta od 3. maja 1945. predstavniku Generalštaba JA pri 4. armiji za ulaganje protesta Komandi savezničkih trupa zbog prelaska njihovih jedinica preko reke Soče — — — — —	418
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 3. maja 1945. predstavniku Generalštaba JA pri 4. armiji za preduzimanje mera u Istri zbog provokativnog držanja saveznika — — — — —	419
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 3. maja 1945. političkom komesaru i predstavniku Generalštaba JA pri 4. armiji o preduzimanju mera na reci Soči — — — — —	420
Naređenje Generalštaba JA od 3. maja 1945. potčinjenim štabovima i komandama o odnosima prema službama snabdevanja — — — — —	421
Naređenje Generalštaba JA od 3. maja 1945. Glavnom štabu Slovenije o otpuštanju bugarskih državljana iz jedinica JA — — — — —	423

Naredba ministra Narodne odbrane i Vrhovnog komandanta JA od 4. maja 1945. za formiranje 5. armije JA i rasformiranje glavnih štabova Srbije i Makedonije — — — — —	424
Predlog Organizacijskog odeljenja Generalštaba JA od 4. maja 1945. Generalštabu JA za formiranje Komande tenkovskih i motorizovanih jedinica — — — — —	429
Naredba predsednika Ministarskog saveta i ministra Narodne odbrane DF Jugoslavije od 6. maja 1945. Glavnom štabu Slovenije o upotrebi ljudske snage i privatnih zaprega za vojne poslove — — — — —	433
Naređenje predsednika Ministarskog saveta i ministra Narodne odbrane DF Jugoslavije od 6. maja 1945. Glavnom štabu Slovenije o korišćenju pripadnika JA za obavljanje poljoprivrednih radova — — — — —	435
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 6. maja 1945. predstavniku Generalštaba JA pri 4. armiji za uručenje protesta šefu Britanske vojne misije u vezi sa mitraljiranjem jedinica 29. udarne divizije od strane britanskih aviona i zabrani dejstava savezničke avijacije u zoni operacija JA — —	437
Naređenje načelnika Političke uprave JA od 6. maja 1945. Štabu 4. armije JA za dostavljanje predloga sa imenima rukovodilaca koji bi mogli ući u redakciju novinskog lista Ministarstva Narodne odbrane — — — — —	439
Naređenje predsednika Ministarskog saveta i ministra Narodne odbrane DF Jugoslavije od 7. maja 1945. za ustanovljavanje ranjeničke značke — — — — —	440
Naredba predsednika Ministarskog saveta i ministra Narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije od 7. maja 1945. potčinjenim štabovima i komandama o upotrebi radne snage iz logora za ratne zarobljenike — — — — —	442
Naređenje Generalštaba JA od 7. maja 1945. Štabu 1. armije za oslobodenje Zagreba — — — — —	443
Naređenje Generalštaba JA od 7. maja 1945. Glavnom štabu Slovenije o upućivanju ultimatumu za predaju svim nemačkim jedinicama posle odluke admirala Denica o bezuslovnoj predaji svih nemačkih oružanih snaga na ratištima u Evropi —	444
Naređenje Generalštaba JA od 7. maja 1945. Glavnom štabu Slovenije za upućivanje jedne jače jedinice na prostoru Krško — Židani Most radi sprečavanja povlačenja nemačko-ustaške grupacije ka Ljubljani — — — — —	444
Naređenje Generalštabu JA od 7. maja 1945. Štabu 2. armije za presecanje odstupnice neprijateljskim jedinicama koje odstupaju iz Zagreba prema Krškom i Brežicama — — —	445
Naređenje Generalštaba JA od 7. maja 1945. Štabu 3. armije JA za stavljanje 10. korpusa pod komandu 1. armije — —	445
Naređenje Generalštaba JA od 7. maja 1945. Štabu 3. armije za energična dejstva na pravcu Maribor — Dravograd — Celovec — — — — —	446
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 8. maja 1945. o oslobodenju Zagreba, glavnog grada Federalne Hrvatske i aktivnostima na drugim frontovima jugoslovenskog ratišta — — — —	447
Vanredni izveštaj Generalštama JA od 8. maja 1945. o zarobljavanju nemačkog 97. brdskog armijskog korpusa — —	448
Naređenje Generalštaba JA od 9. maja 1945. Glavnom štabu Slovenije za formiranje trofejnih bataljona za prikupljanje,	

popisivanje, sređivanje i uskladištavanje zaplenjenih materijalnih sredstava u borbi — — — — —	449
Čestitka Predsedništva Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 9. maja 1945. Komandantu 4. armije za postignute uspehe u oslobodenju Hrvatskog i Slovenačkog primorja, Istre i Trsta — — — — —	451
Pohvala Vrhovnog komandanta JA od 10. maja 1945. jedinicama 1. i 2. armije za uspešne borbe za oslobodenje Zagreba, glavnog grada Hrvatske — — — — —	452
Pohvala Vrhovnog komandanta JA od 10. maja 1945. jedinicama 3. armije i 10. korpusa za uspešna dejstva u Podravini i Međumurju — — — — —	453
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 10. maja 1945. Stabu 4. armije o odnosima sa saveznicima u vezi sa pregovorima i donetim zaključcima s predstavnicima Glavne komande savezničkih snaga u Beogradu 8. i 9. maja 1945. godine — —	454
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 10. maja 1945. o oslobodenju Ljubljane i gonjenju neprijatelja prema Austriji — —	456
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 10. maja 1945. Stabu 37. udarne divizije o privremenom stavljanju pod komandu 3. korpusa — — — — —	457
Direktiva Vrhovnog komandanta JA od 11. maja 1945. predstavniku Generalštaba JA pri štabovima 1, 2. i 3. armije u vezi sa nastalom situacijom u severozapadnom delu zemlje —	457
Ratni izveštaj Generalštaba JA od 11. maja 1945. o neprijateljskim gubicima i plenu u toku borbi za oslobodenje Zagreba, i uništenju odvojenih neprijateljskih grupa koje pružaju otpor u severozapadnom delu zemlje — — — — —	458
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 13. maja 1945. Stabu 1. armije za sprečavanje izvlačenja neprijateljskih snaga prema Austriji — — — — —	459
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 13. maja 1945. Stabu 1. armije za upućivanje jedinica iz Celja prema Soštanju i Slovenjgradecu radi sadejstva 3. armiji za razoružanje i sprečavanje izvlačenja ustaško-četničke grupacije u Austriju	460
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 13. maja 1945. Stabu 3. armije za presecanje svih veza sa Austrijom i spečavanje povlačenja nemačkih i kvislinških trupa — — — — —	461
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 13. maja 1945. Stabu 4. armije o zabrani slanja novih trupa u Korušku — — — — —	462
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 14. maja 1945. Stabu 1. armije za sadejstvo 3. armiji radi sprečavanja izvlačenja neprijateljske grupacije preko granice i predaje britanskim trupama — — — — —	463
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 14. maja 1945. Stabu- 4. armije o preduzimanju mera u vezi sa zategnutom situacijom oko Trsta, Istre i dela Julijske krajine — — — — —	463
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 15. maja 1945. Stabu 3. armije za okupaciju jednog dela austrijske teritorije — —	465
Pohvala Vrhovnog komandanta JA od 15. maja 1945. jedinicama 3. armije za razbijanje opkoljenih ustaško-četničkih bandi na prostoru Slovenjgradec — Guštanj — Plibcrk — Dravograd	466
Naređenje Vrhovnog komandanta JA od 15. maja 1945. Stabu 4. armije za dostavljanje podataka o broju ratnih zarobljenika sa stanjem na dan 15. maja kao i mestima razmeštaja	467
Registar — — — — —	469

Tehnički urednik
Nikola Savie

Jezički redaktor
Stana Stanić

Korektor
Vera Jajić

Registar
Živka Papak

Tiraž 1500 primeraka
Štampanje završeno septembra 1982.